

LIBER IV. DECRETALIUM.

Actum est in Libro III. præcedente de iis, quæ spectant ad Clericos sæculares, & regulares, sequitur, ut nunc agatur etiam de iis, quæ spectant ad statum laicorum, adeoque de Sponsalibus & Matrimoniis, eísque annexis, quia plerique laici in statu conjugali vivunt, vel ad eum tendunt. Continet autem hic Liber materiam perutilem quoque, sed & perdifficilem: nam causæ matrimoniales numerantur in Jure inter causas graves, & arduas, ideóque Consistoria ac Tribunalia Judicum Ecclesiasticorum frequentissimè occupant, ut praxis testatur.

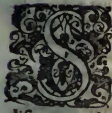
TITULUS I.

DE SPONSALIBUS, ET MATRIMONIIS.

SECTIO I.

DE SPONSALIBUS DE FUTURO.

I.

Ponsalia à spondendo dicta sunt, *l. 2. ff. De Sponsalibus.* quia mos erat antiquis, ut puella nuptura promitteretur viro à parentibus, tutoribus, vel amicis, sub quorum cura, & potestate erat, *Sanch. l. 1. de Sponsal. disp. 1. n. 1.* Accipiuntur verò Sponsalia tripliciter. 1. Minùs propriè, pro arrha & muneribus, quæ à sponso sponsæ dabantur. 2. Pro matrimonio rato, & nondum consummato: quomodo Matth. 1. dicitur: *Cùm esset desponsata Maria Mater Jesu Joseph*, cùm tamen paulò pòst conjux Josephi appelletur. Et hæc dicuntur Sponsalia de præsenti. 3. Magis propriè, & usitatè, Sponsalia accipiuntur pro futuri Matrimonii promissione, & ut sic sunt præambulum quoddam Matrimonii, quæ est acceptio hujus loci propria, & dicuntur Sponsalia de futuro.

§. I.

Quid sint Sponsalia, & quâ formâ, seu modo contrahantur?

II. Assertio 1. Sponsalia sunt *futurarum nuptiarum mentio, & repromissio*, prout definiuntur in *l. 1. ff. de Sponsal. & c. Nostrates. 3. caus. 30. q. 5.* Ubi notandum 1. hæc promissio non debet esse merè interna, aut mente solùm interiùs concepta, sed per verba externa aut aliquod aliud signum manifestativum consensûs interni debet esse expressa, Sponsalia enim numerantur inter contractus humanos, qui ultrò citroque obligationem pariunt: ad hoc autem sola intentio non sufficit, sed necessarium est illam verbis, vel signis aptis explicari, ut unus contrahens alterius animum intelligat, intentio enim mente retenta nihil operatur in humanis contractibus; *l. Cùm in plures. 60. §. Locator. ff. Locati.* ac proinde qui liberè aliquid promisit alteri, actu merè interno, potest id revocare, ante acceptationem alterius, *Sanch. cit. l. 1. dis. 3. n. 5.* Porro promissio interna matrimonii contrahendi facta Deo, per modum voti, nisi aliis circumstantiis vestiatur, est invalida, nec potest esse materia voti; hoc enim est promissio melioris boni: matrimonium autem inferius bonum est, quàm cœlibatus, juxta *Concil. Trident. Sess. 24. de Sacramento Matrimonii can. 5.* à quo impedit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 4. n. 1.*

III. Notandum 2. Ad Sponsalia requiritur promissio, non simplex, sed mutua, sive reciproca, ad quam proinde non satis est, ut una pars acceptet promissionem alterius, sed insuper requiritur, ut altera repromittat, sive se vicissim ad matrimonium, suo tempore contrahendum obliget. Unde si Paulus Annæ promittat matrimonium, non gratis, & per modum liberalis promissionis, sed respectivè, & per modum contractûs onerosi, & reciproci, sive animo contrahendi Sponsalia: Anna verò promissionem quidem acceptet, sed sine proposito repromittendi, & vicissim se obligandi Paulo, neuter obligatus erit ad matrimonium in foro conscientiæ. Non Anna, quia hæc non voluit se obligare Paulo, acceptando promissionem illius, sed hunc tantùm sibi obligatum habere: actus autem agentium non operantur ultra intentionem eorum, *l. Non omnis. 19. in princ. ff. de reb. credit.* Neque etiam Paulus obligabitur, quia Sponsaliorum contractus est respecti-

vus, & reciprocus, sive ultro citroque obligatorius, ut patet ex ejus definitione, *cit. l. 1. ff. de Sponsal.* Ubi Sponsalia dicuntur *repromissio futurarum nuptiarum*, adeoque non potest claudicare, seu ex una tantùm parte contrahentium obligare, sed antequam utraque pars, & sponsus, & sponsa, se obliget, nondum est contractus perfectus, & per consequens potest altera pars liberè resilire: est enim promissio suâpte naturâ conditionalis, continetque implicitè hanc tacitam conditionem: *promitto tibi, si & tu repromittas*, adeoque altero non repromittente, & se vicissim obligante, nulla consurgit ex priore promissione obligatio, *Sanch. cit. l. 1. dis. 5. num. 10. & seqq. Laym. libr. 5. Theol. mor. p. 1. c. 1. n. 2.* Si verò Paulus omnino absolutè, & gratuitò matrimonium promittat Annæ, in memoriam v. g. beneficii ab ea accepti, tunc hac acceptante promissionem, nec repromittente, solus Paulus promittens obligatus erit ad ducendam illam: non vi Sponsalium, quæ claudicare nequeunt, sed vi simplicis, & liberalis promissionis, quæ potest esse, & obligare ex parte unius, manente altero immuni ab obligatione, *Sanch. c. l. n. 12. Laym. c. l.* quamvis solitaria hujusmodi promissio, etiam acceptata, non obliget graviter, nisi grave inde damnum sequatur, & cum solemnitate sit facta, *Tann. tom 4. dis. 8. de Sacram. Mar dub. 1 n. 4.*

IV. Notandum 3. promissio sponsaliorum debet, ex parte intellectûs, habere sufficientem deliberationem, quæ scilicet sufficit, & exigitur ad peccatum mortale, *Sanch. cit. l. 1. dis. 8. n. 5.* Ratio est, tum quia Sponsalia obligant sub peccato mortali, ut infrà dicetur, ergo exigunt deliberationem requisitam ad peccatum mortale: tum quia ea deliberatio sufficiens est ad votum, *c. 2. de voto*, ergo etiam sufficit ad Sponsalia. Quamvis plena, & matura deliberatio prævia omnium circumstantiarum non requiratur. Textus Juris in speciem contrarii intelligendi sunt de iracundia adimente usum rationis, & deliberationem requisitam ad peccatum mortale, *Sanch. cit. dis. 8. n. 11.*

Nontandum 4. Promissio Sponsalium non debet esse ficta, nam talis promissio non est vera, & seria promissio, sed promissionis fictio, adeoque qui fictè promisit matrimonium oretenus solùm, absque animo promittendi, aut cum intentione quidem promittendi, sed sine intentione se obligandi, non obligatur, ex vi promissionis, & Sponsalium, quia deficit internus consensus. Omnis enim obligatio, quæ non est ex lege, oritur ex privata hominis voluntate: ergo ubi deest obligandi voluntas, deficit obligatio, *Sanch. cit. l. dis. 9. n. 5.* Quamvis autem sic fictè promittens matrimonium, non ex vi talium sponsalium obligetur, peccat tamen sic promittendo mortaliter, quia est mendacium perniciosum in re gravi, & contra legem justitiæ, quæ præscribit, ut in quolibet contractu utrinque obligatorio, qualis est Sponsalium, uterque verè contrahat, *Sanch. cit. l. 1. dis. 9. n. 5.* de quo plura videri possunt apud eundem *c. l. dis.* 10.

V. Notandum 5. Ex eo, quòd Sponsalia sunt promissio futuri matrimonii, sequitur, concubitum cum alieno sponso, vel sponsa non esse adulterium, tum quia adulterium propriè in nuptam committitur, *l. Inter. 6. §. 1. ff. ad leg. Jul. de adult.* At sponsa de futuro non est nupta, ergo concubitus cum illa non est adulterium, *c. Lex illa. 1. §. Cùm ergo. caus. 36. q. 1.* At qui accedit ad alienam sponsam de futuro, non violat alienum torum, quia hic non est permissus sponsis, ante matrimonium contractum per verba de præsenti, ergo talis non committit adulterium. Non obstat, quòd in *l. Si uxor. 13. §. Divi. ff. ad leg. Jul. de adult.* permittitur vindicari concubitus etiam cum sponsa alterius, tanquam adulterium, ubi manifestè de Sponsalibus de futuro esse sermonem patet ex eo, quod additur, *quia nec spem matrimonii violare permittitur*, sponsalia autem de præsenti, non spes matrimonii, sed ipsum matrimonium dicuntur. Sed respondetur, concedi ibi vindictam sponso, non ex eo, quòd fornicatio cum sponsa alterius sit adulterium, sed quia atrox injuria ipsi sponso est illata, *Covarr. in Epitome Libr. IV. Decret. p. 1. c. 1. n. 8. & 9. Sanch. cit. l. 1. dis. 2. n. 2. & 3. Tanner. cit. dis. 8. dub. 3. num.* 40. An autem circumstantia Sponsaliorum ob fornicationem cum alieno sponso vel sponsa, necessariò in confessione sit exprimenda, tractat *Sanch. c. l. n. 4. & seqq. Tanner. c. l. n. 41. & 42.* & alii Theologi, qui videri possunt.

VI. Notandum 6. Quamvis absolutè, & per se loquendo, possint, qui matrimonium contrahere volunt, sponsalia prætermittere, sine scelere, & peccato, quia nullâ lege præceptum reperitur, quòd ipsum matrimonium necessariò præcedere debeat promissio de eo contrahendo: omnino tamen decens est, & honestum, ut præcedant hujusmodi sponsalia, ut colligitur ex *c. 1. & c. 3. caus. 30. q. 5.* idque ut indissolubilis status, & obligatio matrimonii, majore cum deliberatione suscipiatur, *Tann. cit. dis. 8. dub. 1. n. 2.* imò post *Concil. Trident.* vi cujus publicæ denuntiationes præmitti debent, moraliter necessarium est, ut promissio saltem tacita de contrahendo matrimonio præcedat, ut notat *Tanner. c. l.*

VII. Assertio 2. Sponsalia contrahuntur per verba aut signa quælibet, quibus secundùm communem loquendi modum, & præsentes rerum circumstantias, exprimitur mutua promissio de matrimonio contrahendo. Cujusmodi sunt, *accipio te in meam, vel in meum: ducam te in uxorem, vel virum: contraham tecum matrimonium, volo te esse meam sponsam, vel sponsum &c. Tanner. cit. dis. 8. dub. 1. num. 8.* De quibusdam autem verbis dubitatur, an sit obligatio Sponsalium, ut si quis dicat, *nullam aliam ducam, nisi te:* nam *Sanch. cit. l. 1. dis. 19. n. 5.* & alii communiter, negant esse Sponsalia, sed solùm promissionem conditionalem, si aliquam ducturus sum, te ducam, *arg. l. Si sterilis. 21. §. Si tibi. ff. de action. empt.* Ex qua colligitur, quòd promittens non vendere, nisi huic, non tenetur absolutè vendere, sed solùm tenetur huic, casu, quo vendiderit. At verò si quis dicat, *non aliam, sed te ducam*, erunt sponsalia. Idémque dicendum videtur de hac formula: *nullam aliam ducam præter te*, sic enim juxta regulam Dialecticorum exponenda est: *te ducam, & nullam aliam à te ducam.* Sicut hæc propositio, *nullus homo currit, præter Petrum*, sic exponitur, *Petrus currit, & nullus alius currit.* Addi tamen hîc debet ista limitatio, ut, si quis dicat, *non aliam se ducturum, nisi hanc, vel præter hanc*, tunc demum simpliciter, & absolutè obligetur ad ducendam illam, si aliunde, vel ex aliis con-

conjecturis constet, eum certum animum habere contrahendi matrimonii, quia in foro conscientiæ præcipuè spectanda est intentio promittentis, *Laym. cit. c. 1. n. 2. in fine.*

VIII. Prædictis addendum 1. Si verba sint dubia, quæ vel solum propositum, *ut contraham tecum matrimonium*; vel etiam plus, quàm promissionem matrimonii significare possunt. *Ut volo te esse uxorem meam: volo tecum contrahere matrimonium:* tum in foro quidem conscientiæ standum est intentioni contrahentium, si de ea constet, quia verba habent vim obligandi ex consensu interno, & non sermoni res, id est, intellectus, sed rei est sermo subjectus, *c. Intelligentia. 6. junctâ Gl: V. Res de V. S.* In foro tamen externo non statur intentioni contrahentium, quia ea Ecclesiam latet, sed potiùs communi, & recepto verborum sensui, quem verba communiter rectè intelligentibus ingerere solent, *Sanch. cit. l. 1. dis. 18. n. 1. & 4. Tanner. cit. dub. 1. n. 10.*

Addendum 2. Interdum etiam signa supplent verborum vices, sic enim annuli traditione, vel immissione in digitum: item donatione, & acceptatione arrhæ, & munerum sponsalitiorum exprimitur sufficienter consensus, & contrahi possunt Sponsalia, absque verbis, præsertim si jam inter parentes, vel amicos præcessit tractatio aliqua de matrimonio contrahendo, quia tunc talia sunt sufficientia signa mutuæ promissionis, in quo tamen potissimùm loci consuetudo spectanda erit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 22. n. 2. & 5. Tanner. c. l.*

§. II.

Quinam sint habiles, vel inhabiles ad Sponsalia contrahenda, vel matrimonium?

IX. Assertio 1. Generatim loquendo, ab illis solis contrahi possunt Sponsalia, inter quos aliquando (adveniente ætate) consistere potest licitè, & validè matrimonium, ut est communis DD. sententia apud *Tanner. tom. 4. dis. 8. dub. 2. n. 16.* Ratio est, qui Sponsalia sunt promissio futuri matrimonii, ergo ut valeant, debent esse promissio liciti, & validi matrimonii, quia promissio rei illicitæ etiam juramento firmata non valet. In quo tamen semper respiciendum est ad tempus implendæ promissionis. Hinc impuberes septennio majores contrahere possunt Sponsalia, cùm tamen pro eo tempore non possint contrahere matrimonium: & temporali voto castitatis, v. g. ad unum, vel duos annos obstrictus, validè contrahit Sponsalia implenda, eo tempore, quo votum non ampliùs obligat, *Tanner. c. l. n. 17.*

X. Assertio 2. In specie verò Sponsalia, & matrimonia à furiosis, & amentibus, sive etiam cum illis contracta non valent, ob defectum pleni, & deliberati consensûs, prout constat ex *c. Dilectus. 24. h. t.* Ubi respondet Papa, quòd mulier matrimonialiter copulata viro, qui continuo furore laborabat, etiam tempore contracti matrimonii (*Gl. hic V. Furore.*) cum ipso morari non possit, quia propter mentis alienationem legitimus consensus inter eos intervenire non potuit: ideóque mandat eos ab invicem separari, si res ita se habeat. Excipe, nisi furiosus habeat dilucida intervalla, tunc enim potest, eo tempore, Sponsalia & matrimonium contrahere, cùm sit rationis compos, ita ut etiamsi postea furor denuò superveniat, Sponsalia vel matrimonium non reddantur invalida: quamvis regulariter etiam tunc licitè, & sine peccato non contrahat, quia si perpetuo furore laboret, ineptus est ad prolem educandam, nisi id munus alii committere possit, *Sanch. cit. l. 1. dis. 8. n. 15. 16. & 18.* Porro si dubitetur, an actus gestus à furioso, sit gestus, tempore furoris, vel intervalli, in tali dubio præsumitur gestus tempore furoris, quia hic præsumitur durare omni tempore: nisi ex actûs qualitate præsumendum sit esse gestum, tempore sanæ mentis, *Sanch. c. l. n. 17.* & alii apud *Barbos. in Collect. in cit. c. Dilectus. n. 5.* Similiter ebrius, si tempore ebrietatis contrahat Sponsalia, vel matrimonium, nihil agit, quia caret consensu libero, & debitâ deliberatione, *Sanch. c. l. n. 19.*

XI. Assertio 3. Sensibus destituti, ut surdus tantùm, vel mutus tantùm, imò etiam surdus simul, & mutus à natura possunt validè contrahere Sponsalia, vel matrimonium, prout sumitur ex *c. Cùm apud. 23. h. t.* Ubi Papa Innocentius III. consultus, utrùm mutus, & surdus (qui prorsus non audit) possit matrimonium (vel Sponsalia) contrahere? Respondet, cùm Edictum de matrimonio contrahendo sit prohibitorium, quicunque non prohibetur, perconsequens admittitur, quia solus consensus sufficit ad matrimonium contrahendum. Unde si talis velit contrahere, non potest, nec debet id ei denegari, cùm quod verbis non potest, signis valeat declarare. Ubi cùm dicatur in singulari, videtur intelligendum de eodem utroque sensu privato. Nam sæpe tales sunt satis perspicacis, & acuti ingenii, ut signis edoceri possint, quid sit matrimonium, & nutu, vel alio signo indicare consensum. Item tales possunt confiteri, & absolvi à peccatis, ergo etiam matrimonium contrahere. Quòd si quis simul sit surdus, & mutus, ac cæcus, *Sanch. cit. dis. 8. n. 13.* negat talem posse contrahere Sponsalia, vel matrimonium, eò quòd mutus solis signis instrui possit, quid sit matrimonium: cæcus autem hæc signa percipere nequeat, nec etiam verba, cùm simul sit surdus. Id quod saltem moraliter loquendo, & ordinariè est verum: etsi fortè physicè loquendo, non sit impossibile, ut surdus, mutus & cæcus, ob perspicaciam ingenii, solâ ratione naturali cognoscat rationem Sacramenti matrimonii, ut notat *Tanner. cit. dub. 2. num. 32.* Hinc colligitur, quòd verba non sint necessaria in matrimonio carnali, etiam in iis, qui loqui possunt, sed sufficit, ut consensus contrahentium matrimonium, vel Sponsalia signo aliquo externo exprimatur. Porro quando in *cit. c. Cùm apud.* dicitur, quòd Edictum de matrimonio contrahendo sit prohibitorium, id intelligendum est, quòd ordinariè quidem sit de re jure permissa, adeóque permissorium, prohibitorium tamen ratione certarum personarum, ut notat *Abb. hic n. 2.*

XII. Præterea huc pertinet, quod statuitur in *c. Tua. 25. h. t.* Ubi cùm quæsitum fuisset, utrùm solis

» solis verbis, & quibus matrimonium contrahatur? Respondet Papa, quòd matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum: sed verba exprimentia consensum de præsenti sunt necessaria, quantùm ad Ecclesiam. Nam surdi, & muti possunt contrahere matrimonium per consensum mutuum, sine verbis: & pueri ante annos legitimos (scilicet discretionis) per verba solùm non contrahunt, quia non intelliguntur consentire.

XIII. Ubi notandum 1. Ex hoc c. nonnulli colligunt, solum consensum internum, sine verbis, vel aliis signis, sufficere ad matrimonium contrahendum, aut etiam Sponsalia. Sed non rectè, quia Papa hîc non loquitur de consensu merè interno, sed de consensu verbis, vel signis expresso, nam si consideretur matrimonium, prout est contractus, qui celebratur inter homines ignorantes interna cordis, necessariò requiritur, ut consensus internus, signo aliquo externo manifestetur: si verò spectetur matrimonium, prout est Sacramentum, de ratione illius est, ut sit signum sensibile, ut notavit *Sanch. l. 2. de matrim. dis. 30. n. 1.* Idque probatur apertè ex verbis immediatè sequentibus: *nam surdi, & muti possunt contrahere matrimonium per mutuum consensum sine verbis*, ubi *Gloss.* addit, *sed non sine signis, vel nutibus:* ergo loquitur ibi Papa non de consensu mutuo merè interno, sed de expresso verbis, vel aliis signis, ut in muto, qui contrahit quidem matrimonium sine verbis, sed non sine aliis signis: quia enim regulariter verba requiruntur, ut denotetur, seu manifestetur consensus internus, hic autem exprimi possit, non solùm per verba voce prolata, sed etiam per alia signa: ideo ista sufficiunt, *Sanch. c. l. dis. 31. n. 5.* Deinde Papa in *cit. c. Tuæ*, non absolutè ait, verba esse necessaria ad contrahendum matrimonium, sed quoad Ecclesiam, hoc est, quoad faciliorem ac tutiorem probationem in foro externo Ecclesiæ: & ita non excluditur alius modus probandi, quod enim non requiritur necessariò ad substantiam rei, seu actûs, sed ad probationem tantùm, potest impleri per æquipollens, *Sanch. c. l. n. 6.* Quare verba non sunt præcisè nececessaria ad substantiam matrimonii, etiam in illis, qui loqui possunt, sed satis est consensum exprimi per alia signa, aliàs muti non possent contrahere matrimonium, ut ex dictis patet: quamvis verba inter alia signa obtineant principatum, ita ut probatio ex verbis sit certior, quàm quæ fit aliis signis, *Covarr. in Epitom. Libr. IV. Decret. p. 2. c. 4. in init. n. 1.*

XIV. Notandum 2. Etsi verba non sint necessaria ad substantiam matrimonii, videntur tamen necessaria ex præcepto Ecclesiæ, ut colligitur ex *cit. c. Tuæ.* ibi: *necessaria sunt, quantum ad Ecclesiam verba &c.* & ex *c. Licèt. 3.* de sponsa duorum, ibi: *Si inter virum, & mulierem legitimus consensus interveniat, ita ut unus alterum verbis consuetis expresse recipiat &c.* Idque confirmatur ex Ecclesiæ consuetudine, & praxi, secundùm quam ii, qui loqui possunt, verbis contrahere solent matrimonium, ac proinde Ecclesia non toleraret, si qui loqui possunt, solis signis aut nutibus matrimonium contrahere vellent. Et quamvis *Sanch. cit. dis. 31. n. 10.* dicat, nullum extare de hoc Ecclesiæ præceptum: fatetur tamen grave peccatum fore non exprimere in hoc contractu matrimonii consensum per verba, per quæ meliùs, & clariùs is exprimitur, quàm per signa, saltem si consensus per alia signa externa non sufficienter exprimeretur. Porro per verba hîc intelliguntur, non solùm illa, quæ articulatâ voce proferuntur, sed etiam, quæ per litteras, vel nuntios explicantur, quasi per instrumenta, cùm materia matrimonii sit favorabilis, *c. ult. de sent. & re judic. Barb. in Collect. hîc n. 2. §. Intellige verba.* Quinam autem ob ætatem sint inhabiles ad contrahenda Sponsalia, vel matrimonium, infrà dicetur.

§. III.

Quomodo & quando obligent Sponsalia, & an etiam obligent, si gravi metu sint extorta?

XV. Assertio 1. Sponsalia, etsi clàm, & sine testibus, ac arrhis contracta, obligant ex justitia sub culpa lethali, ad matrimonium contrahendum. Est communis sententia apud *Sanch. l. 1. de Sponsal. dis. 27. n. 2.* Probatur ex *c. Desponsatas. 46. c. Atho. 47. & c. De conjugali. 50. caus. 27. q. 2. c. Ex litteris. 10. & c. Requisivit. 17. h. t.* Ratio est, quia omnis contractus obligat ex justitia, & quidem in materia gravi sub peccato mortali, at Sponsalia sunt contractus, *facio ut facias*, inducens obligationem mutuam, & reciprocam, & materia est gravis, cùm magna injuria inferatur alteri, si non impleatur: ergo obligant graviter. Unde lex Civilis *1. C. De Sponsal.* dans desponsatæ libertatem renunciandi, & nubendi alii, est correcta per Canones, *Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 1. dub. 3. n. 34.*

XVI. Assertio 2. Sponsalia obligant ad matrimonium contrahendum tempore à contrahentibus præfixo: si autem nullum certum tempus sit constitutum, tenetur quisque contrahere, altero exigente, quàm primùm commodè potest, *Sanch. cit. l. 1. dis. 28. n. 2. Tanner. cit. dub. 3. n. 35.* Ratio est, quia id generale est in omni debito, cui dies certus præfixus non est: neque enim priùs tenetur debitor solvere, quàm creditor postulaverit, *l. Debitores. 10. C. De pignorib.* nisi creditor non audeat petere, ex timore etiam reverentiali, vel debiti fuerit oblitus, vel aliàs commodè non possit petere: alioquin si creditor non petat, conscius, ac memor debiti, & potens commodè petere, censetur consentire in dilationem solutionis. Cæterùm Parochis curandum est, ut post contracta à Sponsis sponsalia, quàm primùm fieri potest, matrimonium contrahatur, ad vitandum periculum fornicationis.

XVII. Assertio 3. Qui sine legitima causa fidem Sponsalium implere recusat, is à Judice Ecclesiastico, post Canonicam admonitionem, potest, ac debet per censuras cogi ad contrahendum matrimonium, sive Sponsalia jurata fuerint, sive non: nisi gravia mala, & scandala, & perpetuæ dissensiones, & jurgia, vel alia mala, inter Conjuges, ex invitis nuptiis timeantur, *Sanch. cit. l. 1. dis. 29. n. 4. Tanner. cit. dub. 3. n. 36. Laym. l. 5. tract. 10. p. 1. c. 1. n. 3. & 4.*

Prima

Prima pars, scilicet cogendum esse resilientem à Sponsalibus, ad servandum, quod promisit, sumitur ex c. *Ex litteris.* 10. *h. t.* Ubi talis casus proponitur: Duo nobiles G. & B. habebant filios, & filias impuberes, quos invicem desponsârunt, & hoc tam patris, quàm filii juramento firmârunt se facturos. Prior nobilis G. filiam alterius B. consentiente patre, juravit se ducturum in uxorem, sed postmodum aliam ducere proposuit. Verùm Episcopus eum compellere voluit, ut quod juraverat, impleret. Consultus super hac re Papa Alexander III. respondit: periculosum esse dicto G. contra juramentum suum venire, ideóque mandavit Episcopo, ut si hoc ei constiterit, illum moneat, & si monitus non aquieverit, per censuram Ecclesiasticam compellat, ut ipsam, quam juravit ducere, in uxorem recipiat, & maritali affectione pertractet, nisi rationabilis causa obstiterit.

XVIII. Ubi notandum, licèt, cùm in hoc c. dicitur, resilientem à Sponsalibus cogendum esse ad contrahendum matrimonium, sermo sit de Sponsalibus juratis, idem tamen jus obtinet etiam in non juratis, quia cogendus est, non ob juramentum, sed propter injustitiam, quæ committitur, sivè sponsalia sint jurata, sive non, nam prædictum cap. non innititur juramento, sed narrat, quod in facto contigit. Ratio universalis est, quia Judex tenetur ex officio compellere ad reddendum unicuique quod suum est, vel ex justitia illi est debitum; ergo qui promisit alicui matrimonium, potest cogi ad illud contrahendum, etsi simpliciter, & sine juramento promiserit, quia ex justitia est obligatus ad implendum id, quod promisit, etsi non jurârit: quamvis magis cogendus sit, qui per juramentum Sponsalia firmavit, propter majus vinculum Religionis adjectum, *Sanch. c. l. n.* 5. Idque confirmatur, quia pacta legitima servanda sunt, *c.* 1. *de pact.*

XIX. Verùm aliquando tamen etiam qui cum juramento promisit cum aliqua contrahere matrimonium, moneri priùs potiùs debet, quàm compelli ad contrahendum, prout sumitur ex *c. Requisivit.* 17. *h. t.* Nam cùm mulier quædam, interposito juramento, promisisset cuidam viro, se ipsi nupturam, postea verò, mutatâ voluntate, renuit. Consultus super hac re Papa Lucius III. respondit, quòd cùm libera esse debeant matrimonia, non coacta, potiùs mulier illa est monenda, quàm cogenda, cùm coactiones hujusmodi frequenter soleant difficiles exitus habere. Ratio est, quia ad Judicem Ecclesiasticum, sive Episcopum spectat cogere ad contrahendum matrimonium sponsos, si id expediat ad finem matrimonii: at verò quando gravia, & publica scandala, vel alia mala timentur ex contractu matrimonii, tunc non expedit fini matrimonii, ut contrahatur, quia per tale matrimonium potiùs impediretur mutuum obsequium, quod conjuges sibi invicem præstare debent, & perturbaretur status matrimonii, ergo tunc non debet sponsus, vel sponsa compelli ad contrahendum, nisi priùs moneatur, quia tunc adest rationabilis causa, ob quam compelli non debet ad contrahendum matrimonium, etsi interposito juramento illud promiserit, ut patet ex c. *Ex litteris.* 10. ibi: *nisi rationabilis causa obstiterit, in uxorem recipiat*, *h. t.*

XX. Præterea expedit quandoque permittere minus malum, ut majus evitetur. Majus autem malum est, in proposito, permittere scandala, & perpetuas discordias oriri inter conjuges, quàm fidem Sponsalium violare, ideóque hoc posterius justè permittit Ecclesia, ut prius, quod gravius malum est, evitetur, *Sanch. cit. disp.* 29. *n.* 4. Quare cùm in *cit. c. Requisivit*, dicitur, quòd mulier nolens contrahere matrimonium cum eo, cui id jurata promisit, potiùs sit monenda, quàm cogenda, id ita exponi debet, quòd priùs monenda sit, & postea cogenda, si monitioni non acquieverit, & ita non contradicit priori *cap. Ex litteris. h. t.* sed concordat cum illo, quamvis sponsi debeant admoneri, & per censuras Ecclesiasticas compelli, ut promissum consensum conjugalem præstent, juxta *cit. c. Ex litteris.* sed cùm libera esse debeant matrimonia, neque à Judice metus inferri debeat sponsis, per quem liber consensus ad matrimonium necessarius tollatur: est enim matrimonium ejus, qui liberè Sponsalia contraxit, metu gravi postea contractum, ipso jure nullum, ut ex infrà dicendis patebit: ideo non debet esse talis coactio strictissima, sed moderata, ita ut si videat Judex sponsum esse obstinatum, & liberè consentire in matrimonium nolit, non debeat contra ipsum procedere absolutè, & strictè compellendo, sed potiùs uti monitione, juxta *cit. c. Requisivit.* quia hæc compulsio ad liberum consensum eliciendum adhibetur, non ut invitus ad matrimonium adigatur. Undè si post latam, hoc casu, excommunicationem, videat Judex sponsum pertinacem manere, debet ipsum denique absolvere à censura, etiamsi id non petat, *Covarr. in Epit. l.* 4. *Decret. p.* 1. *c.* 4. *n.* 5. *Sanch. cit. disp.* 29. *n.* 7. Porro si Sponsus, vel sponsa, quæ promisit matrimonium alicui, sive cum juramento, sive sine illo, postea violatâ fide datâ, contrahat matrimonium cum alio, vel alia, contractus tenet, nec potest compelli, ut redeat ad priorem sponsum, vel sponsam, *Gl. in cit. c. Ex litteris. V. Compellas in fine.*

XXI. Assertio 4. Probabilius est, sponsalia de futuro etiam per gravem metum injustè incussum contracta, esse valida, donec per Judicis sententiam, ob hanc, vel alias causas, rescindantur, *Silvest. V. Sponsalia. q.* 6. *in fine. Tanner. cit. disp.* 8. *q.* 1. *dub.* 1. *n.* 14. & 15. Ubi tamen id limitat, modò alter contrahens ipsemet injustè metum non incusserit, quia licèt Jure statutum sit, ut matrimonium injusto gravi metu initum sit ipso jure nullum, ut infrà dicetur, non tamen id statutum reperitur in Sponsalibus. Ratio diversitatis est, quia matrimonium semel validè contractum non potest ullo modo ampliùs dissolvi, ideóque æquum fuit, ut ob gravem metum injustè contractum ab initio irritaretur. At verò Sponsalia de futuro facilè dissolvuntur, & possunt per dispensationem Episcopi hujusmodi sponsalia metu inita dissolvi, etiamsi juramento firmata sint: quam si metu contrahens non petat, videtur sponte, & absque coactione matrimonium contraxisse, *Tanner. c. l.*

* * *

§. IV.

An Sponsalium contractui adiici possit pœna, vel arrha?

XXII. Assertio I. Pœna propriè dicta, quæ scilicet consistit in proprio peculio, seu patrimonio v. g. diminuendo, solvenda per eum, qui fidem frangit, adjecta contractui Sponsalium, est utroque jure irrita, tum Civili *l. Mulier. 5. C. De Sponsal.* tum Canonico, ut constat ex *c. Gemma 29. h. t.* » Nam cùm filia T. mulieris G. infra VII. annos contraxisset Sponsalia cum P. (quæ fuerunt invalida) » præsentibus parentibus, apposita fuit pœna, quam » pars, quæ resilierit, alteri persolveret. Postea » dicta filia T. contraxit matrimonium cum C. unde petitum fuit, ut pœnam adjectam persolveret. Redelata ad Papam Gregorium IX. is respondit: cùm matrimonia libera esse debeant (ab omni » coactione) ideo talis stipulatio pœnæ in sponsâlibus appositæ meritò est reprobanda. Mandavit igitur Papa, ut si ita est, petens pœnam per » Ecclesiasticam censuram compellatur ab illius ex» torsione desistere. Ratio est, ut libertati matrimonii consulatur, nec timore pœnæ solvendæ coactè matrimonium ineatur, *Sanch. cit. l. 1. dis. 30. n. 1. & 2.*

XXIII. Idque extenditur 1. quòd non tantùm sit irrita pœna, si ea per ipsos sponsos sit adjecta contractui sponsalium, sed etiam si per consanguineos ipsorum, ita ut probabile sit fore, ut inducantur sponsi ad matrimonium contrahendum, ne consanguinei pœnam solvere debeant, *Sanch. c. l. n. 3.* At verò pœna apposita inter omnino extraneos ipsis sponsis, valida est, quia per illam sponsi non inducuntur ad matrimonium contrahendum, ne hi pœnam solvere debeant, *Sanch. c. l. n. 5.* Est autem verius, pœnam adjectam contractui sponsalium nec quidem juramento firmari, cùm sit contra bonos mores, & publicam utilitatem, nam Reipublicæ interest libera esse matrimonia, quia ex coactis matrimoniis oriuntur jurgia, dissensiones, & mala liberorum educatio, *Sanch. cit. l. 1. dis. 32. n. 21. Tanner. cit. dis. 8. dub. 3. n. 44.*

Extendunt 2. communiter DD. quòd irrita sit adjectio pœnæ, sive quis ex justa causa à contractu sponsaliorum resiliat, quod est indubitatum: sive etiam injustè ac perfidè, nihilominus quod etiam hoc casu pœna Sponsalibus adjecta non debeatur. Contrarium tamen est valde probabile, ut docet *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 1. n. 8.* quia tunc cessat ratio, ob quam pœna sponsalibus adjecta irrita censenda est, ne libertas matrimonii impediatur: quia si quis nullam habeat causam resiliendi à sponsalibus, tunc nullam retinet libertatem contrahendi matrimonium, sed pœnâ conventionali compelli debet ad contrahendum, cùm etiam possit per censuras Ecclesiasticas compelli, juxta *c. Ex litteris. 10. h. t.* & dictum suprà *n. 17.*

XXIV. Porro quod attinet ad pœnam impropriè dictam, quæ consistit in lucro amittendo, vel non acquirendo, si apponatur ab ipsis contrahentibus, nisi hoc vel illud matrimonium ineatur, ut promitto tibi centum ducatos, si mecum matrimonium contraxeris, talis promissio irrita est, secundùm præsumptionem fori externi, quia promittens censetur, intuitu libidinis, alterum velle inducere ad matrimonium. Si verò pœna ab aliis apponatur, quàm ab ipsis contrahentibus, ut si Testator leget aliquid Annæ, si Petro nupserit, illa verò Petro nolit nubere, tunc lucrum illud legati perdit, quia hæc non est vera pœna, sed potiùs est invitatio ad certum matrimonium, & liberalis promissio, seu donatio sub conditione censetur, per quam libertas matrimonii non tollitur, quia non agitur de pœna damni, cujus metu posset quis induci ad contrahendum matrimonium contra voluntatem, sed solùm de non acquirendo lucro, per quod allicitur quis ad matrimonium, ut colligitur ex *l. Titio. 71. §. 1.* ubi dicitur, *aliud est enim eligendi matrimonii, pœnæ metu, libertatem auferri, aliud ad matrimonium certa legem invitari, ff. de condit. & demonstr. Sanch. l. 1. dis. 33. n. 3. & 6. Laym. cit. c. 1. n. 9.* Ubi ait, quòd valeat talis promissio, si præsumptio turpitudinis cessat, ut si nomine dotis, vel promissionis propter nuptias aliquid promissum videatur.

XXV. Assertio 2. Non tantùm Jure Civili, sed etiam Canonico, intervenire possunt arrhæ in contractu sponsaliorum, secundùm magis receptam sententiam, quasi pignoris loco traditæ à sponsis, ita ut eas amittat tradens, si culpâ suâ resiliat à sponsalibus, adeóque matrimonium non sequatur; eo autem secuto, redeunt ad tradentem, ut constat ex *l. Mulier. 5. C. de sponsal.* & docet *Sanch. cit. l. 1. dis. 36. n. 2.* Quòd si uterque sponsus arrhas tradidit, & recepit, injustè resiliens, & suas perdit, & acceptas restituere tenetur: si verò alter contrahens, seu sponsa, seu sponsus solus tradidit arrhas, & culpâ non tradentis, matrimonium non sequatur, tenetur is duplum restituere, id est, ipsas arrhas receptas, & tantundem de suo patrimonio, vel etiam triplum, aut quadruplum, si ita inter partes conventum sit, *cit. l. pen. C. de sponsal.* dummodo contrahens sponsalia sit major 25. annis, nam minor 25. annis non tenetur amplius, quàm accepit, restituere, *cit. l. pen. C. de sponsal. Sanch. cit. dis. 36. n. 7. 8. & 9.* Quamvis autem Jure communi arrhæ à dante repeti possint post nuptias, quippe cessante causâ, ob quam datæ sunt; ex consuetudine tamen inter sponsalitias donationes numerantur, *Laym. cit. c. 1. n. 8.* Cur autem sponsalibus adjici possint arrhæ, non autem pœna, difficile est veram rationem discriminis reperire: imò *Laym. c. l.* asserit, id esse impossibile, cùm arrha etiam pœnæ rationem habeat, & quidem justæ, quæ non repugnat libertati matrimonii, dummodo decreta sit in eum, qui ob culpam talem pœnam meretur: si autem justè quis resiliat à sponsalibus, tunc adjectio pœnæ utique irrita est, juxta *c. Gemma. 29. h. t.* & consequenter etiam adjectio arrhæ.

§. V.

Utrùm sponsalia clandestina Jure novo sint irrita, & quomodo transeant in matrimonium?

XXVI. Assertio I. Non est necessarium, etiam post Concilium Tridentinum, ut sponsalia de futuro

futuro coram Parocho, & teſtibus contrahantur, ſed etiam clam contracta ſunt valida, imò & licita, per ſe loquendo, *Sanch. cit. diſ.* 12. *n.* 2. & alii communiter. Quia decretum Concilii Tridentini irritans matrimonium clandeſtinum eſt correctorium Juris communis, eique derogat, ac proinde ſtrictè interpretandum, neque extendendum ultra caſum expreſſum, *l. Præcipimus.* 32. *C. de appellat.* Cùm ergo ſolùm declaret irritum matrimonium clandeſtinum, non debet extendi ad ſponſalia, nam ſi intelligatur decretum Concilii Tridentini, ut non irritentur ſponſalia clandeſtina, reditur ad Jus commune, ſecundùm quod ea valida erant. Expoſitio autem, per quam reditur ad Jus commune, favorem continet, quia vitatur correctio Juris communis, quod eſt favorabile, ergo hæc expoſitio quippe favorabilis eſt complectenda, *Sanch. c. l. n.* 2. Porro quamvis prohibito matrimonio abſolutè, ſeu omnibus modis, cenſeantur etiam hoc ipſo prohibita ſponſalia, per quæ pervenitur ad matrimonium: ſecus tamen eſt, ſi ſolùm prohibeatur matrimonium, ne tali modo contrahatur, ut in propoſito, ne clam ineatur; priore enim caſu, quia nullo modo poteſt contrahi matrimonium, ſponſalia eſſent promiſſio rei illicitæ, & ſic nulla. Poſteriore verò caſu non item, quia clandeſtinè contrahentes ſponſalia ſpondent, & ſe obligant ad contrahendum matrimonium, non clam, quod foret illicitum, ſed eo modo, quo præcipit Eccleſia, quæ eſt promiſſio rei licitæ, adeoque valida. Textus in ſpeciem contrarii, ut *l. Oratio.* 16. *ff. de ſponſal. l. Si quis tutor.* 60. §. *Quamvis. ff. de ritu nupt.* intelligendi ſunt, quando prohibetur matrimonium abſolutè, ut nullo modo contrahatur: vel quando eſt eadem ratio prohibitionis in matrimonio, & ſponſalibus: atqui matrimonium clandeſtinum prohibetur ad vitandum concubinatum cum ſecunda uxore, ad quam quippe publicè ductam Eccleſia cogebat, cui de priore matrimonio, quippe clam inito, nihil conſtabat: cùm tamen reverà matrimonium cum prima validum eſſet: quod non habet locum in ſponſalibus: quibus non obſtantibus, matrimonium poſteriùs contractum eſt validum, *Sanch. c. l. n.* 2. Quòd autem ſponſalia clandeſtina ſint etiam licita, adeóque ſine peccato ſic contrahi poſſint, patet ex eo, quia nullo Jure prohibentur, nec antiquo, nec novo, quamvis decenter ſine teſte non fiant, ut notat *Tanner. cit. dub.* 1. *n.* 12. Imò conſultum eſt, teſtes adhiberi ſponſalibus, ut fides iis in externo foro habeatur.

XXVII. Assertio 2. Spectato Jure antiquo Canonico, ſponſalia de futuro, per ſecutam copulam carnalem tranſeunt in matrimonium, prout ſumitur ex *c. Veniens.* 15. & *c. Is qui.* 30. *h. t.* Ubi Papa Gregorius IX. ita reſcribit: Is, qui fidem dedit alicui mulieri, quòd eam in uxorem ducere velit, & ſi poſtea illam carnaliter cognoſcat: aliámque in facie Eccleſiæ ducat, ad primam, redire tenetur: quia licèt primum matrimonium præſumptum videatur, tamen contra talem præſumptionem probatio in contrarium non eſt admittenda. Unde ſequitur, quòd matrimonium poſtea de facto contractum non verum ſit matrimonium, ſed nullum. Ratio eſt, quia Eccleſia ex carnali copula præſumit in ſponſis conjugalem conſenſum ad excludendum peccatum, quòd ſcilicet ſponſus & ſponſa, non fornicario, ſed affectu maritali ſe invicem cognoſcere voluerint, quia delictum non eſt præſumendum. Et eſt hæc præſumptio Juris, & de Jure, id eſt, omnino certa, & indubitata, contra quam non admittitur probatio, & conſequenter non audiretur ſponſus aſſerens, ſe non cognoviſſe ſponſam affectu maritali, vel animo contrahendi matrimonium cum illa, *Covarr. in Epitome l.* 4. *Decret. p.* 1. *c.* 4. §. 1. *n.* 1. & 2. Confirmatur, quia copula carnalis ſecuta poſt ſponſalia de futuro, eſt ſufficiens ſignum conſenſûs de præſenti in matrimonium, & ſponſi per eam ſe cenſentur ſibi invicem tradere, quæ præſumptio habet locum in foro contentioſo, & judiciali tantùm, non autem in foro conſcientiæ, & pœnitentiali. Unde ſi ſponſus verè cognoviſſet ſponſam, non affectu maritali, ſed fornicario, non eſſet verum matrimonium in foro pœnitentiali, & coram DEO: quia Papa non poteſt facere, ut ſine conſenſu expreſſo, vel tacito, ſit verum matrimonium, *Hoſtienſ. hic col.* 2. *in fine*, *Fagnan. hic n.* 6. & 7.

XXVIII. Porro prædicta Conſtitutio, per quam ſponſalia tranſeunt in matrimonium, ſubſequente carnali copulâ, procedit nunc etiam in locis, in quibus decretum Concilii Tridentini *Seſſ.* 24. *de reform. matr. c.* 1. non eſt receptum. At verò ubi dictum Concilium eſt receptum, & promulgatum quoad matrimonia clandeſtina, non habent locum matrimonia præſumpta, adeoque ſponſalia de futuro per copulam ſubſecutam non tranſeunt in matrimonium, niſi per verba de præſenti, ſive per expreſſum conſenſum coram parocho, & teſtibus matrimonium iterum contrahatur, quia aliàs non poſſet conſtare Eccleſiæ de tali matrimonio, & ſic non eſt ampliùs locus diſpoſitioni *cit. c. Is qui*, ut ſæpius cenſuit S. Congreg. Cardinal. apud *Barboſ. ibid. n.* 8. *Sanch. l.* 3. *de matrim. diſ.* 40. *n.* 3. Verùm ſi à ſponſis conſenſus utrinque renovaretur, iſque exprimeretur per ſignum aliquod externum, v. g. per traductionem ſponſæ in domum ſponſi, vel per ſubarrhationem ſolemniter factam, coram parocho, & teſtibus, qui advertunt, quid agatur, & quâ intentione, poſſet talis actus eſſe ſufficiens ſignum, ut ſponſalia cenſeantur tranſiſſe in matrimonium, *Tanner. cit. dub.* 3. *n.* 43.

XXIX. Illud poſtremò hoc loco addendum; etſi poſt ſponſalia de futuro, ſi ſequatur copula carnalis, præſumatur matrimonium inter illos contractum eſſe, ut dictum, non tamen hoc præſumitur, quando copula carnalis verè non fuit ſecuta, ſed ſolùm niſus, ſeu conatus ad illam, prout ſumitur ex *c. Adoleſcens.* 32. & *ult. h. t.* Ubi Papa Gregorius IX. ita reſcribit: Adoleſcens, qui deſponſatam ſibi per verba de futuro ſæpius niſus fuit carnaliter cognoſcere, ſed non potuit: poſtea cum alia per verba de præſenti contraxit matrimonium, is non poteſt primam ducere, quia non fuit verum matrimonium ex forma contractûs, (ob defectum conſenſûs per verba de præſenti) nec præſumptum matrimonium, quia conatus ad copulam non habuit effectum, cùm ea non ſit perfecta, ſeu conſummata: ideóque retinere debet ſecundam, cum qua contraxit per verba de præſenti.

Hinc infertur, quòd conatus, ſive voluntas ſine effectu

effectu non obsit, neque conatus reputatur pro actu perfecto, *Gl. hîc V. Conatus*, neque affectus punitur, nisi sequatur effectus, *Barb. hîc in Collect. n. 45.* Ubi addit, excipi delicta atrocissima, ut crimen læsæ Majestatis, assassinii, simoniæ, veneficii &c.

XXX. Verùm decisioni dicti c. *ult.* obstare videtur c. *Juvenis. 3. supra h. t.* Ubi Juvenis, qui sponsalia contraxit cum puella necdum septenni, propter suspicionem copulæ solùm attentatæ, etsi non completæ, jubetur separari ab illa. Respondetur, per solum conatum ad copulam, sine effectu, matrimonium non consummatur, nec præsumitur contractum; etiamsi sponsalia contraxerint, quia facto opus est, sicut in furto requiritur actualis contrectatio rei. Oritur tamen ex tali conatu ad copulam impedimentum publicæ honestatis, ut in *cit. c. Juvenis*, propter famam, quâ existimabatur esse sponsa illius Juvenis: in quo attenditur non factum, seu effectus, sed naturalis consensûs, & publica honestas. In c. verò *ult. h. t.* agitur de matrimonio præsumpto, ad quod necessariò requiritur, ut copula carnalis, nòn tantùm sit attentata, sed etiam consummata, *Hostiens. in cit. c. ult. in fine*, quæ responsio magis patebit ex dicendis §. *seq.*

§. VI.

De impedimento publicæ honestatis proveniente ex sponsalibus de futuro.

Quæritur 1. Quid sit impedimentum publicæ honestatis? Resp. est quædam quasi affinitas, seu propinquitas Jure Ecclesiastico introducta, proveniens ex sponsalibus de futuro, ob publicam honestatem morum. Ratio est, quia æquum, & consonum honestati est, ut propter inchoationem matrimonii, quæ fit per sponsalia, prohibeatur matrimonium cum consanguineis unius sponsi cum altero: ita ut sicut per matrimonium affinitas contrahitur dirimens subsequens matrimonium: ita ex sponsalibus oriatur aliud vinculum conjunctionis, sed minùs perfectum, similiter dirimens matrimonium, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 68. n. 1. Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 9. n. 1.*

XXXI. Quæritur 2. An sponsalia à pubere contracta cum puella minore septennio pariant publicæ honestatis justitiam? Resp. Si major septennio cum puella proxima septennio, in qua malitia supplet ætatem, contrahat sponsalia de futuro, oritur justitia publicæ honestatis, uti sumitur ex c. *Juvenis. 3. h. t.* maximè si carnalem copulam attentârunt, juxta intellectum Innocentii, & *Joann. Andr. hîc.* » Nam quidam Juvenis puellam nondum septem » annorum duxit in uxorem (de facto, non de jure) » vel potiùs sponsalia cum illa contraxit, & forsi» tan cum eadem puella tentavit, quod complere » non potuit, sed postea idem Juvenis cum illius » puellæ consobrina matrimonium contraxit. Re » delatâ ad Papam Eugenium III. is mandat, ut con» sobrina puellæ, quam idem juvenis postea duxe» rat in uxorem, ab illa separetur. Idque tum quia » in his, quæ dubia sunt, quod certius existimatur, servari debet: est autem dubium, quòd tentave» rit id, quod complere non potuit, nempe an juve» nis ille puellam nondum septennem carnaliter » cognoscere tentaverit, ideòque hoc præsumen» dum est, tanquam certius, & securius: tum pro» pter honestatem Ecclesiæ: quia illa puella dicti » Juvenis conjux (id est, sponsa, *Gl. hîc V. Conjux*) » fuisse dicitur: »

XXXII. Pro explicatione hujus c. notandum 1. non potuit in casu hujus c. juvenis, qui cum puella septenni sponsalia contraxit, & forsan tentavit illam carnaliter cognoscere, postea matrimonium contrahere cum consobrina illius, sive filia sororis matris suæ, nec cum illa permanere: idque non propter affinitatem ortam ex nisu, seu conatu ad copulam, quia affinitas non contrahitur, nisi ex copula carnali completa: sed propter impedimentum publicæ honestatis ortæ ex sponsalibus de futuro, quæ ibi præcesserant: & ideo hîc dicitur, propter honestatem Ecclesiæ hoc impedimentum esse contractum. Nec obstat, quòd ex sponsalibus contractis ante septennium non oritur publica honestas, quia sponsalia ante septennium inita sunt invalida, ut infrà dicetur. Nam respondetur, ideo in hoc c. ex sponsalibus initis cum puella nondum septenni, ortum esse impedimentum publicæ honestatis, quia apparebat puellam illam esse propinquam septennio, & in illa maliriam supplêsse ætatem, ac proinde ex consensu præstito in sponsalibus validis, & ex mutua cohabitatione, cum nisu ad copulam, oriebatur impedimentum publicæ honestatis, *Abb. hîc n. 4.* & clatiùs *Barbos. in collect. num. 3. & 4.* Nam si priora sponsalia juvenis inita cum puella invalida fuerunt, nihil impediebat, quin cum consobrina ipsius validè matrimonium contrahere posset, non enim præstat impedimentum, quod de Jure non sortitur effectum, *Reg. Jur. 52. in 6. Henric. Canis. in cit. c. 3. n. 2. h. t.* Itaque probabilior intellectus hujus c. est, quòd Juvenis ille debeat à consobrina puellæ, quam posteriùs duxit, separari propter impedimentum publicæ honestatis, nam etsi dubium erat, an priora sponsalia valida essent, eò quòd ex conjecturis probata non erant omnino certa: sufficientem tamen ad ea valida censenda certitudinem habuerunt, quia malitia puellæ supplevit ætatem, quoad sponsalia, & impedimentum ex illis consurgens erat sufficienter certum, ideòque matrimonium posteriùs initum cum ejusdem consobrina judicatum fuit nullum, *Sanch. l. 1. moral. c. 10. n. 15.*

Notandum 2. quando hîc dicitur, in his, quæ dubia sunt, id, quod certius, & tutius existimatur, tenendum esse, id intelligi debet, quando verè dubium est, ita ut intellectus neutri parti contradictionis adhæreat, sive assentiatur, tunc enim debet quis eligere, quod tutius est, & in quo nullum peccati periculum versatur, ut si quis practicè dubitet, an hîc, & nunc teneatur jejunare, tenetur jejunare, nisi dubium deponat. Si verò quis probabiliter opinetur, ac judicet aliquid esse licitum, etsi speculativè judicet, oppositum esse probabilius ac tutius, potest eligere etiam minùs tutum, & in hoc casu tantùm consilium est sequi id, quod certius, ac tutius est, *Sanch. l. 2. de matr. disp. 41. n. 9.* & alii DD. communiter. Sed hoc aliò pertinet.

XXXIII. Quæ-

XXXIII. Quæritur 3. An impedimentum publicæ honeſtatis oriatur ex ſponſalibus invalidis? Reſp. hoc impedimentum, ſpectato Jure antiquo Canonico, oritur ex ſponſalibus contractis inter conſanguineos, quamvis nulla ſint, ſeu invalida, ita ut mortuo ſponſo, non poſſit ſponſa ducere fratrem ſponſi mortui, etiamſi intervenerit juramentum, prout ſumitur ex *c. Ad audientiam.* 4. *h. t.* Ubi habetur, quòd cùm quidam Civis Papienſis H. vellet filiam ſuam dare in matrimonium cuidam filiorum concivis ſui L. juravit, quòd ſi ille eam, caſu quodam interveniente, habere non poſſit, alteri filio ipſius ex alia uxore genito, eandem matrimonio copularet. Poſtquam verò filia H. ſponſalia contraxit cum filio L. quidam juramento affirmârunt, eos eſſe conſanguineos: ideóque prædictus H. eandem filiam ſuam dare alteri filio dicti L. in uxorem voluit, prout juravit, ſed quia ſcriptum eſt, quòd ſponſam fratris frater habere non poteſt: ideo mandat Papa Alexander III. ne permittatur implere propoſitum ſuum (quod illi certum fuit) ſed pœnitentiam de illicito juramento agere, monitione præmiſſâ, per Eccleſiaſticam cenſuram compellatur.

Hinc colligitur, ſpectato Jure communi Decretalium, oritur impedimentum publicæ honeſtatis etiam ex ſponſalibus irritis ad dirimenda ſequentia ſponſalia, & matrimonium, dummodo non ſint irrita ex defectu conſensûs, *Covarr. in Epitom. l* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 6. §. 2. *in princ. Sanch. l.* 7. *de matr. diſ.* 68. *n.* 9. Unde in caſu hujus cap. filia Civis H. poſt ſponſalia contracta cum filio Civis L. ſibi conſanguineo, adeoque quæ erant irrita, non potuit matrimonialiter copulari fratri ejusdem uterino, qui ex alia uxore dicti L. erat genitus, ob impedimentum publicæ honeſtatis, quod contraxit cum priore filio Civis L.

XXXIV. Ubi præterea notandum, hoc impedimentum ex invalidis ſponſalibus deſcendens, Jure communi Decretalium, extenditur ad quartum uſq; gradum incluſivè, ita ut conſanguinei intra quartum conſanguinitatis, & affinitatis gradum, non poſſint cum ſponſa matrimonium contrahere, & è converſo, prout etiam conſtat ex c. *Sponſam.* 8. *h. t.* Ubi dicitur: nullus conſanguineus poteſt ſibi matrimonio copulare ſponſam alterius, maximè ſi nubili ætati ſit proxima: quia poſtquam ſponſus & ſponſa contraxerunt ſponſalia de futuro, ſive promiſerunt ſe matrimonium inter ſe contracturos, publica honeſtas exigit, ut unus eorum non poſſit ampliùs contrahere matrimonium cum conſanguineo alterius, *Vivian. in Ration. in cit. c. Sponſam. h. t.* Idque multò fortiùs locum habet, ſi ſponſa ſit proxima nubili ætati ſive pubertati, licèt idem ſit dicendum, ſi ſit proxima ſeptennio, & doli capax, *Gl. hic V. Nubili*, & patet ex *c. Juvenis.* 3. *h. t.* de quo ſuprà. Neque obſtat *cit. c. Ad audientiam*, ubi ſolùm de fratre eſt ſermo, adeoque ex eo ſolùm probatur, ſponſalia nulla impedire, & dirimere matrimonium ſubſequens ob publicam honeſtatem in primo gradu. Nam ibi factum ſolùm narratur, & Pontifex tantùm reſpondit ad caſum ſpecialem, de quo fuit conſultus. Idem tamen eſt dicendum de aliis conſanguineis ſponſi uſque ad quartum gradum incluſivè, *Abb. in cit. c. Ad audientiam. n.* 3. *Barb. ibid. n.* 3. Idque locum habet, non tantùm ſi ſponſalia de futuro ſint nulla, ob impedimentum conſanguinitatis, de quo ibi eſt ſermo: ſed etiam ſi ſint nulla ex quovis alio impedimento Juris poſitivi, v. g. affinitatis, vel alio, quia ſatis eſt ad inducendum impedimentum publicæ honeſtatis, ut ſponſalia ſint valida de Jure naturali, & teneant ratione conſensûs, quia Sacri Canones in inducendo impedimento publicæ honeſtatis, & juſtitiæ, magis attenderunt ad factum, quàm ad jus, quia communiter æſtimatur, inhoneſtum eſſe, ut quis habeat ſponſam conſanguinei ſui in uxorem, unde nihil mirum, ſi præſtet impedimentum etiam, quod de Jure non ſortitur effectum, *Gl. in cit. c. Ad audientiam. V. Habere non poteſt*, & *Abb. ibid. n.* 7. prout magis ex dicendis patebit.

XXXV. Quæritur 4. Utrùm ex ſponſalibus puris, & certis, etſi nullis, & an ex incertis, & conditionalibus inducatur impedimentum publicæ honeſtatis, & juſtitiæ? Reſp. De his agitur in *c. Ex Sponſalibus unic. h. t. in* 6. Ubi Bonifacius VIII. ita reſcribit: Ex ſponſalibus (de futuro) puris, ſive abſolutis, & certis, etiamſi conſanguinitatis (ſcilicet intra quartum gradum) affinitatis (in primo genere, & quarto gradu citeriore, ſeu ulteriore, *Gl. hic V. Eodem.*) Religionis (ſive ſolemnis profeſſionis præcedentis) aut alia quavis ratione ſint nulla: dummodo non ſint nulla ex defectu conſensûs, oritur efficax impedimentum juſtitiæ publicæ honeſtatis, ad impediendum, & dirimendum ſequentia ſponſalia, aut matrimonia, non autem ad præcedentia diſſolvendum. Quare qui ſponſalia purè, ac determinatè cum aliqua contraxit; & poſtmodum cum alia prioris conſanguinea idem fecit, vigore priorum ſponſalium (quibus per publicæ honeſtatis juſtitiam ex ſponſalibus cum ſecunda contractis inductam minimè derogatur) ad contrahendum cum prima manet obligatus. Additur in fine §. *Ille verò*: ſi quis cum aliqua ſponſalia ſub conditione contraxit, & ante conditionis eventum (ſecus ſi poſt) cum alia prioris conſanguinea per verba de præſenti contraxit, cum ſecunda remanere debet: quia ex ſponſalibus conditionalibus, ante exiſtentiam conditionis, perinde ut ex conſenſum non habentibus, & incertis, nulla publicæ honeſtatis juſtitia oritur.

XXXVI. Pro explicatione hujus c. notandum 1. impedimentum hoc publicæ honeſtatis contrahitur ſolùm cum conſanguineis alterius ſponſi, non autem cum affinibus illius, quia conjuges non prohibentur à matrimonio cum affinibus alterius conjugis, ut infrà dicetur, ergo multò minùs ſponſi de futuro, *Franc. hic n.* 3. *not.* 7. *Sanch. l.* 7. *de matr. diſ.* 68. *n.* 3.

Notandum 2. Ex quibusvis ſponſalibus, id eſt, cum determinata perſona initis, & abſolutis, hoc eſt, abſque conditione ſuſpendente, quæ nondum eſt completa, contractis, quamvis ea irrita ſint ex quacunque cauſa, dummodo non ſint irrita ex defectu conſensûs, ut ſi contracta ſint ab infante, vel furioſo, aut amente, qui non ſunt capaces conſensûs, oritur hoc impedimentum. At verò ſi ſponſalia de futuro cum aliqua inita, ſint irrita, ob impotentiam,

Ordinem sacrum, votum solemne castitatis, vel Professionis Religiosæ, aut ob aliud impedimentum dirimens, eum tamen effectum habent, ut proprii consanguinei sponsi usque ad quartum gradum non possint validè fœminam, seu sponsam illam ducere, propter impedimentum illud publicæ honestatis ex illis sponsalibus irritis consurgens, *Sanch. cit. dis. 68. num. 5. & 6.* Ubi *n.* 7. addit, id locum habere, sive sponsi sciant hoc impedimentum, sive ignorent, quia textus in *cit. c. unic.* indistinctè loquitur, & quia major adest consensus, quando contrahens scit impedimentum, quàm quando ignorat, quia nihil magis contrarium est consensui, quàm error.

Notandum 3. Potest aliquis actus esse nullus de Jure positivo, quia Jus illum annullat, ita tamen ut non sit nullus de Jure naturali, quia scilicet adest consensus jure naturæ requisitus ad contractum, *Franc. hîc n. 2. not. 3.*

Notandum 4. Faciliùs tollitur actus, qui primùm futurus est, vel celebrandus, quàm qui jam factus est, & ideo impedimentum justitiæ publicæ honestatis inductum ex constitutione Ecclesiæ, licèt non tollat, aut dirimat præcedentia sponsalia, vel matrimonium contrahendum, tollit tamen, ac dirimit sequentia, ut habetur in *cit. c. unic. Franc. ibid. n. 4. not. 5.*

Notandum 5. Impedimentum hoc publicæ honestatis ex sponsalibus consurgens est perpetuum, sive perpetuò durat, ita ut nec post mortem alterius sponsi extinguatur, *c. Si quis. 14. & c. seq. caus. 27. q. 2. & c. Sponsam. 8. h. t.* Ubi dicitur, nullum ex consanguineis sponsi posse sponsam ejusdem matrimonio sibi copulare, id est, nullus ex consanguineis sponsi, intra gradum prohibitum, potest in perpetuum matrimonium cum sponsa inire, *Abb. in cit. c. Sponsam. n. 2. Sanch. cit. dis. 68. n. 20. & 21.*

XXXVII. Notandum 6. Per posteriora sponsalia inita cum persona consanguinea prioris sponsi, aut sponsæ, non oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens priora sponsalia, quamvis affinitas superveniens dissolvat priora sponsalia de futuro contracta, *Gl. in cit. c. unic. V. Derogatur.* Ubi rationem reddit, quia posteriora sponsalia prorsus irrita sunt, ob justitiam publicæ honestatis, ex prioribus sponsalibus inductam, ideóque ex posterioribus non potest publica honestas prioribus derogans consurgere, *Franc. hîc num. 6. Sanch. c. l. num. 23.*

Porro si post sponsalia de futuro cum certa persona, sponsus contrahat matrimonium de præsenti cum ejus sorore, vel alia consanguinea in prohibito gradu, & nondum illud consummavit, obligatur ad fidem servandam priori sponsæ, matrimonium cum illa ineundo, quia matrimonium illud posterius, quippe irritum, non inducit impedimentum publicæ honestatis derogans prioribus sponsalibus, adeóque matrimonium cum priore sponsa initum validum erit. Si verò matrimonium cum posteriore invalidè initum consummâsset, cum neutra posset illud validè inire: non cum priore, ob impedimentum affinitatis consurgens ex copula cum ejus sorore, vel alia consanguinea in gradu prohibito habita: non cum posteriore, propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus validè contractis cum ejus sorore, vel aliâ ejus consanguineâ in gradu prohibito, *Sanch. cit. dis. 68. n. 24.*

Notandum 7. Ex sponsalibus incertis, ut si quis promittat se ducturum unam ex filiabus Titii, & illæ consentiant, non oritur impedimentum publicæ honestatis, *cit. c. unic. h. t. in 6.* Quia sicut matrimonium debet necessariò iniri cum persona certa, & determinata, ita & sponsalia, quæ sunt ejus initium, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 26. num. 1. & l. 7. dis. 69. n. 1.*

XXXVIII. Notandum 8. & *ult.* ex sponsalibus contractis cum aliqua, sub conditione de futuro, non oritur impedimentum publicæ honestatis, ante impletam conditionem. Quare si quis contrahat sponsalia de præsenti, vel matrimonium cum sorore, aut alia consanguinea prioris sponsæ, conditione nondum extante, valet matrimonium, quia cùm conditio suspendat consensum usque ad eventum illius, antequam ea impleatur, sponsalia non sunt valida, ex defectu consensûs, ac proinde ex hujusmodi conditionalibus sponsalibus non oritur impedimentum publicæ honestatis, *cit. c. unic. §. Ille verò. h. t. in 6.* At verò post eventum conditionis oritur, ut colligitur à contrario sensu, quia tunc sunt sponsalia pura, seu absoluta, & habent perfectum consensum, *Sanch. cit. l. 7. dis. 69. n. 2.* Id verò intelligi debet de conditione de futuro, nam si sit conditio de præsenti, vel de præterito, statim oritur impedimentum publicæ honestatis, si hæ conditiones veræ sint, ut colligitur ex *cit. c. un.* ibi: *ante conditionem extantem*, quia per conditionem præsentem, vel de præterito, quando jam extat, consensus non suspenditur, ac proinde ea sunt vera, & absoluta sponsalia *Sanch. cit. dis. 69. n. 4.* & alii apud ipsum. Quòd si conditio de futuro sit impossibilis, aut turpis, ita tamen ut non sit contra substantiam matrimonii, statim oritur impedimentum publicæ honestatis, quia cùm ea conditio habeatur pro non adjecta, manent sponsalia omnino absoluta, *Sanch. c. l. n. 6.*

XXXIX. Cæterùm hactenus dicta procedunt de Jure communi Decretalium, quæ per Concilium Tridentinum sunt correcta *Sess. 24. c. 3. de reform. matr.* quoad duo. Primum est, quòd hoc impedimentum hodie tantùm oriatur ex sponsalibus de futuro validis, ac proinde si sponsalia ex quacunque causa invalida sint, nullum ex iis oritur impedimentum publicæ honestatis, ut censuit etiam S. Congregatio Concilii apud *Io. Gallemart. ibid. in declarationibus n. 2.* Idque procedit, etiamsi irrita sint, ob defectum consensûs interni, quia Concilium universaliter sponsalia, quæ ex quacunque causa valida non erant, prorsus tollit. Quamvis *Sanch. cit. dis. 68. n. 14.* dicat, Concilium intelligendum esse, quando sponsalia sunt irrita, ob defectum consensûs externi, non autem interni. Ubi *n. 14.* addit, si sponsalia irrita sint, ob aliud impedimentum omnino occultum, tunc in externo foro censebuntur esse valida, si defectus probari non possit, & consequenter non producant impedimentum publicæ honestatis, cùm tunc scandalum desit, & ratio, ob quam inductum est hoc impedimentum. Alterum est quoad gradum, nam juxta *cit.* Decretum Tridentini, sponsalia, etiam valida, primum gradum consanguinitatis non excedunt, tam in linea recta, quàm transversa,

versa, cùm generaliter, & indistinctè Concilium loquatur. Quare hodie contrahens sponsalia de futuro cum aliquo, vel aliqua, non potest validum matrimonium inire cum patre, vel matre, fratribus, vel sororibus, vel filiis sponsi alterius, vel sponsæ: potest autem cum aliis consanguineis, sive ascendentibus, sive descendentibus, sive collateralibus, quia omnes alii sunt conjuncti sponsis ultra primum gradum, quem impedimentum hoc, juxta Concilium Tridentinum, non excedit, *Sanch. cit. dis. 28. n. 10.* An verò ex sponsalibus de præsenti, sive ex matrimonio rato, & non consummato, valido, vel irrito, oriatur impedimentum publicæ honestatis, & ad quem gradum se extendat, infrà dicetur.

SECTIO II.
DE DISSOLUTIONE SPONSALIUM.

§. I.

Quas ob causas dissolvi possint sponsalia de futuro?

XL. Quæritur 1. An sponsalia de futuro mutuo contrahentium consensu dissolvi possint? Resp. sponsalia puberum (nam aliud est de sponsalibus impuberum, de quibus *tit. seq.*) etiam legitimè contracta, possunt per mutuum sponsorum dissensum dirimi, sicut cæteri contractus, ut colligitur ex *c. Præterea. 2. h. t.* Ratio est, quia omnis res, per quas causas nascitur, per easdem dissolvitur, c. 1. infrà de R. J. Et *nihil tam naturale est, quàm eo genere quidquam dissolvi, quo colligatum est. l. Nihil. 35. ff. eod. & §. ult. Instit. quibus mod. toll. oblig. Obligationes, quæ consensu contrahuntur, contrariâ voluntate dissolvuntur. Sanch. l. 1. de sponf. dis. 52. n. 2.* Excipitur contractus matrimonii, qui ob rationem Sacramenti est indissolubilis. Idque extenditur etiam ad sponsalia, quæ juramento sunt firmata, quia juramentum promissorium appositum contractui tanquam accessorium sequitur ejus naturam, & conditiones, c. *Quemadmodum. 25. de Jurejur.* ergo sublatâ per mutuum contrahentium consensum obligatione ortâ ex contractu sponsalium, tollitur etiam ea, quæ est ex juramento, & priori innitebatur, eratque confirmatoria illius: nam sponsalibus (sicut & aliis promissionibus) inest hæc tacita conditio, nisi ea postea remissa, & mutuo consensu soluta fuerint. Quare vel juramentum præstitum est in favorem partis, & potest ejus consensu remitti, quia quilibet potest favori suo renunciare, juramentum autem dirigitur in Deum, tanquam in testem promissionis homini factæ, quo remittente juramentum in gratiam suam præstitum, etiam Deus illud remittit, *Abb. in c. 2. n. 3. h. t. Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 52. n. 6.* Vel juramentum in honorem Dei est præstitum, ita tamen ut tota res promissa cedat in utilitatem partis, ut si quis intuitu pietatis juret fœminæ pauperi, se eam in uxorem ducturum, tum Deus recipit juramentum tale in utilitatem partis, adeoque pars, cui res promissa est sub juramento, potest illud remittere, si velit, *Abb. c. l. n. 6. Covarruv. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 5. n. 1. Sanch. cit. dis. 52. n. 6. 7. & 8.*

XLI. Porro quod dictum est, mutuo consensu sponsorum dissolvi sponsalia, id verè tum procedit, cùm sponsi simul liberè, & mutuo consensu, & non coactè sponsalia contracta dissolvunt: nam si unus ex sponsis à sponsalibus, sine causa, resiliat, altero non consentiente, tunc prior peccat, nec obligatione liberatur, alter tamen fit liber, si velit, quia prior sponsalibus renunciavit, *Sanch. cit. dis. 52. n. 4.* Si verò alterutra pars non sponte, ac liberè in dissolutionem sponsalium consensit, sed minis, terroribus, vel nimiâ alterius importunitate ducta, & quasi coacta ab altera parte consensit, tunc pars sic inducens manet in conscientia obligata ad servanda sponsalia, *Sanch. c. l. n. 3. Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 1. dub. 4. n. 59.*

XLII. Sed his obstare videtur responsio data ab Innocentio III. in c. *Præterea. 2. h. t.* Ubi ita rescribit: Qui de matrimonio purè, & sine omni „ conditione, sibi invicem fidem dederunt, commo- „ nendi sunt, & modis omnibus inducendi (imò & „ compellendi, si jurârunt, *Gl. hic V. Inducendi.*) ut fi- „ dem datam observent. Si autem hoc facere nolue- „ rint, non sunt compellendi, (scilicet ad matrimo- „ nium contrahendum, ne deterius aliquid inde con- „ tingat) nempe ut illam quis ducat, quam odio ha- „ bet: sed ad instar eorum, qui societatem contra- „ hunt, fide invicem datâ, & postea eandem sibi „ remittunt, hoc poterit in patientia tolerari. „

Ex hoc c. apertè colligi videtur, remissionem, sive dissolutionem sponsaliorum mutuo consensu factam esse nullam, & illicitam, permitti tamen, ac tolerari, vitandi pejoris exitûs causâ, ne quis ducat talem uxorem, quam odio habet. Respondent communiter DD. cum Abbate hîc *n. 5.* Pontificem ita respondisse, ad vitandam speciem mali, quia homines vulgò putant, sponsos, si resiliant à sponsalibus, fidem datam, vel juramentum violare, ideóque sunt monendi, & inducendi ad servandam fidem, ne temerè ab illa resiliant: reipsâ autem id malùm non est, et si nolint servare fidem datam, sed dissolvere sponsalia, Ecclesia id tolerat, non solùm permittendo, sed approbando tanquam licitum, *Sanch. c. l. n. 2.* Idque confirmatur ex illis verbis *cit. c. 2. in fine: Videtur, quòd instar eorum, qui societatem, interpositione fidei contrahunt, & postea sibi eandem remittunt, hoc possit in patientia tolerari.* Ubi Papa concedit, sponsalia dissolvi posse, eo modo, quo societas dissolvitur, vi cujus bonorum, vel negotiationis alicujus communio sic instituitur, ut ejus lucrum, & damnum ad unumquemq; communiter pertineat, *l. 1. & seqq. ff. pro socio:* sed contractus societatis mutuo consensu contrahentium dissolvi potest, ergo etiam contractus sponsalium: addit tamen id non facilè fieri debere, quia habet speciem mali, quamvis malum non sit.

Præterea duobus modis potest aliquid à jure per patientiam tolerari: primo permittendo illud, quod per se quidem malum est: sed permittitur ad vitandum majus malum, ut exemplum habetur de pluralitate beneficiorum in *c. Cum jam dudum. 18. de præbend.* sic permittuntur etiam lupanaria, ad vitanda majora mala, ut adulteria, incestus &c. Altero modo toleratur aliquid à jure, permittendo illud non tanquam in se malum comparatione majoris, sed ut minùs conveniens propter notam inconstantiæ,

tiæ, sic in *cit. c. 2.* statuit Pontifex, ut detestandæ inconstantiæ causâ, sponsi potiùs matrimonium contraherent, quàm mutato animo à sponsalibus resilirent sine causa, ideóque priùs monendos, & inducendos esse vult ad matrimonium, quàm à sponsalibus discedant, *Henric. Canis. in cit. c. 2. n. 4. h. t.*

XLIII. Aliam responsionem ad prædictum cap. quæ convenientior videtur, dat *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 1.* Quòd Papa ibi loquatur de eo casu, qui frequenter accidere solet, nempe ut unus ex sponsis, v. g. mulier desideret quidem fidem datam servari à viro, sed is omnino recuset, & cupiat sponsalia remitti, ac dissolvi, eò quòd abhorreat à muliere, tunc enim commonendus est, & omnibus modis inducendus, ut fidem datam observet, ut dicitur in *cit. c. 2.* Si verò malus exitus timeatur, & mulier non spontaneâ, ac liberâ voluntate, sed quasi coacta consentiat in dissolutionem sponsalium, tunc vir quidem peccat, permittitur tamen ab Ecclesia, ut sponsalia dissolvantur, idque non approbando, sed tolerando, ad majora mala, seu incommoda vitanda. Porro consuetudo est in multis Ecclesiis, ut si sponsalia coram Parocho, & testibus sint celebrata, non permittatur fieri eorum dissolutio, nisi causa priùs ad Episcopum deferatur, ut notat *Laym. c. l.*

XLIV. Quæritur 2. An & qua ratione dissolvantur sponsalia, elapso termino, seu tempore ad matrimonium contrahendum præfixo? Hæc quæstio dependet ex interpretatione, seu intellectu *c. Sicut, 22. h. t.* Ubi talis casus proponitur. „Quidam „Laurentius nomine juravit patri mulieris P. se „eam ducturum, & pater vicissim juravit, se ei filiam suam daturum in uxorem: non autem per virum, sed per mulierem stetit, quominùs contraheretur. Post annos verò 4. vel 5. elapsos, idem „Laurentius aliam mulierem E. per verba de præsenti desponsavit. Consultus super hoc Pontifex Innocentius III. rescripsit Episcopo cuidam, si „constiterit, quòd idem L. priorem mulierem P. „per verba de futuro, mulierem verò E. per verba „de præsenti sibi desponsaverit, impositâ ei pœnitentiâ, propter sponsalia priora de futuro jurata „violata, matrimonium secundo loco contractum „legitimum judicari debere: (nisi fortè in juramento suo certum terminum præfixit, intra quem duceret illam in uxorem, nec per eum stetit, quin ad statutum terminum matrimonium consummaret.) Quòd si fortè sponsalia per verba de futuro, „cum utrâque contraxit, primum juramentum, „quippe licitè factum, servandum est, & super secundo ei pœnitentia est injungenda. Si verò de „his plenè nondum constet, tamdiu Episcopus cognoscat de causa, donec de ea pleniùs instruatur.

XLV. Hinc colligitur 1. Sponsalia de futuro etiam jurata dissolvuntur per secunda sponsalia cum alia contracta de præsenti, non autem per secunda de futuro, ut patet ex hoc cap. Sed de hoc plura infrà.

Colligitur 2. Sponsalia de futuro dissolvuntur, lapsu termini, seu temporis ad matrimonium contrahendum præfixi: nam si unus ex sponsis die constituto, seu condicto, matrimonium contrahere non vult, alter est liber à sponsalium fide, seu liberè resilire potest, *cit. c. Sicut. h. t.* Ex quo constat, alterum sponsum esse liberum ab obligatione sponsalium, quando sine ejus culpa sponsalia, præfixo termino, non sunt impleta, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 5. n. 8. Sanch. l. 1. de Sponsal. disp. 53. n. 1.* & alii DD. communiter.

XLVI. Ubi præterea notandum, duobus modis potest in ipso contractu sponsaliorum apponi terminus, sive dies ad contrahendum matrimonium; vel ad restringendam, sive finiendam obligationem, ita ut nisi intra tale tempus, nuptiæ sequantur, resilire liceat. Et tunc si quidem per utrumque contrahentem stetit, quominùs nuptiæ sequerentur intra tempus præfixum, ex parte utriúsque solvuntur sponsalia; si verò per alterum tantùm stetit, hic adhuc obligatur, ne ex culpa sua commodum referat, alter verò liber manet, ut colligitur ex *cit. c. Sicut,* ibi; *nec per eum stetit.* Vel tempus est adjectum obligationi sponsalium, post ea contracta solùm ad statuendam, sive exequendam obligationem, nimirum ut nuptiæ tunc executioni mandari debeant, alioquin pars, per quam stetit, ne sequeretur matrimonium, in culpabili morâ esse censeatur: hoc casu, lapsu termini, seu temporis præfixi non dissolvuntur sponsalia, sed uterque contrahens obligatus manet. Ratio discriminis est, quia priore casu, unica obligatio est, eáque non absoluta, sed alligata certo tempori, quo elapso, definit obligatio, velut conditionis defectu: Posteriore verò casu, duplex est obligatio, una contrahendi nuptias, altera contrahendi tali tempore: ergo licèt hæc secunda obligatio non impleatur in sponsalibus: manet tamen prior obligatio absoluta, & à posteriore independens, ut colligitur ex *L. Celsus. 23. §. 1. ff. de recept. arbitr.* ex qua patet in obligatione solvendi, certo tempore, duas obligationes contineri, unam solvendi, alteram tali termino, seu tempore solvendi, ergo si posterior obligatio in sponsalibus non sit impleta, debet adhuc prior impleri, *Sanch. cit. disp. 53. n. 5. & 6. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 16. Becan. p. 3. Theol. Schol. c. 43. q. 28. n. 2. 3. & 5.*

XLVII. Quæritur 3. An dissolvantur sponsalia de futuro propter discessum, vel absentiam sponsi? Resp. Si sponsus se transferat in terras, seu Regiones longinquas, sine licentia sponsæ, liberum est sponsæ alteri nubere, seu matrimonium cum alio contrahere, prout sumitur ex *c. De illis. 5. h. t.* Nam cùm quæsitum fuisset ex Papa Alexandro „III. quid faciendum esset de illis, qui juramento „præstito, promittunt se aliquas mulieres ducturos, & postea iis insciis se ad alias partes, seu exteras terras transferunt? Respondet Papa, liberum esse mulieribus illis, si non est ampliùs in facto processum (id est, si consensus de præsenti, „vel carnis copula non intercessit) cum aliis matrimonium inire: impositâ tamen ipsis pœnitentiâ „ob perjurium, si per eas stetit, quominùs matrimonium sit subsecutum, & consummatum. Ratio est, quia sponsus migrans in alienas terras, insciâ sponsâ, censetur renunciare sponsalibus: tum quia nimis grave foret sponsæ tamdiu abstinere nuptiis, nec censentur contrahentes sponsalia ad hoc se voluisse obligare, nisi id expresserint. Idque procedit, etiamsi sponsalia sint juramento utrinque firmata, ut patet ex *cit. c. De illis.* ubi tamen additur, spon-

sponsæ de perjurio pœnitentiam esse injungendam, si per illam stetit, ne matrimonium, tempore, quo oportebat, fuerit contractum: tunc enim si sponsus ob eam causam in aliam terram se transferat, sponsa ab ipso liberatur, censetur tamen aliquo modo causam perjurii dedisse, *Sanch. c. l. n. 7. Laym. c. l. n. 15.*

XLVIII. Ubi præterea notandum 1. Si sponsus sit in loco propinquo, is est exspectandus à sponsa, vel requirendus, ut intra certum tempus contrahat matrimonium, *Covarr. cit. c. 5. n. 7. Sanch. cit. l. 1. dis. 54. n. 11.* Si verò sponsus ad remotas partes se transferat, animo mutandi domicilium, & sine licentia sponsæ, nec spes sit brevi rediturum, tum non tenetur sponsa eum sequi, sed est libera ab ipso, ut colligitur ex *cit. c. De illis.* ibi: *dimittunt terram, se ad partes alias transferentes*, per quæ verba significari videtur mutatio domicilii. Idémque est, si intelligat sponsa, virum esse vagabundum, quia est notabilis rerum mutatio, nec antea, ut supponitur, præcognita, ac proinde non censetur sponsa ad hanc se obligâsse, *Sanch. c. l. num. 14. Laym. cit. c. 2. n. 15.*

Notandum 2. Si sponsus discedat à sponsa, & aliò se conferat, etiam in terras alienas negotii conficiendi causâ, adeoque animo redeundi, ut Studiosus studiorum causâ, non censetur tacitè renunciare sponsalibus, ideóque exspectandus est, donec redeat, *Henric. Canis. in cit. c. De illis. n. 1.*

Notandum 3. vel abest sponsus diutiùs, ob causam necessariam, vel ob voluntariam. Si primum, tunc exspectandus est, donec cesset justum ejus impedimentum, *l. 2. ff. de sponsal.* nisi aliter conventum sit, vel inconstantiæ periculum sponsæ immineat, vel alia necessitas contrahendi matrimonium urgeat, *Laym. c. l. num. 15.* Si secundum, scilicet si sponsus absit, ob causam voluntariam, eámque justam: tunc secundùm Jus Civile, exspectandus est biennio, si intra Provinciam, juxta *l. 2. C. de sponsal.* triennio verò, si extra Provinciam versetur, juxta *l. 2. C. De repudiis.*

XLIX. Sed hîc dubitatur, utrùm prædictæ leges Civiles per Jus Canonicum sint correctæ? Affirmat *Sanch. cit. dis. 54. n. 6.* & alii apud ipsum, quia in *cit. c. De illis.* dicitur absolutè, liberum esse mulieribus relictis, ad alia vota se transferre: si autem exspectare debet per triennium, non posset alteri liberè nubere. Sed probabiliùs negant esse correctas, *Silvest. V. Sponsalia. q. 10.* in quarto casu, *Covarr. c. l. n. 7. Henric. Canis. in cit. c. De illis. n. 2. Laym. c. l. n. 14.* neque enim ex *cit. c. De illis.* colligi potest per illud derogari legibus Civilibus; cùm ergo hæ leges per se justæ sint, in foro Canonico, & Civili, externo & conscientiæ observandæ sunt, non enim SS. Canones dedignantur sequi Leges Civiles, *c. 1. de novi oper. nuntiat.* quando de re aliqua nihil est decisum Jure Canonico: præsertim cùm sponsalia de futuro non sint Sacramentum, nec alia res spiritualis, sive Ecclesiastica. Poterit tamen Judex Ecclesiasticus hoc tempus triennii, vel biennii restringere ob periculum incontinentiæ sponsæ, vel ex alia justa causa, & jubere, ut sponso significetur, si non intra tale tempus redierit, sponsam ab ipso liberam fore, ut tradunt DD. citt. Quare cùm Jus Canonicum statuit in *cit. c. De illis.* posse sponsam liberè cum alio contrahere matrimonium, ob absentiam sponsi, id intelligi debet, exspectato tempore legali, cùm Jus Civile in hac re non sit correctum per Jus Canonicum, *Becan. cit. c. 43. q. 29. n. 5.*

§. II.

An & qua ratione dissolvantur priora sponsalia de futuro, per ingressum Religionis, vel susceptionem Sacri Ordinis?

L. Assertio 1. Certum est sponsalia de futuro per ingressum Religionis approbatæ dissolvi, secutâ professione, quia cùm sponsalia de præsenti, sive matrimonium ratum per solemnem professionem dissolvantur, *c. Ex publico. 7. de convers. conjug.* multò magis sponsalia de futuro, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 5. n. 11.* Sed dubitatur 1. an solo ingressu Religionis, etiamsi professio non sit secuta, sive per ingressum Novitiatûs solvantur sponsalia? Resp. pars in sæculo remanens liberatur ab obligatione sponsalium, ita ut possit cum alio matrimonium contrahere, tum quia Religionem ingrediens tacitè, & ipso facto renuntiat sponsalibus priùs initis, suscipiendo statum ita disparatum: tum quia notabilis fit mutatio ex parte ejus, qui Religionem ingreditur, & probro tribueretur parti manenti in sæculo, si teneretur deserentem Religionem in maritum, vel uxorem recipere; & nimis durum foret, si deberet toto tempore Novitiatûs eum exspectare, *Sanch. l. 1. de spons. dis. 41. n. 2.* Utrùm autem etiam is, qui Religionem est ingressus, liberetur, major est controversia? Affirmat *Sanch. c. l. n. 5.* Saltem si sponsus, bonâ fide, ingrediatur, secus est, si dolosè, & animo iterum exeundi. Sed probabiliùs id negant *Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 3. Tanner. tom. 4. dis. 8. dub. 4. n. 47.* Quia ingressus in Religionem nec ex natura sua hoc habet, ut omnino dissolvat sponsalia, cùm non sit aliquis status incompossibilis cum matrimonio: neque etiam id habet ex Jure positivo; sicut nec dissolvit vota simplicia, quæ suspensa manent; ergo egrediens Religionem, professione non secutâ, adhuc obstrictus manet, & cogi potest, ut fidem sponsaliorum olim datam impleat, si sponsus remanens in sæculo ita voluerit, & exspectârit, nec interim ad alia sponsalia transierit.

LI. Dubitatur 2. An per votum ingrediendi Religionem, ac profitendi, dissolvantur penitus sponsalia priùs inita, etiam jurata? Resp. dissolvi, adeoque talis sponsus potest Religionem ingredi, non priùs contracto matrimonio, *Covarr. cit. c. 5. n. 11. Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 43. n. 3. Laym. cit. c. 2. n. 4. Tanner. dub. 4. n. 48.* Ratio est, tum quia promissioni sponsalium inest hæc tacita conditio, nisi promittens perfectiorem Religionis statum elegerit: ergo etiam inest juramento, quod sortitur naturam, & conditiones actûs, super quo interponitur, *c. Quemadmodum. 25. de Jurejur.* Tum quia sponsus licitè potest Religionem profiteri, ut est communis sententia DD. ergo etiam licitè potest illam, rescissis sponsalibus, vovere, vel addito juramento

mento promittere. Tum quia frustraneum omnino est contrahere matrimonium, animo ingrediendi statim Religionem, cùm hoc sit decipere partem alteram, quæ hujus animi conscia, nollet contrahere matrimonium, nec momentaneâ illâ solutione revera impletur juramentum. Confirmatur, sicut se habet matrimonium ratum ad sponsalia de futuro: ita proportionaliter se habet professio ad votum profitendi: sed matrimonium ratum dissolvitur per solemnem professionem, c. *Ex publico 7. de convers. conjug.* ergo etiam sponsalia dissolvuntur per votum solemniter profitendi.

Excipi debet, nisi necessitas urgeret ad priùs contrahendum matrimonium, quia sponsa aliàs gravem infamiam incurreret, quippe quæ spe matrimonij cognita, & fortè gravida facta fuit: vel ut proles ex ea nata legitima fiat: tunc enim tenetur sponsus contrahere priùs matrimonium, & ante consummationem potest Religionem ingredi, *Sanch. cit. l. n. 4.* Neque verò tale votum ingrediendi, ac profitendi Religionem DEO gratum esse potest, neque obligat, quatenus cedit in injustum sponsæ detrimentum, *Laym. cit. l. n. 4.*

LII. Sed prædictis obstare videtur *c. Commissum. 16. h. t.* Nam cùm quidam alicui mulieri fidem dedisset de contrahendo matrimonio, & infra biennium se per verba de præsenti illud contracturum, juramento firmâsset: postea privatâ lege ductus ad frugem melioris vitæ transire suspirabat. Consultus Pontifex Alexander III. respondit, tutius esse ei, ut religione juramenti firmatâ, priùs matrimonium contrahat: & postea, si elegerit, ad Religionem transeat: dummodo post desponsationem carnalis copula inter eos non intervenerit.

LIII. Pro explicatione hujus c. notandum 1. ex decisione hac dubium oritur, cur Papa rescribat, matrimonium priùs contrahendum esse à sponso, quàm is Religionem ingrediatur, cùm tamen aperti juris sit, non tantùm contractis sponsalibus de futuro, sed etiam matrimonio per verba de præsenti, ante consummationem illius, per copulam carnalem, permissum esse alteri contrahentium, etiam invito altero, ingredi Religionem, *c. 2. c. Ex publico. 7. c. Ex parte. 9. de convers. conjug.* adeóque frustra, & inutiliter priùs contraheretur matrimonium à tali sponso. Aliqui respondent, quòd Pontifex hîc dicat, tutius esse servare juramentum, & primò contrahere matrimonium, non quidem ex præcepto, sed ex consilio, ob vitandum scandalum pusillorum, & propter reverentiam juramenti. Sed melior est responsio, quòd in casu hujus c. ille, qui sponsalia juramento promisit, nullum votum fecit ingrediendi Religionem, imò necdum plenè deliberavit, & secum firmiter statuit Religionem ingredi: & ex alia parte, instabat tempus, quo juramentum obligabat ad contrahendum matrimonium, ideo dixit Pontifex tutius esse, ut priùs contrahat matrimonium, ne incidat in perjurium, post elapsum biennium, & contracto matrimonio, poterit adhuc per bimestre deliberare de ingressu Religionis, ut colligitur ex illis verbis, *& postea elegerit ad Religionem migrare.* Quòd si sponsus ille jam certò constituisset ingredi Religionem, tunc non obstante juramento, potuisset eam ingredi, quia tunc omnino inutiliter contraheret matrimonium, *Sanch. cit. disp. 43. n. 5. Azor p. 1. Instit. lib. 11. c. 5. q. 4. §. Contrahas. Canis. in cit. c. Commissum. n. 3.* Porro quod ibid. dicitur in fine, *dummodo copula carnalis cum sponsa non intervenerit*, id ideo additum est, quia si copula intervenisset, non posset sponsus, invitâ sponsâ, Religionem ingredi, quia tunc jam censeretur matrimonium esse per copulam contractum, & consummatum, *Canis. cit. l. num. 2.*

Notandum 2. quando hîc dicitur, quòd sponsus iste, privatâ lege ductus, ad frugem melioris vitæ suspiravit transire, per privatam legem intelligitur instinctus Spiritûs S. qui in corde scribitur, & privatim quosdam movet ad religiosum statum: per publicam verò legem intelligitur lex DEI, & Ecclesiæ, sive SS. Canonum, quæ ab omnibus observanda est, juxta *c. Duæ sunt. 2. caus. 19. q. 2.* & consentit *c. Licèt. 18. de Regular.*

LIV. Dubitatur 3. An si quis non solùm sponsalia cum Virgine contraxit, sed etiam sub spe matrimonij eam corrupit, possit, ante contractum, vel consummatum matrimonium, Religionem ingregredi? ℟. non potest, sed tenetur eam ducere. Idémque dicendum, si copula non sit secuta, notabilem tamen famæ jacturam patiatur fœmina, quia talis, moraliter loquendo, non potest injuriam violatæ virginitatis, aut famæ aliter resarcire, ad quod tamen ex justitia obligatur, *Sanch. l. 1. de sponsal. disp. 44. n. 3. & 4. Tanner. cit. disp. 8. q. 1. dub. 4. n. 50.* Sed quid si votum Religionis à sponso emissum sit, ante sponsalia, ísque postea eam corrupit, fide datâ de matrimonio contrahendo, teneatúrne eam ducere, non obstante voto? Duæ sunt sententiæ, una ait, teneri eum corruptam ducere, si voti ignara fuit, *Sanch. cit. l. 1. disp. 45. n. 3. Tanner. cit. l. n. 51.* Ratio est, quia votum non obligat, si res ita notabiliter sint mutatæ, ut sine magno tertij damno votum impleri non possit. Accedit, quòd qui post votum Religionis fœminam à se corruptam ducit, non absolvatur omnino à voto, sed ejus executio tantùm ad tempus differtur, quia soluto matrimonio ingredi tenetur Religionem, si adhuc idoneus sit, votum enim implere tenetur, quatenus potest, sine alterius præjudicio. Et hæc sententia speculativè est probabilis. Contraria tamen non teneri illam ducere, est communis, & in praxi recepta, teste *Laym. cit. c. 2. n. 5.* Cùm enim per votum priùs DEO jus sit quæsitum, non potest vovens, propriâ auctoritate, illud tollere, magis se alteri obligando, vel statum voto contrarium suscipiendo, sed requiritur, ut Judex, seu Prælatus Ecclesiasticus in voto dispenset, ejúsque obligationem, causâ cognitâ, relaxet, ideóque etiam vovens petere tenetur dispensationem.

LV. ASSERTIO 2. Solvuntur sponsalia de futuro, etiam per susceptionem Ordinis sacri, seu majoris, quia Ordo sacer, ob solemne votum castitatis ipsi annexum, reddit suscipientem incapacem matrimonij contrahendi, ergo multò magis Ordo sacer dirimit sponsalia contracta. Non autem per susceptionem Ordinum minorum dirimuntur sponsalia priùs contracta, ac proinde sponsus licitè potest ad illos promoveri, quia hi Ordines non repugnant matrimonio, nec impediunt, quò minùs sponsus eosdem licitè suscipere possit. An verò votum suscipiendi

piendi Ordines sacros etiam dirimat sponsalia priùs contracta, ita ut sponsus licitè possit etiam ad sacros Ordines promoveri, controversia est inter DD. Affirmat *Tanner. cit. dub.* 4. *n.* 52. Nam cùm Status Ecclesiasticus dignior sit, & sanctior statu matrimonij, adeóque de meliori bono, non videtur per obligationem sponsalium, quippe quæ minoris momenti est, & minùs fortis, impediri debere Status Ecclesiasticus. Sed probabilius est, per votum sacrum Ordinem suscipiendi non dirimi sponsalia priùs contracta, nec illis astrictum posse licitè promoveri ad Ordines sacros, *Sanch. cit. l.* 1. *dis.* 47. *n.* 3. tum quia votum castitatis inclusum in Ordine sacro, per se, & ex natura sua non est solemne, sed tantùm peraccidens, quia ex Constitutione Ecclesiæ habet effectum voti solemnis, nempe ut matrimonium contractum dirimat: tum quia non reperitur in Jure concessus hic effectus dirimendi sponsalia præcedentia susceptioni Ordinis sacri, etsi ei annexum sit votum continentiæ; sicut votum ingrediendi Religionem dirimit sponsalia priùs contracta, ut suprà dictum *n.* 51. Ratio est, quia qui Ordines sacros suscipit, post contracta cum aliqua sponsalia, facit illi gravem injuriam, ac proinde non potest illos suscipere, sine ejus consensu. Cæterùm sponsus, qui vovit suscipere sacros Ordines, censetur renunciare sponsalibus priùs contractis, atque ita altera pars libera est ab obligatione sponsalium, *Sanch. cit. l. n.* 4. Porro an per votum simplex perpetuæ continentiæ dissolvantur sponsalia de futuro præcedentia votum, sive ante votum contracta, non consentiunt DD. de quo infrà suo loco in *Tit.* 6. hoc libro commodiùs agetur.

§. III.

Utrùm priora sponsalia de futuro solvantur per posteriora iuramento firmata, vel per matrimonium cum alia contractum, & an etiam per subsequentem fornicationem?

LVI. Assertio 1. Per sponsalia posteriora non solvuntur priora, etiam juramento firmata, *Sanch. l.* 1. *de sponsal. dis.* 50. *n.* 2. & alij apud ipsum. Ratio est, quia secunda sponsalia, etiam jurata, sunt invalida, cùm nemo possit validè rem aliquam alieni promittere, quam alteri validè obligavit, neque juramentum est vinculum iniquitatis, *c. Quanto.* 18. *de Iurejur.* neque obligat cum præjudicio tertij, *Reg. Non est obligatorium.* 58. *de R. I. in* 6. Ex parte tamen illius, cum qua primò sponsalia sunt contracta, ea sunt soluta, quia illa potest recedere, si velit: nam contrahens secunda sponsalia eo ipso censetur renunciare prioribus, *Sanch. cit. l. n.* 3.

LVII. Sed quid si cum posteriore sponsa, ignarâ priorum sponsalium, carnalis copula sit subsecuta, an non saltem ratione damni illati tali casu dissolventur priora sponsalia? Resp. in rigore non dissolvi, sed talis sponsus adhuc priorem sponsam ducere debet, *Sanch. lib.* 1. *dis.* 49. *n.* 5. quia cùm post Concil. Trident. sponsalia posteriora non transeant per copulam in matrimonium, sed matrimonium præsumptum cessavit, ut dictum suprà *num.* 18. *h. t.* ideo non dirimuntur priora sponsalia: neque etiam per injuriam illatam posteriori sponsæ aufertur jus prioris: aliud est in voto Religionis vel Castitatis, quo non obstante, corruptor virginis tenetur eam ducere, ut docetur infrà in *tit.* 16. *lib.* 5. quia ex voto oritur solùm obligatio Religionis: ex sponsalibus autem, cum defloratione, oritur obligatio ex justitia, quæ multò est strictior. Deinde prius votum non omnino tollitur, sed suspenditur per matrimonium: at hîc prior obligatio per sequens matrimonium omnino extinguitur. Item DEUS non vult impleri promissionem sibi factam, cum damno tertij: homines autem nolunt privari suo jure, propter injuriam alteri illatam, *Sanch. cit. dis.* 49. *n.* 5. ubi tamen *n.* 6. addit, quòd aliquando ex æquitate posteriora sponsalia servanda erunt, ut si corrupta grave damnum famæ pateretur: prior verò sponsa leviter læderetur: tunc enim saltem ex charitate hæc teneretur consentire in dissolutionem sponsalium, ad vitandum grave damnum alterius, & Judex poterit illa dissolvere. Præterea aliquando sponsalia priora ita dissolvuntur per posteriora, cum copula, ut matrimonium cum neutra iniri possit, ut si sponsalia posteriora cum copula habita sunt cum cognata in primo gradu prioris sponsæ: tunc enim cum prima sponsa non poterit contrahi matrimonium, ob impedimentum affinitatis; neque cum secunda ob impedimentum publicæ honestatis, quod ex prioribus sponsalibus validis ortum est, & primum gradum non excedit, post Concilium Trident. *Sanch. cit. l. n.* 3. Denique si aliquo casu contingat, priora sponsalia dissolvi, is qui inijt secunda, etsi jurata, non tenetur ea postea, primis dissolutis, implere, quia illa secunda sponsalia, cùm inirentur, erant invalida, ratione priorum sponsalium, quibus ligatus erat contrahens: quod autem ab initio validum non fuit, tractu temporis non convalescit, *Reg. juris* 18. *in* 6. & *reg.* 29. *ff. eod.* ob quam causam etiam, si ligatus voto castitatis contrahat sponsalia, etiamsi postea dispensationem voti impetret, non tenetur ad ea servanda, quippe quæ ab initio invalida fuerunt, *Sanch. cit. l.* 1. *dis.* 50. *n.* 6.

LVIII. Assertio 2. Sponsalia de futuro, etiam jurata, solvuntur per sponsalia de præsenti, sive per matrimonium subsequens validè, etsi illicitè contractum cum alia, *c.* 1. *De sponsa duorum.* & habetur etiam in *c. Si inter.* 31. *h. t.* ubi inprimis dicitur: Si inter virum, & mulierem mutuus con- » sensus interveniat, per verba de præsenti expressus, » dicente utroque: *Ego te in meam accipio, & ego te ac-* » *cipio in meum*: vel per alia verba consensum expri- » mentia de præsenti: sive juramentum sit apposi- » tum, sive non (quia juramentum non est de sub- » stantia matrimonij, *Gl. hîc V. Iuramentum*) non li- » cet illis postea ad alia vota transire, sive aliud ma- » trimonium contrahere. Quòd si fecerint, separa- » ri debent, etsi carnalis copula sit subsecuta, & pri- » mum matrimonium firmum manet. Verùm si in- » ter ipsos tantùm intervenit promissio sponsalium » per verba de futuro, utroque dicente: *Ego te ac-* » *cipiam in meam, & ego te in meum*, vel per alia simi- » lia verba, etiam juramento interposito, tum si alius » postea mulierem illam per verba de præsenti de- » spon- »

» sponsaverit, matrimonium posteriùs contractum » tenet, nec separari potest. Debet tamen eis, ob » violatam fidem priorum sponsalium de futuro » pœnitentia injungi. Ratio est, quia matrimonium etiam ratum tantùm, est fortius vinculum, adeóque dirimit sponsalia priora de futuro, etiam jurata, si sit validum: si verò matrimonium subsequens sit irritum, obligabunt adhuc priora sponsalia, quia non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, *Reg. jur.* 52. *in* 6. manet tamen alter sponsus liber à sponsalium fide, si in matrimonium cum alia non consensit, sed tunc alter sponsus volens contrahere cum alia matrimonium, censetur tacitè prioribus sponsalibus renunciâsse, *Sanch. l.* 1. *dis.* 48. *n.* 1.

Ex hoc c. colligi videtur, quòd in contractu matrimonii vir priùs interrogari debeat, an consentiat, quàm mulier: sed hoc non est necessarium, nam in quibusdam locis priùs interrogatur mulier: idque non fine ratione, ne si fortè vir primò interrogatus consentiat, & mulier postea nolit, non sine dedecore viri, ut notavit *Abb. hîc n.* 3.

LIX. Porro hîc dubium oritur, utrùm per subsequens mátrimonium validum omnino extinguatur obligatio priorum sponsalium: an verò solùm suspendatur, ita ut si uxor, cum qua contra fidem priorum sponsalium, matrimonium contraxit Titius, moriatur ante sponsam primam, nec supervenit novum impedimentum, an, inquam, Titius adhuc obligatus sit illam ducere, vi priorum sponsalium, si illa velit? Censent aliqui solùm suspendi, sed probabilius est, illa omnino extingui, ut docet *Sanch. cit. dis.* 48. *n.* 3. *Laym. cit. c.* 2. *n.* 21. *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 1. *dub.* 4. *n.* 56. *&* 57. & alii: & satis colligitur ex *cit. c. Si inter. h. t. &* c. 1. *De sponsa duorum. & c. ult. caus.* 27. *q.* 2. Ex quibus constat, quòd sponsalia per matrimonium cum alia contractum solvuntur, adeóque omnino extinguuntur, & non tantùm suspenduntur: obligatio autem semel extincta ampliùs non reviviscit, *c. Quæris.* 129. *dis.* 4. *de consecr. l. Qui res.* 98. §. *Aream. ff. de solution.* Confirmatur, quia cùm sponsalia, & matrimonium sint obligationes ejusdem rationis, & ordinis, quippe utraque ex justitia, & utraque facta homini, prior obligatio extinguitur per fortiorem supervenientem: sicut votum strictioris Religionis omnino extinguitur per professionem secutam in ordine laxiore, juxta *c.* 5. *de Regular. in* 6. Nec refert, quòd per subsequens matrimonium non dissolvitur prius votum simplex ingrediendæ Religionis, sed suspenditur, durante matrimonio: nam votum, & matrimonium sunt obligationes diversæ rationis, una enim fit DEO, altera homini. Tenetur tamen Titius compensare damnū primæ sponsæ, quod illi intulit, violando fidem sponsalium: imò si illam sub matrimonii spe violâsset, teneretur illam, soluto matrimonio, ducere, nisi jam aliunde damno esset satisfactum, quod tamen vix aliâ ratione fieri potest, quàm ducendo illam, *Sanch. cit. l. n.* 5. *Laym. cit. l.*

LX. Assertio 3. Solvuntur sponsalia etiam jurata per sequentem fornicationem tam sponsi, quàm sponsæ, ita ut innocens jus habeat ea rescindendi, non autem nocens, ne ex iniquitate sua commodum ferat, prout statuitur in *c. Quemadmodum.* 25. *de jurejur.* quod quamvis de fornicatione sponsæ solùm loquatur, rationes tamen ibidem allatæ etiam in fornicatione sponsi locum habent: nam & in promissione sponsi talis debet conditio intelligi, si is contra regulam desponsationis non venerit, alioqui enim etiam ipsi fidem frangenti fides servanda non erit: deinde non tantùm ob fornicationem uxoris, sed etiam mariti coniugium contractum dissolvitur quoad torum, ergo multò magis sponsalia. Idémque dicendum de fornicatione spirituali, ut si alteruter sponsus in hæresin incidat, fit enim valde notabilis mutatio, per quam grave vitium inducitur in comparte, *Sanch. l.* 1. *dis.* 55. *n.* 1. *&* 3.

LXI. Ubi præterea notandum, quamvis quoad actualem fornicationem, vir & fœmina æquali jure gaudeant, assignantur tamen quædam discrimina inter sponsum, & sponsam communiter ab Auctoribus: Nam 1. Si sponsa permittat se turpiter tangi ab aliis, licet sponso resilire, quia illa censetur vivere impudicè, nec potest vir eam, sine gravi nota, ducere. Contrà verò non id permittitur sponsæ, ob oscula, vel tactus impudicos sponsi cum alia, quia per hoc non redditur vir ita infamis, nec id est dedecus sponsæ: nisi eiusmodi tactus essent frequentes, ita ut indicarent sponsum alteram magis amare, aut fidem sponsæ non servaturum, *Sanch. cit. dis.* 55. *n.* 5. *Laym. cit. c.* 2. *n.* 11. Secundò si sponsa ab alio vi oppressa sit, potest repudiari, & dissolvi possunt sponsalia, quia & hoc casu sponsa multò fit vilior, & censetur viro infame talem ducere: & periculo exponitur, ne alienam prolem pro sua alat: contrà verò ob viri omnino inviti culpæq; expertis fornicationem non solvuntur sponsalia, quia fœmina per hoc nullam gravem incurrit notam, vel damnum: quare vir, & fœmina quoad fornicationem ad paria judicantur, quando fornicatio ex parte viri est culpabilis: non autem si sit inculpabilis, *Sanch. cit. dis.* 55. *n.* 8. *Laym. cit. c.* 2. *n.* 11.

LXII. Tertiò quando sponsa corrupta fuit ab alio, ante sponsalia, si sponsus id ignorabat, existimans eam esse Virginem, potest rescindere sponsalia. Ratio est, quia est notabilis mutatio, & ignominiosum est viro fœminam corruptam ducere: quare sponsus graviter decipitur, & tantùm per errorem consentit dantem causam contractui, ideóque is rescindi potest à decepto, *Sanch. l.* 1. *dis.* 63. *n.* 3. qui *n.* 5. idem ait esse dicendum, si sponsus sciebat quidem sponsam esse viduam, ignorabat tamen eius fornicationem, nam & ratione eius ipsa facta est vilis & impudica, & probrosum est viro ducere inhonestam, quam ipse putabat esse viduam honestam. Nec dictis obstat, quòd in *cit. c. Quemadmodum.* dicitur, quòd sponsus non potest obiicere sponsæ fornicationem præcedentem, sed subsequentem, non obstante juramento eam ducendi: nam hoc intelligendum est de fornicatione præcedente sponso cognitâ, quia ex quo probavit semel mores illius, non potest postea illos reprobare, nisi novâ causâ superveniente, *Gl. ibid. V. Præcedentem. Sanch. cit. dis.* 63. *n.* 7. Contrà verò ob fornicationem sponsi præcedentem sponsalia, & postea sponsæ cognitam, non potest resilire sponsa, quia per hoc non fit sponsus notabiliter vilior, nec notâ gravi afficitur sponsa, si tali nubat, regulariter loquendo, *Sanch. cit. l. n.* 9.

Quartò

Quartò denique si ambo tam vir, quàm fœmina, post sponsalia fuerint fornicati, non compensatur delictum cum delicto, sed resilire potest sponsus, non autem sponsa, *Sanch. l. 1. disp. 55. n. 9. Laym. cit. c. 2. n. 12.* & alii communiter. Ratio est, quia delicta non sunt paria, sed turpior est fornicatio in fœmina, quàm in viro, multóque ignominiosius est sponso talem ducere, quàm sponsæ tali nubere, maiúsque damnum sponso obvenire poterit ex fornicatione sponsæ, ob incertitudinem prolis secuturæ. Nec refert, quòd vir non possit repudiare adulteram, si & ipse adulter sit: quia longè difficiliùs permittitur divortium, seu separatio matrimonii, quoad torum, quàm dissolutio sponsalium, quæ ob quamvis notabilem rerũ mutationem fieri potest, ut mox dicetur.

§. IV.

An, & qua ratione præterea dissolvantur sponsalia, ob supervenientem notabilem mutationem, ex parte sponsi, vel sponsæ?

LXIII. Assertio 1. Solvuntur præterea sponsalia, propter quamlibet novam causam rationabilem, vel mutationem notabilem supervenientem post contracta sponsalia, ob quam notabiliter difficilior redditur status matrimonii, sive quæ talem difficultatem inducit, propter quam aliquis meritò, prudentum judicio, & approbatione, si ab initio extitisset, vel cognita fuisset, ab eiusmodi sponsalium contractu abstinuisset, ut colligitur ex *cit. c. Quemadmodum. 25. de Iurejur.* & docet *Silvest. V. Sponsalia. q. 10. casu 17. Sanch. cit. l. 1. disp. 62. n. 3. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 18. Tanner. cit. dub. 4. n. 69.* & alii communiter. Ratio est, quia promissio non obligat ultra promittentis intentionem; nemo autem præsumitur se obligare voluisse ad talem casum difficilem, propter quem prævisum, quivis homo prudens, & cordatus à matrimonii promissione absterritus fuisset. Et cùm par sit, quoad hoc, utriúsque contrahentis conditio, nulla pars potest conqueri eiusmodi casum excipi. Et extenditur hoc etiam ad sponsalia jurata, quia juramentum includit omnes conditiones contractûs, cui adijcitur, *l. fin. C. de non numer. pecun.* & habet hanc conditionem tacitè subintellectam, *rebus in eodem statu permanentibus, cit. c. Quemadmodum. Sanch. cit. dis. 62. n. 4.* ac proinde non est opus tali casu relaxationem juramenti petere, *Sanch. cit. l. 1. dis. 67. n. 2. & 3.*

Porro sponso, vel sponsæ asserenti, si talis causa à principio extitisset, se non contracturum fuisse sponsalia, fides in utroque foro adhibenda est, si perpensis circumstantiis rei, verisimile sit non promissurum, si talis causa præcognita fuisset, *Sanch. cit. dis. 62. n. 6. Laym. cit. l.* quia in his, quæ ad animum pertinent, ut sunt scientia, ignorantia, intentio &c. standum est cujusque juramento, si alio modo probari non possint, ut docet *Covarr. l. 2. resol. c. 10. n. 1. §. Tertiò.*

LXIV. Assertio 2. In specie autem mutationes ejusmodi notabiles, ob quas à sponsalibus recedere licet, plures numerantur à Doctoribus, Veluti 1. Si sponsus, vel sponsa amittat nasum, utrumque, vel saltem alterũ oculũ, vel aliàs fiat notabiliter deformis, *cit. c. Quemadmodum. 25. de jurejur.* quamvis in viris valde magna debeat esse deformitas superveniens, ut propter illam sponsæ resilire liceat à sponsalibus, quia in viris non ita requiritur pulchritudo, ut notat *Coning. de Sacram. dis. 23. dub. 7. n. 66.* Secundò si alteruter incurrat leprã, morbũ gallicum, paralysin, epilepsiam, vel alium morbum incurabilem, aut contagiosum, nemo enim libenter cum talibus contraheret, *Sanch. cit. l. 1. dis. 57. n. 1. & seqq.* Tertiò si alteruter incurrat gravem infamiam: vel si de novo detegatur, alterum esse sævis, & truculentis moribus, vel valde deditum ebrietati, scortationibus, aut similibus gravibus vitiis: sævitia enim mariti est sufficiens causa instituendi divortium matrimonii, *c. Litteras, 13. in fine de restit. spoliat.* ergo multò magis dissolvit sponsalia. Nec obstat, quòd in *c. Veniens. 5. Qui Clerici, vel voventes &c.* dicitur, mulierem, quæ plura audierat de sponsi severitate, ideóque ei noluit copulari, fidem violâsse. Nam ibi supponitur, mulierem id nòn certò cognovisse, sed incerto solùm rumore audivisse, & nimis leviter credidisse, *Tanner. cit. dub. 4. n. 66.* Quartò, si alteruter ex sponsis gravem famæ, vel bonorum jacturam patiatur, & ex honesto statu ad paupertatem decidat: secus est, si unus ex sponsis ditior fiat, novam hæreditatem acquirendo, quia per hoc alter non est factus deterioris conditionis, *Sanch. cit. l. 1. dis. 59. n. 6. & 7.* Quintò, si sponsa, ejúsque parentes, vel non possint, vel non velint dare promissam dotem, quia sub illius conditione censentur sponsalia contracta, *c. De illis, 3. de condition. appos.* Nam grave onus subiret sponsus, si deberet ducere indotatam, & solus onera matrimonii ex propriis bonis sustinere, *Sanch. cit. l. 1. dis. 59. n. 2.* Idémque est, si sponsalia sint inita, sine mentione dotis, intelliguntur enim, eo casu, tacitè inita sub conditione dotis, *Sanch. cit. l. n. 4.* Sextò, si graves, & capitales inimicitiæ oriantur inter sponsos, aut eorum parentes, & consanguineos, quia v. g. altera pars se obstinatè opponit matrimonio, ita ut ex eo magna scandala, & infelices exitus timeantur; & ratio est, quia promissio non potest obligare ad actum, qui sine peccato impleri non potest, *Tanner. cit. l. n. 67.* Item si sponsus domicilium mutare, & vagari constituat, cum incommodo sponsæ, *Laym. cit. c. 2. n. 18.*

LXV. Cæterùm prædictæ causæ, & mutationes, non solùm, si post sponsalia, sed etiam si ante illa inita extiterint, tamen erant ab altero ex contrahente probabiliter ignoratæ, iis postea cognitis, dant illi jus rescindendi sponsalia: quia enim tempore sponsaliorum vitium non apparebat, perinde erat, ac si non esset, nam paria censentur in Jure non esse, & non apparere, *L. In lege. 77. ff. de contrah. empt.* quando verò postea apparere incipit, perinde est, ac si de novo existat, *Sanch. cit. l. 1. dis. 63. n. 2.* Quòd si tamen sponsus, cognitâ ejusmodi causâ, carnaliter sponsam cognoscat, censetur remittere jus rescindendi sponsalia, quod alioqui habebat, ratione causæ præcedentis ignoratæ, vel subsequentis, si illius causæ, tempore copulæ, erat conscius, & sponsalia ratificare, *Sanch. cit. l. dis. 66. n. 2.* Sed difficultas est, utrùm ad dissolvenda sponsalia, ob hactenus allatas causas,

causas, opus sit sententiâ Judicis: an verò propriâ auctoritate possint contrahentes à sponsalibus resilire? Resp. Non esse opus auctoritate Judicis, quando causa dissolvendi sponsalia est moraliter certa, & manifesta: si tamen certa quidem sit, sed occulta, & sponsalia publica, requiritur sententia Judicis solventis sponsalia, vel declarantis ea per hujusmodi causam esse soluta, idque ratione scandali vitandi, sicut etiam requiritur, si causa sit dubia: quòd si cõstat de causa, dubitatur verò de sufficientia, potest quis sequi etiam viri docti, & prudentis judicium, *Sanch. dis. 69. num. 3. & seqq.* Judex autem, cujus auctoritate sponsalia sunt dissolvenda, est solus Ecclesiasticus, Ordinarius, vel delegatus, quia hæc materia est spiritualis, *Sanch. c. l. n. 10.*

Denique dissolvuntur sponsalia per superveniens impedimentum Juris dirimens matrimonium, propter quod illud non potest inter sponsos consistere, *Sanch. c. l. dis. 56. n. 1.* de quibus infrà agetur.

SECTIO III.

DE MATRIMONIO SECUNdùm se, ejusque essentia.

LXVI. Quatuor præcipuè sunt nomina synonyma, quæ matrimonio conveniunt, matrimonium, nuptiæ, connubium, conjugium. Matrimonium dicitur, vel quia mulier nubit, ut mater fiat: vel quia partus magis onerosus, & laboriosus est matri, quàm patri. Nuptiæ, seu connubium ab obnubendo, quia sponsæ, pudoris gratiâ, quando nubebant, velo se quasi nube tegebant: dicitur etiam conjugium ab effectu, quia duos, ut una caro fiant, conjungit, quasi sub uno jugo.

§. I.

Quid sit matrimonium, & quotuplex?

LXVII. Assertio 1. *Matrimonium est maris, & fœminæ conjunctio, individuam vitæ consuetudinem retinens.* Ita definitur in *c. Illud. 11. §. Verùm de præsumpt. & l. 1. ff. de ritu nupt. & Instit. de patria potest. in princ.* Dicitur 1. *Conjunctio*, quia matrimonium dupliciter accipi potest, 1. pro actuali contractu, in quo legitimæ personæ, consensu verbis, vel signis expresso, se mutuò obligant ad vitæ societatem, & generationis usum. 2. Pro statu, seu vinculo permanente inter virum, & fœminam. Jam ergo matrimonii essentia non consistit in contractu, qui est tantùm causa efficiens, & transit, postquam est factus, cùm tamen matrimonium formaliter spectatum per modum statûs, duret usque ad mortem alterius conjugis: sed consistit in hujusmodi vinculo permanente, quo conjuges sunt inter se uniti, quod oritur ex mutuo consensu, & traditione, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 1. n. 6.* Dicitur 2. *Maris, & fœminæ*, quia repugnat fini matrimonii polygamia, sive ut una fœmina plures habeat viros, vel unus vir simul plures uxores: ut infrà dicetur. Dicitur 3. *Individuam vitæ &c.* ut exprimatur mutua cohabitatio, & indissolubilitas matrimonii, quæ major est, quàm in aliis humanis contractibus, qui mutuo consensu iterum dissolvi possunt, non item matrimonii, de quo plura §. *seq.*

LXVIII. Assertio 2. Matrimonium dividitur in legitimum, ratum & consummatum. Legitimum est, quod legitimo consensu inter personas non impeditas est contractum, quale est etiam inter infideles, quod est verum matrimonium, non tamen ratum, ut dicitur in *c. Quanto. 7. de divort.* Ubi *Gl.* ait *V. Ratum*, quia dissolvi potest. Matrimonium ratum dicitur, quod est legitimum, & insuper etiam Sacramentum, sed nondum carnali copulâ consummatum: matrimonium consummatum dicitur, quod accedente carnis copulâ, est perfectum, & completum, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 1. n. 9.* Quare ad substantiam matrimonii non requiritur, ut sit per copulam carnis consummatum, quia *nuptias non concubitus, sed consensus facit, Reg. Jur. 31. in ff. & in c. 1. & 4. caus. 27. q. 2.* dicitur, *matrimonium non facit coitus, sed voluntas.* Per copulam tamen carnis completur, & integratur matrimonium inter fideles, seu baptizatos contractum, ita ut magis indissolubile fiat, ut ex infrà dicendis patebit.

LXIX. Sed jam hîc ulteriùs quæritur, an saltem consensus in carnalem copulam requiratur ad essentiam veri matrimonii. Ratio dubitandi est, quia inter B. Virginem, & S. Josephum fuit verum matrimonium contractum ex communiore sententia DD. ut colligitur ex *c. 1. Matth. Noli timere accipere Mariam Conjugem tuam, & Lucæ 2. Vt profiteretur cum desponsata sibi uxore prægnante.* Sed B. Virgo non consensit in carnalem copulam, quia cùm fuerit obstricta voto castitatis, teste *S. Augustin. libr. de Virgin.* & colligitur ex illis verbis Mariæ, *Luc. 1. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco*, vel saltem habuit propositum servandi votum Virginitatis, *c. Beata. 3. caus. 27. q. 2.* non potuit consentire in carnalem copulam, quia ut dicitur in *c. 4. dis. 27.* Virginitatem voventibus, non tantùm nubere, sed etiam nubere velle damnabile est, ergo est illis prohibitus etiam consensus in copulam, adeoque hic non requiritur ad substantiam matrimonii. Respondetur, contrahentes matrimonium necessariò consentiunt in copulam conjugalem implicitè, & remotè, ac virtualiter, seu in radice, & causa, consentiendo videlicet in matrimonium, quod intrinsecè ordinatur ad copulam, adeoque quatenus contrahentes consentiunt in mutuam corporum traditionem, per quam cuivis parti acquiritur jus ad copulam: non autem necessariò requiritur talis consensus in copulam, ex parte contrahentium, cùm possit contrahi matrimonium verum, etiam cum intentione non consentiendi expressè in copulam, quia sufficit ad matrimonium expressè consentire in jus, sive potestatem ad carnalem copulam, implicitè autem, & virtualiter in ipsam copulam, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 28. n. 3. & 4.* Itàque B. Virgo consensit in copulam carnis, quoad potestatem, seu actum primum, non autem consensit, quoad actum secundum, seu actualem usum illius potestatis: nam quamvis Virgo Sanctissima, vi contractûs matrimonialis cùm Josepho verè initi, obligata fuerit ad reddendum debitum carnis, si ille id peteret: ex altera tamen parte, revelante Deo, certò cognovit, ipsum nun-

nunquam debitum petiturum: ac proinde quia ſecura fuit, ſe nunquam votum ſuum violaturam, Deo ita volente, ac præcipiente, in conjugium conſenſit, ſed non in actualem copulam carnis expreſsè, ac directè, *Laym. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 1. n. 3.* Ratio eſt, quia ſicut carnalis copula non eſt de eſſentia matrimonii: nam nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, *l. Nuptias. 30. ff. de R. I.* ita nec conſenſus matrimonialis expreſsè, & formaliter pro objecto habet ipſam copulam, ſed ſolùm obligationem ad eandem in confuſo conceptam, ſive ad officium conjugale, *Tanner. cit. diſ. 8. q. 3. dub. 2. n. 12.* Nec obſtat, quòd ſi mulier diceret viro, conſentio in te, ita tamen ut carnaliter me non cognoſcas, adeòque expreſsè excluderet copulam, tale matrimonium eſſet invalidum: nam talis conditio adjecta, non ſolùm repugnat actui, ſed etiam poteſtati ad carnalem copulam, & ideo eſt contraria matrimonio, illúdque irritum redditur, ut docet *S. Thom. 3. p. in ſupplem. q. 48. a. 1. ad 3. Tanner. c. l. n. 13.*

§. II.

De matrimonio, quatenus eſt Sacramentum.

LXX. Quæritur 1. An matrimonium ſit verum Sacramentum? Reſp. 1. matrimonium, in lege naturæ, & Veteri Moſaica, non fuit Sacramentum, ſed contractus naturalis, *Sanch. l. 2. de matr. diſ. 7. n. 2.* & eſt communis. Probatur, quia matrimonium eſt Sacramentum novæ legis à Chriſto inſtitutum, ut infrà dicetur: poteſt tamen dici fuiſſe Sacramentum latè, & impropriè loquendo, quia fuit ſignum rei ſacræ, & aliquo modo figurabat conjunctionem Chriſti cum Eccleſia, *Sanch. c. l.*

LXXI. Reſp. 2. Quamvis poſt legem Evangelicam matrimonium inter infideles contractum non ſit Sacramentum, cùm nullum ſubſiſtat Sacramentum ſine Baptiſmo, qui eſt Sacramentorum janua, ut definivit Concilium Tridentinum in Decreto de Sacramento Baptiſmi: ſi tamen ambo conjuges ad fidem convertantur, tale matrimonium efficitur Sacramentum ſtatim, ac ambo conjuges baptizantur, ut ex probabiliore ſententia docet *Sanch. cit. l. 2. diſ. 9. n. 5.* & alii apud *Tanner. cit. diſ. 8. q. 2. dub. 3. n. 51.* Ratio eſt, quia matrimonium illud infidelium, ſtatim atque conjuges iſti baptizantur, fit, manétque indiſſolubile, quia jam perfectè ſignificat individuam conjunctionem Chriſti cum Eccleſia ſponſa, ideòque ſtatim ac baptizantur, efficitur Sacramentum, ita ut diſſolvi non poſſit, etiamſi alter, vel uterque poſtea à fide deficiat. Neque verò in propoſito, deeſt ſufficiens conſenſus matrimonialis: nam eo ipſo, quòd baptizantur, virtualiter, & implicitè conſentiunt in matrimonium præcedens, ut ſit inſolubile, & perfectè ſignificet conjunctionem Chriſti cum Eccleſia: hæc enim inſolubilitas quaſi ex natura rei conſequitur ad baptiſmum, unde eo ipſo, quòd intendunt baptizari, virtualiter, & implicitè intendunt etiam, ut præteritum matrimonium ſit inſolubile, adeoque etiam Sacramentum. Et hic ipſe novus conſenſus eo ſigno externo baptiſmi expreſſus, eſt nova materia, & nova forma hujus Sacramenti. Et quamvis aliàs ad matrimonium de novo contrahendum inter eos, qui antea nunquam conjuges fuerunt, non ſufficiat ejuſmodi conſenſus implicitus, & interpretativus in ipſa ſuſceptione Baptiſmi incluſus: ſufficit tamen ad matrimonium iſtud, quod non eſt omnino novum quoad ſubſtantiam, ſed ſolùm quaſi novum in ratione Sacramenti, & indiſſolubilitatis, quia ſcilicet prius matrimonium, quod erat contractus naturalis, profanus, & ſolubilis, poſt Baptiſmum efficitur inſolubilis, ſacer, & repræſentans unionem Chriſti cum Eccleſia, *Sanch. cit. diſ. 9. n. 6. Tanner. cit. dub. 3. n. 54.* Porro matrimonium fidelis ex diſpenſatione S. Pontificis contractum cum catechumena nondum baptizata, ex parte neutrius eſt Sacramentum. Ratio eſt, quia matrimonium in utroque conjuge baptizato, & non baptizato eſt unum numero Sacramentum, ſicut eſt unus numero contractus: ergo ſi in uno non eſt Sacramentum, nec in altero erit, adeoque uterque conjux debet eſſe capax Sacramenti, *Sanch. cit. l. 2. diſ. 8. n. 2. Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 2. n. 1.*

LXXII. Reſpondetur 3. Matrimonium inter fideles, ſeu baptizatos eſt verè, ac propriè dictum Sacramentum novæ legis à Chriſto inſtitutum. Eſt de fide, ac definitum in Concilio Tridentino *Seſſ. 24. de Sacram. matr. can. 1.* contra Lutheranos, & alios Sectarios. Probatur 1. Ex Apoſtolo ad *Epheſ. 5.* Ubi expreſsè matrimonium appellatur Sacramentum: cùm enim dixiſſet Apoſtolus: *propter hoc relinquet homo patrem, & matrem ſuam, & adhærebit uxori ſuæ* (per conjunctionem matrimonialem) *& erunt duo in carne una*, ſubjungit, *Sacramentum hoc magnum eſt; ego autem dico in Chriſto, & Eccleſia*, quia ſcilicet per matrimonium ſignificatur conjunctio Chriſti ſpiritualis per gratiam, & charitatem cum Eccleſia, conſequenter Deus inſtituit, ut matrimonium contrahentibus ſpiritualis gratia conferretur, ſine qua recta, ac debita conjunctio animarum inter conjuges conſiſtere non poteſt. Eſt ergo matrimonium Sacramentum, quia eſt ſignum rei ſacræ, eſt enim expreſſum, & viſibile ſignum unionis Chriſti cum ſponſa Eccleſia per charitatem, & confert gratiam, ut habetur in *cit. can. 1.* Idque confirmatur, quia cùm matrimonium ex Chriſti lege *Matth. c. 5. & 19.* ſit vinculum perpetuum, & indiſſolubile permanendi cum conjuge ſterili, morbida &c. eſſet hoc jugum intolerabile, niſi idem Chriſtus promiſſionem gratiæ Divinæ annexuiſſet ad onera matrimonii ſuſtinenda, concupiſcentiæ ardorem extinguendum, liberos piè educandos &c. Deus autem in neceſſariis non deficit, *Sanch. cit. l. 2. diſ. 10. n. 2. Tanner. c. l. n. 21.* Non obſtat, quòd Eccleſia poſſit irritare matrimonium, & tamen Sacramentum irritare non poteſt, nam irritat matrimonium v. g. clandeſtinum, quatenus eſt civilis contractus, quo irritato, deſinit etiam Sacramentum ei annexum: ſicut irritat Eccleſia etiam Sacramentum pœnitentiæ, tollendo juriſdictionem neceſſariam ad abſolutionem à peccatis.

LXXIII. Porro quod attinet ad tempus, quo inſtitutum eſt hoc Sacramentum, de eo non ſatis conſtat; aliqui putant *Joan. 2.* in nuptiis factis in Cana Galilææ approbatum fuiſſe, inſtitutum autem *Matth. c. 19.* dum Chriſtus illud approbavit,

ejúsque inseparabilitatem præcepit, dicens: *quod Deus conjunxit, homo non separet*, *Sanch. cit. l. 2. dis. 4. n. 5.* & alii apud ipsum: *Tanner.* verò *cit. dis.* 8. *q.* 2. *dub.* 2. *n.* 26. existimat, institutum tempore XL. dierum, quibus Christus, post passionem suam, præbuit se ipsum vivum Apostolis, & loquens de Regno DEI, hoc est, de pertinentibus ad statum Ecclesiæ, *Actor.* 1.

LXXIV. Resp. 4. Matrimonium inter fideles, & baptizatos nunquam potest iniri, sine Sacramento, nec ab eo separari, *Sanch. cit. l. 2. dis.* 10. *n.* 6. Ratio est, quia Christus contractum matrimonii ad Esse, seu rationem Sacramenti elevando, ita hæc inseparabiliter conjunxit, ut separari nullo modo possint. Quare volentes ita contrahere matrimonium, ut absolutè, & nullo modo velint suscipere Sacramentum, nihil efficiunt, intentio enim hæc posterior priorem elidit, ac destruit: cùm Esse, seu ratio Sacramenti, ex Christi institutione sit inseparabilis à contractu matrimonii. Aliud est, si Acatholici contrahentes matrimonium, propter errorem speculativum, quo putant, matrimonium non esse Sacramentum, nolunt suscipere Sacramentum; ita tamen ut velint contrahere eo modo, quo solent fideles, & Christiani, & in Ecclesia Christi consuetum est: hi enim nihilominus suscipiunt Sacramentum, ita ut tale matrimonium dissolvi non possit: quia cùm ratio Sacramenti, ex Christi institutione, sit matrimonio inseparabiliter annexa, non potest illud, privatâ, ac peculiari intentione, vel errore contrahentium à matrimonio separari: aliàs enim etiam inter Catholicos, & Orthodoxos privatâ intentione matrimonium à Sacramento separari posset. Unde ulteriùs sequeretur, quòd hujusmodi matrimonia non essent omnimodè indissolubilia, quia omnimoda inseparabilitas desumitur à ratione Sacramenti, ut infrà dicetur, & notat *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 2. *dub.* 3. *n.* 47.

LXXV. Quæritur 2. Quæ sit materia, & forma Sacramenti matrimonii? Variæ sunt hac de re Auctorum sententiæ, quibus omissis, Respondetur, materia circa quam, sive remota sunt ipsa corpora contrahentium, ut docet *Henriq. in Summa lib.* 11. *c.* 2. §. 4. quia corpora habent se in matrimonio, sicut aqua in Baptismo, & peccata in Sacramento pœnitentiæ, quæ sunt materia remota, nam circa corpora contrahentium versatur mutua traditio, & acceptatio. Materia verò proxima est ipsa traditio corporum: forma verò est mutua acceptatio verbis, vel aliis signis expressa: sive quod ferè in idem recidit, verba, seu signa, quibus consensus exprimitur, sive potiùs ipse consensus mutuus utriúsque conjugis signis externis expressus, quatenus habet rationem traditionis, est materia: quatenus verò habet rationem acceptationis, est forma, adeoque hi duo consensus utriúsque conjugis sunt sibi invicem materia, & forma, secundùm diversas rationes, ita *Sanch. l. 2. dis.* 5. *n.* 6. *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 2. *dub.* 2. *n.* 37. Probatur, quia illud est tanquam materia in aliquo contractu, quod habet rationem indeterminati, & imperfecti: illud verò est tanquam forma, quod habet rationem determinantis, & perficientis: proprium enim formæ est determinare materiam, eámque perficere: atquì consensus verbis expressus, per quem fit traditio corporum, sive ipsa mutua traditio verbis, vel aliis signis expressa, per quam quilibet conjugum tradit sui corporis potestatem alteri, antequam acceptetur, est ex se imperfecta, inefficax, & indeterminata, ut rata sit, vel irrita: accedente autem acceptatione, quâ quilibet acceptat traditionem sibi per alterum factam, perficitur, & determinatur ipsa traditio, ut sit rata, & efficax ad producendam obligationem matrimonialem, ergo mutua traditio, sive verba illam exprimentia, aut quod idem est, consensus verbis expressus, prout importat traditionem corporum, habet rationem materiæ: & mutua acceptatio per verba illam exprimentia, sive consensus verbis expressus, prout importat acceptationem, habet rationem formæ. Paulò aliter loquitur de hac re *Laym. cit. p.* 2. *c.* 2. *n.* 2. Ubi ait, materiam Sacramenti matrimonii esse corpora conjugum mutuò tradenda: formam verò esse verba conjugum contrahentium. Idque probatur 1. quia in quovis contractu materia dicitur illa res, quæ in commutationem venit, sive de qua contractus instituitur, ut in venditione merx, & pretium sunt materia: sed in contractu matrimonii agitur de corporibus viri, ac fœminæ sibi invicem tradendis; ergo hæc sunt materia hujus contractûs. Deinde conjuges mutuo consensu conjuncti, sive copulati, sunt externum sacrum signum spiritualis perpetuæ conjunctionis inter Christum, & Ecclesiam, adeoque sunt pars Sacramenti, & quidem subjectiva, sive materialis: verba autem, per quæ hæc viri, & fœminæ conjunctio expressè significatur, sunt pars formalis, sive forma hujus Sacramenti.

LXXVI. Quæritur 3. Quis sit minister Sacramenti matrimonii, & an Sacerdos? Resp. Ipsi contrahentes, seu conjuges sunt ministri hujus Sacramenti, non Parochus, ut est communis, ac certa sententia apud *Sanch. l. 2. dis. 6. n.* 2. Probatur 1. quia ille est propriè minister Sacramenti, qui formam verborum profert, quibus Sacramentum conficitur: at conjuges proferunt verba, quibus Sacramentum matrimonii conficitur, ergo ipsi sunt minister. Deinde cùm matrimonium sit contractus, cujus naturam Christus elevando illum ad rationem Sacramenti, non immutavit, ideo sequitur aliorum contractuum naturam; sicut ergo in aliis contractibus ipsi contrahentes efficiunt contractum: ita etiam in contractu matrimoniali, idem est minister conferens Sacramentum, qui est minister efficiens contractum. Nec obstat, quòd in cæteris Sacramentis minister sit Sacerdos, ex instituto per Sacri Ordinis susceptionem ordinatus, ut sit minister Sacramentorum: nam sicut illud speciale est, ac proprium Sacramenti matrimonii, quòd consistat in contractu ipsorum suscipientium: ita etiam speciale, ac proprium est ejusdem, quòd ipsimet suscipientes hoc Sacramentum sint ejusdem Ministri, non alii, *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 3. *dub.* 1. *n.* 1. & 2.

LXXVII. Ubi notandum, cùm matrimonium in nova lege Evangelica sit Sacramentum à Christo institutum, ad cujus essentiam requiritur, materia, forma, & minister, cum intentione faciendi, quod intendit facere Ecclesia, ut patet ex Concilio Florentino in Decreto Eugenii IV. pro instructione Armenorum, hinc videtur nullus alius assignari posse

Minister

Minister hujus Sacramenti, quàm assistens matrimonio Sacerdos, adeo ut sine ejus consensu, contractû, non sit Sacramentum. Sed oppositum omnino est tenendum, quia cùm Ecclesia Catholica semper docuerit, matrimonium esse Sacramentum, atque definitum sit, matrimonium clandestinum semper fuisse verum matrimonium, sequitur similiter definitum esse, matrimonium clandestinum esse Sacramentum, etiam sine parocho initum, uti olim ante Concil. Trident. initum fuit: adeoque Parochi præsentiam non requiri ad valorem Sacramenti matrimonii, ut ipse tanquam legitimus Minister Sacramentum administret; cur autem Parochus adhiberi debeat, infrà dicetur *Tit.* 3. Nec refert, quòd Parochus, dum assistit contractui matrimoniali, dicat ex præscripto Concilii Trident. *Sess.* 24. *c.* 1. *de reform. matr.* *Ego vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris &c.* quia hæc verba proferuntur à Sacerdote, non tanquam Ministro Sacramentum administrante, sed declarante, seu confirmante, quod inter ipsos contrahentes fit, vel factum est, adeoque id non efficit, sed confirmat, seu approbat, *Sanch. cit. dis.* 6. *n.* 6. Quamvis Sacerdos assistens etiam aliis verbis uti possit, juxta receptum cujuscunque Provinciæ ritum, ut additur in Concil. Trident. *cit. c.* 1.

LXXVIII. Quæritur 4. Utrùm matrimonium, inter absentes, per Procuratorem, vel Epistolam contractum, sit validum, & an sit Sacramentum? Resp. 1. Matrimonium initum per Procuratorem fuit validum, ante Concilium Tridentinum, ut constat ex *c. ult. de Procuratorib. in* 6. & ratio est, quia Christus elevando matrimonium ad rationem Sacramenti, non immutavit ejus naturam: ergo quicquid sufficit ad rationem contractûs matrimonialis, sufficit etiam inter Christianos ad rationem Sacramenti: sed alii contractus, suapte naturâ, possunt celebrari inter absentes per Procuratorem; ergo etiam Sacramentum matrimonii, *Sanch. l.* 2. *de matr. dis.* 11. *n.* 2. Ad hoc autem requiruntur in *cit. c. ult.* tres conditiones: prima est, ut habeat Procurator speciale mandatum ad matrimonium contrahendum, loco alterius, & quidem cum certa persona. 2. Ut per se ipsum hoc negotium peragat, nec alium substituat, nisi hoc exprefsè in mandato sit ei concessum, quia censetur electa industria personæ. 3. Ut tempore intermedio mandatum non revocetur, sed hac de re plura dicta sunt suprà *libr.* 1. *Tit.* 38. §. 4. *n.* 26. *& pluribus seqq.*

LXXIX. Ubi præterea notandum 1. matrimonium contractum per Procuratorem est validum, etiam in locis, ubi Concilium Trident. est receptum, modò contrahentes suum consensum coram Parocho, & testibus, per suos Procuratores, tanquam per suos interpretes, exprimant. Est communis sententia, & patet ex praxi Ecclesiæ usitata, præsertim inter Principes Christianos. Probatur 1. quia Concilium Trident. ideo solùm irritavit matrimonia clandestina, eò quòd in facie Ecclesiæ probari non possint, ex quo multa, & gravia sequi consueverant incommoda: atqui matrimonium contractum per Procuratorem publicè, id est, coram Parocho, & testibus, potest probari in facie Ecclesiæ; ergo non irritavit Concilium tale matrimonium. Porro etsi non requiratur, ut Procurator accipiat mandatum coram Parocho, & testibus, necessarium tamen est, ut hi sive ex litteris instrumenti, sive ex aliis sufficientibus indiciis cognoscant mandatum Procuratoris ad contrahendum matrimonium, alioquin enim nec intelligent, nec in foro externo testari poterunt, matrimonium inter conjuges contractum esse, *Coning. tract. de Sacram. dis.* 24. *dub.* 9. *num.* 78.

Notandùm 2. Ut quis validè contrahat matrimonium per Procuratorem, non requiritur, ut tunc, quando fit contractus, utatur ratione, sed satis est, quòd compos rationis, ac liberè illud mandatum dederit, nec id postea revocaverit: unde etiamsi postmodum, tempore contractûs, principalis contrahens dormiat, vel ebrius, aut amens sit, adhuc externus contractus Procuratoris est verè liber, & humanus (modò Procurator dum actu contrahit, ratione utatur) quia à libero mandato principalis contrahentis imperatus fuit, qui solus actus, ex parte mandantis, in illum contractum per Procuratorem gestum influit: omnes autem actus sequentes mandantis, per quos mandatum non revocatur, sunt impertinentes: secus est, si quis in ebrietate, vel amentia per se ipsum contraheret matrimonium, tunc enim nihil ageret, etsi antè intendisset contrahere, dum ebrius, vel amens est, quia hoc casu externus contractus matrimonii non est liber, & humanus, *Coning c. l. n.* 71.

LXXX. Respondetur 2. Matrimonium per Procuratorem contractum est Sacramentum conferens gratiam, ex certa, & communi sententia apud *Sanch. cit. dis.* 11. *n.* 27. & alii apud ipsum. Probatur nam omne matrimonium legitimum inter baptizatos est Sacramentum, quia Christus elevans contractum naturalem matrimonii ad Esse Sacramenti, nihil aliud requisivit in baptizatis, quàm id, quod requiritur ad legitimum contractum matrimonii: sed matrimonium initum per Procuratorem est legitimus contractus; ergo etiam est validum Sacramentum. Confirmatur, quia Concilia Generalia dicunt, matrimonium, quod ante legem Evangelicam erat merus contractus naturalis, esse modò Sacramentum: sed matrimonium, ut contractus, & ut Sacramentum, est idem numero, & reipsa, & solùm differunt, quia prout respicit vinculum contrahentium, dicitur contractus: prout autem elevatum est à Deo ad repræsentandam unionem Christi cum Ecclesia per charitatem, dicitur Sacramentum: si ergo, ut contractus, potest celebrari per Procuratorem, poterit etiam, ut Sacramentum: *Sanch. c. l. num.* 27. Porro quando matrimonium initur per Procuratorem, ipse Procurator non est Minister, nec in ipso recipitur Sacramentum, nec verba ipsius sunt materia, & forma Sacramenti, sed ipsi principales contrahentes, *Sanch. c. l. n.* 28. & patet ex suprà dictis. Non obstat; quòd absolutio Sacramentalis non potest dari absenti, sicut nec alia Sacramenta conferri possunt absentibus. Sed respondetur, judicium externum potest institui inter absentes, quia personæ hujus judicii sunt distinctæ, ut actor, reus & testis. Judicium verò pœnitentiale est judicium internum, & occultum, in quo pœnitens est simul accusator, reus, & testis, & à præsenti dispositione pœnitentis necessariò dependet, ideóque præsentiam Ministri, ac pœ-

ac pœnitentis requirit, *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 2. *dub.* 3. *n.* 47. Deinde id speciale est in matrimonio, quod cùm sit contractus, sequitur naturam aliorum contractuum, qui inter absentes celebrari possunt, ergo & matrimonium. Neque etiam obstat, quòd inde sequeretur, aliquem absentem, non solùm dormientem suscipere Sacramentum, & recipere gratiam ex opere operato, sed etiam illud ministrare, & conficere. Ad hoc dicendum, neutrum esse inconveniens. Non primum, quia etiam alia Sacramenta, ut Baptismus, pœnitentia, & absolutio, ac extrema Unctio possunt recipi à dormiente, qui ea vigilans desideravit. Neque verò matrimonium physicè causat gratiam, sed solùm moraliter, & sic dum Procurator contrahit matrimonium, consensus principalium etsi transiverint, sunt adhuc præsentes moraliter, & operantur, ut causa moralis. Neque secundum est inconveniens in Sacramento, quod consistit in contractu, talis enim Minister operatur ex virtuali intentione, quando Procurator operatur, juxta ejus mandatum non revocatum, *Sanch. cit. dis.* 11. *n.* 32.

LXXXI. Respondetur 3. Etiam post Concilium Tridentinum validè potest contrahi matrimonium per Epistolam, *Sanch. l.* 2. *de matr. dis.* 12. *n.* 3. & alii. Probatur, quia non est inducenda Jurium correctio, sine necessitate: hîc autem nulla est necessitas, cùm possint servari omnia præscripta à Concilio Tridentino ad valorem matrimonii. Veluti si in litteris quis scribat, se non tantùm de præsenti in Annam v. g. consentire tanquam in uxorem, sed etiam ipsius vicissim consensum ex nunc acceptare, ipso tempore, quo illum præstabit: tali enim Epistolâ lectâ coram Parocho, & testibus, & Annâ coram iisdem consentiente, adsunt omnia requisita ad matrimonium, secundùm Concil. Trident. *Sanch. cit. loc. n.* 3. Ubi etiam alium modum contrahendi matrimonium per litteras ponit: ut si Titius, qui accepit Epistolam ab Anna, rescribat mittenti, se accepisse litteras ab illa, in quibus de præsenti consentit in ipsum tanquam in maritum; & similiter se consentire in ipsam, tanquam in uxorem, tunc enim si Epistola ista legatur coram Parocho, & Testibus, & coram illis Titius consensum exprimat, validum est matrimonium, quia constat Parocho, & testibus de mutua traditione, & acceptatione traditionis utriûsque conjugis. Quòd autem hujusmodi matrimonium sit etiam Sacramentum, constat ex suprà dictis.

§. III.

De consensu requisito ad matrimonium.

LXXXII. Quæritur 1. Quomodo consensus internus debeat necessariò exteriùs exprimi? Resp. Ad valorem matrimonii non est satis, ut contrahentes in obligationem conjugalem de præsenti consentiant, sive internum consensum habeant, sed Jure quoque naturali requiritur, ut exprimant hunc consensum, eúmque mutuò acceptent, prout constat ex *c. Licèt.* 3. *de sponsa duorum*, ubi postquam dictum est, matrimonium contrahi per legitimum consensum de præsenti inter virum, & mulierem, subjungitur, *ita ut unus alterum, cum mutuo consensu verbis consuetis expresso, recipiat*, vel aliis signis externis, ut suprà dictum. Ratio est, quia nullus humanus contractus iniri potest, nisi utriûsque contrahentis voluntas exprimatur, & mutuò sibi innotescat, *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 3. *dub.* 5. *n.* 88. Non est autem necessarium ad valorem matrimonii, ut actualis utriûsque conjugis consensus simul, & eodem tempore exprimatur, modò secundùm moralem æstimationem, non nimis longum temporis intervallum inter unius, & alterius consensum intercedat, & consensus prioris conjugis interea non sit expressè, vel tacitè revocatus, *Sanch. l.* 2. *dis.* 32. *n.* 3. & 7. *Coning. tract. de Sacram. dis.* 24. *dub.* 7. *n.* 15. Ratio est, quia etiam in aliis contractibus, non est necesse, ut utriûsque consensus actu sit simul, quia aliàs inter absentes celebrari non possent: matrimonium autem sequitur naturam contractuum aliorum. Deinde idem etiam fit in Sacramento Pœnitentiæ, in quo confessio, quæ est pars materialis hujus Sacramenti, multo tempore potest præcedere absolutionem, quæ est ejus forma: quantum autem temporis debeat effluxisse, ut prioris consensus censeatur revocatus, nec virtute manere, non potest generatim definiri, sed prudentis arbitrio, ex variis circumstantiis considerandum relinquitur. *Coning. c. l. n.* 58. Requiritur tamen ad valorem matrimonii, ut utriûsque conjugis consensus, saltem habitualiter existat, quia alioquin non posset ex utriûsque partis consensu unus contractus constitui, *Coning c. l. n.* 56.

LXXXIII. Quæritur 2. An quando matrimonium fuit irritum, quia alter conjugum fictè, vel gravi metu coactus consensit, tunc sufficiat, si hic solùm postea consensum in matrimonium renovet: an verò necesse sit, ut uterque denuo consentiat? Resp. Probabilius est, satis esse, si ille, qui illegitimè consensit, denuo consentiat, nam cùm alterius consensus fuerit validus, ac legitimus, isque virtualiter, seu habitualiter adhuc perseveret, nec revocatus sit, ut supponitur, adeoque ex parte illius nihil desideretur: solus autem deficiat consensus illius, qui fictè, aut ex metu consensit, consequens est, accedente legitimo consensu ex parte hujus, matrimonium convalescere, *Sanch. cit. l.* 2. *dis.* 32. *n.* 9. Secus est, si uterque fictè, aut ex gravi metu invalidè consensisset, tunc enim debet uterque consensum renovare, quia cùm uterque consensus fuerit omnino nullus, perinde est, ac si matrimonium penitus non esset contractum. Idémque, si matrimonium irritum sit, ob aliquod impedimentum dirimens, *Sanch. c. l. num.* 11.

LXXXIV. Quæritur 3. Si aliqui contrahunt sponsalia, vel matrimonium per verba obscura, quomodo ea sint intelligenda? Resp. Si verba contrahentium sponsalia, vel matrimonium, sint obscura, secundùm communem significationem, seu loquendi modum intelligenda sunt, prout sumitur ex *c. Ex litteris.* 7. *h. t.* Ubi cùm consultus fuisset Papa „ Alexander III. quid debeat observari, quando in- „ ter aliquos sponsalia (de præsenti, ut patet ex con- „ textu) contrahuntur, ita ut alter non intelligat, „ quod alter proponit? Respondet Papa, quòd Ju- „ dex inspicere debet, an tales ad contrahendum „ matri-

" matrimonium sint idonei, scientiâ (id est, discre- " rione) & ætate: quo cognito, si alter non intel- " lexit, quod alter proposuit, ad communem ver- " borum intelligentiam recurrendum est: & uter- " que cogendus est, verba prolata in eo sensu retine- " re, & servare, quem solent apud rectè intelligen- " tes habere.

LXXXV. Ubi notandum 1. Duo necessariò requiruntur in contractibus matrimoniorum, inprimis scientia, sive judicium discretionis, quo quis intelligat, quid agat: unde furiosi, amentes, & ebrii, si tanta sit ebrietas, ut usu rationis privet, matrimonium contrahere non possunt, *c. Neque. 26. caus. 32. q. 7.* de quo dictum suprà *n. 10. h. t.* Deinde requiritur ætas legitima, nempe pubertatis, quæ in masculo incipit post XIV. annum, & in fœmina post XII. nisi malitia, sive sagacitas naturæ suppleat ætatem, de quo plura *Tit. seq.*

Notandum 2. Si intentio, seu consensus internus desit, nulla sponsalium, aut matrimonii oritur obligatio, in foro interno, & coram DEO, qualiacunque sint verba: & è converso, si adsit intentio se obligandi vinculo sponsalium, aut matrimonii, eáque manifestetur signo aliquo externo, ita ut ambo contrahentes intelligant, se mutuò velle contrahere sponsalia de præsenti, vel matrimonium, id satis est, qualiacunque sint verba, *Sanch. l. 1. de matr. dis. 18. num. 2.*

Notandum 3. In foro externo, si de verborum interpretatione dubitetur, non statur intentioni contrahentium, quia ea Ecclesiam latet, sed ea interpretanda sunt, secundùm communem loquendi usum, sive eo sensu, quo communiter à rectè intelligentibus accipiuntur, ut dicitur in hoc c. *Sanch. c. l. n. 4.* non enim ex opinionibus singulorum, sed ex communi usu loquendi verba æstimanda sunt, *l. Labeo. 7. ff. de suppell. legat.*

Notandum 4. Etsi verba loquentium sint intelligenda, secundùm eorum intentionem, quia verba intentioni deserviunt, & non intentio verbis, verba enim inventa sunt, ut per ea intentionem quis suam exprimat, *c. Humanæ. 11. caus. 22. q. 5. c. Intelligentia. 6.* & ibi *Gl. infr. de V. S.* Excipi tamen debet, nisi tempore contractûs constet, aliam fuisse mentem contrahentium, ut si aliqui rudes, & simplices, existimantes matrimonium non esse contractum perpetuum, vellent tantùm ad tempus inter se contrahere matrimonium, & ad cohabitandum conjugaliter se obligare, non in perpetuum, sive usque ad mortem, idque sufficienter exprimerent: tale enim matrimonium foret nullum, propter defectum perpetui consensûs, qui ad validum matrimonium requiritur, *c. Solet. 6. caus. 32. q. 2. Canis. in cit. c. Ex litteris. 7. n. 4. h. t.*

Notandum 5. Si matrimonium sit contractum per interpretem, sicut fieri potest, cùm & cæteri contractus possint celebrari per interpretem, *l. 1. §. fin. ff. de V. O.* tum integra fides danda est interpreti, cùm fuerit communi consensu contrahentium electus: & si dubium incidat ex eo, quia alter contrahentium dicit, se non intellexisse verba interpretis, ad communem sensum, seu significationem verborum recurrendum est, juxta *cit. c. Ex litteris.* & ibi *Gl. V. Intellexeris. h. t. Covarr. in Epitom. libr. 4. Decret. p. 2. c. 4. §. 1. num. 3. Sanch. libr. 3. de matrimon. dis. 39. n. 3. & 4.*

LXXXVI. Quæritur 4. An sit verè matrimonium contractum, quando vir & mulier sibi invicem promittunt, quòd ex eo tempore habebunt se pro Conjugibus, & fidem sibi invicem conjugalem servabunt? De hac re agitur in *c. Ex parte. 9. h. t.* Nam " cùm quidam Andreas nomine, jurâsset mulieri C. " quòd eam ab eo tempore pro Conjuge teneret, & " ei sicut uxori suæ fidem servaret: ipsáque vicissim " similiter jurâsset Andreæ, se illum pro marito ha- " bituram, & fidem ei tanquam viro suo servatu- " ram: quo facto, dictus Andreas nihilóminus eandem " reliquit (supple, & cum alia contraxit, *Gl. " hic V. Eandem.*) Quare mandat Pontifex Abbati- " bus à se delegatis, ut eundem superinductâ dimis- " sâ, ad uxorem suam redire, monitione præmissâ, " per Ecclesiasticam censuram cogant, quia nemini " licet, sine manifesta causa fornicationis, uxorem " suam dimittere; & tunc vel ipsam sibi reconcilia- " re, vel se continere debet, ipsâ vivente. "

LXXXVII. Notandum 1. Si vir, & mulier juraverint (ut in casu hujus c.) vel etiam sine juramento promiserint, per verba importantia executionem (quæ sonant de futuro, sed significant consensum de præsenti) se invicem pro Conjugibus habituros, vel mutuâ fidem conjugalem servaturos, tunc inter eos censetur matrimonium contractum, prout sumitur ex hoc c. ut si dicit: *ex nunc, vel ab hoc tempore, vel deinceps habebo te pro uxore, vel tractabo te semper ut uxorem*, quia verba hæc, etsi sint futuri temporis quoad sonum, tamen reipsâ important consensum de præsenti, si enim quis promittat, quòd ex nunc, & deinceps semper hanc fœminam habebit pro uxore, seu tractabit ut uxorem, ergo modò est uxor ipsius, *Sanch. l. 1. de sponf. dis. 18. n. 14.* Quamvis verò in *cit. c. Ex parte.* in responsione mulieris non apponantur hæc verba, *ab hoc tempore*, quæ faciunt, ut consensus de futuro importet consensum de præsenti, tacitè tamen subintelliguntur, cùm respondeat, juxta præcedentia verba viri, *Sanch. cit. l. n. 21.*

Notandum 2. Per hujusmodi verba, *habebo te in uxorem*, vel *promitto, quòd ducam te in uxorem*, non matrimonium, sed tantùm sponsalia de futuro contrahuntur, quia non continent tempus præsens, sed tantùm futurum: verba enim, quæ competunt contrahendo matrimonio, si proferantur in futuro tempore, non designant matrimonium de præsenti contractum: Ut si Petrus dicat Annæ, *habebo te in uxorem*, illa verba possunt intelligi esse vera, quamvis Petrus illam non habeat in uxorem: ergo non sunt necessariò referenda ad matrimonium præsenti consensu contractum, *Covarr. cit. c. 4. §. 1. n. 5.* apud quem plura de hujusmodi verborum formulis videri possunt, & dictum etiam suprà *sec. 1. §. 1. n. 7.*

LXXXVIII. Quæritur 5. An matrimonium contractum, non servatâ lege, vel consuetudine loci, seu Regionis, in qua matrimonia celebrari solent, sit validum? Resp. de hac quæstione agitur in *c. De Francia. 1. h. t.* Ubi refertur, quòd quidam " ex Francia Orientali, sive Franconia duxit nobi- " lem mulierem ex Saxonia oriundam, in uxorem, " secundùm legem, seu morem Saxonum; sed quia " eam non secundùm legem, seu consuetudinem " Franco-

» Franconum, sive Francorum, desponsaverat (de » præsenti scilicet) ideo illâ dimissâ, aliam in uxo» rem duxit. (putabat enim ad substantiam matrimonii sufficere, ut contrahatur, secundùm legem, seu consuetudinem patriæ, *Gl. hîc V. Francorum lege*) » Quare S. Concilium Triburiense decrevit, ut ille » tanquam transgressor Evangelicæ Legis (quâ vetatur quis dimittere uxorem suam, & aliam ducere, ut *quod DEUS conjunxit, homo non separet, Matth. c. 19.* » *& c. Ex parte. 9. h. t.*) pœnitentiæ subijciatur, & » à secunda uxore separetur (quæ non erat legitima » uxor) & ad priorem redire cogatur.

LXXXIX. Pro declaratione hujus c. notandum 1. Validum est matrimonium contractum, licèt consuetudines, vel solemnitates patriæ non serventur, ut patet ex hoc c. Et ratio est, quia consuetudo, cùm sit juris positivi, sive humani, nullam vim habere potest contra matrimonium legitimè contractum, nec illud quoad substantialia irritare, vel tollere potest, quippe quod oritur ex Jure, seu Lege Divina, ideóque non potest ei præjudicare ulla consuetudo, *Hostiens. hîc V. Superinduxit. Abb. ibid. n. 3. & 7,* ubi addit, idem esse dicendum de Statutis editis contra ea, quæ pertinent ad substantiam matrimonii, cùm hoc pertineat ad forum Ecclesiasticum, non autem sæculare. Id verò intelligendum est, non tantùm de consuetudine laicorum, qui nullam habent potestatem disponendi de rebus spiritualibus, sed etiam de consuetudine communi Clericis, & laicis, quia hoc cap. simpliciter, & generaliter loquitur de consuetudine, ad quam inducendam requiritur consensus totius, vel majoris partis populi, adeoque loquitur de consuetudine tam laicorum, quàm Ecclesiasticorum, cùm & hi sint de populo, seu Universitate: sicut autem laici, ita etiam Clerici carent potestate statuendi de his, quæ pertinent ad essentialia matrimonii, cùm hæc sint S. Pontifici reservata, adeoque nec consuetudo illorum potest in his præjudicare matrimonio, *Fagn. in c. 1. n. 15. de cognat. spirit.* Neque verò talis consuetudo potest esse legitimè præscripta, cùm sit contra Jus Divinum, ut probatur ex *cit. c. 1.* ibi: *ille transgressor Evangelicæ Legis, h. t.* adeoque nullo unquam tempore, etiam immemoriali, potest præscribi, quia nulla lex, & nulla consuetudo potest præjudicare Legi Divinæ, *Hostiens. hîc. Fagn. c. l. n. 16.*

Notandum 2. At verò circa accidentalia, seu accessoria matrimonii, potest consuetudo patriæ, seu Regionis, in qua contrahitur matrimonium, valere, & disponere, ut docet *Hostiens. hîc. & Abb. n. 7.* Cujusmodi sunt, ut nullum conjugium fiat, sine dote, & ut nuptiæ publicè celebrentur, ut sponsus, & sponsa benedicantur à Sacerdote, & à Paranymphis offerantur, & aliæ similes cæremoniæ adhibeantur, de quibus in *c. Aliter. 1. c. Sponsus. 5. c. Nullum. 6. & seqq. caus. 30. q. 5.* quia huiusmodi solemnitates ad essentiam matrimonii non pertinent, sed potiùs spectant ad ejus probationem, ita ut si eas intervenisse constiterit, non sit fas dubitare de matrimonio legitimè contracto: sin verò omissæ fuerint, censetur concubitus illicitus, in dubio, *Canis. in cit. c. 1. n. 2. h. t.* Unde etiamsi huiusmodi solemnitates non omnes interveniant in nuptiali fœdere, id peccatum non esse, dicitur in *c. Nostrates. 3. in fine, cit. caus. & q.* quia non exiguntur necessariò, *Gl. fin. ibid.*

§. IV.

Utrùm ad valorem matrimonii contracti à liberis necessarius sit consensus parentum: & an patria potestas se extendat ad retinendas uxores filiorum?

XC. Ad priorem quæstionem respondetur, matrimonium à liberis utriusque sexûs, sive maribus, sive fœminis initum, sine consensu parentum, est validum, nec potest à parentibus, vel Magistratu infringi, vel irritari. Idque constat inprimis ex *c. Cùm virum. 12. in fine, de Regular.* ubi dicitur, quòd puella in nubili ætate constituta, scilicet pubertate, non possit cogi sequi voluntatem parentum, cùm liberum habeat arbitrium in electione propositi, scilicet intrandi Monasterium, vel non, vel manendi in sæculo, & nubendi. Idem definitum fuit in Concilio Tridentino *Sess. 24. c. 1. de reform.* ubi damnat eos, qui falsò affirmant, matrimonia à filiisfam. sine consensu parentum, contracta, irrita esse, & parentes ea rata, vel irrita facere posse, *Sanch. l. 4. de matr. disp. 22. n. 3.* Ratio est, quia quivis in iis, quæ ad statûs electionem pertinent, est liber, & sui juris, nec pendet ab alterius arbitrio: quod maximè locum habet in statu matrimonij, quia gravia onera annexa habet, éstq; indissolubilis, & perpetua quædam quasi servitus, à qua à natura liberi sumus: unde non debet ejus electio pendere ab aliorum voluntate, quàm eorum, qui illum liberè suscipiunt: nec parentes possunt filios cogere ad ineundum matrimonium, *Sanch. cit. l. n. 4.* Ex quo sequitur, matrimonia filiorumfam. esse valida, non tantùm si ignorantibus, sed etiam si invitis parentibus, ineantur, solus enim consensus eorum, de quorum conjunctionibus agitur, ad substantiam matrimonii sufficit. Canones verò exigentes consensum parentum, intelligendi sunt de honestate ac decentia, non de necessitate, seu obligatione. Leges autem Civiles decidentes matrimonium, sine consensu parentum, initum, esse irritum, sunt abrogatæ per Jus Canonicum, *Sanch. c. l. n. 3.* Quando verò Justinianus *Instit. de nuptiis. in princ.* ait, quòd Civilis, & naturalis ratio suadet, in nuptiis filiorum habendum esse consensum parentum, in quorum sunt potestate: solùm asserit, id suadere rationem naturalem, non autem præcipere ut necessarium: nam filius emancipatus legitimè contrahit matrimonium, sine consensu parentum, *l. Filius. 35. ff. de ritu nupt.* ergo non requiritur consensus parentum in matrimoniis filiorum jure naturali, *Canis. in c. 1. n. 4. h. t.*

XCI. Porro filius matrimonium contrahens tenetur priùs consilium petere à parentibus, quia omnino conveniens est, ne filii in re gravi aliquid statuant, sine consilio parentum: non tamen tenetur filius consilium datum sequi, sed potest licitè inire matrimonium, etiam invitis parentibus, *Sanch. cit. l. 4. disp. 23. n. 10.* ex doctrina *S. Thom. 2. 2. q. 104. art. 5.*

art. 5. in Corp. ubi ait, quòd inferior non tenetur obedire suo Superiori, si ei aliquid præcipiat, in quo ei » non subditur: indéque infert, quòd homo in iis, » quæ ad naturam corporis pertinent, non tenetur » homini obedire, puta in ijs, quæ pertinent ad ho- » minis sustentationem, & prolis generationem: » unde non tenentur filii parentibus obedire de ma- » trimonio contrahendo, vel virginitate servanda, ita *S. Thom.* ergo cùm quoad matrimonium ineundum, filius non subjaceat potestati patris, sequitur, quòd per se loquendo, & spectatâ solùm auctoritate paternâ, & subjectione filiorum, possit etiam filius, sine consensu patris, licitè matrimonium inire: quia etsi gravis injuria fit, si filius, patre inconsulto, contrahat matrimonium, non tamen si ipso consulto, etsi non consentiente, quia utitur jure sibi concesso, *Sanch. cit. dis. 23. n. 12.*

XCII. Veruntamen negari non potest, quin peccent liberi, si absque justa causa, sine consensu parentum, matrimonium contrahant: imò propter extrinsecas causas, seu circumstantias occurrentes, regulariter non possunt liberi licitè matrimonium inire, sine consensu parentum, ut quia parentes gravem causam habent impediendi matrimonium liberorum, quia v. g. volunt matrimonium inire cum persona inæquali, vel infami, non sine dedecore familiæ, vel ex alia causa: ob justam verò causam possunt liberi, etiam parentibus non consentientibus, vel ignorantibus, matrimonium inire, ut si parens liberos jam adultos, & in periculo incontinentiæ constitutos, nolit in matrimonio honesto collocare, *Sanch. cit. dis. 23. n. 4.* Sed dices, parentes possunt irritare vota filiorum, *c. 30. Numer. vers. 4* ergo multò magis possunt irritare contractum matrimonii ab illis initum: si enim promissio DEO facta potest irritari, multò magis facta homini. Sed negatur conseq. quia DEUS voluit, ut promissio sibi facta per votum penderet ex consensu, & voluntate hominis: non autem promissio facta homini per matrimonium, idque ob causas suprà allatas, *Becan. tr. de Sacrament. c. 45. n. 5.*

XCIII. Ad posteriorem quæstionem respondetur, si pater injustè detinear uxores filiorum, per censuram Ecclesiasticam compelli debet, ut intra certum tempus, illas restituat suis maritis, prout su- » mitur ex *c. Non est. 11. h. t.* Nam cùm Rex Angliæ, » propter discordiam inter ipsum, & filios suos ex- » ortam, uxores eorum detineret, mandat Ponti- » fex Episcopis, & aliis Prælatis Angliæ, ut quia ju- » stum est, ut viri uxores suas petant, Regem mo- » neant ad eas restituendas: & si intra certum tem- » pus, easdem non restituerit, ex tunc in quacunque » Provincia Regni uxores illæ detineantur, vel » etiam transferantur, donec ibi fuerint, nulla Di- » vina Officia (præter Baptismum parvulorum, & » Pœnitentiam morientium) celebrentur, vel cele- » brari permittantur. Ubi addit *Gl. fin. Et præter Communionem,* sive Eucharistiam, quæ Viaticum appellatur.

XCIV. Notandum 1. Etsi per matrimonium filii, vel filiæ non eximantur à patria potestate, sed maneant in potestate patris sui, *§. fin. Instit. de patr. potest. l. 2. §. 1. ff. soluto matrim.* non tamen uxores eorum subjiciuntur potestati soceri, cùm id nullo jure sit expressum, ut in casu hujus c. uxores filiorum Regis Angliæ non fuerunt subjectæ ipsi Regi, ideóque non potuit illas detinere contra voluntatem filiorum maritorum, imò neque ipsi filii in his Regi erant subjecti, quia in matrimonio, aliísque causis spiritualibus non censetur filiusfam. esse in potestate patris, *c. ult. de Iudic. in 6.* & si filius potest liberè disponere de bonis castrensibus, etiam patre invito, multò magis in rebus spiritualibus liber est à patria potestate, *Abb. hîc n. 1.*

Notandum 2. Si uxor adhuc in potestate patris sui existens, invita ab eo detineatur, potest maritus contra eundem patrem agere interdicto ad exhibendam, & abducendam uxorem suam, *L. 2. ff. de liber. exhibend. & l. 3. C. eod. l. Si invita. 11. C. de nupt.* ut in casu hujus c. possunt filii Regis uxores suas repetere per interdictum de liberis exhibendis, *Gl. hic V. Vxores.* quia in hac re fortius est vinculum matrimonii, quàm patriæ potestatis, *l. 1. in fine. ff. eod.* Si verò uxor nolens detineatur à patre, vel alio quopiam, potest maritus, implorato officio Judicis, vel Episcopi loci, petere, ut ad illum redeat, *l. fin. ff. de liber. exhibend. Gl. hic. V. Vxores.*

Notandum 3. Sive uxor detineatur invita, sive volens, maritus potest adire Judicem, sive Ecclesiasticum, sive etiam sæcularem, & petere eam sibi restitui: quia quamvis quando agitur de jure matrimonii, vel iis, quæ ad substantiam illius pertinent, an legitimè sit contractum, solus Judex Ecclesiasticus sit competens Judex, *c. 2. de Iudic. c. Lator. 5. & c. Causam. 7. Qui filii sint legitimi.* Secus verò est, cùm agitur de recuperanda, seu restituenda uxore, & sic quasi possessorium instituitur: tunc enim æquè Judex sæcularis adiri potest, quàm Ecclesiasticus, *Abb. hîc n. 6.* Ad Ecclesiasticum verò Judicem pertinet etiam de hac re judicare, ratione peccati, quod uxor committit, subtrahendo se marito, si volens detineatur penes alium, *Canis. in cit. c. Non est. n. 3. h. t.*

Notandum 4. Ex facto Principis potest tota Provincia subiici Interdicto Ecclesiastico, ut patet ex hoc c. & sic indirectè puniuntur subditi, propter factum Principis, *Abb. hic n. 4.* Quæ verò in fine hîc addantur de Officiis Divinis interdicendis, ea pertinent ad *Tit. 39. Libri V. sequentis.*

SECTIO IV.

DE MATRIMONIO FICTO, seu simulato, & coacto.

§. I.

An matrimonium fictè contractum sit validum, & ad quid obligetur, qui fictè contrahit?

XCV. Assertio 1. Qui fictè contrahit matrimonium cum muliere, per verba de præsenti, absque interno consensu in illam, invalidè contrahit, prout sumitur ex *c. Tua nos. 26. h. t.* Nam cùm » quidam non posset mulierem quandam aliter ad » concubitum inducere, nisi eam sibi desponsâsset, » (scili-

» (scilicet per verba de præsenti) sine ulla solemnitate, & nemine præsente, illi dixit; *Te Ioannes desponsat*, cùm ipse non vocaretur Joannes, sed finxit, se sic vocari, putans se non inire conjugium cum eadem, eò quòd ipse non vocaretur hoc nomine, nec haberet propositum contrahendi cum ea, sed solùm carnalem copulam ab ea extorquendi. Unde quæsitum fuit, utrùm inter eos matrimonium sit contractum, cùm mulier consenserit in ipsum, & ipse dissenserit in eandem, ac etiamnum dissentiat, nec aliud egerit, nisi quòd eam carnaliter cognoverit. Consultus super hoc Papa Innocentius III. respondet, cùm prædictus vir dictam mulierem in propria persona desponsaverit, etsi sub alieno nomine, quo vocari se finxit, & inter eos carnalis copula sit subsecuta (per quam consensisse in eam videtur, *Gl. hîc V. Copula*) videretur fortè pro matrimonio præsumendum esse, nisi expresè dictum fuisset Papæ, quòd ille vir non proposuit, nec consensit eandem ducere in uxorem, quod quomodo constare potuerit, se non videre. Si tamen se ita res habuerit, nempe quòd ille non proposuit eam ducere in uxorem, nec unquam in eandem consensit: non debet ex illo facto matrimonium judicari, quia in eo non reperitur substantia conjugalis contractûs, nec forma (id est, materia, & forma, *Gl. margin. hîc Lit. D.*) Quoniam ex altera parte dolus solùm adfuit, & consensus omnino defuit, sine quo matrimonium nequit contrahi.

XCVI. Pro declaratione hujus c. notandum 1. non valet matrimonium, in quo alter contrahentium non consentit, vel fictè solùm, seu simulato animo consentit, ut patet ex hoc *cap. junctâ Gl. ibidem*; quia sine vero consensu non subsistit matrimonii contractus, *c. 2. caus. 27. q. 2.* Simulatus autem consensus non est verus, adeoque etiam simulatum matrimonium non est validum, *l. 30. ff. de ritu nupt.* quod etiam in aliis contractibus locum habet, ut in iis scilicet potiùs spectandum sit, quod reipsâ agitur, quàm quod simulatè concipitur, juxta Tit. *Plus valere, quod agitur, in Cod.*

Notandum 2. Responsum S. Pontificis datum in parte posteriore hujus c. nempe quòd matrimonium hoc fictè initum à viro illo, qui se falsò nominavit Joannem, sit invalidum, solùm procedit in foro interno conscientiæ, seu pœnitentiali, in quo nec testes requiruntur, nec alia probatio, sed de omnibus, quantumcunque occultis, soli confitenti se animo ficto illam fœminam desponsâsse, licèt sub alieno nomine, fides habetur: cùm ergo in hoc foro constet illum non consensisse in matrimonium cum illa muliere, non fuit judicandum pro matrimonio, sed contra illud, quòd non fuerit verum matrimonium: sed quia dictus vir fictionem hanc non poterat probare in foro externo, ideo Pontifex dixit, se non videre, quomodo Episcopo (cui rescripsit) de hoc constiterit, scilicet in foro externo, quia in foro interno pœnitentiali vir iste hoc Episcopo confessus fuit, se ficto animo fœminam hanc sibi desponsâsse datâ ei licentiâ utendi hâc notitiâ extra Confessionem Sacramentalem, in quo judicio cuilibet est credendum, quia ipsi soli fit præjudicium, *Gl. hîc V. Qualiter. Abb. hîc n. 6. & Hostiens. in princ. V. Alicujus. col. 1.*

Notandum 3. In foro verò externo, seu contentioso, si constet ex confessione conjugum, vel ex aliis argumentis, & conjecturis probari possit, hunc virum mulierem istam, ignaram fictionis ipsius, sibi in propria persona desponsâsse, & carnaliter eam cognovisse, tum debet judicari pro matrimonio, & censeri, illud verè & validè contractum esse, non obstante falsi nominis mutatione; quia illa vel scienter facta est; & non obstat error, si constet de persona, quia non interest, quocunque nomine se quis appellet, dummodo persona sit certa, *l. In venditionibus. 9. ff. de contrah. empt. §. Si quidem in nomine Instit. de legat.* Vel scienter mutavit nomen, qui fictè desponsavit hanc mulierem, & dolus hic non debet ei prodesse, sed contra ipsum fieri interpretatio, *Gl. hîc V. Mulierem. Abb. n. 6.* quia in foro, seu Tribunali externo asserenti se non consensisse, vel non verè in sibi desponsatam consensisse, non creditur in præjudicium alterius, *Gl. hîc V. Qualiter.* Neque verò etiam ex parte mulieris hîc intervenit error personæ irritans matrimonium, sed error solius nominis, cùm mulier ipsum præsentem viderit, & in eum consenserit. Putat tamen *Canis. in cit. c. Tua nos. n. 3.* quòd in proposito casu, etiam in foro externo non sit judicandum matrimonium fuisse validum, quia dolo, seu fraudulenter assumpsit aliení nomen ad extorquendum illicitum concubitum, non ad contrahendum matrimonium. Verùm dolus non per se matrimonium reddit invalidum, nisi inducat errorem personæ, vel alium talem, per quem invalidatur matrimonium, qualis non est mutatio solius nominis.

XCVII. Assertio 2. Fictè contrahens matrimonium per verba de præsenti, sine interno consensu, grave peccatum committit, non solùm sacrilegii contra reverentiam Sacramenti, sed etiam injustitiæ, quia alteri bonâ fide contrahenti gravem injuriam, ac damnum infert: nam quia in foro externo non potest probari alterum fictè consensisse in matrimonium, decepta non permittetur aliud matrimonium inire, & cogetur continenter vivere, ideo deceptor obligatus est ad compensandum hoc damnum, quod inde putatitiæ conjugi accidit, quæ compensatio plerumque aliter fieri non potest ad æqualitatem, nisi fictè contrahens verè in matrimonium consentiat, illúdque ratificet, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 11. n. 4. & 5. Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 6. num. 1.*

Sunt tamen plures casus, in quibus deceptor non obligatur ad matrimonium contrahendum, sed alio modo damnum illatum resarcire potest. Veluti 1. Si deceptor postea cum alia matrimoniũ contraxit vero consensu. 2. Si decepta Virginem se esse falsò jactavit, tunc enim una deceptio per aliam tollitur, ac veluti compensatur. 3. Si deceptor in longè altiori statu sit positus, dummodo sub spe matrimonii copula carnalis non sit secuta. 4. Si ex tali matrimonio timeantur secutura scandala, & infelices exitus. 5. Si decepta, cognitâ deceptione, sponte recipiat aliam compensationem, *Laym. cit. l. num. 2.*

Sed de hoc plura *libr. 5. tit. 16. de adult. & stupro.*

§. II. An

§. II.

An matrimonium ex metu contractum sit validum?

XCVIII. Assertio 1. Matrimonium ex metu gravi, seu cadente in virum constantem contractum, in utroque foro, externo & interno, est irritum, si is metus injustè, ac directè ad matrimonium extorquendum sit incussus. Est communis, ac certa omnium ferè Theologorum, & Canonistarum sententia apud *Sanch. l. 4. de matr. dis. 12. n. 18.* Probatur inprimis ex *c. Cùm locum. 14. h. t.* Ubi talis casus proponitur, ut refert *Gl. ibid.* Duo Cives Papienses petebant quandam puellam, & uterque contendebat se cum illa matrimoniū contraxisse, unde mulier timebat, violentiam ab illis sibi inferendam. Consultus Papa respondet: ubi metus, & coactio intervenit, non habet locum consensus: matrimonium autem solo consensu contrahitur, & sic omnis metus, & coactio ab eo abesse debet, & cùm de ipso (scilicet consensu) quæritur, debet ille (vel illa, qui in aliam, vel quæ in alium consentire deberet) plenâ securitate, seu libertate gaudere. Quare mandat Pontifex, ut puella illa, de cujus matrimonio quæstio agitur, in tuto loco collocetur, donec causa fuerit per sententiam definita.

XCIX. Hinc colligitur, quòd matrimonium debet, libero consensu à coactione, vi, & metu, contrahi, alioquin est ipso jure irritum. Ratio est, quia cùm matrimonia coacta infelices soleant exitus habere, *c. Requisivit. 17. h. t.* expediebat, ut illa essent plenè libera, ita ut non possit quis per injuriam ad illa cogi, nam cùm semel validè contracta sint insolubilia, nec ampliùs rescindi possint, ex gravi metu inita, ab initio debebant irritari: secus est de aliis contractibus ex tali metu initis, hi enim etsi validi, possunt rescindi per exceptionem, vel Judicis sententiam, ideo ipso jure, & facto non sunt invalidi, *Abb. in cit. c. Cùm locum. 14. h. t. Sanch. cit. dis. 12. n. 26. Tanner. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 10. & 21.*

C. Ubi præterea notandum 1. duplicem esse metum: primus dicitur levis, quando scilicet timetur leve tantùm malum, aut grave quidem, sed immeritò, ac imprudenter: secundus dicitur gravis, & cadens in virum constantem, qui duas conditiones requirit: prima est, ut sit metus alicujus gravis mali, vel secundùm se, vel saltem respectu personæ, cui metus incutitur: secunda, ut non vanè, leviterque, sed probabiliter, ac prudenter credatur illud malum imminere sibi, aut personæ conjunctæ in primo, vel etiam ulteriori gradu, ut parentibus, liberis, uxori, fratribus, imò etiam aliis consanguineis, & affinibus, item domesticis, ut docet *Sanch. l. 4. de matr. dis. 1. n. 10. & seqq. & dis. 3. n. 2. & dis. 4. n. 3. & pluribus seqq.* Tunc autem malum probabiliter creditur imminere, quando is, qui minatur malum, potens est illud inferre, & solitus est exequi minas, neque potest facilè illud malum depellere, aut vitare. Hujusmodi autem metus gravis est metus mortis, vel mutilationis membrorum, aut atrocium tormentorum, diuturni, & perpetui carceris, exilii, servitutis, stupri, respectu Virginis; imò etiam respectu viri, amissionis statûs honorifici: infamiæ tam facti, quàm juris, quæ difficulter aboleri potest; amissio majoris partis bonorum, excommunicationis denique injustæ, quæ facilè tolli non potest. De quo plura videri possunt apud *Sanch. cit. l. 4. dis. 5. n. 4. & seqq.* item quæ dicta sunt de metu in genere, *libr. 1. tit. 40. §. 1.*

Notandum 2. Metus etiam gravis ad matrimonium contrahendum incuti potest, vel à causis naturalibus, intrinsecis, vel extrinsecis, ut est timor mortis instantis, ex præsente morbo, vel ob pestem grassantem, vel ob periculum naufragii &c. vel inferri potest à causa libera, ut ab homine: idque rursus dupliciter: primò directè, cum intentione, & animo extorquendi ab altero matrimonium: secundò, quando ob aliam causam incutitur metus, quamvis metum passus simul etiam eo metu moveatur ad contrahendum matrimonium, ut si detrusus in carcerem, ob aliam omnino causam, contrahat matrimonium cum filia detrudentis, ut hoc modo se liberet. Potest autem utroque modo metus incuti, vel justè, ut si quis deprehenso cum aliqua in flagitio justam delicti accusationem minetur: vel injustè, ut si quis, privatâ auctoritate, mortem minetur alteri, nisi matrimonium cum eo ineat. Item potest hic metus incuti, vel à contrahente, seu petente matrimonium, vel ab alio tertio, *Sanch. cit. l. 4. dis. 12. n. 2.*

Notandum 3. Jus irritans matrimonium gravi metu contractum non innititur falsæ præsumptioni, metu coactum non consensisse, sed finxisse consensum, tum quia Ecclesia in dubio semper præsumit pro valore matrimonii: tum quia non præsumit aliquem delinquere, nisi id legitimè probetur, semper enim præsumitur pro meliore parte, *c. 2. infr. de Reg. Iur.* fingere autem consensum, ubi non est, est peccatum mendacii, *Sanch. cit. dis. 12. n. 18.*

CI. Notandum 4. Matrimonium gravi metu contractum idcirco etiam est ipso jure meritò irritum, in utroque foro, quia adversatur tribus bonis, quæ in matrimonio reperiuntur, scilicet fides, proles, & Sacramentum, *c. ult. de condit. apposi. c. Omne. 10. caus. 27. q. 2.* Et inprimis metus adversatur ipsi Sacramento, quia hoc significat conjunctionem Christi cum Ecclesia, quæ fuit facta per liberum amorem, ideóque etiam matrimonium contrahi debet per liberum consensum, ut signum correspondeat signato. 2. Metus repugnat etiam debitæ generationi prolis, qui est finis matrimonii, qui autem vi, seu metu matrimonium contrahunt, deficiente mutuo amore, facilè separabuntur, & ad prolis generationem non multùm afficientur. 3. Repugnat etiam metus fidei conjugali, *quia quod quis non diligit, facilè contemnit. c. Præsens. 4. caus. 20 q. 3.* Unde periculum est, ne tales Conjuges fidem violent, & in adulterium labantur, *Abb. in cit. c. Cùm locum. 14. n. 8. h. t. Sanch. cit. l. 4. dis. 12. n. 18.*

Notandum 5. Matrimonium metu initum est irritum, sive metus inferatur ab eo, cum quo quis contrahere cogitur, sive à quocunque alio, sine istius culpa, & scientia inferatur, *Sanch. cit. dis. 12. n. 19.* Ratio est, tum quia metus irritat matrimonium, eò quòd tollat spontaneum, seu plenè liberum consensum, *cit. c. Cùm locum. h. t.* Sed non minùs tollit metus libertatem consensûs, sive per ipsum contrahentem,

hentem, sive per alium inferatur, ergo non minùs irritat matrimonium. Tum quia Jus non tam in odium metum incutientis, sed præcipuè in favorem libertatis matrimonii, irritavit matrimonium tali metu initū, ut expresse colligitur ex *c. Veniens.* 15. *h. t.* ne scilicet quis cogatur invitus contrahere: patiens autem metum est æquè invitus, sive ab ipso contrahente, sive ab alio tertio contrahere ex metu cogatur, *Coning cit. dis.* 28. *dub.* 1. *n.* 6.

Notandum 6. Si Judex timeat libertatem consensûs in aliqua fœmina impediendam fore, curare debet, ut illa in loco honesto, ac tuto collocetur, ne ipsi vis inferatur, & ubi liberè possit consensum suum exprimere, *cit. c. Cùm locum in fine*, *Covarr. in Epitom. libr.* 4. *Decretal. p.* 2. *c.* 3. §. 6. *n.* 2.

CII. Porro quod dictum est matrimonium gravi metu injustè incusso contractum esse irritum, id etiam probatur ex *c. Veniens.* 15. *h. t.* Ubi dicitur, „ quòd quidam Guilielmus nomine, in domo sua „ mulierem quandam recepit, (ut concubinam, *Gl. hîc V. Recepit.*) ex qua prolem habuit, eique co- „ ram pluribus promisit, se illam ducturum in uxo- „ rem: postea verò in domo vicini sui pernoctans, „ cum filia ejus concubuit, quos cùm pater puellæ „ simul in lecto jacentes reperisset, ipsum Guiliel- „ mum coëgit, filiam suam per verba de præsenti „ desponsare. Hoc intellecto, Papa Alexander III. „ mandavit Episcopo loci, ut si invenerit, quòd pri- „ mam mulierem, post fidem ei præstitam, cogno- „ verit, ipsum cum illa faciat remanere: alioquin „ secundæ mulieri, ut uxori jubeat eum adhærere: „ nisi metu coactus, qui posset cadere in virum con- „ stantem, eam desponsaverit. Consentit *c.* 2. *De eo, qui duxit &c.* de quo infrà *Tit.* 7.

Ex quo patet, quòd matrimonium contractum per metum gravem, seu cadentem in virum constantem, ad eum finem injustè incussum, sit nullum in utroque foro: nam ideo in *cit. c. Veniens*, matrimonium fuit irritum, quia pater juvenem repertum cum filia in eodem lecto injustè coëgit ad illam sibi desponsandam, volens eum interficere, vel aliud grave malum inferre, quod injustum erat, quia etsi ibi non dicatur in particulari, quis metus fuerit incussus, sive quòd pater mortem minatus sit Juveni, sed solùm *text. cap.* loquatur generaliter de metu cadente in virum constantem: videtur tamen omnino de simili metu injusto hoc c. intelligendum esse, ut jura juribus concordentur, ut tradit *Sanch. cit. l.* 4. *dis.* 13. *n.* 9. *Coning tract. de Sacram. dis.* 28. *n.* 15. Ubi ait, hunc esse casum *cit. c. Veniens.* Nec etiam poterat pater, propriâ auctoritate, justè talem cogere ad ineundum matrimonium, quia hoc ad Judicis officium spectat, ut ex Reginaldo tradit *Barb. in Collect. in cit. c. Veniens. n.* 4. *h. t.*

CIII. Extenditur autem 1. Quòd matrimonium per metum injustè incussum ad extorquendum illud, est invalidum, etiamsi metum passus culpæ reus fuerit, sive contrahens culpâ suâ in hunc metum inciderit, *Gl. fin. in cit. c. Veniens*, *& Sanch. cit. l.* 4. *dis.* 8. *n.* 9. Quia culpa non tendit directè ad incutiendum metum, *Covarr. in l.* 4. *p.* 2. *c.* 3. §. 5. *n.* 8. Extenditur 2. metus incussus irritat matrimonium, etiamsi quis cogatur incertam ex certis ducere, v. g. unam ex duabus filiis Petri, quia talis neutram volebat ducere, coactè tamen alteram duxit, adeoque invitus, & non liberè, *Covarr. c. l. n.* 9.

CIV. Assertio 2. Matrimonium ex gravi metu justè incusso contractum validum est, etiamsi is metus directè ad obtinendū matrimonium incutiatur, sive à lege, vel Judice præcipiente, v. g. ut ducat Virginem à se vitiatam, sub fide, & spe matrimonii, *c. Ex litteris.* 10. *h. t.* de quo suprà *n.* 17. *&* 18. sive à privato homine metus sit illatus, ut si pater stupratori filiæ suæ minetur, se ipsum accusaturum in judicio, nisi eam ducat in uxorem, *Sanch. cit. l.* 4. *dis.* 8. *n.* 9. *& dis.* 13. *n.* 3. *Less. l.* 2. *de justit. c.* 17. *dub.* 6. *n.* 37. *Coning cit. dis.* 28. *dub.* 1. *n.* 14. Ratio est, quia talis metus non tam infertur ab alio, quàm ab ipso patiente metum, qui culpâ suâ sponte dedit causam, ob quam talis metus posset ei inferri, juxta *l. Si Mulier.* 21. *ff. De eo, quod met. caus.* ubi dicitur: *quia hunc sibi metum ipsa infert*, v. g. Si quis dicat stupratori Virginis, *Te accusabo, nisi hanc duxeris in uxorem*, non inferre censetur metū, sed potiùs timorem jam conceptum ex delicto auferre, offerendo matrimonium tanquam medium ad evadendam pœnam, delictum enim præbet causam ad accusationem, & pœnam ipsi debitam. Confirmatur, quia quando quis justè metum patitur, non adest causa, cur ipsi subveniatur, cùm sponte se in eam necessitatem conjecerit. Neq; verò matrimoniū ideo solùm irritat metus, quia tollit plenam, seu perfectam libertatem, aliàs quando Judex justè cogit implere sponsalia, matrimonium foret invalidum, sed quia injustè tollit, quod hîc cessat: neque ex eo tam infelices timentur exitus, quia animus aliquantum quiescit, cùm quis considerat se justè compulsum esse ad contrahendum tale matrimonium, *Sanch. cit. dis.* 13. *n.* 9. Adde, quòd tale matrimonium contrahenti sit omnino voluntarium, saltem in causa, & per se aptum conciliare amorem conjugalem, cùm fuerit ratio alteri evadendi ingens periculum.

CV. Assertio 3. Matrimonium contractum ex gravi metu injustè quidem, non tamen eo fine incussum, ut extorqueatur matrimonium, sed ad rem aliam obtinendam, est validum, sive metus proveniat à causa naturali, sive libera, *Sanch. cit. l.* 4. *dis.* 12. *n.* 3. *Coning c. l. n.* 9. & alii communiter. Probatur, quia tali casu non compellitur metum patiens ad matrimonium ab eo, qui metum infert, cùm hic non petat, nec intendat extorquere matrimonium, sed impellitur à seipso, dum sponte eligit matrimonium, tanquam medium ad se liberandum à periculo corporis intentato ab eo, qui metum intulit. V. g. si injustè detentus in carcere, vel injusto metu pressus matrimonium contrahat cum filia Judicis, vel hostis, ut sic conciliet ejus animum, & se liberet, validum erit matrimonium, quia tunc motus injustè incussus, non est per se, ac directè causa matrimonii: sed solùm per accidens, quatenus ipse injuriam passus ad se liberandum tale medium deligit, quòd Jura ipsi adimere non debuerunt, alioquin periclitanti viam evadendi præcluderent, *Coning c. l. n.* 10. Hinc patet, quòd tres conditiones requirantur, ut matrimonium per gravem metum, seu cadentem in virum constantem contractum sit irritum. 1. Ut sit incussus à causa extrinseca, eâque liberâ, nempe ab homine, 2. Ut injustè incussus sit.

3. Ut

3. Ut ad eum finem sit incussus, ut contrahatur matrimonium, tale enim matrimonium est ipso facto nullum, etiam in foro conscientiæ, ex communi, & certa omnium ferè Theologorum, & Canonistarum sententia, apud *Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 20.* & patet ex suprà dictis.

CVI. Assertio 4. Matrimonium metu gravi initū irritum est, non Jure positivo Divino, quia tale nullum extat: nec Jure naturali, tum quia quod fit metu, etiam gravi, est simpliciter voluntarium, & secundùm quid solùm involuntarium, ut dictum suo loco: unde nihil obstat, quominùs Jure naturæ omnes contractus metu initi sint validi, etiam contractus matrimonii: quia quamvis iste contractus semel validus, non possit rescindi à Judice: spectatâ tamen rei naturâ, nihil obstat, quominùs esse possit validus, quia hoc non necessariò requiritur ad substantiam contractûs per metum initi, ut possit rescindi per Judicem: sed hoc procedit in illis contractibus per metum initis, qui subsunt potestati humanæ, qualis non est contractus matrimonii. Tum quia spectato solo Jure naturali, etiam metus levis irritaret, tam matrimonium, quàm alios contractus, non minùs, quàm metus gravis, inter quos metus de jure naturæ non est differentia, nisi quòd gravis graviorem injuriam inferat, quàm levis. Quare quòd metus levis non irritet matrimonium, nec alios contractus, id non provenit ex jure naturæ, sed ex solo Ecclesiastico. Etsi verò jam non reperiatur ullum Jus, quod apertè tale matrimonium irritet: constat tamen ex traditione Doctorū, & Pontificum decretis, more, & usu id semper observatum esse, ut matrimonium metu gravi extortum sit irritum: & forsan olim talis lex scripta extitit, quæ postea perijt. *Sanch. cit. l. 4. dis. 14. n. 2. & 4.* Ubi etiam ad argumenta sententiæ oppositæ respondet, *Coning. cit. dis. 28. dub. 2. n. 16. & 18. Tanner. cit. dub. 2. n. 24. & 25.* Non obstat, quòd in *c. Cùm locum. 14. h. t.* dicitur, non habere locum consensum, ubi metus, vel coactio intercedit: sine consensu autem matrimonium consistere nequit, ergo tale matrimonium est irritum, jure naturæ, non tantùm Ecclesiastico. Verùm non dicitur ibi, quòd metu coacti non verè consentiant in id, quod ex metu faciunt (nam aliàs invalidè baptizarentur, qui gravi metu compulsi Baptismum recipiunt, cùm necessariò requiratur eorum consensus, contra *c. Majores. 3. de Baptismo.*) Sed solùm ibi negatur esse consensum talem, qualem Jus necessariò requirit, scilicet liberum ab omni coactione, *Coning. cit. l. n. 17.* Cæterùm matrimonium ex gravi metu contractum inter infideles est validum, nisi ipsorum legibus aliud sit statutum, quia consensus metum patientis est absolutè, ac simpliciter voluntarius, & secundùm quid solùm involuntarius, *Sanch. cit. dis. 14. n. 3.*

CVII. Ex dictis infertur 1. Matrimonium contractum cum concubina, metu mortis instantis ex morbo, naufragio &c. esse validum, quia is metus non infertur ex causa extrinseca libera ad extorquendum matrimonium. Infertur 2. Eum, qui matrimonium contrahit, eò quòd Medici judicent, id esse necessarium ad vitam servandam, quæ aliàs ob humorum abundantiam periclitaretur, licèt aliàs nullo modo contraheret, esse validum, quia metus provenit ex causa extrinseca naturali. Infertur 3. Matrimonium contractum ab eo, qui est conjectus in carcerem, si non animo extorquendi matrimonium sit incarceratus, validum esse, quia talis metus non incutitur ad matrimonium extorquendum. Infertur 4. Validum etiam esse matrimonium, si ad mortem damnatus ad se ab ea liberandum meretricem publicam ducat in uxorem, aliàs non ducturus: sive deinde ipse contrahens, sive alius, vel etiam ipse Judex hanc conditionem primò offerat, quia tunc metus non incutitur ad ineundum matrimonium, sed aliunde jam conceptus aufertur, datúrque modus, & via evadendi periculum mortis, *Sanch. cit. dis. 12. n. 4. & pluribus seqq.*

CVIII. Prædictis addendum 1. Quod dicitur in *c. Inter opera. 20. h. t.* Magnum opus charitatis „ est, errantem, seu peccantem ab errore suo revo- „ care. Unde statuit Papa Clemens III. ut omnibus, „ qui publicas meretrices è lupanari extraxerint, & „ duxerint in uxores, id eis proficiat in remissio- „ nem peccatorum. Est autem hîc sermo de remis- „ sione peccatorum, non quoad culpam, quæ per contritionem, & pœnitentiam deletur, sed quoad pœnam temporalem, ut docet *Abb. hic n. 3.* Nam cùm magnum opus misericordiæ sit corrigere peccantem, & à peccato avertere, est enim opus misericordiæ spirituale, quod præstantius est operibus misericordiæ corporalibus, ideo ex Thesauro Ecclesiæ à Papa ducenti in uxorem publicam meretricem, applicantur Indulgentiæ in remissionem, seu satisfactionem peccatorum, pro pœna temporali adhuc debita, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 11. n. 3.* Dicitur autem meretrix, quæ palam libidinem exercens, quæstum facit, cujúsque turpitudo publicè venalis est, *l. Palam. 43. ff. de ritu nupt.* Item illa, quæ multorum libidini patet, seu patet, *c. Vidua. 16. dis. 34.* etiam sine quæstu, *cit. l. Palam. Covarr. cit. l. n. 4.* Nec obstat, quod dicitur in *princ. caus. 32. q. 1.* quòd meretrix in conjugem duci non debeat: nam loquitur de illa, quæ meretricari non desinit, ut ait *Gl. fin. hic*, & illa retineri non debet, ne patronus turpidinis videatur: in hoc autem c. est sermo de ea muliere, quæ libenter vellet continenter vivere, si reperiret, qui eam ducere vellet in uxorem. Tenet tamen matrimonium cum meretrice initum, ut tradit *Gl. V. Quòd autem cit. caus. 32. q. 1. in princ.*

Porro quod suprà dictum est, damnatum ad mortem ab illa liberari, si velit ducere in uxorem meretricem in publico lupanari existentem, in foro externo non procedit, neque in praxi observatur, quia in grave præjudicium Reipubl. tendere posset, ut notat *Barbos. in Collectan. in cit. cap. Inter opera. n. 5. h. t.*

CIX. Addendum 2. Non omnis violentia, aut metus reddit matrimonium contractum irritum, prout sumitur ex *c. De muliere. 6. h. t.* Nam cùm „ quædam mulier invita tradita esset viro, & per „ vim detenta, quæsitum fuit ex Papa, an inter eos „ esset matrimonium? Respondet Pontifex, cùm „ inter vim, & vim sit differentia, nec constet, an „ post violentiam consensus intervenerit, ideo cer- „ tùm se non posse dare responsum. „

Ubi notandum 1. Duplex est vis, sive metus, unus, qui cadit in constantem virum, & iste reddit matrimonium irritum, nisi denuo de novo consentiant conjuges: alius est metus vanus, seu improbabilis, qui non impedit matrimoniū, *Gl. hic V. Inter vim.*

 Notan-

Notandum 2. Illa Regula, *coacta voluntas est voluntas*, non habet locum in matrimonio, *c.* 1. & ibi *Gl. V. Vult. cauf.* 15. *q.* 1. quia ad substantiam matrimonii requiritur consensus liber ab omni vi, & coactione, *Abb. hic num.* 2.

Notandum 3. Papa in casu hujus c. non dedit certum responsum, quia nescivit, quæ violentia fuerit mulieri illata, etsi potuisset respondere, distinguendo inter vim, & vim, sive qualis vis, seu metus illi fuerit illatus, *Gl. fin. hic.*

§. III.

An si mulier invita cum aliquo matrimonium contraxit, nec in eum postea consensit, valeat matrimonium, si alteri postea nubat. Item an matrimonium metu gravi contractum per spontaneam cohabitationem ratificetur, & convalescat?

CX. De priore quæstione agitur in *c. Veniens.* 13. *h. t.* Ubi talis casus proponitur. Quædã juvenis mulier, Mariota nomine, adamavit quendam adolescentem, ita ut uterque, præsentibus tribus testibus, de matrimonio contrahendo juramentum præstiterit: sed parentes mulieris hoc ignorantes, eam invitam, & reclamantem, in uxorem alii tradiderunt, quem ipsa ita exhorruit, ut nullo modo ab ipso se cognosci permiserit: & publicè fateretur, addito juramento, quòd à priore viro cognita fuerit. Sed cùm Episcopus Diœcesanus cognovisset, quòd proxima inter eos (scilicet ipsam mulierem, & primum virum) esset consanguinitas, ipsos ab invicem separavit. Cæterùm cùm causa hæc tractaretur, & illa nollet consentire in virum, cui à parentibus tradita fuerat, ipse aliam in uxorem duxit: & illa cuidam alii T. nomine publicè in facie Ecclesiæ nupsit (quod fieri non debuit, causâ, seu lite pendente, *Gl. hic V. Nupsit.*) Demum cùm ex illo filium suscepisset: pater ipsius T. ipsi opposuit, quòd filium suum in virum habere non potuit, eò quòd alii, qui jam defunctus est, priùs desponsata fuisset. Re delatâ ad Papam, is mandavit quibusdam à se delegatis, ut si prædicta mulier à priore viro judicio Ecclesiæ fuerit separata, & à prædicto T. sine contradictione Ecclesiæ, in uxorem ducta, & ille, cui priùs à parentibus fuit copulata, vitâ decessit, moneant prædictum T. ut ipsam Mariotam in uxorem recipiat, & eam maritali affectu tractet; alioquin in eum, & superinductam, & patrem ipsius (si restiterit) sententiam excommunicationis ferant.

Hinc patet, quòd si mulier coacta, seu invita in uxorem sit ducta, & postea alteri nubat, valeat hoc posterius matrimonium, non obstante priore matrimonio, quippe quod metu gravi contractum ipso jure nullum fuit: nisi metus, antequam secundum matrimonium contraheretur, fuerit purgatus per subsequentem consensum mulieris, de quo infrà.

CXI. Ubi notandum 1. in casu hujus c. inprimis mulier illa, post contracta sponsalia jurata cum adolescente, etsi carnis copula fuerit secuta, uti ipsa confessa fuit, non potuit validè contrahere matrimonium cum illo, ob impedimentum consanguinitatis inter eos intercedens, de quo Ecclesiæ constabat, sunt enim ideo ab Episcopo separati. Unde poterat Mariota liberè nubere illi, cui parentes illam desponsare volebant, postquam ab adolescente, cui priùs adhæserat, ob consanguinitatem inter eos intercedentem, auctoritate Episcopi, separata fuit. At verò alterum matrimonium, quod invita, & reclamans, ex voluntate parentum inire debuit, invalidum fuit, ideóque eo nihil obstante, licitè, & validè alteri nubere poterat, præsertim cùm vir ille jam defunctus fuerit. Illud verò matrimonium, quod dicta mulier postea cum tertio, videlicet T. iniit, validum fuit: & ideo mandavit Pontifex sub pœna excommunicationis, ut ipse T. dimissâ superinductâ, Mariotam in uxorem recipiat, & maritali affectu tractet, ut patet ex textu.

Notandum 2. Matrimonium à filiofam. contractum, sine parentum consensu, validum est, ut colligitur etiam ex hoc c. & dictum suprà *n.* 90.

Notandum 3. Omnes, qui impediunt jurisdictionem Judicis, possunt excommunicari, quia per hoc subjiciuntur jurisdictioni ipsius Judicis, *Gl. fin. hic.*

CXII. De posteriore quæstione agitur in *c. Ad id.* 21. *h. t.* Nam cùm quædam puella undecim annorum ab initio invita, ac renitens (ut dicebat) in matrimonium tradita fuisset cuidam viro, sed postea per annum, cum dimidio ipsi cohabitans, in illum consensisse videretur: Consultus Papa Clemens III. rescribit, illam cogendam esse, redire ad virum: (à quo recesserat) nec testes esse recipiendos, si quos mulier vellet producere ad probandum, quòd non consenserit in eundem, quia mora tanti temporis hujusmodi probationem excludit: & mandat insuper Ordinario loci, ut utrumque compellat ad permanendum in conjugio, & tractandum se invicem conjugali affectu, nisi fortè vellent ad Religionem simul transire, injunctâ eis pœnitentiâ, propter adulterium ab utroque commissum.

CXIII. Notandum 1. Licèt matrimonium gravi metu contractum, sit ipso jure nullum, per spontaneam tamen cohabitationem utriúsque conjugis postea subsequentem illud convalescit, & ratificatur. Ratio est, quia talis mutua cohabitatio est sufficiens signum spontanei consensûs postmodum habiti, qui solùm requirebatur ad valorem matrimonii: eo ipso enim, quòd mulier metum passa non recedit à viro, cùm posset, censetur sponte in matrimonio permanere; & sic consensus antè vi extortus transit in liberum consensum per spontaneam cohabitationem subsequentem, non enim est necessarium, ut utriúsque conjugis consensus liber sit simul, cùm ergo consensus illius, qui non est metum passus, fuerit legitimus, solùm desiderabatur ad valorem matrimonii spontaneus consensus illius, qui ex metu consenserat, qui tacitè fit per spontaneam cohabitationem, modò etiam alter, qui absque metu consen-

consensit, in priore consensu perseveret, *Sanch. cit. l. 4. de matr. c. 18. n. 2. & 3.*

Notandum 2. Ut cohabitatio conjugum sit sufficiens indicium hujus consensûs conjugalis, requiritur 1. Ut ratificans matrimonium priùs contractum sciat, illud fuisse invalidum, nihil enim magis contrarium est consensui, quàm error, *Sanch. c. l. n. 5.* 2. Requiritur diuturna cohabitatio: etsi verò in hoc c. dicatur, quòd hi conjuges per sesquiannum cohabitaverint, id tamen magis ad factum, sive ad id, quod de facto contigit, & narratur, quàm ad Jus referendum est, unde cùm in jure certum tempus non sit expressum, id Judicis arbitrio definiendum relinquitur, *Abb. hîc n. 4. Sanch. c. l. n. 6.* Hoc verò moraliter accipiendum est, spectatâ fugiendi opportunitate, & morâ cohabitationis, non mathematicè, & statim, seu ut in instanti uxor fugam arripiar, sed arbitrio prudentis, *Sanch. c. l.* ubi etiam addit, hoc procedere solùm in foro externo, nam in foro conscientiæ nulla mora temporis sufficit, si deficit animus ratificandi matrimoniũ: quamvis in foro externo, ex cohabitatione præsumatur ratificatio. 3. requiritur, ut cohabitatio illa sit omnino spontanea, ita ut cessârit etiam causa timoris, nam durante causâ metûs, durat metus, *Sanch. c. l. n. 3.* Addunt aliqui, quòd præter cohabitationem, requiratur quoque, ut intervenerit copula conjugalis. Sed hoc verum non est, quia in *cit. c. Ad id,* sola cohabitatio exprimitur, ac ponderatur: deinde requiritur cohabitatio diuturna, quam non requirit copula, *Sanch. c. l. n. 4.*

§. IV.

An si mulier neget, se in matrimonium consensisse, sit ei fides habenda? Vel si probare velit, se per metum gravem sibi illatum consensisse, sit audienda?

CXIV. De utraque hac quæstione agitur in » *c. Consultationi. 28. h. t.* Nam quia in quibus» dam locis est consuetudo, ut sponsus, & sponsa » de præsenti, cùm debeant benedici, veniant ad » valvas, seu fores Ecclesiæ, tum si sponsa dicat, se » nunquam in matrimonium cum sponso consen» sisse, sponsus autem legitimè probet contrarium; » scilicet quòd in matrimonium ipsius consensit, » quæritur, an sponsa audiri debeat? Rescribit Pa» pa Honorius III. sponsam audiri non debere, cùm » illius simplex assertio non debeat legitimis, & ido» neis testibus sponsi prævalere. Præterea despon» sârunt quidam aliquas mulieres in uxores, quæ » benedictione acceptâ, mox à sponsis, ante carna» lem copulam, aufugiunt, dicentes se nunquam in » illos verè consensisse, sed metu sibi illato compul» sas protulisse verba consensûs, licèt animo dissen» tirent. Ad quod respondet Papa, illis non statim » esse audientiam denegandam, sed diligenter in» quirendum, qualis metus illatus fuerit: & tunc si » reperiatur, sive probatum fuerit, quòd mulieribus » illis illatus sit metus, qui cadere possit in virum constantem, audiendæ sunt, & à sponsis, seu viris » separandæ, *Gl. hic in casu.* »

CXV. Pro explicatione hujus c. notandum 1. sponsus, & sponsa de præsenti, ante consummationem matrimonii, benedicuntur ante fores Ecclesiæ: in quibusdam verò locis ante Altare, quæ tamen non ad substantiam, sed ad solemnitatem matrimonii pertinent, *Abb. hic n. 2.*

Notandum 2. Si in casu posteriore hujus c. mulieres illæ non ante, sed post subsequentem carnis copulam, aufugiant à viris, asserentes se non verè consensisse in matrimonium, tum non sunt audiendæ, nisi appareat, vel probatum fuerit, eas invitas esse detentas, & cognitas, *Gloss. hic V. Ante carnis copulam. junctâ Gl. margin. Lit. b.*

Notandum 3. Si mulier asserat se contraxisse matrimonium per metum, tenetur probare, non solùm ipsum metum, sed etiam illius qualitatem, videlicet talem metum, qui possit cadere in constantem virum, ut colligitur ex hoc c. ubi in fine dicitur, *diligenter inquirendum esse, utrum tali metu mulieres perculsæ fuerint, qui potuit cadere in constantem virum.* Verùm quia non videtur rationi congruum, ut idem metus, sive æquè gravis requiratur in muliere, qui in viro, cùm hic sit fortior, & constantior, mulier verò naturâ suâ sit inconstantior, & debilior, *Arg. c. Forus. 10. in fine de V. S.* ideo minor metus excusat fœminam, quàm masculum, sive minor metus censetur constans in fœmina, quàm in viro, ut tradit *Gl. in c. Cùm locum. 14. V. Metus. h. t. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 4. n. 9.* Ubi ait, quòd Judex non tam anxiè æstimare debet metum in muliere, quàm in viro, sed considerare, quid fœmina constans faceret, inspectâ naturali fœminarum prudentiâ, aliquid enim fortè cogeret fœminam, etiam constantem, ad faciendum id, quod vir constans minimè faceret, vel eligeret. Quare etsi in textu hujus c. legatur *in virum constantem* (quem Abbas omisit) nihilominus subaudiendum est, *vel in mulierem constantem*, habito respectu ad debiliorem sexum, ut tradit *Abb. hic not. 4.* Vel certè sub nomine viri comprehenditur hîc etiam fœmina, quia genus masculinum concipit fœmininum, ut absurdum vitetur, Præpositus apud *Canis. in cit. c. Consultationi. n. 2. & Fagnan. ibid. n. 13. & 14.*

Notandum 4. generatim loquendo, quisnam metus dicatur cadere in virum constantem, relinquendum est Judicis arbitrio, ut docet *Gl. in c. Cùm dilectus. 6. V. Metum passus de iis, quæ vi met. &c. Covarr. cit. c. 3. §. 4. n. 8.* ubi ait, quòd Judex arbitrabitur, an vir prudens, & constans eligeret potiùs id agere, quod ex metu fit, quàm subire periculum, quod imminet.

CXVI. Porro ex eo, quòd in fine hujus c. dicitur, mulieres metum passas, qui in virum constantem cadere potuit, non immeritò esse audiendas, aliqui inferunt, tale matrimonium non esse irritum, ipso jure, sed rescindendum per Judicem, sicut alii contractus ex metu initi. Verùm audiendæ sunt tales mulieres, non ut Judex rescindat matrimonium metu contractum, sed ut declaret esse irritum, ut constat ex *c. Cùm locum. 14. h. t.* & aliis Juribus suprà allegatis, *Sanch. l. 4. disp. 12. n. 16. 18. & 26.*

§. V. *Virùm*

§. V.

Utrùm matrimonium ex metu levi initum sit irritum, & an contractum ex metu reverentiali?

CXVII. Ad priorem quæstionem respondetur, probabilius est, matrimonium ex metu levi initum non esse irritum, sed validum, ut docet *Sanch. l. 4. de matr. dis. 17. n. 3.* & alii apud eundem. Idque probatur ex *c. Veniens. 15. & c. Consultationi. 28. h. t.* Arg. à cõtrario sensu ducto. Loquuntur enim solùm de metu cadente in constantem virum, adeoque gravi, ergo aliud dicendum, quando metus non cadit in constantem virum, sed levis est. Idem de matrimonio spirituali, sive Professione Religiosa, quòd non sit irrita, si non sit facta metu cadente in virum constantem, habetur in *c. pen. & c. 1. de his, quæ metus caus. fiunt.* Idem probatur ex *l. Nec timorem. 7. §. 1. ff. de eo, quod met. caus.* ubi dicitur: *Si quis meticulosus rem ullam frustra metuerit, per hoc Edictum non restituitur, quia neque vi, neque metûs causâ factum est.* Unde patet, quòd Jura metum levem non considerant, neque is propriè appellatur metus, ut tradit *Gl. in c. un. V. Subjacere. eod. in 6.* adeóque non obstat, quominùs matrimonium, aliíque contractus sint validi, nec rescindi possint tali metu initi, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 17. n. 3.* & alii apud ipsum, & dictum suprà *libr. 1. Tit. 40. §. 5. n. 38.* quia aliàs omnia essent plena controversiis, & litibus, cùm metus levis facilè adesse, & probari, aut simulari possit, *Coning. dis. 28. dub. 1. n. 8.* Quòd autem matrimonium ex metu levi initum sit validum, inde etiam probatur, quia cùm matrimonium ob metum sit irritum solùm Jure Ecclesiastico, ut suprà dictum: Ecclesia autem tantùm irritaverit initum ex metu gravi, & cadente in virum constantem, sequitur levi metu initum non esse irritum, *Sanch. c. l. n. 4.*

CXVIII. Opposita tamen sententia, nempe matrimonium etiam levi metu contractum, ita ut contrahens nullo pacto consentiret, nisi metu esset inductus, esse irritum, saltem in foro conscientiæ, est etiam valde probabilis: quamvis in foro externo Ecclesiæ non irritetur tale matrimonium, quia Ecclesia, quando metus est levis, in favorem matrimonii præsumit, non coactum, sed spontaneum consensum intervenisse: alioquin verò spectato jure naturæ, si metus levis ab ipsomet altero contrahente injustè sit illatus, non minùs metus levis irritat matrimonium, quàm metus gravis. Jure verò positivo gravis metus, etiam aliunde, quàm à contrahente illatus, facit matrimonium invalidum, juxta Jura supra citata: non autem metus levis aliunde illatus, nisi ratione personæ, cui injectus est, censendus sit gravis, *Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 41. & 42.*

CXIX. Ad posteriorem quæstionem respondetur, matrimonium initum ex metu reverentiali, sive reverentiæ, quam debet Superiori suo inferior, ut filius patri, vel alteri, qui loco patris est, non est irritum, sed validum. Id verò intelligendum est, quòd metus reverentialis per se solus non sit sufficiens ad annullandum matrimonium; nisi conjunctæ sint graves minæ, aut periculum gravis, ac diuturnæ offensionis patris, aut ejus personæ, cui reverentia debetur, & à qua vita, fortunáque hominis plurimùm pendet, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 6. n. 7. & 14. Coning. cit. dis. 28. dub. 2. n. 35. Laym. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 5. n. 3.* Ratio est, quia metus reverentialis non videtur habere vim per se ad terrendum virum constantem, quam tamen habet, si conjunctæ sint minæ, & periculum incurrendæ gravis indignationis. Similiter preces importunæ, ac sæpius repetitæ, etsi non solæ, conjunctæ tamen cum metu reverentiali personæ rogantis, & molestè instantis, inferunt metum cadentem in virum constantem, adeoque sufficientem ad infirmandum matrimonium, *Sanch. cit. l. 4. dis. 7. n. 5. Laym. c. l. Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 2. n. 31. & 32.* Ratio est, quia difficillimum est, diuturnas, & continuas preces Superioris reijcere semper, quod citra periculum gravissimæ offensionis fieri vix potest.

§. VI.

An matrimonium gravi metu initum confirmetur per iuramentum adiectum, vel per copulam subsecutam?

CXX. Præmittendum, non esse idem juramentum esse validum, & juramentum confirmare contractum, ut notat *Less. l. 2. de just. c. 17. dub. 7. num. 50.* Nam juramentum tunc dicitur validum, quando servandum est, ob reverentiam Divini Numinis, licèt per illud nullum jus acquiratur ei, in cujus favorem fit. Confirmat autem juramentum contractum, cui adijcitur, quando non solùm servandum est, & obligat, sed etiam ei, in cujus favorem juratur, jus tribuit, & contractum validum reddit, ita ut obligatio justitiæ ex contractu oriatur, quæ manet etiam post relaxationem juramenti, & ad hæredes transit, sicut & jus alterius ad hæredes transit, *Less. c. l.*

CXXI. Assertio I. Matrimonium gravi metu contractum non fit validum per adjectionem juramenti, *Sanch. l. 4. de matr. dis. 20. n. 12.* & alii apud eundem. Probatur ex *c. 2. De eo, qui duxit in matrim. &c.* ubi deciditur, Eum, qui post matrimonium metu contractum cum aliqua, & juramento firmatum, aliam duxit, debere manere cum secunda, priúsque matrimonium fuisse invalidum. Ratio est, quia matrimonium ex gravi metu initum, est invalidum, ob defectum spontanei, ac plenè liberi consensûs, qui ad substantiam matrimonii requiritur: *c. Cùm locum. 14. h. t.* Sed per juramentum, quo v. g. contrahens eodem metu impulsus, jurat se ratum habiturum matrimonium, quod ex metu contraxit, non suppletur defectus liberi consensûs, ut per se patet, ergo matrimonium tale non fit validum, ratione juramenti adjuncti. Præterea juramentum sortitur naturam, & conditiones actûs, cui apponitur: sed matrimonium ad sui valorem requirit consensum spontaneum, & liberum à coactione, ergo etiam juramentũ matrimonio adjectum habet hanc tacitam conditionem, si matrimonium libero consensu, seu absque metu sit contractum, ubi ergo consen-

conſenſus eſt coactus, nec juramentum obligare, ſeu contractum matrimonii confirmare poteſt. Item, quia perſonæ ſunt inhabiles ad contrahendum matrimonium, quamdiu metus durat, idque ex decreto Eccleſiæ, quæ irritat talia matrimonia: ſed per juramentum non fiunt habiles; ergo illud non poteſt confirmare matrimonium. Denique ſi juramentum redderet validum matrimonium metu contractum, nullum remedium fuiſſet allatum ab Eccleſia, ne matrimonia per metum contrahantur, quod tamen maximè intendebat, nam qui cogit aliquem ad contrahendum, facilè poſſet etiam cogere ad jurandum.

Non obſtat *c. Inter cætera. 22. cauſ. 22. q. 4.* Nam omiſſis aliis reſponſionibus *Gloſſæ ibid. V. Matrimonium.* verior expoſitio illius text. eſt, non tractari ibi, an geſta per metum ſint valida, ſed tantùm quæ juramenta ſint licita, & ſervanda: ac proinde ibi ſolùm dicitur, quòd ille, qui metu coactus, promiſit ſe, concubinam ſuam ducturum in uxorem, poſſit eum illa poſtea liberè matrimonium contrahere: ſed juramentum negandi alimenta matri, & fratribus, eſſe illicitum, & injuſtum, ut patet ex *Summa illius text. & ex Gratiano ibid. §. Sed cùm his.* ubi ait, quòd illicita juramenta non ſunt ſervanda, *Covarr. libr. 4. Decretal. p. 2. c. 3. §. 5. n. 5. Sanch. c. l. n. 13.*

CXXII. Porro juramentum adiectum matrimonio gravi metu contracto, non tantùm non confirmat illud, ſed neque parit obligationem ex virtute Religionis, adeoque neque relaxatione indiget, *Sanch. cit. diſ. 20. n. 15.* ubi id probat ex eo, quia Eccleſia, non tantùm annullat matrimonium metu gravi contractum, ſed etiam irritat matrimonio adjectum juramentum, ut colligitur ex *cit. c. 2. De eo, qui duxit &c.* ubi ob violatum juramentum nulla injungitur pœnitentia, prout fit in *c. Sicut. 22. h. t.* ubi decernitur, priora ſponſalia juramento firmata, per matrimonium ſubſequens dirimi, impoſitâ ei pœnitentiâ competenti, quia primam fidem irritam fecit, ergo ſignum eſt tale juramentum non obligare, *Sanch. c. l. n. 15.* Neque verò ſemper juramentum, quod ſine peccato ſervari poteſt, obligat: quando enim actus, ob publicum bonum, ſeu utilitatem irritatur, juramentum ei ſuperveniens non tenet, nec ſervari debet, *Arg. c. Si diligenti. 12. de foro compet.* Ex quo colligitur, juramentum contra publicam utilitatem præſtitum, non poſſe licitè ſervari: & ſi ſervari non debet juramentum, quando fit in præjudicium tertii, *c. Sicut. 27. & c. ſeq. de Iurejur.* multò minùs obligat, quando lædit bonum publicum, *cit. c. Sicut.* ita ut relaxatione non indigeat, *Sanch. l. 1. de matr. diſ. 32. n. 9.* Quinam autem contractus in ſpecie juramento confirmentur, vel non, dictum eſt *libr. 2. Decret. Tit. 24. ſec. 4. §. 1. & 2.*

CXXIII. Assertio 2. Quamvis matrimonium metu gravi contractum confirmetur per ſequentem copulam, depoſito metu, omnino liberè, & affectu maritali habitam, non tamen ratificatur per talem copulam, ſimili metu extortam, *Sanch. cit. l. 4. diſ. 18. n. 15. Coning. cit. diſ. 28. dub. 4. n. 41. Tanner. cit. diſ. 8. q. 3. dub. 2. n. 33.* Prima pars patet, quia conſenſus ſpontaneus metum paſſi (qui ſolus deſiderabatur ad valorem matrimonii, cùm conſenſus illius, qui metum intulit, fuerit legitimus, quippe liber, & ſpontaneus) ſufficienter exprimitur per ſpontaneam copulam animo conjugali habitam, *c. Is, qui fidem. 30. h. t.* ergo eâ ſecutâ, confirmatur matrimonium metu contractum, & fit validum. Idque etiam verum eſt poſt Concil. Trident. ſi prius matrimonium coram Parocho, & teſtibus ignorantibus occultum impedimentum incuſſi metûs, legitimè contractum fuit, & depoſito metu per ſubſequentem ſpontaneam copulam ratificatū fuit, *Sanch. c. l. n. 12. & 16. Tanner. c. l. n. 34.*

Secunda pars, quòd non ſit matrimonium validum, ſi quis cogatur contrahere, & poſtea per copulam conſummare, probatur, tum quia Eccleſia irritavit matrimonium metu gravi extortum, ob defectum pleni, ac perfectè liberi conſensûs: atqui hic per ſequentem copulam carnalem metu gravi etiam extortam non ſuppletur; ergo tale matrimonium manet invalidum, ſicut priùs. Tum quia matrimonium nunquam poteſt validè contrahi ex metu cadente in virum conſtantem, cùm Jura abſolutè talem contractum matrimonialem irritent; ergo nec poteſt confirmari prius matrimonium invalidum, per actum, ſive copulam poſtea conſimili metu extortam. Confirmatur 1. quia revera talis metus, non obſtante culpâ, civiliter loquendo, cadit in virum conſtantem: nam prior metus, ob quem matrimonium fuit initum, cadebat in virum conſtantem: atqui hic metus, quo quis cogitur ad conſummandum matrimonium, accedente copulâ coactâ, non tollitur, ſed potiùs augetur, additúrque metus novus ad conſummandum matrimonium; ergo matrimonium erit adhuc nullum, ſicut priùs. Confirmatur 2. quia eadem incommoda, ſequuntur ex matrimonio metu inito, & conſummato: quæ ex eodem non conſummato; ergo matrimonium utrumque fuit ab Eccleſia irritatum.

CXXIV. Ex dictis ſequitur, quòd quis potiùs debeat mortem obire, quàm ut poſtquam per gravem metum extorto conſenſu, contraxit matrimonium, illud poſtea conſimili metu compulſus conſummet, quia talis conſummatio revera non eſt aliud, quàm mera fornicatio, *Coning. cit. diſ. 28. dub. 4. n. 42. Tanner. c. l.* Veruntamen quia contraria ſententia aſſerens per copulam, etſi ex gravi metu, animo tamen, ſeu affectu maritali habitam, ratificari prius matrimonium coactum, ob DD. auctoritatem eſt probabilis, poſſet quis in neceſſitate ſequi illam, & ſic excuſari à peccato, conſummando tali modo matrimonium: præſertim cùm hæc ſententia nitatur etiam ratione probabili, nempe quòd Eccleſia irritet conſenſum metu extortum, in favorem contrahentis, qui hîc omnino ceſſat, cùm tali potiùs damnoſum ſit, & valde oneroſum, quòd ad mortem evitandam non poſſit licitè conſummare matrimonium, quod aliàs per ſe, ſeclusâ irritatione Eccleſiæ, liceret, *Tanner. cit. dub. 2. n. 35.* ubi ex *Henriq.* addit, ſecurius eſſe, ut talis petat dilationem, ſeu tempus opportunum, quo poſſit metum deponere, & ſic liberè conſentire, & matrimonium conſummare, idque ne propter pœnam mortis intentatam DEUM offendat.

CXXV. Poſtremò illud præterea hoc loco quæri poteſt? an in matrimonio gravi metu contracto, poſſit cogens reſilire à matrimonio, invito eo, qui metum paſſus eſt, & antequam hic priſtinum conſen-

consensum ratificet? Negant *Navarr.* & alii apud *Sanch. l. 4. de matr. disp. 15. n. 4.* Ratio est, quia cogens, ratione injuriæ illatæ per coactionem, tenetur eam resarcire, stante matrimonio, si coactus velit. Contrarium tamen valde probabiliter quoque docet *Sanch. ibid. n. 5.* nempe cogentem in foro conscientiæ, ante Judicis sententiam, non teneri matrimonium perficere: sed liberè, altero invito, posse resilire, modò pro damno illato per coactionem, alio modo satisfieri possit. Ratio est, quia in contractibus onerosis, & reciprocis, non potest exurgere ex una parte tantùm obligatio: secus est in contractibus, qui ipso jure invalidi non sunt, etsi rescindi possint per sententiam: hi enim claudicare possunt, seu ex una parte habere obligationem tantùm efficacem: ex altera inefficacem, quia per exceptionem elidi potest.

SECTIO V.

DE UNITATE, ET INDISSOLUBILITATE MATRIMONII.

§. I.

An matrimonium sit necessariò unius viri cum una fœmina, & an, ac quo Iure polygamia sit prohibita?

CXXVI. Præmittendum est, semper licitum fuisse in Lege Veteri, & novâ Evangelicâ, secundum, tertium, quartum matrimonium, ac sic deinceps, contrahere, post mortem conjugis, ut constat ex *c. 7. ad Roman.* & *1. ad Corinth. 7.* ubi dicitur: *Mulier alligata est legi, quanto tempore vir ejus vivit, quòd si dormierit vir ejus, liberata est, & cui vult, nubat.* Idque probatur ex omnium gentium consuetudine.

CXXVII. ASSERTIO 1. Polygamia, seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus simul initum, est contra primævam institutionem ejus, & jure naturæ nullum, nisi dispensatio Divina interveniat. Probatur, tum quia ex primæva institutione matrimonij ab Auctore naturæ facta in Paradiso, patet illud esse tantùm unius viri cum fœmina una, nam *Gen. c. 2.* dicitur: *Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una:* si autem unus vir habeat duas uxores simul, & eodem tempore, non erunt duo in una carne, sed potiùs dividetur in plures carnes, ut notat Innoc. III. in *c. Gaudemus. 8. de divort.* Tum quia pluralitas uxorum saltem adversatur secundario fini, nimirum pacificæ cohabitationi conjugum, & gubernationi domesticæ, quia facillimè rixæ, & invidiæ inter plures uxores oriuntur, præsertim si una, præ aliis, à viro diligatur, *Sanch. cit. disp. 80. n. 8.* Idem etiam probatur ex eo, quòd Christus ait, *Matt. 19. Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur, & qui dimissam* (nimirum etiam ob fornicationem) *duxerit, mœchatur:* si ergo uxore dimissâ, alia duci de jure non potest: multò minùs potest duci, illâ retentâ, ut dicitur in *cit. c. Gaudemus.* Unde Christus in eo loco dicit: *Ab initio autem non fuit sic*, quibus verbis significat, se non statuere novum Jus, sed antiquum renovare, ex quo sequitur pluralitatem uxorum semper fuisse Divinâ, & naturali lege prohibitam, & illicitam, exceptâ dispensatione Divinâ, ut infrà dicetur. *Tanner. cit. disp. 8. q. 4. dub. 6. n. 100. Laym. libr. 5. tract. 10. p. 3. c. 6. n. 8.*

CXXVIII. ASSERTIO 2. Polygamia, sive matrimonium unius fœminæ cum pluribus viris simul initum, est contra primævam institutionem matrimonii, & jure naturæ invalidum, quia tale matrimonium repugnat primario fini ipsius matrimonii, nempe generationi prolis, quæ incerta erit, & ex commixtione plurium virorum impeditur, ut vel nunquam, vel rariùs subsequatur, ut patet in meretricibus. Deinde etiam adversatur fini secundario matrimonii, nimirum tranquillæ cohabitationi, & paci conjugum, ubi enim multa capita sunt unius corporis, nempe multi viri in eadem familia, innumeræ rixæ excitabuntur, ideoque etiam nunquam legitur permissum fuisse, ut una uxor pluribus viris simul nubat, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 80. n. 4.* & alii, de quo infrà.

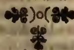
CXXIX. ASSERTIO 3. Polygamia, seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus, non ita repugnat juri naturali, & Institutioni Divinæ, ut tanquam intrinsecè malum (sicut blasphemia, perjurium &c.) nullo casu cohonestari, & licitum fieri possit, *Covarr. in Epit. l. 4. p. 2. c. 7. §. 3. n. 1. Sanch. cit. disp. 80. n. 8. Tanner. c. l. n. 102. Laym. c. l. n. 7.* & alii. Nam DEUS olim in Veteri Testamento dispensavit cum veteribus Patriarchis, ut plures uxores simul, & eodem tempore, habere possent. Ratio est, quia talis polygamia non est ex proprio objecto suo intrinsecè mala, sed solùm ex adjunctis incomodis, quæ tamen in certis casibus abesse, vel aliis modis compensari possunt: alioquin, si talis pluralitas uxorum esset intrinsecè, & necessariò mala, & propriò, ac directè repugnaret juri naturali, nunquam potuisset DEUS illam concedere: quæ quidem consuetudo ducendi plures uxores postea ad Gentiles quosdam defluxit, *Sanch. cit. disp. 80. n. 13.*

Porro illæ mulieres, quæ in S. Scriptura, ut *Genes. c. 25.* concubinæ appellantur, erant legitimæ uxores, prout etiam aliquando in Script. vocantur uxores, sic enim *Agar c. 16. v. 3.* uxor appellatur: non autem erant uxores primariæ, nec matresfam. quia familiam non gubernabant, eorúmque filii paternorum bonorum hæredes esse non poterant, sed ancillæ manebant, etiam post nuptias: admissæ tamen sunt in legitimi tori societatem, ut notat *Laym. c. l. & Menoch. in c. 25. Gen. v. 6.*

CXXX. Quod verò ad alteram polygamiam attinet, quando una fœmina simul, & eodem tempore nubit pluribus viris, ea quidem majorem deformitatem præsefert, & plura incommoda annexa habet, quàm prior polygamia: unde plures censent, repugnare juri naturali, ut una fœmina simul plures viros habeat: probabilius tamen est, id non ita repugnare Juri naturali, quin DEUS per absolutam suam potentiam id concedere possit, ut docet *Sanch. cit. disp. 80. n. 15. Coning tract. de matr. disp. 26. dub. 2. n. 29. Laym. cit. c. 6. n. 9.* Ubi notandum, quòd quædam actiones hominum ex objecto suo sunt per se, ac intrin-

intrinsecè malæ, & prohibitæ, ita ut malitia ab iis separari non possit, quales sunt Deum odisse, blasphemare &c. & in his Deus nunquam dispensare potest, nec eæ licitè fieri possunt. Quædam verò sunt actiones hominum malæ, quia repugnant juri naturali, ita tamen ut cohonestari, & licitæ fieri possint, si is, qui hanc potestatem habet, tribuat jus tales actiones exercendi. Sic occidere innocentem censetur per se malum, si tamen Deus, qui est Supremus Dominus vitæ hominum, consentiat, vel præcipiat, ut innocens occidatur, sicut præcepit Abrahamo, ut immolaret filium suum innocentem, id statim desinit esse malum, & fit licitum. Item auferre rem alienam, invito domino, est furtum, & reputatur per se malum, & illicitum, si tamen proprius dominus consentiat, statim est licitum. Similiter in proposito, omnis polygamia, præsertim illa, per quam plures viri, eodem tempore, ducunt unam fœminam in uxorem, unàque pluribus nubit, repugnat Juri, non solùm Divino, sed etiam naturali, quia Deus, qui solus supremum dominium habet in corpora humana, non aliter concessit contrahentibus matrimonium, potestatem tradendi sua corpora sibi invicem, ad usum generationis, nisi ut unus vir cum una fœmina conjungatur: quare si aliter fiat, id repugnat juri Divino, & naturali: si verò Deus licentiam det ad hoc faciendum conjugibus, tunc id neutri juri adversatur, sed id est licitum, & honestum. Ex quo colligitur, quòd Deus, quando permittit polygamiam, ut unus vir plures fœminas simul ducat, vel etiam si una fœmina pluribus viris nubat, non propriè in ea dispensat, sed conditionem apponit, quâ positâ, illa mala, seu illicita esse desinit, sicut si præcipiat Deus, ut innocens occidatur, vel res aliena proprio Domino auferatur, *Laym. c. l.*

Ex dictis infertur 1. S. Pontificem in nullo casu dispensare posse, in pluralitate uxorum, ut unus plures uxores simul habeat, & multò minùs, ut una fœmina plures simul viros habeat, quia id prohibitum est, tum lege naturali, tum Divinâ Christi, *Matth. c. 19.* ob Mysticam significationem hujus Sacramenti, nimirum conjunctionis Christi cum Ecclesia, quæ est unica, ob unam fidem, & unum Baptismum, *Sanch. cit. disp. 80. n. 9.* Dispensatio autem illa Divina, seu concessio, quæ erat in veteri Lege Mosayca, jam est sublata per Christum, qui reduxit matrimonium ad primævum statum, ut esset conjunctio unius viri cum una fœmina, *Sanch. c. l. n. 14. Tanner. cit. dub. 6. n. 100.* 2. Nullâ etiam consuetudine effici potest licita polygamia, quia consuetudo non potest derogare Juri Divino, & naturali, *Sanch. c. l. num. 10.* 3. Etiam infidelibus nunc post legem Evangelicam est prohibita prolygamia, ac proinde ij ad fidem conversi cogendi sunt, ut solam primam uxorem retineant, aliis dimissis, quia Jure naturali, ac Divino connubium cum pluribus uxoribus, vel viris est irritum, ad quod sublatâ dispensatione per Christum, reductum est matrimonium, *Sanch. c. l. n. 14.*

§. II.

Qualis certitudo sit necessaria de morte prioris coniugis, ut possit superstes coniux licitè ad alias nuptias transire?

CXXXI. Quia nec vir potest habere simul duas uxores, nec fœmina duos viros, ut dictum in præcedentibus, sæpe autem non constat, an alter conjux adhuc in vivis sit, necnè, inde oritur hæc quæstio, qualiter constare debeat de morte alterius conjugis absentis? De hac re agitur in *c. In præsentia. 19. h. t.* Ubi Episcopus Cæsar-Augustanus ex Clemente III. quæsivit, quid agendum sit de mulieribus, quæ viros suos, ob captivitatem, vel peregrinationem absentes, exspectârunt ultra septennium, nec certiores fieri poterant de vita, vel morte ipsorum, licèt diligenter inquisiverint. Et quia juvenes erant, & ob fragilitatem carnis continere non poterant, petierunt aliis viris matrimonio copulari. Respondet Pontifex, quòd quantocunque tempore ita remanserint, non possunt ad aliorum consortium (hoc est, ad alias nuptias) canonicè transire, nec auctoritate Ecclesiæ permitti debent contrahere aliud matrimonium, donec certum nuntium accipiant de morte virorum.

CXXXII. Pro declaratione hujus c. notandum 1. non sufficere moralem probabilitatem, sed requiri moralem certitudinem de morte virorum absentium, ut constat ex hoc c. in fine, & *c. 2. de secund. nupt. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 3. n. 3. Sanch. l. 2. de matrim. disp. 46. n. 6.* & alii apud ipsum. Ratio est, tum quia in omni genere humanarum rerum, & actionum sufficit moralis certitudo, cùm major vix haberi possit; & cùm in secundo contrahendo matrimonio sit periculum nullitatis ejusdem, & adulterii: in abstinendo verò nullum, hoc præeligendum est, quamdiu certitudo de morte conjugis non adest, ut peccati periculum vitetur. Tum quia mors conjugis absentis, cùm sit quid facti, non præsumitur, sed probari debet ab allegante, *Sanch. cit. disp. 46. n. 1.* Tum quia matrimonium inter Christianos semel legitimè contractum, nonnisi per mortem alterius conjugum, viâ ordinariâ dissolvitur, *c. pen. & ult. inf. de secund. nupt.* juxta illud Christi *c. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet*, ergo propter absentiam alterius conjugis, non dissolvitur matrimonium, quamvis sit diuturna, quia mors illius non redditur certa, sed solùm vita dubia: neque etiam in casu hujus c. mulieres allegare poterant fragilitatem carnis, & petere facultatem transeundi ad alias nuptias propter periculum incontinentiæ: nam etiam alii plures sunt casus, in quibus conjuges se continere debent, & privantur usu conjugii, ut si alter conjux in furorem, vel aliam gravem, & diuturnam infirmitatem incidat, vel aliàs impotens fiat, non enim ideo dissolvitur matrimonium, propter periculum incontinentiæ, ut constat ex *c. Hi qui. 25. & c. seq. caus. 32. q. 7. Canis. in cit. c. In præsentia. n. 1. h. t.*

CXXXIII. Notandum 2. Quamdiu solùm dubitatur, aut leves tantùm conjecturæ, vel indicia adsunt de morte prioris conjugis, nunquam est licitum cum alio matrimonium contrahere. Ratio est, quia generatim loquendo, quando de certa obligatione ad aliquid faciendum constat, non autem constat de ejus solutione, seu liberatione, tunc non licet ab obligatione recedere, quia ea adhuc est in possessione, quippe quæ certa est, & solùm dubitatur de illius cessatione: ut in proposito, constat de obligatione prioris matrimonii, non autem constat de illius de solutione, seu liberatione, quia non constat, an prior conjux adhuc vivat, vel non, ideóq; necessariò in hoc dubio tutior pars est eligenda, & judicandum, quòd adhuc obliget prius matrimonium, de quo non constat, esse dissolutum, per mortem alterius conjugis, *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 4. *dub.* 6. *num.* 105.

Notandum 3. Ut conjux superstes possit aliud matrimonium inire, non sufficit sola moralis probabilitas, sed requiritur moraliter indubitata certitudo de morte prioris conjugis, ut colligitur ex *cit. c. In præsentia in fine.* Quia cùm hîc agatur de gravi præjudicio conjugis absentis, & de periculo multiplicis peccati, meritò major certitudo aliqua requiritur, quàm verisimilis præsumptio, seu existimatio, *Tanner. c. l. n.* 106. Nec obstat *c. Quoniam.* 5. *& ult.* §. *Porro. Ut lite non contestatâ &c.* Ubi dicitur, quòd sufficit verisimilis præsumptio, ut permitti possit conjugi superstiti inire alterum matrimonium, nam ibi agitur de casu omnino diverso, de quo dictum suprà *libr.* 2. *Tit.* 6. *n.* 21. & videri potest *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 3. *n.* 2.

CXXXIV. Notandum 4. Quia in specie determinari non potest, qualis esse debeat hæc certitudo de morte prioris conjugis, id esse prudentis Judicis arbitrio, attentis circumstantiis occurrentibus, relinquendum, tenent communiter DD. *Abb. in cit. c. In præsentia. n.* 6. *Covarr. cit.* §. 3. *n.* 4. *Sanch. cit. dis.* 46. *n.* 7. & alii apud ipsum. Et inprimis quidem non sufficit unus testis asserens conjugem absentem esse mortuum, ut liceat alteri transire ad secundas nuptias, quia juxta jura vox unius est vox nullius, *l. Iurisjurandi.* 9. §. *Simili modo. C. de Testib.* & ibi *Bald.* in Summa, & unius testimonium non admittitur, *c. Veniens.* 10. *in fine, extra eod.* Nec obstat, quòd in *cit. c. In præsentia*, solùm requiritur certum nuntium in singulari, ut patet ex illis verbis: *Non permittas eos contrahere, donec certum nuntium recipiant:* si ergo sufficit certus nuntius de morte conjugis, sufficit unus testis. Verùm *nuntium certum* ibi accipitur in neutro genere, pro eo quod nunciatur, & quidem à pluribus, at non potest dici nuntium certum, quod ab uno solo affertur, seu asseritur. Sed neque in genere masculino *nuntius certus* dici potest unus testis, quia non potest dici afferens nuntium certum, quod quis solus testatur, *Sanch. cit. dis.* 46. *n.* 11. Quia in ore duorum aut trium testium (non unius tantùm) *stabit omne verbum, Matth. c.* 18. quod tamen limitat *Sanch. c. l. n.* 12. nisi conjux obierit in loco ita remoto, ut aliæ probationes haberi facilè nequeant. Verùm per unum testem habetur solùm semiplena probatio, quæ non sufficit ad probandam mortem alterius conjugis, sed plena probatio requiritur.

Sed neque sola per se fama sufficit, nisi aliis adminiculis adjuvetur, cujusmodi sunt vehementes conjecturæ, seu præsumptiones de morte alterius conjugis, ut quia vir fuit valde senex, & in acie pugnavit, & diu exspectatus non rediit, & insuper adest ocularus testis, vel publica fama de ejus morte testificans: hoc casu, si major certitudo, & plenior probatio haberi non possit, sufficiet valde probabilis præsumptio, quia & hæc moralem dubitationem excludit, & moraliter certam probationem facit, *Sanch. cit. dis.* 46. *n.* 15. *Laym. cit. c.* 3. *n.* 1. §. *Sed facilis. Tanner. cit. dub.* 6. *num.* 107. Debet autem ipsa fama legitimè esse probata per duos, vel tres testes idoneos, *Sanch. c. l. n.* 16.

CXXXV. Notandum 5. Valde probabilis est sententia, quòd conjux, si habeat verisimilem præsumptionem, & valde probabilem, etsi non omnino certam causam credendi, alterum conjugem esse mortuum, licitè possit ad secundas nuptias transire, idque Confessarius in foro pœnitentiæ permittere poterit, cùm bonâ fide transeat, neque Judex Ecclesiasticus in foro externo, si id post nuptias intelligat, debet tales conjuges separare, donec constiterit priorem conjugem adhuc vivere, prout apertè sumitur ex *c.* 1. *caus.* 34. *q.* 1. Ex quo colligitur, satis esse probabilitatem moralem de morte alterius conjugis, ut superstes possit, propriâ auctoritate, inire aliud matrimonium in foro conscientiæ, quia in moralibus, in quibus plerumque non potest haberi omnimoda certitudo, sufficit habere valde probabilem, etsi non omnino certam opinionem, seu præsumptionem, *Canis. cit. c.* 3. *n.* 2.

Notandum 6. Non tamen potest Judex Ecclesiasticus, in foro externo, in tali casu, quando solùm adest probabilis præsumptio ex indiciis, & conjecturis, non autem indubitata certitudo de morte alterius Conjugis, concedere licentiam transeundi ad secundas nuptias. Idque confirmat constans Consistoriorum Episcopalium praxis, & communissima DD. sententia, à qua in causa tam ardua, qualis est matrimonialis, non licet recedere. Idque etiam expressum habetur in *cit. c. In præsentia. h. t. & c.* 2. *de secund. nupt.* in quibus præcipitur, ut Ordinarius non permittat mulieres transire ad secundas nuptias, nisi constet, seu certitudo habeatur de morte maritorum; ubi verò nec per testes fide dignos, nec per indicia indubitata probari potest mors virorum, ibi non habetur de illa certitudo, *Laym. c. l.* Quæ autem de absente marito dicta sunt, locum etiam habent in absente uxore, quia maritus, & uxor pari passu ambulant, quoad ea, quæ pertinent ad fidem conjugalem, *Canis. in cit. c. In præsentia. n.* 2. §. *Et hæc.*

CXXXVI. Notandum 7. Quamvis si prudenter existimetur adesse moralem certitudinem, seu valde probabilem præsumptionem de obitu alterius conjugis, qualis secundùm Jura requiritur, non sit necessarium, ut ab Ordinario petatur licentia ineundi aliud matrimonium, ideóque Parochus, sine tali licentia assistere possit matrimonio; longè tamen tutius est, ut res ad Ordinarium deferatur, imò id absolutè necessarium est, si rationabiliter dubitetur,

tetur, an adsit certitudo, vel præsumptio de morte alterius conjugis, necnè, *Laym. cit. c. 3. num. 1. §. Sed facilis.*

Notandum 8. Si post contractum secundum matrimonium, quamvis bonâ fide, sive uxor, sive maritus, cognoscat priorem conjugem vivere, debet matrimonium putatitium posterius initum statim dissolvi, & prius restaurari, & maritus, vel uxor redire ad priorem conjugem, cum quo priùs contraxit, quia prius matrimonium nonnisi morte alterius dissolvi poterat, *1. ad Corinth. c. 7. Laym. cit. c. 3. in fine, Tanner. c. l. n. 108.*

Porro etsi olim Jure Civili statutum fuit, ut mulier virum absentem, de cujus vita dubitatur, quinquennio exspectet, ut possit alii nubere, *l. Uxores. 6. ff. de divort.* quod tempus postea ad quadriennium est restrictum, *l. Uxor. 7. C. de repud.* vel saltem per annum, juxta *Auth. Hodie C. eod.* Id tamen Jure Canonico est correctum, quia Jus Civile nihil circa matrimonium disponere potest, *Sanch. cit. disp. 26. n. 2. & 3.*

§. III.

An, & quo Iure matrimonium sit indissolubile?

Dupliciter dici potest matrimonium dissolvi. 1. Quoad solum torum, seu cohabitationem, & de hoc agetur infr. Tit. 19. hoc libr. 2. Quoad vinculum, & de hoc agimus in præsenti.

CXXXVII. Assertio 1. Matrimonium, quatenus est præcisè contractus, non est ita indissolubile, ut ejus dissolutio repugnet propriè Juri naturali, *Sanch. l. 2. de matr. disp. 13. n. 8. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 6. n. 1.* Probatur, quia obligationes, quæ mutuo consensu contrahuntur, contrariâ voluntate dissolvuntur, *§. ult. Instit. quib. mod. toll. oblig.* Neque verò talis dissolutio repugnat primario fini matrimonii, quæ est prolis generatio, & educatio, ita ut sit per se, & intrinsecè malum, sed solùm ratione adjuncti, quod sæpissimè abest, ut si proles jam sit perfectè educata, vel uxor sit senex, aut sterilis.

CXXXVIII. Assertio 2. Matrimonium ex Jure naturali Divino est indissolubile, ut docet *Sanch. cit. disp. 13. n. 7.* Idque probatur 1. quia matrimonium ex primæva institutione Auctoris naturæ est indissolubile, ut constat ex *c. un. de voto in 6.* Ubi dicitur, *quòd matrimonii vinculum ab ipso Ecclesiæ Capite, rerum omnium Conditore, illud in Paradiso, & in statu innocentiæ instituente* (id est, ante peccatum, *Gl. ibid. V. eod.*) *indissolubilitatem acceperit.* Et *Concil. Trid. Sess. 24. de Sacramento matrimonii*, ait: *matrimonii perpetuum indissolubilémque nexum primus humani generis parens divini Spiritûs instinctu pronuntiavit, cùm dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quamobrem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una: quod ergo Deus conjunxit, homo non separet, Matth. c. 19.* Tunc autem non extabat aliquod præceptum positivum Divinum, præterquam de abstinentia ab arbore vetita; ergo erat præceptum divinum naturale de indissolubilitate matrimonii: nam Christus ipse *Matth. c. 19.* ait: *ab initio autem* (hoc est, in statu Legis naturæ) *non fuit sic*, (id est, non fuit permissum, seu licitum dare libellum repudii, & dimittere uxorem, adeoque non erat tunc solubile matrimonium) & tamen tunc non erat Sacramentum: ergo insolubilitas matrimonii non oritur ex sola Sacramenti ratione, sed ex Jure Divino naturali. Confirmatur, quia matrimonium ordinatur, non tantùm ad generandam, sed etiam ad educandam prolem, quod commodè fieri non posset, si matrimonium esset solubile, foret enim proles incerta, maléque educaretur: quamvis non sit ita insolubile, ut ejus dissolutio sit per se, & intrinsecè mala, sed solùm ratione adjuncti, quod sæpe abest, ut si proles jam sit educata, vel nulla spes sit generandæ prolis, quia uxor senex est, vel sterilis; tunc enim, si dissolvatur matrimonium cum priore conjuge, & contrahatur aliud cum altero conjuge, id magis confert ad prolis generationem, quàm ut ei adversetur, *Laym. c. l. n. 1.*

CXXXIX. Assertio 3. Quòd matrimonium consummatum inter fideles Christianos, seu baptizatos omnino, & indispensabiliter sit indissolubile, sive omnimoda illius indissolubilitas, non competit matrimonio ex jure naturæ, sed ex Jure Divino addito juri naturali, nimirum ex præcepto Christi imposito in Lege Evangelica *Matt. 19. Quod Deus conjunxit, homo non separet, Sanch. l. 2. disp. 13. n. 8.* Prima pars, quòd non competit ex Jure naturæ, probatur, quia Jus naturæ semper idem est, & immutatum manet: atqui ante legem Evangelicam apud Judæos poterat, ob rationabilem causam, dissolvi matrimonium consummatum etiam quoad vinculum per libellum repudii, ut apertè colligitur ex *c. 24. Deuteron. in princ.* & post legem Evangelicam potest etiam dissolvi, quando unus tantùm conjugum infidelium ad fidem convertitur, ut infrà dicetur; ergo Jure naturali non est omnino indissolubile, ita ut ejus dissolutio propriè repugnet Juri naturali, alioquin nec Deus in eo dispensare potuisset, quia neque per absolutam suam omnipotentiam dispensare potest Deus in lege propriè naturali, ex sententia S. Thomæ communiter recepta *1. 2. q. 94. art. 5. & q. 100. art. 8. Laym. c. l.* Confirmatur, quia spectato præcisè matrimonio, ut est in naturæ officium, vel in remedium concupiscentiæ institutum, non apparet, cur maritus non possit dimittere uxorem sterilem, & aliam ducere, cùm nullum inde incommodum proli sequatur: nec cur non possit dimittere uxorem perpetuò ægrotantem, nec valentem debitum reddere marito.

CXL. Secunda pars, quòd matrimonium consummatum sit omnino indissolubile ex Jure Divino positivo, probatur, nam *Marci 10. v. 11.* absolutè dicitur: *Quicunque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit.* Et *v. 12. Si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mœchatur.* Similis locus est *Luc. 16. v. 18. Ad Rom. 7. v. 2. & 3. 1. Corinth. 7. v. 10.* denique *Matth. c. 19.* Cùm Christus dixisset: *v. 4. Erunt duo in carne una*: postea *v. 6.* subjungit, *quod ergo Deus conjunxit, homo non separet*, ubi specialiter de matrimonio consummato sermo est, per quod conjuges fiunt una caro. Idémque probatur ex Concilio Florentino *Sess. ult. in De-*

creto unionis, *& Trident. Seff.* 24. *can.* 5. *&* 7. & ex perpetua traditione Ecclesiæ.

Porro hæc omnimoda indissolubilitas matrimonii, quæ ipsi competit ex Lege nova Evangelica, non provenit ex eo tantùm, quòd sit Sacramentum novæ Legis, sed ex eo, quòd sit Sacramentum perfectè significans unionem Christi cum Ecclesia per incarnationem, idque probatur ex c. *Debitum.* 5. *de bigam. non ordin.* Ubi Innocentius III. definit, matrimonium ratum significare tantùm conjunctionem Christi cum Ecclesia per charitatem, seu dilectionem, & juxta illud 1. *ad Corinth.* 6. *Qui adhæret Deo, unus Spiritus est cum eo*, quæ unio saltem in particularibus membris Ecclesiæ subinde dissolvitur per peccatum mortale, ideóque etiam matrimonium ratum quandoque dissolvi potest. Consummatum verò significare conjunctionem Christi cum Ecclesia per Mysterium Incarnationis, juxta illud *Joan.* 1. *Et verbum caro factum est*, *& Ephes.* 5. *Sacramentum hoc magnum est, Ego autem dico in Christo, & in Ecclesia*, quæ unio prorsus indissolubilis est, ideóque etiam matrimonium illud perfectè significans est omnino indissolubile, *Laym. cit. c.* 6. *num.* 2. §. *Porro.*

CXLI. Sed prædictis obstare videtur, quod dicit Christus c. 19. *Matth. Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*; ergo propter fornicationem poterit quis dimittere uxorem suam, & aliam ducere, adeoque per illam dissolvitur matrimonium. Sed respondetur, Christum ibi solùm loqui de dimissione uxoris, quoad torum, & cohabitationem, non autem de dimissione quoad vinculum, *Sanch. l.* 10. *de matr. disp.* 2. *n.* 3. ita ut sensus sit, fornicationem, sive adulterium esse justam causam dimittendi uxorem, quoad torum, & cohabitationem, ut talis non possit dici facere eam mœchari, quia qui ob fornicationem uxorem dimittit, non facit eam mœchari, ut dicitur c. 5. *Matth. v.* 32. utitur enim jure suo: quare exceptio illa (nisi ob fornicationem) solùm ad verba antecedentia, *qui dimiserit uxorem suam*: non autem ad sequentia, *& aliam duxerit, mœchatur*, referri debet, ita ut textus iste concordet cum illo *Marc.* 10. *& Luc.* 16. *v.* 18. Ubi absolutè dicitur: *Omnis, qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur, & qui dimissam à viro* (scilicet etiam ob fornicationem) *duxerit, mœchatur*, *Menoch. in cit. c.* 5. *Matth. v.* 32. Deinde etiam dici potest, in priore parte, ad quam solam referenda est exceptio, supplendum esse, *peccat*: ut sensus sit, qui uxorem, nisi ob fornicationem dimiserit, peccat: & qui dimissam, ex quacunque causa, duxerit, mœchatur, *Sanch. c. l.*

§. IV.

An, & quibus modis dissolvatur matrimonium ratum, & non consummatum?

Duobus modis, per professionem Religionis, & per dispensationem S. Pontificis. De priore egimus suprà *libr.* 3. *Tit.* 32. *de convers. conjug.* §. 9. *&* 10. de posteriore agemus hoc loco.

CXLII. Quæritur 1. An matrimonium ratum possit dissolvi per dispensationem S. Pontificis, ita ut soluto ejus vinculo, conjuges liberè possint inire aliud matrimonium? Resp. Affirmativè, quæ est communior, & verior sententia DD. apud *Sanch. l.* 2. *de matr. disp.* 14. *n.* 2. Probatur 1. ex facto plurium SS. Pontificum, qui in matrimonio rato, & nondum consummato sæpius dispensârunt, ut testatur *Navarr.* & alii apud *Sanch. c. l.* quos in re tam gravi errâsse, sine temeritate, dici non potest. 2. Probatur, quia matrimonium ratum non est omnino indissolubile, nec ex ratione contractûs, ut patet ex matrimoniis infidelium, quæ dissolvi possunt. Neque ex ratione Sacramenti, aut significationis illius, quia significat solùm conjunctionem Christi per charitatem, quæ dissolvi potest, ut suprà dictum: ergo non est ratio, cur Pontifex non possit in eo dispensare: præsertim cùm potestas ligandi, & solvendi concessa Ecclesiæ à Christo, quippe utilis saluti animarum, extendenda sit, quantum licet, & quoad nullum contrarium divinum Jus obstat, vel id prohibet. Probatur 3. S. Pontifex potest dispensare in voto solemni, sive professione Religionis, ut habet verior sententia, & dictum suprà *libr.* 3. *Tit.* 31. *sec.* 3. §. 8. *n.* 144. ergo etiam in matrimonio rato, quod est illo infirmius, cùm per professionem Religiosam dissolvatur.

CXLIII. Objicitur contra 1. Pontifex non potest dispensare in Jure Divino, & naturali, ex communi, & recepta Theologorum sententia: atqui matrimonium etiam ratum Jure Divino, & naturali est insolubile, ut dictum suprà. Resp. Matrimonium etiam ratum, ex primæva Dei institutione esse insolubile, ita ut ex mutuo ipsorum contrahentium consensu dissolvi nunquam possit, sicut alii contractus; quamvis possit dissolvi à Superiore potestate Ecclesiæ, seu S. Pontificis, ob bonum publicum Communitatis, *Sanch. l.* 2. *disp.* 14. *n.* 5. Neque tamen per hoc Pontifex propriè, & immediatè, ac directè dispensat in ipso Jure Divino, sed in contractu humano, cujus vinculum tollendo, velut destructo fundamento obligationis Juris Divini, & naturalis, indirectè, & per accidens tantùm tollitur etiam lex Divina, vel naturalis, quippe quæ tali casu per se jam obligare definit: quemadmodum etiam fit in dispensatione voti, & juramenti, in quo Prælatus Ecclesiæ non dispensat propriè in Jure Divino, vel naturali, quò votum, vel juramentum obligat, sed tollit ipsum votum, seu juramentum, quod est fundamentum illius obligationis, quam homo sponte sibi imposuit, ut docet *S. Thom.* 2. 2. *q.* 88. *art.* 10. *ad* 2. *Sanch. cit. disp.* 14. *n.* 5. *Tanner. cit. disp.* 8. *dub.* 4. *num.* 64.

Objicitur 2. Pontifex non potest mutare essentiam Sacramenti, ergo nec tollere vinculum matrimonii rati, dispensando in illo, quia est verum Sacramentum. Resp. Licèt matrimonium ratum sit Sacramentum, pendet tamen ex contractu humano, in quo fundatur ratio Sacramenti, hoc igitur dissoluto per auctoritatem S. Pontificis, indirectè etiam desinit ratio Sacramenti, dum contractus irritatur: quamvis directè Papa nihil possit mutare circa essentiam Sacramentorum, præsertim quæ independentia à contractu humano sunt, *Sanch. c. l. n.* 5.

CXLIV. Objicitur 3. De essentia matrimonii, etiam rati est, ut sit perpetuum, & indissolubile, ergo nec potest per dispensationē Papæ tolli. Resp. 1. de essentia est, ut non possit ab ipsis contrahentibus dissolvi, non autem ut non possit dissolvi per potestatem Papæ acceptam à Christo, ut fit etiam in voto. Deinde non potest dissolvi matrimonium per dispensationem, ita ut sit matrimonium, & ad tempus contractum: sed quando Papa dispensat in perpetuitate, non manet matrimonium, sed uterque conjux liberatur à vinculo matrimonii, sicut fit in voto, in quo per dispensationem destruitur, & dissolvitur in eo obligatio, *Sanch. c. l. n. 5.*

Objicitur 4. Si Papa posset dispensare in matrimonio rato, posset etiam in consummato, quia ea essentialiter non differunt, sed solùm accidentaliter, sicut res operans, & non operans. Resp. neg. seq. quia propriè non differunt essentialiter, neque solùm accidentaliter, sed differunt, tanquam perfectum integraliter, & imperfectum, quia consummatio est quædam integralis perfectio matrimonii, quæ ex Christi Institutione tantùm, sacri Mysterii causâ, ad significationem Unionis Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem, tribuit illi majorem indissolubilitatem, ideóque dedit Christus Ecclesiæ suæ potestatem quidem solvendi matrimonium ratum, non autem consummatum, *Sanch. c. l. n. 5.* apud quem plura de hac re videri possunt.

CXLV. Quæritur 2. An ut dispensatio in matrimonio rato sit licita, vel etiam valida, requiratur justa causa? Resp. verius est requiri justam causam ad valorem dispensationis, *Sanch. cit. l. 2. disp. 15. n. 6.* & docent communiter Theologi, & Canonistæ apud *Tanner. cit. dub. 4. n. 68.* Ratio est, quia in Jure naturali, & Divino, ex quo oritur indissolubilitas matrimonii, etiam rati, nec licitè, nec validè potest dispensare Papa, sicut nec in voto simplici, nisi justa causa subsit, cùm in his non sit Dominus, sed dispensator. Justæ autem causæ dispensandi in matrimonio rato sunt, notabilis disparitas in statu, & conditione inter contrahentes, quæ est mater discordiarum: gravis timor magni scandali futuri, unde graves rixæ, & neces oriri solent, item lepra alteri conjugi superveniens, & aliæ similes, de quibus *Sanch. cit. l. 2. dis. 16.*

Porro præter duos casus prædictos, matrimonium ratum nunquam dissolvitur, nec quidem per matrimonium subsequens consummatum cum altera, *c. Licèt. 3. de sponsa duorum.*

CXLVI. Quæritur 3. An matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum possit Pontifex dispensando dissolvere, & an etiam matrimonium infidelium consummatum, cùm ambo baptizantur? Resp. 1. probabilius est matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum, non posse à Pontifice relaxari per dispensationem, quia cùm hæc sit usus, seu actus quidam jurisdictionis, non potest exerceri à Superiore, nisi in subditos, infideles autem Ethnici non sunt subjecti Pontificiæ potestati, seu jurisdictioni, juxta illud 1. *Cor. 5. Quid mihi de illis, qui foris sunt, judicare?* Aliud est de matrimoniis hæreticorum, *Tanner. cit. dub. 4. n. 72.* Sed de hoc plura infrà. Resp. 2. posse S. Pontificem in tali matrimonio etiam consummato infidelium, dum ambo baptizantur, dispensare, ut docet *Sanch. l. 2. de matrim. dis. 17. n. 2.* Ratio est, quia matrimonium ratum Christianorum fidelium, est firmius, quàm matrimonium consummatum infidelium, idque ratione Sacramenti, ad quod prius est elevatum à Christo, cùm matrimonium infidelium consummatum sit merus contractus civilis. Cùm ergo Pontifex possit dispensare in matrimonio rato fidelium, quod est Sacramentum, multò magis poterit in consummato matrimonio infidelium. Nec obstat, quòd hoc per baptismum susceptum fiat Sacramentum, & quia jam est consummatum, repræsentabit indissolubilem Unionem Christi cum Ecclesia per carnis assumptionem: nam etsi per Baptismi susceptionem fuerit factum Sacramentum, sed nondum sit consummatum, ut supponimus, reputabitur tanquam matrimonium ratum fidelium, in quo Pontifex dispensare potest, illúdque dissolvere.

Porro an, & qua ratione matrimonium infidelium non baptizatorum consummatum dissolvatur per conversionem alterius conjugis ad fidem, commodiùs dicetur infrà *Tit. 19. hoc libro*, ubi ex instituto de hac re agitur.

SECTIO VI.

DE IMPEDIMENTIS matrimonii.

§. I.

De impedimentis matrimonii in genere.

CXLVII. Quæritur 1. Quænam sint impedimenta matrimonii? Resp. esse duplicis generis, quædam enim sunt impedientia tantùm, quæ efficiunt, ut matrimonium illicitè, non autem invalidè contrahatur. Alia sunt, & vocantur impedimenta dirimentia, non quòd matrimonium semel validè contractum dirimant: sed quia de facto (non jure) contractum impediunt, ne validum fiat, adeoq; non tantùm illicitum, sed etiam irritum reddunt matrimonium subsequens.

CXLVIII. Quæritur 2. Penes quos sit potestas statuendi impedimenta matrimonii, sive impedientia, sive dirimentia? Resp. 1. est in Ecclesia Catholica potestas introducendi, & constituendi impedimenta etiam dirimentia matrimonium, ita ut contra Ecclesiæ prohibitionem contractum sit irritum, prout est definitum in Concilio Trident. *Sess. 24. de Sacrament. matrimonii can. 3. & 4.* ubi dicitur: *Si quis dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errâsse, anathema sit.* Idque constat ex usu, & praxi universæ Ecclesiæ. Neque verò ideo mutatur, aut variatur ipsa essentia, seu materia, & forma Sacramenti matrimonii, sed irritus redditur contractus humanus, qui ut materia prærequiritur, & supponitur in Sacramento, quo immutato per humanam potestatem, consequenter etiam desinit esse materia Sacramenti, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 1. n. 2. Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 1, n. 1* Ad hanc autem potestatem statuendi

tuendi impedimentum dirimens, requiritur justa causa, ita ut eâ non existente, matrimonium contra ejusmodi prohibitionem initum, sit validum, & licitum, quia cùm matrimonium Jure naturali, ac Divino sit omnibus concessum, non potest Pontifex pro libitu illud interdicere, nec adimere jus illud contrahendi, *Sanch. c. l. n. 6.*

Resp. 2. Ecclesia, aut S. Pontifex potest impedimenta dirimentia matrimonium constituere, non solùm indirectè inhabilitando personas ad contrahendum, sed etiam directè, & immediatè, annullando ipsum contractum, *Tanner. dis. 8. de matrim. q. 4. dub. 1. n. 9.* Probatur, tum quia ipse etiam contractus matrimonii subjicitur potestati Ecclesiæ, sicut & ipsi contrahentes: tum quia Ecclesia de facto ita irritavit alios contractus, ut professionem Religionis factam, ante finitum annum probationis, vel XVI. annos expletos, ut patet ex Concilio Trident. *Sess. 25. de Regul. c. 16.* & matrimonia clandestina, *Sess. 24. de reform. matr. c. 1.*

CXLIX. Porro hæc potestas Ecclesiæ non extenditur ad infideles, quia infideles Ecclesiasticis Constitutionibus non ligantur, *c. Gaudemus. 8. de divortiis*, nisi tamen subjecti sint temporali jurisdictioni S. Pontificis, & in ejus ditionibus temporalibus habitent, tunc enim non minùs poterit ejusmodi impedimenta matrimonij illis statuere, quàm sæcularis Princeps infidelis suis subditis. Secus est de infidelibus subditis Christianorum Principum, cùm in horum ditionibus temporalem jurisdictionem non habeat Pontifex, sed solùm spiritualem, *Sanch. cit. dis. 1. n. 3.*

Resp. 3. Potestas statuendi impedimenta dirimentia matrimonii inter fideles, non competit Episcopis: sed si non ex lege, saltem ex generali Ecclesiæ consuetudine ea potestas soli Papæ est reservata, ita ut nonnisi universalibus Canonibus, vel in generali Concilio decerni possint, ut constat ex praxi Ecclesiæ, quia causæ, in quibus de valore matrimonii agitur, semper graves sunt judicatæ, *Sanch. cit. dis. 1. n. 3. Laym. cit. c. 1. n. 4.*

CL. Porro spectatâ rei naturâ, & seclusis Ecclesiæ Constitutionibus, quilibet Princeps, seu Magistratus sæcularis habens potestatem absolutam ferendi leges, potest suis subditis, etiam fidelibus, & Christianis, statuere impedimenta matrimonii ex justa causa, quia matrimonium est contractus civilis, adeoque non minùs, quàm alij contractus potestati politicæ, & sæculari est subjectus, quatenus necessarium judicatur, aut expediens ad bonum, & finem Reipubl. ut personæ aliquæ inter se contrahere prohibeantur. Et licèt matrimonium inter fideles sit Sacramentum, est tamen simul contractus humanus, seu Civilis, quo per politicam, seu sæcularem potestatem immutato, desinit esse materia Sacramenti, ut suprà dictum. Veruntamen Ecclesia hanc potestatem Principibus Christianis, respectu fidelium, ademit, sibique reservavit, quia postquam contractus matrimonii ad Esse, seu rationem Sacramenti est elevatus, decuit, ut ad solam potestatem Ecclesiasticam, & quidem supremam, videlicet Pontificiam, pertineret impedimenta matrimonii statuere, ut colligitur ex *c. Tuam. 3. de Ordin. cognit. & ex Concil. Trident. de Sacram. matrim. can. ult.* Nam cùm potestas temporalis subjecta sit spirituali, in ordine ad finem supernaturalem, potuit hæc, utpote altioris ordinis, illam restringere, eique limites præscribere, in illis, quæ rationem spiritualem annexam habent, quos nec validè excedere possit, quale est matrimonium, cui annexa est ratio Sacramenti, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 3. n. 3. & 4. Laym. cit. c. 1. n. 2.*

CLI. Hinc infertur 1. adhuc hodie, tam Principes Christianos, quàm Ethnicos, posse statuere impedimenta circa matrimonia infidelium sibi subjectorum, quia matrimonium infidelium non est Sacramentum, & cùm non sint subjecti Ecclesiæ, illius Cōstitutionibus non obligantur, *Sanch. c. l. n. 5. & 8.* Infertur 2. quamvis *Sanch. c. l. n. 7.* putet, fideles subditos commorantes in Terris Principum infidelium, astringi legibus eorum justis irritantibus matrimonium: contrarium tamen est probabilius, quia non excedit indirectam potestatem Ecclesiæ, privare etiam infideles aliquo jure in subditos Christianos, ob eximium bonum spirituale, & consequenter eximere illos, ubique terrarum degentes, legibus Civilibus, quod attinet ad matrimonii valorem, illósque Ecclesiasticis subjicere, cùm hoc ad dignitatem Sacramenti pertineat, *Tanner. cit. dub. 1. n. 20. Laym. cit. c. 1. n. 3.* Infertur 3. fideles habitantes in Terris infidelium ligari impedimentis matrimonij ab Ecclesia statutis, cui sunt subjecti, ubicunque locorum degunt, *Sanch. cit. dis. 3. n. 10.*

CLII. Postremò prædictis addendum 1. probabilius videtur, etiam per consuetudinem communem, tam Clericorum, quàm laicorum legitimè præscriptam, & rationabilem, posse antiqua impedimenta matrimonii solo Jure Ecclesiastico statuta abrogari, & nova constitui, ut docet *Sanch. cit. l. 7. dis. 4. n. 11. & 13. Tanner. cit. dub. 1. n. ult.* Ratio est, quia in *c. ult. de consuetud.* generaliter, & absolutè dicitur: consuetudinem legitimè præscriptam, & rationi consonam habere vim legis, & vires ad derogandum legi positivæ, & cùm talis consuetudo nihil juri naturæ, aut rationi contrarium contineat, non potest dici irrationabilis.

Addendum 2. Potest Pontifex aliquibus per sententiam particularem interdicere, ne matrimonium contrahant cum decreto irritante, ut alioquin irritum sit, *Sanch. cit. l. 7. dis. 2.* ubi fusè de hac re agit: non tamen solet facilè Papa tali potestate uti, ut notat *Laym. cit. c. 1. n. 4.*

§. II.

De quibusdam impedimentis matrimonii contrahendi in specie, de quibus agitur in hoc Titulo.

CLIII. Quæritur 1. An, & qua ratione addictum unius asserentis impedimentum inter aliquos intercedere, impediatur matrimonium contrahendum? De hoc agitur in *c. Præterea. 12. h. t.* Nam » cùm quidam vir matrimonium contrahere vellet » cum quadam muliere: consanguineus illius viri » dixit: se deliquisse, seu rem cum illa habuisse, » quod tamen publicè confiteri refusabat, propter » metum, & potentiam illius mulieris: ideo mandat » Papa, ut matrimonium iniri inter eos pro- »

hibea-

» hibeatur, ne deterius inde contingat, niſi jura- » mentum intervenisset.

CLIV. Notandum 1. Impedimentum, ne matrimonium contrahatur, propter affinitatem ortam ex concubitu conſanguinei viri cum muliere, plenè probatur per unicum teſtem, *c. Super eo. 22. de teſtib.* & patet etiam ex hoc c. licèt aliàs non credatur dicto unius in præjudicium alterius, *c. Licèt 23. de teſtib.* quia hîc agitur de peccato vitando, ne impediti contrahendo matrimonium contra prohibitionem Eccleſiæ, peccent, *Sanch. l. 1. de matr. diſ. 71. n. 1.* dummodo talis conſanguineus conjunctus fuerit viro intra quartum gradum conſanguinitatis, *c. Non debet. 8. de conſang. & affinit.* Sed hodie affinitas orta ex fornicatione ad primum, & ſecundum gradum conſanguinitatis eſt reſtricta à Concilio Trident. *Seſſ. 24. c. 4. de reform.* ut infrà dicetur.

Notandum 2. Sunt & alia quædam ſpecialia, quæ occurrunt in caſu hujus c. ut notat *Abb. hîc n. 7.* Veluti 1. quòd teſtis iſte non juravit in præſentia partis, contra *c. 2. de teſtib.* 2. quòd dictum ſuum, & nomen non publicavit, contra *c. Qualiter. 24. §. Debet de accuſat.* 3. quia conſanguineus viri allegans propriam turpitudinem, quòd cum ſponſa viri concubuerit, fuit auditus contra *c. Inter dilectos. 8.* & ibi *Gl. V. Turpitudinem de donation.* quæ omnia fuerunt permiſſa propter periculum peccati vitandum, quod fortè ſuberat ob allegatum affinitatis impedimentum, quia tutius eſt in re dubia certum accipere pro incerto, ita ut in hoc potiùs cenſeatur concubitum interveniſſe conſanguinei cùm ſponſa viri, quàm non interveniſſe, ne matrimonium contrahatur inter affines in gradu prohibito: tum etiam, quia hîc non agitur de magno præjudicio, ſi ſponſalia inter virum, & mulierem inita dirimantur, cùm facilè poſſint reperire alium, vel aliam, cum quo, vel cum qua contrahant, *Caniſ. in cit. c. Præterea. n. 2.*

Notandum 3. Requiruntur aliæ præterea quædam conditiones, ut teſtis unicus impedire poſſit matrimonium contrahendum. 1. Ut deponat tanquam teſtis, non ut ſolùm denuntiet. 2. Ut juret, non enim creditur teſti non juranti. 3. Ut juret, ſe certò ſcire impedimentum, non enim ſufficit, ſi teſtificetur de ſolo auditu. 4. Ne ſit vilis perſona, *Sanch. c. l. n. 9. & 3. ſeqq.*

Notandum 4. Si ſponſalia inter virum, & mulierem, v. g. Titium, & Cajam juramento ſint confirmata, non debet ad dictum unius ſolius matrimonium impediri, idque ut vitetur periculum perjurii, ut patet ex fine hujus c. *Abb. ibid. in fine.*

CLV. Quæritur 2. An ad denunciationem unius viri honeſti, qui defert de fama conſanguinitatis, impediatur matrimonium contrahendum? De hac re agitur in *c. Cùm in tua. 27. h. t.* ubi dicitur: » quia interdum contingit, ut cùm quidam volunt » matrimonium contrahere, bannis (id eſt, denun- » ciationibus, *Gl. hîc V. eod.* (in Eccleſiis editis, ut » qui impedimentum ſciret, illud proponeret: ſed » nullo contradictore publicè comparente, fama » deferat privatum impedimentum parentelæ: ex » parte autem contrahentium juramenta majorum » de ſua propinquitate (ut ſuſpicionis occaſio tol- » latur) offerantur. Conſultus Pontifex, quid ſit in » hujuſmodi caſibus faciendum, reſpondet: ſi perſona gravis, & fide digna denunciet, eos, qui ma- » trimonio copulandi ſunt, ſe propinquitate con- » tingere, & de fama, aut ſcandalo doceat, aut et- » iam ipſe Epiſcopus poſſit certificari de plano (id » eſt, ſummariè, & ſine ſtrepitu judiciorum) non ſo- » lùm juramenta parentum ſponte oblata, non de- » bent recipi: ſed etiam qui ſic contrahere volunt, ſi » moniti non deſiſtant, ad id compelli debent, vel » ut contra famam juramenta propinquorum exhi- » beant. Si verò denuncians non ſit talis, ut di- » ctum: vel famam, aut ſcandalum probare non » poſſit, tum contrahentes poſſunt moneri ad deſi- » ſtendum à contractu matrimonii, non autem » compelli. »

CLVI. Pro explicatione hujus c. notandum 1. ſi fama impedimenti plenè probetur, adeoque de illa conſtet, ea ſufficit ad impediendum matrimonium, ne contrahatur, *Sanch. l. 1. de matr. diſ. 71. n. 13.* Secus eſt, ſi de fama non conſtet, nec probata fuerit, *Gl. hîc V. Licèt fama.* Non debet autem fama eſſe privata, ita ut conſtet ſolùm Judici, ut privato, quia extra judicium intellexit de impedimento famam eſſe, tunc enim ea non ſufficit ad impediendum matrimonium, ſed ſolùm ad inquirendum, & recipiendum probationem de fama. Si verò de fama conſtet Judici, tanquam Judici, quia ea probata eſt in judicio per teſtes, tunc talis fama impedit matrimonium contrahi, *c. Super eo. 2. de conſang. & affinit.* Idémque eſt, ſi de fama conſtet Judici tanquam notorium, tunc enim is poteſt juxta illud judicare, etſi id non probetur, *Abb. hîc n. 6. & Alex. de Nevo n. 15. & 16. Sanch. cit. diſ. 71. n. 15.*

Notandum 2. Contra probationem famæ de impedimento matrimonii admitti poteſt alia contraria probatio, & ſi hæc ſecunda probatio ſit clarior, eliditur effectus prioris probationis, *Gl. hîc V. Famam. Abb. ibid. n. 3. Alex. de Nevo n. ult. Sanch. c. l. n. 16.* Ad deponendum verò contra hujuſmodi famam, ſive ad eam refellendam admittitur etiam conſanguineorum juramentum, *cit. c. Cùm in tua.* ibi: *vel contra famam hujuſmodi juramenta exhibeant propinquorum.* Imò hæc fama, ejúſque probatio eliditur, arbitrio Judicis, ſi contra illam conſanguinei contrahere volentes jurent, ſe non eſſe conſanguineos: tunc enim arbitrio Judicis relinquitur, juxta qualitatem perſonarum, admittere hoc juramentum contra famam, *Abb. hîc in fine, Alex. de Nevo ibid n. 13. Menoch. de arbitr. Iud. caſu 243. n. 4. Maſcard. vol. 2. de probat. concl. 1034. n. 16. Sanch. c. l. n. 17.* Judex autem, ſi propinqui ſe ſponte offerant ad juramenta præſtanda, ea recipere non debet, ſed repellere, quia ſunt ſuſpecti, quin etiam compelli debent, ut à contractu matrimonii deſiſtant, ut habetur in textu.

CLVII. Notandum 3. Quando ſcandalum timetur ex contractu matrimonii inter conſanguineos contrahentium, tum poteſt, & debet Judex interdicere matrimonium, prout ſumitur ex *cit. c. Cùm in tua.* & ibi *Gl. V. Scandalo.* ubi ait, quòd ſcandalum reddit aliquos inhabiles ad contrahendum matrimonium, *Abb. ibid. n. 4. Sanch. l. 1. de matr. diſ. 14 n. 3.*

Notandum 4. Si denuncians impedimentum matrimonii, non ſit perſona gravis, & de fama, vel de ſcandalo docere, ſive illud ſufficienter probare non poſſit: tunc Judex poteſt quidem tales monere, ut de-

ut desistant à contrahendo matrimonio, non tamen potest compellere contrahere volentes, ut habetur in fine *cit. c. Cùm in tua.* idque propter defectum probationis. Quomodo autem probari debeat consanguinitas, vel affinitas, dictum est *libr. 2. Decretal. Tit. 20. sec. 3. §. 1. n. 136. & seqq.*

CLVIII. Quæritur 3. An si lis pendeat super priore matrimonio, impediatur contrahi secundum? » De hoc agitur in *c. Cùm in Apostolica. 18. h. t.* Nam » cùm inter Villicum quendam, & uxorem ejus su» per matrimonio quæstio verteretur, Villicus ille » publicè asseruit, sed falsò, inter se, & uxorem » suam sententiam divortii, judicio Ecclesiæ, pro» mulgatam esse, qui lite pendente, aliam mulie» rem hujus facti ignaram sibi copulavit: postea ve» rò super priore matrimonio Judices delegati sen» tentiam divortii protulerunt. Re delatâ ad Papam » Urbanum III. is respondit, quòd cùm villicus, & » mulier superinducta, pendente lite prioris matri» monii, invicem consenserint: impositâ viro pœ» nitentiâ competente (quia lite pendente contra» xit cum secunda matrimonium in contemptum » Ecclesiæ, *Gl. hic V. Impositâ*) & interim interdi» cto carnali commercio, postmodum in maritali » conjugio poterit permanere. Nam quia ex sententia divortii postea lata compertum fuit, prius matrimonium reipsâ invalidum fuisse, ideo decidit hîc Pontifex, posterius matrimonium jure validum esse, *Canis. hic n. 1.*

CLIX. Ubi præterea notandum 1. etsi regula generalis sit, ut lite pendente nihil innovetur, *tot. Tit. XVI. Libr. 2. Decret.* est tamen hic casus specialis, in quo permittitur, lite pendente, innovatio. Cujus rationem aliqui DD. assignant, quia matrimonium est Divini Juris, litis pendentia verò est juris humani, quod non poterit tollere ea, quæ sunt Juris Divini: quod etsi in se verum sit, non tamen satisfacit, seu tollit difficultatem, quia pleraque impedimenta matrimonii sunt Juris humani, sive Jure humano, seu Ecclesiastico introducta, & tamen impediunt, vel dirimunt matrimonium, quod secundùm se Juris Divini est, ut rectè notat *Canis. hîc n. 2.* qui ait, hanc esse veram rationem, quòd litis pendentia non sit à Jure Canonico, tanquam impedimentum dirimens matrimonii introductum, seu statutum, quia nusquam numeratur inter impedimenta matrimonii, ideóque hujusmodi matrimonium, pendente lite prioris matrimonii, contractum est validum. Quare standum est generali regulæ traditæ in *c. Cùm apud Sedem. 23. h. t.* Quicunque non prohibetur matrimonium contrahere, admitti debet: sive quod in idem recidit: omnibus permissum est matrimonium, quibus non est à Jure prohibitum: ideóque etiam non dirimitur matrimonium ex eo, quòd contra præceptum Judicis Ecclesiastici sit contractum, dumodo aliud Canonicum impedimentum non subsit, ut patet ex *toto Tit. De matrimonio contracto contra Interdictũ Ecclesiæ*, de quo infrà.

Notandum 2. Si in casu hujus c. Villicus ille credidisset, prius matrimonium fuisse validum, tum posterius matrimonium invalidum fuisset quoad DEUM, ob defectum necessarii, & legitimi consensûs, non enim posset quis habere seriam voluntatem validè contrahendi matrimonium cum secunda muliere, si judicet, etsi per errorem, prius matrimonium esse validum, adeoque illo adhuc se obligatum. Ut si quis credens suam uxorem adhuc vivere, etsi revera esset mortua, matrimonium cum alia contrahat, non valet secundum matrimonium, *Abb. hîc in fine.* Ex quo infert hanc regulam, quòd contrahens matrimonium, si credat, impedimentum dirimens subesse, quod tamen revera non subest, matrimonium coram DEO non contrahat, adeoque illud non teneat, licèt verba protulerit apta ad contrahendum matrimonium. Aliud est quoad Ecclesiam, seu forum externum, in quo de occultis non judicatur, *c. un. Ut Eccles. benef. sine diminut. &c.* Judex enim eum sensum sequi debet, quem verba præseferunt, sive communiter rectè intelligentibus ingerere solent, *c. Ex litteris. 7. h. t. Canis. hic num. 3.*

§. III.

De impedimento Erroris personæ.

CLX. Assertio 1. Error circa substantiam personæ jure naturæ, reddit irritum matrimonium, ut si quis putans se contrahere cum Anna, contrahat cum Barbara, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 18. num. 12.* & alii communiter. Ratio est, quia error circa substantiam, seu substantiale objectum vitiat contractum: sed persona determinatè cognita contrahenti, est substantiale objectum contractûs matrimonii; ergo error circa illam vitiat contractum. Et quidem jure naturæ, quia talis error aufert consensum in hanc personam, *l. Si per errorem. 15. ff. de jurisdict.* cùm velit contrahere non cum qualibet muliere, sed cum hac determinata: atqui actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, *Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 2. n. 1.*

Extenditur autem, quòd error circa substantiam personæ irritum reddat matrimonium, sive sit antecedens, sive concomitans. De errore antecedente probatur, quia talis error dat causam contractui, ita ut si quis non errâsset in persona, noluisset contrahere cum tali, adeoque facit contractum matrimonii involuntarium circa primarium, & substantiale ipsius objectum, quod est persona determinatè cognita contrahenti, & perconsequens talis error facit irritum etiam ipsum contractum. De errore verò concomitante probatur, eò quòd sic errans ita habitualiter animo est affectus, ut licèt non erraret, sed sciret esse aliam, quàm putârat, adhuc cum ea contrahere vellet, adeóque licèt talis error non efficiat contractum involuntarium, facit tamen non voluntarium, & aufert actualem, & positivum consensum in personam, quæ offertur, qui ad matrimonii valorem requiritur: voluntas enim, cum tali errore contrahentis, actu, & de præsenti fertur solùm in Annam v. g. quam animo concepit, non in Barbaram, quam putat esse Annam: ignorantis autem, & non cognoscentis nullus est consensus. Quòd si tamen errans actu intenderet cum persona præsenti contrahere, quæcunque illa sit, validum utique esset matrimonium, quia verè in illam consentiret, *Coning disp. 31. de Sacram. n. 9.* non autem esset error personæ, si quis solùm erraret in nomine, putans eam, cum qua contrahit, vocari Annam, cùm vocetur Barbara, modò aliàs ipsa persona ei sit cognita.

CLXI. Est

CLXI. Est autem hîc notanda differentia inter matrimonium, & alia Sacramenta Baptismi, Confirmationis &c. Nam in his error circa personam non irritat Sacramentum, ut si quis putet suscipientem esse Petrum, cùm sit Paulus, quia in ijs non initur contractus cum persona suscipientis, nec interest Ministri, quis Sacramenta suscipiat, aut cui illa applicet, seu ministret. In matrimonio verò initur contractus, & interest contrahentis, cum quo, vel cum qua contrahat: unde suam intentionem potest contrahens restringere ad certam personam, cùm in alijs Sacramentis id non possit Minister, sed debeat habere intentionem baptizandi, confirmandi, absolvendi &c. personam præsentem & capacem, quæcunque illa sit, *Sanch. cit. disp. 18. n. 13.* ubi *num. 12.* dat rationem discriminis, quia matrimonium respicit individuas conditiones contrahentium, quæ conferunt ad individuam vitæ consuetudinem inter conjuges retinendam, in quo consistit essentia matrimonij. In alijs verò Sacramentis hujusmodi conditiones recipientium nihil conferunt ad finem Sacramenti.

CLXII. Assertio 2. Error circa qualitatem personæ, etsi det causam contractui, & proveniat ex dolo alterius contrahentis, non irritat per se matrimonium, ut docet *Sanch. l. 7. de matr. disp. 18. n. 18. Laym. cit. c. 2. n. 2.* & colligitur ex *c. Cùm in Apostolica 18. h. t.* ubi deciditur, matrimonium non irritari ob mendacium, vel dolum ad illud inducentem, *Abb. ibid. n. 2.* Ut si quis putans se contrahere cum nobili, virgine, pulchra vel divite matrimonium, contrahat cum ignobili, corrupta, deformi vel paupere. Ratio est, quia talis error consensum matrimonialem efficit tantùm involuntarium secundùm quid, nempe circa qualitates, & accidentia personæ, cum qua contrahitur, quæ se habent solùm per modum rationis motivæ, seu impulsivæ, & causæ finalis extrinsecæ, ac proinde cùm non impediat consensum substantialem circa personam, & materiam, ac substantiam contractûs, non vitiat matrimonium. Licèt verò contractus v. g. venditio, & emptio, cum errore circa qualitatem, vel modum extrinsecum facta subsistat, ita tamen ut ob dolum rescindi possit: matrimonium tamen semel validum non potest ita rescindi, *Laym. c. l.*

CLXIII. Cæterùm per accidens in duobus casibus error qualitatis irritum reddit matrimonium: primò si qualitas, in qua erratur, per modum conditionis apponatur in contractu matrimonij, ita ut actu intendat quis non contrahere cum tali persona, nisi talis qualitas ipsi insit, tunc enim eâ velut conditione deficiente, etiam consensus omnino deficit, *Sanch. cit. disp. 18. n. 21.* Secundò, si error qualitatis inducat, vel involuat simul errorem personæ, ut si quis velit ducere primogenitam Regis, & illi alia offeratur ignota, tanquam primogenita, invalidum est matrimonium propter errorem circa personam, non enim vult ducere oblatam, nisi sit primogenita, in quam solùm consentit, non in aliam. Sed difficultas est, quando error qualitatis involuat errorem personæ? *Sanch. c. l. n. 26. & 27.* tradit hanc regulam: Si per qualitatem, in qua erratur, certa, & individua persona designetur, animóque concipiatur, quæ visu priùs ignota est, tunc errorem redundare in errorem personæ. Ut si quis animo consentiat contrahere cum filia primogenita Titij: offeratur autem postea secundò genita, aut alia, quæ primogenitam se esse simulat, nullum erit matrimonium, quia is apprehendit certam, & individuam personam, cum qua hîc, & nunc vult contrahere, non cum alia. Secus est, si illa, quæ oblata est, tanquam primogenita, visu priùs nota erat contrahenti, & ad matrimonium determinata fuisset, tunc enim valebit matrimonium: etsi per errorem putet, illam esse primogenitam Titij: modò non habeat actualem intentionem non accipiendi illam, nisi sit primogenita. Quòd si qualitas non determinet individuam personam, non est error personæ, sed solius qualitatis, ut si quis fingat se esse primogenitum Regis, non determinando, cujus Regis sit primogenitus, fœmina ex tali errore illi nubens, dicetur solùm errare circa qualitatem, ac proinde matrimonium subsistet, *Sanch. c. l. n. 33. & 34. Tanner. disp. 8. q. 3. dub. 3. n. 46. & 47.*

§. IV.

De impedimento matrimonii orto ex cultûs, sive Religionis disparitate.

CLXIV. Quæritur 1. An, & quomodo disparitas cultûs, sive Religionis dirimat matrimonium? Resp. matrimonium hominis fidelis, seu baptizati cum infideli seu non baptizato etiam catechumeno, non est irritum Iure naturæ, sed solo Iure Ecclesiastico. Est communis sententia. Et quamvis non reperiatur hac de re extare Jus, sive Lex scripta Pontificia, vel Concilij Generalis: est tamen consuetudine, & communi praxi Ecclesiæ, ex traditione Apostolorum, id introductum, quæ vim legis obtinet, *Sanch. l. 7. de matr. disp. 71. n. 7. & 8.* Ratio autem, cur Ecclesia irritârit hæc matrimonia, fuit, quia omnino inconveniens est fidelem, & Christianum inire matrimonium, quod non sit Sacramentum. Quòd verò hoc impedimentum dirimens solo Jure Ecclesiastico introductum sit, patet; non enim est irritum Jure naturali, quamvis sit illicitum, nisi gravis necessitas, & causa excuset, quia aliqui fideles cum infidelibus matrimonium celebrârunt, propter quod non reprehenduntur in S. Scriptura, ut Iacob cum filiabus Laban, quæ videntur fuisse idololatræ: Ioseph cum filia Putipharis, Moyses cum filia Ietro Æthiopissa, Esther cum Assuero Gentili &c. Neque etiam est illicitum Jure Divino positivo novæ legis Evangelicæ, quia etsi hoc Jure prohibitum sit matrimonium Christianorum cum gentilibus, *ut 2. Corinth 6. nolite jugum ducere cum infidelibus, item quæ pars fidelis cum infideli?* non tamen extat ullum Jus Divinum, quo irritatur tale matrimonium, præsertim in nova lege, in qua Christus non dedit ulla præcepta morum, sed solùm fidei, & Sacramentorum, *Sanch. c. l. n. 7.* Ex quo sequitur, quòd Pontifex possit dispensare in hoc impedimento matrimonij initi inter fidelem, & infidelem, cùm possit dispensare in omni Jure Ecclesiastico, *Sanch. c. l. n. 10.* Neque enim Juris Divini est, ut omne matrimo-

trimonium Christiani, etiam cum infideli initum, sit Sacramentum, sed solùm ut initum inter duas personas Christianas sit Sacramentum, *Tanner. dis. 8. de matr. q 4. dub. 5. n. 85.*

CLXV. Quæritur 2. an matrimonium personæ Catholicæ cum persona hæretica sit validum, vel etiam licitum? Resp. tale matrimonium esse quidem validum, sed mortaliter illicitum, nisi gravis causa excuset, ut moraliter certum sit, nullum fore periculum scandali, vel perversionis, aliorúmque incommodorum, quæ ex talibus matrimonijs plerumque oriri solent, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 72. n. 2. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 14. n. 2. Tanner. cit dub. 5. n. 86.* & alii communiter. Prima pars, quòd tale matrimonium non sit irritum, sed validum, colligitur ex *c. Decrevit 14. De hæretic. in 6.* dum ibi decernitur, uxores, quæ scienter hæreticis viris nupserunt, privandas esse dote in pœnam delicti: & tamen non præcipitur illas separari à viris, adeoque supponitur, matrimonium fuisse validum. Ratio est, quia cùm uterque contrahentium sit baptizatus, adeoque capax Sacramenti matrimonij, non decuit ita irritum reddi, sicut matrimonium cum infideli, seu non baptizato. Secunda pars, quòd hujusmodi matrimonium sit illicitum, probatur ex *c. Cave. 15. caus. 28. q. 1.* ubi *dicitur: Cave, ne alienigenam, hoc est, hæreticam uxorem accersas tibi*: idémque videtur prohibere Apostolus 1. *Corinth. 7. Cui vult, nubat, tantum in Domino*, prout plures exponunt hunc locum. Ratio est, quia matrimonium cum hæretico, vel hæretica initum est illicitum Jure naturæ, tum ob periculum perversionis conjugis Catholici, & ne proles malè educetur in fide, tum ob periculum dissensionum animorum inter conjuges tales, inter quos vix pax esse potest. Tertia pars, quòd secluso scandalo, & periculo perversionis, aliisque incommodis, id aliquando sit licitum, colligitur ex *c. Non oportet. 16. cit. caus. 28. q. 1.* quod est desumptum ex Concilio Agathensi, *c. 25.* ubi dicitur, non oportet cum hæreticis commiscere connubia, vel filios, vel filias dare, sed potiùs accipere, si tamen profiteantur, se Christianos futuros, & Catholicos. Idque etiam probatur ratione, quia tale matrimonium non est ita intrinsecè malum, quin possit cohonestari, & licitum fieri, quia possunt in pluribus casibus particularibus, prædicta pericula, & incommoda omnino, vel majori ex parte cessare. Deinde non obstat etiam præceptum Divinum, & naturale de non ministrando Sacramento indignis, ut in proposito Catholica persona, contrahendo matrimonium cum hæretica, ministraret illud indigno, qui in peccato mortali illud susciperet, ac proinde peccat Catholicus, cooperando peccato illius, imò & injuriam irrogaret Sacramento. Verùm hoc non obstat, quia qui habet gravem causam faciendi aliquid ex se honestu, & licitum, non censetur per se cooperari peccato, quod alius fortè in eo committit: sed tandùm peraccidens, & extrinsecè, exhibendo quasi materiam, & objectum peccati, quod interdum ex causa licet, ut patet in solvente usuras. Ergo cùm in prædicto casu, adsit gravis causa contrahendi matrimonium cum persona hæretica, adeoque ministrandi Sacramentum alteri conjugi, non peccat, qui eo casu ministrat Sacramentum indigno, neque censetur injurius in Sacramentum, ministrando illud ei, quem scit indignè suscepturum, quia ob gravem causam id est licitum: sic enim potest quis etiam ministrare Eucharistiam peccatori occulto publicè petenti, *Tanner. cit. dub. 5. n. 87.* Denique non obstat etiam præceptum Ecclesiasticum de non communicando cum hæreticis, quia post Concilii Constantiensis decretum, non est prohibita communicatio cum hæreticis, nisi cum nominatim excommunicatis, & denuntiatis, & notoriis Clericorum percussoribus, in qua re etiam dispensari potest, *Tanner. c. l.*

CLXVI. Atque hinc infert *Sanch. cit. dis. 72. n. 5.* in Germania, aliisque Regionibus Septentrionalibus, in quibus hæretici cum Catholicis permixtim vivunt, ex consuetudine recepta, & tolerata, licita esse conjugia inter personas Catholicas, & hæreticas, modò conjugi, qui Catholicus est, permittatur liberè, & sine perversionis periculo, in fide permanere. Quod tamen non est ita universaliter admittendum, sed solùm tunc, si prædicta pericula, & incommoda absint: & adsit sufficiens, & gravis causa ineundi matrimonium cum hæretico, vel hæretica, qualis est spes moraliter certa secuturæ conjugis hæretici conversionis ad fidem Catholicam, vel alia gravis causa, ut si in aliquo raró casu probabilis spes esset, ex tali matrimonio multò majorem fructum spiritualem secuturum, ob quem incommoda illa, tanquam minora, permitti possint, *Laym. cit. c. ult. n. 2. Tanner. n. 88.* In dubio verò, utrùm ejusmodi mala sequi possint, ex matrimoniis cum hæreticis initis, ad S. Pontificem pertinet, vel etiam ad Episcopum loci, ut rem examinet, & licentiam det contrahendi matrimonii. Imò cùm teste experientiâ, ex talibus matrimoniis gravia mala spiritualia sequi soleant, tum conjugi Catholico, tum liberis, nec Papa potest quoad hoc derogare Juri Divino, & naturali, nisi hæc incommoda cessent, *Laym. c. l.* alioquin verò non requiritur dispensatio S. Pontificis ad ineundum matrimonium cum persona hæretica in iis locis, in quibus consuetudine legitimâ derogatum est, quoad hoc, Legi Ecclesiasticæ, *Tanner. cit. dub. 5. n. 89. & 90.*

CLXVII. Prædictis addendum, certum est, pacta in conjugiis cum hæreticis personis initis, ut aliqui ex liberis nascituris, v. g. masculi, ex patre hæretico fidem hæreticam sequantur, fœminæ verò ex matre Catholica genitæ fidem Catholicam amplectantur, esse prorsus impia, & irrita, quia parentes tenentur omnes liberos suos in vera fide educare, cui obligationi renuntiare nullo modo possunt, *Laym. c. l. n. 3. Tanner. c. l. n. 91.* Ubi addit, si matrimonium cum persona hæretica licitum sit, & existimetur per illud multùm promovendum bonum publicum: nec tamen spes sit, ut maritus hæreticus permittat omnes liberos in Catholica Religione educari, hoc casu non videtur illicitum, in pactis conjugalibus talem exceptionem apponere, ut saltem aliqua pars liberorum in fide Catholica educetur, & instruatur: salvo tamen jure matris Catholicæ, ut etiam cæteros liberos, quantum fieri poterit, in eadem vera Religione instituere, ut tenetur, non prætermittat.

Porro de aliis impedimentis dirimentibus matrimonii agetur in propriis Titulis sequentibus

bus hujus Libri, in quibus de iisdem ex instituto agitur.

§. V.

De dispensatione impedimentorum matrimonii.

CLXVIII. Quæritur 1. An, & qua ratione dispensari possit in impedimentis matrimonii? Resp. 1. S. Pontifex in nullo impedimento jure divino naturali matrimonium dirimente, propriè dispensare potest, *Sanch. l. 8. de matrim. dis. 6. n. 10.* & est communis sententia. Ratio est, quia inferior non potest legem Superioris tollere, *c. Inferior. 4. dis. 21.* nec absolutè, nec etiam in casu speciali, in quo abrogaretur obligatio legis naturalis per dispensationem, quia hoc est solius Conditoris legis, aut eo Superioris. Dixi *propriè*, quia Pontifex posset, saltem in casu maximæ necessitatis, conservandi generis humani, per Epiichiam interpretari, & declarare, legem naturæ hîc, & nunc non obligare, quod est impropriè dispensare: ob quam olim etiam fratres, & sorores inter se matrimonia contraxerunt, *Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 9. n. 155. & seq.*

CLXIX. Resp. 2. Potest Pontifex dispensare in omnibus impedimentis Jure solùm Ecclesiastico matrimonium dirimentibus, *Sanch. l. 8. dis. 6. n. 14.* Et quidem validè etiam sine causa, licitè verò nonnisi ex causa rationabili, *Tanner. cit. dub. 9. num. 156.* & alii communiter. Prima pars est communis, & certa. Ratio est, quia is potest dispensare in lege, qui eam tulit, quique tollere, & mutare potest: sed impedimenta matrimonii Jure Pontificio, seu Canonico sunt statuta, ergo Papa etiam illa tollere potest, & relaxare. Secunda pars, quòd validè dispenset Pontifex etiam sine causa, traditur à *Sanch. l. 8. dis. 17. n. 24.* & est communis DD. sententia. Ratio est, quia potest legislator legem, etiam sine causa validè tollere, & abrogare, quoad totam communitatem: ergo poterit etiam illam tollere, respectu unius, vel aliquorum, adeoque sine causa validè cum aliquo in ea dispensare, cùm lex tota dependeat à voluntate legislatoris, à qua vim obligandi accipit, & retinet. Tertia pars, quòd licitè non possit Papa dispensare etiam in propriis legibus, sine legitima causa, est communior, ac verior apud *Sanch. cit. l. 8. dis. 18. n. 3.* Ratio est, quia sine causa inducit inæqualitatem inter partes Communitatis, adeoque talis dispensatio cedit in aliorum injuriam; ergo peccat sine causa dispensans, quamvis non graviter, si absit scandalum, & notabile aliorum damnum, *Sanch. c. l. n. 6.*

CLXX. Resp. 3. Episcopus non potest regulariter, & ordinariè, ac per se loquendo, dispensare in impedimentis dirimentibus matrimonii etiam Ecclesiasticis, *Sanch. cit. dis. 6. n. 14.* Ratio est, quia illa impedimenta Jure communi Ecclesiastico sunt inducta, in quo tanquam in lege Superioris, inferiores Prælati ordinariè dispensare non possunt. Unde sequitur, neque Legatum Pontificis, etiam de latere, in his impedimentis dispensare posse, quia hic circa dispensationes ea solùm potest in Provincia sibi commissa, quæ potest Episcopus in sua Diœcesi, *Sanch. c. l. n. 15.* nisi specialiter plus illi concessum sit. Veruntamen potest Episcopus, in extraordinario casu magnæ necessitatis, dispensare in impedimentis dirimentibus, *Sanch. c. l. n. 20.* Quod verum est concurrentibus his conditionibus: Si nimirum impedimentum sit dispensabile, & matrimonium sit publicè, bonâ fide, saltem alterius conjugis, contractum; impedimentum verò occultum, & separatio sine magno scandalo, aut incommodo fieri non possit, nec ad Pontificem, vel alium ab eo potestatem habentem facilis accessus sit ob inopiam, vel aliam justam causam, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 40. n. 3.* Neque enim verisimile est in casu tantæ necessitatis, Pontificem sibi reservare voluisse jus dispensandi. At verò ut contrahatur matrimonium cum impedimento dirimente, non videtur Episcopus dispensare posse, spectato jure ordinario, seu excluso privilegio speciali *Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 6 in fine.*

CLXXI. Quæritur 2. Quæ sint justæ causæ dispensandi in impedimentis dirimentibus matrimonii? Resp. Tres præcipuas communiter assignari, prout videre est apud *Sanch. l. 8. de matr. dis. 19. n. 8.* Prima est, extinctio magnæ litis, vel gravium discordiarum: ad quam causam reducitur etiam evitatio scandalorum inter cognatos: vel gravis delicti, aut periculi animæ aliquorum, quod nisi contrahatur matrimonium, certò incurretur, *Sanch. c. l. n. 9. 10. & 11.* Secunda causa est, quando non reperitur matrimonium æquale in aliqua urbe, vel oppido, præterquam cum consanguineis, vel affinibus, *Sanch. c. l. n. 12.* Tertia causa est, defectus dotis competentis, quò fit, ut fœmina non possit, juxta suam conditionem, reperire sponsum se dignum, nisi ex propinquis, *Sanch. c. l. n. 16.* Ultra dictas tres causas, aliæ adferuntur à *Sanch. c. l. n. 30. & seqq.* Prima est, conservatio amplissimarum opum in eadem familia. 2. Illustris familiæ in eodem sanguine. 3. Merita petentium dispensationem: 4. Proles bonâ fide suscepta ex consanguinea, *Sanch. c. l.* Porro sæpe fit, ut plures causæ simul junctæ sufficiant, quæ seorsim singulæ non sufficerent, *Sanch. c. l. n. 34.* videri etiam potest *Coning tr. de Sacram. dis. 33. dub. 5. n 45.*

CLXXII. Quæritur 3. Quando ob reticentiam veri, vel expressionem falsi, in petitione dispensationis, ea sit subreptitia, & invalida? Resp. Quando in petitione dispensationis, tacetur vera causa, aut circumstantia, quam Jura jubent exprimi: vel quando veritas tacita, aut falsitas expressa, pertinet ad causam finalem, ita ut eâ veritate expressâ, vel falsitate non expressâ, dispensatio vel omnino concessa non fuisset, vel non tali modo, tunc talis dispensatio redditur nulla, & invalida, ob defectum intentionis, & consensûs, ex parte dispensantis, *Sanch. l. 8. de matr. dis. 21. n. 13. Coning. cit. dis. 33. dub. 6. n. 61.* Quando verò non tacetur aliquid, quod Jus jubet exprimi, & veritas tacita, vel falsitas expressa, tantùm versatur circa causam impulsivam, sine qua nihilominus dispensatio concessa fuisset, licèt difficiliùs: non redditur dispensatio subreptitia, & invalida, *Sanch. cit. dis. 21. n. 17. Coning c. l. num. 62.* Ratio est, quia tunc error non dat causam dispensationi, cùm Pontifex, ob aliam causam, similiter motus fuerit ad eam concedendam, adeoque dispensatio non potest dici pro-

priè facta per errorem, & per-consequens nec subreptitia est, quia non est facta per errorem dantem causam concessioni, seu dispensationi. Sed de hoc plura dicta sunt alibi. Quomodo autem S. Pontifex dispensare possit in Gradibus consanguinitatis, & affinitatis, dicetur infrà suo loco.

SECTIO VII.

DE MVTVA CONJVGVM obligatione, quoad cohabitationem, alimentorum præstationem, & liberorum educationem, & de obligatione conjugum ad debitum conjugale.

§. I.

An teneantur coniuges simul cohabitare, & mutuò sibi præstare alimenta, & quæ sit obligatio Coniugum ad alendos, & educandos filios?

CLXXIII. Assertio 1. Conjuges tenentur simul habitare, non tantùm in eadem domo, sed etiam communi mensâ, eodémque toro utentes, saltem ut plurimùm, ut patet ex *c. 1. & 2. de conjug. lepros.* & ex *c. 2. Gen. Propter hoc relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & Matth. c. 5. Omnis, qui dimiserit uxorem &c.* quamvis mutuo consensu quoad torum separari possint, ut patet ex *1. Cor. 7. Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus &c.* modò adsit legitima causa, & absit periculum incontinentiæ in utroque conjuge.

CLXXIV. Hinc infertur 1. Cùm vir sit Caput mulieris, uxorem teneri sequi virum mutantem domicilium, *c. 3. caus. 13. q. 2.* Ubi dicitur: *Unaquaque mulier sequatur virum suum, sive in vita, sive in morte.* Quod limitandum est 1. Si in pactis matrimonialibus certus locus habitationi destinatus sit: tunc enim uxor virum ab eo loco discedentem sequi non tenetur, nisi nova recedendi causa superveniat antè non prævisa, ob quam vir necessariò debeat aliò proficisci, *Sanch. l. 1. de matr. disp. 40. n. 2. & 3.* 2. Non tenetur sequi virum, si sine gravi detrimento corporis, vel animæ sequi non possit, *Sanch. cit. libri disp. 41. n. 3.* Neque 3. tenetur sequi virum, qui hinc inde vagatur, nullibi certam sedem habens: nisi mulier sciens virum habere consuetudinem vagandi, ipsi nupsit, ideóque tacitè ad id se obligavit, *Sanch. c. l. n. 6. & 7.* 4. Non tenetur uxor sequi virum etiam justâ ex causâ longam peregrinationem instituentem, cum magno sui incommodo; secus, si commodè possit, *Sanch. c. l. n. 8.* Econtra verò vir non tenetur sequi uxorem, nisi hæc ob casum necessarium cogatur domicilium mutare, cùm tamen vir pro suo libitu sibi domicilium eligere possit, & uxorem cogere, ut illum sequatur, *Sanch. cit. disp. 41. n. 14. & 15.*

Infertur 2. Quamvis ad longum tempus non possit, uxore invitâ, vir discedere, ut constat ex *c. 1. de conjug. lepros.* nisi justa causa subsit, ut si à Principe ad bellum evocetur, vel ob gubernandam, & regendam familiam abesse cogatur, tunc enim foret irrationabiliter invita uxor. Potest tamen vir, etiam sine consensu uxoris, brevem peregrinationem instituere, cùm contrà uxor, extra casum necessitatis, non possit, sine viri consensu peregrinari, *Sanch. l. 9. de matr. disp. 4. n. 12. & 15.* Si tamen vir discedens diu non sit reversurus, tenebitur secum ducere uxorem, si sumptus necessarii ad secum ducendam uxorem suppetunt, *Sanch. c. l. n. 14.*

Infertur 3. Cùm vir sit caput mulieris, & familiæ ad *Ephes. 5. & 1. Cor. 11.* ideo tenetur uxor in iis, quæ ad familiæ convenientem administrationem pertinent, obedire præceptis mariti, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 2. n. 1.*

Infertur 4. Quòd marito etiam permissum est uxorem delinquentem castigare, moderatè tamen: etsi enim viro subjecta sit, est tamen conjux, & adjutrix domesticæ administrationis, *Laym. c. l. n. 6.*

CLXXV. Assertio 2. Vir quoque tenetur alere uxorem, & familiam, quia ideo etiam dotis fructus accipit, *l. Dotis. 7. ff. De jure dotium. l. Pro oneribus. 20. C. eod.* Excipitur 1. Si uxor, sine culpa viri, & absque causa necessaria à marito discedat, tunc enim quamvis dotem ab ea acceperit, non tenetur ad eam alendam, quia uxor debet esse in obsequio viri, *c. Hæc imago, 13. caus. 33. q. 5.* ac proinde si non velit præstare obsequium debitum, non recipiet alimenta ipsi aliàs debita; qui enim non facit, quod debet, non recipit, quod oportet, *l. Si eâ. 3. C. De condit. insert.* Si verò uxor, ob viri sævitiam, aut aliam culpam discesserit: vel si coacta sit recedere, ob viri furorem, vel morbum contagiosum, vel etiam ob proprium delictum in exilium acta sit, ali debet à viro, *Sanch. l. 9. disp. 4. n. 19. & seqq.* Excipitur 2. Si dos promissa, vel pars dotis soluta non sit, tunc enim vir non tenetur alimenta præstare uxori, *Sanch. cit. l. 9. disp. 5. n. 2. & 3.* quòd si vir pauperem, & indotatam duxit, sibi id imputare, & eam alere debet. Si verò maritus sit inops, & uxor dives, hæc viro alimenta præstare tenetur, *l. Si cùm dotem. 22. §. Si maritus. ff. solut. matr. Sanch. cit. disp. 5. n. 9. Tanner. cit. disp. 8. dub. 4. q. 6. n. 67. & 2. seqq.*

CLXXVI. Assertio 3. Uterque parens tenetur ad filios ex se natos sustentandos, & honestè, piéque educandos, ut patet ex *c. 6. ad Ephes. Patres filios vestros educate in disciplina, & correptione Domini, & 1. Cor. 12. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis.* Ratio est, quia parentes tenentur in filiis esse naturale, quod eis dederunt, conservare. Primaria tamen cura alendi filios ad patrem spectat, cùm ob eam rem dotem accipiat, ut onera matrimonii sustineat, familiámque alat. In defectum verò patris, si is pauper sit, vel nulla bona reliquit, avus paternus prolem alere cogitur, ut colligitur ex *l. Si quis. 5. §. Utrùm autem. ff. de liber. agnosc. & Auth. Si pater. C. De divort.* deficiente autem matre, avus aliique ascendentes materni, juxta *l. pen. ff. eod. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. n. 6. & 7.* Cura autem alendi prolem saltem illegitimam, primo triennio,

nio, ad matrem spectat, obligatio verò alendi filios legitimos absolutè ad patrem pertinet, *Laym.c.l.n.6.* Quæ autem de alimentis à parentibus liberis præstandis dicta sunt, intelligi debent, si filii indigeant: nam ad hoc non tenentur, si filii aliunde sufficientem sustentationem habeant, vel laborando acquirere possint, spectatâ qualitate personæ, & statûs, *l. Si quis à liberis. 5. §. Sed si filius. ff. De liber. agnosc.* per alimenta autem hîc intelliguntur non tantùm quæ præcisè necessaria sunt ad vitæ sustentationem, sed etiam quæ requiruntur ad vitam honestè, & competenter sustentandam, secundùm qualitatem, & statum personæ, *Laym. c. l. n. 7.*

CLXXVII. Porro Jure Canonico parentes quibuscunque filiis etiam illegitimis alimenta moderata præbere debent, juxta *c. Cùm haberet. 5. in fine De eo, qui duxit &c.* à quo correctum est Jus Civile prohibens alimenta præstari spuriis, seu ex damnato coitu natis, *Auth. Ex complexu. C. de incest. nupt. Auth. Quibus mod. natur. effic. &c. §. pen. coll. 7.* Quamvis *Laym. c. l. n. 8.* dicat, quòd alimenta, quæ ad congruam sustentationem requiruntur, olim Jure Cæsareo negabantur spuriis: non item alimenta, quæ præcisè sunt necessaria ad vitam sustentandam, quippe quæ stricto jure naturali, omnibus liberis dabantur, quibus natura communis est, ideóque nullâ lege, vel consuetudine contrarium introduci potest.

§. II.

De obligatione mutua coniugum ad usum, seu actum coniugalem.

Quia hæc materia magis ad forum internum conscientiæ, ac pœnitentiale pertinet, quàm ad forum Ecclesiasticum externum, ideo de illa solùm duas quæstiones magis necessarias hoc loco tractabimus, omissis aliis, de quibus videri possunt, quæ tractantur à Theologis passim in *Tract. de matrimonio.*

CLXXVIII. Quæritur 1. An actus conjugalis sit licitus, & an sit sub præcepto? Resp. 1. per se, ac naturâ suâ, est licitus, & honestus, *Sanch. l. 9. de matr. dis. 1. n. 2. Tanner. dis. 8. de matr. q. 6. dub. 1. Laym. l. 5. tract. 10. p. 3. c. 1. n. 1.* & alii communiter. Patet ex S. Script. 1. *ad Cor. 7. Vxori vir debitum reddat, similiter autem & uxor viro.* Probatur, quia cùm ipsum matrimonium per se bonum sit, quippe institutum, & præceptum à DEO ad generis humani propagationem, etiam usus, sive actus ipsius bonus sit, necesse est. Unde Gen. 1. præcipit DEUS actum conjugalem primis parentibus, *crescite, & multiplicamini.* Actum autem ex se malum non potest DEUS præcipere.

CLXXIX. Resp. 2. Petitio debiti conjugalis, propriè accepta, per se nunquam est sub præcepto: redditio verò est sub præcepto, ita ut teneatur conjux reddere debitum conjugi ex justitia, & sub peccato mortali, quoties alter debitè, & convenienter petit, expressè, vel tacitè, seu interpretativè, *Sanch. cit. l. 9. dis. 2. n. 2. & 3. Tanner. cit. q. 6. dub. 2. n. 17. & 18* & alii communiter. Prima pars de petitione probatur, quia nullus tenetur uti jure suo, quod per se ad salutem corporis, vel animæ non est necessarium, & quod pro se tantùm, & in suum commodum est introductum, sed potest juri suo renunciare, *c. Ad Apostolicam. 16. de Regul.* Dixi *per se*, quia per accidens, non quidem ex propria obligatione justitiæ, sed ex charitate tenetur conjux petere debitum, si ex signis colligat, aut credat aliàs conjugi imminere periculum incontinentiæ, quod petendo possit avertere, hujusmodi autem petere est moraliter reddere, *Sanch. l. n. 4.* Secunda pars de redditione debiti patet ex Apostolo 1. *ad Cor. 7.* ubi jubentur conjuges mutuò reddere debitum, eò quòd neuter proprii corporis potestatem habeat. Ratio est, quia conjux transtulit dominium corporis sui in alterum, in ordine ad actum generationis; ergo hic ex vi contractûs, adeoque ex justitia tenetur reddere debitum, & sub peccato mortali, si seriò, & instanter petatur, & sine justa causa denegetur, *Sanch. cit. dis. 9. n. 8. & seqq.*

CLXXX. Quæritur 2. An, & quomodo actus conjugalis reddatur illicitus, ratione dubii, de valore matrimonii? Resp. 1. si dubium de valore matrimonii, ob suspicionem latentis impedimenti, ortum sit ante contractum matrimonium, illud contrahi non potest, nec debet, *Laym. l. 1. tract. 1. c. 5. §. 3. n. 23.* Quòd si quis malâ fide contraxit, dubitans de valore matrimonii, non potest debitum conjugale petere, etsi reddere teneatur alteri, qui bonâ fide contraxit, *Sanch. l. 2. de matr. dis. 41. n. 2.* Idque probatur ex *c. 2. de secund. nupt.* ubi deciditur: Conjugem, qui nondum de prioris obitu certus contraxit, non posse debitum petere, etsi hoc negare non possit postulanti, de quo plura infrà *Tit. ult.* Ratio primæ partis est, quia cùm talis conjux, dubiâ, & malâ fide, contraxerit matrimonium, & possessionem inchoaverit, non potuit per hujusmodi contractum, & possessionem malâ fide cœptam acquirere jus in corpus alterius; ergo non potest debitum ab eo petere, quia jus petendi non acquiritur, nisi per contractum bonâ fide initum, & possessionem bonæ fidei. Ratio secundæ partis est, quia alter, ratione contractûs bonâ fide initi, est possessor bonæ fidei, adeoque habet verum jus petendi, & utendi re, quam bonâ fide putat esse suam; ergo hoc jure suo non debet spoliari, ob malam alterius fidem, dum non constat matrimonium esse nullum: atqui si negaretur illi debitum, privaretur hoc jure petendi, & impediretur ab usu corporis conjugis, quod bona fide putat esse suum, & ita injuria illi irrogaretur. Nec obstat, quòd dubitans, reddendo debitum, exponat se periculo fornicationis: quia ea fornicatio, si fortè matrimonium sit nullum, erit solùm materialis: major autem est obligatio non irrogandi certam injuriam alteri conjugi, quàm vitandi periculum materialis fornicationis, quod dubitans evitare nequit, nisi cum injuria alterius, *Coning. dis. 34. de matr. dub. 10. n. 101.*

CLXXXI. Resp. 2. si post matrimonium bonâ fide utriúsque conjugis contractum, uni superveniat dubium de valore illius, is tenetur reddere debitum alteri conjugi non dubitanti: non potest tamen petere, antequam adhibuerit sufficientem diligentiam ad veritatem cognoscendam: quâ adhibitâ, si maneat adhuc dubium, potest etiam petere, *Sanch. cit. l. 2. dis. 41. n. 3. & 4. Coning. cit. dub. 10. num. 105. Laym. c. l. n. 24.* Primum, quòd sic dubitans debeat reddere debitum, probatur, tum quia propter dubium,

bium, vel etiam probabiles, non tamen certas rationes, non potest alter privari possessione juris sui justè acquisitâ, ad hoc enim requiritur, ut aliquis sit certus, rem non esse possidentis. Tum quia periculum majoris mali est in non reddendo debito, quàm reddendo; majus enim peccatum est contra matrimonii fidem negare debitum, quod est injustitia, si matrimonium sit validum, quàm fornicatio, quæ soli castitati adversatur, si matrimonium sit invalidum; ergo in hoc dubio eligendum est minus malum, reddendo debitum. Alterum verò, quòd stante tali dubio speculativo, dubitans non possit petere debitum, ante factam inquisitionem de veritate, probatur, quia generaliter, quando quis dubitat, an res sit sua, quamvis eam retinere possit, non tamen potest eâ uti, donec veritatem inquirat, quia frustra inquireret, si non teneretur eam domino conservare, ut docet *Sanch. cit. l. 2. dis. 41. n. 21.* ergo similiter in nostro casu, non potest conjux dubitans debitum petere, quod est uti matrimonio, & actus dominii, etsi possit reddere, quod est pati solùm actum dominii alterius, qui cùm sit bonæ fidei possessor, non potest eo injustè privari. Tertium, quòd sic dubitans possit debitum petere, post adhibitam diligentiam, probatur, quia generaliter loquendo, bonæ fidei possessor, si dubitet rem esse alienam, & post sufficiens examen nequeat dubium deponere, potest non tantùm rem retinere, sed illâ etiam uti, vel illam alienare, cùm enim tali justè concedatur possessio, etiam concedenda sunt, quæ illam subsequi solent, *Sanch. cit. dis. 41. n. 22.* ergo conjux dubitans, si præmisso examine, adhuc dubius maneat de valore matrimonii, potest uti matrimonio, petendo, & reddendo debitum: nam iniquum videtur, aliquem propter superveniens dubium, quod post adhibitam diligentiam, deponere nequit, perdere jus legitimè acquisitum; ergo cùm ante hoc dubium, conjux bonâ fide contrahens, habuerit jus petendi debitum, non obstante tali dubio superveniente, quod bonam fidem in possessore non tollit, aut interrumpit, illud jus retinebit. Quare neque hoc casu est periculum fornicationis formalis, vel peccaminosæ, quia etsi matrimonium sit reipsâ invalidum: tamen probabilis ignorantia, quæ post sufficiens examen adhibitum, est in bonæ fidei possessore, excusat à peccato, *Laym. c. l.*

CLXXXII. Confirmatur, quia stante dubio speculativo de valore matrimonii, potest simul consistere judicium practicum, quo prudenter judicatur, licitum esse hîc, & nunc usum juris conjugalis justè acquisiti: & hoc ipso, quia in dubio melior est conditio possidentis, & nemo privandus est jure suo. Neque verò ante adhibitam diligentiam inquirendi veritatem, illicitum est petere debitum conjugi dubitanti ideo tantùm, quia adest dubium speculativum de valore matrimonii, sed quia adest dubium, & nondum diligentia debita adhibita est ad illud deponendum; ergo etiamsi illud dubium, post adhibitam diligentiam maneat, non tamen ampliùs obstat juri petendi debitum, *Sanch. cit. dis. 41. n. 53. in fine.* Porro quòd conjux dubitans de valore matrimonii teneatur adhibere diligentem operam investigandæ veritatis, ex eo patet, quia aliàs exponeret se præsentissimo periculo peccandi, sive petendo, sive reddendo, sive etiam negando debitum, cùm nesciat, quid licitum sit, vel illicitum, nisi inquirat veritatem, *Coning cit. dub. 10. n. 100.*

Prædictis non obstat *c. Inquisitioni. 44. de sent. excomm.* ubi dicitur: si credulitas probabilis, & discreta, quamvis non manifesta, animum pulset, debitum quidem reddi posse, sed non postulari. Nam vel ibi agitur de conjuge, qui ab initio, malâ fide matrimonium contraxit, quia scilicet dubitabat, vel dubitare debebat de ejus valore, ac proinde nunquam fuit bonæ fidei possessor, cui similis casus est in *c. 2. de secund. nupt.* Vel intelligendum est illud c. de dubitante, qui non adhibuit sufficientem diligentiam inquirendæ veritatis, adeoq; interim jure suo uti non potuit, *Laym. l. 1. tract. 1. c. 5. §. 3. n. 24.*

CLXXXIII. Ex dictis infertur 1. quando uterque conjux dubitat de valore matrimonii bonâ fide contracti, ante præmissam sufficientem inquisitionem, neuter potest petere, aut reddere debitum, quia in dubio diligenti inquisitione non præmisśâ, possessio non confert jus utendi re; ergo cùm eo casu neuter jus petendi habeat, neuter etiam alteri reddere debet, imò nec potest, ne peccandi periculo se, & compartem exponat: adhibitâ autem diligentiâ, uterque potest petere, & reddere, quia tunc possessio confert jus ad omnem usum, *Sanch. cit. dis. 41. num. 55.*

Infertur 2. Siquis post contractum matrimonium, bonâ fide, utrinque habeat opiniones probabiles, & de valore matrimonii, & de nullitate ejusdem, imò etsi probabiliùs crederet, non valere matrimonium, modò habeat opinionem probabilem de valore ejusdem, potest reddere, & petere debitum, quia potest se conformare opinioni probabili, relictâ etiam magis probabili. Unde *cit. c. Inquisitioni*, intelligi debet, cùm talis adest credulitas, contra quam non militat aliud vicissim probabile judicium, *Sanch. cit. l. 2. dis. 44. n. 4.*

TITV-

TITVLVS II.
DE DESPONSATIONE IMPUBERUM.

Postquam actum est Superiore Titulo de sponsalibus, & matrimoniis in genere, nunc in hoc Titulo agitur in specie de illis sponsalibus, quæ contrahuntur per impuberes inter se, vel cum puberibus, & de ætate eorum, qui sponsalia, vel matrimonium contrahere possunt, vel non possunt, ob defectum, seu impedimentum ætatis. Extat hic Titulus etiam in Sexto.

§. I.

Quæ ætas requiratur ad sponsalia de futuro?

I.

Respondetur, ad contrahenda sponsalia de futuro requiruntur septem anni completi, tam in maribus, quàm in fœminis, prout sumitur inprimis ex *c. Litteras.* 4. *h. t.* Nam cùm quidam in » ætate perfecta ad contrahendum matrimonium » existens, sibi quandam puellam desponsâsset in » cunabulis, postea cognovit matrem illius, & eam » in uxorem accepit. Consultus Pontifex Alexander » III. respondit: quòd si dictus vir matrem puellæ, » antequam hæc septimum annum complevit, in » uxorem accepit, matrimonium non esse dissol- » vendum, cùm desponsationes, quæ in cunabulis » fiunt, nullæ sint: si verò postquam puella septi- » mum annum complevit, idem vir matrem ejus » duxit in uxorem, cùm sponsalia ex tunc (scilicet » post septem annos) placere consueverint, man- » dat Pontifex, ut Episcopus loci sententiam divor- » tii inter eos promulget, & nec ipsam filiam, nec » matrem ejus habere permittat: nam filiam ha- » bere non potest, propter supervenientem affini- » tatem in primo gradu, quam contraxit per copu- » lam cum matre habitam: neque etiam matrem, » propter impedimentum publicæ honestatis or- » tum ex sponsalibus contractis cum filia, quæ post » septennium erant valida, *Gl. fin. hîc.*

II. Notandum 1. Ratio cur septennium completum requiratur ad sponsalia, est, quia hoc tempore incipit communiter usus rationis, & libertas, juxta *S. Thom. in 4. dis. 27. q. 2. art. 2.* Et hinc secundùm Leges Civiles pupillus post septem annos impletos suæ ætatis, acquirere potest hæreditatem, *l. Si infanti.* 18. *§. ult. C. De jure deliber.* Idque habetur in *l. In sponsalibus.* 14. *in fine ibi: Si modò id fieri ab utraque parte intelligatur*, id est, si non sint minores, quàm septem annorum, *ff. De sponsal. Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 16. n. 2.* Ratio autem cur Jus Canonicum requisivit eandem ætatem ad sponsalia in viris, & fœminis, cùm tamen diversam exigat ad matrimonium, ut infrà dicetur, ratio, inquam est, quia ad sponsalia sufficit usus rationis, qui eodem tempore advenire solet viris, & fœminis: ad matrimonium verò requiritur potentia generandi, quæ tardiùs in viris reperitur, *Sanch. c. l.*

Notandum 2. Si septennes contrahant sponsalia, sed uterque, vel alter usum rationis nondum sit adeptus, sponsalia sunt invalida, juxta *cit. l. In sponsalibus.* 14. *ff. De sponsal.* ubi dicitur: In sponsalibus contrahendis ætas contrahentium definita non est, ut in matrimoniis: quia scilicet in matrimonio semper sufficit ætas jure præscripta: non autem semper in sponsalibus, sæpe enim post completum septennium, deest usus rationis, *Gl. ibid. in fine, Sanch. cit. dis. 16. n. 3.* Ex quo patet, quòd sponsalia sint sæpe irrita, non solùm ob defectum ætatis jure requisitæ, sed etiam judicii, & rationis, ut in casu hujus c. in quo sunt celebrata cum infante in cunis.

Notandum 3. Ut sponsalia impuberum sint valida, necessarium est, ut septennium sit omnino completum, nisi malitia suppleat ætatem, ut infrà dicetur, ita ut si vel unus dies deficiat, verè non dicatur septennium completum, sed inceptum solùm, adeoque sponsalia non valent. Sicut testamentum factum ab eo, qui nondum XIV. annum complevit, non valet, *l. Qua ætate.* 5. *ff. Qui testam. fac. poss. Sanch. cit. dis. 16. n. 4.* Sufficit autem, quòd ultima dies septennii fuerit incepta, etsi non sit completa, idque favore matrimonii, sicut idem statutum est favore testamenti in *cit. l. Qua ætate*, non enim minus est favorabile matrimonium, quàm testamentum, *Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 1. c. 2. n. 2. Sanch. c. l. n. 2.*

III. Similis casus priori proponitur in *c. Accessit.* 5. *h. t.* Ubi mandat idem Papa Alexander III. Archiepiscopo Eboracensi, ut si ipsi constiterit, » quòd puella quædam non esset septennis, quan- » do G. desponsata fuit, nec postea (completo se- » ptennio) in eam consenserit: & quòd idem G. ab » hujusmodi desponsatione fuerit absolutus per » Archiepiscopum: matrimonium inter dictum G. » & puellæ matrem contractum, præcipiat inviola- » biliter observari: & prolem eorum denuntiet es- » se legitimam, quia desponsationes, & matrimo- » nia, ante septem annos, fieri non possunt, si con- » sensus postea non accedat. (expressè, vel tacitè, » *Gl. hic V. eod.*) Si verò prædicta puella, ante de- » sponsationem, septimum annum compleverat: » licèt dictus vir à desponsatione ejusdem puellæ » ipso jure fuerit absolutus, quia ea in ipsum con- » sentire

„ sentire noluit: inhonestum tamen videtur, ut „ matrem habeat in uxorem, cujus filia ipsi fuit de„ sponsata.

IV. Ubi notandum 1. Differentiam esse inter desponsationes, & matrimonia, quia matrimonium propriè non est desponsatio, neque hæc propriè matrimonium, nam desponsatio idem est, quod promissio futurarum nuptiarum, *Abb. hic n. 2.*

Notandum 2. Sponsalia inita, ante septimum annum completum, sunt nulla, ob defectum ætatis, nisi postea expressè, vel tacitè ratificentur, *Sanch. cit. dis. 16. n. 5.*

Notandum 3. Ex sponsalibus de futuro initis cum puella minore septennio, non oritur impedimentum publicæ honestatis: oritur autem hoc impedimentum ex sponsalibus initis cum puella post septennium completum, licèt illa postea dissoluta fuerint, *Abb hic in fine.* Ideo autem in casu utriusque hujus c. sponsus absolutus fuit à sponsalibus, quia puella post septem annos desponsata viro G. adveniente postea ætate virili, noluit in ipsum matrimonialiter consentire, *Hostiens. hic V. Absolutus:* puellæ verò matrem non poterat ducere in uxorem, propter impedimentum publicæ honestatis, ut habetur etiam in fine hujus c.

§. II.

An sponsalia ab impuberibus contracta dissolvantur per solum dissensum alterius, postquam pubes factus est?

V. Asser. 1. Si duo impuberes sponsalia contrahant, neuter resilire potest, ante pubertatem; post pubertatem tamen uterque potest, prout sumitur ex c. „ *De illis. 7. h. t.* Ubi inprimis dicitur, qui infrà annos „ pubertatis, sed majores septem annis, sponsalia „ contrahunt, sive uterque, sive alter tantùm re„ clamet, antequam ad annos aptos matrimoniis, si„ ve pubertatis, pervenerint, & separari postulent, „ non sunt audiendi. Si verò alteruter eorum ad „ annos pubertatis pervenerit, altero adhuc exi„ stente impubere, cùm sponsalia contrahuntur, si „ iste pubes effectus reclamet, nec in alterum con„ sentire velit, judicio Ecclesiæ separari poterunt. „ Mulier autem nubilis, quæ impuberi nupsit, (id „ est, sponsalia cum illo contraxit, quia matrimo„ nium contrahere cum illo non poterat, *Gl. hic V.* „ *Nupsit.*) si in eum semel consensit, ampliùs dis„ sentire non potest, nisi ipse, cui nupsit, post„ quam pubes factus est, in eam noluerit consen„ tire.

VI. Hoc cap. tres partes habet. Prima est, si duo impuberes sponsalia contrahant, neuter potest ante pubertatem resilire, ne quidem mutuo consensu, idque ne propter ætatis inconstantiam sæpiùs contrahant, & iterum rescindant sponsalia: potest tamen quilibet pubes factus resilire à contractu: idque ne cogantur approbare, & firmiter observare, quod in tenera ætate, cùm adhuc immaturo essent judicio, fecerunt, ideóque à Jure illis concessum est, post pubertatem resilire, *Sanch. l. 1. de spons. dis. 51. n. 6. & 7.* Secunda pars est, qui priùs pubes factus est, potest statim resilire à sponsalibus, nec tenetur exspectare, donec etiam alter pubes fiat, §. *Si verò hic,* quia frustra exspectatur eventus, cujus nullus est effectus, *c. Cùm contingat. 36. de offic. Iud. deleg.* ergo si priùs pubes factus, potest altero pubertatem adepto, reclamare, poterit etiam statim, *Gl. hic V. Minoris,* licèt contrarium dicat *ibid. V. Cùm sponsalia, Sanch. c. l. n. 9.* Tertia pars est, si pubes cum impubere contrahat sponsalia, nunquam potest resilire, quamvis impubes possit, cùm ad pubertatem pervenerit, ut patet ex hoc c. §. *Mulier fin.* cujus ratio est, quia contractus potest in favorem minoris claudicare, hoc est, ex parte illius retractari, ut si minor sine tutoris auctoritate contractum cum majore ineat, illi soli resilire permissum est, *l. Non eo minùs. 14. C. De Procurator. Sanch. c. l. n. 10.*

VII. Ubi præterea notandum 1. hoc cap. intelligi debet de sponsalibus impuberum septennio majorum, non de solis infantium sponsalibus, ut patet ex illis verbis: *intra eosdem annos, altero existente, cùm sponsalia contrahuntur,* id est, altero existente infra annos pubertatis, sicut existebat, quando sponsalia contrahebantur, ut explicat *Gl. hic V. Cùm sponsalia:* at infantes nequeunt sponsalia contrahere, & additur, *neutrum posse ante pubertatem resilire:* sed si essent ab infantibus contracta, semper possent resilire, cùm prorsus sint irrita, *Sanch. cit. dis. 51. n. 5.*

Notandum 2. Impubes factus pubes, potest à sponsalibus resilire, si statim pubertatem adeptus resiliat, alioquin postea non poterit, quia ex quo non statim contradixit, censetur tacitè consentire, *Covarr. in l. 4. p. 1. c. 5. §. 1. n. 2. Sanch. cit. dis. 51. n. 14.* Statim autem intelligitur dissentire, si circiter triduo ante, vel post pubertatem, resiliat à sponsalibus, quia in Jure dicitur, incontinenti aliquid fieri, quod intra triduum fit, *l. 3. C. De errore Advocator. & l. fin. C. De Iudic.* Ex quo sequitur, non esse opus, ut factus pubes sponsalia ratificet, quia eo ipso, quòd non reclamet, videtur in ea priore voluntate persistere, eáque valida manent, *Sanch. c. l. n. 15.* ubi *n. 16.* addit, si impubes, ante pubertatem, resiliat à sponsalibus, & postea non mutet eum dissensum, quia non ampliùs recordatur post pubertatem, manere talia sponsalia dissoluta.

Notandum 3. Potestas resiliendi à sponsalibus impuberibus jure concessa, post adeptam pubertatē, non tantùm habet locum in foro externo, sed etiam in interno conscientiæ, ita ut in utroque foro ex solo impuberis dissensu, post adeptam pubertatem, absque alia causa, licitè possint dissolvi sponsalia. Tum quia ob solam reclamationem alterius pubertatem adepti, sponsalia sunt dissolvenda, ut dicitur in *cit. c. De illis. 7. h. t.* tum quia Jus consulere voluit immaturo, & mutabili puerorum judicio, ne tanto vinculo indissolubiliter, seu irrevocabiliter obligari possint, ideóque credendum est, omnem obligationem sublatam esse, etiam in foro conscientiæ: quomodo etiam vota puerorum, etsi valida sint, possunt solâ patris, vel tutoris voluntate irritati in utroque foro: ergo similiter sponsalia impuberum, possunt dissolvi in utroque foro, si ipsi impuberes pubertatem adepti resiliant, seu dissentiant, *Sanch. cit. dis. 51. n. 19.*

VIII. As-

VIII. Assertio 2. Probabilius est, sponsalia impuberum confirmari juramento, ut neutri liceat pubertatem adepto resilire, *Gl. in cit. c. De illis. V. Judicio Ecclesiæ*, *Covarr. in 4. Decret. p. 1. c. 5. §. 1. n. 3. Sanch. cit. dis. 51. n. 22. Becan. tract. de Sacram. c. 43. q. 26. n. 7.* & alii. Idque probatur ex *c. Ex litteris. 10. supr. de sponsal.* Ubi expresse dicitur, impuberes jurantes sponsalia, sive sub juramento promittentes se aliquam ducturos in uxorem, cogendos esse ea perficere. Et additur hæc universalis ratio: *Quia illis periculosum est contra juramentum suum venire*: quod procedit, sive reclamaverint, sive non. Ratio est, quia quamvis dubium sit apud JCtos, an alii quidam civiles contractus impuberum sint validi, necnè: quia nimirum illi, secluso juramento, erant invalidi: sed quoniam sponsalia impuberum, qui septennium compleverunt, secluso juramento, sunt valida, licèt dissolubilia, postquã puberes facti sunt, ideo dicendum est, per juramentum adjectum ea confirmari, & indissolubilia reddi, ut etiam post pubertatem resilire non possint. Quod tamen intelligendum est, si talia sponsalia juramento firmata sint ab impuberibus doli capacibus, sive proximis pubertati, ita ut intellectum, & discretionem habeant, juxta arbitrium prudentis Judicis, *Covarr. c. l. & Sanch. num. 24.* Non obstat 1. quòd impuberes prohibentur jurare, *c. Parvuli. 14. & seq. caus. 22. q. 5.* Nam illi textus loquuntur de impuberibus, quòd non sunt cogendi jurare, ob testimonium ferendum. Non obstat 2. quòd juramentum additum contractui sortitur ejusdem conditionem, *l. fin. C. De non numer. pecun.* atqui sponsalia impuberum Jure Canonico habent in se hanc tacitam conditionem, *nisi facti puberes resilierint, cit. c. De illis. h. t.* ergò etiam juramentum habet hanc tacitam conditionem. Nam illa tacita conditio non debet subintelligi, quando sponsalia impuberum juramento sunt firmata, juxta *cit. c. Ex litteris de sponsal. Sanch. c. l. num. 26.*

IX. Assertio 3. Sicut à veris sponsalibus non est licitum resilire, ante pubertatem: ita nec à præsumptis, si impuberes contrahant per verba de præsenti, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 51. n. 13.* Idque
» habetur in *c. A nobis. 8. h. t.* Nam cùm quæsitum
» fuisset ex Papa Alexandro III. utrùm ii, qui infra
» annos nubiles, id est, ante pubertatem matrimo-
» nii nomine conjunguntur (scilicet futuri, *Gl. hîc*
» *V. Matrimonii*, sive sponsalia contrahunt) utri-
» que, vel eorum alteri, ante annos matrimonio
» aptos, liceat ab invicem discedere? Respondet
» Pontifex, cùm ante nubiles annos consensum
» conjugalem non habeant, quousque perveniant
» ad legitimam ætatem, exspectare tenentur. Et
» tunc aut confirmetur matrimonium: aut si simul
» esse nolint, separentur: nisi carnalis copula in-
» tervenerit, quæ interdum anticipat tempus pu-
» bertatis.

X. Ubi notandum 1. Sicut impuberes contrahentes sponsalia nequeunt ab eis resilire, ante adventum pubertatis: ita qui intendunt sponsalia, sive matrimonium contrahere per verba de præsenti, ante annos nubiles, nequeunt ab eis recedere. Nam tale matrimonium ante legitimam ætatem contractum, Juris interpretatione, habet vim sponsalium de futuro, licèt ea contrahere non intendant, *Gl. hîc V. Consensum in fine, & Abb. n. 2.*

Notandum 2. Si verò copula carnalis intercessit, inter impuberes, per illam consummatur matrimonium, *Abb. hîc n. 3.* potest enim contingere interdum, ut etiam impuberes generent, ut notat *Barbos. in Collect. hîc in fine.*

§. III.

Utrùm Sponsalia inter impuberes, vel inter impuberem, & puberem inita sint valida, vel nulla, & quâ ratione convalescant?

XI. De his agitur in *c. Si infantes un. h. t. in 6.*
Ubi *in princ.* statuitur, ut si infantes duo inter se, »
vel unus major septennio, & alter minor, spon- »
salia contrahant, ipsi vel parentes pro eis: spon- »
salia hujusmodi, quæ ab initio nulla erant, per »
lapsum temporis (hoc est, post completum se- »
ptennium utriùsque, vel alterius) non conva- »
lescant: nisi appareat liquidò, verbo, vel facto »
ipsorum, eos post septennium, in eadem volun- »
tate perdurare: ideóque cùm sint nulla, ratione »
defectûs consensûs, publicæ honestatis justitiam, »
seu impedimentum non inducunt. »

Hinc patet, quòd sponsalia contracta per ambos infantes, vel alterum, per septennium postea supervenïens non fiunt valida, nisi expressè, vel tacitè, sive verbo, ut quia se invicem vocant sponsos, sive facto, ut quia se invicem osculantur, ut sponsos, vel per mutuam cohabitationem eorum post septennium fuerint ratificata, *Franc. hîc in princ.* Ratio est, quia infantes, seu minores septennio sponsalia contrahere non possunt, cùm non sciant, quid agant, *Gl. hîc V. Infantes.* ideóque cùm ab initio sint invalida, non possunt solo tractu, seu cursu temporis postea convalescere, juxta *Reg. Iur. 18. in 6.* sed opus est novo subsequente consensu, expresso, vel tacito, *Gl. hîc V. Convalescunt.* Neque etiam ex talibus sponsalibus, quippe invalidis, oriri potest impedimentum publicæ honestatis, *Franc. hîc n. 2. Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 16. n. 5. & 6.*

XII. Sed jam hîc quæritur, an in sponsalibus malitia suppleat ætatem, idest, an valeant sponsalia ante septennium, si eo tempore contrahentes jam sint præditi discretione, & usu rationis? Resp. Verius esse tunc validè contrahi sponsalia, etiam ante septennium, ut docet *Francus in cit. c. un. in princ. n. 2. Covarr. in l. 4. Decret. p. 1. c. 2. n. 1. Sanch. cit. dis. 16. n. 9.* & alii apud ipsum. Idque probatur ex *l. In sponsalibus. 14. ff. de sponsal.* Ubi dicitur: satis esse, si sponsi intelligant, quid agant: si ergo ante septennium intelligant, quid in contractu sponsaliorum agatur, hæc ante septennium erunt valida; sicut etiam in matrimonio malitia supplet ætatem, ut infrà dicetur. Idem ergo censendum est Jure esse dispositum de sponsalibus, *arg. l. Oratio. 16. ff. eod.* Cùm sponsalia sint via, & dispositio ad matrimonium. Ex quo infertur, quòd ideo Jus præcipiat septennium pro Sponsalibus, quia præsumitur usus rationis in puero septenni, non autem ante eam ætatem,

tatem, nisi contrarium manifestè appareat: post septennium verò completum præsumitur puer esse doli, & rationis capax, adeoque etiam valere sponsalia, nisi contrarium probetur, *Sanch. c. l. num.* 10. & 11.

XIII. Præterea in *cit. c. un.* §. *Idem quoque. eod.* » *in 6.* statuitur: Quòd si pubes, & impubes, vel » duo impuberes, non tamen proximi pubertati, » & in quibus malitia ætatem non supplebat, per » verba de præsenti contraxerint: ejusmodi sponsa- » lia, quæ Juris interpretatione tantùm sunt de » futuro, per adventum pubertatis non transeunt » in matrimonium de præsenti (licèt verba exprimerent consensum de præsenti, & contrahentes in- » tenderent matrimonium contrahere) nec matri- » monium, quod ob defectum legitimæ ætatis non » tenuit, solo cursu temporis convalescit: nisi per » carnis copulam subsecutam, vel alium modum » contrahentes in eadem voluntate perseverare, us- » que ad tempus pubertatis, evidenter constiterit. » Per hunc tamen contractum, qui valuit, ut potuit, » non sicut agebatur, justitia publicæ honestatis est » inducta.

XIV. Ubi pro declaratione notandum 1. ut inter impuberem, & puberem, vel inter duos impuberes sponsalia contrahantur per verba de præsenti, sive matrimonium, duo copulativè requiruntur, nempe ut sint proximi pubertati, & ut malitia suppleat ætatem; alioqui verò sponsalia contracta inter impuberes, per verba de præsenti, non valent in vim matrimonii, sed tantùm ut sponsalia de futuro, nec transeunt in matrimonium, ex eo, quòd superveniat legitima ætas, seu pubertas, nisi aliter approbentur, seu ratificentur, inducitur tamen impedimentum publicæ honestatis, *Franc. in cit. c. unic.* §. *Idem quoque. num.* 1. *h. t. in 6. & DD. ibid.* Ratio est, quia licèt tales intendant contrahere matrimonium per verba de præsenti, quia tamen ob defectum ætatis legitimæ illud contrahere prohibentur, contractum non potest habere vim matrimonii. Sed quoniam sponsalia sunt via ad matrimonium, & tales saltem poterant contrahere sponsalia, ideo ex Juris interpretatione, & dispositione, contractus ille habet vim sponsaliorum de futuro, quia præsumitur, contrahentes se voluisse, obligare, eo modo, quo poterant, juxta illam Juris Regulam: *Si quod ago, non valet, ut ago, valeat ut valere potest*, ut habetur in textu, & in *c. ult. h. t. Vivian. in Ration. hìc* §. *Idem quoque.*

Notandum 2. Quia talia sponsalia de præsenti ab initio non valent, ut matrimonium, ideo per solum cursum temporis non transeunt in matrimonium, nisi per novum consensum præstitum, expressè, vel tacitè approbentur, & ratificentur, tunc enim transeunt in matrimonium, ex quo sponsi pervenerunt ad illam ætatem, in qua illud legitimè contrahere possunt. Unde si postea per carnis copulam subsecutam, vel per alium modum v. g. per cohabitationem, oscula, vel amplexus, vel similia signa, contrahentes declarent se persistere in illa voluntate contrahendi matrimonium, cùm ad annos pubertatis pervenerunt, ex tunc consensus ille conjugalis de præsenti præsumitur, ut matrimonium contractum, *Franc. hìc n.* 4. *Covarr. in l.* 4. *Decret. p.* 1. *c.* 4. §. 2. *Vivian. cit. loc.*

Notandum 3. Quia in *cit.* §. *Idem quoque.* Jus interpretatur hujusmodi sponsalia per verba de præsenti inita, esse sponsalia de futuro, ideo ex illis oritur impedimentum publicæ honestatis, ut habetur hìc in textu in fine.

XV. Denique in *eod. c. unic.* §. *Porro fin. h. t. in 6.* additur: quòd ex sponsalibus, quæ parentes » pro filiis puberibus, vel impuberibus contrahunt, » ipsi filii, si expressè consenserint, vel tacitè, non » contradicendo si præsentes fuerint, obligantur, & » ex eis oritur justitia publicæ honestatis. Idémque est, si filii absentes, & etiam ignorantes eadem sponsalia (per parentes contracta) postea scientes ratificaverint, expressè, vel tacitè (accedente » facto aliquo, præter taciturnitatem, *Gl. margin.* » *hìc*) aliàs verò ex hujusmodi sponsalibus contra- » ctis per parentes pro filiis, nec ipsi filii obligan- » tur, nec publicæ honestatis justitia inde con- » surgit. »

XVI. Hinc colligitur 1. quòd matrimonium, vel sponsalia pro filiis absentibus, & ignorantibus per parentes contracta non tenent, quia quoad matrimonium, & alias causas spirituales, filii censentur esse sui juris, nec pendent à patria potestate, saltem de Jure Canonico, cui in matrimoniis, & sponsalibus standum est, non Juri Civili. Multò minùs obligantur filii ex sponsalibus, vel matrimoniis contractis per parentes pro filiis, ipsis contradicentibus expressè, vel tacitè, sed talia sponsalia, vel matrimonium sunt ipso jure nulla, *Franc. in cit. c. un.* §. *fin. h. t. in 6. n.* 1.

Colligitur 2. Si filii, pro quibus parentes contrahunt sponsalia, vel matrimonium, sint præsentes, & per ætatem apti ad illa, & non contradicant expressè, vel tacitè, consentire videntur, adeoque ea sunt valida, & ad illa obligantur, *Franc. c. l. Sanch. l.* 1. *de sponsal. dis.* 23. *n.* 3.

Colligitur 3. Quando parentes contrahunt sponsalia, etiam per verba de præsenti, pro filiis absentibus, vel infantibus, qui non sunt rationis capaces, tum non satis est, si dum postea id nôrunt, vel facti sunt doli capaces, taceant, & non contradicant, quia in *cit.* §. *fin.* manifestè constituitur differentia inter sponsalia per verba de præsenti à parentibus, nomine filiorum præsentium, & tacentium, contracta, quo casu dicitur, ea valere, si non contradixerunt: & inter contracta, filiis absentibus: quo casu dicitur, ea non valere, nisi certiores facti, expressè, vel tacitè ea ratificaverint: ergo in hoc casu, præter taciturnitatem, requiruntur alia expressa, vel tacita signa consensûs, *Franc. in cit.* §. *fin. & Sanch. cit. dis.* 23. *n.* 17.

Id verò specialiter statutum est de parentibus in hoc cap. quòd sufficiat præsentia, & taciturnitas filiorum, si pro filiis sponsalia, vel matrimonium contrahant: nam si alii id faciant, requiritur aliud signum consensum internum exprimens, ut valeant sponsalia, vel matrimonium, *Sanch. cit. dis.* 23. *n.* 7. Nomine autem parentum hìc comprehenditur uterque parens, etiam mater, quòd & illa possit pro filio præsente, & tacente contrahere sponsalia, vel matrimonium, quia decisio hujus textûs non innititur

præci-

præcisè patriæ potestati, sed naturali amori parentum, qui ardentior est in matre, *Sanch. cit. disp. 23. n. 9.* Sed de hoc plura §. *seq.*

§. IV.

An, & quatenus filii impuberes ex sponsalibus, pro se per patrem contractis, obligentur?

XVII. De hoc agitur, *in c. Tua 1. h. t.* ubi „ consultus Pontifex, utrùm pater, qui vult filium „ adultum seu puberem matrimonium contrahere, „ sine voluntate filij hoc possit facere? Respondet in- „ primis, si filius aliquo modo non consentiat, id „ non posse fieri. Posse autem filium nondum ad- „ ultum (id est, impuberem adhuc) cujus volun- „ tas necdum discerni potest, à patre, cui vult ma- „ trimonio tradi, ita tamen ut postquam filius ad „ perfectam ætatem pervenerit, omnino debeat „ hoc adimplere.

Pro explicatione hujus *c.* notandum 1. Pater pro filio adulto, id est, pubere, nec matrimonium, nec sponsalia contrahere potest, nisi filius consentiat, scilicet expressè, vel tacitè, verbo, vel facto, *Hostiens. hic V. aliquo modo, & Ioann. Andr. V. eod.* At verò pro filio nondum adulto, hoc est, infante, vel minore septennio, pater potest sponsalia contrahere, ut patet ex verbis sequentibus, *Cujus voluntas discerni non potest.* Nam nomen matrimonij hîc accipitur pro sponsalibus de futuro, per quæ ad matrimonium pervenitur, *Hostiens hic V. Matrimonio, & Io. Andr. ibid. num. 3. V. eod.*

Ratio prioris partis, quòd pater non potest pro filio pubere contrahere sponsalia, vel matrimonium, nisi consentiat, est, quia cùm talis filius sit in ætate, in qua potest præstare consensum ad matrimonium, ejus voluntas indagari debet; nam per illius consensum, non per patris sponsionem contrahendum est matrimonium, *c. 2. h. t. & cit. c. unic. §. fin. eod. in 6.* Nec potest illum pater cogere ad contrahendum, cùm libera esse debeant matrimonia, *Gl. hic in notatis.* Consensus enim patris non requiritur ad valorem matrimonij filij, vel filiæ, ut ex suprà dictis patet. Ratio posterioris partis est, quia cùm filius impubes, id est, infans, vel minor septennio, nondum habeat ætatem discretam, sive judicium discretionis, ideo permittitur, ut pro eo pater possit contrahere, saltem sponsalia, sub spe ratificationis, postquam compleverit septennium: idque intelligendum est de facto, & ex quadam honestate; nam revera ex hujusmodi sponsalibus nulla inducitur obligatio ex parte filij, sed ea sunt ipso jure invalida, ob defectum consensûs, *c. Ubi non est unic. caus. 30. q. 2. c. un. §. fin. h. t. in 6. Abbas hic num. 3.* Quare licèt honestum, ac decens sit, ut cùm filius pervenerit ad legitimam ætatem, adimpleat sponsionem patris, non tamen ad hoc necessariò obligatur: & ita intelligendum est, quod dicitur in fine hujus *c. Omnino debet hoc adimplere.* Nempe ex debito honestatis, non necessitatis, vel præcepti, ut explicat *Gl. hic in notat. & Abb. num. 7.* & alij Canonistæ communiter.

XVIII. Notandum 2. Alia expositio hujus cap. est, quòd sponsalia contracta à patre pro filio adulto, seu pubere, & pro infante, vel minore septennio, in eo conveniunt, quòd utraque non valent, & in eo differunt, quòd priora pro adulto contracta nunquam valent, sine illius consensu, quia is dissentire potest, vel consentire: posteriora verò pro infante contracta à patre usque ad septennium non valent, quia durante hoc tempore non potest infans consensum præstare: post septennium verò sponsalia convalescunt, si ab eo approbentur, & tunc ex suo consensu fit obligatus. Quare infans, pro quo pater contraxit sponsalia, ante septennium, non obligatur, quia ea non valuerunt: sed post completum septennium, si patris factum approbet, cohabitando cum sponsâ, contractus ab initio nullus, per approbationẽ ejus convalescit, & tunc magis ex suo consensu, quàm ex sponsione patris obligatur. Quod autem in fine dicitur: teneri filium omnino adimplere, cùm ad perfectam ætatem pervenerit, id intelligendum est eo modo, ut si cùm primum septennium compleverit, reclamet, ac dissentiat, obligatio sponsaliorum extinguatur, & cesset: si autem taceat, absolutè obligetur, & ita explicat hoc *t. Barbos. in Collect. hîc*, ubi addit, quòd illa verba, *postquam filius pervenit ad perfectam ætatem, debet omnino adimplere sponsionem patris*, dupliciter intelligi possunt: aut post perfectam ætatem requisitam ad sponsalia, ante XIV. annum, quo casu, non potest reclamare: aut post perfectam ætatem ad matrimonium; & tunc si filius statim non reclamat, postea resilire non potest, juxta *c. De illis 7. h. t.* Nec obstat textus in *c. unic. §. fin. h. t. in 6.* quia ibi agitur de sponsalibus ante septennium per patrem contractis, & illa non valent: in hoc verò *c. 1. h. t.* agitur de sponsalibus pro filio contractis, post septennium, quo casu si approbentur facto filij, sunt valida, etsi priùs non valuerint, *Barb. hîc in fine.*

XIX. Notandum, 3. Quod in fine hîc dicitur, filium, cùm pubes factus est, teneri patris factum seu sponsionem approbare, *Becan. hic. n. 2.* dicit id verum esse, nisi justam causam habeat reclamandi, ut quia Conjugem sibi traditam à patre aversatur, solent enim invitæ, seu coactæ nuptiæ difficiles exitus habere, *c. Requisivit 17. de sponsal* Nam aliàs non apparet, cùt in *cit. c. 1. h. t.* differentia constituatur inter filium puberem, & impuberem, pro quo contrahit pater sponsalia, vel matrimonium, cùm etiam in pubere filio honestum sit, ac decens, ut non reclamet voluntati patris pro se contrahentis. Verùm negari non potest, quin filius impubes, pro quo pater sponsalia, vel etiam matrimonium contraxit, pubes factus etiam sine justa causa reclamare possit validè, neque debeat necessariò approbare factum, seu sponsionem patris, quia consensus patris ad valorem sponsalium, vel etiam matrimonij filij non requiritur, ut ex suprà dictis patet. Quamvis filius graviter peccet, si sine justa causa contra voluntatem patris contrahentis pro filio, eam pubes factus non ducat, idémque est de filia, *Navarr. in man. c. 14. n. 15.* ubi etiam novum, & singularem intellectum affert *cit. c. 1. h. t.* nempe quòd filius, pro quo paciscitur pater de uxore ducenda, non so-

lùm debeat de honestate: sed etiam de necessitate seu obligatione sub peccato eam ducere, quamvis ad id cogi non possit. Idémque docet *Fagnan. ibid. num. 14. & 15.*

§. V.

De variis casibus occurrentibus circa desponsationes impuberum, inter se, & puberum cum impuberibus, an, & qua ratione huiusmodi desponsationes valeant, aut obligent?

XX. De his agitur imprimis in *c. Ex litteris 11.*
» *h. t.* ubi habetur, quòd quædam puella XII. an-
» norum, cum juramento, desponsata fuit puero
» IX. vel X. annorum, & postea de voluntate pa-
» rentum potiùs quàm de sua, ut asserit, ad domum
» patris pueri deducta, & ibi nolens, & invita mi-
» nis parentum impulsa, per annum, & ampliùs
» morata fuit, & tandem inde recedens, ad domum
» patris est reversa, dicens, quòd nunquam in eum
» consensit, nec vult consentire: sed petit alij nu-
» bendi facultatem, prout habetur in integra le-
» ctione hujus *c.* Quare respondet Papa Urbanus
» III. Archiepiscopo Pisano: cùm puer nondum ad
» XIV. annum pervenerit, nec eam carnaliter
» cognoverit, si puella commonita usque ad XIV.
» annum pueri exspectare noluerit, (si ita est,)
» liberam ei accipiendi alium virum tribuat fa-
» cultatem.

XXI. Ubi notandum 1. major, sive pubes contrahens sponsalia cum minore, seu impubere, tenetur hunc exspectare, donec veniat ad pubertatem, juxta *c. De illis 7. h. t.* nisi, major sive pubes metu gravi coactus contraxit cum minore, seu impubere, tunc enim non tenetur exspectare: sed potest ad alias nuptias transire, ut in casu hujus *c.* quia metus gravis, sicut impedit matrimonium ipso facto, ita & sponsalia de futuro, *Abb. hic in fine.*

Notandum 2. Etsi isti duo sponsi intenderint contrahere matrimonium, tamen propter defectum legitimæ ætatis alterius, scilicet impuberis, fuerunt tantùm sponsalia de futuro, *juxta c. un. h. t. in 6.* quæ tamen ob metum gravem, junctum scilicet cum minis, aut verberibus à parentibus incussum, ipso jure fuerunt invalida, *Abb. hic num. 2. & 3. h. t.*

XXII. Secundò in *c. Continebatur 6. h. t.* talis
» casus proponitur: cùm quædam puella infra an-
» nos nubiles, cuidam juveni, in uxorem tradita
» esset, & ab ipso traducta in domum suam, postea
» jam nubilis licentiam alij nubendi postulavit,
» asserens se in eundem non consensisse. Consul-
» tus Pontifex rescribit, in Decretis haberi, si vir
» dicat, quòd uxorem suam cognoverit, idque mu-
» lier negaverit, viri standum est veritati: ideóque
» prædicto viro, qui dicit, se puellam illam cogno-
» visse, fides adhibenda est, si hoc firmaverit jura-
» mento. Si autem puella fuerit ætati (puberi)
» proxima, ut in XI. vel circa XII. annum: & cum
suo assensu desponsata, & cognita ab eodem viro, »
separari ab eodem non debet, præsertim cùm pa- »
rentes ipsius eam legitimæ ætatis fuisse fateantur. »
Si denique puella, infra nubiles annos, alicui de- »
sponsata fuit, non licet cuiquam ex consangui- »
neis illius, cui desponsata fuit, eam ducere in »
uxorem, neque fas est ipsi sponso, ut ex consan- »
guineis sponsæ sibi aliquam copulet. »

XXIII. Pro explicatione hujus *c.* notandum 1. si puella impubes desponsata fuit, & traducta in domum viri, eáque pubes facta, petat licentiam nubendi alteri, non auditur, si vir juret, se illam carnaliter cognovisse, quia hîc erant sponsalia de futuro inita, quæ per carnalem copulam transeunt in matrimonium, *c. Is qui 30. de sponsal.* Creditur autem in tali casu potiùs viro affirmanti ac juranti, quàm mulieri neganti, *c. Si quis 3. caus. 33. q. 1.* ubi dicitur: si quis accepit uxorem, & habuit eam aliquo tempore, & ipsa fœmina dicit, quòd nunqnam coisset cum eo, & vir dicit, quòd sic fecit, in veritate viri consistat. Nititur autem ista præsumptio tribus rationibus. 1. quia vir est Caput mulieris, *cit. c. Si quis in fine*, habens potestatem in mulierem, & firmioris est animi, quàm illa ideóque magis ei credendum est, quàm mulieri. 2. quia cùm matrimonium sit favorabile, pro illo stat præsumptio. 3. quia vir fuit solus cum sola, ideo creditur cognita ab eo, *Gl. in cit. c. Si quis V. Tempore.* Creditur autem in hac re potiùs viro, quàm mulieri, nisi hæc plenè contrarium probaverit, *Gl. in cit. c. Si quis in casu.* Debet autem viro super copulâ habitâ cum uxore ad ejus domum traducta, & cum eo habitante, juramentum deferri, quia id cedere posset in fraudem, & præjudicium mulieris, nec ea credere tenetur viro, sine juramento, *Gl. hic V. Juramento.*

Notandum 2. Juramento viri dicentis se copulam habuisse cum impubere, non est standum, ut ex veriore sententia docet *Alex. de nævo in hoc c. n. 32. & Sanch. l. 7. de matr. dis. 104. n. 33.* contra *Abbatem hic n. 7.* Quare cùm dicitur §. *Si autem* (quæ est particula adversativa continens casum diversum in Iure, & in facto) puellam pubertati proximam à viro cognitam non esse ab eo separandam, id intelligi debet, quando ea copula sufficienter est probata: quando autem paulò antè ibi dicitur, standum esse juramento viri, quoad hanc copulam, id intelligendum est, si fœmina pubescit: unde in *cit. c. Si quis caus. 33. q. 1.* de impubere fœmina nulla fit mentio.

Notandum 3. Si puella nondum pubes: sed pubertati proxima, probetur cognita à viro, cui tradita est, non debet ab eo saparari; censentur autem pueri, & puellæ pubertati proximi quoad matrimonium, si masculus complevit, vel excessit annum decimum cum dimidio: fœmina autem annum nonum cum dimidio, ut docent plures apud *Covarr. in Epit. l. 4. p. 2. c. 5. n. 5.* Vel cùm distant à pubertate per sex menses, vel minus, *Gl. hic V. Proxima.* Sed verior sententia est, id relinquendum esse Judicis arbitrio, cùm Jure nihil sit præscriptum, *Covarr. c. l. & Sanch. cit. dis. 104. num. 40.*

Notandum 4. Ex sponsalibus contractis cum impubere: sed majore septennio, oritur impedimentum publicæ honestatis, quia major septennio potest

poteſt contrahere ſponſalia defuturo: quamvis non poſſit adhuc ſe obligare perpetuo vinculo matrimonij, ut infrà dicetur. Unde hujuſmodi ſponſalia impediunt matrimonium contrahendum cum conſanguineis ſponſi, & ſponſæ, ut habetur in fine hujus *c.* & ibi *Gl. in Notatis*: Olim quidem uſque ad quartum gradum: quod hodie à Tridentino eſt reſtrictum ad primum gradum, de quo infrà.

XXIV. Tertiò in *c. Atteſtatione.* 10. *h. t.* » Cùm juvenis H. qui nondum XII. annum attigerat, mulierem G. in uxorem accepiſſet, licèt » niſus fuiſſet eam corrumpere, prout uterque con- » feſſus eſt: mulier tamen credit ſe virginem manſiſſe. Verùm ipſe antequam ad annum XIV. per- » veniſſet, à dicta muliere receſſit, quem cùm jam » XVII. (vel juxta *Gl. Margin.* XVIII.) annos haberet, eadem pro viro ſibi vendicare contendit. » Conſulrus Pontifex Urbanus III. reſpondet, niſi » mulier per idoneos teſtes probaverit, quòd poſt » XIV. annum ætatis ſuæ, vel circa finem anni » XIV. dictus juvenis in eam conſenſerit, juramento ab ipſo recepto, quòd poſtquam ad legitimam ætatem pervenit, illam habere uxorem » noluerit, poſſit, ac debeat ab impetitione mulieris » abſolvi, datâ utrique licentiâ ad alias nuptias » tranſeundi.

XXV. Notandum 1. Etſi niſus ſeu conatus ad copulam faciat præſumere potentiam ad illam, per conatum tamen copulæ ſponſalia per verba de præſenti inter impuberes, vel puberem, & impuberem contracta, quæ ex Juris interpretatione intelliguntur ſponſalia de futuro, licèt quoad verba ſint de præſenti, non tranſeunt in matrimonium, ob defectum legitimæ ætatis. Unde impubes, qui per verba conſenſum conjugalem exprimentia contraxit, etſi ſæpius nixus fuerit ſponſam carnaliter cognoſcere, ſed irrito conatu, poteſt, adveniente pubertate, à ſponſalibus reſilire, ut colligitur ex *cit. c. Atteſtationes. h. t. Covarr. in Epit. lib. 4. Decret. p. 1. c. 4. §. 1. n. 20.* Ratio eſt, quia ad contrahendum matrimonium requiritur in contrahentibus potentia coëundi, & diſcretio intellectûs, ad præſtandum conſenſum, quæ regulariter non adſunt extra pubertatem, quia conatus non habens effectum nihil operatur, *c. fin. ſuprà de ſponſal. Gl. hìc V. Niſus.*

Notandum 2. Quamvis niſus, ſeu conatus ad copulam non faciat ſponſalia tranſire in matrimonium, cùm effectum non habuerit, ut dictum, inducit tamen præſumptionem, quòd circa finem anni XIV. iſte juvenis, quando jam proximus erat pubertati, fuerit potens ad generandum, quia ante illam ætatem fuit nixus ad copulam, ideoque Papa hìc jubet inquiri, an conſenſerit in uxorem circâ finem XIV. anni. Nam ceſſante præſumptione orta ex niſu copulæ, non ſuffeciſſet conſenſus præſtitus circa finem anni XIV. quia quando non conſtat de potentia coëundi, exſpectari debet pubertas completa XIV. annorum, *Abb. hìc n. 7.*

Notandum 3. Ideo in caſu hujus *c.* delatum fuit juramentum juveni, quia erat præſumptio contra illum pro muliere, conſtabat enim, quòd cum illâ contraxerit, & quòd attentaverit carnalem copulam, *Gl. hìc. V. Ab ipſo juramento.*

Notandum 4. Si impubes factus pubes velit à ſponſalibus reſilire, etiam alteri concedenda eſt licentia tranſeundi ad alia vota, prout habetur in fine hujus *c. Abb. hìc n. 6.*

§. VI.

Proponuntur, & explicantur alia Capitula huius Tituli, in quibus agitur de deſponſationibus impuberum.

XXVI. Præter tria §. præcedente explicata Capitula, quartò in c. *Duo pueri.* 12. *h. t.* talis caſus proponitur: Duo impuberes, Guilielmus, & Guilielma matrimonialiter ſunt conjuncti (id eſt, » ſponſalia contraxerunt, ut matrimonio jungantur, adveniente legitimâ ætate, *Gl. hìc V. Matrimonialiter*) dum puer ſextum, puella verò ſeptimum annum ageret: qui cùm per tres annos ſimul manſiſſent, pater puellæ ipſam alteri M. nomine copulavit, qui poſt ſeptem annos eandem » reliquit, credens eam alium virum (Guilielmum » ſcilicet, cui priùs fuit deſponſata,) habere: iſte » verò poſtquam ad annos diſcretionis pervenit, » ab Epiſcopo cum alia contrahendi licentiam impetravit, & quandam nomine S. Conſobrinam » prioris in uxorem accepit (quam habere non potuit, *Gl. hìc V. In uxorem*) & cum ea per aliquod » tempus exiſtens, negavit ſe eam carnaliter cognoviſſe, licèt ipſa contrarium aſſereret; poſtea verò » pater Guilielmæ, videns eam à priore viro relictam, Guilielmum, cui priùs eam deſponſaverat, compulit, ut S. nepte ſuâ dimiſsâ, rediret ad » Guilielmam, cui poſtea per biennium cohabitavit. Conſultus ſuper hac re Pontifex Clemens III. » reſpondet, matrimonium inter Guilelmum, & » Guilielmam non fuiſſe, ob impedimentum puerilis ætatis: & licèt idem Guilelmus, poſtquam ipſa » alij nupſit, potuerit aliam ducere in uxorem: non » debere tamen cum S. Conſobrina Guilielmæ, ſive eam cognoverit, ſive non, remanere, propter » publicæ honeſtatis juſtitiam, nec ad primam redire, quippe alteri legitimè copulatam. Cùm verò » Guilielmus dicat, ſe non cognoviſſe S. Conſobrinam Guilielmæ, aliam ſi voluerit, poterit ducere » in uxorem, & ipſa S. alij viro copulari: utrique » tamen propter populi ſcandalum, pœnitentia eſt » injungenda. Si verò conſtaret, ipſam S. à Guilielmo, ſive pòſt, ſive antè cognitam fuiſſe, neutri, » vivente alterâ, licebit matrimonium contrahere. » Denique Guilielma remanere debet cum viro M. » impoſitâ ei competenti pœnitentiâ, quòd propriâ » temeritate judicio Eccleſiæ non requiſito, Guilielmam dimiſerit. »

XXVII. Notandum 1. Sponſalia contracta cum impubere minore ſeptennio, per cohabitationem mutuam poſt ſeptem annos, convaleſcunt, & inducunt juſtitiam publicæ honeſtatis, prout habetur in ſumma hujus *c.* Ratio eſt, quia quamvis ante ſeptennium impuberes non poſſint contrahere ſponſalia, poſſunt tamen poſt ſeptennium, unde ſponſalia ante ſeptennium contracta defacto, ſed non de jure, poſt ſeptennium incipiunt valere: quia ex co-

ex cohabitatione tam diuturna præsumitur sponsos habuisse ratam priorem promissionem sponsalium, licèt ea ab initio non valuerint: & oritur ex hujusmodi sponsalibus publicæ honestatis justitia, quia per cohabitationem, post septennium, præsumitur de novo mutuus consensus præstitus inter sponsos. *Vivian. in ration. Iur. Pontific. hîc.* Verùm cùm hodie sponsalia inter puerum sexennem, & puellam nondum septennem, sint invalida, non oritur ex illis impedimentum publicæ honestatis, juxta *Concil. Trident. sess. 24. c. 3. de reform. matr.*

Notandum 2. Per matrimonium per verba de præsenti contractum postea superveniens cum alio, vel alia dissolvuntur priora sponsalia, ante pubertatem contracta, ut in proposito, Guilielmus non potest redire ad primam scilicet Guilielmam, quippe quæ alteri legitimè fuit copulata, nempe viro Martino per matrimonium, quod tanquam fortius vinculum dissolvit sponsalia priora inita cum Guilielmo, aliàs verò non contraxit legitimè matrimonium cum Martino, quia non debuit fidem frangere alteri priùs datam, *Gl. hîc V. Legitimè.*

Notandum 3. Si constet, quòd Guilielmus mulierem S. cognoverit, neutri licet, vivente altero, transire ad aliud matrimoniũ: nam quamvis tale matrimonium cum aliâ teneat, quia inter Guilielmum, & Guilielmam non fuit matrimonium: prohibentur tamen ulteriùs carnaliter conjungi, propter delictum utriusque, *Gl. hîc V. Neutri.*

Notandum 4. Quando in hoc c. in fine, pœnitentia imponitur ei, qui judicio Ecclesiæ irrequisito, Guilielmam dimisit, & in *c. 1. Caus. 33. q. 2.* puniuntur Conjuges, qui absque Ecclesiæ auctoritate separantur, sermo est, non de sponsalibus, sed de matrimonio per verba de præsenti contracto, à quo alter conjux, absque causa, recesserat, quæ pœna nulli est inferenda, nisi per Iudicem Ecclesiasticum, *Gl. fin. hîc & Sanch. l. 1. disp. 69. n. 11.*

XXVIII. Quintò in c. ad dissolvendum 13. „ *h. t.* habetur, quòd quidam Ioannes nomine, „ contraxit matrimonium cum puella quadam S. „ nomine, infra septennium constituta: postea ve- „ rò ex parte puellæ accusabatur matrimonium, „ propter impedimentum consanguinitatis, & dum „ testes producerent ad illam probandam, dictus „ Ioannes multas exceptiones proposuit, per quas „ intendebat accusatores ab accusatione repellere. „ Consultus Pontifex Innocentius III. rescribit: „ Inter juvenem illum, & puellam nec matrimo- „ nium, nec sponsalia fuisse contracta, cùm con- „ stet puellam nondum ad septimum annum per- „ venisse: ideóque accusationem matrimonij lo- „ cum habere non potuisse, cùm non esset, quod „ legitimè accusari posset. Denuntiari tamen pot- „ erat consanguinitas, ut interdiceretur matrimo- „ nium contrahendum. Unde Papa terminum ad „ denuntiationem legitimè probandam statuit, „ salvis exceptionibus propositis, & proponendis. „ Ne verò quicquam in puellam interim attente- „ tur, prohibet idem Pontifex, & siquid contra- „ hoc interdictum attentatum fuerit, irritum de- „ cernit.

XXIX. Notandum 1. Non potest accusari matrimonium, quod nondum est, ut si cum minore septennio sit contractum, quia primò debet existere in rerum natura id de quo agitur, *Gl. hîc V. Legitimè accursari*: & accusatio non habet locum, nisi super crimine jam perpetrato, *Innoc. hîc in princ.* & matrimonium nullum, ex defectu consensûs accusari non potest, *Abb. hîc n. 3.* Denuntiari tamen potest impedimentum consanguinitatis, ne matrimonium contrahatur, quia denuntiatio habet locum, non tantùm super criminibus perpetratis, sed etiam super perpetrandis, ut caueantur, Innocent *hîc V. Denuntiari.*

Notandum 2. Sponsalia inita contra interdictum Pontificis, cum decreto irritante, etsi generali, nec faciente mentionem sponsalium, sunt invalida, ut si Pontifex ex justa causa prohibeat duobus, ne sponsalia de futuro inter se contrahant, decernens irritum, siquid contra actum fuerit. Matrimonium verò adversus simplicem prohibitionem Pontificiam initum, nimirum absque decreto irritante, est validum, quia multa prohibentur, quæ tamen facta tenent, *c. Ad Apostolicam 16. de regular.* Prohibitio autem ista est nuda, & simplex, ideo non est, cur dicatur rem tam arduam, ac est matrimonium, tunc irritari, sed separabuntur ad tempus Conjuges, c. 2. *De matr. contract. contr. interd. Eccles.* nisi addatur clausula specificam mentionem irritationis matrimonij faciens. Tunc enim est invalidum, alioquin fortius est matrimonium, quod est Juris naturalis, quàm interdictum Papæ, *Gl. hîc V. Irritum in fine*, & sic intelligi debet, quod dicitur in fine hujus c. ibi: *quod si contra interdictum nostrum (id est, Papæ) in præjudicium ipsius, aliquid fuerit attentatum, id irritum esse decernimus &c.* de quo plura videri possunt apud *Abbat. hîc n. 9. & Sanch. c. l. n. 11. & 12.*

XXX. Sextò denique in *c. Tuæ 14. & ult. h. t.* refertur: quòd quidam filiam suam circiter duo- „ dennem desponsavit cuidam nobili, qui eandem „ subarrhavit (per immissionem annuli) accedente „ mutuo consensu: quæ postea alteri copulata fuit, „ ut habetur in integra lectione hujus cap. Sed quia „ non constitit Papæ, cujus ætatis esset puella, „ quando eidem viro fuit desponsata, cùm dicatur, „ quòd circiter XII. annos habeat, & an prudentia „ tunc suppleret ætatem: ideo respondet idem Papa, „ si puella non erat nubilis ætatis, cùm prædictus „ vir eandem desponsaret, & si ætatem in ea pru- „ dentia non supplebat, inter eos non conjugium, „ sed sponsalia contracta fuisse, quamvis à viro „ fuerit subarrhata. „

XXXI. Ubi notandum 1. Si matrimonium per verba de præsenti contractum inter virum, & puellam, quæ nondum est in ætate nubili, & in qua prudentia (aut malitia) non supplet ætatem, non est matrimonium, sed vim solùm habet sponsalium de futuro, etiamsi vir ei arrham dederit, prout habetur in *cit. c. Ult. h. t. Gl. hîc V. Nubilis.* Ratio est, quia ante annos pubertatis, vel antequam malitia suppleat ætatem, non est quis aptus ad matrimonium contrahendum, ut infrà dicetur.

Notandum 2. Matrimonium fœminæ, cui modicum tempus ad XII. annum completum deficit, est invalidum, tum ob defectum potentiæ ad copulam carnalem, tum ob defectum discretionis requisitæ

quisitæ ad consensum conjugalem, nisi malitia suppleat ætatem, *Barb. in Collect. hic, n.* 3. Quando autem prudentia, ut hîc dicitur, aut malitia suppleat ætatem, infrà dicetur.

Notandum 3. Subarrhatio v. g. per immissionem annuli in digitum sponsæ, non inducit matrimonium, si illa necdum sit in ætate nubili, *Abb. hic n.* 4. & colligitur ex hoc cap.

§. VII.

De ætate requisita ad matrimonium contrahendum, & de pubertate, & quando malitia suppleat ætatem?

XXXII. Quæritur 1. Quæ ætas requiratur ad matrimonium contrahendum? Resp. ætas legitima ad contrahendum matrimonium est pubertas, sive annus XIV. in masculo, & XII. in fœmina completus, prout sumitur ex c. *Ubi non est.* » 2. *h. t.* Ubi Nicolaus Papa districtiùs inhibet, ne » aliqui, quorum uterque, vel alter ad ætatem le» gibus, vel Canonibus determinatam non perve» nerit, conjungantur. (scilicet matrimonialiter, » *Gl. ibid. V. Conjungantur*) nisi fortè urgentissimâ » aliquâ necessitate interveniente, utpote pro bo» no pacis, talis conjunctio toleretur. Ubi *Gl. V. Canonibus.* ait, ætas ad matrimonium contrahendum, tam secundùm leges, quàm secundùm Canones, est XII. annorum in fœmina. c. *Continebatur.* 6. *h. t.* in viro XIV. annorum, c. *Attestationes.* 10. *eod. Covarr. in Epit. lib.* 4. *p.* 2. *c.* 5. *n.* 2. *Abb. n.* 5.

XXXIII. Pro declaratione notandum 1. duplex est intellectus, seu expositio hujus cap. 1. quòd hîc prohibeantur sponsalia de futuro, ante septennium, imò etiam post illud, ante pubertatem, idque ne contra bonum commune matrimonia impediantur, nam quando uterque, vel alter est impubes, & sponsalia contrahunt, oritur inde publicæ honestatis justitia, *c. Un. h. t. in* 6. Cùm autem sponsi puberes facti sæpe, mutatâ voluntate, à sponsalibus resiliant, impeditur sponsus contrahere matrimonium cum sponsæ consanguineis, & hæc cum consanguineis sponsi, *c. Sponsam.* 8. *De sponsal.* & ex tali dissolutione plerumque discordiæ, & rixæ oriuntur, ut docent plures apud. *Sanch. l.* 1. *dis.* 17. *n.* 2. Verùm huic expositioni obstat; quia in hoc cap. prohibetur, ne aliqui, quorum uterque, vel alter ad ætatem legibus, vel Canonibus determinatam non pervenit, conjungantur, nulla autem conjunctio, seu obligatio esse potest, si duo infantes, seu minores septennio, vel alter sponsalia contrahant, quippe nulla ex defectu consensûs, *c. Un. h. t. in* 6. Tum quia, vel pueri, ante septennium, sunt usu rationis destituti, & sunt culpæ expertes, adeoque non peccant contrahendo sponsalia, & nihil prorsus agunt: vel adest usus rationis, ante septennium, & tunc adest legitima ætas requisita ad sponsalia, *Abb. hic in fine. Sanch. cit. dis.* 17. *n.* 4. Tum quia sponsalia etiam post septennium, sed ante pubertatem, inita, non sunt conjunctio propriè, sed potiùs conjunctionis futuræ promissio, *c. Nostrates.* 3. *caus.* 30. *q.* 5.

Notandum 2. Alter ergo, & verior intellectus, seu expositio *cit. c.* 2. *h. t.* est, quòd in eo prohibeatur tantùm conjunctio matrimonialis, ne scilicet matrimonium contrahant, si ambo, vel alter nondum pervenerunt ad ætatem legibus, vel Canonibus præfinitam, hoc est, ante XII. annum exactum in fœmina: & decimum quartum similiter exactum in masculo, ut suprà dictum, cum *Gl. hic V. Canonibus, juxta. l. Minorem.* 4 *ff. de ritu nupt. Navarr. in man. Prælat. c.* 22. *n.* 29. & alij communiter. Rationem hujus prohibitionis dat *Fagn. hic num.* 11. Quia cùm minores apti ad matrimonium obligentur ex contractu matrimonij, *c. De illis* 9. *h. t.* Plerumque autem incertum sit, an ad matrimonium sint apti, necnè, hoc est, an malitia suppleat ætatem, idque ex habitu corporis, vel alijs signis facilè cognosci nequeat, hinc sæpe contingit, ut alter conjugum pœnitentiâ ductus, prætextu invaliditatis resiliat à matrimonio, & cum alia contrahat. Ideo meritò Papa hîc districtè id prohibet, adeo ut sit culpa lethalis matrimonium contrahere ante ætatem legitimam, seu pubertatem completam, sine causa urgentissima, ut pro bono pacis: potest tamen Episcopus dispensare, ut impuberes matrimonio copulentur, & ad illum spectat cognitio, an adsit causa justa, ut matrimonium ineant, prout habetur in fine *cit. c.* 2. *h. t.* Videlicet quando sunt prope legitimam ætatem, seu pubertatem, ut dubium sit, an malitia eam suppleat, valétque talis dispensatio pro utroque foro, *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 104. *n.* 12. *Barb. in Collect. in cit. c.* 2. *n.* 5. *& de offic Episc. alleg.* 35. *n.* 20. ubi addit, cùm in *cit. c.* 2. S. Pontifex dispensationem sibi non reservârit, videtur tacitè illam Episcopis concessisse.

XXXIV. Quæritur 2. Qui dicuntur, & sunt puberes quoad matrimonium contrahendum? Resp. de hoc agitur in c. *Puberes.* 3. *h. t.* ubi, dicitur: pu» beres à pube sunt vocati, id est, à pudentia, seu pu» dore corporis, quia hæc loca primò lanuginem » ducunt. Quidam tamen ex annis pubertatem » æstimant, id est, illum puberem dicunt, qui XIV. » annos implevit, quamvis tardiùs pubescat. Cer» tum autem est eum puberem esse, qui ex habitu » corporis pubertatem ostendit, & generare jam » potest. Et puerperæ sunt, ac dicuntur, quæ in an» nis puerilibus pariunt. »

XXXV. Notandum 1. In matrimonio contrahendo, non debet spectari tempus annorum, sed an contrahens sit talis, qui generare, vel concipere possit, tam in masculo, quàm in fœmina, ut constat ex hoc *c. & ibi Gl. in casu.*

Notandum 2. Prohibetur ante pubertatem carnalis conjunctio inter conjuges, ne postea dubitetur de valore matrimonij, propter malitiam, quæ fortè aderat, & supplere ætatem poterat, *Abb. in cit. c.* 2. *h. t. in fine. & Covarr. in Epit. lib.* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 5. *n.* 2. Hæc tamen ætas, scilicet pubertas à Canonibus definitur, quia tunc præsumitur quis habilis ad copulam, & ad consensum conjugalem præstandum, ut colligitur *ex cit. c. Puberes h. t. Covarr. c. l.*

Notandum 3. Matrimonium etiam ante pubertatem initum, est validum, si adsit potentia generandi, & discretio rationis ad se obligandum,

Covarr. c. l. In dubio tamen ante ætatem pubertatis completam, nec mas, nec fœmina præsumuntur apti ad generandum, ideóque asserenti hanc aptitudinem incumbit onus probandi, quia præsumptio stat contra ipsum: at verò post completam pubertatem, præsumitur adesse potentia generandi, ac proinde qui eam negat, probare tenetur: quamvis hæc præsumptio sit Iuris tantùm, contra quam admittitur probatio in contrarium, *Sanch. l. 7. de matr. disp. 104. n. 4.*

Notandum 4. Matrimonium contractum à pubere, seu majore XIV. annis, etsi tunc nondum possit cum fœmina carnaliter commisceri, nec generare, nihilominus est validum, ut docet Silvest. *V. Matrimonium 5. q. 7. Covarr. cit. c. 5. n. 2.* & alij *D D.* communiter, quam sententiam etiam *Abb. in cit. c. Puberes in fine* æquiorem vocat, contra *Gl. V. Tardissimè.* Ratio est, quia cùm ætas legitima adsit, & de nullo perpetuo impedimento constet, matrimonium tenet, aliàs sequeretur, quòd impotens ad copulam, propter infirmitatem corporis, non posset matrimonium contrahere, quod falsum est. Quare talis exspectare debet usque ad plenam pubertatem, quæ est XVIII. annorum, quâ adveniente, si generare non possit, & mulier instet, ut matrimonium dissolvatur, illud dissolvi potest, quia tunc præsumeretur esse impedimentum perpetuum, *Silvest. c. l.* Vel saltem exspectandum est tanto tempore, ex quo colligi possit, talem esse inhabilem ad carnalem copulam, sive non ex debili ætate, sed ex frigiditate, sive naturâ ipsâ esse omnino impotentem ad coëundum, *Covarr. c. l.*

Notandum 5. Quando in fine hujus c. dicitur: puerperæ sunt, quæ in annis puerilibus pariunt, id non est receptum apud latinos Iurisconsultos, nam juxta *l. Illa verba. 163. ff. de V. S.* fœminæ puerperæ appellantur, recentes ex partu, *Covarru. cit. loc.*

XXXVI. Quæritur 3. Quomodo, & quando malitia suppleat ætatem quoad contrahendum matrimonium? Resp. Validum est matrimonium contractum ante legitimam ætatem, si malitia suppleat ætatem, nisi violentia intercedat, prout statuitur in *c. De illis 9. h. t.* Ubi Papa Alexander III. » rescibit: Si illi, qui in minore ætate desponsan- » tur, ita fuerint ætati (id est, pubertati) proximi, » ut potuerint copulâ carnali conjungi, non de- » bent, minoris ætatis intuitu, separari, si unus in » alterum consenserit, cùm in eis malitia ætatem » supplevisse videatur. Verùm cujuscunque sint ætatis, possunt se per illatam violentiam excusare, » nisi postea consensus accedat. »

XXXVII. Pro explicatione hujus c. notandum 1. nomine malitiæ communiter intelligunt DD. non tantùm aptitudinem ad copulam conjugalem, seu potentiam generandi, sed etiam prudentiam, ut vocatur in *c. fin. h. t.* Id est, discretionem, & judicium rationis sufficiens ad cognoscendum statum conjugalem, ejúsque perpetuum, ac indissolubile vinculum: unde etiam in *c. Continebatur. 6. h. t.* ponderatur non tantùm copula, sed etiam ætas pubertati proxima, ergo sola copula non est sufficiens: atque ita hæc duo copulativè requiruntur ad valorem matrimonij, ante ætatem legitimã, *Abb. hic n. 4.* ubi ait, si incipiatur à primo, id est, proximitate pubertatis, necessariò requiritur secundum, quia non sufficit sola propinquitas ætatis, sed etiam malitia est necessaria, quæ hîc exponitur, vigor naturalis, seu potentia coeundi, *Silvest. V. Matrimonium 5. q. 2. Covarr. cit. c. 5. n. 3.*

Notandum 2. Ut malitia suppleat ætatem, adeoque validum sit matrimonium, ante ætatem Jure præscriptam, initum, non requiritur, ut carnalis conjunctio antea præcesserit, sed sufficit aptitudo ad copulam, sive potentia generandi, quæ ex alijs signis probari potest, & sufficiens discretio ad se obligandum, prout sumitur ex hoc cap. ibi: *Si ita fuerint ætati proximi, ut carnali copulâ conjungi potuerint, separari non debent, Abb. c. l. Sanch. l. 7. cit. disp. 104. n. 5. & n. 21.* Ratio est, quia ideo Jus eam ætatem præscribit, quia præsumit tunc pueros, & non antea esse præditos, & sufficiente iudicio ad matrimonium contrahendum, & potentiâ generandi; si ergo utrumque hoc adesse constet, cessat præsumptio, & cedit veritati.

Notandum 3. Metus, & violentia in quacunque ætate incussus, reddit matrimonium ipso jure nullum, quia tollit libertatem consensûs, ut habetur in fine hujus cap. dummodo sit talis metus, aut violentia, quæ possit cadere in virum constantem, *c. Veniens 15. de sponsal.* Veruntamen potest consensus matrimonialis per matrimonium, aut vim extortus purgari per supervenientem liberum consensum, ita ut validetur matrimonium priùs metu, aut vi contractum, sive ille consensus sit expressus, sive tacitus, seu præsumptus, ut si talis violentiam passa alteri patenter cohabitet, vel si carnalis copula subsequatur, *Gl. fin. hic.*

TITULUS III.

DE CLANDESTINA DESPONSATIONE.

I.

Quia matrimonia, & sponsalia quandoque contrahuntur palam, & publicè, quandoque clandestinè, ideo subijcitur his Titulus. Nomen autem desponsationis hîc sumitur pro ipso matrimonio, *c. Conjux. 9. c. Qui desponsatam. 12. caus. 27. q. 2. c. Tuanos. 26. suprà de sponsal.* Qamvis propriè loquendo, nomine desponsationis intelligantur tantùm sponsalia de futuro, *l. Sufficit. 4. ff. de sponsal.* Matrimonium verò clandestinum dicitur, quod clam contrahitur, quod dupliciter fieri potest, vel quia contractum

tractum est, nullis testibus præsentibus, vel quia contractum est, nullis præmissis denuntiationibus, etiam nullâ interveniente dispensatione, *c. Ult. h. t. & Gl. ibid. V. Clandestina.* Ubi additur tertius modus clandestinæ desponsationis, sive matrimonij, si contrahatur sine adhibitis solemnitatibus, quæ recensentur in *c.* 1. *Caus.* 30 *q.* 5. Quod rectiùs matrimonium minùs solemne appellatur, quàm clandestinum, nec ad hunc Titulum pertinet. De matrimonio priore modo sumpto priùs agemus, de altero postea.

§. I.

An matrimonia clandestina Iure antiquo non solùm fuerint prohibita, sed etiam invalida, & qua ratione potuerint Iure novo ab Ecclesia irritari?

II. Assertio 1. Matrimonia clam sine parocho, & testibus, contracta, semper quidem fuerunt ab Ecclesia graviter prohibita, adeoque ex genere suo mortaliter illicita, sed ante Concilium Trident. fuerunt valida. Est certa, & communis DD. sententia, post *S. Thom. in supplem.* 3. *p. q.* 45. *art.* 5. Prima pars, quòd semper fuerint illicita, patet ex multis Canonibus, præsertim ex *c. Nullus* 2. *caus.* 30. *q.* 5. Ubi Hormisda Papa statuit, ut nullus fidelis cujuscunque conditionis sit, occultè nuptias faciat, sed publicè nubat. Ratio est, quia etiam olim gravia pericula, & damna inde provenire solebant, *Sanch. l.* 3. *de matr. dis.* 3. *n.* 1. Secunda pars, quòd olim fuerint valida, constat ex *c.* 2. *h. t.* ubi dicitur, si contrahentes clandestina matrimonia ea volunt in Ecclesia publicari, recipienda sunt, & comprobanda, ergo tunc valida erant hujusmodi matrimonia. Unde etiam Concilium Trident. *sess.* 24. *c.* 1. *de reform. matrim.* anathemate damnat eos, qui clandestina matrimonia vera, ac rata esse negant, quamdiu Ecclesia ea irrita non facit. Ratio est, quia spectato ipso jure naturali, ac Divino, matrimonium clandestinum per se non est illicitum, sed solùm per accidens, propter scandala, & occasiones peccandi, quæ tamen interdum abesse, & vitari possunt, *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 1. Confirmatur, quia in matrimonio clandestino reperitur tota essentia legitimi contractûs de præsenti, quamdiu is non irritatur, & solùm deficit extrinseca, & accidentalis solemnitas publicitatis, ergo est validum, *Sanch. cit. dis.* 3. *n.* 2. Sunt tamen plures casus, in quibus, ante Concilium Tridentinum, & nunc etiam ubi decretum illud non est promulgatum, potest contrahi matrimonium, etiam clam sine testibus, *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 6. *n.* 7. Quorum quinque recenset *Tanner. tom.* 4. *dis.* 8. *de matrim. q.* 3. *dub.* 6. *n.* 111. 1. Si possint per matrimonium clandestinum evadere subitum periculum mortis. 2. si qui per testium adhibitionem à matrimonio contrahendo iniquè impedirentur. 3. Si exspectando testes, magnam opportunitatem contrahendi matrimonium essent amissuri. 4. Si sine gravi damno clam contrahere non possint, ut si virgo sub tutoris potestate constituta meritò timeat se tradendam viro pravo, vel aliàs indigno ab iniquo tutore. 5. Si post matrimonium semel publicè contractum, sed invalidè ob interveniens impedimentum, post impetratam dispensationem denuo clam contrahatur, de quo infrà. Ratio est, quia hujusmodi leges affirmativæ non ita strictè obligant, quin licitum sit ab eis recedere ob urgentem necessitatem, vel aliam justam causam, dummodo alia graviora incommoda vitentur, de quibus infrà.

III. Assertio 2. Jure novo Concilij Tridentini *cit. c.* 1. *de reform. matr.* hujusmodi matrimonia clam inita sine parocho, & testibus, declarantur penitus nulla, & irrita, his verbis: Qui „ aliter, quàm præsente Parocho, vel alio Sacerdo- „ te, de ipsius Parochi, seu Ordinarij licentia, & duo- „ bus, vel tribus testibus, matrimonium contra- „ here attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic con- „ trahendum matrimonium omnino inhabiles „ reddit, & hujusmodi contractus irritos, & nullos „ esse decernit, prout eos præsenti decreto ir- „ ritos facit, & annullat. Causæ autem, ob quas ir- „ ritata sunt hujusmodi matrimonia, sunt 1. quia matrimonium clandestinum adversatur fidei illius, facilè enim posset alterutter conjux alij commisceri, absque eo, quòd adulterij notam subiret. Item adversatur indissolubilitati matrimonij, sæpe enim euenerat, ut v. g. vir, relictâ primâ uxore, cum qua clam contraxerat, palam cum alia contraheret, & cum eâ in perpetuo adulterio viveret, & usque ad mortem in statu damnationis permaneret. Adversatur etiam bono prolis, quam maritus facilè negare posset esse suam, cùm uxor matrimonium, quippe clam sine testibus initum probare non posset. 2. Irritavit matrimonia clandestina Ecclesia, quia plerumque contrahentes habent impedimenta quædam, quæ matrimonio publicè contracto detegerentur, & sic plurima matrimonia irrita contraherentur. 3. Quia multæ inde discordiæ inter contrahentes, eorúmq; consanguineos oriebantur, *Sanch. cit. dis.* 3. *n.* 5. Cùm igitur his, & alijs gravibus peccatis, & incommodis, quæ ex talibus matrimonijs clandestinis sequebantur, Ecclesia, quæ de occultis non judicat, per simplicem prohibitionem sufficienter occurrere non posset, meritò ab Ecclesia sunt irritata, *Sanch. l.* 3. *de matrim. dis.* 3. *n.* 5.

IV. Assertio 3. Potuit Ecclesia irritare matrimonium clandestinum initum sine parocho, & testibus, & defacto irritavit, etiam quatenus Sacramentum est, non quidem per se, ac directè, & immediatè, sed indirectè, ac per accidens, & mediatè, annullando contractum humanum, seu civilem, unde consequenter irritum redditur ipsum Sacramentum, *Sanch. l.* 3. *de matrim. dis.* 4. *n.* 6. *Coning dis.* 27. *de matr. clandest. dub.* 1. *Laym. cit. c.* 4. *n.* 2. Probatur, & declaratur, quia Ecclesia non potest quidem mutare materiam, & formam Sacramenti matrimonij à Christo institutam, efficiendo, ut id, quod antea erat legitima materia, vel forma, sine sui immutatione, fiat illegitima, & insufficiens, hoc enim esset directè, ac per se immutare essentiam Sacramenti, quod Ecclesia non potest, ut infrà dicetur; potest tamen immutare, & destruere id, quod antea

antea erat materia, vel forma, nempe ipsum contractum, in quo fundatur Sacramentum, quod est solùm peraccidens, ac indirectè mutare, vel potiùs impedire Sacramentum: sicut si quis vinum physicè omnino corrumpat, infundendo aquam, non erit jam materia Sacramenti Eucharistiæ, quoad alteram speciem: ita etiam Ecclesia mutavit, & infirmavit contractum civilem matrimonij clandestini, & consequenter etiam sustulit rationem Sacramenti, quippe quod ex Christi institutione fundatur in contractu valido, seu legitimo. Nam cùm quævis Respubl. Civilis, seu politica possit certas quasdam personas, v. g. minores, vel prodigos, ad contrahendum reddere inhabiles, & contractus aliquos v. g. professionemReligionis ante annum XVI. vel ultimas voluntates certâ solemnitate carentes irritare, ita ut sint ipso jure invalidi: sic similiter etiam poterit eos Respublica Ecclesiastica, qui clam, & sine parocho, & testibus matrimonium contrahere attentant, inhabiles reddere ad ita contrahendum: & quia matrimonium non tantùm est Sacramentum, sed etiam contractus civilis, qui tamen propter annexam Sacramenti rationem subjacet potestati Ecclesiæ, & ab ea est reservatus, ideo etiam potuit Ecclesia, propter justam causam, & publicam utilitatem animarum, quasdam conditiones in illo contractu requirere, sine quibus non sit validus, nec censeatur legitimus contractus, adeoque nec materia, vel forma legitima Sacramenti matrimonij, & consequenter etiam potuit ejusmodi clandestinum matrimonium prorsus infirmare, *Sanch. cit. dis.* 4. *n.* 4. *Laym. c. l.* Itaque Ecclesia non potuit quidem statuere, ut supposito, quòd personæ habiles contraxerint matrimonium, & contractus sit validus, ac sufficiens ad mutuam corporum traditionem, ipsum Sacramentum matrimonij sit invalidum: potuit tamen destruere fundamentum, statuendo, ut contractus humanus, ac civilis non sit legitimus, & sufficiens ad corporum traditionem, nisi contrahatur coram parocho, & duobus, vel tribus testibus, qui si desint, indirectè, & consequenter etiam irritum redditur ipsum Sacramentum matrimonij, *Sanch. cit. dis.* 4. *n.* 6. *in fine.* Neque verò Ecclesia facit, ut consensus legitimus non sit sufficiens ad valorem matrimonij, sed solùm ut consensus aliter præstitus à contrahentibus, non sit, nec censeatur legitimus, quia ob annexam Sacramenti rationem est subjectus dispositioni Ecclesiæ, ut suprà dictum.

V. Ex dictis infertur, quamvis per verba mutui consensûs, per quæ, ante Concil. Trident. constituebatur matrimonium, nunc non constituatur, si absente parocho, & duobus testibus proferantur; non tamen absolutè dicendum est, materiam, & formam essentialem, quæ antea ad matrimonium sufficiebant, nunc non sufficere, quia certum est, Ecclesiam non posse mutare materiam, & formam Sacramentorum, ut constat ex Concil. Trident. *sess.* 21. *de Communione c.* 2. ubi dicitur, quòd Ecclesia in Sacramentorum dispensatione nihil statuere, & mutare possit, nisi salvâ illorum substantiâ: itaque dicendum potiùs est, materiam, & formam Sacramenti matrimonij esse mutuum consensum contrahentium, verbis, vel signis expressum, qui sufficiens sit ad contractum validum celebrandum, per quem mutua corporum fit traditio. Porro valor hujus contractûs pendet ex modo contrahendi, qui ab Ecclesia potest præscribi, & mutari, & ideo fieri potest, ut quidam modus contrahendi uno tempore sit sufficiens ad materiam, & formam matrimonij, & alio tempore non sit legitima materia, & forma: unde non mutatur propriè, & formaliter materia, & forma, sed solùm materialiter, & remotè, nempe quia ob mutationem factam talis modus contrahendi desinit esse legitima materia, & forma. Sic contingit in matrimonio, in quo verba illa, *Ego accipio te in uxorem meam*, vel *accipio te in maritum meum*, si tantùm materialiter sumantur, nunquam fuerunt legitima materia, & forma matrimonij, ut constat ex eo, quia si proferrentur à furiosis, seu amentibus, vel sine interno consensu, non forent legitima materia, & forma; sunt tamen forma, & materia sumpta propriè, & formaliter, quatenus significant validum, & sufficientem consensum ad mutuam corporum traditionem. Quando igitur Ecclesia facit, sicut potest, ut hæc verba prolata, absente parochò, & testibus, non contineant sufficientem consensum ad validam traditionem corporum, non mutat propriè, & formaliter materiam, & formam Sacramenti matrimonij, sed tantùm materialiter, & remotè, quia verba illa, quæ ante Concil. Trident. prolata sufficiebant ad sufficientem consensum, & quæ nunc sufficiunt, sunt eadem formaliter, id est, in quantum continent sufficientem consensum, licèt materialiter sint diversa: nam ante Concilium Tridentinum clam prolata sufficiebant, post illud verò non, nisi coram parocho, & testibus sint prolata, *Sanch. c. l. n.* 7.

VI. Assertio 4. Ubi prædictum Decretum Concilij Tridentini promulgatum est, etiam qui invincibiliter illud ignorant, invalidè contrahunt matrimonium, sine parocho, & testibus, quia lex irritans actum obligat etiam ignorantes, quoad nullitatem actûs, licèt non afficiat quoad alias pœnas extrinsecas, ut docet *Sanch. l.* 3. *de matr. dis.* 17. *n.* 10. & alij apud ipsum. Nam quando inhabilitas statuitur in odium contrahentium, & ad eos puniendos, tunc ea est pœna, & non afficit, seu ligat invincibiliter ignorantes, quia tales culpâ vacant: secus est, quando annullatur actus, ob defectum debitæ solemnitatis, quia traditur certa forma, & solemnitas ad faciendum actum, tunc enim talis inhabilitas, & annullatio actûs non est pœna, quia non infertur, ob delictum puniendum, & quamvis contrahens esset immunis culpæ, ignorans invincibiliter, talem actum esse prohibitum, adhuc actus esset nullus, ut constat, ergo non est pœna, quia ubi non est delictum, seu culpa, non est locus pœnæ, *Sanch. c. l. n.* 11. *& dis.* 4. *n.* 9. *eod. libr.* 3.

VII. Præterea irritum est matrimonium etiam in articulo mortis, aut in quacunque alia necessitate contractum, absque præsente parocho, & testibus, quia deest forma substantialis ad valorem matrimonij per legem præscripta, quâ deficiente, actus nequit subsistere, ut patet ex decreto Concilij, ubi dicitur, *matrimonium aliter fieri non posse, quàm præsente parocho, & testibus*, & sic præscribitur forma substantialis, & aliter contractum redditur irritum.

titum. Item ibi contrahentes redduntur omnino inhabiles, id est, sine ulla exceptione, ac dispensatione, *Sanch. cit. dis. 17. n. 4.* Aliud est de lege Ecclesiastica merè præceptiva, quæ inducit tantùm solemnitatem extrinsecam, & accidentalem contractui, tunc enim non redditur invalidum matrimonium: & solum præceptum Ecclesiasticum, quod non inducit solemnitatem substantialem, non obligat tanto rigore, ut matrimonium reddat invalidum, *Sanch. cit. dis. 17. n. 5.*

Denique neque validum est matrimonium, si publicè celebretur, præsente majore parte viciniæ, desit tamen parochus, quia forma substantialis nec per æquipollens impleri potest, sed specificè, ac propriè implenda est. Deinde cùm matrimonium sit Sacramentum, ritè celebrari debet coram proprio Pastore, vel de ejus licentia coram alio, *Sanch. c. l. n. 7.*

VIII. Cæterùm quod dictum est matrimonium sine parocho, & testibus contractum esse invalidum, id limitandum est, nisi matrimonium semel in facie Ecclesiæ contractum fuerit, sed invalidè, ob occultum impedimentum dirimens: hoc enim postea sublato, non est necessarium, ut putatitij conjuges, iterum coram parocho, & testibus contrahant, sed sufficit, ut conscij prioris nullitatis, occultè renovent mutuum consensum, sive verbis, sive affectu conjugali habendo copulam, sive alio quovis signo erga se invicem eum exprimente, ut docet *Sanch. l. 2. de matr. dis. 37. n. 3.* Probatur, quia ratio legis, sive Decreti Concilij Tridentini nunquam se extendit ad hunc casum, & perconsequens neque lex ipsa: secundùm mentem enim Concilij irritatur solùm illud matrimonium clandestinum, quod non potest probari contractum esse in facie Ecclesiæ, & ex quo apta sunt sequi gravia incommoda. At istud matrimonium, de quo agimus, non est tale, ergo ex mente Concilij non est clandestinum, nec irritum. Id verò procedit, si impedimentum occultum fuerit: nam si in facie Ecclesiæ sit publicum, seu notorium impedimentum: vel si periculum sit, ne in facie Ecclesiæ, seu foro externo aliquando innotescat, necesse est, ut tales conjuges, sublato impedimento, iterum coram Parocho, & testibus matrimonium contrahant, quia cùm tunc constet ipsis illud in foro Ecclesiæ esse nullum, non essent testes valoris, sed nullitatis matrimonij, *Sanch. c. l. n. 10. & 11.* Apud quem plura de hoc videri possunt.

§. II.

An etiamnum in locis, ubi decretum hoc Concilii Tridentini non est receptum, aut promulgatum; matrimonia clandestina sint valida?

IX. Assertio 1. Si matrimonia clandestina etiamnum contrahantur ab incolis in ijs locis, sive Catholicorum, sive hæreticorum, in quibus dictum Decretum non est receptum, vel nunquam promulgatum, ea valida sunt, quia ipsum Concilium *cit. sess. 24. c. 1. de reform. matr. in fine*, decernit, ut hujusmodi decretum robur non habeat in unaquaque parochia, nisi post XXX. dies à die primæ publicationis in eadem Ecclesia factæ, numerandos. Quòd si legitimè publicatum sit, lex non recepta, saltem per X. annos, non obligat: peccabunt tamen clam contrahentes, sicut etiam peccâssent, si ante Concil. Trident. clam contraxissent, quia hujusmodi matrimonia semper fuerunt illicita, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 18. n. 1.*

X. Assertio 2. Peregrini transeuntes per locum, ubi servatur Decretum Concilij Tridentini, invalidè contrahunt matrimonium, sine parocho, ac testibus, quamvis in loco domicilij illud decretum non sit receptum, *Sanch. l. 3. cit. dis. 18. n. 26.* Ratio est, quia peregrini, saltem quoad solemnitatem contractuum, tenentur ad leges eorum locorum, per quæ transeunt, cùm ratione contractûs sortiantur forum, *c. ult. de foro compet. Sanch. cit. dis. 18. n. 10.* Nam ea est in unoquoque loco substantialis forma contractûs, quæ pro illo præscribitur, si ergo in aliquo contractu non servetur forma eo loco præscripta, non subsistit contractus.

XI. Assertio 3. Is, qui ex loco, ubi decretum Concilij est receptum, transfert se ad locum, in quo non est receptum, animo figendi illic domicilium, potest validè ibidem contrahere matrimonium, sine præsentia parochi, ac testium, fit enim illius loci incola, adeoq; non astringitur ampliùs legibus prioris domicilij. Imò etiam valdè probabile est, valere matrimonium, si quis ad tempus tantùm se conferret ad locum, ubi decretum Tridentinum non est receptum, etiamsi ex intentione clandestinè contrahendi matrimonium, id fiat, *Sanch. l. 3. dis. 18. n. 18. & 28. & seq.* Ratio est, quia talis non obligatur legibus sui territorij, si in eo non versetur. Et si in alijs contractibus (nisi lex aliqua particularis obstet) potest quis proficisci ex loco domicilij ad alium locum, cum intentione ineundi contractum venditionis v. g. juxta formam ibidem requisitam: cur non possit etiam conferre se aliò, ex intentione contrahendi matrimonium, juxta formam ad ejus valorem in eo loco præscriptam, cùm nulla etiam lex obstet. Neque verò fraudem committere dicendus est, qui jure suo utitur, *l. nullus 55. ff. de R. J.* Nam quamvis peccet in eo, quòd discedat ex intentione contrahendi clandestinè matrimonium, cùm hoc sit peccatum, etiam ubi Concilium Tridentinum non est receptum; non tamen peccat in eo, vel agit fraudulenter, quòd intendat negligere formam Concilij Tridentini in eo loco, in quo non est necessaria ad valorem matrimonij.

XII. Ex dictis infertur 1. etiam Christianos captivos apud Turcas, vel commercij causâ degentes apud infideles, posse validè in illis terris contrahere matrimonium, non servatâ formâ Concilij Tridentini, etiamsi hoc in loco domicilij sit promulgatum, & receptum, adeoque sine parocho, & testibus: non enim decretum illud obligat, nisi in loco, & parochia, in qua fuerat promulgatum, quæ conditio in talibus locis deficit, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 18. n. 35.* ubi addit, id procedere, sive ibi contrahentes sint permanenter, sive per modum transitûs. Unde etiamsi

iamsi duo infideles ibi baptizarentur, possent contrahere matrimoniũ absq; parocho, & testibus, quia id decretum ibi non obligat. Infertur 2. In Civitatibus, & locis Germaniæ, in quibus Catholici cum hæreticis permixti vivunt; & decretum Concilij non est promulgatum, v. g. in Saxonia, validè contrahere Catholicos matrimonium, sine parocho, & testibus. Imò etiamsi prædictum decretum sit promulgatum in aliquo loco hæretico, si tamen nullus adsit Sacerdos Catholicus, vel ignoretur, vel non sit tutus ad illum accessus, validè cum Prædicante, vel etiam sine Prædicante, matrimonium contrahi poterit, cùm in his locis, ac tali rerum statu decretum Concilij Tridentini servari non possit. Sicuti etiam in locis, ubi Concilium Trident. non est promulgatum, & hæretici cum Catholicis permixti vivunt, valida erunt matrimonia, sine vero pastore, celebrata, propter tacitam dispensationem S. Pontificis, qui sciens ejusmodi matrimonia contrahi, non contradicit, nec irrita declarat: ideóque non est existimandum velle Pontificem, ut decretum Concilij Tridentini ad hujusmodi matrimonia clandestina se extendat, ne multa gravia incommoda inde oriantur, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. n. 7. Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 6. n. 122.*

Infertur 3. multò magis matrimonia infidelium degentium in Terris Christianorum, in quibus viget Decretum Concilij Tridentini, contracta, sine parocho, & testibus, valida esse, quia lex Concilij est merè Ecclesiastica, & ut talis recepta à Principibus Christianis: infideles autem, cùm sint omnino extra Ecclesiam, non subijciuntur legibus Ecclesiasticis, juxta illud Apostoli 1. *ad Corint. Quid mihi est de his, qui foris sunt, judicare. Sanch. l. 3. dis. 17. num. 8.*

§. III.

Utrùm necessarium sit ad valorem matrimonii, ut assistat proprius utriúsque contrahentis parochus, & intra propriam parochiam, & qualis præsentia parochi, ac testium requiratur?

XIII. Assertio 1. Quando sponsus, & sponsa sunt diversæ parochiæ, ad valorem matrimonij sufficit, si assistat illi proprius parochus alterutriûs, sponsi scilicet, vel sponsæ, in cujus parochia nuptiæ celebrantur, ut si in parochia sponsi contrahatur matrimonium, sufficit, ut assistat parochus sponsi, & si in parochia sponsæ, parochus sponsæ, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 19. n. 4.* Probatur, quia quamvis in alijs Sacramentis parochus unius contrahentis non sit parochus alterius contrahentis, tamen quantum ad matrimonium, parochus unius contrahentis est parochus utriûsque, quia matrimonium nonnisi inter duos potest consistere, & est unum Sacramentũ, unúsque contractus individuus, ita ut ab uno, sine altero, iniri non possit, ergo eo ipso quòd quis est parochus constitutus, ad matrimonialiter conjungendum unum conjugem, est etiam constitutus ad conjungendum alterum per necessariam connexionem. Confirmatur, quia generaliter loquendo, re concessâ, ea quoque concessa censentur, quæ ad illam obtinendam sunt necessaria, *l. 2. ff. de Jurisdict. Omn. Iud.* ubi dicitur: *Cui jurisdictio data est, ea quoque concessa videntur, sine quibus jurisdictio explicari non potuit*, &c. præterea 5. ibi: *quia ex eo, quòd causa sibi committitur, super omnibus, quæ ad causam ipsam spectare noscuntur, plenariam recipit potestatem, de offic. & potest. Iud. deleg.* Quando ergo committitur proprio parocho, ut matrimonio conjungat suum parochianum, censetur etiam commissum, ut alienum, sive non subditum cum suo conjungat, quia hæc necessariò sunt connexa, *Sanch. c. l.* & alij Canonistæ, & Theologi communiter.

XIV. Porro prædictis addendum 1. Si parochus proprius alterutriûs contrahentis assistat matrimonio, illud validum est, etiamsi in parochia alterutrius sibi non subditi celebretur. Ut si v. g. parochus Petri contrahentis matrimonium cum Anna, ei assistat in parochia Annæ, cujus non est parochus, valet matrimonium, *Sanch. cit. dis. 19. n. 11.* Ratio est, quia Concil. Trident. solùm exigit proprij parochi præsentiam, qui jurisdictionem voluntariam, qualis est assistere matrimonio, illúdque approbare, etiam extra propriam parochiam, exercere potest, quia non exigit causæ cognitionem.

XV. Addendum 2. Validum est matrimonium, cui parochus alterius, vel utriúsque contrahentis assistit, quamvis in neutrius parochia, sed in aliena parochia, vel etiam diœcesi matrimonium celebretur, ut si v. g. civis Dilinganus cum cive Lavingana contrahat matrimonium Donavverdæ, vel etiam extra Diœcesin Augustanam Ingolstadij, præsente tamen parocho Dilingano, vel Lavingano, validum est matrimonium, *Sanch. cit. dis. 19. n. 14.* Ratio est, quia Concilium Tridentinum tantùm requirit proprij parochi præsentiam, sive sponsi, sive sponsæ: & cùm hæc præsentia, sive assistentia non sit actus jurisdictionis saltem fori contentiosi, cum judiciali strepitu, & causæ cognitione, neque etiam sit solemnitas, quæ cum exteriore pompa, ac strepitu fiat, potest præstari, & adhiberi, saltem validè, respectu subditi, seu parochiani extra parochiam, vel etiam Diœcesim: sicut etiam juxta probabiliorem sententiam, potest parochus, audire confessiones suorum parochianorum, extra parochiam, vel etiam Diœcesim, quia est actus tantùm jurisdictionis voluntariæ, non contentiosæ, ergo etiam potest illos matrimonio conjungere.

XVI. Sed jam hîc ulteriùs quæritur, an si proprius parochus assistat matrimonio, extra parochiam, absque licentia Ordinarij, vel parochi loci, peccet, & puniendus sit? Negat peccare, cessante scandalo, *Sanch. c. l. n. 18.* Quia assistere matrimonio est minus quid, quàm actus jurisdictionis voluntariæ, qui in aliena parochia exerceri potest. Sed probabilius est, peccare, & puniri posse, si solemniter, & publicè assistat matrimonio in aliena parochia, sine licentia parochi, quia involat in alienum

enim officium publicum in re gravi. Unde nec benedicere potest parochus sponsos suos in aliena parochia, quod minus videtur, quàm conjungere, *Sanch. c. l. n.* 17.

XVII. ASSERTIO 2. Parochus validè assistit matrimonio, etsi Sacerdos non sit: non tamen potest alteri, quàm Sacerdoti, licentiam assistendi dare, *Sanch. l. 3. de matr. disp. 20. n. 3. & 10.* Probatur ex verbis Concilij Tridentini *cit. c.* 1. ubi non requiritur, ut parochus sit Sacerdos, sicut expressè requiritur in alio, qui de licentia parochi assistit matrimonio. Neque etiam ex fine Constitutionis, sive Decreti hujus id requiritur, cùm parochus etiam non Sacerdos possit omnia exercere, quæ non dependent à potestate Ordinis, ut colligitur ex *c. Suffraganeis, 11. & c. Transmissam. 15. de Elect.* Adeoque potest etiam matrimonio assistere ad fidem faciendam de eo contracto. Sed quia exigitur testimonium fide dignum, ideo requisivit Concilium in assistente matrimonio dignitatem parochialem, ut tantò magis fides ei adhiberetur, quæ dignitas cùm deficiat in non parocho, voluit eam suppleri per dignitatem Sacerdotalem in substituto. Nec refert, quòd Concilium dicat: *Qui aliter, quàm præsente parocho, vel alio Sacerdote, de ipsius parochi licentia &c.* Nam sensus est, quòd matrimonium contrahi debeat coram parocho, vel alio quodam potestatem habente ab Ordinario, vel parocho, dummodo Sacerdos sit. Nec inde sequitur, parochum quoque debere esse Sacerdotem: nam præterquam, quòd particula *Alius* non semper referat personam ejusdem qualitatis, ut patet ex illo *Luc. c. 23. Ducebantur & alij duo nequam cum eo.* Concilium tamen ita locutum fuit, quia communiter parochi Sacerdotes esse solent. Vox autem *Sacerdos* respicit solùm substitutum, in quo requiritur qualitas Sacerdotij, ut per hoc suppleatur conditio, seu qualitas parochi, quæ in eo deest. Similiter in *c. Omnis. 12. de pœnit. & remiss.* decernitur, neminem posse alteri Sacerdoti confiteri, sine licentia proprij Sacerdotis: & tamen DD. communiter aiunt, talem licentiam à quocunque parocho, vel proprio pastore dari posse, etsi Sacerdos non sit: ergo etiam parochus poterit dare alteri licentiam assistendi matrimonio, etsi ipse Sacerdos non sit, *Sanch. c. l. n. 3.*

Porro non potest parochus, sive Sacerdos sit, sive non, dare licentiam Clerico non Sacerdoti, etiamsi Diaconus sit, vel Subdiaconus, assistendi matrimonio, quia verba secundùm communem significationem, & usum verborum accipienda sunt; nomine autē Sacerdotis intelligitur verus Presbyter, *Sanch. cit. disp. 20. n.* 10. Ubi addit, quòd parochus potest concedere hanc licentiam simplici Sacerdoti etiam non approbato ab Ordinario, quia hanc approbationem requirit Concil. Trident. *sess. 23. c. 15. de reform.* solùm pro Confessionibus audiendis.

XVIII. ASSERTIO 3. Parochus, etiam excommunicatus non toleratus, id est, nominatim denuntiatus, vel notorius percussor Clerici, item suspensus ab officio, & beneficio, vel irregularis, vel administratione interdictus, validè assistit matrimonio, & alteri licentiam assistendi dare potest, modò actualiter non sit depositus, sed titulum, & possessionem beneficij retineat, *Sanch. l. 3. de matr. disp. 21. n. 4.* Ratio est, quia talis non desinit esse parochus verus, quamdiu non privatur possessione beneficij: nam assistere matrimonio non est actus jurisdictionis, vel administrationis, cùm etiam ab invito, & repugnante validè præstari possit, sed est actus testimonij ex Juris dispositione requisitus ad valorem matrimonij, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 4. n. 5.* Qui tamen putat, sicut & *Coning disp. 27. de Sacram. dub. 2. n. 25.* quòd excommunicatus, si toleratus non sit, non possit alteri Sacerdoti dare licentiam assistendi, nec validè, nec licitè, quia videtur esse actus jurisdictionis voluntariæ dare alteri licentiam, per quam alioquin inhabilis fiat idoneus ad actûs valorem. Sed contrarium est probabilius, quod docet *Sanch. c. l. n. 7.* quia dare alteri licentiam assistendi matrimonio, vel etiam ei assistere per se ipsum, non est actus jurisdictionis, quia non pertinet ad parochum, in quantum habet jurisdictionem, sed in quantum est legitimus testis matrimonij, habens facultatem substituendi alium, ubi *n.* 8. addit, quòd etiam licitè excommunicatus non toleratus, assistat matrimonio, vel alij det licentiam, & saltem mortaliter non peccet, quia nullam jurisdictionem exercet.

Illud hîc addendum, quòd validè etiam assistat matrimonio parochus habens titulum duntaxat coloratum, licèt verè parochus non sit, ob occultum impedimentum, modò communiter, & vulgò creditur habere titulum verum: quia tunc ob communem errorem, & publicum bonum Jus supplet defectum ipsius, *arg. l. Barbarius 3. ff. de Offic. Prætor.* ita ut veram parochi in utroque foro jurisdictionem habeat: secus foret, si esset intrusus, seu positus in parochia, sine legitima Superioris auctoritate, quia talis non habet titulum coloratum, *Sanch. cit. l. 3. disp. 22. n. 60.*

XIX. ASSERTIO 4. Probabile est, vagos, seu vagabundos (eos scilicet, qui nullibi fixam, seu constantem sedem, aut stabile domicilium habent) posse validè, ac licitè contrahere matrimonium, coram quolibet parocho, quem elegerint: probabilius tamen videtur, eum parochum debere interesse matrimonijs vagorum, in cujus parochia, pro tempore, quo contrahunt, versantur. Prius docet *Sanch, l. 3. de matr. disp. 25. n.* 11. ubi hanc rationem dat, quia quivis parochus potest vagorum confessiones audire, & Eucharistiam illis administrare, ergo & eorum matrimonio assistere. Posterius docet *Coning disp. 23. dub. 2. n.* 20. & alij, quia & probabilius est, quòd vagi non à quolibet parocho Sacramenta possint suscipere, sed solùm à parocho loci, in quo pro tempore versantur, quia & illi necessariò habere debent proprium aliquem pastorem, à quo Sacramenta suscipiant, nec alius, quàm ille, congruè assignari potest.

Illud certum est, parochos non posse licitè vagabundos matrimonio conjungere, nisi factâ priùs diligenti inquisitione, de eorum statu, & habilitate ad contrahendum matrimonium, & obtentâ Ordinarij licentiâ, prout præcipit Concil. Trident. *sess. 24. c. 7. de reform. matr.* Cùm periculum sit, ne priore uxore alibi relictâ, in loco, ubi modò sunt, aliam ducant, vel etiam plures, illâ vivente. Quæ ratio etiam militat in peregrinis, seu alienigenis, qui alibi fixum domicilium habent, & contrahere volunt in

loco,

loco, ubi ignoti sunt, cum quibus eadem observanda sunt, quæ cum vagis, *Sanch. cit. dis. 25. n. 8.* Quod certum est, saltem quoad diligentem inquisitionem de ijs faciendam, *Coning c. l.* Porrò illi alienigenæ, qui ad aliquem locum accedunt, non quidem animo perpetuò ibi permanendi; per plures tamen annos, vel saltem majorem anni partem ibi habitandi, ut Studiosi in Universitatibus, milites in præsidijs, famuli, ac ancillæ operas annuas locantes heris, sortiuntur in eo loco quasi domicilium, & proprius eorum pastor est Parochus, in cujus parochia pro eo tempore habitant, adeoque etiam parochus loci eorum matrimonio assistere potest, *Sanch. l. 3. dis. 23. n. 12, & 13.*

XX. Assertio 5. Præter Parochum, etiam proprius Episcopus in sua Diœcesi, vel alius quasi Episcopali jurisdictione præditus proprium territorium habens assistere potest matrimonio, ut Abbas exemptus, Vicarius generalis Episcopi, etiam absque speciali commissione, Capitulum Cathedrale, Sede vacante, quia succedit in jurisdictione Episcopi. Item Legatus Sedis Apostolicæ in Provincia suæ legationis, ac denique S. Pontifex per totum orbem terrarum, potest fidelium matrimonijs assistere, vel assistendi licentiam dare, quia hi omnes, nomine Ordinarij comprehenduntur, & sunt Parocho superiores, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 28. n. 1. & seqq.* Archiepiscopus tamen nequit assistere matrimonijs subditorum Suffraganeorum suorum, quia non est Ordinarius ipsorum, nec habet in eos jurisdictionem, nisi cùm actu visitat, aut causa ad eum per appellationem est devoluta, *Sanch. c. l. n. 3.*

XXI. Illud hîc addendum, Parochus Catholicus potest licitè assistere matrimonijs hæreticorum, qui in sua parochia degunt, ut frequenter contingit in pluribus locis Germaniæ, & docet *Laym. cit. c. 4. n. 8.* Quia id non est prohibitum ratione communicationis cum hæreticis, quia hi non sunt vitandi post Concilium Constantiense, neque in sacris, neque in politicis rebus, nisi sint nominatim denuntiati. Neque etiam propter irreverentiam, quæ infertur Sacramento, quod hæretici indignè suscipiunt, quia parochus non est minister hujus Sacramenti, sed tantùm testis.

XXII. Assertio 6. Parochus, & testes debent esse præsentes matrimonio, non tantùm physicè, sive corpore; sed etiam moraliter, sive animo, cum advertentia scilicet, & usu rationis, ita ut intelligant, quid agatur, non enim censetur in Jure præsens, qui non adest more humano, intelligens, & advertens, quid agatur, *l. Coram Titio. 209. ff. de V. S.* Sufficit tamen, ut aliquo sensu advertant, quid fiat, sive visu, sive auditu, vel etiam si præsentes intelligant per interpretem mutuum consensum, cùm etiam ipsi sponsi possint per interpretem contrahere, *Sanch. libr. 3. dis. 39. n. 2. & 3.* ubi *n. 4.* ait, credendum esse in hoc casu dicto solius interpretis, quia non est testis, sed communi consensu contrahentium electus, ut declaret mutuum eorum consensum.

Ex dictis infertur, ea verba, *Ego vos in matrimonium conjungo &c.* Vel alia similia, quæ Concilium præcipit proferri in *cit. c. 1.* non esse de essentia matrimonij, quæ etsi parochus, vel sacerdos non proferat, validum erit matrimonium, quia sacerdos non est minister hujus Sacramenti, sed Concilium solùm requirit illius præsentiam, neque ea verba sunt materia, & forma Sacramenti, *Sanch. l. 3. dis. 38. n. 4.* Sunt tamen ea verba de necessitate præcepti, quia parochus peccat ea omittens, cùm Concilium utatur verbis præceptivis, & cùm sit res gravis, erit peccatum mortale, Salzedo in *practic. Canon. c. 77. §. Secundò illud.* quamvis *Sanch. c. l. n. 7.* putet illa omittere esse solùm culpam venialem.

XXIII. Assertio 7. Non requiritur ad valorem matrimonij, ut parochus, aliique testes ad id vocati, seu rogati sint: unde etiamsi casu interveniant, vel omnino inviti, & repugnantes intersint, vi detenti, dummodo intelligant mutuos contrahentium consensus, validum est matrimonium. Ratio est, quia sive spóte, sive inviti intersint, possunt æqualiter intelligere ac testari de ijs, quæ geruntur, ut colligitur ex *cit. l. Coram Titio* ibi: *Scire autem, non autem velle is debet, cùm etiam eo invito rectè fit. ff. de V. S.* Ergo dicitur aliquid coram aliquo fieri, quamvis invitus adsit, & servatur finis decreti Tridentini, cùm jam Ecclesiæ constet de tali matrimonio, *Sanch. l. 3. dis. 39. n. 9.* Idémque est, si parochus, vel testes dolo ad aliud vocati, intersint matrimonio, *Sanch. c. l. n. 12.*

XXIV. Præterea necessariò requiritur, ut tres, vel duo saltem testes simul cum parocho intersint matrimonio, quia Concilium Trident. copulativè exigit præsentiam parochi, ac testium, non tamen requiruntur testes omni exceptione majores, sed sufficiunt qualescunque, modò usu rationis præditi advertant, quid agatur: unde etiam impuberes, fœminæ, parentes, consanguinei, domestici, servi, Religiosi, excommunicati, infames, imò etiam infideles assistere matrimonio, ut testes, possunt, *Sanch. l. 3. dis. 41. n. 5.* Ratio est, quia decretum Concilij Tridentini quippe correctorium Juris antiqui, extendendum non est, præsertim cùm sit irritans matrimonium, cujus causa est favorabilis, *c. Ult. de sent. & re judic.* Sicut etiam in favorem fidei ejusmodi testes admittuntur, *c. In fidei. 5. de hæret in 6.* Deinde quia testes, etsi alioquin inhabiles, validè tamen admittuntur ex communi contrahentium consensu. Imò etiam in alijs causis, & actibus judicialibus, validum est eorum testimonium, si à Judice, vel parte adversa non repellantur, ut colligitur ex *c. 1. de except. in 6.* Denique defectus aliorum testium supplet auctoritas Parochi, *Arg. c. Cùm esses. 10. de Testam.* Ubi requiritur, ut præter Presbyterum, tres, vel duo testes legitimi, ac idonei adhibeantur in testamento: ergo cùm in matrimonio contrahendo tantùm requiratur præsentia parochi, & duorum, vel trium testium, & nulla alia in illis exprimatur qualitas, signum est nullam aliam requiri, nisi quæ jure naturæ est necessaria ad ferendum testimonium, nempe ut usum rationis habeant, *Sanch. c. l. n. 5.* Præsentia verò, & auctoritas Parochi supplet defectum aliorum testium, si habeat librum, in quo conjugum, & testium nomina, diémque, & locum contracti matrimonij describat, prout præcipitur in Decreto Concilij Tridentini *cit. c. 1. de reform. matrim. sess. 24.* Sed & tunc testes aliàs inhabiles sufficiunt ad plenam fidem faciendam,

faciendam, si postea lis oriatur in judicio, an matrimonium sit validum, *Sanch. cit. dis.* 41. *n.* 6. *Laym. cit. c.* 4. *n.* 6. *in fine.*

§. IV.

An, & qua ratione denuntiationes publicæ præcedere debeant, ante matrimonium?

XXV. De his agitur in c. *Cùm inhibitio.* 3. & *ult. h. t. in princ.* Quod est desumptum ex Concilio generali lateranensi sub Innocentio III. ubi prohi» betur matrimonium contrahi, intra quattum con» sanguinitatis, & affinitatis gradum, juxta *c. Non* » *debet.* 8. *de consanguin. & affin.* Licèt olim fuerit » prohibitum usque ad septimum gradum inclusivè, » de quo infrà *cit. tit.* 2. Inhibentur matrimonia » clandestina, & prohibetur etiam, ne quis Sacerdos » talibus interesse præsumat. 3. generaliter statuitur, » ut cùm matrimonia fuerint contrahenda in Ec» clesijs per Presbyteros, publicè proponantur Edi» cta, competenti termino præfinito, intra quem » qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimen» tum opponat: & ipsi Presbyteri etiam investigent, » utrùm aliquod impedimentum obsistat. 4. Si au» tem aliquid rationabile objectum fuerit contra » matrimonium contrahendum, contractus inter» dicatur, donec quid fieri debeat, manifestè con» stiterit. Reliqua ad hoc cap. pertinentia infrà explicabimus.

XXVI. Notandum 1. Denuntiationes, seu proclamationes sunt monitiones quædam, quæ præmittuntur matrimonio contrahendo, ut si quis impedimentum Canonicum novit inter sponsos, intra terminum competentem assignatum, illud aperiat: quamvis etiam ipse parochus debeat de tali impedimento inquirere, & indagare. Quòd si probabilis conjectura afferatur de impedimento, interdici debet matrimonium, donec de eo cognoscatur, quia ad impediendum matrimonium non requiritur plena probatio, sed sufficit verisimilis conjectura, seu præsumptio, quia agitur de peccato vitando, si contraheretur matrimonium in casu prohibito, quamvis per solam conjecturam jam contractum non dissolveretur, *Hostiens. hîc V. Conjectura.*

Notandum 2. Jure antiquo, non erat præscriptum, quoties fieri debeat talis denuntiatio, ut patet ex hoc cap. Unde satis tunc fuit una denuntiatio, modò ea publicè in Ecclesijs per Presbyteros fieret, *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 3. *dub.* 6. *n.* 125. Quid verò hodie circa hoc sit statutum, infrà dicetur. Restant nunc quæstiones de denuntiationibus matrimonij, quas hîc proponemus, & resolvemus.

XXVII. Quæritur 1. An denuntiationes sint de essentia matrimonij, vel saltem de præcepto? Resp. Denuntiationes non sunt de essentia matrimonij, adeoque hoc validum est, etiamsi nullæ denuntiationes præmittantur, vel fiant: peccant tamen lethaliter, tam parochus assistens matrimonio, quàm ipsi contrahentes, si eæ non sint factæ, *Sanch. l.* 3. *de matrim. dis.* 5. *n.* 3. Prior pars probatur, quia Concilium Trident. *cit. c.* 1. *de reform. matr. sess.* 24. agens de denuntiationibus utitur solùm verbis præceptivis, nec irritat matrimonium aliter factum, & infrà, ubi præscribit conditiones essentialiter requisitas ad matrimonium, solius præsentiæ parochi, ac testium meminit. Posterior pars probatur; quia materia præcepti gravis est, sicut & finis, cùm hæ denuntiationes præmittantur, ut resciri possit, an nullum inter sponsos impedimentum subsit, propter quod matrimonium non subsisteret: nec refert, quamvis subinde constet nullum subesse impedimentum, quia lex non desinit obligare, etiamsi ejus ratio in particulari hîc & nunc cesset, *Coning dis.* 27. *de Sacram. dub.* 5. *n.* 51. Quamvis non esset peccatum grave, si aliqua denuntiatio omitteretur, quando moraliter certum est, nullum subesse impedimentum, *Sanch. c. l. n.* 7. & *Coning. c. l.*

XXVIII. Quæritur 2. Ubi quando, & quomodo fieri debeant denuntiationes? Resp. 1. Si sponsi ad diversas parochias spectent, denuntiationes in utriûsque contrahentis parochia faciendæ sunt, quia Concilium dicit, à proprio contrahentium Parocho faciendas esse, vel de licentia ipsius ab alio, neque in vicinia sponsi possunt sciri impedimenta sponsæ, nec vice versâ, *Sanch. dis.* 6. *n.* 2. & 5. Quamvis contraria consuetudo damnari non debeat, quâ in quibusdam locis denuntiationes istæ tantùm fiunt in parochia unius sponsi, in quo celebrandæ sunt nuptiæ, *Laym. cit. c.* 4. *num.* 10. 2. Denuntiationes, secundùm Concilium Trident. debent fieri continuis tribus diebus festivis, inter quos scilicet non medient alia festa, etsi intercedere possint, ac debeant aliquot dies profesti, quò obtineatur finis Concilij Tridentini, qui est, ne sibi immediatè succedant hæ denuntiationes, ita ut tempus non suppetat ad deferenda impedimenta; & ne tamdiu etiam differantur, & interrumpantur, ac à se invicem distent, ut parochiani illorum obliviscantur, & nuptiæ nimis diu cogantur differri, *Sanch. c. l. num.* 8. 3. Debent fieri in Ecclesia inter Missarum solemnia juxta Trident. nihil tamen refert, etsi extra Ecclesiam, & die non festo, in quo tamen frequens sit populi concursus, hæ denuntiationes fiant, ut in prædicationibus, quia Concilium, dum præcipit eas fieri in Ecclesia, & diebus festivis, inter Missarum solemnia, solùm spectare videtur frequentiam populi, ut scilicet ad multorum notitiam nuptiæ celebrandæ perveniant, quò faciliùs impedimenta detegantur, *Sanch. c. l. n.* 9. In qua re tamen observari potest cujusq; Ecclesiæ consuetudo, *Laym. c. l. n.* 10. *in fine.*

XXIX. Quæritur 3. Quis possit dispensare, ut denuntiationes matrimonij omittantur, & ob quas causas? Resp. Episcopus, seu Ordinarius, ex justa causa, dispensare, & remittere potest denuntiationes, ut expressè habetur in *cit. c.* 1. *sess.* 24. *de reform. matr.* Etsi Jure antiquo Episcopus in denuntiationibus dispensare non poterat, quia erant præceptæ in Concilio Generali Lateranensi, in cujus lege Episcopus regulariter dispensare non potest, *Sanch. l.* 3. *dis.* 7. *n.* 1. Nomine autem Ordinarij hîc venit etiam Vicarius generalis Episcopi, ita ut possit dispensare in denuntiationibus, etiam absque speciali delegatione Episcopi, *cit. c.* 1. *Sanch. c. l. n.* 10. Quamvis autem Concilium unam solam causam dispensandi recenseat, nempe quando probabilis est suspicio, matri-

matrimonium malitiosè impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantùm denuntiatio fiat, vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus, matrimonium celebretur: poterit tamen Ordinarius dispensare ex quavis alia causa, quæ juxta prudentum arbitrium, justa videbitur, cùm Concilium rem totam illius prudentiæ, ac judicio reliquerit. Tales autem causæ sunt sequentes. Veluti 1. Si denuntiationes fieri nequeant, quia contrahentes pudore suffunderentur, denuntiationibus factis, ob nimiam disparitatem, ut si valde senex ducat iuvenculam, vel prænobilis ignobilem, aut valde dives pauperem, vel è contra. 2. Si Magnates contrahant, quorum conjugia ignota esse non solent. 3. Si ex publicatione matrimonij probabiliter timeatur scandalum publicum infamiæ, damnum corporis, vel animi, ut si viventes in concubinatu habeantur publicè conjuges, vel in articulo mortis constitutus ad legitimandam prolem velit ducere concubinam. 4. Quando matrimonium semel solemniter contractum postea reperitur nullum ob occultum impedimentum, ut omnes docent. 5. Quando instat tempus Adventûs, vel Quadragesimæ, quo prohibetur nuptiæ benedici, & simul periculum esset dissolutionis sponsaliũ aut fornicationis, si nuptiæ diutiùs differrentur, *Sanch. l. 3. dis. 9. n. 3. & pluribus seqq. Tanner. cit, dis. 8. q. 3. dub. 6. n. 129. & alij.* In his, & similibus casibus, si Ordinarius Diœcesanus rogatus injustè neget dispensationem, vel procul absit, & periculum sit in mora, poterunt nuptiæ celebrari, omissis denuntiationibus, *Sanch. cit. l. 3. dis. 10. n. 27. & 29.* Porro quamvis Parocho non competat potestas dispensandi in denuntiationibus, nisi ex concessione Episcopi, ut ex communi docet *Sanch. cit. dis. 7. n. 17.* Poterit tamen in casu necessitatis per epijchiam interpretari, ac declarare, legem illam hîc & nunc non obligare, ut si in articulo mortis, concubinarius velit contrahere matrimonium cum concubina, *Tanner. cit. dub. 6. n. 132.*

XXX. Prædictis addendum 1. Si ob causam, vel per dispensationem Episcopi denuntiationes sint prætermissæ ante nuptias, non tamen omnino remissæ, tunc post nuptias, ante consummationem matrimonij, faciendæ sunt, ut si fortè impedimentnm dirimens subsit, illud faciliùs detegatur: nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit, ut prædictæ denuntiationes omnino remittantur, ut habetur in Concilio Tridenr. *cit. c.* 1. alioquin conjuges saltem primâ vice consummantes, peccabunt lethaliter, ut docet ex veriore sententia *Sanch. cit. l. 3. dis. 11. n. 3.* Ratio est, quia hi contrahentes tenebantur præmittere denuntiationes, ante contractum matrimonium, sed si tunc omissæ sunt, præmittere, ante illius consummationem, ne fortè copula subsequens sit fornicaria: ergo sicut non præmittere denuntiationes, ante matrimonium, absque justa dispensatione, est peccatum lethale, etiamsi contrahentes adhibeant diligentiam, an adsit impedimentum aliquod dirimens: ita etiam erit mortale non præmittere denuntiationes, ante consummationem matrimonij, eâdem adhibitâ diligentiâ, cùm idem præcepum violetur. Idque procedit, non solùm si primâ vice consummatur matrimonium, ante denuntiationes; sed etiam si postea sæpius, quia eadem est ratio, imminet enim idem fornicationis periculum, cùm nondum adhibita sit diligentia ab Ecclesia præscripta, ut impedimenta, quæ fortè latent, detegantur, *Sanch. cit. dis. 11. n. 5.*

XXXI. Addendum 2. Post factas denuntiationes, is, qui scit impedimentum etiam occultum, tenetur illud deferre, & revelare, nisi vel nihil se profuturum, vel bonâ fide contrahentibus obfuturum, aut scandalum secuturum existimet; parochus autem informatus de impedimento, debet quidem matrimonium interdicere, non tamen de impedimento potest cognoscere, sed ejus cognitio pertinet ad Ordinarium, *juxta c. Ult. h. t. & Concil. Trident. cit. c. 1. Tanner cit. dub. 6. n. 133.* Debent autem priùs Conjuges secretò moneri, præsertim si impedimentum ortum habeat ex peccato occulto, ut propter tale impedimentum desistant à matrimonio contrahendo: & si non acquiescant, parocho, & per hunc, si opus sit, Ordinario impedimentum denuntiandum est, qui de eo cognoscet, *Sanch. cit. l. 3. dis. 13. n. 2. & 3. Tanner. cit. dis. 8. q. 3. dub. 6. n. 133.* Apud quos plura de denuntiationibus videri possunt. De his & matrimonijs clandestinis fusè agit *Barb. de Offic. Episcop. alleg. 32.* An verò etiam necessariò præmittenda sit benedictio Conjugum, ante matrimonium, dicetur infrà *Tit. ult. hoc. libro.*

§. VI.

De probatione matrimonii clandestini, & eius publicatione.

XXXII. De priore agitur in *c. Si quis 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio Arelatensi, ubi dicitur, quòd alleganti matrimonium clandestinum incumbat onus probandi. Verba autem textûs hæc sunt: si quis clam desponsaverit aliquam, & mulier, » vel vir neget hujusmodi desponsationem, viro in- » cumbit probatio. Ratio est, quia facta non præ- » sumuntur regulariter, nisi probentur, *c. Quoniam. 11. in fine de probation.* ideo, dicenti, seu asserenti incumbit probatio, *l. 2. ff. eod.* Videtur autem in hoc c. dici, quòd, sive vir neget desponsationem, sive mulier, semper viro incumbat probatio, quia vir est Caput mulieris, *Gl. hic V. Viro.* Sed hoc non est verum, *juxta cit. l. 2. ff. probat.* Verus itaque sensus est hujus cap. si mulier negat desponsationem esse factam, vir verò affirmat, tunc viro incumbit probatio: si verò vir negat, & mulier è converso affirmat, hoc casu, mulieri probatio incnmbit, quod quidem non est expressum in textu, sed subintelligendum, quia idem judicium est quoad hoc de muliere, quod de viro, *Gl. hîc V. Viro incumbit, in fine,* ubi addit, & hoc verum est, & sic servatur, *Abb. ibid.* in casu, & alij DD. communiter.

Verùm hodie inutilis est hæc controversia, quia cùm ex decreto Concilij Trident. *in cit. c. 1. de reform. matr.* matrimonia clandestina sint irrita, si quis dicit matrimonium clandestinum esse contractum, non debet compelli ad id probandum, quod probatum non relevat, *l. Ad probationem 21. C. de probat.* quia ideo in hoc c. admittitur probatio matrimonij clandestini, quia hoc olim erat validum, cùm autem

nunc

nunc invalidum sit, inanis, & frustratoria esset talis probatio, *Fagnan. in cit. c. 1. n. 6. h. t.*

XXXIII. De posteriore, scilicet de publicatione matrimonii clandestini, agitur in *c. Quod nobis. 2. h. t.* ubi Papa Alexander III. rescribit: Si matrimonia ita occultè contrahantur, ut legitima probatio non appareat, sive haberi nequeat, contrahentes ab Ecclesia non sunt compellendi, ut simul maneant: Si tamen contrahentes ea velint publicare, recipienda sunt, & comprobanda ab Ecclesia, tanquam à principio in conspectu Ecclesiæ essent contracta: nisi rationabilis causa (puta justum impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, vel aliud simile, *Gl. hic V. Rationabilis*) obsistat. Ratio prioris partis est, quia Ecclesia, sive Ecclesiasticus Judex non judicat de occultis, quæ probari non possunt, *c. Erubescant. 11. dist. 32. Gl. hic V. Compellendi.* quin potiùs clam contrahentes ab invicem sunt separandi per Ecclesiam, eò quòd Canones præsumant, nullum inter eos esse contractum legitimum matrimonium, sed potiùs adulterium, stuprum, vel fornicatio, juxta *c. 1. caus. 30. q. 5.* Ratio posterioris partis, quòd videlicet matrimonium clam contractum, si à contrahentibus postea publicetur, recipiatur, & approbetur ab Ecclesia, est, quia tunc constat Ecclesiæ inter eos matrimonium contractum, ideóque recipit, & approbat Ecclesia tale matrimonium, tanquam legitimè probatum per confessionem partium contrahentium, *Canis. in cit. c. 2. n. 2. h. t.*

XXXIV. Pro majore declaratione hujus c. notandum 1. Matrimonium duobus modis potest dici clandestinum, ut notat *Alexand. de Nevo hic n. 2.* Primò, quando ita est occultum, ut nullo modo probari possit. Secundò, quando est quidem occultum, ita tamen ut probari possit per testes; & hoc modo dicitur clandestinum, id est, non publicum, licèt probari possit per testes, quia tot fuerunt præsentes, quot sufficiunt ad probationem.

Notandum 2. Clam contrahentes matrimonium non sunt cogendi, ut simul cohabitent, & se tanquam conjuges tractent, si alter, vel uterque matrimonium neget, & alia probatio haberi non possit, *Gl. hic V. Compellendi.*

Notandum 3. Si contrahentes velint publicare matrimonium clam contractum, standum est simpliciter assertioni utriûsque conjugis super matrimonio clam contracto, perinde ac si in facie Ecclesiæ contractum fuisset, adeò ut proles ante publicationem suscepta, pro legitima habenda sit, *Abb. hic not. 8. & Alex. de Nevo n. 4. juxta c. Quod nobis. 9. infrà. Qui filij sint legitimi,* de quo ibid. Excipi debet, nisi agatur de præjudicio alterius matrimonii publicè contracti, quia tunc non est credendum simplici assertioni contrahentium, nisi matrimonium clandestinum aliunde probetur, *Fagn. in cit. c. 2. n. 5. 6. & 7. h. t.*

Notandum 4. Publicatio matrimonii clandestini hunc effectum tribuit matrimonio, ac si ab initio in facie Ecclesiæ contractum fuisset, ut patet ex fine hujus cap. *Alex. de Nevo hic n. 7.* Quamvis autem spectato Jure antiquo, matrimonia clandestina sint valida, non tantùm quoad DEUM, sed etiam quoad Ecclesiam, si de illis constet per confessionem utriûsque Conjugis, vel per alias legitimas probationes: hoc autem non procedit post Concil. Trident. secundùm quod est invalidum, ut ex dictis patet, *Fagn. hic n. 21. & 22.*

XXXV. Notandum 5. Illi, qui priùs matrimonium clam contraxerunt, & postea cum alio, vel alia palam, sive publicè ineunt, non sunt cogendi ad prius matrimonium, sed posterius observandum, non quòd per posterius matrimonium, quod reipsâ nullum est, prius fuerit dissolutum, quippe quod est validum: sed quia de priore matrimonio quippe clam inito non constat Ecclesiæ, propter defectum probationis, posterius verò est legitimè probatum, & ideo, de qua re cognovit Judex, de ea quoque pronunciare debet, *l. De qua re. 74. ff. de Iudic.* Unde etsi Judex per sententiam excommunicationis velit talem cogere ad observandum posterius matrimonium invalidum, non debet ei contra conscientiam suam parere, sed potiùs humiliter excommunicationem sustinere, juxta *c. Inquisitioni 44. de sent. excomm.* & licèt talis excommunicatus sit in foro externo, non tamen in foro interno, & coram DEO, *Canis. in cit. c. 2. n. 2. h. t.*

§. VII.

De pœnis matrimonii clandestini, & clam contrahentium, vel ei assistentium.

XXXVI. Quæritur 1. Quæ sint pœnæ ipsius matrimonii clandestini? Resp. duæ præcipuæ. Prima est, quamvis aliàs filii ex matrimonio invalido geniti, quando uterque parens, vel saltem alter bonâ fide contraxit, ignorans impedimentum, sint legitimi, *c. Ex tenore. 14. Qui filii sint legitimi*; attamen si matrimonium illud nullum fuit clandestinum, quia omissis denunciationibus initum fuit, tum filii ex eo geniti erunt illegitimi, non obstante bonâ fide parentum, ignorantium impedimentum, prout statuitur in *c. Cùm inhibitio. 3. & ult. §. Siquis verò. h. t.* ubi dicitur: Siquis hujusmodi clandestina (scilicet non præmissâ denunciatione, publicè factâ, *Gl. hic*) vel aliter interdicta conjugia inire præsumpserit, in gradu prohibito, etiam ignoranter, proles sic suscepta prorsus illegitima censeatur, nihil ei suffragante parentum ignorantiâ, cùm illi taliter contrahendo, non expertes scientiæ, vel saltem affectatores ignorantiæ videantur. Idémque est, si ambo parentes conscij impedimenti legitimi, in facie Ecclesiæ contra interdictum contrahere præsumant, erit enim similiter proles illegitima. Cujus ratio assignatur in textu; ideo enim geniti ex matrimonio putativo sunt legitimi, quia saltem alter parens fuit in probabili ignorantia impedimenti, ut tradunt communiter DD. *in cit. c. Ex tenore.* quæ ratio cessat, quando clam contrahitur matrimonium, omissis denunciationibus, non enim est probabilis ignorantia, si omittantur ea, quæ requiruntur ad inquirendam veritatem, *Sanch. l. 3. de matr. dis. 42. n. 1.* Item ignorantia non excusat eum, qui non adhibuit debitam diligentiam, inquirendo id, quod inquirere tenebatur, talis enim ignorantia

rantia est indirectè voluntaria, ut colligitur ex *cit.* §. *Siquis verò*, ibi: *Cùm illi taliter contrahendo, affectatores ignorantiæ videantur, h. t.* quasi dicat, ignorantiam fuisse affectatam, & indirectè voluntariam, quia debita diligentia ad inquirendum impedimentum non est adhibita, *Sanch. cit. loc.*

Similiter si ambo parentes sciant impedimentum matrimonii, licèt contrahant in facie Ecclesiæ, filii ex iis geniti sunt illegitimi, *Gl. hìc V. Si ambo.* quia cùm isti sciant, se non posse legitimè contrahere, & tamen contrahant, sunt in mala fide, quia censentur publicè contrahere ad decipiendam Ecclesiam, ideo in odium ipsorum talis proles censetur illegitima, sicut si publicè contractum matrimonium non esset, *Vivian. in Ration. Iur. Pontif. hìc.*

XXXVII. Ubi præterea notandum, prædicta pœna matrimonii clandestini, ut proles sit illegitima, habet locum, non tantùm, si matrimonium nullum sit, ob impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, sed etiam si ob aliud quodcunque impedimentum tale matrimonium sit irritum, quia in *cit.* §. *Siquis verò*, mentio fit de impedimento gradûs prohibiti, solùm exempli causâ: ratio verò ibi expressa, quòd parentes affectatores ignorantiæ videantur, cùm debitam diligentiam non adhibuerint ad inquirendum impedimentum, militat in quovis alio impedimento, *Sanch. cit. dis.* 42. *n.* 4. quod tamen limitandum est, ut locum habeat etiam in aliis impedimentis, saltem iis, quæ per denunciationes, suapte naturâ, detegi, seu cognosci possunt: secus esse videtur de aliis, ut si v. g. matrimonium clandestinum irritum sit, propter occultum defectum consensûs interni alterius contrahentis: tunc enim proles suscepta ex matrimonio clandestino putativo erit legitima, si alteruter conjux in bona fide fuit, quia tunc cessat omnino ratio *cit.* §. *Siquis verò*, cùm hi contrahentes non possint dici affectâsse ignorantiam impedimenti, quia omni diligentiâ adhibitâ, id scire non poterant, ut probabiliter docet *Sanch. cit. dis.* 42. *n.* 5. Sed contrarium tenet *Coning dis.* 27. *dub.* 9. *n.* 77. quia *c.* 2. *& c. pen. Qui filii sint legit.* privilegium legitimationis expresè concedit illis solis, qui in facie Ecclesiæ matrimonium contraxerunt, non item illis, qui clandestinè.

XXXVIII. Similiter non consentiunt DD. utrùm matrimonium, quod coram Parocho, & testibus, non præmissis denunciationibus, initum fuit, censeri debeat clandestinè, & non in facie Ecclesiæ celebratum? *Sanch. l.* 3. *dis.* 1. *n.* 7. asserit esse clandestinum, quoad pœnas incurrendas, ut colligitur ex *cit. c. ult.* §. *Siquis verò, h. t.* ubi illud matrimonium appellatur clandestinum, cui denunciationes non sunt præmissæ: à Jure autem veteri non est recedendum, nisi expresè per novum corrigatur. Sed neque hoc certum est, quòd si matrimonium, temerè omissis denunciationibus, initum, postea publicetur, & ab Ecclesia approbetur, proles ex eo nata sit legitima, ut docet *Sanch. l.* 3. *dis.* 43. *n.* 4. *Arg. c. Quòd nobis.* 9. *Qui filii sint legitimi, & c.* 2. *h. t.* Verùm in his Canonibus non agitur de matrimonio invalidè contracto, ob impedimentum dirimens. At verò in *c. ult.* §. *Siquis verò*, *h. t.* generaliter deciditur, & absque ulla exceptione, tales filios illegitimos esse, cùm tamen illud cap. sit posteriùs conditum, *Coning cit. dis.* 27. *dub.* 9. *n.* 79. *Laym. l.* 5. *tract.* 10. *p.* 2. *c.* 4. *n.* 16. Sed de hoc plura infrà *Tit.* 17. ubi ex instituto de hoc agitur.

XXXIX. Altera pœna matrimonii clandestini est, si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat, prout decrevit Concil. Trident. *Sess.* 24. *c.* 5. *de reform. matr.* ubi etiam ratio redditur: *non enim dignus est, ut Ecclesiæ benignitatem experiatur facilè, cujus salubria præcepta temerè contempsit.* Id verò intelligendum est, non solùm quando consanguinei, vel affines scienter contrahunt matrimonium in gradu prohibito, sed etiam extendi debet ad quælibet alia impedimenta dirimentia, saltem ea, quæ per promulgationem matrimonii detegi possunt, quia quamvis hæc sit pœna, est tamen statutum in maximum animarum favorem, nempe ad vitanda matrimonia clandestina irrita, quæ passim spe dispensationis impetrandæ contrahebantur, ideóque non restringenda, sed extendenda est, & quia eadem ratio suprà allata militat in omni impedimento dirimente, *Sanch. l.* 3. *dis.* 42. *n.* 7.

XL. Quæritur 2. Quæ sint pœnæ contrahentium matrimonium clandestinum, & testium ei assistentium? Resp. Prima est, clandestinè contrahentes, sine Parocho, & testibus, redduntur inhabiles, non absolutè ad matrimonium ineundum, sed ad sic contrahendum, id est, clandestinè, *Concil. Trident. c.* 1. *de reform. matr. Sess.* 24. *Sanch. l.* 3. *dis.* 46. *n.* 2. Secunda pœna est arbitraria, sunt enim graviter puniendi, arbitrio Episcopi, sicut præcipit Concil. Trident. *cit. c.* 1. *Sanch. c. l. n.* 6. Hæc autem pœna arbitraria non est imponenda contrahentibus, omissis denunciationibus, sed tantùm quando contrahitur matrimonium, sine Parocho, & absque debito testium numero, *Sanch. c. l. n.* 8. Testes verò assistentes matrimonio ab Ecclesia interdicto, ei auctoritatem præstando, cùm peccent, condignâ pœnâ puniendi sunt, eaque arbitrariâ, pro culpæ qualitate, *Sanch. c. l. n.* 8.

XLI. Quæritur 3. Quæ sint pœnæ Parochi, vel alterius Sacerdotis assistentis matrimonio clandestino? De his agitur in *c. Cùm inhibitio.* 3. *& ult.* §. *fin. h. t.* ubi ita statuitur: Si Parochus tales conjunctiones (seu matrimonia clandestina) prohibere noluerit, vel quicunq; alius Sacerdos, etiam regularis, illis interesse præsumpserit, per triennium ab officio suspendatur: graviùs puniendus, si culpæ qualitas postulaverit. Iis verò, qui taliter præsumpserint copulari, etiam in gradu concesso, condigna pœnitentia injungatur. Siquis autem ad impediendum legitimum matrimonium impedimentum malitiosè objecerit, Canonicam ultionem non effugiet.

XLII. Pro declaratione hujus §. notandum 1. hæc suspensio triennalis ab officio non est ipso jure lata, sed ferenda per Judicem, ut constat ex textu ibi: *suspendatur*, quod actum, seu ministerium Judicis in futurum exigit, *Salzedo in pract. Canon.* §. *Suspenditur. lit. B. Sanch. l.* 3. *dis.* 48. *n.* 2.

Notandum 2. Præterea Concil. Trident. *c.* 1. §. *Nuper. Sess.* 24. *de reform. matr.* statuit, ut Parochus, vel alius Sacerdos, qui cum minore testium numero,

numero, quàm ibi statuto; & testes, qui sine Parocho, vel alio Sacerdote, de Ordinarii, seu Parochi licentia, his clandestinis matrimoniis interfuerint, nec non ipsi contrahentes, graviter pro arbitrio Ordinarii puniantur. Unde hîc jam quæritur, an per hoc Decretum Concilii Tridentini sublata sit, & revocata suspensio illa triennalis? Negant plures apud *Sanch. cit. disp.* 48. *n.* 3. quia Tridentinum non derogat Juri antiquo, imò ait, se inhærere vestigiis Concilii Lateranensis in *cit. c. ult. h. t. & in §. fin. ibid.* ultra suspensionem triennalem decernit Parochum graviùs puniendum, si culpæ qualitas postulaverit. Sed contrarium tenet *Sanch. ibid. n.* 4. ubi ait, cessare hodie suspensionem triennalem per pœnam arbitrariam impositam à Tridentino, quia quando minor pœna imponitur novâ lege, ob idem delictum, pro quo gravior imponebatur lege antiquâ, tunc cessat pœna legis antiquæ; quod tamen nondum est sufficienter probatum. Limitat tamen id *Sanch. c. l. n.* 5. ubi ait, si proprius Parochus, vel alius Sacerdos regularis, aut sæcularis, de ejus licentia, matrimonio valido, clandestino tamen, ob denunciationes omissas, intersit, tunc habere adhuc locum pœnam suspensionis triennalis, quia Trident. Concilium de hoc nullam decrevit pœnam. Idémque statutum est in *cit. §. fin.* de Parocho, qui sciens hujusmodi matrimonium clandestinum impedire neglexerit. Aliud est, si alienus Parochus, vel quicunque alius Sacerdos, regularis, aut sæcularis, sine proprii Parochi licentia, intersit tali matrimonio, cùm enim tale matrimonium nunc sit invalidum, ideo pœnæ olim impositæ tali matrimonio, quod erat tunc validum, non incurruntur, *Sanch. cit. disp.* 48. *n.* 6.

XLIII. Notandum 3. Suspensus ab officio, hoc est, ab exercitio, & officio Ordinis Clericalis, quia interfuit matrimonio clandestino, non est suspensus à beneficio, hoc est, à perceptione fructuum beneficii, quia in *cit. §. fin.* solùm exprimitur, suspendendum esse ab officio, hæ autem suspensiones sunt distinctæ, *Sanch. l.* 3. *disp.* 51. *n.* 14. ubi tamen addit, posse Judicem talem suspendere etiam à beneficio, si culpæ gravitas id exigeret, ut habetur etiam in *cit. §. fin.*

Notandum 4. Contrahentibus matrimonium, etsi in gradu aliàs permisso, ac licito, omissis tamen denunciationibus, prout præcipitur in *cit. c. ult. h. t.* imponenda est pœnitentia, *cit. §. fin. versic. Sed his.* Ratio est, quia quamvis hoc casu nullum adsit impedimentum, ob quod tales conjungi prohibeantur; contrahunt tamen contra interdictum Ecclesiæ, & ideo puniendi sunt, quia Ecclesiæ præceptum contempserunt contrahendo, omissis denunciationibus, *Gl. hîc V. Pœnitentia.*

Notandum 5. Siquis impedimentum per calumniam, seu malitiam denunciet, sive objiciat, ad impediendum legitimum matrimonium, is Canonicè puniri debet, pro arbitrio Judicis, cùm talis pœna Jure non sit expressa. Ipse tamen calumniosè denuncians ab officio, & beneficio est suspendendus, donec se purgaverit, *c.* 2. *de calumniator. Gl. fin. hîc.*

XLIV. Postremò illud hoc loco addendum, Episcopum non posse Parochum suspensum per triennium, quia interfuit matrimonio clandestino, absolvere, tum quia licèt juxta communem opinionem, suspensus à Jure, cùm hoc sibi non reservat absolutionem, possit ab Episcopo absolvi: id tamen procedit solùm, quando quis à Jure suspenditur tantùm indefinitè, nullo designato certo termino; uti hîc contingit, ubi suspensio fit per triennium, tunc enim cùm Jure definitum sit tempus, Episcopus quippe inferior non potest talem suspensionem relaxare. Tum quia Constitutio *cit. c. ult. §. fin. h. t.* est desumpta ex Concilio Generali Lateranensi, in quo Episcopus, quippe inferior, dispensare non potest, *Sanch. l.* 3. *disp.* 52. *n.* 2.

TITULUS IV.

DE SPONSA DUORUM.

Quia interdum sponsalia, sive de præsenti, sive de futuro, unus vir successivè cum duabus mulieribus contrahit, vel è contra, una mulier cum duobus viris, ideóque dubitatur, quænam præferri, vel prævalere debeant, de hoc agitur in hoc Titulo.

§. I.

Si aliqui bina sponsalia cum diversis contraxerunt, quænam sint servanda?

I.

Resp. Is, qui successivè contraxit sponsalia per verba de præsenti, sive matrimonium cum duabus, debet adhærere primæ; si verò priùs contraxit sponsalia de futuro cum una, & postea per verba de præsenti cum altera, debet adhærere secundæ, prout sumitur ex *c. Duobus.* 1. *h. t.* ubi dicitur: Si „ quis dedit alicui mulieri fidem pactionis, non de- „ bet aliam ducere: si tamen aliam duxit, debet „ pœnitentiam agere de fide non servata, manere „ tamen cum illa, quam duxit (quia matrimonium „ tenet) non enim rescindi debet tantum Sacramen- „ tum. Si autem fecerit fidem consensûs, non licet „ ei aliam ducere, quòd si duxerit, dimittat illam, „ & adhærebit priori. Est autem fides pactionis, „ quando aliquis dat mulieri fidem, seu promittit, „ quòd eam ducet uxorem, si permiserit ipsum rem „ secum habere, vel etiam pro consensu. Fides au- „ tem consensûs est, quando etsi non stringit ma- „ num (mulieris, ipsam subarrhando, *Hostiens. hîc*) „

» corde tamen, & ore consentit ducere, & mutuo se » concedunt, ac suscipiunt. Idem habetur in *c. ult. caus. 27. q. 2.*

II. Notandum 1. Si bina sponsalia per verba de præsenti inita sint cum duabus mulieribus, vel duobus viris, certum est priora esse valida, posteriorá verò invalida, ut constat ex hoc c. & *c. pen, suprà de sponsal.* & ibi dictum, quia vir non poterat cum alia contrahere, & si de facto contraxit, separari debet ab altera, ne in adulterio persistat, & redire ad primam, quæ vera uxor est. Si verò quis priùs contraxit sponsalia per verba de futuro cum una, & postea per verba de præsenti cum alia, posteriora tenent, quia cùm matrimonium sit fortius vinculum, per illud subsequens, si validè sit contractum, dissolvuntur priora sponsalia de futuro, *c. Sicut. 22. de sponsal.* Debet tamen ei, qui secundò contraxit matrimonium, pœnitentia injungi, ob fidem violatam cum priore, cum qua sponsalia de futuro priùs inijt, *c. 1. h. t. & cit. c. Sicut.*

Notandum 2. Quæ sit differentia inter fidem pactionis, & fidem consensûs: nam fides pactionis significat sponsalia de futuro, sive promissionem de matrimonio contrahendo: fides consensûs significat sponsalia de præsenti, hoc est, quando mutuus consensus matrimonialis utrinque intercedit, *Gl. hìc V. Si permiserit. in fine. Alex. de Nævo hìc n. 3.* ubi ait, ad hoc quotidie allegari istum textum. Et quidem, si quis post fidem pactionis datam, postea interponat fidem consensûs cum altera, matrimonium cum ea ineundo, non priori, sed posteriori adhærere debet, ut per se patet.

Notandnm 3. In sponsalibus de futuro, si quis promittat, aliquam accipere in uxorem, hac conditione, si permiserit se rem, hoc est, carnalem copulam, secum habere: talis conditio, si intelligatur de fornicario coitu, seu copulâ, est turpis, & ideo debet haberi pro non adjecta, ut docet *Gl. hìc V. Si permiserit.* In dubio verò debet intelligi de coitu, seu copulâ licitâ, & legitimâ, & sic censetur tacitè inesse, & subintelligi, quia in dubio non præsumitur delictum, *Arg. c. ult. de præsumpt. Alex. de Nævo hìc n. 9. & 10.*

Notandum 4. Quod in fine hujus cap. dicitur de consensu præstando corde, & ore, id non debet ita intelligi, quasi præter consensum, qui ad substantiam matrimonii requiritur *c. ult. h. t.* necessariò etiam debeant intervenire verba; nam sine verbis, sive ex parte viri, sive mulieris intervenientibus, etiam aliis signis, potest contrahi matrimonium, ut dictum Tit. 1. Unde si vir dicat mulieri, *volo te habere in meam uxorem*, & in signum consensûs osculeris me; & mulier ipsum osculetur, contractum est inter eos matrimonium, *Alex. de Nævo hìc n. 8.*

§. II.

An sponsalia de præsenti dissolvantur per sequens matrimonium consummatum?

III. Resp. Sponsalia de præsenti, sive matrimonium priùs contractum, sed non consummatum non dissolvitur per subsequens matrimonium, etiamsi per carnalem copulam, sit consummatum prout statuitur in *c. Licèt. 3. h. t.* ubi Papa Alexander III. rescribit: Si inter virum, & mulierem le- » gitimus consensus interveniat de præsenti, & u- » nus alterum mutuo consensu verbis consuetis ex- » presso recipiat, utroque dicente: *Ego te accipio in* » *meam, & ego te accipio in meum*, sive juramentum » sit interpositum, sive non, non licebit mulieri al- » teri nubere (adeoque neque viro aliam ducere, » quia quoad hoc uterque conjux pari jure censetur.) Et si nupserit, etiamsi carnalis copula secu- » ta fuerit, separari debet, & ut ad primum redeat, » per Ecclesiasticam censuram compelli: quamvis » aliter à quibusdam Antecessoribus nostris sit ali- » quando judicatum. Ratio autem, cur matrimo- » nium primum ratum prævaleat, & præferendum sit secundo, etiam per carnalem copulam consummato, est, quia cùm vi primi matrimonii, dominium corporis ad potentiam copulæ, sive quoad carnalem copulam petendam sit translatum in uxorem, non potest vir, qui jam non est dominus sui corporis, illud transferre in aliam uxorem in ordine ad eandem copulam, *Fagn. in c. Si inter. 31. n. 7. de sponsalibus.* ubi addit, & sic non obstat regula tradita in *l. Quoties. 15. C. de rei vindic.* ubi ille præfertur, quoad dominium, cui res priùs est tradita, licèt alteri priùs sit vendita, vel alio titulo acquisita: nam hìc traditio priùs facta est per primum matrimonium.

IV. Sed hìc jam quæritur, quomodo intelligendum sit, quod in fine hujus cap. dicitur, *licèt aliquando aliter à prædecessoribus nostris fuerit judicatum*, nempe posterius matrimonium carnali copulâ consummatum esse præferendum priori matrimonio non consummato, cujus contrarium decidit hìc Alexander III. Verùm Romani illi Pontifices non ita judicârunt, generalem Canonem, seu legem de hac re condendo, ac proinde nihil definiverunt, sed tantùm in particulari facto opinionem suam protulerunt, quæ vim legis universalis non obtinebat, ut notat *Covarr. in libr. 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 3. num. 5. Sanch. l. 2. de matr. disp. 14. n. 4.*

V. Præterea huc pertinet, quod statutum habetur in *c. Tuas. 5. & ult. h. t.* ubi refertur, quòd » olim in Ecclesia Mutinensi obtinuit consuetudo, » ut si quis jurâsset se aliquam ducturum, & citra » carnis copulam illam sibi desponsâsset, & postea » aliam etiam desponsâsset, eámque cognovisset, ut » primò cognita ei adjudicaretur, non quæ priùs » erat desponsata. Consultus Pontifex Innocentius » III. rescribit, observandum esse, quod S. Petri Se- » des, & Metropolis illius Ecclesiæ sequitur, ac do- » cet: videlicet postquam inter legitimas personas » consensus de præsenti intervenerit (qui si solus » defuerit, cætera etiam cum ipso coitu, frustra fiunt) si illæ personæ cum aliis postea de facto con- » trahant, quod priùs de jure factum fuerat, non » poterit irritari. »

Hinc patet, qui duas per verba de præsenti desponsavit, priùs desponsatam, etiam nondum cognitam, habebit in uxorem, quamvis secundam priùs carnaliter cognoverit, non obstante contrariâ consuetudine, quæ non valet, *Abb. hìc n. 1.* Ratio prioris est, quia cum prima per legitimum consen-

sum fuit contractum indissolubile vinculum matrimonii, etiam sine carnali copula, nuptias enim non concubitus, sed consensus facit, *l.30. ff. de R. I.* ideò non potuit, primâ vivente, cum alia matrimonium contrahere, *c. 1. de sponsal.* etiamsi secundam priùs cognoverit, quia carnalis copula, sine legitimo consensu, non facit legitimum matrimonium, *cit. c. 1. de sponsal. Vivian. in Ration. Iur. Pontif. hîc.* Ratio posterioris est, quia cùm matrimonium lege naturali, & Divinâ sit introductum, & firmatum, dicente Christo, *quod DEVS conjunxit, homo non separet*: Juri autem naturali, seu Divino nulla lex, aut consuetudo potest præjudicare, vel derogare, *c. fin. de consuet.* ideo nulla etiam consuetudo potest tollere primum matrimonium verum, & semel legitimè initum, & inducere secundum, *Hostiens. hîc in princ. Sanch. l. 7. de matrim. dis. 4. n. 2.* Addit tamen *Hostiens. hîc*, quòd consuetudo approbata per Papam potest inducere impedimentum Canonicum dirimens matrimonium, impediendo consensum contrahentis, & annullando contractum matrimonialem, de quo videri potest *Sanch. cit. dis. 4. n. 11.*

VI. Quærunt hîc DD. an Papa possit condere legem, ut matrimonium ratum, & non consummatum dirimatur per subsequens matrimonium carnali copulâ consummatum. Et verius videtur, non posse, quia primum conjugium, etiam ratum, & nondum consummatum, & Divinâ & naturali lege præfertur secundo etiam consummato, nec per hoc illud dissolvi potest, *Covarr. cit. c. 7. § 3. n. 5. Sanch. l. 2. de matr. dis. 14. n. 4.* Addit tamen *Covarr. c. l.* quòd ratione hujusmodi consuetudinis, quæ vigebat ante Constitutionem *c. ult. h. t.* vi cujus matrimonia secunda carnali copulâ consummata præferebantur primis non consummatis, poterant eam secuti excusari à pœna in foro externo, & à peccato coram Deo, in foro conscientiæ, ob probabilem, & invincibilem ignorantiam.

» VII. Illud hîc addendum, si quis accepit il-
» lam in uxorem, quam alter sibi priùs desponsa-
» verat (per verba de præsenti) debet illam dimitte-
» re, quia nunquam potest ipsi fieri legitima uxor.
» Et per XL. dies in pane, & aqua (quod Carenam vo-
» cant) ac septem annis sequentibus pœniteat, pro-
» ut statutum fuit in *c. Accepisti. 2. h. t.*

VIII. Ubi notandum 1. Contrahens matrimonium cum desponsata alteri per verba de præsenti, non potest illam unquam in uxorem habere, secus si fuisset sponsa de futuro, tum enim valuisset matrimonium cum secunda contractum, *Abb. hîc n. 2.* Ratio autem, cur non possit iste, post mortem primi viri, illam ducere in uxorem, est, quia daretur illi occasio machinandi mortem priori marito, ideo & in pœnam etiam proprii delicti, prohibetur, ne talis possit unquam illam ducere in uxorem, quam de facto ita temerariè, & contra jus ausus est ducere, *Vivian. hîc.*

Verùm ut contrahens matrimonium cum desponsata alteri per verba de præsenti, omnino inhabilis fiat ad ducendam illam, etiam post mortem primi viri, duo requiruntur. Primò necesse est, ut sciat illam esse uxorem alterius, vel saltem alteri desponsatam per verba de præsenti, aliàs non peccat, sed posset eam ducere post mortem primi viri, *c. 1. de eo, qui duxit in matrim.* Secundò requiritur, ut ipsam cognoverit, vivente adhuc primo viro, *c. ult. eod. Abb. hîc in fine, & Alex. de Nevo n. 3.* & sic debet intelligi, quando hîc dicitur: quòd nunquam ampliùs eam habere possit in uxorem, etiam mortuo viro primo.

Notandum 2. Olim Ecclesia imposuit publicam pœnitentiam scienter ducenti uxorem alterius, & regulariter imposita fuit pœnitentia septem annorum pro quolibet gravi peccato publico, quamvis Sacerdos ex causa hoc tempus posset abbreviare, *Abb. hîc n. 3. & 4.* Carena autem hîc dicitur publica pœnitentia imposita pœnitentibus, ut per XL. dies singulis hebdomadis jejunarent in pane, & aqua, Feriâ II. IV. VI. & Sabbatho, sic continuando per septem annos, *Rodriq. tom. 2. qq. reg. q. 86. a. 3. Barb. in Collect. hîc n. ult.* Sed hæc jam sunt antiquata.

§. III.

An appellans in causa matrimoniali possit, lite pendente, aliud matrimonium contrahere?

IX. De hoc agitur in *c. Tua fraternitas. 4. h. t.*
Nam cùm quæsitum esset, si quis petat aliquam in »
uxorem, vel quædam aliquem in virum, quem di- »
cit in eam consensisse, per desponsationem fa- »
ctam, seu mutuum consensum de præsenti: ille ve- »
rò appellat ad Sedem Apostolicam, & appellatio- »
ne pendente, ante causæ cognitionem, vel ante »
sententiam, aliam duxit in uxorem, quid hoc ca- »
su faciendum? Respondet Papa, si quis duxerit »
in hoc casu appellandum, Judex, à quo appella- »
tur, ei publicè in Ecclesia interdicat, ne ante deci- »
sionem causæ, aliud matrimonium contrahat: & »
si contra hoc interdictum Ecclesiæ facere præsum- »
pserit, matrimonium cum tanta præsumptione »
contractum poterit ab Archiepiscopo, vel Episco- »
po irritari. »

X. Ubi notandum 1. Pendente lite super matrimonio, sive appellatum fuerit, sive non, non potest aliud matrimonium contrahi cum alia, quia si lite pendente in causa matrimoniali, primum matrimonium pronunciaretur validum, secundum matrimonium foret adulterium, & invalidum, ideóque non debet, pendente lite super primo matrimonio, contrahi cum alia, sive lis pendeat post appellationem, ut in casu hujus cap. sive pendeat coram primo Judice, ante appellationem, ut in casu *c. Cùm in Apostolica. 18. de sponsal.* Non enim licet contrahere cum alia, quamvis prius matrimonium prætendatur nullum, vel etiam postea per sententiam pronuncietur nullum, secundum verò teneat, *Abb. hîc n. 3.* & si talis contraxerit cum alia, debet ab ea separari, quia præsumptio stat pro primo matrimonio, quòd sit validum, propter mutuum consensum de præsenti præstitum, adeoque quousque constet de impedimento, propter quod non potuit primum matrimonium validè iniri; matrimonium cum secunda contrahi non potest, ne contingat in peccato eos simul cohabitare, & permanere.

Notandum 2. Potest Judex, à quo est appellatum, interdicere, ne appellatione pendente, ante

causæ

causæ decisionem, contrahatur matrimonium, ut patet ex hoc c. & sic jurisdictio Judicis à quo, non suspenditur in totum, hoc casu, quin possit facere ea, quæ tendunt ad faciliorem exitum causæ appellationis, ut colligitur ex *c. 2. de matr. contract. contr. Interdict. Eccles. Alexand. de Nævo hic n. 2. & 3.*

Notandum 3. Quando in hoc c. dicitur, matrimonium initum contra interdictum Judicis Ecclesiastici, quo is interdixerat, ne pendente lite, & appellatione super priore matrimonio, partes interim aliud matrimonium contraherent, alioquin poterit tale matrimonium irritari, id non ita absolutè accipiendum est, quasi hoc posterius matrimonium omnino sit irritandum; sed ut usus secundi matrimonii tamdiu irritetur, sive prohibeatur, donec prioris matrimonii lis, ac judicium ab Ecclesia fuerit definitum, juxta *c. ult. h. t.* Ratio est, quia interdictum etiam S. Pontificis non est impedimentum dirimens matrimonium contractum, ergo per illud non potest matrimonium contractum dissolvi. *Canis. in Tit. de matrim. contract. contr. interd. Ecclesiæ, num. 4.*

TITULUS V.

DE CONDITIONIBUS APPOSITIS IN DESPONSATIONE, VEL IN ALIIS CONTRACTIBUS.

Sponsalia, sive de futuro, sive de præsenti, contrahuntur quandoque purè, seu absolutè, de quibus suprà, quandoque sub conditione, sicut & alii contractus, ideóque hic Titulus subjungitur.

§. I.

Quid sit conditio, & quotuplex, quid modus, causa, & demonstratio, quæ matrimonio, aliísque contractibus apponuntur?

I.

ASSERTIO 1. Conditio propriè dicta, prout hìc accipitur, est dispositionis, id est, actûs, vel contractûs suspensio in futurum tempus, & eventum incertum, *§. Sub conditione. Institut. de V. O.* quæ communiter explicatur per particulam *Si*, ut contraho tecum matrimonium, si pater tuus consenserit, *Abb. hic in Rubric. Silvest. in Summa V. Conditio. Sanch. l. 5. de matr. dis. 1. n. 2.* Nam conditio concepta in tempus præsens, vel præteritum, non est propriè dicta conditio, sed vel tantùm infirmat obligationem, si falsa sit: vel nullo modo differt, si vera sit, ut ex infrà dicendis patebit. Modus est qualitas adjecta dispositioni, sive adjectio oneris, ad quod obligare volumus contrahentem, & communiter explicatur per conjunctionem *Ut.* V. g. duco te, ut divitias, vel honorem consequar, *Silvest. V. Conditio n. 3. Sanch. c. l.* Causa apponitur, quando denotatur causa, ob quam contrahitur, & explicatur per dictionem *quia*, ut contraho tecum, quia dives, vel pulchra es. Demonstratio fit, quando exprimitur aliqua qualitas, per quam determinatur, & demonstratur persona, cum qua contrahitur, ut duco te, quæ es libera, vel virgo, vel filia hujus Principis &c. *Silvest. hic n. 5. Sanch. c. l.* An autem hæc vitient, vel suspendant contractum matrimonialem, infrà dicetur.

II. ASSERTIO 2. Conditiones quædam sunt generales, sic appellatæ, quia cuilibet contractui tacitè insunt, etsi non exprimantur, ut si vixerimus: aliæ sunt speciales, quarum quædam sunt intrinsecæ, quæ scilicet contractui necessariò insunt, quia sine illis matrimonium subsistere nequit, ut contraho tecum, si non es mihi sanguine juncta, si non es uxorata: aliæ autem sunt extrinsecæ, sine quibus matrimonium esse potest. Rursus harum quædam sunt necessariò eventuræ: ut contraho tecum, si cras sol oriatur: aliæ sunt omnino impossibiles, ut contraho tecum, si cœlum digito tetigeris. Aliæ sunt contingentes, & possibiles, & rursus harum quædam sunt honestæ, quædam turpes, quædam indifferentes, seu omnino impertinentes. Denique ex turpibus quædam sunt contra substantiam, & bona matrimonii, ut contraho tecum, si generationem prolis evitaveris, vel quousque pulchriorem, aut ditiorem reperero: aliæ sunt turpes, etsi non contra substantiam, & bona matrimonii, ut contraho tecum, si mecum concubueris, ita *Sanch. cit. dis. 1. n. 3.*

§. II.

An conditio contractui matrimoniali apposita illum vitiet, vel suspendat?

III. ASSERTIO 1. Matrimonium contractum sub conditione relata in tempus præsens, vel præteritum, non suspenditur, nec vitiatur, sed statim valet, si conditio est, vel fuit posita: non valet, si ea non existit, aut extitit. V. g. duco te, si es virgo, nobilis, dives: si pater tuus est mortuus, si Titius ex Italia venit &c. *Sanch. l. 5. de matr. dis. 6. conclus. 1. Laym. l. 5. tract. 10. p. 2. c. 7. n. 1.* & alii communiter. Idque sumitur ex *l. Cùm ad præsens. 37. ff. de reb. credit. l. Institutio. 10. §. Siquem.* ibi: *Cùm nulla sit conditio, quæ in præteritum confertur, vel quæ in præsens, ff. de condit. Institut.* quia scilicet non suspendit actû, sed

sed facit, ut statim valeat, vel non valeat, §. *Conditiones Institut. de V. O.* Ratio est, quia contractus ex voluntate, & conventione contrahentium legem, & conditionem accipiunt: si ergo contrahentes ita voluerunt, & convenerunt, ut si talis conditio existat, matrimonium sit ratum, & validum: si non existat, matrimonium sit irritum: ita statim erit, prout inter se convenerunt. Confirmatur, quia idem etiam est in aliis contractibus, ut patet ex legibus citt. Idque procedit, etsi contrahentes ignorent positam esse conditionem, modò conditio vera sit, v. g. dono tibi hunc equum, si pater tuus adhuc vivit, quamvis hanc conditionem contrahentes ignorent, *cit. l. Cùm ad præsens. Layman. cit. loc.*

IV. Assertio 2. Matrimonium contractum sub conditione de futuro possibili, honesta, & contingente, v. g. duco te, *si pater tuus consenserit, si mille in dotem dederit &c.* suspenditur, ita ut nullo modo valeat, aut obliget, donec conditio impleatur, *Sanch. cit. disp. 6. n. 2. Laym. cit. c. 7. n. 2.* & alij communiter. Ratio est, quia generatim loquendo, conditio propriè dicta, & de futuro contingenti, suapte naturâ, suspendit contractum, cui adijcitur, *l. Si ita stipulatus. 97. §. Si tibi. ff. de V. O.* ita ut contractus nec omnino sit nullus, cùm uterque contrahens teneatur eventum conditionis exspectare; nec omnino completus, quia à futura conditione pendet, ita ut eâ positâ, sit validus, non positâ, invalidus. Hoc autem intelligi debet de conditione apposita in ipso contractu matrimonii: non autem si ex intervallo: nam matrimonio semel perfecto, sive postquam semel effectum suum sortitum fuit, nec quidem communi utriûsque consensu nova conditio apponi potest, cùm mutuo consensu dissolvi nequeat, sicut cæteri contractus, *Sanch. cit. disp. 6. n. 3. & 4.*

V. Jam ergo hæc assertio, quòd matrimonium sub tali conditione contractum suspendatur, usque dum conditio impleatur, probatur ex *c. De illis. 3. h. t.* ubi Papa Alexander III. ita rescribit: Si quis » alicui mulieri sub hujusmodi verbis juraverit: » *Ego te in uxorem accipiam, si tantum mihi donaveris,* » reus perjurii non erit, si nolentem dare, quod sibi » dari petijt, non acceperit in uxorem: nisi consen- » sus de præsenti, aut carnalis copula sit subsecuta.

VI. Ubi notandum 1. Sponsalia de futuro, etiam jurata, qualia sunt contracta in hoc cap. ut patet ex verbo, *accipiam*, quod est futuri temporis, possunt contrahi sub conditione: si tantum, v. g. decem dederis, neque priùs obligant, quàm decem data fuerint, quia pendente conditione, nulla oritur obligatio, sed tum demum, ubi evenerit conditio, §. *Ex conditionali Institut. de V. O.* Neque etiam ex talibus sponsalibus conditionatis oritur impedimentum publicæ honestatis, conditione pendente, *c. un. §. fin. de sponsal. in 6. Abb. hîc n. 2.*

Notandum 2. Excipiuntur duo casus in hoc cap. in quibus conditio apposita sponsalibus de futuro tollitur, & receditur à conditione, scilicet per consensum matrimonialem de præsenti purè, & absolutè præstitum, per quem tollitur obligatio conditionis priùs appositæ; vel per carnalem copulam subsequentem, per quam ex conditionalibus fiunt pura sponsalia, quia præsumitur conditio remitti, & simul transeunt in matrimonium præsumptum, contra quod non admittitur probatio in contrarium, *c. Is, qui. 30. de sponsal. Gl. pen. & ult. hîc, Abbas n. 4. & 5.* Hodie verò cùm matrimonia præsumpta cessaverint, quippe quæ non valent, nisi coram Parocho, & testibus sint contracta, juxta Decretum Concilii Trident. *Sess. 24. c. 1. de reform. matr.* ideo hujus textûs dispositio, quoad posteriorem casum, non habet locum, *Barb. in Collect. in c. De illis. 3. h. t.*

VII. Sed contra decisionem hujus c. obstare videtur *text. in l. Si ita stipulatus. 97. §. Si tibi nupsero. ff. de V. O.* Ex qua colligitur, quòd si mulier à viro stipulatur centum sibi dari, si ipsi nupserit, non valet stipulatio, quippe inhonesta, ac proinde talis conditio videtur improbata Jure, tanquam turpis; cùm per eam venalia quodammodo reddantur matrimonia, & propter libidinem tales contrahere videantur. Idémque est, si hoc pacto vir à muliere stipuletur sibi centum dari. Verùm respondetur, hujusmodi promissionem, vel conditionem de pecunia sibi danda, si fiat, vel adjiciatur ex justa causa, & honesta, veluti dotis, aut donationis propter nuptias, vel ob aliam justam causam, ut si mulier nobilis sit, & contrahat cum plebeio, & in compensationem suæ nobilitatis petat sibi dari pecuniam, talis stipulatio, aut venditio non foret inhonesta, tunc enim cessaret præsumptio libidinis. Unde in *cit. l. Si ita stipulatus. §. fin.* non reprobatur absolutè talis stipulatio; sed dicitur: *causâ cognitâ, actionem denegandam esse,* quia nimirum Judex cognoscere debet, utrùm ex causa honesta, seu justa talis promissio, vel conditio facta, seu adjecta fuerit, vel non. *Barb. in cit. l. Si ita stipulatus. in fine. Abb. in cit. c. De illis. n. 3.* Itaque hujusmodi promissio, vel conditio etiam ex causa lucrativa adjecta valet, si ea honesta sit: non item si sit pœnalis, dum sponsus unus alteri promittit pecuniam, si impediat, ne nuptiæ sequantur, *c. Gemma. 29. de sponsal.* de quo ibid. *Canis. in cit. c. De illis. h. t.*

VIII. Præterea in *c. Super eo. 5. h. t.* cùm ex » Urbano III. quæsitum fuisset, utrùm ille, qui in » mulierem aliquam accipiendam consensit, si pa- » ter ipsius suum præstaret assensum, compelli possit » ad matrimonium consummandum? Respondet » Pontifex, cùm consensus liber dici non possit, » qui in alieno arbitrio est positus, seu reservatus, & » conditionem hanc Canones non improbent, nisi » voluntas patris postmodum intercedat, nequa- » quam cogendus est ad matrimonium contrahen- » dum. Nam licèt Alexander Papa (*in cit. c. De illis. h. t.*) responderit, sponsalia sub conditione con- » tracta, ipsâ non impletâ, si consensus de præsenti » intercedat, vel carnalis copula subsequatur, dis- » solvi non debere, sed firmiter servari: id tamen » nequaquam huic definitioni est adversum: cùm » hujusmodi consensus non sit de præsenti haben- » dus, quamvis per verba de præsenti exprimatur, » qui in alieno arbitrio non habito, sed habendo » consistit. »

IX. Notandum 1. Qui matrimonium contrahit per verba de præsenti sub conditione non improbata ab Ecclesia, ut *contraho tecum, si meus pater consenserit*, non debet compelli ad contrahendum matrimonium, & multò minùs ad illud consummandum, ante conditionis eventum, sive nisi acce- dat

dat postmodum voluntas, seu consensus patris, quia necdum intelligitur esse contractum, *Hostiens. hic V. Contrahendum.* prout sumitur ex hoc c. Ubi Papa consultus, an qui per verba de præsenti contraxit, sub conditione, si pater ipsius consenserit, sit cogendus matrimonium consummare, respondet, non teneri contrahere, nisi voluntas patris postmodum intercedat: ergo à contrario sensu, si voluntas hujusmodi, seu consensus patris intercesserit, cogendus est contrahere, id est, consummare matrimonium, ut sic responsio congruat interrogationi. Ratio est, quia dispositio conditionalis, adveniente, sive impletâ conditione purificatur, & ex eo tempore perficitur, perinde ac si ab initio purè esset facta, *l. Potior.* 11. §. 1. ibi: *Cùm enim semel conditio extitit, perinde habetur, ac si eo tempore, quo stipulatio interposita est, sine conditione facta esset. ff. Qui potiores in pign. hab.* matrimonium autem, quamvis per legem Evangelicam sit elevatum ad dignitatem Sacramenti, habet tamen rationem contractûs civilis, ideóque per eventum conditionis perficitur, sicut alij contractus conditionales, *l. Hæc venditio.* 7. *in princ.* ibi: *Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cùm impleta fuerit conditio, ff. de contrah. empt. Fagn. in cit. c. Super eo. n. 2. & 3. h. t.* An autem matrimonium sub conditione initum statim sit perfectum, absque novo consensu, infrà dicetur.

Notandum 2. Matrimonium potest conferri in arbitrium alterius, non solùm parentis, in cujus potestate est contrahens, & conditionem apponens, ut in casu hujus cap. sed etiam extranei, v. g. patrui, *c. Per tuas. 6. h. t.* quamvis testamentum non possit conferri in arbitrium alterius, *l. Illa.* 32. *in princ. ff. de hæred. instit. Abb. hîc n. 3. & Alex. de Nævo n.* 4.

Notandum 3. Quamvis consensus in matrimonium exprimatur de præsenti, si tamen apponatur conditio, non habet effectum in præsenti, sed suspenditur, donec impleatur conditio. Idémque est de quavis alia conditione, quæ non pendet ex arbitrio tertij, ut si quis dicat, *contraho tecum matrimonium, si dederis mihi centum, Abb. hîc n. 5. & Alex. de Nævo num. 9.*

X. Cæterùm hoc loco occurrit dubium, an ipsi matrimonio apponi possit conditio? Negativam sententiam tenent *Covarr. in l. 4. Decret. p. 2. c. 3. n. 3. Sanch. l. 5. de matr. dis. 1. n. 5.* & alij apud ipsos, nempe matrimonium ipsum conditionem non recipere, bene tamen ejus consensum, hoc est, consensus præstitus ad matrimonium contrahendum potest ex conditione pendere, at non ipsum matrimonium, quia quamdiu conditio pendet, non est matrimonium.

Alij verò probabiliùs affirmant, matrimonio adjici posse conditionem, v. g. *contraho tecum, si pater meus consenserit,* quia hujusmodi conditionem nullibi improbant Canonica Instituta, ut patet ex *cit. c. Super eo. h. t.* quamvis ejus obligatio differatur in eventum conditionis, sicut fit in aliis contractibus conditionalibus, qui conditione eveniente, purificantur, *l. Necessariò.* 8. §. *Quòd si pendente. ff. de peric. & comm. rei vendit. Canis. in Rubr. h. t. n. 3. Zœs. in comment. h. t. n. 5.* ubi in fine ait, non tam adjici conditionem matrimonio, ut est Sacramentum, quod non potest esse in pendenti, quàm ut est contractus civilis, eatenus enim, ut reliqui contractus, conditionem admittit. Nec obstat *Reg. Iur.* 50. *in 6. & Reg.* 77. *ff. eod. Actus legitimi conditionem non recipiunt,* quia actus ibi enumerati non sunt contractus, sicut matrimonium, sed actus merè legitimi, id est, à Jure Civili introducti. *Hostiens. hîc col. 2. §. Sed contra.* Neque etiam obstat, quòd matrimonium institutum sit ad mutuam cohabitationem, & conjunctionem, non enim hinc sequitur, quòd conditio ei adjici non potest. Nam etiam emptio, & venditio instituta est, ut per illam res emptori acquiratur, & tamen sub conditione contrahi potest, §. *pen. Instit. de empt. & vendit.* sicut etiam alij Civiles contractus, *l. Obligationum.* 44. *ff. de act. & oblig. Canis. c. l.*

Illud hîc addendum, si pendente conditione, alter, vel uterque contrahentium aliud matrimonium inierit, posterius matrimonium valebit, etiamsi conditio prioris matrimonii postea evenerit, *c. unic. § fin. desponsal. in 6.* quia scilicet ex sponsalibus conditionalibus, ante conditionem extantem, nulla publicæ honestatis justitia oritur, *Canis. c. l. n. 4.*

§. III.

An conditio, de futuro necessaria, vel impossibilis, adiecta matrimonio illud vitiet, vel suspendat?

XI. Assertio 1. Matrimonium contractum sub conditione de futuro necessariâ, ut *contraho tecum, si sol cras oriatur,* non suspenditur, nec vitiatur per conditionem adjectam, sed perinde est, ac si ea apposita non esset, adeóque absolutum, ac validum est tale matrimonium, *Covarr. in l. 4. p. 2. c. 3. §. 2. n. 10. Sanch. l. 5. de matr. dis. 2. n. 2.* & alij apud ipsum. Idque probatur ex *l. Si pupillus.* 9. §. 1. *ff. de Novat.* ubi dicitur: *Qui sub conditione stipulatur, quæ omnino extitura est, purè videtur stipulari,* quia quod omnino exiturum est, non potest non contingere, ideóque præsens esse videtur, & quia talis conditio necessariò futura jam determinata est in sua causa naturali, censetur præsens, & impleta, & perinde est, ac si apposita non esset. Quod tamen intelligendum est, si contrahentes sciant, conditionem esse necessariam, nam si putant, illam esse contingentem, sortitur effectum conditionis contingentis, & suspendit contractum usque ad eventum conditionis, *Sanch. c. l. n. 3.* Idémque est, si ex circumstantiis facilè colligatur, talem conditionem non apponi tanquam conditionem, sed tanquam temporis præfinitionem, de quo casu loquitur *text. in l. Hæres.* 79. *ff. de condit. & demonstr.* & exemplum esse potest: Si quis dicat: *Contraham tecum, si pater meus morietur,* id est, quando pater meus obierit, *Sanch. c. l. n. 6.*

XII. Assertio 2. Matrimonium contractum sub conditione de futuro, quæ repugnat substantiæ, aut bonis matrimonij, ipso jure est irritum. Si verò in contractu matrimonii conditio impossibilis, vel turpis apponatur, quæ non est contra substantiam matrimonii, ea habetur pro non adjecta, & matrimonium tenet, prout statuitur in *c. Si conditiones.* 7. *& ult. h. t.* ubi Papa Gregorius IX. ita rescribit:

» scribit: si conditiones contra substantiam con-
» jugij inserantur, puta si unus dicat alteri: contra-
» ho tecum, si generationem prolis evites, vel do-
» nec inveniam aliam honoratiorem, vel ditio-
» rem; aut si pro quæstu adulterandam te tradas,
» matrimonialis contractus, quantumcunque sit
» favorabilis, caret effectu, licèt aliæ conditiones
» (quæ non pugnant cum substantia matrimonij)
» si turpes, aut impossibiles fuerint, debeant pro-
» pter ejus favorem, pro non adiectis haberi.

XIII. Pro explicatione notandum 1. duæ traduntur regulæ in hoc c. Prima in priore ejus parte, scilicet conditionem turpem, seu inhonestam, vel impossibilem adversus matrimonij substantiam, vel substantialem ejus proprietatem appositam irritare omnino contractum matrimonij, cujus tria exempla ponuntur in textu. Prima conditio est contra bonum prolis, ut si quis sub conditione contrahat, si uxor prolem vitaverit. Secunda est contra Sacramentum, ut contraho tecum, donec aliam ditiorem, aut pulchriorem invenero, quod repugnat individuo vitæ conjugalis vinculo, & illius humanæ societati. Tertia est, si adulterata fueris, quod est contra bonum fidei conjugalis, omnes hæ conditiones vitiant matrimonium contractum, *Gl. hic 1. 2. & 3. Abb. n. 2. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 1. n. 1. Sanch. l. 5. dis. 9. n. 3.* Quamvis autem in textu exprimantur tantùm tres conditiones, tamen id factum est exempli gratiâ, idem enim dicendum de omnibus alijs conditionibus, quæ substantiæ matrimonij adversantur, quia hæc ratio legis in textu expressa est generalis, *Abb. c. l. & Alex. de Nævo hic n. 3.*

Ratio autem hujus constitutionis est, quia quamvis validè contrahatur matrimonium, cum intentione non servandi fidem, aut perpetuitatem conjugij, aut non procurandi generationem, & educationem prolis, sed potiùs impediendi, quia hæc quoad actum, seu executionem non pertinent ad substantiam matrimonij, adeoque non sunt contra substantiam ejusdem: non tamen validè contrahitur, si talia in pactum deducantur, quæ substantiali obligationi essentialiter in matrimonio inclusæ directè adversantur, eámque elidunt, & infirmant, *Sanch. cit. dis. 9. n. 14. Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 7. n. 8.* quia matrimonij substantia consistit in plena traditione mutua corporum, sive in mutuo jure, ac potestate utendi corpore conjugis ad usum generationis: hoc autem jus, seu potestas tollitur per pacta, seu conditiones, quibus obligatio carnalis conjunctionis, seu copulæ tollitur, ergo etiam ipsa substantia matrimonij tollitur, & infirmatur: & cùm dominium, seu jus, quod per matrimonij contractum acquiritur, non sit aliud, quàm prædictum jus utendi corpore conjugis, non potest dominium separari à jure utendi, vel fruendi matrimonio, sicuti in alijs quibusdam rebus accidit. Nec refert, quòd salvâ essentiâ matrimonij, eòque illæso, possit tolli jus utendi, & reddendi debitum per votum castitatis perpetuæ communi consensu conjugum editum: nam quamvis matrimonio jam contracto, possit postea per novam pactionem apponi conditio aliqua ejus substantiæ repugnans: non tamen potest ab initio apponi, uti etiam in alijs contractibus accidit: quia quando à principio deducitur in pactum aliquid ejusmodi, impeditur postea translatio potestatis corporum: secus quando jam matrimonium est contractum, tunc enim potestas illa semel translata revocari non potest, & manet matrimonij vinculum quoad alia v. g. mutuam cohabitationem, prolis educationem, fidem servandam, *Laym. c. l.* ubi etiam addit, quamvis nunquam petere debitum non sit contra substantiam matrimonij, aut bonum prolis, est tamen obligare se ad nunquam petendum. Cæterùm matrimonium absolutè contractum censetur, etiamsi annexas habeat conditiones aliquas, quæ ipsi de jure insunt, ut nisi Religionem ingredi velim, nisi adulterio fidem violaveris &c. *Laym. c. l.* quia talis conditio, quæ de jure inest, non suspendit contractum, cui adijcitur, nec facit conditionalem, *l. Conditiones. 99. l. Aliquando. 107. ff. de Condit. & Demonstr.*

XIV. Notandum 2. Quod dictum est conditiones turpes, & inhonestas adversus substantiam matrimonij appositas irritare contractum matrimonij, limitari debet 1. si uterque conjux appositioni conditionis consentiat, tunc enim nullus est consensus, & matrimonium non tenet. Secus est, si alter contradicat, quia tunc matrimonium est validum, perinde, ac si conditio non fuisset apposita; vel etiam si taceat, quia tunc censetur contradicere, favore matrimonij, nam ex eo, quòd alter non consentit, censetur à conditione recessum, *Covarr. in l. 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 1. n. 11.* 2. limitatur, ut procedat solùm in proprijs, & veris conditionibus, scilicet in ijs, quæ à futuro eventu pendent: non autem in conditionibus de præsenti tempore, vel de præterito, quia verè conditiones non sunt, nam tales conditiones non suspendunt actum, nec propriè sunt conditiones, *Covarr. cit. §. 1. n. 9.*

XV. Notandum 3. Sicut matrimonium contractum sub conditione suspensiva, quæ est contra illius substantiam, non tenet: ita nec tenet, si fuerit contractum sub conditione resolutiva, ut contraho tecum, si non invenero aliam ditiorem, aut honoratiorem, juxta hoc c. Unde infertur quòd si quis habens suspectam uxorem de incontinentia, matrimonium cum ea inierit, sub conditione, ut si adulterium commiserit, liceat ipsi à matrimonio resilire, & aliam ducere, tale matrimonium non valeat, ut docet *Abb. hic n. 2.* quia licèt talis conditio, primo intuitu videatur honesta, ut sic vitetur adulterium, tamen revera est turpis, quia in effectu perinde est, ac si dictum esset, contraho tecum ad tempus incertum, donec commiseris adulterium, atque ita adversatur bono Sacramenti, quod suapte naturâ est perpetuum, & indissolubile, *Fagn. in cit. c. Ult. n. 8. h. t.*

XVI. Notandum 4. Altera regula tradita in *c. Ult. h. t.* est, quòd conditiones turpes, vel impossibiles, quæ matrimonij substantiæ, & illius bonis non adversantur, non irritant matrimonium, sed reijciuntur, & pro non adjectis habentur, idque favore matrimonij specialiter statutum est, *Abb. hic n. 3.* Exemplum de conditione turpi est, contraho tecum, si furtum feceris, vel si homicidium commiseris. Item de conditione impossibili, ut si cœlum tetigeris digito, vel si Regnum dederis. Unde etiam

etiam in testamentis, & ultimis voluntatibus, quia similiter sunt favorabiles, *l. 1. C. de SS. Eccles.* conditiones turpes, vel impossibiles reijciuntur, & pro non adiectis habentur, *§. Impossibilis Instit. de hæred. instit. Gl. hîc V. Impossibiles*, sive sint impossibiles de facto, sive de jure, quia id possumus, quod de jure possumus, & impossibile dicitur, quod de jure fieri non potest *l. Nepos. 125. ff. de V. S.* Secus est, in alijs contractibus, in quibus conditio turpis, vel impossibilis vitiat contractum, *§. Si impossibilis Instit. de inutil. stipul. l. Non solùm 31. ff. de oblig. & act.* quia hi non sunt ita favorabiles, sicut matrimonium.

XVII. Notandum 5. Ut conditio impossibilis rejiciatur à contractu matrimonij, requiritur 1. ut reputetur impossibilis, alioquin non reijcitur, sed suum sortitur effectum in utroque foro, unde dispositio dicti *c. fin. h. t.* intelligitur, quando contrahentes sciebant conditionem esse possibilem, *Sanch. l. 5. de matr. dis. 3. n. 8.* Ubi addit, idem esse de conditione turpi, quæ non reijcitur, si reputetur honesta. 2. Ut conditio impossibilis habeatur pro non adjecta, requiritur etiam, ut contrahentes sint conscij constitutionis dicti *cap. fin.* adeoque ut sciant, conditionem adjectam esse impossibilem, & Ius hujusmodi conditiones reijcere, & habere pro non adiectis, tunc enim censentur, secundùm Ius velle contrahere, nisi de contrario constet, *Coning. dis. 29. de matr. dub. 3. n. 42.* Nam constitutio non obligat ignorantes, *c. 2. de Constit. in 6. Sanch. c. l. n. 11.* Imò exigitur etiam, ut utrumque hoc notum sit ambobus contrahentibus, quia matrimonium constat ex utriúsque consensu, conditio autem impossibilis ex se importat dissensum, *Sanch. c. l. n. 12.* 3. conditio impossibilis in dubio habetur pro non adjecta, adeoque si dubia sit contrahentium intentio, utrùm seriò, & ex animo, non aliter talem conditionem apposuerint, an verò solùm joco, in tali dubio præsumit Ecclesia, joco adjectam esse, & non animo suspendendi actum, & ita iudicat matrimonium esse validum, & purè contractum, perinde ac si conditio apposita non esset, idque in favorem matrimonij, pro cujus valore in dubio semper judicandum est, *c. Ult. de sent. & re judic.* cùm enim vertatur periculum animæ, ne fortè separentur, qui legitimè conjuncti sunt, & alijs conjungantur matrimonio, Ecclesia eligit in dubio, quod animæ tutius est, *Sanch. cit. dis. 3. n. 15.*

Idémque dicendum est de conditione turpi, quia nemo præsumitur in dubio velle peccare, adeoque seriò velle contrahere sub conditione turpi, quæ sine peccato, ad quod inclinat, impleri non potest, aut velle in re tam gravi, & sancta jocari, & suum actum irritum redere, *Sanch. l. 5. dis. 15. num. 4. & 6.*

Notandum 6. Ex dictis patet, quæ sit vera expositio *cit. c. Ult. in fine h. t.* videlicet omnes fideles, dum Sacramenta recipiunt, censentur ea recipere, juxta intentionem Ecclesiæ, adeoque dum matrimonium ineunt, & sciunt conditionem adjectam esse turpem, vel impossibilem, eámque ab Ecclesia reijci, & pro non adjecta haberi, præsumere Ecclesiam contrahentes purè, & absolutè consensisse: tunc censentur etiam velle purè, & absolutè contrahere, juxta intentionem Ecclesiæ, & prout ipsa Ecclesia præsumit, ac judicat, tale matrimonium irritum esse, nisi ipsi contrahentes aliter exprimant suam intentionem, ita *Sanch. cit. dis. 3. n. 18.*

XVIII. Notandum 6. Si matrimonium contractum sit sub conditione turpi, vel impossibili, & is, qui conditionem adiecit, non aliter se obligare voluit, quàm si conditio eveniat, in foro interno, id est, conscientiæ, non tenebitur, nec judicabitur matrimonium, propter defectum consensûs conjugalis, quem contrahens in eventum conditionis contulit. Idémque dicendum est in foro externo seu judiciali, judicabitur enim similiter matrimonium contractum, sub conditione turpi, vel impossibili nullum, si constet consensum conjugalem defecisse, quia aliqui sic expresse contraxerunt, ut nullo pacto vellent consentire, nisi eveniente conditione, *Covarr. in lib. 4. Decret. p. 2. c. 3. n. 4. & 5.* Ratio est, quia conditiones turpes, vel impossibiles à matrimonio reijciuntur, & habentur pro non adjectis, eò quòd Canones in dubio præsumunt eas non seriò adjectas fuisse. At quando de mente contrahentium aliter constat, cessat hujusmodi præsumptio, cùm in certis nullus sit præsumptioni, seu conjecturæ locus, *l. Continuus. 137. §. 2. in fine, junctâ Gl. V. Nullus ff. de V. O. Canis. in cit. c. Ult. h. t.*

XIX. Præterea huc pertinet, quod statuitur in *c. Quicunque 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio Africano, ubi dicitur: Quicunque conditionis » nomine aliquam desponsaverit (per verba de præsenti) frangatur conditio (id est, pro non adjecta » habeatur, *Gl. hîc. V. eod.*) & desponsatio irrefragabiliter teneatur, sive firmiter servetur matrimonium.

Ubi notandum, hoc cap. intelligitur primò de conditione turpi, quæ tamen non est contra substantiam matrimonij, ut exponit *Gl. hîc V. Frangatur*, ut si quis dicat, contraham tecum, si furtum feceris, vel si homicidium commiseris, & tale matrimonium sub turpi conditione contractum, eâ rejectâ, servandum est. Secundò intelligitur hoc c. quando præcessit copula, ante eventum, vel defectum conditionis, tunc enim censetur à conditione recessum, ideóque matrimonium tenet, rejectâ conditione, ut colligitur ex his verbis textûs, *eam relinquere volueris*, quæ videntur supponere cohabitationem, & matrimonium fuisse priùs consummatum, *Covarra cit. c. 3. §. 1. n. 13.* Aliam expositionem affert *Alex. de Nævo hîc n. 1.* de qua agit *Fagn. hîc n. 2.* Tertiò aliqui intelligunt de conditione resolutiva, ut contraho tecum matrimonium, & si non dederis mihi centum, volo te relinquere, nam cùm matrimonium ab initio fuerit validum, non poterit dissolvi ex futuro eventu, de quo videri potest *Alex. de Nævo hîc n. 1. & Fagnan. n. 2.*

XX. Similis priori constitutio extat in *c. Per tuas. 6. h. t.* Nam cùm quædam mulier P. nomine » postularet N. in virum, asserens inter se mutuum » consensum de præsenti, & carnalem copulam intervenisse, quod licèt vir ille non negaret, asserebat tamen se illam in uxorem ducere non teneri, » quia sponsalia inter ipsos sub hac conditione fuerunt contracta, *si pater ejus, & patruus in ea consentirent*, qui tamen re intellectâ, statim contra- »

dixerunt

» dixerunt. Mulier verò replicabat, negando sibi » à patre viri, vel patruo aliquando contradictum » fuisse, & ante tempus contradictionis à testibus » expressum, postea dicebat inter se carnalem copulam intervenisse. Consultus super hac re Papa Innocentius III. respondet, cùm liquidò constet, post contracta sponsalia carnalem copulam » inter eos esse subsecutam, pro matrimonio præsumendum esse: quia à conditione apposita recessisse videntur: etsi enim probatum sit, quòd » postquam pater, & patruus viri sponsalibus contradixerunt, idem vir mulierem illam per carnalem copulam cognoverit: non est tamen probatum, quòd antequam ipse eandem cognovisset, » pater ejus, & patruus contradixerint. Ratio decisionis est, quia quamvis sponsalia conditionata, secundùm Iuris subtilitatem, non videantur esse sponsalia, quia consensus conditionalis, ante conditionem extantem, est nullus, *l. Cedere diem. 213. ff. de V. S.* si ergo nullus præcessit consensus, nulla etiam inita sunt sponsalia, adeoque nec matrimonium, quia sola copula carnalis, sine consensu, non facit matrimonium, *Gl. hîc V. Præsumendum.* Verùm favore matrimonij non attenditur ista juris subtilitas, sed magis verisimilis probabilitas, nam quia aderat consensus in sponsalibus, licèt conditionatus, ideo præsumuntur contrahentes per carnalem copulam subsecutam ab apposita conditione recessisse, & per novum consensum sponsalia de præsenti liberè contraxisse, idque favore matrimonij, *Hostiens hîc V. Quod videtur*, & *Vivian. in Ration. Iur. Pontif.* Si verò ante copulam carnalem renuntiâsset sponsalibus, sive ijs contradictum fuisset à patre, & patruo, tunc per copulam supervenientem non inductum fuisset matrimonium, quia dissoluta essent sponsalia, & carnalis copula non reperisset, quod confirmare posset, *Hostiens. hîc in fine. & Abb. n. 5.*

XXI. Ubi notandum insuper 1. Sponsalia de futuro, non tantùm pura, & absoluta, juxta *c. Is qui 30. de sponsal. & matr.* sed etiam conditionalia per subsecutam carnalem copulam transeunt in matrimonium, *Abb. hîc n. 3.* Unde si contrahentes matrimonium, vel sponsalia conditionata, ante conditionem impletam, se mutuò carnaliter cognoscant, tunc Ecclesia præsumit eos recessisse à conditione, & voluisse purè, & absolutè contrahere, nec ullam probationem admittit in contrarium, juxta *c. Per tuas. 6. h. t. Coning disp. 29. de Sacram. dub. 1. n. 19.*

Notandum 2. Si duo contraxerunt sponsalia per verba de futuro, secutâ carnali copulâ: quamvis sponsus, præsente, & consentiente sponsâ, protestetur, se nolle per copulam consentire in matrimonium, nihilominus præsumitur contractum matrimonium, si sequatur carnalis copula, quia præsumitur propter copulam sponsos ab hac protestatione recessisse, sicut & à conditione, ut patet ex *cit. c. Per tuas. h. t.* Ubi contracto matrimonio, sub conditione nondum impletâ, & ita nondum existente perfecto consensu, dicitur recedi à conditione, & perfectum consensum effici, carnali copulâ secutâ. Ratio est, quia non debet inter sponsos præsumi copula fornicaria, delicti enim præsumptio omnino vitanda est, *l. Meritò. 51. ff. Pro socio, Covarr. in 4. Decret. p. 1. c. 4. §. 1. n. 18. Sanch. l. 2. de matr. disp. 45. n. 21. Menoch. l. 2. de præsumpt. q. 35. n. 4. & 5. & l. 3. præsumpt. 1. n. 15.*

XXII. Porro dubitatur de quibusdam conditionibus, an eæ, matrimonio adiectæ (veluti contraham tecum, si te virginem invenero, vel si mecum concubueris) sint validæ, vel tanquam turpes reijci debeant? Quod ad priorem conditionem attinet, hæc conditio, *Si te virginem invenero*, si intelligatur de investigatione per aspectum obstetricum, vel alium legitimum modum, non debet reijci, quia non est turpis, sed honesta conditio, & suspendit actum. Si verò intelligatur de concubitu illicito, & non matrimoniali, est turpis, ac inhonesta conditio, eâque reiectâ valet, ut matrimonium purum, & absolutum, *Covarr. cit. p. 2. c. 3. §. 2. n. 12. Sanch. cit. l. 5. disp. 16. n. 7.* imò etiam teneret tale matrimonium, saltem in foro externo, etsi non esset Virgo, *Barb. in Collect. in cit. c. Per tuas. n. 6. h. t.* Quod verò ad posteriorem conditionem pertinet, si illa intelligatur de concubitu illicito ante matrimonium, est turpis, nec valet: Secus si de licito post contractum statim matrimonium, *Sanch. c. l. n. 8.*

§. IV.

Proponuntur, & resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa sponsalia, vel matrimonia sub conditione contracta.

XXIII. Quæritur 1. An matrimonium contractum per verba de præsenti inter habiles, sub conditione honesta de futuro, & contingenti, ut *contraho tecum, si pater tuus consenserit, vel si dotem dederit*, adveniente conditione, fiat validum, & obliget, absque novo consensu utriùsque contrahentis? Supponit autem hæc quæstio, consensum, pendente conditione, ex neutra parte contrahentium esse revocatum: alioquin positâ conditione, non valeret matrimonium, ob defectum consensûs. Hoc posito.

Respondetur, valde probabile est, matrimonium statim perfici, impletâ conditione, sine novo contrahentium consensu, *Sanch. l. 5. de matr. disp. 8. n. 5. Coning disp. 29. dub. 1. n. 11. Laym. l. 5. Theol. moral. tract. 10. p. 2. c. 7. n. 2.* & est communis Canonistarum. Ratio est, quia omnes cæteri contractus, etiam sponsalium, sub tali conditione celebrati, eâ impletâ, purificantur, ac perficiuntur, sine novo consensu, ac si ab initio fuissent purè, & sine conditione initi, ut patet ex *l. Potior. 11. ff. Qui potior. in pign. & l. Hæc venditio. 7. ff. de contr. empt.* ergo etiam matrimonium, quia Christus illud elevando ad rationem Sacramenti, ejus naturam non mutavit. Idque confirmatur, quia sicut se habet consensus de futuro ad contractum sponsalium: ita consensus de præsenti se habet ad contractum matrimonij: atqui consensus de futuro conditionalis, v. g. ducam te in uxorem, si pater tuus consenserit, adveniente conditione, purificatur, & transit in sponsalia absoluta,

soluta, sine novo alio consensu, ut constat ex *c. Un. de Sponsal. in 6.* à contrario sensu, ergo etiam consensus de præsenti conditionalis, v. g. duco te nunc in uxorem, si pater dotem dederit, efficit matrimonium purum, & absolutum, sine alio novo consensu, *Barb. cit. l. n. 5.*

Ubi etiam notandum est discrimen inter contractum matrimonialem, sub conditione de futuro, & inter contractum sub conditione de præsenti, *duco te in uxorem, si pater tuus mille dederit in dotem*, nam ex priore, impletâ conditione, oritur obligatio contrahendi matrimonium: juxta posteriorem verò contractus matrimonij est perfectus, & absolutus, *Laym. c. l.*

XXIV. Porro etsi consensus sub conditione relata in futurum, ante hujus positionem, seu eventum, non sit perfectus, sed quasi inchoatus, & suspensus, ac pendens à futuro eventu: positâ tamen conditione, consensus ille, qui virtualiter, ac moraliter remanet, quamdiu non revocatur, omnino purus, & absolutus efficitur, secundùm moralem rerum æstimationem. Et licèt ad Sacramentum matrimonij, ex Christi institutione, requiratur consensus perfectus, & absolutus, isque signo externo expressus, qualis non habetur, ante eventum conditionis: ipse tamen externus eventus conditionis, suâpte naturâ est sufficiens signum purificati consensûs: siquidem ab initio conventum fuit inter contrahentes, ut quàm primùm talis conditio eveniat, mox matrimonium ratum, & firmum esset, quæ conventio verbis expressa saltem moraliter manet, cùm prima voluntas non fuerit revocata à contrahentibus, ut supponitur. Neque verò requiritur, ut contrahentes sciant, conditionem evenisse, nam eo ipso quòd conditio evenit, purificatur matrimonium: sicut eo ipso, quòd Procurator contrahit matrimonium, & consentit nomine sui principalis, firmum est matrimonium, etsi ipse id ignoret: non tamen ipse contrahens licitè matrimonio uti potest, nisi sciat conditionem impletam esse, adeoque & matrimonium perfectum, *Sanch. cit. dis. 8. n. 6.* Neque verò ex eo, quòd in *c. Super eo. 5. h. t.* dicitur, adolescentem illum, ante impletam conditionem, non esse cogendum ad contrahendum matrimonium, sequitur, eâ impletâ, esse cogendum, & consequenter opus esse novo consensu. Nam respondetur, hinc tantùm sequi, ante eventum conditionis, talem contractum non habere vim matrimonij, nec sponsalium, cùm non adsit consensus de præsenti perfectus, & absolutus, sed tantùm conditionalis, quia quamvis verba, quoad loquendi formam præsentem consensum importent, v. g. *duco te in uxorem, si pater tuus consentiat*, revera tamen consensum conditionatum tantùm habent, & consequenter talis non tenetur ad contrahendum matrimonium, ante impletam conditionem, nec potest etiam illud consummare, antequam contrahatur, *Coning cit. dis. 29. dub. 1. n. 14.* An autem, & quomodo postquam conditio evenit, talis compellendus sit, de hoc Papa nihil omnino in dicto cap. respondit. Denique etiam in proposito ipsum Sacramentum matrimonij suspenditur, materiâ, & formâ ipsius completè positis, cujus substantia ponitur, quando ponitur conditio.

XXV. Quæritur 2. An etiam post Concilium Trident. quo solemnitas parochi, & testium est introducta, requiratur ad valorem matrimonij, ut Parochus, & testes, non tantùm contractui sub conditione de futuro celebrato, sed etiam impletioni conditionis intersint. Affirmat valde probabiliter *Coning dis. 29. de matr. dub. 1. n. 15. Laym. cit. c. 7. n. 3.* quamvis sufficiat, si ipsi contrahentes coram parocho, & testibus postea asserant conditionem esse impletam: nam hoc ipso censentur purificare contractum. Ratio est, quia Parochus, & testes debent posse testificari in foro externo, non tantùm de matrimonio verè, & substantialiter contracto, adeoque non solùm de contractu inchoato, & pendente adhuc in futurum, & solubili, sed de absoluto, ac legitimè perfecto ad vitanda multa incommoda: hoc autem non possunt, nisi intersint etiam impletioni conditionis, cùm ante hanc contractus sit incompletus, & conditionalis, non absolutus, & perfectus. Idémque dicendum de conditione relata in tempus præteritum, vel præsens. Sufficit autem, si parochus, & testes intelligant, ac testari possint, marem, & fœminam exteriùs legitimè matrimonium contraxisse per verum consensum verbis, vel alijs signis manifestatum: neque opus est, ut etiam sciant, eos validè contraxisse, sive nullo occulto impedimento prohibitos fuisse, id enim Concilium non requirit, ideóque etiam non requiritur, ut Parochus, ac testes litteras dispensationis inter consanguineos, & affines viderint, *Coning c. l. n. 16.* Est autem necessarium ad valorem matrimonij per Procuratorem contrahendi, ut parochus, ac testes ex litteris, vel sufficientibus indicijs cognoscant mandatum Procuratoris, cùm aliàs non intelligant, nec in foro externo testari possint, matrimonium inter conjuges initum esse, quia tale matrimonium non minùs pendet à mandato procuratorio, quàm matrimonium conditionale ab eventu conditionis, ut docet *Coning dis. 24. de matr. dub. 9. n. 79. Laym. c. l.*

Porro talia matrimonia etsi sint valida, non tamen facilè sunt permittenda, ut notat *Coning cit. dis. 29. de matr. dub. 1. n. 17.* tum quia minùs decent dignitatem Sacramenti, tum quia ex ijs facilè lites, & difficultates oriri possunt, præsertim ob discrepantes DD. opiniones, ideóque tutius est, ut post impletam conditionem, consensus matrimonialis renovetur coram parocho, ac testibus, quia ante eventum conditionis matrimonium nondum est contractum, sed contrahendum, *cit. c. Super eo h. t. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 3. n. 5. Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 3. dub. 4. n. 83. & 84.* Ubi hanc rationem addit, quia in nullo alio Sacramento consensus conditionatus de futuro, seu in ministro, seu suscipiente sufficit ad valorem Sacramenti, ergo nec in matrimonio. Sed hoc non multum probat, quia nullum aliud Sacramentum est contractus, sicut matrimonium.

XXVI. Quæritur 3. An si jure impediti, & inhabiles ad matrimonium contrahendum, per verba de futuro promittant sibi invicem, vel etiam per verba de præsenti contrahant matrimonium, sub conditione dispensationis Papalis, obligationem contrahant, & qualem, ante, vel post dispensationem?

nem? Reſp. 1. Si conſanguinei, vel aliter impediti matrimonium ſpondeant ſub conditione Papalis diſpenſationis (per ſe loquendo, & ſecluſo ſcandalo, vel alio damno) non peccant, ſi matrimonium invicem promittant ſub conditione, ſi Papa diſpenſaverit, dummodo ſit impedimentum juris humani, in quo Papa diſpenſare poteſt, ac ſolet, quia talis promiſſio verſatur circa objectum licitum, nempe contrahendum matrimonium inter conſanguineos, vel aliter impeditos, poſt impetratam diſpenſationem, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 3. in princ. n. 7. Laym. cit. c. 7. n. 4.* Quin imò ex hujuſmodi promiſſione oritur vera obligatio ſponſaliorum ſub conditione, ita ut ſponſus exſpectare debeat uſque ad eventum conditionis, & impetratâ diſpenſatione, matrimonium contrahere teneatur, ſi etiam alter in fide data perſiſtat, quia cùm objectum hujus reciprocæ obligationis ſit honeſtum, ac licitum, ut dictum, non eſt, cur non ex illa oriatur obligatio, *Laym. c. l.*

XXVII. Reſp. 2. Probabile eſt matrimonium per verba de præſenti, inter perſonas jure impeditas, ſeu inhabiles contractum, ſub conditione relata in futuram diſpenſationem Papalem, eâ impetratâ, purificari, ſeu perfici, abſque novo conſenſu contrahentium coram parocho, ac teſtibus expreſſo, *Sanch. l. 5. diſ. 8. n. 10. Coning cit. diſ. 29. n. 33.* Ratio eſt, quia talis conditio, *ſi Pontifex diſpenſaverit*, non eſt impoſſibilis, ut debeat haberi pro non adjecta: neque eſt contra jus, non enim tales contrahunt pro tunc, dum ſunt inhabiles, ſed pro tempore impletæ conditionis, quo ſunt habiles, cùm natura conditionis ſit, ut ſuſpendat actum, & ejus obligationem in tempus impletæ conditionis. Et quamvis ante diſpenſationem partes contrahentes ſint inhabiles ad ineundum matrimonium abſolutum, non autem ad contrahendum ſub conditione, ita ut conſenſus reſpiciat ſolùm tempus habile, nempe tempus impletæ conditionis, hoc eſt, impetratæ diſpenſationis, ante quod conſenſus non eſt perfectè præſtitus: poſitâ autem conditione, nihil obſtat, quominùs perficiatur matrimonium, ſine novo conſenſu, ſicut purificantur ſponſalia de futuro inita ſub eadem conditione, ut docet *Sanch. c. l.* ergo ſimiliter perficitur matrimonium, ſine novo conſenſu. Neque verò Pontifex diſpenſando facit, ut matrimonium priùs invalidum fiat validum, ſed per diſpenſationem, tanquam per eventum conditionis, ſolùm fit, ut conſenſus conditionatus, & hactenus pendens purificetur, & perficiatur, & cenſeatur abſolutus: adeoque diſpenſatio tollit impedimentum, & ponit in eſſe conditionem, ex qua pendebat conſenſus contrahentium, quo tempore poteſt abſolutè præſtari; quare cùm tunc perficiatur conſenſus, virtute illius perficitur etiam ipſum matrimonium, *Sanch. c. l. n. 11.*

Verùm *Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 7. n. 5.* probabilius eſſe aſſerit, matrimonium ſub conditione diſpenſationis Papalis initum, nunquam ſine novo conſenſu coram Parocho, & teſtibus expreſſo, perfici, quia nunquam præſumitur eſſe mens Pontificis diſpenſantis, ut matrimonium, præterito tempore, ante diſpenſationem contractum ſit validum, ſed ſolùm ut poſt impetratam diſpenſationem in facie Eccleſiæ, præmiſſis denuntiationibus, contrahere liceat, ſicut ex Bullis Pontificijs colligitur, quod etiam ipſâ praxi, & uſu obſervatur. Neque obſtat, quòd promiſſio concepta ſub conditione, ſi res ſacra profanetur, vel liber homo ſervituti ſubijciatur; non obliget, nec valeat, quia cenſetur impoſſibilis, vel bonis moribus repugnate. Nam reſpondetur, promiſſionem ſub conditione diſpenſationis non eſſe talem, quippe quæ à Principe poteſt, ac ſolet fieri, *Laym. c. l. n. 5.*

XXVIII. Quæritur 4. Si quis ſponſalia, vel matrimonium contraxit cum duabus, quænam, vel quod ex illis ſervandum ſit, ac validum? Reſp. 1. Si quis cum duabus contrahat ſponſalia, ſub conditione de futuro, etſi poſteriorum ſponſaliorum conditio priùs impleatur, adhuc priora erunt valida, ita ut quandocunque eorum conditio evenerit, ipſis ſtandum ſit, *Coning cit. diſ. 29. dub. 1. n. 20. Laym. cit. c. 7. n. 6.* contra *Sanch. cit. diſ. 8. n. 18.* Ratio eſt, quia talis neque licitè, neque validè ſecunda ſponſalia inire potuit, niſi priora ſponſalia priùs fuerint diſſoluta. *Quod enim ſemel placuit, ampliùs diſplicere non poteſt, reg. 21. in 6.* Reſp. 2. Si quis cum duabus contraxit matrimonium, ſub conditione pendente in futurum, illud validum eſt, cujus conditio priùs impletur, ſive illud primò contractum ſit, ſive poſteriùs, modò tamen contrahens utrumque, quantum poteſt, velit eſſe validum, & neutrum conſenſum revocârit, *Coning c. l. n. 10. Laym. c. l. n. 7.* Ratio eſt, quia non quidem licitè, tamen validè quis contrahit, etſi alteri ſit obligatus: at matrimonium ſecundum eventu conditionis purificatum prævalet primo matrimonio, cujus conditio adhuc pendet. Quòd ſi conditiones utriûſque matrimonij ſimul impleantur, neutrum validum erit, quia incertitudo vitiat matrimonium, *c. Ex litteris. 10. de ſponſal.* atqui utrumque matrimonium eſſet incertum, quia in neutram mulierem eſſet determinatus conſenſus: cùm enim conditio ſuſpendat conſenſum in tempus impletæ conditionis, ſi conditiones utriûſque matrimonij ſimul, & eodem tempore impleantur, perinde eſt, ac ſi ſimul, & eodem tempore cùm duabus contraheretur matrimonium, nec eſſet ratio, cur magis cenſeretur conſentire in unam, quàm in alteram, *Coning c. l. Sanch. cit. diſ. 8. n. 15.*

§. V.

An cauſa, demonſtratio, vel modus adiectus contractui matrimoniali ipſum vitiet, vel ſuſpendat?

XXIX. Assertio 1. Demonſtratio, vel cauſa ſive turpis ſit, ſive honeſta, vel contraria ſubſtantiæ matrimonij, vera, vel falſa, per ſe nunquam ſuſpendit, nec vitiat matrimonium, ſed ſemper habetur pro non adjecta, & matrimonium valet, *Sanch. l. 5. de matr. diſ. 19. n. 2.* & alij communiter. Ut accipio te in uxorem, quæ vel quia es ſterilis, vel virgo &c. Ratio eſt, quia per adjectionem talis demonſtrationis, vel cauſæ non tollitur conſenſus neceſſarius ad ſubſtantiam contractûs, cùm ea non ſe

habeat,

habeat, ut objectum, vel pars objecti contractûs, sed tantùm declaret opinionem, quam habet contrahens circa tale objectum, vel causam, quæ eum ad contrahendum movet. Nec refert, quòd non contraheret, si sciret, talem demonstratioem, vel causam non subesse, quia voluntas illa habitualis non influit, nec ponit aliquid in re, nam eâ non obstante, modò actu, & absolutè consentit: quamvis si sciret, non consentiret, sed voluntatem mutaret, quod tamen nihil operatur in ordine ad actum præsentem, error enim non vitiat matrimonium, nisi sit circa personam, vel conditionem libertatis, tunc enim nullum esset matrimonium, ut si quis dicat, contraho tecum matrimonium, quæ, vel quia es libera, vel primogenita filia Petri, tunc enim si non sit libera, vel filia primogenita, irritum est matrimonium, non ratione falsæ demonstrationis, vel causæ, sed propter errorem personæ, vel conditionis; nam etiam tali demonstratione, vel causâ non adjectâ, adhuc matrimonium ex tali errore contractum invalidum foret, *Sanch. c. l.*

XXX. Assertio 2. Modus adjectus contractui matrimoniali non vitiat illum, nec suspendit, nisi sit contrarius substantiæ, aut bonis matrimonij, *Sanch. cit. dis. 19. n. 5.* Ratio prioris partis est, quia modus in hoc differt à conditione propriè dicta, quòd hæc suspendit actum, cui apponitur, ita ut ante eam impletam non sit validus. At modus non suspendit actum, sed is statim valet, & vim suam habet, etsi nondum talis modus impletus sit. *l. Cùm ab eo. 41. ff. de contrah. empt.* ita tamen ut alter contrahens obligatus maneat ad præstandum modum, cum quo contractus est initus. Veluti si quis dicat, dono tibi equum, ut hoc, vel illud facias, statim valet donatio, & tenetur donatarius implere modum, *Sanch. cit. dis. 19. n. 4.* Posterior pars probatur ex *c. fin. h. t.* Ubi habetur, quòd conditio contraria substantiæ matrimonio adjecta vitiat matrimonium, ut *contraho tecum, ut generationem prolis evites: vel donec inveniam aliam ditiorem: aut si pro quæstu adulterandam te tradas.* Ubi notandum, siqui matrimonium contrahere intendant sub conditionibus expressis in *cit. c. fin.* & eo jam contracto, velint adjicere obligationem, quæ omnino adversatur substantiæ matrimonij, tunc censentur non sub conditione propriè dicta, & suspensiva, sed potiùs sub conditione impropriè dicta, & non suspensiva, sive sub modo contraxisse, quem contrahentes, post contractum matrimonium observare velint, & ad eum servandum obligationem inducere, & tunc per adjectionem talis modi vitiatur matrimonium, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 3. §. 1. n. 7. Sanch. cit. dis. 19. n. 5. Molin. tr. 2. de justit. dis. 208. n. 3.* Ubi ait, quòd interdum nomine conditionis significatur modus. Ratio est, quia id generatim loquendo in omnibus contractibus obtinet, quòd quando contrahens, dum actu contrahit, vult alterum obligari ad præstandum quippiam repugnans ipsi substantiæ contractûs, satis significat, se non habere veram, & seriam voluntatem ineundi talem contractum, sine vera voluntate autem, seu consensu, contractus non subsistit, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 2. c. 7. n. 11. §. Porro.*

XXXI. Assertio 3. Si modus adjectus matrimonio sit impossibilis, non tamen repugnans substantiæ matrimonij, ut contraho tecum eâ lege, ut digito cœlum tangas, ut montem aureum mihi des: vel turpis, & illicitus, ut patrem tuum interficias, tunc matrimonium valet, & modus pro non adjecto habetur ob favorem matrimonij, juxta *cit. c. ult. h. t.* quia conditio impossibilis, vel turpis non vitiat matrimonium, nec illud suspendit, sed reijcitur, ac si apposita non fuisset, ut suprà dictum; ergo multò magis modus impossibilis, aut turpis, qui incitat ad peccandum, cùm hic non suspendat contractum, sed adveniat contractui jam perfecto, *Sanch. cit. dis. 19. n. 7.* Confirmatur, quia in omnibus alijs contractibus, modus impossibilis, sive de facto, sive de jure, & secundùm mores, sive moraliter, si adjiciatur contractui, illum non vitiat, sed pro non adjecto habetur, v. g. dono tibi equum, ut cœlum digito tangas, vel ut inimicum meum interficias, quia modus dispositionem, cui adjicitur, non suspendit, sed validam esse supponit, *Molin. cit. dis. 208. n. 11. Sanch. c. l.*

XXXII. Prædictis addendum 1. ut cognosci possit, quando res aliqua donata fuit, v. g. *si hoc fiat*, vel *dummodo hoc fiat*, utrùm donatio facta sit sub conditione propriè dicta, sive suspensivâ: an verò solùm sub modo, seu conditione non suspensiva, attendendum est, utrùm donator voluerit, donationem non antè validam esse, ac firmam, quàm conditio sit impleta; & tunc præsumi debet, conditionem propriè dictam esse appositam, nec valere donationem, ante eventum conditionis, an verò donator voluerit, ut statim valida sit donatio, sed donatarius obligatus sit ad aliquid postea faciendum; & tunc censeri debet sub modo esse factam. *Laym. cit. c. 7. n. 11.*

Addendum 2. Tametsi in omnibus contractibus conditio non suspensiva, sive modus impossibilis, vel turpis, si non adversetur substantiæ contractûs, debeat haberi pro non adjecto; specialiter tamen id obtinet in contractu matrimonij, ob illius favorem, qui in eo consistit, quòd si dubium sit, num conditio impossibilis, aut turpis adjecta fuerit matrimonio, tanquam conditio propriè dicta, & suspensiva, an verò tanquam modus, sive conditio non suspensiva, tunc hoc posterius præsumi debet, àc proinde matrimonium statim validum erit, conditio verò pro non adjecta censebitur. Nisi certò constet, aliquem nullo modo voluisse absolutè contrahere matrimonium, sed solùm sub conditione impossibili, tunc enim veritas prævalet præsumptioni, & hæc illi cedere debet, quia Ecclesia non potest supplere consensum ad substantiam matrimonij requisitum, *Laym. cit. c. 7. n. 12.*

§. VI.

De conditionibus appositis in aliis contractibus.

XXXIII. De his agitur in secunda parte hujus Rubricæ, & inprimis in *c. Cùm sit 2. h. t.* ubi talis casus proponitur: Quidam Diaconus manumisit duo mancipia, sub hac conditione, seu modo, ut Monachi fierent, & in eo Monasterio, ubi ipse fuerat (scilicet Diaconus Clericus ministrans, non Monachus,

„ Monachus, *Hostiens. hic V. Fuerat*) permanerent, „ adijciens, ut si quis contrà faceret, iterum servituti subijceretur. Cùm autem unus ex illis; „ contemptâ conditione, Monasterium deseruisset, „ & Clericis (sæcularibus) se junxisset: consultus „ super hac re Papa Gregorius rescribit Episcopo „ Diœcesano, ut si ita esse reperit, sic se exhibeat, „ ut nec Monasterium deserat, nec voluntas manumittentis prætereatur.

Ubi notandum 1. Servus potest manumitti, sub ea conditione, seu modo, ut fiat Monachus, vel Clericus, *Abb. hic n. 5.* 2. quando hîc in fine dicitur, *quòd voluntas manumittentis non valeat præteriri*, ut scilicet isti servituti iterum subijciantur; si in Monasterio non permaneant, id intelligendum est, ante professionem, nàm isti fuerunt manumissi sub conditione, seu modo, ut fierent Monachi, aliàs reinciderent in servitutem pristinam, quod referri debet ad tempus ante professionem, quia post professionem, non possunt transire ad Clericos sæculares, sed nolentes coguntur permanere in Monasterio, & hoc ipso observant voluntatem manumittentis, *Abb. hic in fine.*

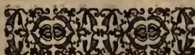
XXXIV. Præterea in *c. Verùm 4. h. t.* statuitur, „ ut si alicui Ecclesiæ possessio v. g. prædium, sub „ aliqua conditione, id est, sub modo donetur, à „ donatore postea donum revocari non possit: nisi „ tali conditione, seu pacto sit collatum, quòd eâ „ cessante debeat revocari; tunc enim si non fiat, quod convenit, donatio revocatur, *Gl. hic in Casu.* Ratio decisionis est, quia modus adjectus donationi factæ Ecclesiæ, non est principalis causa finalis talis donationis, quippe quæ censetur principaliter facta in honorem DEI, & pro salute animæ suæ, aut remedio peccatorum suorum: & sic non potest agi ad revocationem donationis, sed solùm ut impleatur, seu servetur modus appositus: nisi sit expressum, ut possit revocari, si modus non servetur, *Gl. fin. hic & Abb. n. 2.* Nam quilibet in traditione rei suæ potest apponere pactum, & modum legibus non improbatum, *l. In traditionibus. 48. ff. de pact. l. 1. C. de donat. quæ sub modo &c. c. Cùm dilecti. 6. de donat.*

XXXV. Pro declaratione hujus c. notandum 1. si in fundationibus Ecclesiarum, aut Ecclesiasticorum Collegiorum, vel beneficiorum, & similium, quæ pietatis, & Divini cultûs causâ, instituta sunt, donationi modus adijciatur, statim valet donatio, etsi modus non servetur, neque potest agi ad revocandam donationem, sed solùm, ut modus impleatur, nisi id expressè in fundatione sit cautum. Si verò modus adjectus sit finalis, & principalis causa ipsius donationis, rectè agitur ad revocationem ejus, quod donatum est, etiamsi nulla adjecta sit clausula revocatoria donationis, *l. Cùm te 6. C. de pact. inter empt. & vendit. l. 1. 2. & 3. C. de donat. quæ sub modo &c. & l. fin. C. de revoc. don.* quia cessante causâ, cessat effectus, *c. Cùm cessante. 60. de appell. Canis. in cit. c. Verùm. n. 3. h. t.* Itaque in donatione facta Ecclesiæ, ipsamet datio censetur causa finalis, nempe liberalitas in pium locum collata; modus verò, favore Ecclesiæ, præsumitur causa solùm impulsiva, *Covarr. libr. 1. var. resol. c. 14. n. 6.* Ubi ait, quando modus adjectus donationi inducit causam finalem, eo non servato, revocatur donatio, *cit. l. Cùm te C. de pact. inter empt. & vendit.* Secus verò, si impulsivam causam induxerit, tunc enim non revocatur donatio, sed agitur ad implendum modum, *l. Eâ conditione. 14. C. de rescind. vendit. & ibi Bald. in Summa.* Non censetur autem modus causa finalis donationis, adeoque nec revocatur, nisi id sit expressum in ipsa donatione, *cit. c. Verùm in fine, Alex. de Nævo ibid. n. 9.*

Notandum 2. Quod dictum est donantem Ecclesiæ rem aliquam posse apponere modum, id intelligendum est, dummodo modus apponatur incontinenti, & in ipso contractu, nam postea, & ex intervallo non potest apponi, *juxtà l. Unic. §. Accedit, & notat Gl. ibi V. Fecerit C. de rei uxor. act. Alex. de Nævo in cit. c. Verùm n. 3.*

Notandum 3. Dispositio hujus cap. intelligi debet de modo, & non de conditione strictè sumptâ, qui tamen aliquando accipitur etiam pro conditione laxiùs sumpta, quia modus non suspendit actum, cui apponitur, neque vitiat, seu annullat illum, nisi sit contrarius substantiæ illius, sed modificat; ut si donetur prædium Ecclesiæ, sub hac conditione, ne alienetur, tunc favore Ecclesiæ præsumitur esse modus, & non potest revocari donatio, sed solùm datur facultas agendi ad observandum modum: nisi expressè sit additum, ut si cesset conditio, quia facta est alienatio, revocari possit donatio, tunc enim apparet conditionem strictè dictam appositam esse, quæ suspendit actum, ita ut conditione non positâ sit nullus, vel revocari possit, *Gl. hic V. Conditione, & V. Debeat, Abb. num. 1. & Alex. de Nævo num. 7. & 8.*

Notandum 4. In donatione facta Ecclesiæ ea lex, seu conditio apponi potest, ut non liceat Ecclesiæ rem donatam alienare, & si contrà factum fuerit, possit illa à donante revocari: id verò non procedit, si alienatio facta sit à solo Prælato, quia delictum personæ non debet in detrimentū Ecclesiæ redundare, *Reg. Jur. 76. in 6.* potest autem revocari, si alienatio facta sit à Prælato, & Capitulo simul, quod procedit in rebus jam acquisitis Ecclesiæ, non in acquirendis, nam in his etiam factum solius Prælati præjudicare potest Ecclesiæ, *Abb. hic n. 3. & Alex. de Nævo n. 20. & 21.* Sed de hoc alibi actum:

TITVLVS VI.

QUI CLERICI, VEL VOVENTES MATRIMONIUM CONTRAHERE POSSUNT?

Actum est in præcedentibus Titulis de matrimoniis puris, seu absolutis, & conditionalibus, quo modo contrahantur, & inter quos: nunc in hoc, & aliquot seqq. Titulis agitur de varijs impedimentis, ob quæ matrimonium inter aliquos contrahi non potest, & contractum non valet: & in hoc quidem Titulo de duobus impedimentis dirimentibus, uno ratione Sacri Ordinis suscepti, altero ratione voti continentiæ emissi.

§. I.

Utrùm Ordo Sacer dirimat matrimonium subsequens, & quo iure?

I.

ASSERTIO I. Per Ordinem Sacrum, videlicet Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum, dirimitur matrimonium postea initum, prout novissimè definitum est in Concilio Tridentino *sess. 24. de Sacram. matr. can. 9.* Idque probatur 1. *ex c. De Diacono* 1. *h. t.* Ubi de Diacono, qui in Sabbatho » Sancto vulneravit alium Diaconum, & uxorem » duxit (de facto, quia de Jure non potuit, *Gl. hîc* » *V. eod.*) Consultus Papa Alexander III. respondit, » si contritus ad Ecclesiam redire voluerit, dimissâ » illâ, quam accepit in uxorem, & absolutione ob- » tentâ, debet ipsi, propter utrumque excessum, » sive delictum, pœnitentia injungi, eâque peractâ, » poterit cum eo dispensari, ut Diaconatûs Offi- » cium exerceat: & si perfectæ vitæ, & conversatio- » nis fuerit, etiam in Presbyterum ordinari. Sub- » diaconus quoque, sive homicidium fecerit, sive » non, matrimonium contrahere non potest, se- » cundùm SS. Canonum Sanctiones, *c. 1. & c. De illo* 4. *dis.* 32. *& c. Cùm in præterito.* 3. *dis.* 84. Ubi » ratio redditur, quia condecet sacros Antistites, » & DEI Sacerdotes, nec non & Levitas, (seu Dia- » conos) & qui Sacramentis Divinis inserviunt (id » est, Subdiaconi, *Gl. ibid. V. Inserviunt*) conti- » nentes esse in omnibus, quo possint simpliciter, » quod à DEO postulant impetrare, ut quod Apo- » stoli docuerunt, & ipsa servavit antiquitas, nos » quoque custodiamus. Nam quia in Sacris Ordinibus constituti sacra vasa, & Sacramenta tractant, ac proinde decens sit, ut munditiam corporalem per continentiam servent, idcirco Ecclesia sancivit, ut nec Diaconus, nec Subdiaconus matrimonium contrahere possint, nam quamvis in primitiva Ecclesia non prohiberentur Subdiaconi uxores ducere, ut patet ex *c. 1. dis.* 31. postea tamen statutum fuit, ut etiam ipsi matrimonium contrahere non possent, & ut nullus Subdiaconus fieret, nisi qui se castè victurum promitteret, *cit. c.* 1. *& c. Subdiaconis.* 9. *dis.* 32.

II. Pro explicatione *cit. c. 1. h. t.* notandum 1. matrimonium, post susceptum Sacrum Ordinem, contractum est irritum, ut habetur hîc, & docet *Sanch. l. 7. De matr. dis. 28. n. 2.* & alij communiter, quia talis est inhabilis ad contrahendum matrimonium. Excipitur 1. nisi quis fuerit promotus ad Ordinem Sacrum, per illatam vim, vel metum cadentem in constantem virum, tunc enim non tenetur servare continentiam Ordini Sacro annexam, quia hic non obligat ad castitatem ex natura rei, sed solùm ratione voti, ex Ecclesiæ Constitutione Ordini Sacro annexi, votum autem sive expressum, sive tacitum, quale inest Ordini Sacro, est irritum, si ob metum cadentem in virum constantem fuerit emissum, adeoque non obligat, sed talis matrimonium contrahere potest, *c. 1. & c. Cùm delictus 6. de his quæ vi met. caus. fiunt, Sanch. l. 7. dis. 29. n. 5.*

Excipitur 2. qui suscepit Ordinem Sacrum, sive ante, sive etiam post usum rationis, sed ante pubertatem, non obligatur ad votum continentiæ servandum, nisi adeptus pubertatem illud ratificet, & consequenter matrimonium inire potest, ut ex probabiliore sententia docet *Sanch. cit. l. 7. dis.* 30. *n.* 8. & alii apud ipsum. Ratio est, quia quamvis alioqui impuberes simplici voto castitatis obligari possint, quia tamen facillimè vota illorum dissolvi possunt, & irritari à parentibus, & tutoribus, etiam sine aliqua causâ, non est credendum Ecclesiam velle obligare puerum impuberem voto tanti momenti. Confirmatur, quia votum solemne expressum in Religione approbata emissum non obligat, nisi post pubertatem ratificetur, *c. Ad nostram.* 8. *de Regular.* ergò nec votum solemne tacitum emissum in susceptione Sacri Ordinis, quia etsi Pontifex in eo dispensare possit, sed non nisi difficillimè dispensabit, & propter causam valde gravem, & publicam, & per illud constituitur quis in statu Ecclesiastico incompatibili cum matrimonio, *Sanch. c. l.*

Excipitur 3. qui invalidè est promotus ad Sacrum Ordinem, quia is irritus fuit, ob defectum substantialiter requisitum ad Ordinem, validè contrahit matrimonium, quia non obligatur ad votum con-

continentiæ ej annexum, *Barb. in Collect. in cit. c. 1. h. t. n. 4.* post Gutierez.

Notandum 2. Clericus in Sacris constitutus, si uxorem ducat, fit irregularis, ita ut nec in susceptis Ordinibus ministrare, nec ad superiores Ordines suscipiendos promoveri possit; potest tamen Episcopus in ea irregularitate dispensare, ut patet ex *cit. c. 1. h. t.* dummodo talis Clericus doleat de peccato suo, & pœnitentiam injunctam peragat, absitque scandalum aliorum, *Azor p. 1. Instit. mor. lib. 13. c. 3. q. 6. Sanch. cit. l. 7. dis. 86. n. 6.*

III. Præterea quòd Subdiaconus non possit contrahere matrimonium, statuitur etiam in *c. Ex* » *litterarum 2. h. t.* Nam cùm quidam Subdiaconus » quandam sibi in conjugem copulâsset, Episcopus » loci eam ut abjuraret, fecit. Quare Pontifex con» sultus mandat, ut si is ad monasticum Ordinem » (seu Religionem) transire voluerit, post lauda» bilem ipsius conversationem, possit ei concedere, » ut ad altiores Ordines promoveatur. Si verò ad » Religionem transire noluerit, eum neque in Sub» diaconatu ministrare, neque ad altiores Ordines » promoveri permittat: in minoribus tamen Ordi» nibus ministrare poterit.

IV. Notandum 1. Qui in minoribus Ordinibus, seu inferioribus Subdiaconatu sunt constituti, possunt contrahere matrimonium, ut colligitur ex hoc c. quia illud non dirimunt Ordines minores, cùm nullus extet textus, seu Canon id interdicens: imò hoc expresse conceditur in *c. Si quis 7. dis. 32. & c. Si qui verò 3. eâdem dist. & c. 1. de Cleric. conjug. & dictum libr. 3. Tit. 3. n. 5.* Ratio est, quia Ordo, suapte naturâ, non repugnat matrimonio, sed solùm ratione voti, quod Ecclesia suo præcepto ei annexuit: at Ecclesia solis Ordinibus Sacris, seu Majoribus votum castitatis annexuit, *c. 1. & c. Diaconi. 8. dis. 28.* Imò Ecclesia non habet potestatem præcipiendi ijs, qui jam Ordinibus minoribus sunt initiati, ut continentiam perpetuam servent, *c. De ijs 5. cit. dis. 28.* qui est desumptus ex Concilio Tolet. *Azor p. 1. libr. 13. c. 13. q. 4. Sanch. l. 7. dis. 31. n. 4.* ubi *n. 5.* addit, quòd etiam ille, qui Ordines minores recipit, credens illis annexum esse solemne votum tacitum continentiæ, non teneatur ad illius observantiam, quia talis non intendebat per se, & principaliter votum castitatis emittere, sed solùm quatenus illud annexum putabat Ordinibus Minoribus, cùm ergo non sit annexum, nullo voto obligatus erit. Nec obstat, quòd juxta *Can. 25.* Apostolorum, Lectores, & Cantores tantùm, si velint, nuptias contrahere possint, ergo Acolythi olim non poterant. Idémque habetur in *c. Lectores. 8. dis. 32.* Sed respondetur, in ijs Canonibus, lectorum, & cantorum appellatione contineri omnes Clericos minores, seu inferiores Subdiacono, *Azor c. l. q. 4.* in fine, neque excludi duos alios minores Ordines, sed includi, quia in illis est eadem omnino ratio: & dictio taxativa *tantùm* ita excludit extranea, & dissimilia, ut includat omnes casus similes, in quibus est eadem ratio, ut ex Everhardo tradit *Sanch. cit. dis. 31. n. 6.*

V. Notandum 2. Quando hîc dicitur, quòd Episcopus potest dispensare cum Clerico in Sacris constituto contrahente matrimonium, id intelligi debet, si cum unica, eâque virgine contraxerit; secus, si cùm vidua, aut corrupta, vel quando Clericus in Sacris binas nuptias contraxit, juxta *c. Nuper 4. & c. ult. de bigamis non ordin.* Nam quamvis *c. Sanè 4. de Cleric. conjug. & c. 1. & 2. h. t.* non exprimant, quando cum virgine, & unica est initum matrimonium: tamen ita necessariò intelligenda sunt, ne adversentur duobus capp. suprà citatis, in quibus negatur in his casibus dispensari posse, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 86. n. 20. Barb. in Collect. in c. 2. n. 4. h. t.* Nec obstat, quòd in *cit. c. 2. h. t.* solùm conceditur Episcopis facultas dispensandi cum his Clericis, quando verè pœnitentes sunt, ac Ordinem Religiosum ingrediuntur: quia id intelligi debet de consilio, non ex præcepto, nam jure suo Episcopus potest dispensare cum talibus Clericis, juxta *c. Sanè 4. de Cleric. conjug. & c. 1. h. t. Gl. in cit. c. 2. V. In subdiaconatu h. t. & Alex. de Nævo ibid. in fine, Sanch. c. l. n. 20.*

VI. Assertio 2. Multò probabilius, ac verius est, solo jure Ecclesiastico, seu Constitutione Ecclesiæ per susceptionem Ordinis Sacri dirimi matrimonium subsequens, non jure naturali, vel Divino, ut docet *Sanch. l. 7. dis. 28. n. 11.* & alij apud ipsum. Idque probatur 1. quia Ecclesia Clericos initiatos Sacris Ordinibus reddit inhabiles ad matrimonium, sicut consanguineos in secundo, & ulterioribus gradibus, usque ad quartum, nam etsi congruum, & decens sit, ut Clerici in Sacris constituti castè vivant, non tamen ijs Jure Divino matrimonium est interdictum, cùm tale præceptum nullibi reperiatur: idque ex eo patet, quia per Ordinem Sacrum non fit totalis traditio hominis ipsi DEO, sed ad cultum DEI, & divinum Officium, cui non repugnat matrimonium jure Divino, nec jure naturali, cùm per se licitus sit usus matrimonij, & permissus Sacerdotibus Græcis, quando matrimonium est ante Ordines Sacros initum: at si Sacer Ordo repugnaret matrimonio, dirimeret matrimonium ratum præcedens, sicut professio solemnis, quod dici non potest, ut ex infrà dicendis patebit. Sed neque Ius Divinum, nec Apostolicum præceptum extat prohibens, ne ad Sacros Ordines assumantur, nisi illi, qui nullo antè matrimonio fuerint conjuncti, quia Paulus 1. *ad Tim. 3. & ad Tit. 1.* scribit, *Oportet Episcopum esse unius uxoris virum*, quamvis usus conjugij Sacerdotibus sit interdictus in *Epist. Clementis 2. Sanch. cit. l. 7. dis. 27. n. 5. & 6.* Deinde idem probatur, quia votum continentiæ perpetuæ annexum Ordini Sacro non est per se, ac ex naturâ suâ solemne, sicut votum professionis Religiosæ, sed per accidens solùm, & extrinsecè, quoad effectum dirimendi matrimonium, quia solo statuto Ecclesiæ reddit personas inhabiles ad matrimonium, juxta *c. Un. de voto in 6.* Neque enim Sacro Ordine initiatus offert se ad castitatem servandam, per se, ac principaliter, sed ad Ministerium Sacrorum Ordinum, *Sanch. cit. dis. 27. n. 17.* Porro *in c. Unic. de voto in 6.* æquiparantur solemne votum Ordinis Sacri, & Professionis, quoad hoc, quòd utrumque matrimonium subsequens dissolvat, non autem quoad jus, quo id competit, sive est inductum: & quia solùm per accidens, & extrinsecè votum Sacri Ordinis est solemne, ideo non habet ex se, ut dirimat matrimonium, sicut votum professionis, sed solùm ex constitutione Ecclesiæ, *Sanch. cit. dis. 28. n. ult.*

VII. Cæterùm quod dictum est per Ordinem Sacrum dirimi matrimonium postea subsequens, non autem priùs contractum, etiamsi carnis copulâ non sit consummatum, statuitur in *c. Antiquæ unic. in Extrav. Ioann. XXII. De voto,* de quo dictum suprà *lib. 3. Tit. 32. §. 12. n. 60.* Sed quia ea Constitutio Extravagans posita in Titulo XXXIV. *De voto,* propriè ad hunc Titulum pertinet, ideo illam hoc loco magis declarabimus, & quæ in illa continentur, proponemus.

Et inprimis quòd per susceptionem Sacri Ordinis impediatur matrimonium contrahendum, ita ut validè contrahi non possit, probatur ex eo, quia eo ipso, quòd quis Ordinem Sacrum suscipit, etiamsi verbotenus id non exprimatur, censetur votum castitatis emisisse, quia ex Constitutione Ecclesiæ illud est Sacris Ordinibus annexum, ideóque inhabilis redditur ad matrimonium contrahendum, *cit. Extrav. un. & c. Un. de voto. in 6.* Non tamen per susceptionem Sacri Ordinis irritatur matrimonium præcedens, etiam non consummatum, quia nec Jure Canonico, nec Jure Divino id reperitur statutum, *cit. Extrav. unic. & ibi Gl. V. Contrahendum*: & ideo quamvis matrimonium per carnis copulam non consummatum, per ingressum Religionis alterius conjugum dissolvatur, non tamen dissolvitur per Ordinem Sacrum à remanente in sæculo susceptum, quia ingressus in Religionem est mors spiritualis, quo ingrediens sæculo moritur, & vivit DEO: qualis mors non est susceptio Sacri Ordinis, neque etiam totalis traditio sui, ut suprà dictum, *Hostiens. in summa Tit. de convers. Conjug. §. Et Utrùm. Vivian. in cit. Extrav. Antiquæ de voto.*

VIII. 2. Statuitur in *cit. Extravag. Antiquæ,* ut nullus, durante matrimonio, etiam nondum consummato, præsumat recipere aliquem de Sacris Ordinibus, nisi prout SS. Canonibus convenit (nempe de licentia uxoris Religionem ingredientis, vel etiam in sæculo remanentis, & votum castitatis emittentis, si non sit suspecta de incontinentia, *Gl. hîc V. Noverit convenire* (alioquin dissoluto etiam matrimonio, nec in illo ministrare, nec ad Superiores Ordines ascendere poterit, nisi aliquam ex Religionibus approbatis ingrediatur, & ejus Regulam expresse, vel tacitè profiteatur, *Sanch. l. 7. dis. 49. n. 2. &* alij apud ipsum. Ratio est, quia cùm talis sit coniugatus, adeoque teneatur reddere debitum coniugale uxori, non potest licitè suscipere Ordinem Sacrum, ob quem tenetur servare castitatem, *c. Lex continentiæ 10. dis. 31.* Sed neque talis coniugatus ad beneficium, vel Officium Ecclesiasticum etiam modicum promoveri potest, *cit. Extrav. un. & ibi Gl. V. Nec ad aliquod.* Idque procedit, sive dissolvatur matrimonium per mortem, sive per ingressum in Religionem alterius coniugis, ante consummationem, quia textus indistinctè, & generaliter loquitur, *Gl. hîc V. Nec matrimonio soluto.*

IX. An autem Ordines minores recipere possit talis coniugatus, dubitatur? Affirmant nonnulli, quia his Ordinibus non est annexa continentia: sed contrarium est probabilius, quia quamvis *cit. Extrav.* loquatur solùm de Sacris Ordinibus: tamen regulariter prohibetur coniugatus promoveri etiam ad Ordines minores, *c. fin. de temp. Ordin. in 6.* Nam quamvis Ordinibus minoribus non sit annexa continentia, & ideo ex hac parte, non repugnet eos recipere post coniugium: repugnat tamen propter specialem Juris prohibitionem, *Sanch. l. 7. dis. 38. n. 10.* Nec argumentum à contrario sensu vim habet, quando inde alterius juris correctio resultat, *Barbos. in cit. Extrav. unic. n. 5.*

X. Præterea si quis post matrimonium ratum, " & non consummatum, initiatus Ordinibus Sacris, " unam ex Religionibus approbatis Canonicè ingre- " diatur, ejúsque Regulam expressè, vel tacitè pro- " fessus fuerit, hoc casu, Episcopus Diœcesanus cum " eo dispensare poterit (scilicet ut in iam suscepto Ordine ministrare, & ad altiores Ordines ascendere, & ad beneficium, & Officium Ecclesiasticum promoveri possit) *cit. Extravag. unic. & ibi Gl. V. Diœcesanus, & V. Singulis præmissorum,* nisi aliud Canonicum " impedimentum obsistat, nempe irregularitas, vel " delictum, *Gl. hîc V. Quod obsistat.* "

XI. 3. Additur in *cit. Extrav. un.* in fine, " quòd talis coniugatus sic ordinatus (scilicet, initia- " tus aliquo ex Sacris Ordinibus) instanter monen- " dus est per Episcopum Diœcesanum, & inducen- " dus, ut Religionem ingrediatur, si matrimonium " nondum sit consummatum (quia per ingressum Religionis dissolvitur matrimonium nondum consummatum, *c. 2. De convers. coniug.*) Ex quo sequitur, quòd vir, absque expressa, & spontanea licentia uxoris, ad Sacros Ordines promotus, si matrimonium nondum est consummatum, non tenetur Religionem ingredi, cùm Pontifex in dicta Extrav. tantùm hortetur ad ingrediendum, & non præcipiat, *Sanch. l. 7. dis. 38. n. 18.* Quòd si renuerit ingredi ipse, " & sponsa ejus institerit, ut ingrediatur, per censu- " ram Ecclesiasticam, (suspensionis, excommuni- " cationis, vel interdicti) compellendus erit contra- " ctum matrimonium consummare, nempe per co- " pulam carnalem. Et ita patet sic ordinatum posse " renuere, *Sanch. cit. loc. n. 18.* quia non potest absolutè cogi ad ingressum Religionis, voluntarium enim militem sibi eligit DEUS, non coactum, *c. Non est, 10. caus. 15. q. 1. Gl. hîc V. Renuerit.*

XII. Prædictis addendum, nunquam permissum fuisse, non solùm in Ecclesia Latina, & Occidentali, sed neque in Ecclesia Græca & Orientali Sacro Ordine initiatis matrimonium inire, nam in *c. Si quis 7. dis. 32.* de Ecclesia Græca dicitur: *Si quis eorum, qui ad Clerum accedunt, voluerit nuptiali jure mulieri copulari, hoc ante Ordinem Subdiaconatûs faciat.* Idémque habetur in *c. Erubescant 11. dist. ead. Silvest. in summ. V. Matrimonium 8. q. 12. Versic. Sextum, Azor. p. 1. Instit. lib. 13. c. 13. q. 5. Sanch. l. 7. dis. 28. n. 3.* Et de Ecclesia Latina constat ex *c. Presbyteris 8. dis. 27. & c. Decernimus 2. dis. 28. Azor cit. libr. 13. c. 12. q. 3. Sanch. c. l.* Porro hoc est discrimen inter Græcos, & Latinos in Sacris Ordinibus constitutos, quòd illis licuit, post matrimonium initum, Sacros Ordines suscipere, & uti matrimonio antea contracto, quod Latinis est interdictum, ut constat ex *c. Cùm olim. 6. de Cleric. coniug. & dictum suprà lib. 3. Tit. 3. §. 2. n. 9.* Et Græcis quidem concessus fuit usus matrimonij, ante susceptum Sacrum Ordinem initi, extra illud tempus, quo Ministerio Altaris deservire debent ex lege, vel ex consuetudine; ut tradit *Azor cit. l. 13. c. 13. q. 1. Sanch. cit. dis. 28. num. 5.*

§. *II.*

§. II.

An, & quo iure votum solemne castitatis per professionem matrimonium posteà initum dirimat, & an etiam votum simplex castitatis impediat matrimonium, ídque dirimat?

XIII. Assertio 1. Votum solemne castitatis per professionem in Religione approbata emissum dirimit, seu irritum reddit matrimonium subsequens, seu postea initum, prout definivit *Concil. Trident. sess. 24. de Sacram. matr. can. 9.* ubi dicitur: *Si quis dixerit, Clericos in Sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemmniter professos posse matrimonium contrahere, contractúmque validum esse, non obstante lege Ecclesiasticâ, aut voto, anathema sit.* Idque sumitur etiam ex *c. Meminimus. 3. h. t.* Ubi Papa Alexander III. ita rescribit: si quis se Religioni devo- » vit, & habitu suscepto, professionem fecit, sed » postea aliquam sibi matrimonio copulavit, com- » pellendus est eam deserere, & ad Monasterium » redire: si verò nec habitum suscepit (maximè, quia » solus habitus Monachum non facit, *Gl. hîc V. Nec* » *habitum*) nec professionem fecit, sed solùm vo- » tum edidit ingrediendi Religionem, licèt postea » matrimonium contraxerit, non est cogendus ad » Religionem transire, & matrimonium rescindere.

XIV. Ex quo patet, quòd votum solemne Religionis per professionem expressam, vel tacitam emissum impedit, & dirimit matrimonium postea contractum: simplex verò votum (quale est votum transeundi ad Religionem, ut in casu hujus cap.) impedit quidem matrimonium contrahendum, facitque, ut sit illicitum, quia violatur votum contra illud *Psal. 75. Vovete, & reddite Domino DEO vestro.* Sed non irritum reddit matrimonium contractum, quia multa facta tenent, quæ fieri prohibentur, *c. Quemadmodum. 25. de jureiur.* Quare licèt vovens se ingressurum Religionem debeat compelli ad intrandum, *c. Porrectum. 13. de Regular.* si tamen, antequam ingrederetur, contraxit matrimonium, non debet cogi ad dimittendam uxorem, quia per vinculum matrimonij superveniens, quod est fortius, tollitur prius votum simplex ingrediendi Religionem, *Abb. hic n. 2.* Ratio autem, cur votum solemne castitatis editum per professionem Religionis reddat irritum matrimonium subsequens, est, quia cùm per tale votum Religiosus se, suúmque corpus DEO in Religione publicè, & solemniter offerat, & tradat, æquum fuit, ut Ecclesia tale impedimentum dirimens eidem professioni adijceret, ne Religiosi possent pro libitu ex statu perfectiore, in quo se stabiliter DEO obligârunt, ad statum imperfectiorem descendere, & ne scandala publica orirentur, si prior fides DEO data violaretur, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 26. n. 1.* Aliud est de voto simplici, ut infrà dicetur.

XV. Assertio 2. Votum solemne castitatis editum in Religione, non jure Divino, & naturali, sed solo jure Ecclesiastico matrimonium subsequens irritum reddit, ut ex probabiliore sententia docet *Sanch. l. 7. dis. 26. n. 4. in fine, Coning. dis. 31. de Sacram. dub. 6. n. 67.* & alij. Ratio est, quia votum solemne castitatis non irritat matrimonium subsequens, quatenus votum est, aliàs omne votum etiam simplex irritaret, quod falsum est, ergo irritat tantùm, quatenus solemne est, atqui solemnitas voti est tantùm Jure Ecclesiastico inducta, *c. Un. de voto, in 6. Sanch. c. l.* ubi alias plures rationes adfert.

XVI. Præterea quòd votum solemne castitatis etiam per professionem tacitam emissum impediat, ac dirimat matrimonium postea contractum, probatur ex *c. Insinuante 7. & ult. h. t.* Nam cùm quidam » Curiales Regis Legionensis eidem supplicâssent, ut » J. Nobilis mulier cuidam viro, auctoritate regiâ, » matrimonio copularetur: sed etsi tunc ipsa nubere » nollet, ex consilio quorundam, votum castitatis » emisit in manibus cujusdam ex Fratribus S. Augu- » stini, eo tenore, ut in domo propria, cum omni » substantia sua, ac bonis, remaneret: & sic in habi- » tu ejusdem Ordinis postea per biennium perman- » sit, asserens se non tam metu regio, quàm paren- » tum, invitam, ac coactam id fecisse. Tandem con- » siderans, quòd invita votum emiserit, deposito ha- » bitu, matrimonium cum P. de parentum consilio, » publicè contraxit, ex quo quatuor filios, proceden- » te tempore, sustulit. Consultus Pontifex Innocen- » tius III. rescripsit, cùm in emissione voti, quod » præcessit, nulla, vel modica coactio intervenerit, » quam etiam pœnitentia, & permanentia sequentis » temporis penitus profugavit: quin potiùs sequens » conjunctio, seu copulatio iniqua fuit, & violenter » extorta: ideo mandat, ut si hæc ita sint, prædictam » mulierem moneant ad reassumendum habitum » Religionis illicitè dimissum, & ad servandum, » quod vovit, inducant, & si opus fuerit, per censu- » ram Ecclesiasticam compellant. »

XVII. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. non est petenda uxor à Principe, porrigendo ei supplicationem pro accipienda uxore, *c. Nullus. 6. caus. 36. q. 2.* quia matrimonia debent esse libera, *c. Cùm locum. 14. de sponsal. & in hoc c.* narratur solùm factum, sed non approbatur. Unde in *Concil. Trident. sess. 24. c. 9. de reform. matr.* prohibetur, sub pœna excommunicationis ipso facto incurrenda, ne Domini, & Magistratus cogant directè, vel indirectè, minis, & pœnis subditos ad certa matrimonia contrahenda cum certis personis, cùm maximè nefarium sit matrimonij libertatem violare, *Fagn. hic n. 4.*

Notandum 2. Per metum provenientem ex imperio Principis non irritatur votum, vel matrimonium, quia hîc coactio hujusmodi dicitur modica, vel levis; levis autem metus non impedit libertatem consensûs, *c. Cùm dilectus. 6. de ijs quæ vi met. fiunt,* sicut nec imperium parentum, ut patet etiam ex hoc *c. Gl. hic V. Metu Regio*: nisi Rex consuevisset tyrannicè tractare non obtemperantes suis præceptis, aut precibus, vel nisi accessserint minæ, vel parentum verbera, *Fagn. hic n. 8. & 9.*

XVIII. Notandum 3. Votum solius continentiæ, seu castitatis, & sic unius tantùm ex substantialibus, si emittatur in ordine ad certam regulam approbatam, & in manibus habentis potestatem incorporandi Religioni, sive in illam admittendi, solemni-

zatur, seu fit solemne, & veram professionem inducit, adeo ut obliget ad omnia substantialia regulæ, ut notat *Gl. hic V. Quod in manibus, Abb. not. 2. & Alexand. de Nævo not. 5.* Ubi tamen ulteriùs distinguendum est cum Fagnano *hic n. 11. & aliquot seqq.* Interdum vovens castitatem assumit habitum certæ regulæ, animo profitendi, & servandi omnia substantialia; & tunc valet ingressus in Religionem, & votum fit solemne quoad omnia, etiam alia duo vota Religionis, dummodo vovens, post susceptum habitum Religionis, per annum in probatione steterit, post *Concil. Trident. sess. 25. c. 15. de Regular.* Interdum vovens castitatem intendit, & protestatur, se velle obligare se ad solam continentiam, non autem ad alia substantialia regulæ, videlicet ad paupertatem, & obedientiam, & tunc si intendit esse membrum Congregationis, seu Monasterij, non valet talis protestatio, & tenet ingressus. Sin autem non intendat esse de Congregatione, seu Collegio Monachorum, seu Regularium, sed seorsim habitare velit, tunc obligatur voto castitatis, sed bona retinet quoad proprietatem, quia hoc casu votum castitatis non est solemnizatum, seu solemne, nec alia vota, ita ut dirimat matrimonium postea contractum, quia ad hoc requiritur professio expressa, vel tacita, quæ necessariò includit tria vota substantialia Religionis, juxta *c. Un. de voto in 6.* Si verò dubitetur de mente voventis castitatem, an se voluerit obligare ad reliqua vota substantialia; tunc si votum castitatis emittat in claustro: & post assumptum habitum Religionis, censetur omnia emisisse, & solemnizatum est votum castitatis, etiam quoad reliqua, modò annus probationis præcesserit, juxta Decretum *Trident. c. l.* Quòd si votum castitatis emittatur, extra Monasterium, seu Religionem, & habitu non suscepto, quamvis in ordine ad certam regulam habentem tria substantialia vota, talis obligatur tantùm ad votum continentiæ, quod non est solemne sed simplex, nec dirimit matrimonium postea contractum, *c. Consuluit. 4. h. t.* Denique si quis, post votum castitatis emissum, quoad certam regulam approbatam, etiam extra claustrum, ac in domo propria, habitum professionis assumat à potestatem habente, censetur professionem emittere, & obligatur ad omnia substantialia, juxta hanc Decretalem. *Fagnan. hic n. 15. & 16.*

XIX. Notandum 4. Professio fieri potest, etiam in manibus privati Religiosi alicujus Monasterij, dummodo is habuerit ad hoc speciale mandatum à Superiore, & Conventu, vel Abbas, & Conventus postea id ratum habuerit, ut patet ex hoc c. ibi: *In manibus cujusdam Fratris S. Augustini, Abb. ibid. not. 1. & Alex. de Nævo not. 3.*

Notandum 5. Per professionem tacitam dirimitur matrimonium postea contractum, etiamsi plures ex eo filij sint progeniti, ut patet ex hoc c. ibi: *de quo filios sustulit*, quia proles, & numerus liberorum non confirmat, nec validum reddit matrimonium aliàs nullum, licèt quandoque det causam justam dispensandi, *Petr. Ancharan. apud Fagn. hic num. 19.*

Notandum 6. Metus illatus, tempore emissionis voti, purgatur postea per patientiam, & perseverantiam in delatione habitûs regularis, quia præsumitur novus consensus, ut colligitur ex verbis illis, *penitus profugavit Alex. de Nævo hic num. 5.*

XX. Notandum 7. & ultimò, potest Religiosus licitè retinere bona sua, quoad usumfructum, vel usum, seu administrationem, cum licentia Superioris, & dependenter ab ejus voluntate, prout intelligit, & expendit *Gl. hic V. Ut in domo in. 2. expositione & Abb. n. 5.* illa verba hujus cap. *emisit votum, eo adjecto tenore, ut in domo propria, cum omni substantia sua, remaneret.* Atque ita intelligi debet pactum illud retinendi res suas in propria domo, quod fecit mulier illa, de qua fit mentio in *c. fin. h. t.* nempe quòd usum solum sibi reservârit, pro suis necessitatibus, cum licentia Superioris, & ad ejus nutum revocabilem, nam talis professio valet, nec conditio, seu pactum tale reijcitur. Secus est, si quis profiteretur, sub ea conditione, vel pacto, ut sibi liceret acquirere, vel retinere bona immobilia, tanquam propria, & independenter à facultate Superioris, talis enim professio foret nulla, & irrita, quippe contra essentiam, & substantiam Religionis, & omnino repugnans voto paupertatis, *Sanch. l. 5. in præcepta Decalog. c. 5. n. 97. & l. 7. d. matrim. disp. 25. n. 21.* & alij apud *Barbos. in Collect. in cit c. fin. n. 2. h. t.*

Neque verò hic dici potest, ideo valuisse professionem illius mulieris, quia in Ordinis habitu per biennium perseveravit, & ideo tacitè fuit professa, & voluit saltem tacitè abdicare bonorum proprietatem, ut nonnulli explicant hunc locum: sed communiter reprobatur, prout videre est apud Barbos. in *cit. c. ult. n. 3.* quia licèt susceptio habitûs Religionis, cum perseverantia in illa per biennium, metum illatum purgaverit, non tamen tacitus ille consensus prævalere potuit contra expressum de manendo in domo propria cum omni sua substantia. Itaque ideo solùm valida fuit illa professio, quia mulier illa mansit extra claustrum, cum omni sua substantia, ex licentia Superioris, ita ut revocari ad claustrum potuerit ad nutum illius, ut dictum.

Atque hæc procedunt de jure antiquo, sed hodie Jure novissimo *Concilj Trident. sess. 24. c. 2. de reform.* statutum fuit, ne deinceps liceat Superioribus bona stabilia alicui Regulari concedere, etiam ad usumfructum, vel usum, administrationem, aut commendam, *Barb. in cit. c. ult.* Quamvis *Navarr. in Comment. de Regular. in c. Non dicatis. 12. caus. 12. q. 1. n. 47.* arbitretur, Concilium ibi non prohibuisse administrationem peculij concessam Regularibus, cum facultate disponendi in usus licitos ad nutum Superiorum, quod tamen fusè refellit idem *Fagnan. in c. 2. de statu Monach. n. 2. & plurib. seqq.*

XXI. Sed jam hic oritur alia quæstio, an, & quando susceptio habitûs Regularis impediat matrimonium contrahendum? De hac re agitur in *c. Consuluit. 4. h. t.* Nam cùm quædam nobilis mulier, » mutato habitu, de manu Præsbyteri velum accepisset, ita tamen ut nec renunciârit proprijs, nec intrârit claustrum, nec in manu alicujus Episcopi, » vel Abbatis, aut Abbatissæ, vel super Altari professa » sit, vel obedientiam promiserit, postea verò elapso » anno, abjecto Religionis habitu, alicui nobili viro » nupsit, seu matrimonium cum eo contraxit. Unde » quæsitum fuit, an matrimonium contractum teneat? Respondet Papa, quòd sicut simplex votum » impedit matrimonium contrahendum, sed non » dirimit

» dirimit jam contractum: ita habitus sine pro» fessione susceptus impedit, ne matrimonium con» trahatur, sed non dissolvit jam contractum.

XXII. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. susceptio habitûs professorum, sine professione, extra Monasterium, non dirimit matrimonium postea contractum, sed impedit contrahendum, quia susceptio habitûs extra Congregationem continet in se votum simplex castitatis, &, ideo impedit matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum, *Alex. de Nævo hîc n. 6. not. 3.* Nam etsi susceptio habitûs professorum in ætate legitima inducat tacitam professionem, *c. pen. de Regular. & c. 1. in princ. eod. in 6.* Id tamen intelligendum est, dummodo hujusmodi habitus assumatur, intra claustrum, seu Congregationem, si enim suscipiatur extra Monasterium, vel Religionem etiam de manu ejus, qui potestatem habet incorporandi, seu admittendi ad Religionem, per talem susceptionem habitûs non inducitur tacita professio, nec votum solemnizatur, & consequenter nec dirimitur matrimonium postea contractum, ut patet ex hoc cap. Nam ideo validum fuit matrimonium ab ista muliere nobili contractum, quia assumpsit habitum, nulla facta professione expressa, vel tacita; nec ejus votum fuit solemnizatum, quia velamen quidem professionis, & sic habitum professarum assumpsit, sed proprijs non renunciavit, nec claustrum intravit, nec professa est in manu alicujus, aut super Altare, nec obedientiam promisit, ut dicitur in textu. Nam quòd habitus professionis susceptus, extra Monasterium, non faciat, seu constituat Monachum, constat ex *c. Ut Clerici. 3. de Regular.* quod non corrigitur, sed potiùs confirmatur per *cit. c. Consuluit. h. t.* & tradit *Fagn. hîc n. 5.* Neque in hoc c. requiritur, vel attenditur, an tradens habitum habeat, vel non habeat potestatem incorporandi Religioni, sed hoc solùm ponderatur, an ista mulier susceperit solum habitum, sine professione; an verò etiam promiserit aliquid ex substantialibus Religionis, ut obedientiam, vel aliud quid ad substantiam illius pertinens, *Alex. de Nævo hîc n. 10.* Non obstat *c. Vidua. 4. de Regular.* quia in illo c. mulier illa immiscuit se actui, qui à solis professis exerceri consuevit, ideóque censebatur tacitè profiteri, quia concurrerunt ea, quæ ad tacitam professionem requiruntur, de quo dictum suprà *l. 3. De-cret. Tit. 31. n. 112. & 2. seqq.* At verò in hoc cap. mulier illa solùm suscepit habitum professorum extra Monasterium, neque exercuit actum aliquem, per quem videri posset tacitè professa. Non obstat etiam *c. Porrectum. 13. de Regular.* ubi dicitur, quòd valet professio facta sine susceptione habitûs Religionis: quia illud loquitur, quando intervenit expressa professio. Nec denique obstat c. *Sicut. 17. de Regular.* quia illud c. præter habitum requirit professionem: & sic illa jura nil faciunt contra communem intellectum suprà allatum hujus cap. *Alex. de Nævo hîc n. 10.*

XXIII. Notandum 2. Quando assumitur habitus professorum, extra claustrum Monasterii, cum promissione alicujus ex substantialibus regulæ, tunc votum solemnizatur, seu fit votum solemne, ita ut impediat, & dirimat matrimonium postea contractum: quando verò suscipitur habitus professorum, extra claustrum, sed non promittitur aliquod ex substantialibus regulæ, hoc casu, non inducitur tacita professio, quantocunque tempore habitus deferatur, nec dirimitur matrimonium postea contractum: sed inducitur tantùm votum simplex, quod impedit matrimonium contrahendum, ut dicitur in hoc c. quia ex quo mulier, de qua fit ibi mentio, habitum professorum suscepit, quantum in se fuit, videtur voluisse vitam mutare, & observare continentiam, & ideo impeditur matrimonium contrahere. Et ista est communis expositio, teste *Alex. de Nævo hîc n. 13. in casu 3. Fagn. hîc n. 6.*

XXIV. Assertio 3. Votum simplex castitatis impedit quidem, ne matrimonium licitè iniri possit, non tamen dirimit postea initum, sed tale matrimonium validum est, non obstante voto simplici castitatis, prout sumitur ex *c. Rursus. 6. h. t.* Nam » cùm quidam votum castitatis (simplex) emisisset, » postea juravit, se quandam in uxorem ducturum: » unde quæsitum fuit, utrum istorum esset servan» dum, votum, an juramentum? Respondet Papa » Cælestinus III. quòd cùm simplex votum apud » DEUM non minùs obliget, quàm solemne, ob » id, quod temerè juravit, pœnitentiam agat: & vo» tum, quod DEO fecit, studeat observare. Si verò » postquam juravit, motu proprio, matrimonium » contraxit, illud tenet, ac valet, cùm votum sim» plex impediat matrimonium contrahendum, non » tamen dirimat jam contractũ. Prout etiam habe» tur in *c. Consuluit. 4. eod.* & dictũ suprà. Ratio est, tum quia per votum simplex castitatis non fit traditio proprii corporis in alium, sed solùm fit promissio de traditione facienda: cùm ergo dominium rei promissæ maneat penes voventem, si postea vovens per initum matrimonium corpus proprium tradat alteri, illicita quidem est talis traditio, quia contra fidem datam fit, est tamen valida, quippe facta à vero domino sui corporis. Tum quia, qui votum simplex castitatis emittit, propriè non mutat statum, nec magis se subijcit Ecclesiæ, quàm antea subjectus erat: & sæpe sine magna deliberatione, & privatim absque testibus hujusmodi vota fiunt, ideo non expediebat, ut Ecclesia hujusmodi matrimonia, post votum simplex castitatis inita irritaret, licèt absolutè potuisset, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 11. n. 4.*

XXV. Ubi pro explicatione hujus c. notandum 1. quòd votũ simplex, & solemne non differunt per se, & ex natura voti, vel Jure Divino specificè, & essentialiter, sed solùm ex Ecclesiæ Constitutione accidentaliter, & extrinsecè, ut constat ex *c. un. de voto in 6.* & docet *Sanch. l. 7. de matr. disp. 25. in princ. & in præcepta Decal. libr. 5. c. 1. n. 7.* & dictum suprà *l. 3.* Et hoc est, quod in cit. cap. dicitur, *quòd votum simplex non minùs obliget quoad DEUM, quàm solemne:* quia scilicet secundùm se, & seclusâ Constitutione Ecclesiæ, æqualiter obligant: nam utrumque in perpetuum obligat, & utriùsque violatio est peccatum mortale, quamvis violans votum solemne graviùs peccet, *Gl. hîc V. Apud DEUM.* Sicut etiam eandem vim habent, quoad impediendum matrimonium contrahendum: sed ex Constitutione Ecclesiæ votum solemne est fortius, quia non solùm impedit, ne licitè, sed etiam ne validè contrahatur: sed matrimonium postea contractum omnino dirimit,

mit, & invalidum reddit, *Abb. hic n. 6.* Simile est, cùm dicitur, quòd inter simplicem loquelam, & juramentum DEUS non facit differentiam, *c. Juramenti. 12. caus. 22. q. 5.* magis tamen peccat perjurus, & graviùs punitur, quàm qui simpliciter mentitur, *Gl. fin. ibid.*

Notandum 2. Contractus etiam juratus contra votum præcedens initus non tenet, & sic votum etiam simplex, (quale est castitatis servandæ, alio non interveniente) est fortius vinculum, quàm juramentum; imò non valet juramentum contra votum editum, sed est temerarium, *Abb. hic num. 3.* & patet ex hoc c.

Notandum 3. Indubitatum dicitur, quòd communis opinio DD. tenet, ut colligitur ex fine hujus cap. Ubi Papa dicit, nihil ambiguitatis illam quæstionem continere, quòd votum simplex impediat matrimonium contrahendum, sed non dirimat contractum, quia est communis opinio, quam Judex in judicando sequi debet, *Alex. de Nevo hic n. 6.*

XXVI. Porro Gregorius XIII. in nova Constitutione, quæ incipit, *Ascendente Domino*, edita anno 1584. in hoc Jus commune antiquum correxit, ac statuit, ut in Religione Societatis Jesu tria vota simplicia, post biennium probationis emissa (adeoque etiam votum simplex castitatis) irritent matrimonium postea contractum, ita ut omnes ij, qui prædicta tria vota substantialia, tametsi simplicia emiserunt, matrimonium contrahere nequeant, quin imò eos omnes ad contrahendum inhabiles facit, ac hujusmodi contractus nullos, & irritos esse declarat: quamvis hæc vota matrimonium antea contractum non dirimant, quia de hoc nulla ibi fit mentio, ac proinde illa quoad hoc manent sub dispositione Juris communis. Causa autem hujus novæ Constitutionis fuit, quia in his votis simplicibus omnino cessant rationes, ob quas votum castitatis simplex non irritat matrimonium in sæcularibus, de quibus suprà *n. 24.* Nam hujusmodi vota simplicia in Societate emittuntur cum magna deliberatione, nempe post biennium probationis: & per illa verè mutatur status sæcularis in regularem, & voventes possunt cogi ad permanendum in Religione, & servanda vota, ac puniri tanquam Apostatæ, si à proposito recedere velint, ipsique novâ obligatione, & novo statu Eccclesiæ subijciuntur, prout deciditur in prædicta Constitutione Gregorii XIII. & rectè notavit *Sanch. cit. dis. 11. num. 5.*

§. III.

An per votum simplex castitatis dirimantur præcedentia sponsalia de futuro?

XXVII. De hac quæstione agitur in *c. Veniens. 5. h. t.* Ubi habetur, quòd quædam mulier promisit, se cuidam viro absenti nupturam, sed postea audiens plura de severitate illius noluit ei copulari, seu matrimonio jungi: cùm verò timeret, ne cogeretur illi nubere, in manibus cujusdam Eremitæ, votum continentiæ (simplex) emisit: non tamen vestem, seu habitum, vel locum mutavit; quo audito, vir cum alia matrimonium contraxit, Consultus Papa rescribit, tutius esse, ut prædicta mulier, post fidem datam, & simplex votum, matrimonium contrahat, quàm fornicationis reatum, seu peccatum incurrat: ideòque si in facto non sit ulteriùs processum, ipsi ob fidem mentitam, seu non servatam, & votum violatum, congrua satisfactio, seu pœnitentia imponatur, & licentia contrahendi matrimonium detur.

XXVIII. Jam ergo oritur quæstio suprà proposita, an in casu hujus cap. per votū simplex castitatis editum à muliere, fuerint dissoluta sponsalia priora, per quæ hæc mulier promisit, se nupturam viro cuidam absenti? In qua re certum est 1. per votum ingrediendi Religionem priora sponsalia dissolvi, quia illud habet se respectu sponsalium, sicut votum solemne Religionis se habet respectu matrimonii rati: sicuti ergo hoc dissolvit matrimonium ratum, ita illud sponsalia, *Sanch. libr. 1. de sponsal. dis. 46. n. 2.* 2. Certum est, per votum simplex castitatis perpetuæ præcedens sponsalia illa irritari, quia continent promissionem rei illicitæ, *Sanch. c. l. num. 3.* Certum est 3. quando unus ex sponsis castitatem vovit, alterum à sponsalibus servandis liberum esse, quia vovens censetur eo ipso sponsalibus renunciâsse: accedit, quòd res sint notabiliter mutatæ, cùm enim vovens non possit petere debitum conjugale, grave onus foret alteri impositum, si semper cogeretur petere, maximè si esset fœmina, *Sanch. c. l. n. 5.*

XXIX. His suppositis, quando quæritur, utrùm post sponsalia inita, possit licitè emitti votum simplex castitatis, & servari, ita ut per illud dissolvantur sponsalia priora, etiam ex parte voventis, duplex est sententia. Prior asserit, sponsalia de futuro dissolvi per subsequens simplex votum perpetuæ continentiæ, editum animo permanendi in sæculo, ita ut vovens non possit matrimonium antea promissum inire, quam tenet *Tanner, tom. 4. dis. 8. q. 1. dub. 4. n. 54.* & alii apud ipsum. Qui eam extendunt etiam ad sponsalia jurata, & est sententia probabilis. Ratio est, quia simplex promissio sponsalium videtur cedere simplici promissioni castitatis, utpote de meliore bono incompatibili cum matrimonio: & voti vinculum videtur fortius, quàm sponsalium, inducit enim obligationem fidelitatis erga DEUM, sponsalia verò solùm erga hominem: neque etiam promissum infringit, qui in melius id commutat, *c. Pervenit. 3. de Jurejur.* & quia votum hanc tacitam conditionem in se continet, *nisi statum perfectiorem continentiæ elegero.* Idque etiam probari videtur ex *cit. c. Veniens. h. t.* Ubi mulier, ut à sponsalibus liberaretur, castitatem vovit, & rogatus Pontifex, an nubere possit, non obstante voto, respondet, ob periculum fornicationis injungendam illi esse pœnitentiam de voto violato (id est, animo violandi votum, quia petebat sibi dari licentiam nubendi, ut explicat *Gl. ibid. V. Voto*) quæ etiam data ei fuit: ergo votum castitatis prævalet sponsalibus, aliàs volens servare fidem sponsalium nubendo, non peccaret contra votum, quippe quo stante maneret obligatio ad nubendum. Et juxta hanc sententiam, si quis post votum castitatis editum, contrahat cum alia matrimonium, violabit quidem votum, non tamen fidem priorum sponsalium, quia ea jam omnino erant dissoluta per votum, *Sanch. cit. dis. 46. n. 8.*

XXX. Al-

XXX. Altera sententia, quam tenet *Silvest. V. Sponsalia. q. 7. Navarr. in Man. c. 22. n. 27. §. 10. Sanch. cit. dis. 9. Laym. l. 5. tr. 10. p. 1. c. 2. n. 6.* & docent plures Canonistæ in *c. Veniens. 5. h. t.* asserit, per votũ etiam simplex castitatis editum post sponsalia priùs contracta, illa non dissolvi. Idque colligitur ex *cit. c. Veniens.* ubi mulieri, quæ post sponsalia, seu promissum matrimonium, votum continentiæ edidit, & sponsus ad alias nuptias transiit, pœnitentia imponitur, tum propter fidem desponsationis violatam, & quia per ipsam stetit, ne promissum matrimonium contraheretur: tum propter votum, à quo cupiebat liberari, ut alteri nubere posset; ergò votum castitatis non dissolvit sponsalia præcedentia. Ratio est, quia DEVS non acceptat votum, seu promissionem rei priùs alteri promissæ, & in ejus præjudicium: sicut si quis vovit, seu promisit DEO dare equum, quem antea jam promiserat, vel donaverat Titio, non valet tale votum, quatenus cedit in injuriam Titij. Ergo similiter DEVS non acceptat votum sponsi, quo promittit corpus suum DEO, quod jam promissum fuit alteri per sponsalia. Deinde nullo jure probatur, sponsalibus inesse hanc tacitam conditionem, nisi statum continentiæ perfectiorem fueto amplexus. In *c. Pervenit. 3. de Jurejur.* est sermo de voto, quod fit DEO, qui rem meliorem velle acceptare censetur: non autem de promissione homini facta, hanc enim non licet, propriâ auctoritate, in melius commutare, cum præjudicio alterius, *Sanch. c. l. n. 9. & Laym.* Neque etiam obstat, quòd si duo vincula incompatibilia, & valida concurrunt, fortius prævalet, *c. Si inter. 31. de sponsal.* Sed vinculum voti perpetuæ castitatis est incompossibile cum sponsalibus de futuro, & est fortius, quia inducit obligationem fidelitatis respectu DEI, sponsalia verò solùm respectu hominis. Resp. majorem esse veram, quando utrumque vinculum est validum: at votum non est validum, quatenus cedit in præjudicium sponsæ, *Sanch. c. l. n. 11.*

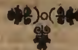
XXXI. Notandum hîc præterea 1. quia prior sententia asserens per votum simplex continentiæ priora sponsalia dissolvi, saltem ob gravium DD. auctoritatem probabilis est, ideo potest quis à sponsalibus, præsertim clàm initis, animo eligendi statum perfectiorem continentiæ, tutâ conscientiâ, resilire: si verò palam sponsalia, & publicè inita sunt, vix poterit vovens, propriâ auctoritate, sine infamia sponsæ, & multorum querelis, à sponsalibus, propriâ auctoritate, recedere. Et hinc in foro externo, Judex Ecclesiasticus sponsum, qui asserit, se post sponsalia, votum continentiæ edidisse, compellere solet, ut viam tutiorem eligat, nempe ut vel sponsalia servet, & impleat, vel ut intra præfixum ei tempus, Religionem ingrediatur, vel saltem Ordinem sacrum suscipiat, *Laym. cit. c. 2. n. 7.*

Notandum 2. Is, qui post sponsalia contracta, simplex votum continentiæ edidit, non tenetur Religionem ingredi, & profiteri, quia eam non vovit; continentiam autem, quam vovit, non obligatur tam difficili medio implere, unde ingredi quidem Religionem potest, si velit, vel debet sponsalia implere, & perficere, contrahendo matrimonium, quia sponsalia non sunt dissoluta, *Sanch. cit. dis. 46. n. 12. Laym. cit. c. 2. n. 8.* ubi *n. 9.* addit, quòd qui voto continentiæ obstrictus licitè, vel illicitè matrimonium contraxit, non potest petere debitum, donec dispensationem impetret.

Notandum 3. Cùm votum continentiæ editum, post sponsalia de futuro, illa non dissolvat, nec impediat, quin vovens possit matrimonium inire, juxta probabiliorem sententiam, est tamen tale votum validum, & obligat quoad se, & in ipsius voventis præjudicium, non autem in alterius, seu sponsæ præjudicium, ita ut non potuerit se obligare vovens ad non ducendam illam, cui fidem dedit, sive cum qua sponsalia contraxit: tenetur tamen vovens, si sponsa fidem datam remittat, vel ex justa causa sponsalia, aut matrimonium dissolvatur, servare castitatem, & contracto matrimonio, non potest petere debitum, etsi possit reddere. Idque probatur ex *cit. c. Veniens. 5. h. t.* Ubi mulieri, quæ post sponsalia, continentiam perpetuam vovit, cùm sponsus ad alias nuptias transijsset, licentia conceditur alteri nubendi, injunctâ ei pœnitentiâ, ob animum, seu intentionem violandi voti; ergo votum fuit validum, *Sanch. cit. dis. 46. n. 15.*

Porro in *cit. c. Veniens.* mulier non petijt licentiam nubendi illi, cui desponsata fuit, & fidem dedit, is enim jam cum alia matrimonium inijt, ut ibidem dicitur, sed petijt licentiam nubendi alteri, ad quod requirebatur dispensatio, valet enim hoc votum respectu aliorum, ut suprà dictum, *Sanch. c. l. n. 11.* Ex quo patet responsio ad argumentum allatum ex *cit. c. Veniens.* pro prima sententia.

XXXII. Notandum 4. ex *cit. c. Veniens.* aliqui DD. colligunt, quòd etiam Episcopus possit dispensare in voto perpetuæ castitatis, quia hîc Episcopus absolvit quandam fœminam à voto, quo promiserat DEO perpetuam castitatem. Sed verius est, Episcopum jure ordinario id non posse, quia in hujusmodi votis relaxatio est reservata S. Pontifici, ut docet *Abb. hîc in fine. & Azor p. 1. libr. 11. c. 19. q. 11.* Itàque Episcopus hîc dispensavit, ex commissione Papæ, ut patet ex illis verbis in fine, *Et ei, cui vult, licentiam nubendi in Domino tribuere non postponas.* Quanquam probabile sit, etiam Episcopum posse dispensare in voto castitatis perpetuæ, ob urgentem causam, seu gravem necessitatem, prout est probabile periculum incontinentiæ, seu fornicationis, præsertim si interveniat simul moralis impotentia, seu grave impedimentum adeundi Pontificem, adeoque sit periculum in mora, *Sanch. l. 8. de matr. dis. 9. n. 22.* & alii apud *Barbos. in Collect. in cit. c. Veniens. n. 5.* Porro causæ, ob quas dispensatum fuit cum muliere, de qua fit mentio in hoc c. ut posset nubere alteri, erant, tum quia votum emisit, ex timore sævitiæ viri, ne cogeretur illi nubere: tum propter majus periculum evitandum, quia erat juvenis, & suspecta de incontinentia, *Alex. de Nævo num. 9.*

TITVLVS VII.

DE EO, QUI DUXIT IN MATRIMONIUM, QUAM POLLUIT PER ADULTERIUM.

Hic Titulus latiùs patet, quàm ejus Rubrica, seu inscriptio contineat, agitur enim in illo de impedimento criminis, non tantùm adulterii, per quod dirimitur matrimonium subsequens, sed etiam de crimine homicidii, sive machinationis mortis alterius Conjugis, per quod similiter dirimitur matrimonium, ideóque de utroque hoc loco agemus.

§. I.

An, & quando adulterium dirimat matrimonium subsequens?

I.

ASSERTIO I. Adulterium dirimit matrimonium subsequens, si vir, vivente legitimâ uxore, cum alia per verba de præsenti matrimonium contraxerit (scilicet de facto, vel potiùs contrahere attentaverit, cùm nemo simul duas uxores habere possit.) Vel saltem de matrimonio, post mortem conjugis prioris, contrahendo promissionem fecerit, tum enim non potest vir, post mortem prioris uxoris, secundam retinere, vel de novo cum eadem matrimonium contrahere, quia matrimonium cum secunda initum est ipso jure nullum, & irritum, prout constat ex *c. Relatum. 4. caus. 31. q. 1.* Ratio autem hujus impedimenti est, ne ob promissionem, & spem matrimonii futuri, captetur occasio occidendi priorem conjugem, *Sanch. l. 7. de matr. disp. 79. n. 1.* Sufficit autem, ut adulter cum adultera ineat matrimonium clandestinum, nec enim potest inire validum, durante adhuc priore conjugio, *Sanch. c. l. n. 8.* & perinde est, sive adulterium præcedat, sive sequatur matrimonium cum adultera initum, vel promissionem cum illa ineundi, in utroque enim casu incurritur hoc impedimentum dirimens matrimonium, *c. ult. h. t.* quia in utroque præbetur ansa captandæ mortis conjugis, *Sanch. c. l. n. 3.*

II. ASSERTIO 2. Si quis vivente legitimâ suâ uxore, cum alia contrahat matrimonium, ignorante primam uxorem ipsius adhuc vivere: is mortuâ primâ uxore, si petat à secunda separari, non debet ab illa separari, quamvis secunda possit à viro, si velit, discedere, prout rescripsit Papa Alexander III. » in *c. Propositum. 1. h. t.* Nam cùm quidam uxo- » rem habens aliam hujus rei ignaram sibi matri- » monio copulâsset, & primâ mortuâ, à secundâ vel- » let discedere (asserens, quòd uxore vivente, non licuit sibi eam ducere, ut habetur in integra lectione » hujus c.) Consultus Papa respondit: licèt in Ca- » nonibus habeatur expressum, (*c. 1. caus. 31. q. 1. c. Ex litterarum. 4. & seq. & c. ult. in fine. h. t.*) ut » nullus ducat in matrimonium, quam priùs pol- » luit adulterio, & maximè illam, cui fidem dede- » rat, uxore suâ vivente, vel quæ machinata est in » mortem illius: quia tamen prædicta mulier fuit » inscia, quòd ille aliam uxorem viventem habe- » ret: neque etiam æquum est, ut ille vir, qui con- » tra Canones egerat, de dolo suo commodum re- » portet: ideo decernit idem Pontifex, ut nisi mu- » lier illa divortium petat, non sint ab invicem se- » parandi, scilicet de facto, nam de jure separari » non poterant, cùm matrimonium nunquam tenuerit, *Abb. hîc in fine.*

III. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. duo sunt casus, in quibus propter delictum adulterii prohibetur matrimonium iniri inter adulterum, & adulteram. Primus est, quando adulter dat fidem adulteræ, seu promittit se illam ducturum in uxorem, mortuâ suâ legitimâ uxore, vel si de facto contrahit matrimonium cum illa, uxore legitimâ adhuc vivente, *c. Cùm haberet. 5. & c. ult. h. t.* de quo infrà. Secundus casus est, quando intervenit machinatio in mortem alterius Conjugis, qualis autem machinatio requiratur, dicetur infrà, *Alex. de Nævo hic n. 2.*

Notandum 2. Delictum adulterii non cadit in ignorantem, quia adulterium sine dolo malo non committitur, *l. pen. ff. ad leg. Iul. de adult.* ignorans autem caret dolo, idque procedit, etiamsi sit crassa, & supina ignorantia, quia ubi lex requirit dolum, etiam lata culpa non æquiparatur dolo, *Alex. de Nævo hîc n. 3.* & ideo mulier illa in casu hujus cap. excusatur ab adulterio, quia non fuit in dolo, ignoravit enim, quòd vir ille uxorem adhuc viventem haberet. *Hostiens. hîc V. Insciam hujus rei.*

Notandum 3. post mortem primæ uxoris, matrimonium cum secunda initum non est validum, nisi novus consensus interveniat, quia prior consensus nullus fuit: novus autem consensus intervenire potest, vel expressè verbis: vel tacitè, & facto, quia eo ipso, quòd uterque certior factus est de morte prioris conjugis, præsumitur, si carnalis copula subsequatur, tacitè consentire. Quòd si mulier secunda non vult consentire, ad ipsius instantiam, fit divortium, quia cum illa non fuit matrimonium, cùm fuerit ducta, vivente primâ uxore. Si verò vir nolit consentire, per Ecclesiam compelli debet ad consentiendum, *Hostiens. hîc in c. 1.* Porro vir, ratione

tione fidei promissæ secundæ mulieri, non potest separationem petere: mulier verò non obligatur manere cum viro, quia ipsa decepta fuit, & ignara contraxit, putans illum non habere aliam uxorem: & matrimonium non potest claudicare, ut teneat ex parte unius contrahentis tantùm, *Vivian. in Ration. in cit. c.* Si tamen vir iste contraheret matrimonium cum alia tertia, post mortem primæ uxoris, illud teneret, *Gl. fin. in cit. c. 1. h. t.*

Notandum 4. quamvis in pluribus Canonibus relatis *cauf. 31. q. 1.* absolutè, & sine addito statuatur, ut nullus ducat in matrimonium, quam priùs polluit adulterio, idémque prohibeatur in *c. 1. h. t.* ex aliis tamen Canonibus, *c. Si quis. 5. & 2. seqq. cit. cauf. 31. q. 1.* & pluribus capitulis hujus Tit. constat, solum adulterium non sufficere ad dirimendum subsequens matrimonium, sed insuper requiri, ut vir fidem dederit, seu promiserit matrimonium adulteræ, vel actu cum illa contraxerit, vel ut adultera in mortem uxoris prioris machinata fuerit, ut ex infrà dicendis patebit.

IV. Sed quomodo intelligenda sunt illa verba hujus cap. 1. ubi dicitur: ut nullus ducat in matrimonium, quam priùs polluerat adulterio, *maximè illam, cui fidem dederat, uxore sua vivente* (vel si de facto eam duxit, *Gl. hîc V. Fidem*) *vel quæ machinata est in mortem uxoris*, nam sensus esse videtur, quòd quis non possit ducere in uxorem illam, quam polluit per adulterium, etiamsi non dederit fidem adulteræ, neque hæc machinata fuerit in mortem uxoris illius, quia videtur innui, quòd etiam extra casus hîc expressos prohibitum sit matrimonium cum adultera, etsi præcipuè isti prohibeantur, quod tamen falsum est, ut patet ex *c. Significâsti. 6. h. t. Alex. de Nevo in cit. c. 1. n. 6.* Unde Abb. & alii quidam DD. dictionem *maximè* exponunt pro *tantùm*, vel *duntaxat*, id est, tantummodò his casibus matrimonium esse interdictum inter adulterum, & adulteram, quando simul & contractus matrimonii, vel data fides contrahendi matrimonii inter eos intervenit, vel etiam machinatio in mortem uxoris. Verùm quia hæc expositio non congruit Canonibus suprà allegatis: ideo probabilior est interpretatio Gratiani in *c. Illud verò 3. §. Hîc subaudiendum est cauf. 31. q. 1.*

Nam in *cit. Can. Illud*, statutum fuit, ut si quis cum uxore alterius fuerit fornicatus, marito mortuo, is non possit matrimonialiter copulari cum ea, quam priùs polluit per adulterium: ubi subintelligendum est, nisi priùs peractâ pœnitentiâ, & si nihil in mortem viri is machinatus fuerit, vel si vivente viro, fidem adulteræ non dedit, se ducturum eam in conjugem, si viro ejus superviveret. Quare in Canonibus suprà allatis non prohibetur præcisè, ne adulter contrahat matrimonium cum adultera, defuncto marito adulteræ, sed ne contrahat, ante peractam ab eo pœnitentiam, ob adulterium à se commissum, prout interpretatur *Gratian. ibid.* & confirmatur ex *c. Si quis vivente. 5. eâd. cauf. & q.* ubi habetur, quòd si quis, vivente marito, conjugem illius adulteravit, possit post peractam pœnitentiam, viduam ejus in conjugem ducere, quam viro vivente, per adulterium polluit: Et hanc interpretationem sequitur etiam *Henric. Canis. in Commentar. in hunc Titulum num. 7.*

V. Assertio 3. Si quis contraxit per consensum de præsenti præstitum cum una, quam tamen carnaliter non cognovit, adeoque matrimonium non consummavit, sed postea cum alia scienter contrahat (quia scientes primam uxorem vivere, de facto simul contrahunt matrimonium) eámque carnaliter cognoscat: hoc casu, si primum matrimonium non fuit validum, quia coactè contraxit, nec eam carnaliter cognovit, talis etiam mortuâ primâ uxore, non potest manere cum secunda, nec eam habere in uxorem. Si verò prius matrimonium fuit validum, licèt prima uxor sit mortua, non potest habere secundam in uxorem, si scientes primam vivere matrimonium contraxerunt: secus, si ignoranter contraxit cum secunda, nesciens primam adhuc vivere, tunc enim aliam ducere poterit, prout sumitur ex *c. Significavit. 2. h. t.* Ubi talis casus proponitur:
» Quidam O. nomine Andegavensis vi, seu metu cadente in virum constantem coactus fuit mulierem A. accipere in uxorem: postea verò liberè aliam in uxorem duxit, sed compulsus fuit ab Archiepiscopo Eboracensi jurare se non accessurum ad illam, quàm liberè duxit, donec lis inter ipsum, & dictam mulierem A. in Judicio Ecclesiastico fuerit terminata, prout habetur in integra lectione hujus cap. Causâ hâc delatâ ad Papam Alexandrum III. is rescribit, & mandat, ut si constiterit, quòd dicto O. tanta vis fuerit illata, ut coactus, & non sponte in primam consenserit, nec post præstitum juramentum, ipsam A. carnaliter cognoverit, ad illam, quam postea sponte accepit, revertendi libera facultas ipsi tribuatur: alioquin ne ad secundam revertatur, sub interminatione anathematis, seu excommunicationis illi inhibeatur, ita tamen ut aliam in uxorem ducendi licentia ipsi detur. »

VI. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. ut adulterium dirimat matrimonium subsequens, requiritur, ut matrimonium priùs contractum sit validum, si enim esset revera invalidum, adulterium illud existimatum, cum futuri matrimonii promissione, non dirimeret sequens matrimonium contractum cum adultera, prout deciditur in *cit. c. 2. h. t.* ubi statuitur, quòd matrimonium gravi metu injustè incusso contractum, adeoque ipso jure irritum, etsi solùm sit ratum, & carnali copulâ non consummatum, non dirimat matrimonium postea initum cum adultera, modò prius matrimonium invalidum non fuerit postea expressè, vel tacitè ratificatum, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 79. n. 30.* Ratio est, quia quando primum matrimonium non est verum, quia invalidum, tunc non committitur verum adulterium, ideoque per illud non debet impediri, aut dirimi secundum matrimonium validè contractum: non enim præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, *c. Illud. 8. de Iure patron.*

Notandum 2. per copulam carnalem subsequentem matrimonium gravi metu contractum, illud ratificatur, & validum redditur, quia per illam quasi purgatur metus, dummodo ea copula sit spontanea, & affectu maritali habita, non autem metu gravi extorta ad consummandum matrimonium, *Sanch. libr. 4. de matr. disp. 18. n. 15.*

Notandum 3. Matrimonium validum, etiam ante carnalem copulam, & nondum consummatum,

inducit impedimentum dirimens perpetuum, ita ut non possit quis ducere, vel habere in uxorem illam, cum qua contraxit, & consummavit matrimonium, vivente primâ uxore, etsi non cognitâ: & sic ad constituendum hoc impedimentum non requiritur, ut primum matrimonium sit carnali copulâ consummatum, sed sufficit solus contractus matrimonii, etiam absque carnali copula, modò is sit validus, ut colligitur ex hoc cap. *Alex. de Nævo. ibid. n. 5.*

Notandum 4. Per juramentum adjectum matrimonio gravi metu contracto, non efficitur hoc validum, ut probatur ex *cit. c. 2. h. t.* Ubi expressè habetur, eum qui post matrimonium metu contractum, & juramento firmatum, aliam duxit, debere permanere cum secunda, priúsque matrimonium fuisse invalidum, ergo per juramentum non redditur validum matrimonium: & ratio est, quia matrimonium gravi metu contractum est irritum, ob defectum liberi, & spontanei consensûs substantialiter requisiti, *c. Cùm locum.* 14. *de sponsal.* quem defectum juramentum non supplet, *Sanch. cit. libr.* 4. *dis.* 20. *n.* 12. Quin imò tale juramentum adjectum matrimonio gravi metu extorto non obligat, nec relaxatione indiget, ut docet etiam *Sanch. cit. dis.* 20. *n.* 15. quia Ecclesia, non tantùm irritat matrimonium metu initum, sed etiam juramentum tali matrimonio appositum, ut colligitur ex *cit. c. 2. h. t.* Ubi dicitur: Eum, qui post matrimonium metu contractum, & juratum cum una, aliam duxit, cum secunda validè contraxisse, & licitè posse cum illa permanere: alioquin si tale juramentum obligaret, additum fuisset, ut aliqua pœnitentia juranti imponeretur, ob violationem juramenti, sicut factum fuit in *c. Sicut.* 22. *de sponsal.* de quo plura videri possunt apud *Sanch. c. l. n.* 15.

VII. Assertio 4. Si quis, vivente primâ uxore, à qua se ob adulterium ejus separavit, quoad torum, & quæ monialis facta est, contrahat cum secunda, quæ scivit, quòd vir ille aliam habeat uxorem, is mortuâ primâ uxore, separari debet à secunda, ita tamen ut possit ducere in uxorem, non secundam, sed aliam tertiam, prout statuitur in *c. Ex litterarum.* 4. *h. t.* Nam cùm quidam uxorem suam deprehensam in adulterio (& de eo convictam, *Gl. hîc V. Deprehensam.*) cum consensu Episcopi dimisisset, quæ postea assumpsit habitum Monachalem: sed maritus ille, ante mortem uxoris suæ aliam duxit, ex qua plures suscepit liberos, & tandem etiam legitima ejus uxor decessit. Consultus super hoc Papa Clemens III. respondit, virum illum separandum esse à secunda fœmina, quam superinduxit: posse tamen eundem virum, impositâ illi pœnitentiâ ob adulterium, aliam ducere in uxorem.

Hinc colligitur, etsi conjuges separentur, quoad torum propter adulterium ab uno commissum, vinculum matrimonii nihilominus manet, etiamsi adultera ingressa sit Monasterium, quia matrimonium semel consummatum non dissolvitur, nisi morte naturali, *c. 1. & 2. caus.* 32. *q.* 7. Nam talis vir contrahendo cum secunda, vivente primâ, & illam carnaliter cognoscendo, commisit adulterium, & ideo in pœnam sic contrahentes fiunt inhabiles, ut non possint contrahere matrimonium inter se, quamvis mortuâ legitimâ uxore, adulter cum alia possit matrimonium contrahere, & è converso adultera cum alio, *Abb. hîc n. 2. & 3. & Alex. de Nævo. n. 3. & 5.*

VIII. Porro quod dictum est, eum, qui vivente uxore legitimâ, cum secunda contrahit, & cum ea adulteratur, etiam primâ mortuâ, ab illa separandum esse, id procedit, etiamsi longo tempore ei cohabitaverit, & filios ex ea susceperit, prout statuitur in *c. Cùm haberet.* 5. *h. t.* Nam cùm quidam, Joannes nomine, habens legitimam uxorem cum altera Margarita nomine, adulterium perpetrâsset, & ob hoc in jus vocatus adulteram abjurâsset, postea juramento contempto, & vivente legitimâ uxore suâ, cum eadem matrimonium contrahere præsumpsit, eique diu cohibabitavit, ac tandem mortuâ legitimâ uxore, per decennium adulteræ adhuc cohabitando, decem ex illa filios procreavit. Consultus super hoc Pontifex jussit illos separari, & injunctâ ipsis pœnitentiâ, perpetuam continentiam iisdem indici, quia tanto tempore publicè, & ex certa scientia in adulterio, & perjurio perdurârunt. Nam Leo Papa statuit (in *c. 1. caus.* 31. *q.* 1.) ut nullus ducat in matrimonium, quam adulterio polluit: sed hîc plus processum fuit, quàm si fides tantùm data fuisset adulteræ, ut defunctâ legitimâ uxore, eam duceret in uxorem, quia vivente etiam primâ legitimâ uxore, mœchus mœchæ adhæsit, & juramentum suum temerè violavit. Quale connubium, etsi juramentum non intercessisset, tam Gregorius Papa (ut putat *Hostiens. hîc V. Gregorius.*) quàm Triburiensis Synodus detestatur, *c. Relatum.* 4. & *c. Si quis.* 5. *caus.* 31. *q.* 1. Cujus tamen quoad hoc decretum non reperitur positum in Corpore Decretorum, & tales præcipit publicæ pœnitentiæ subjici, ac perpetuò, sine ulla spe conjugii, permanere. Neque juvat quidquam, quòd dicti Joannes & Margarita per decennium cohabitârunt, ac decem filios susceperunt, quia multiplicitas prolis sic susceptæ eorum crimen exaggerat, & diurnitas temporis peccatum non minuit, sed auget. Additur in fine, Episcopum curare debere, ut uterque adulter liberis suis, quatenus eis suppetunt facultates, alimenta necessaria subministret.

IX. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. Judex Ecclesiasticus potest compellere adulterum, ut abjuret adulteram, hoc est, eam à se dimittat, cum juramento, quòd eam deinceps recipere nolit. Quare Judex Ecclesiasticus potest cognoscere, & judicare de adulterio, non solùm cum agitur ad separationem matrimonii quoad torum: sed etiam ut reintegretur matrimonium, & desistatur à peccato adulterii, *Abb. hîc n. 2. & Alex. de Nævo. n. 1. & 2.*

Notandum 2. In casu hujus cap. adulteris major pœna infligitur, scilicet perpetua continentia, quia plus est, hoc est, majus impedimentum est, de facto contrahere cum adultera matrimonium per verba de præsenti, eámque cognoscere, quàm solùm fidem dare per verba de futuro de matrimonio contrahendo, post mortem uxoris, tunc enim datur adultero licentia aliam ducendi, præter adulteram, ut in *c. 2. & 4. h. t.* quia ergo hîc isti plus peccave-

runt,

runt, ideo etiam plus puniuntur, *Gl. hic V. Perpetua continentia, & V. Et quod hic plus. Hostiens. ibid. V. Perpetua continentia, & V. Plus processum, Alex. de Nevo hic n. 3.*

Notandum 3. Diuturnitas temporis non minuit peccatum in foro animæ, & quoad DEUM, sed potiùs auget, & fit gravius, etiamsi non sit iteratum, quia non pœnitendo videtur contempsisse Divinum judicium, & præceptum Ecclesiæ, *Abb. hic n. 4. & Alex. n. 9.*

Notandum 4. Liberis, non solùm legitimis, sed etiam spuriis, sive natis ex adulterio, vel alio jure damnato concubitu, præstanda sunt à parentibus alimenta necessaria, secundùm proprias facultates, saltem ex æquitate Juris Canonici, ut habetur in fine hujus c. *junct. Gl. fin.* quod in hoc correxit rigorem Juris Civilis in *Auth. Ex complexu. C. de incest. nupt.* quia Jus naturale dictat, hominem à parentibus procreatum educari, conservari, & ali debere, ne pereat, quod jus commune est filiis legitimis, & illegitimis, *Covarr. in l. 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 6. n. 1. & 2. Azor p. 1. libr. 5. c. 21. in princ.* Atque hac in re standum est Juri Canonico, etiam in foro Civili, & in Terris Imperii, maximè si liberi aliunde non habeant, unde alantur, ut tradit *Azor c. l.* Idque servandum esse in utroque foro secundùm communem DD. sententiam testatur etiam *Gail libr. 2. obs. 88. n. 4.*

X. ASSERTIO 5. Si quis vivente primâ uxore, secundam insciam criminis adulterii duxerit in uxorem, mortuâ primâ, licitè manere potest cum secunda, si novus consensus interveniat, prout sumitur ex *c. Veniens. 7. h. t.* Ubi talis casus proponitur: Laicus G. in civitate Lemovicensi, quandam sibi matrimonialiter copulavit, à qua postea recedens Messanam venit: ubi cum alia muliere M. inscia, quòd ipse jam aliam haberet uxorem, matrimonium solemniter contraxit. Verùm pœnitentiâ ipsi injunctâ, jussus est redire ad primam legitimam uxorem, quam cùm in patriam rediisset, invenit jam mortuam, ideóque reversus Messanam, & prædictæ M. tanquam legitimæ uxori cohabitavit. Re delatâ ad Papam Innocentium III. is respondit: licèt vivente legitimâ uxore, ipse G. non potuerit prædictam M. in uxorem sibi copulare: eâ tamen defunctâ, quia solutus fuit à lege ipsius, in eandem potuit de novo matrimonialiter consentire: dummodo priùs non præstiterit fidem adulteræ, vel machinatus fuerit in mortem uxoris. Quare mandat Pontifex Capitulo Messano, ut si ita est, eidem G. licentiam concedat, ut supradictæ M. affectu conjugali adhæreat.

XI. Ratio decisionis est, quia licèt vir fuerit in mala fide, ideóque ei pœnitentia injuncta fuit, & jussus redire ad primam legitimam uxorem, mulier tamen secunda in bona fide fuit, nec commisit adulterium, quia ignoravit virum habere aliam uxorem, *Gl. fin. hic*, & ideo etiam conceditur ei, ut post mortem primæ uxoris viri, cum eo licitè manere possit, & matrimonium de novo contrahere, quia primus consensus omnino nullus fuit, ac proinde de novo debet consentire in ipsum: *Gl. hic in notat.* Quamvis non requiratur, ut per verba expressa consentiat, sed sufficit consensus tacitus, & ipso facto per carnis copulam, *Hostiens. hic col. 3. V. de novo, & V. Adhærebat.* Quare tale matrimonium secundum, post novum consensum, saltem tacitum, valet ex nunc, si mulier voluerit in eum consentire, quia ad id compelli non potest, quamvis vir possit, qui in culpa fuit, & dolo, *Gl. hic V. De novo.*

XII. ASSERTIO 6. Si quis, vivente uxore suâ legitimâ, fidem dedit alteri de ea ducenda, post mortem uxoris, vel cum ea de facto contraxit matrimonium, si nec ante fidem datam, nec post, vel nec ante contractum matrimonium de facto, nec post, cognovit eandem, superstite suâ legitimâ uxore, non est tale matrimonium dirimendum, quod post mortem uxoris cum ea contraxit: quamvis utrique eorum pœnitentia sit injungenda, eò quòd in hoc graviter deliquerint. Sed si priùs vel postea (id est, ante vel post fidem datam, vel contractum matrimonium) dum uxor ipsius vixit, eam cognovit, adeoque adulterio polluit, non debet tale matrimonium tolerari, prout statuit Gregorius IX. in *c. Si quis. 8. & ult. h. t.*

XIII. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. Solus contractus matrimonii, vel sola datio fidei, seu promissio de eo contrahendo cum secunda, vivente primâ, non inducit impedimentum dirimens matrimonium, nec impedit, quominùs quis, post mortem uxoris matrimonium cum illa, cui fidem dedit, vel cum qua tantùm de facto contraxit, contrahere possit, nisi processum fuerit ad carnalem copulam. Nam ad hoc impedimentum inducendum duo conjunctim sunt necessaria, adulterium scilicet, sive carnalis copula, & matrimonium de facto contractum, vel data fides, seu promissio facta de eo contrahendo, aliàs si unum desit, matrimonium non dirimitur, *Hostiens. hic col. 2. V. Cæterùm.* Et sic intelligenda sunt omnia Jura illa, quæ statuunt, ut nullus ducat in uxorem eam, cui dedit fidem, seu promisit se illam ducturum, post mortem uxoris, vel cum qua de facto contraxit matrimonium, *Gl. in cit. c. fin. V. Cognovit eandem. h. t. Alex. de Nevo. ibid. n. 1. & 6.* Ubi addit, rationem hujus esse posse, quia quando matrimonium non est consummatum, non sic inducitur quis ad machinandum mortem alterius, sicut si machinatio facta sit in mortem secundæ. Porro ex adulterio consurgit hoc impedimentum, sive adulterium à conjuge admissum præcedat dationem fidei, vel matrimonium de facto initum, sive sequatur, quia in utroque casu præbetur ansa captandæ mortis, *Alex. de Nevo hic n. 4. Sanch. l. 7. de matrim. dis. 79. n. 3.*

Notandum 2. Fidem dare alicui de matrimonio contrahendo, vel de facto contrahere cum illa, primâ uxore vivente, grave peccatum est, quia talis promissio, vel contractus matrimonii inducit votum captandæ mortis alterius, ideo sicut promissio beneficii vacaturi non valet, *c. 2. de concess. præb.* ita nec promissio futuri matrimonii carnalis, *Alex. de Nevo hic n. 3.* & hinc in *cit. c. ult. h. t.* præcipitur, ut talibus pœnitentia sit injungenda, eò quòd graviter in hoc deliquerint.

§. II.

Quænam conditiones requirantur, ut adulterium dirimat matrimonium inter adulteros?

XIV. Plures conditiones requiruntur à DD. prout videre est apud *Sanch. l. 7. de matrim. totâ disp. 79. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 10.* & alios. Prima est, ut adulterium concurrat cum promissione matrimonii futuri, vel cum matrimonio de facto inito, vivente legitimâ conjuge, ut jam suprà dictum, ita ut non sufficiat matrimonium, nec promissio illius, sine adulterio, neque adulterium sine alterutro illorum, ut constat ex *c. ult. h. t.* Ubi hæc duo simul exiguntur. Altera conditio est, ut matrimonium de præsenti attentatum, vel fides de eo data sit, & adulterium commissum sit, durante adhuc eodem legitimo conjugio, quia apertè requiritur in *c. ult. h. t.* ut utrumque hoc fiat, superstite legitimâ uxore. Unde si matrimonium initum, vel fides data sit sub priore conjugio: adulterium verò commissum sub altero conjugio posteriore, poterit adulter, mortuâ secundâ uxore, ducere adulteram, cui sub priore conjugio matrimonium promiserat, quia per posterius matrimonium adulter recessit à fide data, ac proinde solùm adest adulterium, & spes matrimonii ineundi extincta fuit per posterius matrimonium, quia si adulter secundò contrahat matrimonium cum alia, eo ipso recedit à promissione priùs facta, quòd mortuâ primâ uxore velit ducere adulteram, *Sanch. cit. disp. 79. n. 5. Laym. cit. c. 10. n. 4.* Quòd si è converso adulterium commissum sit sub priore conjugio, fides verò data, vel matrimonium initum sub posteriore, neque tunc hoc impedimentum incurritur, eò quòd Canones exigere videntur simul adulterium, & promissionem, vel matrimonium, vivente eodem conjuge, ut eidem matrimonio injuria irrogetur, præbitâ occasione ejusdem conjugis occidendi, *Sanch. c. l. num. 6.*

Tertia conditio est, ut uterque adulterans sciat alterum conjugatum esse, nam altero istud ignorante, non habet locum impedimentum hoc, quia non est formaliter commissum adulterium ex parte utriusque, ut constat ex *c. 1.* ibi: *quia mulier erat inscia, quòd ille aliam haberet uxorem viventem, & c. pen. h. t. Sanch. cit. disp. 79. n. 31. Laym. c. l.*

Quarta conditio est, ut promissio matrimonii non sit ficta, sed seria, cùm alioquin non censeatur promissio, secundùm probabilem sententiam: quamvis aliqui non minùs probabiliter putent, etiam ex ficta promissione oriri hoc impedimentum, eò quòd etiam per talem promissionem detur occasio insidiandi vitæ alterius conjugis, ut matrimonium possit perfici, quod Ecclesia præcipuè intendit vitare, statuendo hoc impedimentum, *Sanch. cit. disp. n. 10.*

XV. Quinta conditio est, ut promissio ab una parte facta, sit ab altera parte acceptata: alioquin non habebit rationem pacti, seu promissionis, quæ exigit duorum in idem consensum, sed erit mera pollicitatio, *Sanch. c. l. n. 22.* An autem requiratur etiam mutua, seu reciproca promissio, non consentiunt DD. Probabile est requiri, quia cùm ad hoc impedimentum requirant Jura, ut matrimonium de facto contrahatur cum altera, vivente conjuge, vel saltem fides detur de eo contrahendo, ista autem fides est desponsatio de futuro, adeoque mutua promissio, *Silvest. V. Matrimonium. 8. q. 9. dicto 4.* quamvis contrarium teneat *Sanch. c. l. n. 10.* & alii: quia in *c. Significasti. 6. h. t.* indicatur sufficere, si vir, vivente uxore, fidem dederit alteri de matrimonio contrahendo. Verùm ibi sermo est de data fide sponsaliorum, quæ mutuam promissionem important; *Laym. c. l. §. Quinta conditio.*

Sexta conditio esse videtur, ut promissio sit pura, & absoluta, vel saltem ut ante mortem conjugis fuerit purificata, quia promissio conditionalis quamdiu adhuc suspensa est, & pendet à futuro eventu, non habet rationem veræ promissionis, ut probabiliter docet *Coning disp. 31. de Sacram. dub. 5. n. 59.* Contrarium tamen tenet *Sanch. cit. disp. 79. n. 11.* nempe etiam ex promissione conditionali oriri hoc impedimentum, si conditio non deficiat, ante commissum adulterium; quia tunc etiam concipitur spes futuri matrimonii, adeoque datur ansa machinandi mortem conjugis. Si verò conditio deficeret, ante patratum adulterium, tunc deficeret etiam promissio sub conditione facta, nam solum adulterium superveniens non posset inducere hoc impedimentum, *Sanch. c. l.* Verùm cùm conditio, sub qua promissio facta est, sit contingens, ita ut æquè evenire possit, & non possit, non poterit ex ea tam certa spes ineundi matrimonii concipi, ut præbeatur occasio machinandi mortem conjugis, ob quod statutum est hoc impedimentum criminis. Deinde verba legis pœnalis strictè sunt interpretanda, salvâ proprietate verborum, nec debent extendi, etiamsi similis ratio subesset. Cùm ergo hæc verba: *Si fides de matrimonio contrahendo data sit*, servatâ verborũ proprietate, rectè intelligi possint de fide, seu promissione pura & absoluta, non debent ob similitudinem rationis extendi ad promissionem conditionalem, *Laym. cit. c. 10. n. 4. §. Sexta conditio.*

Septima conditio est, ut copula carnalis sit perfecta, cum immissione seminis intra vas; Jura enim requirunt adulterium, quod de vero, & consummato accipi debet, cùm versemur in materia pœnali, *Sanch. cit. disp. 79. n. 44.*

Octava est, ut prius matrimonium fuerit validum, aliàs non committeretur verum adulterium, quamvis non sit consummatum, & dissolutum quoad torum per divortium, *Sanch. c. l.* & dictum suprà *num. 6.*

§. III.

An, & quando crimen homicidii, seu machinationis mortis alterius Conjugis dirimat matrimonium subsequens?

Alterum crimen dirimens matrimonium subsequens est homicidium, seu machinatio facta in mortem unius Conjugis, cum proposito contrahendi postea matrimonium cum altero Conjuge superstite, *c. Si quis. 5. caus. 31. q. 1. & c. 1. de convers. Conjug.* de quo etiam agitur in hoc Tit.

XVI. Asser-

XVI. Assertio 1. Si quis matrimonium de facto cum aliqua contraxit, vivente primâ uxore, eámque cognovit, non potest is, post mortem uxoris primæ, illam ducere in uxorem, si ista adultera machinata fuit in mortem primæ uxoris, vel si vir fidem adulteræ dedit, quòd primâ defunctâ, illam ducturus sit, prout statuitur in *c. Super hoc. 3. h. t.* » Nam cùm quæsitum fuisset, an liceat alicui contrahere cum ea matrimonium, quam (facti conscium, *Hostiens. hic*) vivente uxore suâ, de facto sibi copulavit matrimonio (& illam cognovit, aliàs non esset adultera, *Hostiens. hic.*) Respondet Papa Alexander III. si adultera in mortem uxoris aliquid est machinata, sive fidem illi dedit, quòd post mortem uxoris eam ducturus sit, sive non, (quæ tamen verba desunt in omnibus exemplaribus manuscriptis, ut notat *Gl. margin. hic*) non potest illam habere in uxorem, secundùm Canones, in perpetuum.

XVII. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. solum adulterium commissum cum muliere non inducit perpetuum impedimentum, quominùs quis, mortuâ legitimâ conjuge, possit adulteram in uxorem ducere, ut patet ex hoc cap. Nam hæc mulier præsumitur fuisse carnaliter cognita ab isto viro, & tamen hic non prohibetur matrimonium contrahere cum adultera, nisi illa fuerit machinata in mortem prioris conjugis, vel vir ei fidem dederit de illâ ducenda, *Abb. n. 2.* ubi *n. 3.* addit, quòd quando intervenit adulterium, sufficit sola machinatio in mortem alterius conjugis ad dirimendum matrimonium subsequens, de quo mox plura.

Notandum 2. Prohibitio hujus cap. est perpetua, quia per illam non tantùm impeditur matrimonium contrahendum, sed etiam dirimitur jam contractum, *Abb. hic n. 4. Alex. de Nævo n. 2.*

XVIII. Assertio 2. Similiter si quis vivente legitimâ uxore, habeat copulam cum altera, mortuâ uxore, potest illam ducere, & matrimonium cum illa initum tenet, nisi eâ vivente, fidem illi dederit, vel alter eorum mortem uxoris defunctæ fuerit machinatus, prout statuitur in *c. Significâsti. 6. h. t.* Nam » cùm P. Civis Spoletanus quandam mulierem legitimè in uxorem duxisset, eâ relictâ, cuidam meretrici adhæsit (& quia monitus eandem dimittere noluit, fuit excommunicatus, ut habetur in integra lectione hujus c.) Verùm cùm uxor ipsius mortua esset, meretricem, cui adhæserat, sibi per verba de præsenti desponsavit. Consultus Pontifex Innocentius III. respondit, nisi alter eorum in mortem defunctæ uxoris fuerit machinatus: vel eâ vivente, meretrici fidem dederit de matrimonio cum ea contrahendo, (vel nisi de facto eam in uxorem duxerit, *Gl. hic V. Fidem dederit*) tale matrimonium legitimum esse censendum: & excommunicato absolutionem (si petierit) juxta formam Ecclesiæ, esse impendendam.

XIX. Hinc colligitur 1. quòd solum adulterium non reddit matrimonium postea initum invalidum, ne quidem inter personas contractum, à quibus illud commissum fuit, nisi cum adulterio concurrat machinatio in mortem alterius conjugis, sive adulter, sive adultera, seu alter conjux machinatus fuerit in mortem suæ uxoris, tunc enim matrimonium erit invalidum; nec requiritur ad hoc impedimentum inducendum, ut interveniat promissio futuri matrimonii, ut expressè etiam deciditur in *c. Super hoc. 3. h. t. Sanch. cit. dis. 78. n. 2.*

Colligitur 2. Conjugatus persistens in adulterio potest excommunicari, nisi ad uxorem redeat, ut patet ex hoc c. in quo Civis ille Spoletanus fuit excommunicatus, quia adhærebat meretrici. Item excommunicatus potest contrahere matrimonium, illúdque tenet, ut probatur ex *cit. c. Significâsti. 6. h. t.* Nam tempore contractûs matrimonii, prædictus civis erat excommunicatus: quia durante priore matrimonio adhæsit meretrici, relictâ legitimâ uxore, eâque mortuâ duxit meretricem, ante obtentam absolutionem ab excommunicatione: & tamen Pontifex respondet, validum fuisse matrimonium, nisi cum adulterio concurrerit machinatio in mortem alterius conjugis, vel promissio matrimonii contrahendi cum adultera. Non ergo obstat excommunicatio valori matrimonii, quamvis peccet excommunicatus matrimonium iniens; at nullus est textus Juris Canonici illud irritans: peccat tamen mortaliter, si excommunicatus ineat matrimonium, ante absolutionem ab illa obtentam, quia excommunicatio hæc privat perceptione Sacramentorum sub gravi peccato, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 9. n. 2. & 3.*

XX. Cæterùm circa ea, quæ dicta sunt, quædam præterea notanda, & addenda. 1. ad impedimentum hoc dirimens contrahendum non requiritur physica cooperatio in mortem alterius conjugis, sed sufficit moralis. Quare satis est contrahere volentes matrimonium, mandato, vel consilio ad mortem alterius conjugis per alios cooperatos esse, modò sic ab aliis permoti mortem intulerint: secus si proprio motu, sine respectu ad eorum consilium, vel mandatum, occidissent, tunc enim eorum machinatio fuisset inefficax, nec verè causa mortis, *Coning cit. dis. 31. dub. 5. n. 50. Sanch. cit. dis. 78. n. 5.* & constat ex *c. 1. de convers. conjug.* ubi uxor fidelis non occidit virum, sed infidelis vir machinatione, & insidiis uxoris illum occidit, & tamen statuitur, illud esse impedimentum dirimens. Et in *c. 1. & c. Significâsti. 6. h. t.* solùm attenditur machinatio in mortem alterius conjugis, quæ non exigit propriis manibus mortem inferri alteri conjugi, sed qualicunque cooperatione.

XXI. Addendum 2. Sola ratihabitio necis alteri conjugi illatæ non sufficit ad inducendum hoc impedimentum. Quare si quis cædem conjugis suo nomine factam postea ratam habeat, impedimentum hoc non incurritur, *Sanch. cit. dis. 78. n. 6. Coning cit. dub. 5. n. 50.* quia etsi aliàs ratihabitio retrotrahatur ad tempus mandati, eíq; comparetur etiam in delictis; attamen æquiparatur solùm in iis rebus, quæ à nostra voluntate pendent, ut ratæ sint; postquam autem mors illata est, non potest intervenire machinatio ad mortem, adeoque non potest retrotrahi illa ratihabitio: neque etiam ratihabitio comparatur mandato, nisi quando id jure expressum est, ut in habente ratam percussionem Clerici: nullo autem jure expressum est, hoc impedimentum incurri, etiam solâ ratihabitione. Cùm ergo edictum de matrimonio non contrahendo sit prohibitoriũ, ut quicunque non prohibetur, per consequentiam admittatur,

tatur, *c. Cùm apud. 23. de sponsal.* ad eum casum extendi non debet, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 10. n. 1.*

XXII. Addendum 3. Hoc impedimentum incurritur, non tantùm si in uxoris, sed etiam si in mariti cædem conspiratio, seu machinatio facta sit, ut si uxor virum interficiat ad contrahendum matrimonium cum adultero, non enim potest inter eos matrimonium consistere, etsi occisio viri in praxi non sit tam frequens, sicut uxoricidium: nam licèt in c. 1. & c. *Super hoc. 3. & c. Significâsti. 6. h. t.* solùm expresè sit sermo de uxoricidio, textus tamen in *c. Si quis. 5. caus. 31. q. 1. & in c. 1. de convers. conjug.* expresè loquuntur etiam de viricidio, sive de uxore, quæ operâ cujusdam infidelis suum virum interfecit. Nihil ergo refert, ad hoc impedimentum dirimens incurrendum, sive vir uxorem, sive uxor virum occidat, modò mors alteri conjugi inferatur non aliâ intentione, quàm contrahendi aliud matrimonium cum adultero, vel adultera, quia par est quoad hoc utriùsque conjugis ratio, & conditio, *Sanch. cit. dis. 78. n. 8.* & alii apud ipsum.

XXIII. Addendum 4. Si uterque eorum, qui post mortem conjugis, contrahere inter se matrimonium desiderant, in cædem illius cooperentur, tunc aliud non requiritur ad impedimentum hoc incurrendum, nisi ut cædes, seu mors reipsâ sequatur, ut colligitur ex *c. 1. h. t.* Si verò alter tantùm machinatus sit in mortem conjugis, v. g. maritus uxorem occidat, ignorante, vel contradicente muliere, cum qua matrimonium contrahere desiderat, tunc hoc impedimentum matrimonium dirimens inter eos non incurritur, nisi etiam adulterium intervenerit, ut colligitur ex *c. 1. & c. Super eo. 3. h. t. Sanch. cit. dis. 78. n. 9. Coning cit. dub. 5. n. 53. Laym. cit. c. 10. num. 2.*

XXIV. Postremò illud adhuc quæritur, quænam præterea conditiones sint necessariæ, ut incurratur hoc impedimentum. Resp. plures requiri. Prima est, ut machinatio illa sit efficax, & cædes reipsâ sit secuta, *cit. c. Si quis. 5.* ibi: *occidisse notetur, caus. 31. q. 1. Sanch. c. l. n. 7.* Et quamvis quædam Jura hoc non exprimant, tamen ita intelligenda sunt, quia leges pœnales de crimine perfecto, & consummato intelligi debent, nisi aliud constet, *Coning c. l. n. 50.* & verba cum effectu accipienda sunt, *c. Relatum. 4. de Cleric. non resid.* Unde neque mandatum, vel consilium de occidendo altero conjuge, dirimit matrimonium, nisi mors inde reipsâ sequatur, ut suprà dictum.

XXV. Secundò requiritur, ut machinatio mortis alterius conjugis facta sit, animo ineundi matrimonium cum conjuge superstite, quia leges statuentes hanc pœnam intendunt impedire, ne aliqui propriam, vel alienam conjugem occidant, ex desiderio alieni matrimonii: hic autem finis cessat in iis, qui ex alia causa conjugem occidunt, ut communiter docent plures Theologi, & Jurisperiti apud *Sanch. c. l. n. 13.* quamvis in foro externo, quando quis alterius conjugem interfecit, & cum conjuge superstite inire vult matrimonium, præsumatur id factum esse ex intentione futuri matrimonii, nisi vehementissimæ conjecturæ contrarium suadeant, *Sanch. c. l. num. 19.*

XXVI. Tertiò requiritur, ut si unus tantùm machinetur mortem conjugis, matrimonium utrique contracturo sit notum, sive ut fœmina etiam sciat virum, cum quo fornicata est, esse conjugatum, alioquin si vir conjugatus cum fœmina soluta ignara ipsum esse conjugatum, fornicetur, & propriam uxorem occidat, ut illam in matrimonium ducat, nullum inter illos erit impedimentū dirimens, quia adulterium illud à fœmina fuit ignoratum. Idque procedit, etiamsi fœmina illa esset conjugata, adulterium enim cum illa commissum, quando solus adulter machinatur mortem propriæ uxoris, non dirimeret matrimonium initum cum adultera illa, post dissolutionem utriûsq; conjugii, quia licèt illa committeret adulterium contra fidem proprio viro debitam, non tamen respectu conjugis occisi, quia nesciebat illum esse conjugatum, *Sanch. cit. dis. 78. num. 12.*

XXVII. Quartò requiritur ad contrahendum hoc impedimentum, ut matrimonium prius cum uxore occisa initum fuerit verum, & legitimum, non tantùm bonâ fide existimatum: alioquin occisio illius conjugis etiam cum adulterio commisso cum alia conjuge, non erit impedimentum dirimens, nec obstabit, quominùs matrimonium inter adulteros contrahi possit: Canones enim impedimentum hoc statuentes requirunt conjugis occisionem, & adulterium, quæ à parte rei non sunt, si matrimonium reipsâ sit invalidum, etsi putetur esse validum. Satis tamen est, ut prius matrimonium sit verum, & legitimum, quamvis non sit consummatum, nec impedit, si divortium factum sit, quia in utroque casu adhuc verum est matrimonium, *Sanch. cit. dis. 78. n. 20.*

XXVIII. Sed contra hoc impedimentum obijciunt Lutherus, & Philippus Melanchton exemplum Davidis, qui Betsabeam uxorem Uriæ, eo occiso, in uxorem duxit, ut habetur *2. Reg. c. 11.* Sed respondetur, hoc impedimentum matrimonii, tempore Veteris Testamenti, non extitisse, sed postea primùm ab Ecclesia in Novo Testamento esse introductum, justissima ex causa, quia atrocissimum factum est, insidias parare, & dare ansam insidiandi vitæ alterius conjugis, cùm conjuges arctissimo vinculo amoris, & amicitiæ inter se conjuncti esse debeant, *Sanch. cit. dis. 78. n. 1.* Accedit, quòd multa alia in veteri lege permittebantur, quæ nunc per novam legem Evangelicam sunt abrogata, ut libellus repudij, polygamia, item quòd quis potuerit uxorem fratris sui sine liberis decedentis, ducere, *Deut. c. 25.* & alia similia, ut notat *Henric. Canis. hic n. 12.* Cùm ergo duplex hoc impedimentum criminis Jure solùm Ecclesiastico sit introductum, sequitur inter infideles illud non habere locum, non enim repugnat juri naturali hujusmodi matrimonium, *Sanch. cit. dis. 78. n. 22.* Neque etiam prædictum impedimentum adulteros, vel conspirantes in cædem conjugis simpliciter reddit inhabiles ad quodvis aliud matrimonium ineundum cum aliis, sed solùm ne inter se illud contrahant, quia textus Juris hoc impedimentum statuentes solùm irritant matrimonium inter machinantes mortem, & adulteros, *Sanch. c. l. n. 21. & cit. dis. 79. n. 41.*

Porro est & aliud crimen dirimens matrimonium Jure novo Ecclesiastico introductum, videlicet crimen raptûs, quod tunc committitur, quando aliqua

qua

qua fœmina, sive ea soluta sit, sive conjugata, aut vidua, ab uno loco in alium violenter abducitur, causâ libidinis exercendæ, vel matrimonii contrahendi. Verùm de hoc crimine non agitur in hoc Tit. Sed infrà *lib. 5. Decret. Tit. 17. de Raptorib.* ubi etiam nos de illo agemus.

TITULUS VIII.

DE CONJUGIO LEPROSORUM.

Inter impedimenta matrimonii numeratur etiam lepra, de qua hoc Tit. agitur, & tractatur, an, & qua ratione impediat sponsalia, vel matrimonium, sive contrahendum, sive contractum.

§. I.

An per lepram supervenientem præcedentia sponsalia de futuro dissolvantur, vel etiam matrimonium præcedens?

I.

ASSERTIO I. Per lepram supervenientem dissolvuntur sponsalia de futuro priùs contracta, ut constat ex *c. Litteras. 3. & ult. h. t.* Ubi consultus Pon-„tifex Urbanus III. utrùm si post sponsalia de fu-„turo, legitimè contracta inter aliquas personas, „ante celebratas nuptias, unus ex sponsis in lepram „incidat, alter eorum sit compellendus ad contra-„hendum matrimonium? Respondet Papa, eum „ad id cogi non debere, cùm inter eos nondum sit „matrimonium consummatum, id est, contractum, „scilicet per verba de præsenti. Dissolvuntur autem priora sponsalia de futuro per supervenientem lepram, non quidem ipso jure, sed si alter sponsus, qui immunis est à lepra, id petat, quia si nolit dissolvi sponsalia, sed alicui promittat matrimonium, quam scit esse leprosam, talia sponsalia obligabunt ad contrahendum matrimonium, nam hæc dissolutio sponsalium est introducta, non in favorem leprosi, sed ejus, qui sanus est; quod autem ob gratiam alicujus conceditur, non est in ejus odium retorquendum, *Reg. Jur. 61. in 6. Canis. hîc n. 2.*

II. Id verò extenditur ad quemvis alium morbum contagiosum supervenientem uni ex sponsis, post sponsalia de futuro inita, ut est morbus gallicus, paralysis, epilepsia, vel alia infirmitas incurabilis, nam generaliter ob quamvis notabilem mutationem supervenientem post sponsalia, ea dissolvuntur, *Sanch. l. 1. de sponsal. disp. 57. n. 2.* quia per sponsalia de futuro nondum est contractum indissolubile vinculum matrimonii, sed solùm est promissio facta de matrimonio contrahendo, *c. 2. de sponsal.* & patet ex suprà dictis Tit. 1. hoc Libro.

III. ASSERTIO 2. Per lepram supervenientem non dissolvitur matrimonium præcedens, ac proinde conjux leprosus non potest, nec debet propter lepram separari à sano, ut constat ex *c. Pervenit. 1. h. t.* Nam cùm relatum fuisset Alexandro III. „quòd in Provincia Cantuariensi ex generali con-„suetudine leprosi à communione hominum sepa-„rentur, ita ut nec uxores viros, nec viri uxores „sequantur, respondet Pontifex, quoniam vir, & u-„xor una caro sunt, non debent alter, sine altero, „diutiùs esse, & mandat, ut uxores viros, & viri u-„xores lepræ morbo laborantes sequantur, sibíque „invicem conjugali affectione inserviant, & ut ad „hæc Archiepiscopus, vel Episcopus solicitè eos in-„ducat. Si verò ad hoc induci non possint, eis in-„jungat, ut uterque altero vivente, continentiam „servet. Quod mandatum, si non servent, excom-„municentur. „

IV. Ubi notandum 1. leprosi, ex generali consuetudine, licitè separantur, & excluduntur à consortio, & cohabitatione cæterorum hominum, ne sani ab illis inficiantur, quæ consuetudo approbata est Jure Canonico in *c. 2. de Eccles. ædif.* quia leprosi cum aliis habitare non debent, *Gl. hîc V. De consuetudine. & Abb. n. 2.*

Notandum 2. Per lepram supervenientem non dissolvitur matrimonium antea contractum, nec ob id separari possunt conjuges, imò ob nullam aliam etiam infirmitatem, quantumvis gravem, conjugia solvi possunt, *c. Hi, qui. 25. caus. 32. q. 7.* neque uxor est dimittenda etiam quoad torum, *c. 2. h. t. in princ.* Sed neq; matrimonium dissolvitur propter lepram, vel aliam infirmitatem, etsi nondum sit carnis copulâ consummatum, quia vinculum matrimonii solo consensu contractum est indissolubile, nuptias enim non concubitus, sed consensus facit, *l. 30. ff. de R. I.* Nec obstat, quòd in *c. 3. h. t. in fine*, videatur innui, matrimonium propter lepram dissolvi, si nondum fuerit consummatum: nam ibi verbum *consummatum* latè accipiendum est, pro consensu per verba de præsenti, per quem matrimonium dicitur consummari, quoad sui essentiam, *Abb. ibid. n. 3. in fine.* Multò minùs autem dissolvi potest matrimonium, propter lepram, postquam consummatum fuit, quia cùm tunc una caro facti sint conjuges, nō debet unus esse sine altero, ut dicitur in *c. 1. §. Quoniam. h. t.* Cùm autem additur, quòd non debet unus conjux diutiùs esse sine altero, id arbitrio boni viri, seu Judicis relinquitur, quamdiu maritus ab uxore abesse possit, *Gl. hîc V. Diutiùs. & Abb. n. 7.*

Notandum 3. Maritus, & uxor, non obstante leprâ, debent maritali affectione se invicem tractare, ut dicitur in in *cit. c. 1.* & mutua obsequia conjugalia sibi exhibere. Si verò ad hoc induci non possint, debet uterque, altero vivente, continentiam servare. Quòd si mandatum hoc servare contempserint (& adulterium commiserint) excommunicandi sunt, Hostiens.

Hostiens. hic V. Contempserint. Ubi verbum *mandatum* referri debet, vel ad continentiam servandam, de qua immediatè antè, vel ad cohabitationem, non ad continentiam, quia ea consuli potest, non præcipi, ergo ad cohabitationem, de qua paulò antè, *Sanch. l. 9. de matrim. dis. 24. n. 26.* ita ut si cohabitare contempserint, excommunicentur.

Notandum 4. Uxor tenetur sequi virum, & è converso, vir uxorem, ut præcipitur *in cit. c. 1. h. t.* est tamen quoad hoc differentia inter virum, & uxorem, quia vir tenetur uxorem sequi, si ea ex justa causa discedat, aliàs potest vir ipsam potestate maritali prohibere, ne recedat. At verò uxor semper tenetur sequi virum, ex quacunque causa, *c. Unaquæque. 3. caus. 13. q. 2.* nisi vir illam trahere vellet ad infidelitatem, *c. 2. de divort.* vel nisi vir efficiatur vagabundus, *Gl. hic V. Sequantur.* & in *c. Si quis. 4. V. Eum sequi. caus. 34. q. 2.* quod tamen limitandum est, nisi tempore contracti matrimonii, ipsa scivisset, virum vagabundum esse, quia tunc censeretur ejus mores approbâsse, & sic teneretur eum sequi, *Gl. in cit. c. Si quis. V. Eum sequi. Alex. de Nevo in cit. c. 1. n. 7. h. t.*

§. II.

Aliæ nonnullæ quæstiones circa conjugia leprosorum proponuntur, & resolvuntur.

V. Quæritur 1. An propter lepram, vel aliam infirmitatem conjux à conjuge separandus sit, saltem quoad torum, & cohabitationem. 2. An leprosi possint contrahere matrimonium. 3. An conjuges leprosi teneantur sibi invicem reddere debitum conjugale? Ad has tres quæstiones respondetur *in c. » Quoniam. 2. h. t.* Ad primam dicitur, cùm nemi- » ni liceat (exceptâ causâ fornicationis) uxorem » dimittere, constat, quòd si mulier leprâ percussa » sit, sive aliâ gravi infirmitate detineatur, propte- » rea non sit separanda, vel dimittenda.

VI. Ubi notandum, propter lepram, vel aliam gravem infirmitatem unus conjux alterum dimittere non potest, nec ab eo separari debet, ne quidem quoad torum, & cohabitationem, ut dicitur hîc & in *c. 1. eod.* exceptâ causâ fornicationis, seu adulterii, *Matth. 5. v. 32. & c. 19. v. 9.* Ubi cùm Christus solam causam fornicationis exceperit, non videtur, quòd maritus possit in aliis casibus dimittere uxorem, vel ab ea separari, & è converso, uxor dimittere virum, quia exceptio firmat regulam in contrarium, sive in casibus non exceptis, *c. Dominus. 6. caus. 32. q. 7.* Verùm non ob solam causam fornicationis, sed propter alias etiam causas, separationem inter conjuges, quoad torum, & cohabitationem, ad certum, vel incertum tempus, fieri posse, decernit Concilium Tridentinum *Sess. 24. de reform. matrim. can. 8.* Quare tripliciter respondere solent DD. ad testimonium Christi dicentis, non licere dimittere uxorem, nisi ob fornicationem. Prima expositio est, exceptionem, seu dictionem exceptivam non firmare regulam in contrarium, quoad casus alibi exceptos in Jure, ut declarat *Everhard. in locis argumentorum legalibus, loco 9. ab exceptione ad regulam n. 5.* unde ex cit. testimonio Christi non convincitur, nullam aliam esse causam divortii, præter fornicationem, sed nullam aliam causam esse, præter illas, quæ in aliis Juris Canonici locis Jus Divinum explicantibus continentur, *Sanch. libr. 10. de divortio dis. 15. n. 2.* quas enumerat *ibid. n. 1.* Secunda responsio est, solam fornicationem carnalem esse causam perpetuæ dimissionis, & absoluti divortii: de qua Christus loquebatur, non enim est verum divortium, nisi quod fit animo constituendi perpetuam dissensionem, seu separationem, ut dicitur in *l. 3. ff. de divort.* At propter alia crimina non est licita separatio, nisi quamdiu ea durant. Sic enim si divortium instituatur, v. g. propter sævitiam mariti, vel quia uxorem allicit, vel inducere vult ad peccandum, cessante sævitiâ, vel periculo perversionis, cessat etiam separatio, seu divortium, & matrimonium instauratur.

VII. Tertiò & melior expositio est, quam tradit *Bellarm. l. 1. c. 14. §. Dicendum est*, dupliciter posse intelligi dimitti, seu separari conjugem à conjuge: priore modo, quatenus conjux est, id est, ita ut causa dimissionis, seu separationis sit desumpta ex ipsa natura conjugii, tanquam ex propria, & peculiari ratione matrimonii: & sic sola fornicatio carnalis est causa divortii, de qua locutus est Christus, quia sola fornicatio carnalis, sive adulterium repugnat fidei conjugali, & substantiæ ipsius matrimonii. Posteriore modo intelligi potest fieri divortium, quia conjunctio coniugalis cedit in perniciem, & detrimentum personæ conjugis: sicut etiam posset contingere inter alias personas, quæ simul habitant. Et hoc modo potest etiam ob plures alias causas, Jure Divino, & naturali id permittente, divortium inter conjuges institui, ob incolumitatem corporis, vel animæ eorum, & unus ab altero separari, v. g. propter hæresin, vel aliud periculum. Vera igitur ratio, cur ob fornicationem, seu adulterium permittatur institui perpetuum divortium inter coniuges, est, quia in fornicatione, seu adulterio causa divortii oritur ex ipsa natura coniugii, eò quòd per fornicationem, seu adulterium violatur fides promissa data, quæ cùm debeat esse perpetua, meritò propter eam violatam conceditur divortium, seu separatio perpetua. At verò propter alias causas, quæ ex natura ipsius coniugii non oriuntur, adeoque non sunt perpetuæ, sed etiam inter alias personas, quæ simul cohabitant, non tamen sunt coniuges, locum habere possunt, ut est discordia, lepra, vel alius morbus contagiosus, vel periculum seditionis &c. conceditur divortium, sive separatio ad conservandam salutem mentis, & corporis ipsorum conjugum, non in perpetuum, sed ad tempus tantùm, dum illæ causæ durant, *Sanch. cit. dis. 15. n. 2.* Quare ob solam fornicationem admittitur divortium, seu separatio perpetua inter coniuges, de qua locutus est Christus; ob alias verò plures causas admittit Ecclesia divortium ad tempus certum, vel incertum, de qua loquitur Concilium Tridentinum *c. l.*

VIII. Ad secundum quæsitum respondetur in *cit. c. 2. h. t.* Leprosi, si continere nolunt, & ali- » quam invenerint, quæ ipsis nubere velit, liberum » est eis, ad matrimonium transire. Ratio est, quia » matrimonium non est eis prohibitum, cùm edictum de matrimonio non contrahendo sit prohibi-

hibitorium, ita ut omnes, qui non prohibentur, matrimonium contrahere possint, c. *Cùm apud.* 23. *de sponsal. Gl. hic V. Liberum.*

IX. Ad tertium quæsitum respondetur in *eod. c.* „ *in fine.* Quòd si virum, vel uxorem leprosam fieri „ contingat, & infirmus à sano debitum conjugale „ exigat, juxta generale præceptum Apostoli, quod „ exigitur, solvendum est, cùm nulla in hoc casu ex- „ ceptio inveniatur.

Notandum 1. Ex præcepto Apostoli 1. ad *Corinth.* 7. *V.* 3. *Uxori vir debitum reddat, & similiter uxor viro*: tenetur etiam conjux leprosi ei reddere debitum carnale, quia præceptum hoc est generale, ideoque generaliter intelligendum, *Gl. hic V. Generali præcepto*, cùm neque Christus, neque Apostolus, neque Pontifex hîc ullam exceptionem addiderit de leprosis, sicut Christus excepit causam fornicationis. Id verò limitatur, nisi debiti redditio cedat conjugi sano reddenti in notabile damnum, ut si judicio Medicorum, propter morbum lepræ immineat conjugi sano grave infectionis periculum, tunc enim potest conjux immunis à lepra separare se à conjuge leproso, quoad torum, eique debitum denegare, ut docet *Sanch. l.* 9. *de debito conjugali dis.* 24. *num.* 17. & alij Theologi communiter. Ratio est, quia nullus censetur se per matrimonii contractum obligare velle ad reddendum debitum, nisi salvâ individui incolumitate, quia ordo charitatis, quæ à se ipso incipit, postulat priùs propriæ indemnitati consuli, quàm alterius, *Sanch. c. l. n.* 2. Idémque dicendum, si alter conjux morbo gallico laboret, vel alio contagioso, non enim tenetur conjux sanus debitum ei reddere, cùm periculo notabilis infectionis, quia est eadem ratio, ac de lepra, *Sanch. c. l. n.* 18.

Notandum 2. Si lepra matrimonium præcessit, neque alter conjux illam ignoravit, tunc tenetur sanus leproso debitum conjugale reddere, quia per contractum matrimonij antea se ad hoc obligavit, adeoque sibi tale periculum infectionis imputare debet, neque excusatur à reddendo debito, *Sanch. cit. dis.* 24. *n.* 22.

Notandum 3. Excusatur tamen etiam conjux sanus, quando periculum infectionis cessat, à debito reddendo, propter nimium horrorem ortum ex accessu ad conjugem leprâ, vel alio morbo horrorem causante infectum, quia nemo potest ad impossibile obligari, *Reg. Iur.* 6. *in* 6. *Sanch. cit. dis. n.* 21.

X. Sed jam ulteriùs quæritur, utrùm conjux sanus teneatur etiam cum leproso assiduè cohabitare? Resp. si ex assidua cohabitatione sequitur probabile periculum notabilis infectionis, non tenetur cohabitare, ut ex dictis patet, aliàs verò tenetur, quia per contractum matrimonij obligantur Conjuges ad reddendum debitum, & cohabitandum, à qua obligatione eximuntur propter periculum gravis contagionis ortæ ex morbo alterius conjugis, ergo quando periculum hoc non subest, manet obligatio ad cohabitandum, *Sanch. cit. dis.* 24. *n.* 29. Ex quo infert, quòd nunquam conjux sanus cohabitare teneatur conjugi leproso, jacendo in eodem lecto, quia ex eo semper sequitur periculum infectionis: an autem saltem cohabitare debeat in eadem domo, id judicio Medicorum relinquendum est, utrùm ex ea cohabitatione periculum gravis infectionis, spectatis circumstantijs, sequatur, an non?

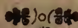
TITVLVS IX.

DE CONJVGIO SERVORVM.

I.

Aliud impedimentum matrimonij est error servilis conditionis, de quo agitur in hoc Tit. An, & quatenus illud impediat? Est autem hîc sermo non de servis adscriptitijs, qui glebæ, seu prædio colendo perpetuò sunt addicti, ita ut inde recedere non possint, & insuper omnes redditus prædiorum, demptis tantùm expensis, & necessario victu, dominis suis reddere debent, & quamvis ad certas operas, seu servitia dominis prædiorum præstanda teneantur, sunt tamen verè liberi, adeoque validè, & licitè matrimonium contrahere possunt, etiam sine consensu Domini, & nati ab adscriptitijs hujusmodi appellantur Originarij, ut docet *Abb. in c.* 2. *de Iudæis.* Verùm in hoc tit. agitur de mancipijs, seu servis propriè dictis, qui non sunt liberi, & quos dominus vendere potest, *Sanch. libr.* 7. *dis.* 19. *num.* 1.

§. I.

An servus possit licitè, & validè contrahere matrimonium, invito, vel ignorante domino, & qua ratione error status, seu conditionis servilis dirimat matrimonium, & quo iure?

II. Assertio 1. Servus etiam invito, & contradicente domino licitè matrimonium contrahere potest, illúdque tenet, quamvis nihilominus debita, & consueta servitia domino exhiberi debeant, ut constat ex c. *Dignum.* 1. *h. t.* Ubi Pontifex Hadrianus super hac re consultus rescribit: Sicut juxta „ Apostolum (ad Galatas. 3.) in Christo JESU, „ neque liber, neque servus à Sacramentis Ecclesiæ „ est removendus: ita nec inter servos (nec etiam „ inter liberum, & ancillam, si scienter contrahere „ voluerint, *Gl. hic V. Inter servos*,) debent matri- „ monia

" monia prohiberi, quæ si dominis contradicentibus, " & invitis contracta fuerint, nullâ ratione sunt pro- " pterea dissolvenda: debita tamen, & consueta ser- " vitia debent nihilominus propriis dominis exhiberi. Ratio hujus Constitutionis est, quia matrimonium jure naturæ, & divino concessum est homini in remedium concupiscentiæ, ut vitarentur fornicationes, & alia flagitia carnis, & ob bonum publicum ad propagationem naturæ humanæ, hoc autem jus non potest à dominis servis auferri, quia jus hominis ad contrahendum matrimonium est jus potiùs ipsius naturæ humanæ ad suam propagationem, & conservationem, quàm jus privatum cujuslibet individui, ergo non potest servis auferri à dominis: unde dicitur in hoc cap. nullatenus inter servos prohibenda esse matrimonia, ne sine consensu domini ineantur, quin imò graviter peccant domini contra iustitiam, impediendo positivè servos, ne matrimonium ineant, quia faciunt contra jus illis concessum à natura, cùm enim servi sint in hoc sui juris, nec domino subdantur, injustè dominus interdiceret eis, ne suo jure utantur, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 21. n. 3. & 5.* ubi *n. 6.* addit, non posse dominum, tutâ conscientiâ, punire servum, quòd matrimonium, eo invito, inierit, cùm usus sit jure suo, & nihil deliquerit. Neque verò etiam per Jus civile potuit abrogari jus naturale, & Divinum, quo matrimonium est institutum in officium naturæ, ad sobolis procreationem, & ad mutuam viri, & fœminæ societatem, *Azor. p. 2. Instit. l. 2. c. 38. q. 4.*

III. Ubi prætereà notandum. Servus Cristianus, qui scilicet baptizatus est, potest omnia Sacramenta suscipere, quæ suscipientis causâ conferuntur, ut est Baptismus, Eucharistia, Pœnitentia, & alia Sacramenta, etiam matrimonium, quia cùm Edictum de matrimonio non contrahendo sit prohibitorium, nullus ab eo excludi debet. Ratio redditur in textu, quia in Christo, id est, in fide Christi suscipienda apud DEUM, nulla est differentia generis, conditionis, aut sexûs, sed omnes, sive Judæi, sive Græci, sive masculi, sive fœminæ, unum sunt Corpus Mysticum, scilicet Ecclesiæ, cujus Caput est Christus, prout hunc locum explicat *Menoch.* in *c. 3. ad Gal. Vers. 28.* & ideo nullus Christianus excludi debet à Sacramentis Ecclesiæ, quæ sunt omnibus Christianis communia: non tamen servi eximuntur à potestate dominica, sed ad debita, & consueta servitia præstanda dominis compelli debent, *Gl. hic V. A Sacramentis*: excepto tamen Ordine, quia nullus servus debet ordinari, sine domini consensu *c. Consuluit. 5. de serv. non ordin.* & alibi dictum. Verùm de servis, qui nondum baptizati sunt, nihil potest disponere Ecclesia, vel Ius Canonicum, & ideo illi subsunt dispositioni Iuris Civilis, secundùm quod servis interdictum est matrimonium, *l. 3. C. De incest. nupt. & Instit. de nupt. in princ.* quia pro mortuis civiliter habentur: hoc tamen per Jus Canonicum quoad servos Christianos, est correctum, quod in hac re prævalet, & servandum est, quia leges Civiles nihil possunt disponere circa matrimonium, *Alex. de Nevo hic n. 7. Azor c. l.*

IV. Assertio 2. Error conditionis servilis, quando scilicet homo liber contrahit matrimonium cum ancilla, quam ignorat esse ancillam, vel libera cum servo, quem nescit esse servum, reddit irritum matrimonium, prout colligitur ex *c. Proposuit. 2. h. t.* Nam cùm quidam vir mulieri M. " cum qua diu cohabitavit, notam servilis conditio- " nis obiecisset, asserens illam esse ancillam, quam li- " beram esse putabat, quando eam in uxorem duxit: " ideo re delatâ ad Papam Alexandrum. III. is man- " davit, ut si constiterit, quòd idem vir prædictam " mulierem, postquam audivit illam esse ancillam, " carnaliter cognovit, ipsum, monitione præmissâ, " compellat, ut eam, sicut uxorem maritali affectio- " ne tractet: si verò aliter fuerit, & sententia divortij " proferatur, mulieri pecuniam restituat, quam illa " pro dote viro concessit. "

Ratio autem, cur hoc impedimentum servilis conditionis, sive servitutis dirimens matrimonium sit inductum, est, quia is error valde repugnat bonis matrimonij: & inprimis quidem adversatur bono Sacramenti, & individuæ societati, & cohabitationi conjugum, quia servus debet servire domino, ideóque habitare in domo ipsius, qui potest illum mittere ad partes remotas, ibique vendere; deinde adversatur bono fidei conjugalis, quia non potest pro libito reddere debitum conjugi, sed nonnisi quando ei vacaverit, & postquam satisfecit obsequijs, ad quæ domino est obstrictus: denique adversatur etiam bono prolis, quia non poterit eam commodè alere, nam omnia, quæ laboribus, seu lucris acquirit, domino acquirit, nec poterit etiam prolem bene educare, & ideo meritò Ecclesia irritavit talia matrimonia, *Sanch. libr. 7. de matr. dis. 19. n. 2.* ubi *n. 3.* id extendit, quòd etiamsi libertas, non sit perpetua, sed ad certum solùm tempus v. g. ad biennium concessa, ita ut eo elapso, servus in pristinam servitutem redigatur: matrimonium tamen cum ignorantia servitutis contractum sit nullum, quia talis revera manet servilis conditionis, & quidquid interim agit, id agit ut servus, nec potest liberè tradere potestatem sui corporis alteri, nec ad Ordines promoveri.

V. Porrò pro explicatione *cit. c. 2.* Notandum 1. si quæratur, an & quando, ratione conditionis servilis, vitietur matrimonium, tum distinguendum est. Vel enim contrahit quis matrimonium cum ancilla, ignorans illam esse talem, sed putans esse liberam; & tunc matrimonium non tenet, *c. 2. hic & ibi Gl. V. Liberam*: idque propter errorem, qui consensum excludit, *l. Si per errorem. 15. ff. de jurisdict.* ubi dicitur: *Cùm non consentiant, qui errant, quid enim tam contrarium est consensui, quàm error, qui imperitiam detegit?* nisi sequatur ratihabitio expressa per novum consensum matrimonialem ejus, qui ignorabat alterius servitutem; vel saltem ratihabitio tacita, quia carnaliter servam postea cognovit, tunc enim matrimonium, quod antea nullum erat, reconvalescit, *cit. c. 2. & 4. h. t. Canis. in cit. c. 2. n. 3.* Vel quia sciens alterum esse servum, vel ancillam, cum eodem, vel eadem contrahit matrimonium, & tunc illud tenet, juxta *cit. c. 2. h. t.* quia Jus Canonicum irritat solùm matrimonium, si liber contrahat cum ancilla, vel libera cum servo, & liber ignoret alterum esse servum, ut constat ex *c. 2. & 4. h. t.* Ratio autem, ob quam hoc statuit Ecclesia, ea est, ut resarciat gravem injuriam illatam libero ignoranti conditionem servilem alterius, & ob magnam contractûs inæqualitatem, quæ ratio non habet locum, quando liber scit alterum esse servum,

cum

cum quo contrahit, tunc enim cessat error, & contrahens non decipitur, & remittit jus suum, *c. Si quis.* 2. *& c. seq. & c. Si fœmina* 5. *caus.* 29. *q.* 2.

Notandum 2. Etsi error servitutis, si quis contrahat matrimonium cum ancilla, quam ignorat esse servam, vitiet matrimonium, ut dictum: non tamen error circa qualitatem personæ, ut si quis contrahat cum ea, quam per errorem existimavit esse nobilem, vel virginem, vel divitem, vel bonam, cùm non esset, dirimit, vel irritum reddit matrimonium, *caus.* 29. *q.* 1. *totâ*, ubi dicitur: Error fortunæ, & qualitatis conjugij consensum non excludit; error verò personæ (quando quis putatur esse Virgilius, & ipse est Plato) vel conditionis (quando putatur esse liber, qui est servus) conjugij consensum non admittit, *Covarr. in 4. Decret. p.* 2. *c.* 3. §. 7. *n.* 1. in fine, & dictum suprà *Tit.* 1. *hoc libro. sec.* 6. §. 3. *n.* 160. *& seq.* Ratio diversitatis est, quia error conditionis servilis contingit circa ea, quæ sunt de essentia matrimonij, & ad illius substantiam pertinent, nempe circa ipsam mutuam, & liberam corporum traditionem, servus enim, vel ancilla non habet potestatem corporis sui, cùm sit subjectus, vel subjecta potestati domini sui, & ideo non potest librum usum corporis sui alteri tradere; quod non est in errore aliarum qualitatum, cujusmodi sunt, quòd sit nobilis, dives, virgo &c. Nam etsi servitus per se substantiæ matrimonij non repugnet, obstat tamen ejus causæ, nempe libertati consensûs, *Covarr. c. l.*

Notandum 3. Matrimonium, quod liber contraxit cum ancilla, ignorans illam esse servam, fit validum, si post scientiam servitutis, carnalem copulam cum illa habeat, ut constat ex hoc c. Verùm quia hodie post Concilium Trident. *Sess.* 24. *de ref. matrim. c.* 1. non sufficit ad matrimonium contrahendum præsumptus consensus, qualis habetur per subsequentem copulam, nisi post sublatum impedimentum, novus consensus, coram Parocho, ac testibus, interveniat, ideo quoad hanc partem, nunc non habet locum dispositio hujus cap. in locis, ubi Concilium Trident. est promulgatum, & receptum, ac proinde vir, qui liberè contraxit matrimonium cum ancilla, ignorans illam esse ancillam, etiamsi postquam hoc scivit, eandem carnaliter cognoscat, non potest compelli, ut eam tanquam uxorem maritali affectione tractet, *Barbos. in cit. c.* 2. *n.* 5. & alii apud ipsum.

Notandum 4. Judex Ecclesiasticus potest judicare inter laicos, super dote restituenda, quia dos est accessorium matrimonii, de qua judicare est Ecclesiæ, *Abb. hic n.* 4. *& Alex. de Nevo n.* 5. Porro dos restituenda est ancillæ, vel pecunia pro dote, seu loco dotis data, si matrimonium dissolvatur per sententiam divortii, *Gl. fin. hic*, quia ubi non est matrimonium, non est propriè dos, *Hostiens. hic in fine.*

VI. Assertio 3. Non omnis error servilis conditionis reddit matrimonium invalidum, sed quando talis est error, ut fiat deterior conditio errantis: secus, si constituatur in digniore, vel pari conditione. Quando igitur per conditionem servilem redditur deterior conditio errantis, ut quia credidit, mulierem, cum qua contraxit matrimonium, esse liberam, cùm esset ancilla, tunc error vitiat matrimonium, & irritum erit, juxta *c.* 2. *h. t.* Quidam verò est error conditionis melioris, ut cùm liber contrahit matrimonium cum libera, quam putavit esse ancillam, nam talis errat quidem, quia unam pro alia putat: non tamen ob hujusmodi errorem matrimonium redditur nullum, quia etsi scivisset illam esse liberam, verisimiliùs cum illa contraxisset, cùm per hoc conditio errantis fiat melior, nec respectu suæ conditionis, possit dici deceptus, cùm liber duxerit liberam. Similiter si servus contrahat matrimonium cum ancilla, quam putabat esse liberam, valet matrimonium, nam conditio servi contrahentis non fit deterior, cùm contraxerit cum æquali suæ conditionis, nec respectu suæ conditionis fuit deceptus, *Sanch. cit. dis.* 19. *n.* 23. & alii apud ipsum.

VII. Sed jam ulteriùs quæritur, utrùm error conditionis servilis dirimat matrimonium jure naturali, an verò solùm Jure Ecclesiastico? Duplex est sententia. Prima est, quamvis servitus non præstet naturale impedimentum matrimonio ineundo, sicut naturalis impotentia ad copulam conjugalem, adeoque validum sit matrimonium servorum inter se, & matrimonium liberi cum ancilla, vel liberæ cum servo, si non ignoretur servilis conditio, sed cognita sit, ut suprà dictum: Attamen error servitutis ita obstat matrimonio, ut jure naturali illud reddat irritum, quam sententiam tenet *Silvest. V. Matrimonium.* 6. *q.* 1. & alii apud *Sanch. cit. dis.* 19. *n.* 15. quia hoc impedimentum non videtur à SS. Canonibus de novo introductum esse, sed solùm approbatum, quod antea semper receptum erat, ac proinde verisimile est, per errorem servilis conditionis matrimonium jure gentium irritum esse, cui sententiæ videtur etiam favere *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 2. *n.* 3. & est sententia probabilis.

VIII. Verùm contraria sententia, quòd error servilis conditionis, solo Jure Ecclesiastico, quamvis antiquissimo, irritat matrimonium, est communiter magis recepta inter DD. apud *Sanch. cit. dis.* 19. *n.* 16. Ratio est, quia non videtur irritum jure naturæ, cùm non sit contra substantiam matrimonii, nam servitus non tollit, vel impedit absolutè, & simpliciter liberum usum matrimonii, sed solùm pro eo tempore, quo dominus justè, & rationabiliter servum occupat in suis servitiis, & ministeriis, quod non adversatur substantiæ matrimonii, prout hoc à natura institutum est, quia adhuc habet servus absolutam potestatem tradendi suum corpus alteri, & est obligatus ad reddendum debitum, si legitimum impedimentum non obstet. Idque confirmatur 1. quia Ecclesia matrimonium à libero scienter contractum cum servo, vel serva, non irritat, sed solùm cùm contrahitur ignoranter, & per errorem, ut patet ex *c.* 2. *&* 4. *h. t.* Si autem servitus jure naturali dirimeret matrimonium, æquè dirimeret, non solùm, si ignoranter, sed etiam si scienter contraheretur, quia non magis repugnaret matrimonio servitus ignorata, quàm cognita: sed hæc non repugnat, ergo nec illa: quia matrimonium secundùm se solùm exigit traditionem sui corporis ad usum generationis, qui spectato cujusque statu commodè haberi potest. Confirmatur 2. quia quamvis qui interveniente errore servitutis, contrahit matrimonium, aliquo modo, & secundùm quid involuntariè contrahat, in quantum si conditionem servi-

servitutis præsciret, non contraheret; simpliciter tamen, & absolutè talis contractus est voluntarius, quia simpliciter in hanc determinatam personam consentit,adeoque est verus, & validus contractus, spectato solo jure naturæ. *Sanch. c. l. n. 16.* Quamvis igitur juri naturali valde sit conforme,ut talis error matrimonium dirimat, non est tamen hoc jure irritum.

IX. Hinc sequitur, secundùm posteriorem sententiam, matrimonium inter infideles initum, cum errore servitutis, esse validum, nisi per legem specialem illorum irritetur,quia leges Ecclesiasticæ non possunt tale matrimonium irritare, quibus infideles non subjiciuntur: at verò secundùm priorem sententiam, quæ etiam probabilis est, non valebit tale matrimonium,quia jure naturæ est irritum, cui etiam infideles subjiciuntur, *Sanch. c. l. n. 17.*

X. Prædictis addendum, si dominus proprium servum, vel ancillam tradat in matrimonium personæ liberæ ignaræ servitutis, nec eam detegat, vel sciens eos contrahere, cum tali errore, studio taceat, eo ipso talis persona servituti subjecta libertatem consequitur, sive masculus sit,sive fœmina, ut constat ex *Auth. Ad hoc. C. de Lat. libert.* quia hoc ipso talis servus, vel serva manu mittitur à domino, & fit liber, vel libera, favore matrimonii, & illud consistit, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 20. n. 1. & 5. & n. 14.* de quo plura videri possunt apud eundem.

XI. Assertio 4. Quia error servilis conditionis dirimit matrimonium contractum, ideo si liber contraxit cum ancilla, quam ignoravit esse ancillam, & postquam id scivit, in illam, nec expressè, nec tacitè consensit, separandum est matrimonium, & talis cum alia contrahere poterit, prout » statuitur in *c. Ad nostram. 4. & ult. h. t.* Nam cùm » quidam miles contraxisset matrimonium cum » quadam muliere, postea opposuit illi, coram Le- » gato Sedis Apostolicæ, quòd esset ancilla, ideó- » que Legatus eos propter errorem conditionis ser- » vilis ab invicem separavit. Relatum hoc fuit ad » Papam Innocentium III. qui mandavit, ut si con- » stiterit, quòd miles ignoranter contraxerit cum » ancilla, & postquam illius conditionem rescivit, » nec facto (carnaliter illam cognoscendo, *Gl. hic* » *V. eod.*) nec verbo, in eandem consenserit, & pro- » pterea per Legatum fuerit ab ejus consortio sepa- » ratus, liberam illi cum alia contrahendi, Aucto- » ritate Apostolicâ, facultatem concedat.

XII. Ubi notandum 1. rectè in casu hujus c. Cardinalis Legatus separavit hoc matrimonium, quia illud fuit irritum, ob defectum legitimi consensûs, ex parte viri, errantis enim nullus est consensus. Quòd si liber matrimonium ignoranter contraxit cum ancilla, sed nihilominus eam vult pro uxore habere, illa cogenda est ab Ecclesia stare matrimonio, si nondum alteri legitimè nupsit, *Navarr. in man. Prælat. c. 22. n. 33. Fagn. hic n. 7.*

Notandum 2. Ad ratificationem actûs nulli necessariò requiritur, ut ratificans sciat illum esse nullum, non enim potest haberi ratum, quod ignoratur, *l. Mater. 19. ff. de inoffic. testam. junct. Gl. margin. lit. A.* Ubi ait, renunciare nemo videtur juri, quod ignorat, & colligitur ex hoc cap. ibi: *Postquam intellexit conditionem illius, h. t.* quod procedit, si nullitas cognita verisimiliter retraxisset ratum habentem ab actu gerendo, eò quòd alioquin fieret deterior conditio errantis, aliàs secus. Sicut subreptio non inducitur, si taceantur ea, quæ etsi Princeps cognovisset, eum non retraxissent à gratia concedenda, *Fagn. hic n. 12. & 2. seqq.*

XIII. Notandum 3. Matrimonium ab initio nullum, ob errorem conditionis servilis, postquam constat de illius nullitate, ratificatur per supervenientem consensum verbis expressum, vel facto, id est, per copulam subsequentem,nam ipso facto consentit, qui contraxit matrimonium cum aliqua, etsi invalidè,si postea illam carnaliter cognoscat,quamvis nullum verbum proferat, *Gl. hic V. Nec facto.* Requiritur tamen, ut tractatus de matrimonio, vel sponsalia de futuro præcesserint, alioquin ex sola carnali copula non probatur conjugalis consensus, est enim signum æquivocum, cùm possit fieri affectu maritali, vel fornicario,quamvis Ecclesia tunc præsumat affectu maritali factam esse copulam, ad excludendum delictum, *Hostiens. hic V. Consenserit, & Ioann. Andr. n. 7. Covarr. in 4. Decret. p. 1. c. 4 §. 1. n. 1.* Verùm hæc procedunt de Jure antiquo Decretalium, non autem hodie, post Concilium Trident. habet locum, quod irritavit matrimonia præsumpta, & clandestina *Sess. 24. c. 1. de reform. matr.* ac proinde hodie per copulam carnalem subsecutam non confirmatur matrimonium ab initio nullum,ut aliàs dictum.

Notandum 4. Si conjux liber petat dissolvi matrimonium, ob conditionem servilem alterius conjugis à se ignoratam, quia duxit ancillam, quam putavit esse liberam,tunc onus probandi illam ignorantiam non incumbit conjugi allegandi ignorantiam servitutis, sed conjugi servilis conditionis incumbit onus probandi scientiam suæ conditionis in altero, sive quòd alter sciverit se esse servum, vel servam, ignorantia enim liberi præsumitur, dum contrarium non probatur, & sic probatur ignorantia, eo ipso, quòd non probatur scientia, quia in alieno facto non præsumitur scientia, sed ignorantia juxta *Reg. Jur. 47. in 6. præsumitur ignorantia, ubi scientia non probatur, Hostiens. in c ult. hic n. 3. Ioann. Andr. n. 7. Abb. n. 6. Alex. de Nevo n. 5, Sanch. l. 7. de matr. cit. dis. 19. n. 8.* quod tamen limitandum est, nisi conditio servilis alterius, tempore contracti matrimonii, esset communiter nota in eo loco, quia præsumitur quivis scire ea, quæ aliis ibi communiter innotuerunt, *Abb. c. l. & Sanch.*

§. II.

An, & quando proles, quoad libertatem, & servitutem, sequitur conditionem, non matris, sed patris?

XIV. De hoc agitur in *c. Licèt. 3. h. t.* Ubi talis casus proponitur: quædam mulier contraxit » matrimonium cum aliquo, de quo dicebatur, » quòd esset servus cujusdam Monasterii, à quo » mulier petebat separari, eò quòd ignorabat eum » esse servum Monasterii, tempore contracti ma- » trimonii.

» trimonii. Sed vir replicabat, quòd secundùm » legem, seu consuetudinem Provinciæ, conditio» nem patris sequi debeat, qui tempore mortis pro » libero se gerebat, & jam elapso decennio, nec suo, » nec patris nomine, statûs controversiam unquam » passus fuerit. Consultus Papa Urbanus III. re» spondet, ratione temporis, & favore libertatis, » pro parte viri, securius judicandum esse, & sic mu» lier remanebit cum viro, cum quo, tanquam libe» ro matrimonium contraxit.

XV. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. quamvis de Jure communi partus sequatur conditionem matris, quoad libertatem, & servitutem, ita ut si mater sit libera, vel serva, partus quoque censendus sit liber, vel servus, licèt pater sit liber, *c. fin. de serv. non ordin. & Instit. de Iure person. §. Servi autem.* Veruntamen valet statutum, vel consuetudo legitimè præscripta, ut proles sequatur conditionem, non matris, sed patris, ita ut si solus pater liber sit, vel servus, etiam liberi sint liberæ conditionis, vel servilis, non attentâ conditione matris, an hæc libera sit, vel serva, ut constat ex hoc c. *Abb. hic n. 2.* Ubi ait, hanc consuetudinem in multis locis vigere, quia cùm res hæc descendat ex Jure humano, potest ei derogare consuetudo, *c. fin. de consuet. Sanch. libr. 7. de matr. dis. 24. n. 9.*

Notandum 2. Valet matrimonium liberi initum cum ancilla, ignoratâ conditione servili illius, si elapsum sit decennium, ex quo ancilla illa est in possessione libertatis, ut colligitur ex hoc cap. quamvis non requiratur decennium, sed sufficiat quinquennium, ut tradit *Gl. hic V. Decennio*, per *l. 1. & l. Si pater. 7. C. Ne de statu defunctor.* Nam quòd hîc dicitur de decennio, ad factum pertinet, quia de facto decennium excurrerat post mortem defuncti, non quòd quinquennium non sufficeret, *Gl. hic V. Decennio.* Quòd si ante matrimonium initum cum ancilla, illa jam legitimè præscripsisset libertatem, matrimonium esset legitimum, idque verissimum esse ait *Sanch. l. 7. dis. 19. n. 6.* quòd esset matrimonium liberi cum liberta, id est, cum eâ, quæ ancilla fuit, jam tamen libertate gaudet, tale enim matrimonium valet, quia cùm non sit initum cum errore conditionis servilis præsentis, is error non obstat valori matrimonii, *Sanch. cit. dis. 19. n. 10.*

Notandum 3. Favore libertatis in dubio judicandum est pro libertate, quia ejus favor est maximus, *c. fin. de re judic.* Cùm ergo in casu hujus cap. vir iste per decennium se pro libero gesserit, nemine quidquam contra illum opponente, meritò liber judicatus fuit. Quòd si pater ipsius gessit se pro libero, tempore mortis, & quinquennium postea elapsum sit, intra quod nec ex persona patris, nec ex propria ipsius filii, ipsi mota fuit quæstio statûs, censendus est liber, quia intra illud tempus præscriptum fuit contra servitutem, idque in favorem defuncti, & præcipuè libertatis statutum est, *Abb. hic in fine*, multa enim statuta sunt favore libertatis contra juris rigorem, ut notat *Gl. fin. hic.*

TITVLVS X.

DE NATIS EX LIBERO VENTRE.

Quia error servilis conditionis vitiat matrimonium, ut patet ex dictis Titulo præcedente, indéque sæpe fit, ut dubitetur, utrùm natus ex libero ventre, seu matre censendus sit servus, an liber, ideo hic Titulus subjungitur, in quo de hoc agitur.

I.

Continet iste Titulus *unic. cap.* quod incipit *Indecens*, in quo deciditur quòd natus ex libera matre, vel liberta sit liber, ubi talis casus proponitur: Cùm » quædam Ecclesia manumisisset an» cillam suam, quæ postea liberos susceperat, Ec» clesia illa volebat eos revocare in servitutem: sed » ancilla conquesta de hoc apud Papam, ostendit illi » instrumentum manumissionis suæ. Quia verò » indecens est, ut filii progeniti ex libera, vel liber» ta ad servitium Ecclesiæ retrahantur, ideo præci» pit Pontifex Gregorius I. ut si ex parte Ecclesiæ, » nulla producantur documenta, per quæ instru» mentum manumissionis ab Ecclesia concessæ re» fellatur, Episcopus loci Ecclesiam illam à mole» statione mulieris, sine aliqua retractatione, com» pescat: durum enim est, ut si alii pro mercede (id » est, pro remuneratione, *Hostiens. hic*) tribuunt li» bertates, eæ ab Ecclesia, à qua tueri, seu defendi » debent, revocentur. »

II. Notandum 1. Filii, seu liberi legitimè nati quoad familiam, nobilitatem, & dignitatem, seu honores, sequuntur conditionem patris, non matris, *l. Cum legitimæ. 19.* & ibi *Gl. ff. de statu homin.* Ratio est, quia proles esse recipit à patre, tanquam à causa efficiente principali, & nobiliori principio suæ substantiæ, & ideo quoad ea, quæ ad esse, & familiam pertinent, & quæ ei annexa sunt, sequitur patrem, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 24. n. 1.* Ubi addit, quòd verè nobilis sit, qui ex utroque parente nobili descendit. Verùm quoad statum libertatis, vel servitutis liberi conditionem matris sequuntur, ita ut natus ex ancilla sit servus, etsi pater liber sit, vel liber, si mater sit liberta, etsi pater sit servus, quia partus ancillæ matris conditionem sequitur, non statum patris, *l. Partum. 7. C. de rei vindic. Abb. hic n. 3. Sanch. cit. dis. 24. n. 8.* Sufficit autem, si mater,

mater, tempore conceptionis, aut nativitatis, vel medio tempore fuerit libera, ut proles libertate gaudeat, *Instit. de Ingen. in princ.* Ut si ancilla prægnans manumittatur, sed ante partum in servitutem redigatur, proles nata erit libera, quia mater libera fuit, medio illo tempore, quo scilicet prægnans erat, §. *Ex his Instit. de Ingen.* quia calamitas matris non debet nocere proli in utero existenti, ut ibidem dicitur. Unde ad hoc ut proles libera sit, sufficit matrem brevissimo tempore inter conceptionem & nativitatem fuisse liberam, *Sanch. c. l. n.* 10. Quòd si tamen mater jure belli capta sit, fœtus quoque fit mancipium, etsi mater libera fuerit, tempore conceptionis, non quidem vi natalium, sed quia unà cum matre captus fuit in bello justo, & sic beneficio matris captæ servatus fuit in vita, *Sanch. c. l. n.* 14. Sed & filii ex legitimo matrimonio progeniti sequuntur quoad libertatem, & servitutem, conditionem matris, *l. Et servorum.* 5. §. *Ingenui, l. Cùm legitimæ.* 19. *ff. De statu hom. & Sanch. c. l. num.* 7.

III. Notandum 2. Filii libertæ, hoc est, progeniti ex ancilla, quæ ex servitute manumissa est, & liberti, sive libertini appellantur, sunt liberi, etsi pater servus fuerit, nec possunt à domino in servitutem revocari, prout sumitur ex hoc cap. Ubi dicitur: indecens esse, ut filii nati ex liberta in servitutem Ecclesiæ retrahantur, *Abb. hîc n.* 4. *& Alex. de Nævo n.* 4. durum est enim, quòd Ecclesia libertatem revocet, quam debet defendere, neque debet quis impugnare eum, quem debet defendere, *Gl. hîc in notat. & V. Aquatueri.* Nam si alii domini defendunt libertatem suam, multò magis hoc facere debet Ecclesia, adeoque non debet à se ipsa manumissos, & libertate donatos revocare in servitutem, *Hostiens. hîc V. Ab Ecclesia*: Quamvis propter ingratitudinem libertus retrahi possit in servitutem, *c. Liberti.* 61. *cauf.* 12. *q.* 2. *Abb. hîc in fine.*

TITULUS XI.

DE COGNATIONE SPIRITUALI.

Triplex est cognatio, spiritualis, legalis, & naturalis, sive carnalis, de quibus hoc, & aliquot sequentibus Titulis agitur, & quidem primo loco de cognatione spirituali, tanquam de digniore. Extat hic Titulus etiam in Sexto.

§. I.

Quid sit cognatio spiritualis, unde oriatur, & inter quas personas contrahatur?

I.

ASSERTIO I. Cognatio spiritualis est propinquitas quædam personarum, quæ ex statuto Ecclesiæ oritur ex administratione, seu collatione, & susceptione quorundam Sacramentorum, nempe Baptismi, & Confirmationis, prout definitur communiter à Doctoribus apud *Sanch. l.* 7. *de matr. disp.* 54. *n.* 1. *Tann. tom.* 4. *disp.* 8. *de matr. q.* 4. *dub.* 4. *n.* 64. *Laym. l.* 5. *Theol. Mor. tract.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *in princ.* & alios. Sicut enim per carnalem generationem homo nascitur, & acquirit esse naturale, postea verò corporaliter roboratur: ita per Baptismum homo regeneratur spiritualiter, & per Confirmationem confortatur spiritualiter: cùm ergo baptizanti, aut confirmanti, & Patrinis magna reverentia debeatur, tanquam parentibus spiritualibus, ideo Ecclesia statuit, ut hæc cognatio spiritualis, non minùs, quàm carnalis, esset impedimentum dirimens matrimonium, *Sanch. cit. disp.* 54. *n.* 2.

II. Hinc infertur 1. quòd cognatio spiritualis non habeat ortum ex Jure naturali, quia hæc Sacramenta nullum habent in jure naturali fundamentum, sed ex sola Christi institutione acceperunt: neque etiam ex jure Divino positivo orta est hæc cognatio, quia nullus in S. Scriptura locus invenitur, in quo de ea fiat mentio, quamvis in illa fundamentum aliquod habeat, quia 1. *Petri* 1. appellatur Baptismus regeneratio per Christum facta. Itáque ex solo jure Ecclesiastico, seu institutione Ecclesiæ hæc cognatio introducta est, *Sanch. cit. loc. num.* 2.

Infertur 2. Ex aliis Sacramentis, præter Baptismum, & Confirmationem, non oritur cognatio spiritualis, ut expressè deciditur in *c. Quamvis.* 3. *& ult. h. t. in* 6. *in fine*: ubi dicitur: „Ex datione verò aliorum Sacramentorum cognatio spiritualis nequaquam oritur, quæ matrimonium impediat, vel dissolvat: imò neque ex Sacramento Pœnitentiæ inter Confessarium, & filiam confessionis oritur aliqua cognatio. Rationem autem dat D. Thom. apud *Sanch. c. l. n.* 6. Quia reliqua Sacramenta conferunt supernaturalem gratiam, non per modum regenerationis spiritualis, sed per modum refectionis spiritualis, ut Eucharistia, vel sanationis, seu reconciliationis, ut Pœnitentia. Quamvis talis Confessio Sacramentalis sit speciale sacrilegium, si assumatur ut medium ad peccatum luxuriæ perpetrandum, *Tanner. tract.* 4. *disp.* 8. *q.* 4. *dub.* 4. *n.* 64. & alii.

Infertur 3. Hoc impedimentum spiritualis cognationis est perpetuum, ita ut etiam post mortem personæ, quâ mediante, contracta est cognatio, duret, sicut etiam fit in aliis impedimentis dirimentibus, *Sanch. c. l. n.* 8.

III. ASSERTIO 2. Cognationis spiritualis, quæ impediebat, & dirimebat matrimonium, Jure anti-

antiquo Decretalium, triplex erat species, videlicet Paternitas, Compaternitas, & fraternitas. Paternitas erat inter baptizantem, vel confirmantem ex una, & inter baptizatum, & confirmatum ex altera parte: similiter inter patrinum baptizati, & confirmati ex una, & baptizatum, vel confirmatum ex altera parte. Altera species erat compaternitas: quæ est inter baptizantem, vel confirmantem, vel patrinos ex una parte; & inter parentes baptizati, vel confirmati ex altera parte: atque ita parentes baptizati, vel confirmati erant compatres baptizantis, vel confirmantis, & patrinorum: & duplex hæc cognatio transfundebatur à viro in uxorem, ita ut si vir conjugatus aliquam personam baptizaret, vel confirmaret, vel patrinus illius esset, uxor ejus similem cognationem compaternitatis cum eisdem personis, videlicet baptizato, vel confirmato, & parentibus eorum contraheret, eò quòd uxor una caro cum marito suo reputetur. Tertia species erat fraternitas: videlicet inter filios carnales baptizantis, vel confirmantis, vel patrinorum ex una parte: & ipsum baptizatum, vel confirmatum, ex altera parte: itaque baptizatus, vel confirmatus erat confrater filiorum baptizantis, vel confirmantis, & filiorum ipsius patrini, vel matrinæ, *Sanch. cit. dis. 54. n. 9. Laym. cit. c. 8. n. 1.* quæ omnia ex Juribus infrà allegandis probabuntur, & declarabuntur.

§. II.

Quænam circa cognationem spiritualem, sive paternitatis, sive compaternitatis, sive fraternitatis, Jure antiquo Decretalium statuta sint, & inter quas personas ea impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat iam contractum?

IV. De his agitur in pluribus Capitulis hujus Tituli, quæ hoc loco explicabimus. Et inprimis » in *c. Vtrùm. 1. h. t.* consultus fuit Papa Alexan- » der III. utrùm filii (scilicet duorum compatrum) » aut filiæ, ante, vel post compaternitatem geniti, » possint matrimonio jungi, cùm Canones, secun- » dùm consuetudines diversorum locorum, repe- » riantur contrarii. Nam primus Canon (qui » habetur in *c. Post susceptum. 5. caus. 30. q. 3.*) pro- » hibet, ne nati post compaternitatem matrimonio » conjungantur: alter verò Canon (qui est poste- riùs editus, juxta *Gl. hîc V. Posteriùs*, & est Urbani II. & habetur in *c. Super quibus. 4. ead. caus. & q.*) » videtur corrigere primum (quia posteriora Jura » corrigunt priora, *Hostiens. hîc V. Corrigere.*) per » quem statuitur, ut sive ante, sive post compater- » nitatem, geniti sunt, simul possint conjungi, exce- » ptâ illâ personâ tantùm, per quam ad compater- » nitatem venitur, sive per quam compatres sunt » effecti. Unde concludit Papa Alexander III. in » hoc c. observandum videri, quòd posterior Canon (in *cit. c. Super quibus*, qui tamen priore loco, » ordine scripturæ, est positus in Decreto Gratia- » ni) statuit, nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scan- » dalum generet, aliter se habeat, sive aliud ob- » servet. »

V. Notandum 1. Filii duorum compatrum, per quorum neutrum est deventum ad compaternitatem, possunt matrimonium inire, quia isti filii non reperiuntur prohibiti, nam licèt priùs erant prohibiti simul contrahere, per *c. Post susceptum. 5. cit. caus. 30. q. 3.* ille tamen Canon fuit postea revocatus per alium Canonem posteriorem, nempe per *c. Super quibus. ead. caus. & q.* & sic servandum est jus posterius corrigens, & non prius jus correctum, *Vivian. in Ration. in c. 1. hîc*, nisi consuetudo Ecclesiæ, quæ scandalum generet, aliter se habeat: hoc est, nisi consuetudo justa, & legitimè præscripta, ex cujus transgressione meritò scandalum oriri possit, aliter se habeat, prout hunc textum explicat *Sanch. libr. 7. de matr. dis. 4. n. 11.*

Notandum 2. Persona illa, per quam est deventum ad compaternitatem, videlicet persona baptizata, vel suscepta ex baptismo, non potest contrahere matrimonium Jure antiquo cum aliquo ex filiis baptizantis, vel patrini levantis ex baptismo, sive sint geniti ante compaternitatem, sive post illam, quia isti ad invicem fiunt fratres spirituales. Aliud est de baptizante, vel suscipiente ex Baptismo, nam baptizans laicus, vel suscipiens ex baptismo potest contrahere matrimonium cum sorore baptizati, vel levati ex baptismo, *Abb. hîc n. 4. & Alex. de Nevo n. 4.* Item pater potest contrahere matrimonium cum filia spirituali filii sui, quia cognatio spiritualis à patre descendit in filium, sed non à filio ad patrem ascendit, ideo filius non potest ducere filiam spiritualem patris: potest tamen ducere pater filiam spiritualem filii: ut notatur in *c. fin. caus. 30. q. 3. & in c. 1. h. t. in 6. Abb. hîc n. 4.*

VI. Secundò in *c. Si vir. 2. h. t.* cùm quæsi- » tum fuisset ex Papa, an si duo conjuges vir, vel » mulier scienter, vel ignoranter filium suum de sa- » cro fonte susceperint, propterea separari debeant? » Respondet idem Alexander III. quòd quamvis » generaliter statutum sit, (*in c. 1. & 2. caus. 30.* » *q. 1.*) quòd debeant separari: aliter tamen etiam » statutum reperitur (*in c. Dictum. 4. & c. Ad limina. 7. ead. caus. & q.*) Unde videtur, quòd sive ex » ignorantia, sive ex malitia, id fecerint, non sunt » ab invicem separandi, nec alter alteri conjugii de- » bitum negare debet, nisi ad continentiam servan- » dam possint induci, quia si ex ignorantia id fece- » rint, (probabili, aliàs non excusaret à peccato, *Gl.* » *hîc V. eod.*) illos ea excusat: si ex malitia, eis sua » fraus, vel dolus non debet patrocinari. »

VII. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. parentes carnales non debent proprios filios baptizare, nec in Baptismo, vel Confirmatione, tanquam patrini, suscipere, quia alius debet esse pater carnalis, alius pater spiritualis: instante tamen necessitate, licitè possunt baptizare filios, nec inter eos oritur impedimentum cognationis spiritualis, seu paternitatis, ut constat ex *c. Ad limina. 7. caus. 30. q. 1. Abb. hîc n. 2. Alex. de Nevo n. 2.*

Notandum 2. Si conjux, extra necessitatem, baptizat, vel tanquam patrinus suscipit in Baptismo, vel Confirmatione, communem filium, vel solius alterius conjugis, non sunt ab invicem separandi, quia matrimonium non dissolvitur, sive ignoranter, sive scienter hoc fecerint: nam si scienter, tunc non potest quidem unus conjux alteri debitum negare, sed tenetur reddere petenti, ipse tamen privatur potestate illud exigendi, ut juxta probabiliorem expositionem sumitur ex *cit. c. 2. h. t.* & tradit *Gl. in c. Nosse. 3. V. Non fraudentur. cit. caus. 30. q. 1. Hostiens. hic V. Patrocinari, Abb. n. 5. Alex. de Nevo n. 8. Sanch. l. 9. de matr. dis. 26. n. 7.* Nam in hoc cap. dicitur: quòd hoc conjugium sustinetur, *ne fraus sua doloso patrocinetur*, si debitum reddere non teneretur, & illud petere posset, tunc enim illi potiùs obest sua fraus, ergo Papa eum potestate petendi debitum privare voluit, aliàs ratio allata nihil probaret: unde *Sanch. c. l.* addit, hanc sententiam in rigore nullo textu Juris efficaciter probari posse, aitque hanc sententiam ipsum sequi, quia est communis Jurisperitorum, & ferè etiam Theologorum Neotericorum, & antiquorum. Idque extendit idem *Sanch. c. l. n. 8.* quòd quando conjux, non solùm ex certa scientia, sed etiam ex malitia, & in fraudem matrimonii baptizat, vel suscipit ex baptismo communem filium, vel alterius conjugis tantùm, tenetur reddere debitum, etsi non possit petere, ex ratione subjuncta in *cit. c. 2. quia fraus sua non debet illi patrocinari*, cùm ergo impedimentum hoc, & privatio petendi debitum statuatur in pœnam delicti admissi à conjuge scienter, multò magis privabitur potestate petendi debitum ille conjux, qui ex malitia hoc facit, adeoque majoris delicti est reus. Porro quamvis Pontifex in hoc c. videatur eodem modo loqui de eo, qui scienter, vel ignoranter baptizat filium, vel suscipit ex baptismo: revera autem assignat diversas rationes, quia quando loquitur de ignorante, ait eum excusari ob ignorantiam: cùm verò loquitur de sciente, dicit fraudem ei non debere patrocinari. Ex quo colligitur, illum privari jure petendi debitum, at teneri reddere, sic enim efficitur, ut fraus sua ei non patrocinetur. *Sanch. c. l. n. 12.* Ex quo patet, quòd detur medium inter scientiam, & ignorantiam, scilicet scientia, non malitiosa, ut si pater instante necessitate baptizaret filium in articulo mortis constitutum, *Alex. de Nevo hic n. 7.* scientia verò malitiosa est dolus, de quo in fine hujus cap.

VIII. Notandum 3. Quod dictum est, quando pater carnalis, instante necessitate, proprium filium tenuit in Sacramento Baptismi, vel Confirmationis, non oriri inter eos aliquod impedimentum cognationis spiritualis, id intelligendum est de legitimis conjugibus, juxta *c. Ad limina. 7. cit. caus. 30. q. 1.* Nam cùm in casu necessitatis extremæ, pater ex justitia teneatur proprium filium baptizare, iniquum foret, si ob eam causam privaretur jure exigendi debitum à legitima uxore, ac proinde contrahitur quidem etiam eo casu, inter tales conjuges aliqua cognatio spiritualis, sed non talis, quæ ullum præjudicium afferat matrimonio jam ritè contracto. Aliud est in concubina, ut si Petrus laicus baptizavit filium Annæ, ac deinde copulam carnalem fornicariam cum illa habuit, Anna verò filium postea ex Petro susceptum, in extrema necessitate, baptizatum tenuit: nam Petrus pater in utroque hoc casu, suscipiendo proprium filium, spiritualem cognationem cum Anna concubina contraxit, quæ impedit matrimonium contrahendum, & dirimit postea contractum, quia Petrus nullum jus habet debitum, seu carnis copulam à concubina petendi, ut rectè tradit *Fagnanus in cit. c. 2. num. 5.* & aliquot *seqq. h. t.* Idque procedit, non solùm de Jure communi, sed etiam post Concilium Trident. *Sess. 24. c. 2. de reform. matr.* juxta quod contrahitur cognatio spiritualis inter baptizantem, & baptizatum, & hujus patrem, & matrem, per quam impeditur matrimonium contrahendum, & dirimitur contractum. Et habet hoc locum etiam in laico, qui baptizavit in extremo mortis articulo, ut docet *Hostiens. in Summa §. Et an aliquis. n. 8. h. t. Silvest. V. Matrimonium. 8. q. 7. dicto, 7. Covarr. in 4. Decret. c. 6. §. 4. n. 4.*

Notandum 4. Ad contrahendam cognationem spiritualem requiritur scientia, & intentio illam contrahendi, prout sumitur ex hoc cap. Unde si quis per errorem levavit ex baptismo filium Petri, existimans esse Filium Pauli, revera non contrahit cum filio Pauli cognationem, nec efficitur pater spiritualis illius, saltem ad dirimendum matrimonium pòst contractum, quia revera non intendit exercere actionem veri patrini erga illum, quem levavit, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nevo n. 6. Sanch. l. 7. de matr. dis. 58. n. 7.*

IX. Tertiò in *c. Super eo. 3. h. t.* Statuitur, ut si filii duorum compatrum tales sint, per quorum alterum, vel utrumque parentes ad compaternitatem pervenerunt, conjungi non possint, & si conjuncti fuerint, separari debent, (quia contra Canones conjuncti sunt: quod autem contra leges fit, dissolvi debet, *c. Vides. 10. dis. 10.*) si verò per neutrum illorum filiorum compaternitas contracta fuit, tunc consuetudo Ecclesiæ Metropolitanæ, vel aliarum vicinarum Ecclesiarum servari debet, ita ut si secundùm hanc, conjugium non teneat inter tales, etiam Episcopus in sua Ecclesia illud non approbet, nec permittat: si verò secundùm consuetudinem, talia matrimonia permittantur, Episcopus in sua Ecclesia dissimulare poterit, ita ut nec contradicere, nec assentiri videatur, quia sicut grave est antiquam consuetudinem vicinarum Ecclesiarum contemnere: ita gravius videtur, si propter eam hujusmodi conjugiis Episcopus præstet assensum, cùm posset hoc in exemplum assumi, nempe ab aliis, qui talia conjugia non contrahunt, adeoque illam consuetudinem non observant, *Gl. fin. hic.*

X. Verùm decisioni hujus cap. obstare videtur *c. Quod super his. 5. in fine de consang. & affin.* Ubi deciditur: quòd in gradibus prohibitis non possit contrahi matrimonium, etiamsi hoc observet consuetudo. At verò in *cit. c. Super eo. h. t.* deciditur, quòd ubi viget consuetudo impediens, ac dirimens matrimonia contracta inter filios duorum compatrum, per quorum neutrum contracta est compaternitas, quæ jure communi licitè, & validè contrahuntur, propter consuetudinem loci sint servanda. Sed respondetur, per consuetudinem non posse induci impe-

impedimentum dirimens matrimonium; nisi fuerit per S. Pontificem approbata, & de hoc loquitur *cit. c. Super eo. h. t. Fagn. ibid. n. 1.* Quòd ut meliùs intelligatur, notandum, etsi consuetudo possit impedire matrimonium contrahendum, & prohibere; ne contrahatur: non tamen potest dirimere perpetuò matrimonium postea contractum, *c. 1. de spons. & matrim.* Quare cum in *cit. c. Super eo*, statuitur, quòd licèt filii duorum compatrum, per quorum neutrum contracta est compaternitas, licitè inter se contrahant matrimonium; si tamen subsit consuetudo impediens, ac dirimens tale matrimonium, servanda sit loci consuetudo, id intelligi debet, si talis consuetudo per S. Pontificem fuerit approbata, prout expressè illam approbavit Alexander III. in *cit. c. Super eo*, ne scilicet matrimonium contrahatur, & ut contractum separetur, tunc enim per talem consuetudinem inducitur impedimentum, non tantùm prohibens matrimonium contrahendum, sed etiam dirimens contractum, quia approbatio Papæ habet vim Constitutionis Apostolicæ, seu Canonicæ; sicut ergo per hanc potest induci impedimentum dirimens matrimonium; ita etiam per consuetudinem approbatam à Papa: quòd si consuetudo non sit approbata à Papa, néc reprobata, tunc ad evitandum scandalum, impedit quidem, sed non dirimit matrimonium, *Silvest. V. Matrimonium. 2. n. 3. q. 3. Fagn. in c. 1. n. 8. & 9. h. t.* Alii verò censent, tunc demum valere consuetudinem, ac dirimere matrimonium, si cum illa concurrat Jus vetus, & insuper etiam scandalum, juxta *c. 1. h. t.* Contrarium tamen tenet *Sanch. l. 7. disp. 4. n. 11.* videlicet consuetudinem habere vim inducendi novum impedimentum dirimens matrimonium, licèt à Papa non sit specialiter approbata, nec cum illa concurrat jus vetus, nec scandalum generetur: sed communis sententia DD. est tenenda.

XI. Nec obstat text. in *c. ult. de consuet.* Ubi generaliter dicitur, longævam consuetudinem derogare juri positivo, si sit rationabilis, & legitimè præscripta: nam consuetudo, quæ reddit fideles inhabiles ad contrahendum matrimonium sine consensu, & approbatione Pontificis, non est rationabilis, quia à jure specialiter reprobatur in *c. 1. de sponsal. & matrim.* Ubi quidam Gallus, qui uxorem dimiserat, & aliam duxerat, existimans primum matrimonium esse nullum, eò quòd in eo contrahendo non servârat legem, id est, consuetudinem patriæ, cogitur redire ad primam uxorem, & pœnitentiam agere, tanquam transgressor legis Evangelicæ, ut ex illo cap. deducunt *Hostiens. ibid. V. Superinduxit, & Abb. n. 3.* Deinde cùm consuetudo sit Juris positivi, non potest dirimere matrimonium, quippe quod ortum habet à Jure Divino, ideóque tanquam irrationabilis non valet, *Fagn. in cit. c. 1. n. 13. & 14.* Sed neque talis consuetudo potest dici legitimè præscripta, quia cùm sit contra Jus Divinum, nullo unquam tempore potest præscribi, ideóque etiam nulla consuetudo vim legis obtinere potest contra legem Divinam, sed potiùs talis consuetudo censenda est corruptela, *c. Quod super his. 5. in fine de consanguin. & affin. Fagn. c. l. n. 16.*

„ XII. Quartò in *c. Tua nos. 7. h. t.* Consultus
„ Papa Innocentius III. an natus ante compaternitatem filiam (spiritualem) compatris sui (per „
quam compaternitas est contracta) vel commatris sibi possit matrimonialiter copulare, & si contraxerint, an debeant separari: & an conscii talis matrimonii teneantur illud accusare. Respondet, quòd hujusmodi personæ non possint contrahere inter se matrimonium, & si contraxerint, debeant ab invicem separari: & qui contractum sciverint, debent illud Ecclesiæ nuntiare. „

XIII. Notandum 1. Inter baptizatum, & filios levantis è baptismo, etiam antea genitos, contrahitur cognatio spiritualis, quæ non tantùm impedit, sed etiam dirimit matrimonium de Jure antiquo, *Abb. hic n. 2.* Ratio est, quia spiritualis cognatio transit à patre in filium, ita ut inter filium susceptum è baptismo, & filios suscipientis, dicatur esse spiritualis fraternitas: sicut ergo inter fratres carnales, & eorum sorores non potest esse matrimonium: ita nec inter fratres, & sorores spirituales. *Vivian. in Ration. hic.*

Notandum 2. Quilibet è populo tenetur ad manifestandum, & denuntiandum impedimentum existens inter contrahere volentes matrimonium, nam quivis, quantum potest, tenetur impedire peccatum futurum, ne committatur, *c. Si peccaverit. 19. caus. 2. q. 1.*

XIV. Porro hodie post *Concil. Trid. Sess. 24. c. 1. de ref. matr.* antequam matrimonium contrahatur, publicè denuntiari debent ii, inter quos matrimonium est contrahendum, ut si quis sciat aliquod impedimentum inter eos esse, illud proferat: & ita qui novit aliquod impedimentum esse inter volentes contrahere, tenetur illud sub peccato lethali denunciare, & detegere, etsi occultum sit, & probare illud non possit, ut docet *Sanch. l. 3. de matr. disp. 13. n. 2.* quia quivis tenetur, saltem Superiore præcipiente, detegere peccatum inferens tertio grave damnum, neque fit hæc denuntiatio ad puniendum crimen admissum, sed ad vitandum peccatum, ut diligenter inquiratur de impedimento. Nisi tamen impedimentum ortum habeat ex peccato occulto, tunc enim debet præcedere admonitio secreta, antequam denuntiatio fiat: vel nisi impedimenti conscius probabiliter timeat grave scandalum secuturum ex denuntiatione impedimenti: vel nisi impedimentum cognoverit sub secreto, ad quod servandum jus naturæ obligat, *Sanch. c. l. n. 3. 4. & 5.* Vel sit adeo occultum, ut ipse solus id noverit, præsertim si ortum sit ex infamia aut peccato, ut plures docent apud *Barbos. in Collect. in c. 4. n. 2. h. t.* de quo plura *Sanch. cit. loc.*

XV. Quintò in *c. Martinus. 4.* talis casus proponitur: Martinus duxit in uxorem Bertham, & „
Lotharius Tebergam, qui Martini, & Berthæ filium ex sacro fonte suscepit: postea verò L. & B. mortui sunt, & M. cum dicta T. matrimonium contraxit. Consultus Pontifex Clemens III. respondet: Cùm vir, & mulier per concubitum (carnali copulâ consummatum) efficiantur una caro, liquidum esse, quòd Teberga non possit matrimonialiter copulari Martino, qui compater ejus fuit, (scilicet Lotharii, qui Martini filium de baptismo suscepit) cum quo (Lothario) Teberga una caro extitit. „

XVI. Ubi notandum, si post matrimonium carnali copulâ consummatum, alter conjugum suscipiat filium alterius de sacro fonte, ut in casu hujus cap. Lotharius filium Martini, tunc ambo conjuges efficiuntur compatres parentibus baptizati: & ita si vir suscipiat filium alterius de sacro fonte, uxor fit, mediante viro, commater parentibus baptizati, & levati, & mater spiritualis ipsius, & è converso, *c. Sciscitatur.* 1. *c. Si quis.* 3. *caus.* 30. *q.* 4. *Gl. hîc V. Cum quo.* Ratio est, quia cùm per connubium, seu copulam carnalem vir, & mulier fiant una caro, ideo cognatio spiritualis, quæ est in marito, est etiam in uxore, cum qua vir una caro est. Unde sicut carnalis cognatio dirimit matrimonium inter maritum, & uxorem; ita etiam cognatio spiritualis, *Vivian. in Ration. hîc.* Si verò paternitas præcessit matrimonium, sive carnalem copulam, ut in casu hujus cap. Si Lotharius, vel alius suscepit filium Martini, & Berthæ de sacro fonte, & postea contraxit matrimonium cum Teberga, & eam cognovit: vel licèt contraxerit, nondum tamen carnaliter eam cognovit, quamvis illam postea cognoscat: tum uxor non efficitur commater parentibus illius baptizati, & suscepti ex baptismo, quia vir nondum erat effectus una caro cum eadem, *Gl. hîc V. Cum quo Vers. Si verò.* Atque hinc colligitur, quòd cognatio spiritualis contracta per maritum extenditur ad uxorem priùs carnaliter cognitam, non autem si non erat cognita, *Abb. hîc n.* 6.

XVII. Sextò in *c. Veniens.* 6. *h. t.* habetur, » quòd quidam C. nomine, matrimonium contra- » xit cum muliere H. quæ priùs susceperat de sacro » fonte filium dicti C. viri sui, unde quæsitum fuit, » an ab eo debeat separari? Respondet Papa Inno- » centius III. si constiterit, mulierem H. dicti viri » sui filium de sacro fonte, seu baptismo levâsse » (idem est de Confirmatione, *Gl. hîc V. De sacro* » *fonte.*) antequam eum sibi desponsâsset, divor- » tium inter eos (appellatione postpositâ) instituatur. Ratio est, quia inter patrem baptizati, & levantem, seu suscipientem de baptismo filium hujus patris à muliere illa contracta est cognatio spiritualis, quæ impedit, ac dirimit matrimonium inter eos post contractum, ut habetur in Summa hujus cap. Atque hoc procedit, si prædicta mulier filium viri sui C. levavit de Baptismo, ante matrimonium cum eo contractum: si enim post contractum matrimonium de præsenti eum levâsset, non propterea dirimeretur matrimonium antè contractum, *c.* 2. *h. t. & c. Ad limina.* 7. *caus.* 30. *q.* 1. *Gl. fin. hîc & Hostiens. V. Antequam.* Atque hoc impedimentum cognationis spiritualis inter compatres, nempe patrem spiritualem, & carnalem, etiamnum hodie durat, & innovatum est per Concilium Trident. *Sess.* 24. *c.* 2. *de reform. matrim.* de quo infrà.

XVIII. Septimò in *c. Ex litteris.* 8. *& ult. h. t.* » refertur, cùm mulier M. coram Officiali Cantua- » riensi Alanum peteret in virum, seu maritum, & » se ab eo affidatam, & carnaliter cognitam per te- » stes idoneos probâsset: publicatis eorum attesta- » tionibus, Alanus excepit, quòd eam habere non » posset in uxorem, eò quòd pater illius mulieris, » qui Sacerdos extitit, ipsum baptizâsset: sed hâc » exceptione rejectâ, Officialis tulit sententiam de- » finitivam pro matrimonio contra ipsum Alanum, » à qua idem ad Sedem Apostolicam appellavit. Un- » de Pontifex Gregorius IX. mandavit, ut si ita est, » prædictus Alanus ab impetitione mulieris absol- » vatur, eidémque perpetuum silentium impo- » natur.

XIX. Notandum 1. Si quis etiam laicus in extrema necessitate baptizet aliquem contrahit cognationem spiritualem dirimentem subsequens matrimonium cum baptizato, ejusdémque parentibus, ut docet *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 6. §. 4. *n.* 4. *& Sanch. l.* 7. *de matr. disp.* 62. *n.* 10. Nec obstat, quòd in hoc cap. ponderatur, baptizantem fuisse Sacerdotem, ut cognatio spiritualis contrahatur, ergo laicus in necessitate baptizans non solemniter non contrahit cognationem spiritualem. Nam hîc narratur solùm factum, nec vis ponitur in sacerdotio Ministri baptizantis ad contrahendam cognationem spiritualem, *Sanch. c. l. n.* 10.

Notandum 2. Filius, vel filia spiritualis Sacerdotis baptizantis non potest matrimonio copulari filio, vel filiæ carnali ipsius Sacerdotis, ut patet ex hoc cap. & tradit *Gl. ibid. in notatis.* Nam pater mulieris M. erat Sacerdos, qui baptizavit Alanum, & ita hic fuit spiritualis filius ipsius Sacerdotis, ergo etiam filia carnalis illius, scilicet mulier M. effecta est soror spiritualis ipsius Alani, ac proinde hic non poterat illam ducere in uxorem, quia pater carnalis mulieris M. qui fuit Sacerdos, baptizavit Alanum, & erat pater spiritualis ejusdem, adeoq; inter ipsam mulierem M. & Alanum baptizatum à patre ipsius, intercedebat cognatio spiritualis fraternitatis, quæ de jure antiquo impediebat, ac dirimebat matrimonium inter baptizantem, & filium, vel filiam baptizantis contrahendum, *Gl. hîc V. Baptizavit, & Abb. n.* 2.

Notandum 3. Prædicta cognatio spiritualis inter baptizatum, & filios baptizantis impediens, ac dirimens matrimonium inter eos contrahendum, extenditur etiam ad filios spurios, ac illegitimos baptizantis: nam ista mulier, ut communiter DD. intelligunt, erat filia spuria Sacerdotis, qui baptizavit Alanum, & tamen inter eam, & ipsum Alanum fuit orta cognatio spiritualis, quæ appellatur fraternitas, erant enim frater, & soror spiritualis, ut suprà dictum: quamvis etiam posset intelligi hoc cap. de filia legitima nata ante Sacerdotium, sed communiter intelligitur de filia illegitima genita post Sacerdotium, *Abb. hîc n.* 3. *& Alex. de Nævo n.* 4.

XX. Octavò denique in *c. Nedum.* 1. *h. t. in* 6. rescribit Pontifex Bonifacius VIII. non solùm in- » ter baptizatum, & illum, qui eum suscepit de ba- » ptismo: ac inter eundem baptizatum, & susci- » pientis filios, & uxorem, ante susceptionem car- » naliter cognitam ab eodem: imò etiam inter su- » scipientem (supple, & uxorem ejus priùs carna- » liter cognitam) patrémque baptizati, & ma- » trem, cognationem spiritualem in baptismo » de jure contrahi, quæ & matrimonium contra- » hendum impedit, ac dirimit pòst contractum. » Quæ eadem procedunt in baptizante: nempe ut si baptizans, & baptizatus, vel baptizatus, & filii baptizantis: vel baptizatus, & uxor baptizan-

tis

tis priùs cognita: vel baptizans, & parentes baptizati matrimonium inter ſe contraxerint, illud non teneat, *Gl. hic V. Nedum.*

» Additur in fine hujus cap. Ex Confirmatione » quoque, ſeu frontis Chriſmatione ſpiritualis co- » gnatio, matrimonia contrahenda ſimiliter impe- » diens, & poſtea contracta dirimens, eiſdem mo- » dis contrahitur, ſcilicet inter confirmatum, & ſuſcipientem in Confirmatione: & inter confirmatum, & filios ſuſcipientis, ſeu tenentis: & inter confirmatum, & uxorem ſuſcipientis priùs cognitam. Item inter ipſum confirmantem, & confirmatum: & inter confirmatum, & filios confirmantis, & ejus uxorem priùs cognitam, ac denique inter ipſum confirmantem, & parentes confirmati, *Gl. hic V. Eiſdem modis.* Contrahitur autem cognatio ſpiritualis ex Sacramento Confirmationis, ſicut ex Baptiſmo, quia hic aſſimilatur nativitati corporali hominis in utero, Confirmatio verò nativitati carnali hominis ex utero, ut ex S. Thom. notat *Vivian. in Ration. hic.*

XXI. Illud hìc notandum, ut ſpiritualis cognatio contrahatur inter baptizatum, & uxorem ſuſcipientis è baptiſmo, requiritur, ut ante ſuſceptionem ſit carnaliter cognita à viro: ſecus ſi poſt ſuſceptionem fiat uxor, vel ſi priùs erat uxor, poſt ſuſceptionem, & non ante ſit cognita carnaliter, tunc enim non contrahitur ſpiritualis cognatio, *Gl. hic V. Cognitam.* Nam quia matrimonium nondum conſummatum poteſt diſſolvi per ingreſſum Religionis, aut diſpenſationem S. Pontificis, ideo non videtur ſpiritualis cognatio contrahi ante matrimonium conſummatum.

§. III.

An per Catechiſmum præcedentem Baptiſmum, contrahatur cognatio ſpiritualis impediens, ac dirimens matrimonium?

XXII. De hoc agitur inprimis in *c. Contracto. 5.* » *h. t.* Ubi talis caſus proponitur. Quidam Petrus » nomine, contraxit matrimonium cum muliere » Agatha nomine, cujus conſanguinei contra ma- » trimonium objecerunt ipſi, quòd non poterat eſ- » ſe uxor Petri, quia in primo ſacrati ſalis pabulo, » filium quendam concubinæ ipſius Petri tenuit. » Ad quod Papa Clemens III. reſpondet, etſi hæc » vera eſſe conſtaret, non ideo matrimonium con- » tractum diſſolvi debere, cùm hæc res vix præſta- » ret impedimentum matrimonio contrahendo: » ideóque mandat dicto Petro, auctoritate ſuâ, in- » jungi, ut ipſam Agatham, ſicut uxorem maritali » affectione tractet, & debitum carnale ab ea libe- » rè exigat, & perſolvat: ſive ante matrimonium » contractum cum Petro, ſive poſtea filium concu- » binæ ipſius Petri tenuerit. Si tamen in fraudem, » causâ matrimonii ſeparandi hoc fecit, pœniten- » tia ei imponenda eſt, matrimonio in ſua firmitate » durante.

XXIII. Præterea in *c. Per Catechiſmum. 2. h.* » *t. in 6.* Reſcribit Pontifex Bonifacius VIII. quòd per Catechiſmum, (qui præcedere debet Baptiſ- » mum, Sacramentorum reliquorum fundamen- » tum, & januam) ſpiritualis cognatio contrahitur, » quæ impedit matrimonium contrahendum, (ut » evidenter colligitur ex Decretali Clementis III. » in *cit. c. Contracto ſuprà. eod.*) dicendo enim, quòd » talis res vix matrimonio contrahendo impedi- » mentum afferret, velle videtur, quòd afferat, nam » quod uix fit, fieri tamen dubium non eſt. Verun- » tamen per illam cognationem matrimonium » poſtea contractum non ſeparatur. »

XXIV. Pro declaratione horum duorum capitulorum, notandum 1. per pabulum ſacrati ſalis in priore *cap. Contracto. h. t.* intelligitur Catechiſmus, ſive inſtructio Catechumenorum ad fidem ante Baptiſmum, quâ durante, ſal benedictus ori baptizandi imponebatur, per quem ſignificatur cœleſtis ſapientia, ſeu doctrina Chriſtiana, *c. Sal cœleſtis. 65. diſ. 4. de conſecr. & notat Gl. Margin. in cit. c. Contracto, lit. A.*

Notandum 2. Is, qui tenet puerum in Catechiſmo, contrahit cognationem ſpiritualem imperfectam, quæ impedit quidem matrimonium contrahendum, ſed non dirimit poſtea contractum, ut expreſsè dicitur in utroque *c. cit. Sanch. l. 7. de matrim. diſ. 10. n. 2.* quia Catechiſmus eſt quædam futuri baptiſmi profeſſio, ejúſque initium, & quædam imperfecta regeneratio per fidem, quam profitetur patrinus, loco parvuli, ideóque etiam quædam imperfecta cognatio ſpiritualis ex eo oritur, ſicut ex ſponſalibus de futuro. Ut autem hanc cognationem patrinus contrahat, debet durante toto Catechiſmo, infantem tenere, & inſuper ad fidei interrogata reſpondere, dum Sacerdos interrogat, an credat? *Sanch. c. l. n. 3. & 4.* Contrahitur autem hæc cognatio, non ſolùm ſi Catechiſmus, ſive inſtructio fidei præcedat baptiſmum, ſed etiam ſi inſtruatur puer, poſtquam jam eſt baptizatus, quia Catechiſmus, ſuapte naturâ, præcedit baptiſmum, & eſt quoddam initium regenerationis ſpiritualis, & diſpoſitio ad illam, quamvis per accidens ob occurrentem neceſſitatem, aliquando poſt baptiſmum fiat. Nec obſtat, quòd in *cit. c. 2. h. t.* dicitur: quòd Catechiſmus præcedit baptiſmum, nam id dicitur, quia frequentiùs, & communiter, ac ſervato recto ordine, præcedit, *Sanch. c. l. n. 7.* Neque verò Catechiſmus ex eo eſt impedimentum dirimens matrimonium poſtea contractum, quia in *c. Si quis. 3. cauſ. 30. q. 4.* & in *c. In Catechiſmo. 100. diſ. 4. de conſecr.* hæc tria Baptiſmus, Confirmatio, & Catechiſmus æquiparantur: nam ſicut conſanguinitas non oritur, niſi ex generatione naturali: ita nec filiatio, ſeu cognatio ſpiritualis cauſatur, niſi per generationem ſpiritualem: ſed hæc non fit, niſi per Sacramentum Baptiſmi, per quem homo in utero Eccleſiæ quaſi concipitur, & formatur: vel per Sacramentum Confirmationis, per quam homo extra uterum Eccleſiæ poſitus, in fide roboratur, ut publicè Chriſtianam vitam profiteatur, & defendat. At verò Catechiſmus nullo modo eſt Sacramentum, & ideo per illum, propriè, ac ſtrictè loquendo, nulla contrahitur ſpiritualis cognatio, quæ matrimonium dirimat: neque etiam in ſuprà allegatis juribus æquiparantur illa tria: Baptiſmus, Confirmatio, &

Catechismus, in significatione univoca, & propria, quasi ex Catechismo oriatur Canonicum impedimentum matrimonii ejusdem rationis, & efficaciæ ad dirimendum illud jam contractum, sicut oritur ex Baptismo, & Confirmatione, ut rectè notavit Beja apud *Barbos. in Collect. in cit. c. Contracto. 5. h. t.* contra *Gl. ibid. V. Vix contrahendo in fine.*

Notandum 3. Illud vix fieri dicitur, quod fieri potest, licèt cum difficultate, ut colligitur ex *cit. c. 5.* ibi: *vix contrahendo, h. t.* & clariùs ex c. 2. ibi: *quod vix fit, fieri tamen dubium non est: eodem in 6.* aliquando tamen dictio *vix* significat impossibilitatem, sed in significatione impropria, *Abb. in cit. c. 5. num. 3. & Alex. num. 4.*

Notandum 4. Quamvis Catechismus impediat matrimonium contrahendum, non tamen contraveniens prohibetur, exigere, & reddere debitum conjugale, ut constat ex *cit. c. 5.* ibi: *& carnale debitum ab ea licenter exigat, & persolvat*: ubi in fine etiam pœnitentia imponitur ob solam intentionem delinquendi, posito quòd delictum non habuerit effectum, *Alex. de Nævo c. l. n. 8. & 9.*

XXV. An autem hoc impedimentum Catechismi hodie sit sublatum per Concilium Tridentinum *Sess. 24. c. 2. de reform.* dubitatur? Et quidem certum est hoc impedimentum ibi esse restrictum ad primum gradum cognationis, sicut ibi restringitur cognatio orta ex Baptismo ad primum gradum, ergo multò magis erit restricta cognatio orta ex Catechismo, qui est initium aliquod Baptismi, ac dispositio ad illum, adeoque per illum metienda est, & non ultra eundem primum gradum extendenda, *Sanch. cit. l. 7. dis. 10. n. 6.* Quin imò etiam verius est, prædictum impedimentum ortum ex Catechismo jam omnino sublatum esse, ut colligitur ex *Concil. Trid. cit. c. 2.* ex illis verbis in fine: *Omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.* Cùm ergo Concilium Trident. omnino sustulerit cognationem ortam ex Baptismo, prætterquam inter tenentes in ipso Baptismo, censeri debet etiam esse sublata cognatio tenentium in solo Catechismo, quæ primam originem trahit ab illo, etsi de Catechismo ibi non fiat expressa mentio, *Sanch. cit. dis. 10. n. 12.* & alii apud ipsum.

§. IV.

An plures poßint intervenire patrini, seu susceptores in Baptismo, & Confirmatione, de Jure antiquo, & an inter omnes, si plures sint patrini, contrahatur spiritualis cognatio?

XXVI. De hoc agitur in *c. Quamvis. 3. & ult. h. t. in 6.* Ubi Pontifex Bonifacius VIII. ita rescribit: » Quamvis non plures, quàm unus vir, vel » una mulier, suscipere debeat de Baptismo infan- » tem juxta SS. Canones, si tamen plures suscepe- » rint, spiritualis cognatio inde contrahitur, (scilicet cum omnibus, *Gl. hîc V. Contrahitur.*) & im- » pediens matrimonia contrahenda, & etiam dis- » solvens pòst contracta. Idémque dicendum de » Confirmatione. (scilicet ut plures tenere non debeant confirmandum, si tamen teneant, omnes sint compatres, vel compatrini.) Additur in fine: Ex » datione verò aliorum Sacramentorum (præter » Baptismum, & Confirmationem) cognatio spiri- » tualis non oritur, quæ matrimonium impediat, » aut dissolvat, de quo jam dictum suprà, §. 1. » *num. 2. h. t.*

XXVII. Hinc colligitur 1. De Jure antiquo prohibitum erat, ut plures Patrini in Baptismo, vel Confirmatione adhiberentur, sed unus solus, sive vir, sive fœmina, ut constat ex *c. Non plures. 101. dis. 4. de consecr.* & ex hoc cap. *Sanch. l. 7. dis. 57. n. 1.* Nec potest Episcopus dispensare, ut plures Patrini adhibeantur, quia nec potest Episcopus dispensare in Jure communi Canonico, vel Decreto Concilii generalis, nisi talis facultas reperiatur ipsi specialiter esse concessa, *Sanch. c. l. n. 2. & 7.*

Colligitur 2. Secundùm Jus antiquum Canonicum, si plures unum baptizatum, vel confirmatum simul suscipiant, vel teneant, omnes contrahunt cognationem spiritualem impedientem, ac dirimentem matrimonium, quamvis hujus legis transgressores sint, ut expressè habetur in *cit. c. ult. h. t. in 6. Sanch. c. l. n. 3.* Nam quamvis aliàs actus contra legem factus regulariter non valeat, *l. Non dubium. 5. C. De legibus*, in hoc tamen casu lex non tollit actum, sed imponit pœnam Parocho admittenti plures, quàm unum, vel duos Patrinos, & valor actûs non pertinet ad favorem Parochi, sed suscepti ex Baptismo, & sic actus valet, *Ugolin. de Offic. Episc. c. 25. §. 1. n. 5.*

XXVIII. Verùm Concilium Tridentinum *Sess. 24. de reform. matrimon. c. 2.* Antiquum Jus » nonnihil immutavit, & statuit, ut unus tantùm, » sive vir, sive mulier (hoc est, mas, si puer baptizan- » dus, & fœmina, si puella baptizanda sit) juxta » SS. Canonum statuta in *c. Non plures. 101. dis. 4.* » *de consecr. & c. 3. h. t.* Vel ad summum unus, & » una (scilicet mas, & fœmina, sive puer, sive puella baptizetur) de Baptismo suscipiant. Ubi in » Declarationibus Cardinal. Concil. apud *Joann. Gallemart n. 4.* dicitur, Episcopum posse dispensare, ut duo viri, loco viri, & mulieris, aliquem baptizatum de Baptismo suscipiant.

XXIX. Præterea S. Synodus paulò infrà in eodem c. subjungit hæc verba: Parochus ante- » quam ad Baptismum conferendum accedat, dili- » genter ab iis, ad quos spectabit, sciscitetur, quem, » vel quos elegerint, ut baptizatum de sacro fonte » suscipiant: & eum, vel eos tantùm ad illum susci- » piendum admittat, & in libro eorum nomina de- » scribat, doceátque eos, quam cognationem con- » traxerint, ne ignorantiâ ullâ excusari valeant. » Quòd si alii, ultra designatos, baptizatum tetige- » rint, cognationem spiritualem nullo modo con- » trahant, Constitutionibus in contrarium facien- » tibus (scilicet *c. ult. h. t. in 6.*) non obstantibus. »

XXX. Ubi notandum 1. Ad parentes pertinet Patrinos designare, vel si illi non designant, ad Parochos. Si verò nullus sit specialiter designatus Patrinus, ex negligentia, aut oblivione parentum, vel Parochi, & multi simul tenendo tangant baptizandum,

dum, vel de sacro fonte æquè suscipiant, omnes contrahunt spiritualem cum eo cognationem, ut deciditur in *cit. c. 3. & ult. h. t. in 6.* & docet *Navarr. in Man. c. 22. n. 39. Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 4. n. 69.* Ubi ait, id expresse etiam declarâsse S. Congregationem Cardinalium, cui standum est, quia à Jure antiquo non est recedendum, quando aliud non statuitur Jure novo. Concilium verò Trident. videtur loqui, quando designantur plures Patrini. Contrarium tamen docet *Sanch. l. 7. dis. 57. num. 12.* videlicet quòd si nulli designentur Patrini, nullus contrahat hanc cognationem spiritualem, etiamsi plures tangant, vel suscipiant baptizatum è sacro fonte, quia Concilium intendit vitare, ne impedimentum hujus cognationis spiritualis Patrinorum nimiùm multiplicaretur, & ut certi essent illud contrahentes, & ideo tanquam conditionem necessariam requisivit, ut essent veri Patrini suscipientes baptizatum, eos designari ab iis, quibus id incumbit; ergo si deficiat hæc conditio designationis, non sunt veri Patrini, & consequenter neque cognationis spiritualis participes. Idque confirmatur ex eo, quòd in fine *cit. c. 2.* dicitur: *Omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.* Cùm ergo personæ ibi contentæ, quæ hujus cognationis spiritualis sunt capaces, ibidem dicantur esse Patrini, qui designati sunt ad id munus obeundum, omnes illæ personæ, quæ non sunt designatæ, non erunt illius capaces. Et hæc sententia est valde probabilis. Videri possunt, quæ hac de re tradit *Sanch. c. l. n. 12.* Ubi etiam plures alias difficultates hujusmodi proponit, & resolvit usque ad finem *disp. illius 57.*

Notandum 2. Etsi de Jure antiquo Canonico non plures, quàm unus vir, vel una mulier possint esse susceptores in Baptismo, & Confirmatione, *c. Quamvis. 3. & ult. h. t. in 6.* juxta Concilium Trident. autem *c. l.* ut summùm duo, unus videlicet, & una in Baptismo, & in Confirmatione unus, vel una tantùm possunt esse suscipientes, seu Patrini, quia de Confirmatione id non est expressum, sicut de Baptismo in *cit. Decreto Concilii Trident. Sess. 24. c. 2. de reform. matrim.*

§. V.

Inter quosnam contrahatur cognatio spiritualis in Baptismo, & Confirmatione, de Iure novo Concilii Tridentini?

XXXI. De hac re ita statuitur in *c. 2. Sess. 24. de reform. matrim.* Inter quos (scilicet suscipientes, seu Patrinos) ac baptizatum ipsum, & illius patrem, ac matrem: nec non inter baptizantem, ac baptizatum, baptizatíque patrem, ac matrem tantùm spiritualis cognatio contrahatur. Et in fine additur: Ea quoque cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiúsque patrem, & matrem, ac tenentem non egrediatur, omnibus inter alias personas hujus spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.

XXXII. Circa quæ verba Concilii notandum 1. Jure novo Concilii Tridentini duæ tantùm sunt species cognationis spiritualis ortæ ex Baptismo, & Confirmatione, ac dirimentis matrimonium posteà contractum. Prima est, paternitas, quæ inter baptizantem; aut confirmantem, & Patrinos, seu susceptores; ex una parte: & inter baptizatum, vel confirmatum, ex altera parte contrahitur. Secunda compaternitas, quæ est inter baptizantem, vel confirmantem, ac Patrinos, seu susceptores, ex una parte: & inter patrem, ac matrem baptizati, vel confirmati ex altera parte, earúmque neutra ad uxores transfunditur, etsi olim cognatio etiam contraheretur inter uxorem Patrini, seu suscipientis, & uxorem baptizantis, aut confirmantis, si conjugatus esset; & inter baptizatum, ejúsque parentes. Item inter liberos carnales Patrinorum, & baptizantis, ex una parte; & inter baptizatum ex altera parte, quæ dicebatur fraternitas, ut patet ex *c. 1. 3. & ult. h. t.* & jam etiam est abrogata, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 54. n. 10.*

Notandum 2. Inter ipsos Patrinos, etiam Jure antiquo, non contrahebatur cognatio spiritualis, quare non prohibetur maritus, & uxor simul eandem prolem alienam è Baptismo, vel Confirmatione suscipere, *c. Quod autem. ult. caus. 30. q. 4.* Nec propterea privatur jure exigendi debitum conjugale, quia nullam inter se contrahunt cognationem, *Sanch. cit. dis. 54. n. 13.* Cùm autem in *cit. c. 2.* dicitur: *Inter quos* (suscipientes) *ac baptizatum ipsum &c. spiritualis cognatio contrahatur*, non est sensus, quòd inter illos Patrinos inter se hæc cognatio contrahatur, sed inter illos, & alias personas ibi enumeratas, nimirum baptizatum, & ipsius parentes, *Sanch. c. l. n. 10.* Item possunt etiam duo ad invicem esse Patrini, ita ut possit quis suscipere è sacro fonte prolem ejus, qui ipsius filium priùs suscepit, quia hoc nullo Jure est interdictum; & tunc duplex orietur inter parentes compaternitas, ratione utriúsque filii, *Sanch. c. l. n. 17.*

Porro per parentes baptizati, vel confirmati, in ordine ad contrahendam cognationem spiritualem, intelligendi sunt parentes naturales, seu carnales, sive legitimi sint, sive illegitimi, quia ante Concilium Tridenr. hanc cognationem cum parentibus contrahebant, quam ipsum Concilium nullatenus restrinxit, *Sanch. c. l. n. 16.*

§. VI.

Quæ conditiones requirantur ad munus Patrini, & ad contrahendam cognationem spiritualem in Baptismo, & Confirmatione?

XXXIII. Ad primum quæsitum respondetur. Patrinus dicitur quasi spiritualis pater, ac pædagogus hominis baptizandi, qui eum in Christiana vita instruere, & præsertim Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam edocere debet *c. Vos ante. 105. dis. 4. de consecr.* quamvis hodie ab hac obligatione

ctione instruendi sit liberatus, cùm pueri à parentibus,& Ludimagistris instrui soleant, *Laym. l. 5. tr. 2. de Sacram. Bapt. c. 9. n. 1.*

XXXIV. Ad hoc autem munus requiritur 1. ut quis rationis usum sit assecutus, alioquin Patrinus esse nequit, quamvis, præter hoc, certa ætas non sit præscripta, neque necessarium est, ut ætate excedat baptizandum, *Sanch. l. 7. dis. 61. n. 3.* 2. Debet esse baptizatus, quia non baptizatus non potest aliquem suscipere è baptismo, sicut non Confirmatus non potest esse Patrinus in Confirmatione, *c. In baptismate. 102. dis. 4. de consecr.* nec contrahit cognationem spiritualem, *Sanch. libr. 7. dis. 60. n. 20.* 3. Ut intentionem habeat obeundi munus spiritualis Patris, seu Patrini, nempe exercendi actum illum ab Ecclesia institutum, *Sanch. l. 7. dis. 58. n. 4.*

Præterea quædam personæ sunt, quæ Patrini munus obire non possunt, ut hæretici, & Apostatæ. Item Monachis prohibitum est, ne in Sacramento Baptismi, vel Confirmationis, sint Patrini, seu susceptores, *c. Placuit. 8. caus. 16. q. 1. c. Non licet. 103. & c. seq. dis. 4. de consecr.* Nomine autem Monachorum hic intelliguntur, non solùm ij, qui solitudinem incolunt, sed etiam omnes alii Religiosi, saltem Claustrales, ita ut illis prohibitum sit suscipere munus patrini in Baptismo, & Confirmatione, *Sanch. l. 6. Mor. c. 6. n. 24. Laym. cit. c. 9. n. 3.* quia in omnibus Religiosis eadem ratio prohibitionis locum habet, ne scilicet ob cognationem spiritualem contractam, nimiam etiam familiaritatem cum sæcularibus, præsertim fœminis, contrahant. Excipitur Religiosus Episcopus factus, is enim licitè potest fieri Patrinus, & comparet in Baptismo, quia in Episcopo non subest tale periculum nimiæ familiaritatis, & incontinentiæ, *Sanch. cit. c. 6. num. 24. Laym. c. l.*

XXXV. Ad posterius quæsitum respondetur, ad contrahendam cognationem spiritualem plures etiam conditiones requiruntur. Veluti 1. ut baptizans, vel suscipiens ex Baptismo sit fidelis, seu baptizatus, alioquin non erit capax contrahendæ cognationis spiritualis ab Ecclesia inductæ, *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 60. n. 7. & 8. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 8. n. 2.* Ratio est, tum quia non baptizatus, etsi Catechumenus sit, Ecclesiæ, ejúsque legibus non est subjectus: tum quia qui in Christo non est per Baptismum spiritualiter regeneratus, spiritualem cognationem contrahere non potest.

Hinc infertur 1. Si infidelis baptizet filiam Annæ v. g. fidelis, etiamsi postea ad fidem Christianam convertatur, neque cum filia, neque cum matre cognationem contrahet spiritualem, neque impedietur, quominùs illam puellam, vel etiam matrem in uxorem ducere possit, *Sanch. cit. dis. 60. num. 11. Coning dis. 31. de Sacram. dub. 2. n. 25. Laym. c. l.* Ratio est, quia ex baptismo, dum conferebatur, non poterat oriri cognatio, quia baptizans tunc non erat capax ejusdem: neque postea, quia non ampliùs extitit. Infertur 2. Si è converso fidelis baptizet, vel suscipiat è baptismo filium hominis infidelis, nulla etiam cum ipso contrahitur cognatio, quia cùm cognatio spiritualis sit quædam relatio inter duos terminos capaces hujus relationis, non potest ab altero contrahi, quin ab utroque contrahatur: cùm igitur non baptizatus non possit esse cognatus spiritualiter, neque etiam fidelis filium ejus baptizans, vel suscipiens ei cognatus esse potest, *Sanch. c. l. n. 14. Layman cit. loc.*

XXXVI. Secundò ad cognationem spiritualem contrahendam requiritur, ut Sacramentum Baptismi, vel Confirmationis validè conferatur, quando enim principale non subsistit, nec accessorium validum esse potest: susceptio autem è Baptismo, & cognatio inde subsequens sunt accessoria ipsi Sacramento, *Coning cit. dub. 2. n. 31.* Et hinc si infans jam privatim domi baptizatus sit, & postea in Templo suppleantur cæremoniæ, & solemnitates prætermissæ, adhibitis etiam Patrinis, nulla prorsus ex tali reiteratione oritur cognatio, nec in rebaptizante, sive adhibente cæremonias, nec in Patrinis, saltem dirimens matrimonium subsequens, etsi fortè impediens tantùm, de quo infrà: *Sanch. l. 7. dis. 62. n. 5.* qui *n. 14.* ait, suscipientem puerum ex Baptismo privatim collato, non contrahere cognationem spiritualem, eò quòd munus Patrini non obeatur, nisi in Baptismo solemni. Sed contrarium probabilius videtur, modò suscipiens animum habeat faciendi, quod Patrini faciunt, *Tanner. cit. dub. 4. n. 67.*

XXXVII. Tertiò videntur Jura passim requirere ad cognationem hanc spiritualem contrahendam, ut Patrinus teneat, vel tangat baptizatum, vel confirmatum, dum hæc Sacramenta conferuntur: aut ut immediatè illum è manibus baptizantis, vel confirmantis suscipiat, idque faciat, animo obeundi munus Patrini, *Sanch. l. 7. dis. 56. n. 1. & 5. & dis. 58. n. 7.* Ex quo infertur, si quis per alium, tanquam Procuratorem, vel Legatum suum, aliquem suscipiat è Baptismo, vel Confirmatione, tum non contrahere cognationem ipsum Legatum, vel Procuratorem, cùm non suo, sed alieno nomine suscipiat, aut teneat, nec intendat proprio nomine tenere, vel suscipere baptizatum, nec esse verum Patrinum, sed hoc munus nomine ipsum constituentis exercet, de quo non est dubium, & docet etiam *Sanch. l. 7. dis. 59. n. 12.* Sed neque ipsum Principalem, seu mandantem constituentem Procuratorem suscipiendi è Baptismo contrahere cognationem spiritualem, tradit *Sanch. cit. dis. 59. n. 4.* eò quòd Jura passim ad cognationem hanc spiritualem contrahendam exigant contactum personalem ipsius Patrini, quæ sententia saltem ob auctoritatem DD. probabilis est. Opposita tamen sententia, quam sequitur *Coning cit. dub. 2. n. 40. Tanner. cit. dub. 4. n. 70. Laym. cit. c. 8. n. 4. & 5.* est probabilior, nempe quòd ipse Principalis, qui Legatum mittit, cognationem spiritualem solùm contrahat. Idque probatur, tum quia quod quis per alium facit, perinde est, ac si faciat per se ipsum, *Reg. Juris. 72. in 6.* Et omnis actus per Procuratores exerceri potest, nisi expressè prohibeatur, *l. 1. §. Usus. ff. De Procurator.* & ibi notant DD. Tum quia videmus passim Magnates per Legatos hoc munus obire: atqui Ecclesia non permitteret Baptismum sine vero Patrino conferri: si autem is, qui per alium suscipit, suo nomine, ut verus patrinus, & pro tali communi fidelium persuasione habetur, sequitur, quòd cognatio spiritualis à talibus Patrinis contrahatur, cùm Jura id generatim asserant. Neque refert, quòd Jura, seu Canones videantur require-

quirere, ut Patrinus per se hoc munus obeat, *cauf.* 30. *tot. q.* 1. quia id non præcipiunt, sed describunt tantùm munus susceptionis è Baptismo, sicut ordinariè exerceri solet, & fortè olim non erat ita usitatum per alium hoc munus Patrini obire, *Laym. tit. c.* 8. *n.* 5. Idque confirmatur, quia per consuetudinem potest induci, ut contrahatur spiritualis hæc cognatio, etiamsi quis non per se ipsum, sed per Procuratorem, aut nuntium teneat, seu suscipiat prolem alterius è Baptismo, ut fatetur ipse *Sanch. cit. dis.* 59. *n.* 6. quia quod potest per legem induci, potest etiam per consuetudinem legitimè præscriptam, sicut etiam possunt per eandem impedimenta dirimentia matrimonium induci. Ergo consuetudo Principum, & Magnatum exercendi munus Patrini per Legatum, seu Procuratorem est valida, & consequenter etiam ab illis contrahitur cognatio spiritualis, ut notat *Tanner. c. l. n.* 70.

§. VII.

Proponuntur, & resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa cognationem spiritualem ortam ex Baptismo, & Confirmatione.

XXXVIII. Quæritur 1. An suscipiens prolem in necessitate, quia nullus alius adest, contrahat cognationem impedientem matrimonium, vel ejus usum? Resp. si quis suscipiat infantem in privato Baptismo ex necessitate collato, ita ut ex proposito Patrini munus obeat, verus Patrinus fieri censetur, adeoque spiritualem cognationem contrahit; quia etsi in tali Baptismo privato, tempore necessitatis, collato, nullum extet præceptum Ecclesiæ, ut adhibeatur Patrinus, quia plerumque in tali necessitate Patrinus haberi non potest, non tamen prohibetur etiam adhiberi: & hic adhibetur in Baptismo, non tantùm propter ejus solemnitatem, sed multò magis etiam propter obligationem instruendi baptizatum, *Laym. l.* 5. *tract.* 2. *c.* 9. *n.* 5. licèt contrarium teneat *Sanch. l.* 7. *dis.* 62. *n.* 15.

XXXIX. Quæritur 2. An si Christianus in extremo necessitatis articulo baptizet aliquem, contrahat cognationem spiritualem? Resp. contrahere etiam laicum cognationem spiritualem dirimentem matrimonium subsequens cum baptizato, ejúsque parentibus, *Sanch. l.* 7. *dis.* 62. *n.* 10. quia Jure expressum est, ex vero Baptismo oriri cognationem spiritualem. Excipitur solùm, si conjux baptizet prolem conjugis suæ, vel communem filium, ob urgentem necessitatem, ut Patrinus, tum enim nullum impedimentum contrahitur, prout sumitur ex *c. Ad limina.* 7. *cauf.* 30. *q.* 1. Ubi ratio redditur: *Quia inculpabile judicandum, ad quod necessitas impulit.* Idémque dicendum, si parens prolem conjugis suæ, vel communem filium in Sacramento Baptismi, vel Confirmationis, tanquam Patrinus, suscipiat, si alius haberi nequeat, tum enim nullum etiam impedimentum contrahit, quia impedimentum non petendi debitum Jure Canonico statutum est in pœnam delicti, parens autem hoc casu, nil deliquit, etsi Patrinus filii existat, quando alius haberi nequit, & nemo sine culpa jure suo privari debet, *c. Discretionem.* 6. *De eo, qui cognovit, &c. Sanch. l.* 9. *de matr. dis.* 26. *n.* 3. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 4. *c.* 8. *num.* 7. Sed neque parens baptizans, vel suscipiens è Baptismo proprium filium, in necessitate, vel etiam extra necessitatem, sed per probabilem ignorantiam juris, aut facti, contrahit hoc impedimentum cognationis spiritualis cum propria uxore, quoad ullum effectum, ac proinde debitum conjugale licitè non solùm reddere, sed etiam petere potest, *Sanch. l.* 7. *dis.* 62. *n.* 10. *Tanner. cit. dub.* 4. *n.* 7. *Laym. cit. loc. n.* 8. §. *Illud verò.* Cùm enim id solo Jure Ecclesiastico prohibitum sit, ideo, qui hoc jus ignorat probabiliter, sicut excusatur à culpâ, ita etiam ab annexa pœna. Si verò parens, extra casum necessitatis, prolem ex propria uxore genitam baptizet, vel è sacro fonte, vel in Confirmatione suscipiat temerè, aut malitiosè, non tantùm graviter peccat, sed etiam propter spiritualem cognationem cum uxore contractam, debitum petere non potest, licèt conjugi innocenti reddere teneatur, ut colligitur ex *c. Si vir.* 2. *h. t.* & ex communi docet *Sanch. l.* 9. *cit. dis.* 26. *n.* 7. *Tanner. c. l. & Laym. c. l.* quamvis hoc quoad impedimentum petendi debiti, nullo Juris textu satis expresso probari possit, sed solo consensu DD. nititur. Unde aliqui putant, nullum hodie conjugalis usûs impedimentum oriri, & colligi videtur ex *c. De eo.* 5. *cauf.* 30. *q.* 1. quam sententiam probabilem etiam censet *Laym. c. l.*

Porro si sponsus de futuro, etiam in necessitate, baptizet prolem suæ sponsæ, vel eam è baptismo suscipiat scienter, (nam secus videtur, si ignoret esse prolem suæ sponsæ) contrahit impedimentum cognationis spiritualis, ità ut cùm illa matrimonium, sine dispensatione, inire non possit, de quo videri potest *Laym. c. l. n.* 7. §. *Si causam.*

XL. Quæritur 3. An hæreticus sit capax hujus spiritualis cognationis? Respondetur, si hæreticus baptizet, vel in Baptismo, vel Confirmatione suscipiat prolem Catholici, is contrahit congnationem spiritualem cum persona baptizata, vel suscepta, & ejus parentibus, quia Charactere Baptismi est insignitus, ac proinde est capax cognationis spiritualis, & legibus Ecclesiæ subjicitur: nam nullibi in Jure incapax efficitur gerendi munus suscipiendi è Baptismo, vel Confirmatione, adeoque verus est Patrinus, *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 60. *n.* 2. Ubi ait, hoc omnes fateri. Aliud est, si infidelis, sive non baptizatus baptizet filium fidelis, vel suscipiat in Baptismo, vel Confirmatione, is enim est incapax hujus spiritualis cognationis contrahendæ, quia cùm hæc cognatio sit ex Ecclesiæ statuto introducta, nequit ab infidelibus contrahi, quippe qui Ecclesiæ legibus non subduntur, *Sanch. c. l. n.* 7. & alii apud ipsum.

XLI. Sed jam ulteriùs quæritur hîc, utrùm Catholicus licitè possit prolem Acatholici, quæ à Ministro hæretico baptizatur, rogatus è sacro fonte suscipere? Resp. improbari non potest consuetudo illa, quæ in quibusdam Germaniæ locis viget, secundùm quam Catholici, ut Patrini existunt, quando baptizantur filii hæreticorum, modò Baptismus conferatur in nomine, & forma SS. Trinitatis, ut docet *Laym. l.* 5. *tr.* 2. *c.* 9. *n.* 6. Ratio est, quia Patrinus

trinus Catholicus, dum suscipit baptizatum à ministro hæretico, nullo modo cooperatur ad indebitam ministrationem Baptismi, nam ut supponitur, quoad substantiam administratur ritu Catholico, etiam à Prædicante, & Catholicus Patrinus impedit, ut talis Baptismus, qui indebitè, seu non servatis accidentalibus Ecclesiæ cæremoniis, à Prædicante ministratur, minùs malè, & incompletè administretur, dum expressè, vel tacitè, & ipso facto protestatur, se hunc baptizatum in vera fide, quantum sibi possibile erit, instructurum. Nec obstat, quòd communicatio in sacris cum hæreticis Catholicis sit interdicta: quia post Extravag. Concilii Constantiensis communicatio cum hæreticis, aliisque nominatim non denuntiatis, non est fidelibus interdicta, nec in sacris, neque in politicis rebus, modò non fiat in exercitio hæretico, quale hìc non fit, quia Patrinus Catholicus non in alia re communicat, quàm quòd puerum jam Ecclesiæ Catholicæ filium effectum per Baptismum, nomine ejus in suam curam suscipiat. Neque etiam obstat, quòd spiritualis cognatio contrahatur à Patrino Catholico cum baptizato filio hæretici, & parentibus ejus: quia illa ex Ecclesiæ statuto sequitur ex Baptismo, non quatenus malè, sed rectè, ac validè etiam à ministro hæretico confertur, *Laym. cit. loc.*

XLII. Ubi præterea etiam quæritur, an permitti possit, ut vice versâ, cùm proles Catholica à Sacerdote Catholico baptizatur, admittatur Patrinus hæreticus, v. g. Lutheranus. In qua re certum est, id ordinariè, & sine gravi causa, ac necessitate, illicitum esse, quia hæreticus non est idoneus Patrinus ad instruendum baptizandum in fide Catholica: ex gravi tamen causa potest hoc permitti in locis, ubi Catholici permixti vivunt cum Acatholicis, ad vitanda alia gravia incommoda, quia aliàs vel infantes privatim ab obstetricibus baptizari deberent, vel extra Parochiam ad hæreticum ministrum deferri: vel à Sacerdote Catholico baptizari deberent, nullo adhibito Patrino, contra Universalis Ecclesiæ consuetudinem, & cum non parvo scandalo, & multorum querela, *Laym. c. l. num. 7.* Ubi addit, quòd Sacerdos baptizans palam edicere deberet, hunc infantem in fide Catholica baptizari, & instruendum fore, nec parentes id impedire debere. Ratio autem est, quia hæreticus est absolutè capax obeundi munus Patrini, ita ut ex eo cognationem spiritualem contrahat, cùm sit baptizatus, ut suprà dictum. Admittendus tamen est hoc casu Patrinus hæreticus, sine ulla ejus promissione. Neque verò obstat, quòd hæretici Patrini non sint idonei ad instruendum baptizatum in fide Catholica, quia hoc officium nunc fermè non incumbit Patrinis, etiam apud Catholicos, cùm hodie pueri vix unquam à Patrinis suis, sed à Ludimagistris, vel Parochis instruantur in fide, ut notat *Laym. c. l.* apud quem plura de hoc videri possunt.

TITVLVS XII.

DE COGNATIONE LEGALI.

Quia cognatio legalis est effectus adoptionis, ex eâque oritur, ideo de illa quædam scitu necessaria sunt præmittenda.

§. I.

Quid, & quotuplex sit adoptio?

I.

ASSERTIO I. *Adoptio est extraneæ personæ in filium, vel filiam, nepotem, vel deinceps, legitima assumptio*, prout communiter definitur apud *Silvest. V. Adoptio. n. 1.* Per extraneam personam intelligitur ea, quæ non est in potestate adoptantis, seu ex descendentibus illius, sive alioquin sit ejus consanguinea, sive non. Sub masculino autem continetur fœmininum, sub filio filia, sub nepote neptis. Dicitur legitima assumptio, sive electio, quia legibus Civilibus statuta, & Canonicis approbata fuit, adeoque in ea forma à Jure præscripta servanda est, videlicet ut adoptans sit sui juris, & masculus, nam fœmina adoptare non potest, §. *Feminæ. 10. Instit. de adoption.* Item ut sit major XXV. annis ad generandos filios naturaliter non impotens, & ut major sit XVIII. annis adoptato, adeoque ut possit esse ejus pater naturalis, etiam ratione ætatis, quia hæc adoptio liberorum, ad similitudinem carnalis generationis, est introducta. Denique requiritur, ut adoptatus sit præsens adoptanti, cùm adoptatur, & in adoptionem consentiat, quæ omnia habentur *tot. tit. ff. & C. De adoption. & Instit. eod.* & tradit *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 63. n. 3.* Aliter definitur adoptio apud *Silvest. c. l. Est actus legitimus, per quem pro filio, vel nepote habetur, qui non est penè naturam imitans.*

II. ASSERTIO 2. Duplex est adoptio, una perfecta, quæ arrogatio dicitur, per quam adoptatus sui juris existens, Principis Rescripto, transit in potestatem adoptantis, fitque hæres necessarius illius ex testamento in quarta bonorum parte, ut filius naturalis. Altera est adoptio imperfecta, seu simplex, ac specialis, per quam adoptatus non transit in adoptantis potestatem, adeoque nec egreditur naturalis patris sui, aut avi potestatem, nec fit adoptantis hæres necessarius ex testamento, sed tantùm ei succedere potest ab intestato. Si verò pater naturalis non extraneo, sed avo filii sui materno, vel etiam avo paterno, si ipse pater naturalis fuerit emancipatus, filium suum dederit in adoptionem, tum adoptatus transit in potestatem patris adoptivi, quia hoc casu in unam personam convenerunt naturalia cognationis, & Civilia adoptionis jura, §. *Sed hodie Instit. de adopt.* Potest autem hæc adoptio imperfecta fieri etiam per Magistratum Principe inferiorem,

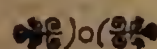
rem, non item arrogatio, §. 1. *Instit. eod. Sanch. c. l, num. 2.*

§. II.

Quid sit cognatio legalis, & quot eius species, & ex qua adoptione oriatur impedimentum hoc dirimens matrimonium subsequens?

III. Assertio 1. *Cognatio legalis est propinquitas personarum Jure Ecclesiastico, approbante Jus Civile, ex adoptione proveniens*, in quo distinguitur à cognatione naturali, quæ oritur ex consanguinitate, vel affinitate naturali, *Sanch. cit. dis. 63. n. 5.* Est autem triplex cognationis legalis species: prima in linea recta, inter adoptantē, & adoptatum, & descendentes adoptati, si in ejus potestate existant. Secunda est lateralis, sive in linea transversa, inter adoptatum, & filios, ac nepotes, aliósque descendentes adoptantis, saltem legitimos. Tertia est, per modum affinitatis cujusdam inter adoptantem, & uxorem adoptati, & è converso inter adoptatum, & uxorem adoptantis, *Silvest. V. Matrimonium. 8. q. 8. dicto 2. Sanch. cit. dis. 63. n. 6. Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 7. n. 3.*

IV. Assertio 2. Sicut certum est, cognationem legalem dirimentem matrimonium oriri ex adoptione perfecta, quæ est arrogatio: ita valdè probabile est, non oriri ex imperfecta, sive simplici adoptione. Priorem partem omnes admittunt; & sumitur ex *l. Adoptivus. 14. in princ. & l. seq. ff. de ritu nupt. & c. 1. c. Per adoptionem. 6. caus. 30. q. 3. & c. un. h. t.* Posteriorem partem tenet *Silvest. V. Matrimonium. 8. q. 8. dicto 4. Sanch. cit. dis. 63. n. 9. Tanner. cit. dis. 8. q. 4. dub. 4. n. 74. Laym. cit. c. 7. n. 3. §. Dubium verò.* Ratio est, tum quia simplex, sive imperfecta adoptio non est simpliciter, & omnino propriè dicta adoptio (nisi adoptans sit avus paternus, vel maternus, tunc enim transit adoptatus in avi potestatem, & censetur perfecta adoptio, ut suprà dictum) ergo cùm impedimenta matrimonii, velut odiosa, restringi debeant, leges statuentes hoc impedimentum non sunt extendendæ ad imperfectam adoptionem. Tum quia impedimentum cognationis legalis tale est, ut dirimat matrimonium inter adoptatum, & liberos legitimos adoptantis, quod non convenit adoptioni imperfectæ, per quam adoptivus non transit in potestatem adoptantis. Tum denique quia impedimentum hujus cognationis inductum est ad vitandam fornicationem, quæ facilè fieri potest inter personas in eadem domo commorantes, quæ ratio cessat in simplici adoptione, cùm per eam adoptatus non traducatur in domum, & potestatem adoptantis. Porro non obstat, quòd Jus Canonicum non distinguat inter arrogatum, & simpliciter adoptatum, sed indistinctè loquatur: nam satis est, quòd ratio Juris distinguat, quæ est cohabitatio, *Silvest. c. l.*

§. III.

An omnes tres species cognationis legalis impediant, ac dirimant matrimonium, & inter quas personas?

V. Assert. 1. Prima species est quasi ascendentium, & descendentium inter patrem adoptantem, & filium, vel filiam, nepotem, vel neptem adoptati. Nam adoptato patre, adoptantur etiam filii, & nepotes, qui sunt in potestate adoptati: hæc, inquam, species indistinctè, & in perpetuum impedit, ac dirimit matrimonium, etiam solutâ adoptione per mortem adoptantis, vel emancipationem adoptati, quia adoptans non potest contrahere matrimonium cum adoptati filiâ, aut nepte, *§ Ergo non omnes Institut. de nupt. c. Ità diligere. 1. caus. 30. q. 3. Silvest. V. Matrimonium. 8. q. 8. dicto 2. Sanch. l. 7. de matrim. dis. 63. n. 12.* Et est communis sententia.

VI. Secunda species lineæ transversæ inter naturales, & adoptivos filios adoptantis, & adoptatum, dirimit matrimonium, non in perpetuum, sed solùm quamdiu durat adoptio, quia sunt veluti fratres, & sorores inter se, prout sumitur ex *c. Siqua. unic. h. t.* Ubi dicitur: Siqua per adoptionem alicui soror esse cœpit, non possunt inter illum, & ipsam nuptiæ consistere, quamdiu durat adoptio. Ex quo colligitur, quòd per adoptionem legitimè factam, oritur propinquitas, seu cognatio legalis, non solùm inter adoptantem, & illum, qui est adoptatus in filium, sed etiam inter adoptatum, & filium, vel filiam naturalem adoptantis, quæ tamen cognatio finitur, cessante adoptione, v. g. per emancipationem. Unde si pater filiam suam adoptivam emancipat, poterit illam filio suo naturali, & legitimo tradere in uxorem, *Alex. de Nævo hic n. 2.* Hinc colligitur, quòd inter adoptatum, & liberos naturales, ac legitimos adoptantis, in linea transversa, non potest matrimonium consistere, quamdiu adoptatus manet in potestate adoptantis, ut constat ex *l. Per adoptionem. 17. ff. de ritu nupt. §. Inter eas Instit. de nupt. & c. unic. h. t.*

VII. Tertia species legalis affinitatis inter adoptatum, & uxorem adoptantis, ex una parte; & inter adoptantem, & uxorem adoptati ex altera, dirimit perpetuò matrimonium, etiam dissolutâ adoptione per mortem adoptantis, vel emancipatione adoptati, ut constat ex *l. Adoptivus. 14. in princ. & l. Quin etiam. 55. ff. de ritu nupt. Laym. cit. c. 7. num. 3.* Quamvis autem de illa tertia specie in Jure Canonico expressa mentio non fiat: quia tamen Rubrica hujus Tituli est generalis, nimirum de cognatione legali, & eadem etiam est ratio de hac specie, censendum est, eam quoque approbatam esse, sicut priores. Accedit, quòd omnes tres illæ species cognationis legalis generali consuetudine Ecclesiasticâ sint receptæ, & approbatæ, adeoque inde hoc impedimentum vim habet, *Sanch. cit. dis. 63. n. 17.* & alij apud ipsum.

VIII. Porro ratio, cur in prima, & tertia specie cognationis legalis prohibeatur, ac dirimatur matrimonium

monium subsequens in perpetuum: in secunda verò solùm ad tempus, quamdiu durat adoptio, vel arrogatio: ratio, inquam, diversitatis est: quia in prima, ac tertia specie prohibitum est matrimonium, propter reverentiam, quam debet adoptatus, cum sua uxore, exhibere adoptanti, & uxori ejus: & cùm hæc perpetuò duret, etiam perpetua esse debet prohibitio matrimonij in utraque illa: In secunda verò specie reverentia est debita, ob interpretativam filiationem provenientem ex adoptione, & ideo hac durante, durat prohibitio matrimonij, eâ cessante, cessat, *Sanch. cit. disp. 63. n. 24.* apud quem plura de hac te videri possunt.

IX. Ex dictis infertur 1. Inter adoptantem, & parentes filij adoptivi potest consistere matrimonium, quia nulla inter eos contrahitur cognatio, cùm id nullo jure cautum reperiatur, *Sanch. c. l. n. 26.*

Infertur 2. potest filius adoptivus ducere in uxorem filiam legitimam carnalem adoptantis, post hujus obitum, quia tunc jam cessavit adoptio, & patria potestas. Sed etsi pater adoptans adhuc superstes sit, licitè initur matrimonium inter eos, si vel ipse filius adoptivus, vel filia legitima carnalis adoptantis jam sint emancipati, vel alio modo cesset adoptio, & patria potestas, quia cognatio legalis in linea transversa inter hos jam est soluta, *Sanch. c. l. n. 27.*

Infertur 3. Ipsi fratres adoptivi, id est, adoptati ab eodem parente, possunt inter se matrimonium contrahere, quia nulla inter eos Jure statuta est cognatio legalis: nam in *c. Unic. h. t.* agitur de vera filia patris adoptantis, quæ per adoptionem incipit esse soror adoptiva filij adoptivi sui legitimi patris, neque hæc impedimenta ob solam rationis similitudinem inducenda sunt, *Sanch. c. l. n. 27.* Multò magis filius, & filia duorum fratrum adoptivorum inire possunt matrimonium inter se, cùm nullo cognationis vinculo sint conjuncti, *Sanch. c. l. n. 29.*

Infertur 4. filius illegitimus carnalis adoptantis potest in uxorem ducere filiam adoptivam ejusdem adoptantis: & vicissim filia illegitima carnalis adoptantis potest nubere filio ejusdem adoptivo, quia illegitimi non censentur esse in potestate patris sui, §. *Si adversus Instit. de nupt.* ideóque non contrahitur cum illis cognatio legalis, *Navarr. in man. c. 22. n. 45. Sanch. cit. disp. 63. n. 30. Laym. cit. c. 3. n. 7.*

Porro quousque, & ad quot gradus extendatur impedimentum cognationis legalis inter adoptantem, & adoptatum, ac hujus descendentes, utrùm in infinitum, an solùm usque ad quartum gradum, non conveniunt DD. & nihil certi ex Jure haberi potest. De quo fusè agit *Sanch. cit. disp. 63. n. 31. & seqq.*

TITULUS XIII.

DE EO, QUI COGNOVIT CONSANGUINEAM UXORIS SUÆ (VEL SPONSÆ)

Postquam dictum est de cognatione spirituali, & legali, nunc agendum est de cognatione carnali; sed quia ex copula habita cum consanguinea uxoris, vel etiam sponsæ, oritur cognatio affinitatis, de qua dubitari potest, utrùm impediat, vel dirimat matrimonium, vel sponsalia; ideo subjicitur hic Titulus, in quo agitur de impedimento affinitatis contracto per copulam etiam illicitam cum consanguinea uxoris, vel sponsæ: sed in Titulo sequente de impedimento contracto per copulam licitam, & conjugalem.

§. I.

An incestus, sive copula carnalis habita cum consanguinea uxoris suæ impediat, vel dirimat matrimonium?

I.

Respondetur, impedire quidem matrimonium contrahendum, sed non dirimere contractum, ut constat ex *c. Si quis 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio apud Metiam, ubi sic statuitur: Si » quis cum filiastra sua scienter (secus si ignoranter, *c.* » *In lectum. 6. caus. 34. q. 2.*) fornicatus fuerit, nec à » matre filiastræ, sive uxore sua debitum petere (quamvis reddere teneatur, *Gl. hic V. Exactus*) nec » filiam unquam habere potest in uxorem: nec filia- » stra, nec ille (qui fornicatus fuit) ullo unquam tem- » pore, poterunt (post mortem uxoris) cum alia » matrimonium contrahere, scilicet propter ince- » stum commissum. »

Porro per filiastram intelligitur privigna, hoc est, filia uxoris ex alio viro suscepta, quæ appellatur privigna respectu parentis vitrici, Hostiens. *hic V. Filiastra, & Canis. n. 2.*

II. Notandum 1. Incestus commissus à marito cum consanguinea suæ uxoris, intra gradus Jure prohibitos, impedit matrimonium, ne aliud contrahatur, sed non dirimit contractum post mortem uxoris, ut patet ex hoc cap. in quo duæ pœnæ infliguntur viro committenti incestum cum consanguinea suæ uxoris; una, quia privatur facultate petendi debitum à propria

propria uxore, in pœnam sui delicti, & ob affinitatem contractam cum illa: quamvis ipsa uxor possit debitum exigere, quia non debet privari jure suo, sine culpa sua, ideóque ipse vir tenetur debitum reddere petenti, non obstante affinitate iniquè ex post facto contractâ, *Gl. hîc V. Petere.* Neque verò refert, sive incestus occultè sit commissus, sive publicè innotuerit, quia utroque casu affinitas contrahitur cum conjuge, ob quam solam incestuosus prohibetur à petitione debiti, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 5. n. 3. §. Nihil referr.*

Altera pœna est, quia vir privatur etiam facultate contrahendi matrimonium, mortuâ uxore suâ, non solùm cum filiastra sua, sed etiam cum quavis alia muliere in perpetuum, ideóque punitur in ipso matrimonio, contra quod deliquit, committendo incestum. Si tamen vir contra prohibitionem hujus Canonis, aliud matrimonium, post mortem uxoris suæ, ineat cum alia, illud erit validum, quia hîc solùm interdicitur tali incestuoso aliud matrimonium, sed non contra prohibitionem initum irritatur, & idcirco impedimentum hoc numeratur solùm inter impedientia, quia nullus textus Juris reperitur, qui illud diceret esse dirimens, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 15. num. 1.*

Notandum 2. Similiter si è converso uxor incestum committat cum consanguineis viri, nec debitum petere potest à viro, nec illo mortuo, contrahere aliud matrimonium, quia etsi omnes textus hujus Tituli, ubi hoc impedimentum statuitur, loquantur de solo viro cognoscente consanguineam uxoris suæ, non autem de uxore committente incestum cum consanguineis viri, dicendum tamen est, etiam ab uxore incestuosa contrahi hoc impedimentum, quia vir, & uxor sunt correlativa, & militat eadem prorsus ratio in utroque conjuge, nempe gravis injuria matrimonio illata propter affinitatem contractam, & ideo eadem etiam dispositio Juris locum habere debet, præsertim quia crimen incestûs æquè frequens est in utroque conjuge, *Sanch. c. l. n. 2.* Confirmatur, quia in *cap. Si quis viduam. 10. caus. 32. q. 7. & c. Si quis cum matre. 9. caus. 34. q. 2.* dum statuitur hoc impedimentum, expressè etiam est sermo de fœmina, quæ incestum commisit cum consanguineis viri, *Sanch. c. l. num. 2.*

III. Notandum 3. Non tantùm ipsi Conjuges, qui incestum commiserunt, prohibentur, post mortem alterius conjugis, inire aliud matrimonium: sed etiam illi consanguinei coniugis, cum quibus alter conjux incestum commisit, ut constat ex illis verbis hujus cap. *Nec ille, nec filiastra, ullo unquam tempore, se poterunt matrimonio copulare.* Ratio est, quia & illi gravem injuriam irrogant matrimonio, non solùm ratione adulterij, quod committunt, sed etiam ratione contractæ affinitatis inter conjuges, ob quam impeditur usus matrimonij, *Sanch. c. l. n. 3.*

Notandum 4. Ut incestus cum consanguinea conjugis impediat matrimonium cum alijs, requiritur, ut scienter sit commissus, ut patet ex hoc c. ibi: *scienter.* Nam cùm ignorantia (probabilis) excuset à culpa, excusabit etiam ab illius pœna. Unde si quis per ignorantiam habeat copulam cum sorore alterius conjugis, vel aliâ consanguineâ, quam putabat esse suam uxorem, non incurrit hoc impedimentum, *Sanch. c. l. n. 9.* & sic licèt ignorantia excuset ab incestu, affinitas tamen ex illo consurgit, *Alex. de Nevo hîc n. 4.*

IV. Prædictis addendum 1. Nihil referre, sive vivo, sive mortuo conjuge, incestus cum consanguinea alterius conjugis fuerit admissus; utroque enim casu, hoc impedimentum incurritur, ut aliud matrimonium incestuosus contrahere non possit, etiam quando defunctâ uxore, incestus est commissus, prout expressè deciditur in *c. Transmissæ 4. h. t.* Nam cùm quidam, uxore suâ defunctâ, filiam ejus, & " privignam suam carnaliter cognovisset, postea aliam accepit in uxorem, & nihilominus cum privigna publicè deliquit. Consultus super hoc Cælestinus III. respondet, ipsum legitimæ uxori cohabitare, eíque necessaria ad vitam sustentandam subministrare; non tamen eam cognoscere debere, quamdiu vixerit, nisi ab eâ fuerit requisitus. Et tunc propter incestum, & adulterium, donec cum eâ permanserit, pœnitentiam agat, juxta arbitrium Episcopi imponendam: & si uxori suæ supervixerit, perpetuò sine spe coniugij permaneat. "

V. Ubi notandum 1. Incestus cum consanguineâ conjugis mortuæ inducit hoc impedimentum, ita ut matrimonium cum alia contrahere non debeat, sed si contrahat, tenet; non tamen debitum exigere potest ab uxore, quam duxit post mortem primæ, etsi possit petenti illud reddere, *Sanch. cit. disp. 15. n. 12. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 2. n. 5.* & jam dictum. Addunt aliqui apud *Sanch. cit. disp. 15. n. 13.* hoc impedimentum non contrahi, si crimen incestûs sit occultum, qui tamen id refellit, quia nullo Jure probari videtur, & quia, cùm incestus, suapte naturâ, semper occultè committatur, rarò foret locus huic impedimento.

Notandum 2. Licèt maritus privetur facultate exigendi debitum ab uxore, non tamen ideo liberatur ab onere ministrandi ej necessaria; propterea enim lucratur fructus dotis, *Abb. hîc n. 2. & Alex. de Nevo hîc n. 2.*

Notandum 3. Duæ quandoque delicti species oriuntur ex eodem facto, quæ ambæ puniri possunt, ut in casu hujus c. Is qui, post contractum matrimonium, copulam habuit cum privigna, commisit incestum, quia cognovit affinem: & adulterium quoque, quia fuit conjugatus, & de utroque potest accusari, & puniri, *Abb. hîc n. 4. & Alex. de Nevo num. eod.*

VI. Addendum 2. Si fœmina à consanguineo mariti per vim sit carnaliter cognita, non incurrit impedimentum non contrahendi matrimonium cum alio, nec pœnas illius, quia cùm sit expers omnis culpæ, erit etiam expers omnis pœnæ, *c. Discretionem. 6. h. t.* at verò consanguineus mariti, qui illam violenter cognovit, incurret impedimentum, ad contrahendum matrimonium, cùm sit reus veri incestûs, & affinitatis contractæ inter maritum, & uxorem, *Sanch. libr. 7. de matrim. disp. 15. n. 10.*

VII. Addendum 3. Incestus cum proprijs consanguineis non impedit, seu dirimit matrimonium contrahendum, juxta probabiliorem sententiam, quam tenet *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. in princ. n. 4. Sanch. cit. disp. 15. n. 16.* & alij apud ipsum cum *S. Thom.* quia cùm hoc sit pœna, restringi debet, & non extendi. At verò textus statuentes hoc impedimentum

mentum non loquuntur expressè de incestu cum consanguineis propriis, sed de incestu cum conjugis consanguineis, ergo ab his ad illos non debet extendi. Nec obstat, quòd incestus cum propriis consanguineis sit gravior, & pejor: nam non ita offendit matrimonium, quia ex illo non oritur affinitas, nec impeditur matrimonii usus inter conjuges: & quamvis hic incestus sit pejor, non tamē producit hoc impedimentum matrimonii: quia non tam est impedimentum ratione culpæ, quàm ratione affinitatis ex ipso ortæ, quæ ex solo incestu cum consanguineis contrahitur. Et licèt majus peccatum sit cognoscere consanguineam propriam, quàm cognoscere consanguineam uxoris: non tamen tantam injuriam infert maritus uxori per incestum cum propriis consanguineis, quàm per incestum cum consanguineis conjugis, per quem contrahit affinitatem cum uxore, & privatur jure petendi debitum, non autem per incestum cum propriis consanguineis. Turrecremata in *Decreto p. 2. caus. 32. q. 7. §. Quædam. 29. n. 2. in solut. ad 2. & 3. objection.*

§. II.

Utrùm affinitas superveniens matrimonio contracto inter coniuges, etiam per copulam illicitam, dissolvat priora sponsalia de futuro, vel etiam sponsalia de præsenti, sive matrimonium nondum consummatum?

VIII. Ad primum quæsitum respondetur. Etsi per affinitatem supervenientem non dissolvatur matrimonium: dissolvuntur tamen, ipso jure, priora sponsalia de futuro, etiam per copulam illicitam, » prout sumitur ex *c. Veniens. 2. h. t.* Nam cùm qui» dam, ut refert *Gl.* in casu, contraxisset sponsalia » de futuro cum aliqua, cujus pater matrem spon» sæ accepit in uxorem, & postea eandem carnali» ter cognovit: sed filius sponsus cum suâ sponsâ » matrimonium consummare noluit. Consultus » super hoc Papa Alexander III. respondet, si spon» sus hic matrem suæ sponsæ (de futuro) carnaliter » cognovit, non autem ipsam sponsam (postquam » cognovit matrem) tunc imponendam ei esse ma» jorem pœnitentiam, quàm pro adulterio: quâ » peractâ, vel ejus parte, posse illum ex dispensa» tione cum alia matrimonium contrahere. Si ve» rò sponsam cognovit, antequam matrem, vel » postea: nunquam eam (scilicet matrem) vel aliam » (post mortem ipsius) potest accipere in uxorem.

IX. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. affinitas superveniens etiam ex concubitu fornicario, majorem vim habet, quàm sponsalia de futuro; nam hæc propter affinitatem dissolvuntur. Ratio est, quia sponsalia de futuro nihil aliud sunt, quàm futurarum nuptiarum promissio, *c. Nostrates. 3. caus. 30. q. 5. & l. 1. ff. De sponsal.* sed affinitas superveniens impedit, ne possit adimpleri illa promissio, cùm inter affines non possit consistere matrimonium, *c. Non debet. 8. tit. seq. Abb. hîc num. 1. & Alex. de Nevo n. 2.*

Notandum 2. Cognoscens consanguineam sponsæ fit inhabilis ad contrahendum matrimonium etiam cum aliâ, juxta *c. 1. h. t.* potest tamen cum eo facilè dispensari quoad hanc inhabilitatem; nam cùm in hoc c. Papa sibi non reservet dispensationem, videtur tacitè concedere Episcopo potestatem dispensandi, juxta doctrinam Innocentii in *c. Dilectus, 15. n. 2. de temp. ordin. Abb. hîc n. 3. & Alex. de Nevo num. 3.*

Notandum 3. Graviùs peccat, qui carnaliter cognoscit consanguineam uxoris, quàm consanguineam sponsæ, quia in primo casu non conceditur dispensatio, vel saltem non nisi difficulter: in secundo verò casu ea datur, *Gl. hîc V. Ex dispensatione.* Ratio diversitatis est, quia cognoscens consanguineam uxoris propriæ committit crimen incestûs; nam ex copula habitâ cum propriâ uxore, contracta fuit affinitas inter illam, & consanguineos uxoris: sed ex sponsalibus de futuro cum sponsâ non cognitâ, non est orta affinitas cum consanguineis sponsæ, sed solùm quædam publica honestas, & quasi incestus, quia violavit publicæ honestatis justitiam ortam inter se, & matrem sponsæ: & ideo hîc imponitur pœnitentia paulò major, quàm pro adulterio, quia crimen incestûs est gravius, quàm adulterium. Si verò in casu hujus cap. sponsus commisisset verum crimen incestûs, quia cognovit consanguineam uxoris: tunc multò major ei pœnitentia imponenda foret, quàm pro adulterio, quia adulterium non facit inhabilem ad matrimonium contrahendum, *c. Ex litterarum. 4. De eo, qui duxit &c.* sicut facit verum crimen incestûs, *Abbas hîc n. 5.*

X. Notandum 4. hoc cap. intelligi debet de sponsa per verba de futuro; si enim loqueretur de sponsa per verba de præsenti, sponsus non posset cum aliâ contrahere matrimonium, nisi ex dispensatione Episcopi. Sed quia solùm erat sponsa de futuro, & sponsalia jam fuerant dissoluta, ob affinitatem contractam cum sponsa, quæ orta fuit ex copula habita à sponso cum matre sponsæ; ideo datur facultas cum aliâ contrahendi matrimonium, ex dispensatione tamen Episcopi, & ita intelligunt hunc textum *Abbas Panormit.* & alii apud *Sanch. l. 7. de matr. dis. 15. n. 5.* Inductum est autem hoc impedimentum, ob violatam publicam honestatem ortam ex sponsalibus, postquam sponsus cognovit consanguineam sponsæ.

Utrùm autem hoc impedimentum sit perpetuum, an verò solùm temporale, dubitatur? Verius est, esse temporale, nempe dum vivit complex peccati, cum quo incestus ille fuit commissus, contra publicam honestatem, ut colligitur ex *c. Duo pueri. 12. supr. de desponsf. impub.* ibi: *Neutri vivente altero, dabitur licentia contrahendi*: quia nec complex, vivente sponso, nec sponsus, vivente complice, poterunt quodcunque matrimonium contrahere: altero verò mortuo, cessat impedimentum, ac liberè poterit superstes aliud matrimonium inire, quia in *cit. c.* solùm negatur, matrimonium posse contrahi, altero superstite. Ratio autem, cur interdicitur aliud matrimonium, dum alter adhuc vivit, est, ne delictum maneat impunitum, & quia non est tantum deli-

delictum, nec propriè incestus, quia ex sponsalibus non est orta affinitas inter sponsum, & consanguineos sponsæ, & è converso, sicut est copula carnalis habita cum consanguineâ, vel affine, quod est verè crimen incestûs, ideo & mitiùs punitur, quàm illud, & inducitur solùm impedimentum temporale, non perpetuum, *Alex. de Nevo in cit. c. Duo pueri, n. 9. de despons. impub. Sanch. cit. disp. 15. num. 5.* circa finem.

XI. Notandum 5. Quomodo intelligenda sint verba ultima *cit. c. 2. h. t. Si sponsam cognovit, antequam matrem, vel pòst, nunquam eam, vel aliam potest accipere in uxorem:* Nam cùm per concubitum sponsi cum sponsâ transeant sponsalia in matrimonium, si ante matrem, eam cognovit, *c. Is qui. 30. de sponsal.* & matrimonium teneat, quia per affinitatem supervenientem non dissolvitur, *c. 1. h. t.* quomodo ergo sponsus non potest sponsam accipere in uxorem, id est, retinere, cùm matrimonium, saltem præsumptum, cum eâ contraxerit, illudque consummaverit, & subsistat? Sed respondetur, sensum esse, ut si quis filiam, cum quâ sponsalia de futuro iniit, cognovit priùs, quàm matrem illius, non possit in uxorem accipere matrem, propter affinitatem cum ipsa contractam ex concubitu cum filia: neque etiam possit in uxorē accipere eandem filiam, quod attinet ad exactionem debiti conjugalis, quia illâ privatus est sponsus cognoscendo matrem; adeoque illud petere non potest, sed reddere debet: interim matrimonium inter ipsos priùs contractum consistit, & tenetur uxorem ductam retinere. Si verò cognovit sponsam, postquam cognovit matrem, tunc nec sponsam, nec aliam potest ducere in uxorem: non sponsam, propter affinitatem contractam cum illâ ex concubitu cum matre: nec aliam, propter incestum cum filia commissum, cujus hæc est pœna, ut incestuosus non possit etiam cum aliâ imposterum contrahere matrimonium, *Abb. hic num. 6. Canis. ibid.*

XII. Ad posteriorem quæstionem respondetur. Affinitas superveniens etiam per copulam illicitam, non dissolvit sponsalia inita per verba de præsenti, sive matrimonium priùs contractum, etsi nondum consummatum, prout sumitur ex *c. Discretionem. 6. h. t.* Ubi talis casus proponitur: Quidam cum aliquâ muliere legitimè matrimonium per verba de præsenti contraxit, eámque postmodum à se incognitam, ac renitentem cuidam consanguineo suo in uxorem tradidit, & ille eam accepit, licèt invitam: sed mulier, quàmprimùm libertati reddita fuit, postulavit, se priori viro restitui. Quæsitum igitur fuit, an deberet ei restitui? Consultus Pontifex Innocentius III. respondit, viro, ob tam turpe facinus, gravem pœnitentiam esse injungendam: mulierem verò propter publicam honestatem, monendam esse, ut nec priorem virum repetat, à cujus consanguineo, licèt invita, cognita fuerat: nec ad secundum redeat, cui non potest propter adulterium commissum, commisceri: sed continenter vivat, donec primus vir fuerit mortuus. Quòd si ad id induci non poterit, vir prior cogatur ad ipsam redire, & maritali affectione eam tractare, cùm adulterium non possit ei objicere, quam adulterandam tradidit, præsertim invitam. Nam etsi secundùm Evangelium, *propter fornicationem vir possit dimittere uxorem, & hæc virum;* non tamen semper propter eandem causam vir potest dimittere uxorem, vel hæc illum: cùm possit per exceptionem repelli, vel replicationem (ut in proposito casu, quòd ipse vir tradidit eam invitam alteri, vel quia ipse vir similiter fornicatus fuit.) Sed nec affinitas, quæ post matrimonium legitimè contractum, inter virum, & uxorem; iniquè contrahitur, ei debet obesse, quæ iniquitatis particeps non extitit, cùm jure suo non debeat, sine sua culpâ privari. Etsi verò quidā ex Pontificibus antecessoribus distinxerint, utrùm incestus, vel adulterium fuerit manifestum, an occultum: alii tamen asseruerunt, inter gradum proximum, & remotum potiùs esse distinguendum.

XIII. Notandum 1. Si fœmina à consanguineo mariti sit violenter cognita, nullius est rea culpæ, nullamque pœnam incurrit, prout constat ex hoc cap. At verò mariti consanguineus, qui violenter cognovit ejus uxorem, incurrit impedimentum contrahendi matrimonium cùm aliâ, quia est reus veri incestûs, *Sanch. libr. 7. disp. 15. n. 10.* & dictum suprà.

Notandum 2. Potest alter conjugum, etiam ante consummatum matrimonium, petere restitutionem alterius, si fuit in quasi possessione illius, ut patet ex hoc cap. Ubi mulier petiit restitui priori viro, cum quo per verba de præsenti matrimonium legitimè contraxerat; *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nevo num. 3.*

Notandum 3. Maritus non potest uxori objicere adulterium, & petere ab eâ separationem, si ipse auctor fuit adulterii uxoris, quia ab eo invita, & renitens fuit prostituta, ut in casu hujus cap. Sed etsi uxor etiam nolens committat adulterium, consentiente tamen marito; non potest ob id à viro dimitti, ut colligitur ex hoc cap. ibi: *præsertim invitam.* Ubi dictio *præsertim* non debet accipi pro *tantùm*, ut vult *Gl. ibid.* quia est impropria significatio, sed in propria significatione, pro *maximè.* Quare dictio *præsertim* hîc denotat idem esse in casu contrario, ita ut sensus sit, quòd mulier in casu hujus cap. excusetur ab adulterio commisso cum viro, cui tradita est; scilicet quoad maritum, præsertim si fuit invita; quia idem est, si non fuisset invita, sed volens. Ratio est: tum quià, cùm uxor ex beneplacito viri adulteratur; tunc etiam ipse est reus adulterii: tum quia injuria illata viro ob adulterium est causa, ac fundamentum divortii, quæ cessat, ipso consentiente in adulterium uxoris: *nam scienti, & consentienti non fit injuria, Reg. Jur. 27. in 6.* Unde quando maritus tradit uxorem suam consanguineo suo, etsi solùm desponsetur ipsi per verba de præsenti, nondum consummato matrimonio, fit particeps adulterii, sive ipsa sit nolens, & renitens, sive volens, & sic non potest eam repellere exceptione adulterii: sed mulier excusatur ab adulterio quoad maritum, sed non quoad Deum, si consentit, *Abb. in cit c. 6. h. t. n. 9. & Alex. de Nevo n. 9. Sanch. libr. 10. de matrim. disp. 5. n. 4.* & alii apud ipsum.

XIV. Notandum 4. Affinitas superveniens non dissolvit sponsalia de præsenti, sive matrimonium ratum,

ratum, & non consummatum, quia & hoc est indissolubile quoad vinculum ordinariè, ideóque si quis cognoscat uxorem alterius per verba de præsenti desponsatam, etiam virginem, & à viro suo non cognitam, adulterium committit, *Hostiens. hîc V. Cùm adulterium.* Veruntamen impedit talis affinitas, ex parte conjugis, qui commisit incestum, exactionem debiti: non autem ex parte alterius conjugis, qui non fuit particeps iniquitatis illius, quia affinitas iniquè contracta per copulam, scilicet illicitam, seu fornicariam, non officit ei conjugi, qui particeps iniquitatis illius non fuit, cùm is suo jure privari non debeat, sine suâ culpâ, ut habetur in hoc c. ubi etiam dicitur licèt honestum sit, ac decens, ut etiam mulier illa, quæ iniquitatis non fuit particeps, quia invita, & renitens fuit tradita consanguineo sui primi mariti, non petat ab illo debitum conjugale, idque propter publicam honestatem, id est, propter affinitatem inter ipsum, & primum virum per copulam carnalem consanguinei sui contractam, *Hostiens. hîc. V. eod.* ideóque ad hoc sit monenda; non tamen est cogenda, ut hîc deciditur. Ex quo patet, quòd etiam per illicitum, seu fornicarium concubitum inducitur affinitas, quantum ad impedimentum matrimoniale Canonicum inducendum, *Gl. hîc. V. Nec affinitas, Hostiens. hîc V. Iniquè contrahitur.*

§. III.

An impedimentum affinitatis dirimens matrimonium contractum probetur per assertionem unius, vel confessionem utriúsque conjugis?

XV. De hoc agitur inprimis in *c. De illo 3. h. t.* Ubi habetur, quòd quidam asserebat, se cognovisse uxorem fratris sui, antequam ej matrimonio jungeretur. Ad hoc respondet Pontifex Alex. III. non debere permitti, ut hac occasione matrimonium illud impetatur: nisi hoc publicum, & notorium fuerit, aut idoneis testibus comprobatum. Ratio est, quia simplici assertioni unius non est credendum: sed probatione opus est, *Gl. hîc in casu.*

Ubi notandum 1. Si unus solùm impedimentum dirimens subesse asserat, matrimonium separari non debet. At verò ad impediendum matrimonium contrahendum plenè probat unus testis, eíque creditur alleganti impedimentum dirimens, *Gl. fin hîc.* & DD. communiter; quia tunc de vitando peccato agitur, ne impediti, & inhabiles contra Ecclesiæ prohibitionem contrahendo peccent, *Sanch. libr. 1. de sponsal. disp. 71. n. 1.*

Notandum 2. Fornicatio potest dici notoria, sine aliâ probatione, ut si Clericus publicè teneat in domo concubinam, vel fœminam suspectam, Hostiens. *hîc V. Notorium, & Abb. n. 3. & Alexand. de Nævo n. 4.*

XVI. Similiter in *c. Super eo. 5. h. t.* Cùm quæsitum fuisset ex Papa Cælestino III. utrùm conjugatus, qui ante matrimonium contractum, uxoris suæ consanguineam carnaliter cognoverat, utroque, tam ipso viro, quàm uxore id fatente, idémque parte aliqua viciniæ clamante, sit ab uxore judicio Ecclesiæ separandus? Rescribit Papa, quòd propter eorum confessionem tantùm, vel rumorem viciniæ, non sunt separandi, cùm aliquando nonnulli inter se contra matrimonium colludant, & ad confessionem incestûs facilè prosilirent, si per eorum confessionem crederent se separandos. Rumor autem viciniæ non est tam validus, ut possit bene contractum matrimonium irritari, vel separari: nisi rationabiles, & fide dignæ probationes accedant.

XVII. Notandum 1. Ad dirimendum matrimonium jam contractum non sufficit sola confessio conjugum, etiamsi ambo confiteantur contra matrimonium, ut in casu hujus cap. & licèt ambo conjuges dicant affinitatem inter illos contractam esse, ante matrimonium, hoc non separatur, vel dirimitur, quia non creditur viro, vel uxori, si confiteantur in præjudicium matrimonij; statur autem confessioni eorum, si confiteantur pro matrimonio, *Gl. hîc V. Confessionem.* Ratio autem, cur stetur confessioni conjugum asserentium matrimonium esse contractum, juxta *cap. Attestationes 10. & ibi Gl. V. Evasisse, de desponſ. impub.* non autem stetur confessioni eorum contra matrimonium, ad illud dissolvendum, vel separandum; ratio, inquam, est, quia assertio conjugum, qui deponunt pro matrimonio, est valde favorabilis, & ipsis confitentibus, & toti Reipubl. cujus interest, matrimonium, ejúsque valorem defendi, ut liberis hominibus civitates repleantur, *l. 1. ff. Solut. matrim.* At verò confessio adversus valorem matrimonij est valde odiosa, tum ob præsumptionem collusionis conjugum, ut habetur in textu; tum quia confitentur in eâ re, in quâ contrahentes sibi præjudicare nequeunt, cùm matrimonij dissolutio non dependeat à potestate conjugum, quippe quod ratione Sacramenti est indissolubile; tum denique quia ejusmodi confessio præjudicat proli, & alijs bonis matrimonij, *Molin. Jurista* apud *Barbos. in Collect. in hoc c. n. 3.*

Notandum 2. Etiamsi ambo conjuges confiteantur, & asserant, affinitatem ex copulâ habitâ cum consanguinea alterius inter ipsos contractam esse, ante matrimonium, non dissolvitur, nec separari potest matrimonium postea contractum, quia periculum est, ne fortè conjuges inter se colludant contra matrimonium, ut dicitur in textu, & hac ratione via aperiatur ad dissolvendum matrimonium legitimè contractum, sicut & aliàs collusio prohibetur, *tot. tit. de collus. deteg. Alex. de Nævo hîc n. 6.* Non obstat, quòd post confessionem in Jure, seu Iudicio factam nihil quæratur ampliùs: sed confessi pro judicatis habeantur, *l. Post rem 56. ff. de re judic. junct. l. Unic. C. de Confess.* Nam hoc verum est in ijs, quæ ex confessione partium pendent, ac in libera eorum potestate sunt. At verò dissolutio matrimonij non dependet ab hominibus, sed à DEO, quia quos DEUS conjunxit, homo separare non potest, *c. Pen. caus. 33. q. 2. Abb. hîc n. 2.*

XVIII. Notandum 3. Sed neque ex hujusmodi confessione amborum conjugum dissolvi debet matrimonium, etiamsi rumor viciniæ id ipsum confirmet. Dicitur autem rumor viciniæ, quando pars aliqua,

aliqua, nempe tertia, vel quarta aliquid affirmat, in quo differt à famâ publicâ, quæ propriè est, quando tota civitas, vel vicinia, aut major ejus pars aliquid evulgat, *Abb. hîc n. 3.* Rumor autem est minùs quid, quàm fama, & non est sufficiens probatio, sine testibus, *Gl. hîc V. Confessionem in fine.*

Notandum 4. Confessioni conjugum, etiam amborum, non creditur, si fiat ea confessio adversus aliud matrimonium, quod cum altero eorum priùs initum asseritur, quia eorum testimonio in sui commodum, & in propriâ causâ crederetur, & in alterius detrimentum, quod nullo jure est concessum, *Abb. in cit. c. Super eo. n. 5. in fine h. t. Menoch. de arbitr. Judic. casu 103. n. 6.*

Notandum 5. Cùm non de dissolvendo matrimonio, quoad vinculum, agitur, sed solùm de separatione illius quoad torum; tunc creditur etiam unius tantùm conjugis assertioni contra seipsum, ut si mulier fateatur, se commisisse adulterium; tunc creditur ejus confessioni contra ipsam, ut à viro separetur quoad torum, *Abbas cit. loc. & Menoch. c. l. num. 7.*

§. IV.

Vtrùm prædictum impedimentum affinitatis oriatur etiam ex copulâ carnali attentatâ cum puellâ impubere, & an etiam ex incestu cum cognatâ legali, aut spirituali, ac denique ad quem gradum extendatur hoc impedimentum affinitatis ortum ex illicitâ copulâ habitâ cum consanguinea alterius coniugis?

XIX. De primâ quæstione agitur in *c. Fraternitati. 7. h. t.* Ubi Papa Innocentius III. approbat sententiam divortii à quodam Archiepiscopo Canonicè promulgatam in eum, qui quandam mulierem, cujus antea sororem adhuc septennem, contractis sponsalibus, extraordinariâ libidine polluerat, postea sibi copulare præsumpsit. Ratio est, quia licèt ex tali copula solùm attentata, sive extraordinariâ pollutione facta cum puellâ septenni, vel minore septennio, non oriatur affinitas cum consanguineis puellæ, quæ nonnisi ex perfectâ, & consummatâ copulâ carnali contrahitur, per quam vir, & fœmina fiunt una caro, *c. Lex. 18. caus. 27. q. 2. & c. Extraordinaria. 11. junct. Gl. V. Eodem caus. 35. q. 2.* Oritur tamen ex tali copulâ attentatâ impedimentum dirimens matrimonium, postea cum consanguineâ contractum, propter publicam honestatem provenientem ex sponsalibus de futuro, quæ ibi præcesserunt, *c. unic. de sponsal. in 6. Sanch. libr. 7. de matrim. dis. 64. n. 19.* Itaque ex sponsalibus contractis cum puellâ septenni, quæ nondum complevit septennium, si interveniat etiam copula attentata, oritur publica honestas impediens, ac dirimens matrimonium contractum cum consanguineâ sponsæ, ergo à contrario sensu sola sponsalia absque attentatione, seu conatu ad copulam cum puella minore septennio, vel sola attentatio, seu nisus ad copulam, absque sponsalibus, non inducit publicam honestatem, quæ est prima expositio hujus cap. quod alii sic exponunt: copula carnalis habita cum puella septenni, inducit affinitatem, quæ impedit, ac dirimit matrimonium postea contractum cum consanguineâ sponsæ, *Abb. hic, & Alex. de Nevo num. 2. & 3.* sed prior intellectus videtur melior.

XX. Ad secundam quæstionem respondetur. Ex incestu, cum cognatâ spirituali, vel legali, non oritur impedimentum dirimens matrimonium, nec impediens aliud matrimonium contrahere, quia copula inter cognatos spirituales tantùm, non est verè incestus, qui est consanguineorum, & affinium conjunctio: At verò cognatio spiritualis non est dicenda consanguinitas, sed potiùs habenda spiritualis proximitas, ut dicitur in *c. 1. caus. 30. q. 3.* & nullo Jure probari potest, per talem copulam induci impedimentum ad contrahendum matrimonium, *Navarr. consil. libr. 4. cons. 8. h. t. n. 6. & 8.*

XXI. Ad tertiam quæstionem dicendum est; Jure antiquo Canonico orta fuit affinitas ex copulâ illicitâ cum consanguineis alterius conjugis, sicut ex licitâ, *c. Discretionem. 6. h. t.* Ubi fit mentio copulæ cum consanguinea conjugis, non distinguendo gradum, ideóque DD. communiter apud *Sanch. libr. 7. de matrim. dis. 67. n. 3.* metiuntur gradum affinitatis ortæ ex copulâ illicitâ, juxta gradum ortæ ex licitâ copulâ, & utramque affinitatem, ad eundem gradum, scilicet quartum, extendunt, juxta *c. Non debet. 8. de consang. & affinit.* Ubi ex causâ affinitatis, non distinguendo inter ortam ex copulâ licitâ, vel illicitâ, statuitur impedimentum usque ad quartum gradum inclusivè.

Verùm hodie ex Decreto Concilii Tridentini *Sess. 24. c. 4. de reform. matrim.* restrictum est hoc impedimentum affinitatis ex fornicatione cum consanguineis ad secundum gradum his verbis: „S. Synodus impedimentum, quod propter affinitatem „ex fornicatione contractam inducitur, & matri- „monium postea factum dirimit, ad eos tantùm, „qui primo, & secundo gradu conjunguntur, re- „stringit: in ulterioribus verò gradibus statuit „hujusmodi affinitatem matrimonium postea con- „tractum non dirimere. Quare Concilium omni- „no sustulit tertium, & quartum gradum affinitatis ortæ ex fornicatione, ita ut hodie ex copula fornicaria habita cum consanguinea conjugis, ultra gradum secundum non oriatur affinitas, nec committatur incestus, sed simplex fornicatio, si quis accedat ad consanguineam intra tertium gradum ejus, qui priùs cum illa fornicatus fuit, *Sanch. cit. dis. 67. n. 7. & 8.* V. g. si Titius fornicatus sit cum Caja, potest validè inire matrimonium cum ejusdem consanguinea in tertio gradu: imò etiam licitè, quia hæc affinitas ultra secundum gradum, nec dirimit, nec impedit, seu illicitum reddit matrimonium, ut declaravit Pius V. in Motu proprio edito anno 1566. qui incipit, *Ad Romanum, Sanch. c. l. n. 4.* Sed neque affinitas orta ex fornicatione dirimit, aut impedit sponsalia de futuro subsequentia, vel præcedentia, ultra secundum gradum, quia ob eandem rationem,

tionem, ob quam impedit matrimonium, impedit etiam sponsalia, *Sanch. c. l. n. 4.*

XXII. Porro nomine fornicationis in hoc Decreto Tridentino intelligitur, non solùm simplex fornicatio, sed genericè omnis illicitus concubitus, ut adulterium, stuprum, aut quivis alius; quia ratio, ob quam Concilium restrinxit hoc impedimentum, habet locum in omni fornicatione, seu luxuriæ specie, quia scilicet ex ea non oritur aliquod amicitiæ vinculum inter affines; & sæpissimè ignoratur, quia occultè contrahitur, ac proindè multa damna ex eo impedimento consequuntur, nisi restringatur; *Sanch. c. l. n. 6.* Et hinc etiam affinitas orta ex matrimonio non est restricta solùm ad secundum gradum per Concilium Trident. sed etiam hodie dirimit matrimonium usque ad quartum gradum inclusivè, *c. Non debet. 8. tit. seq.* quia hæc restrictio ad secundum gradum in Decreto Concilii solùm est expressa de affinitate orta ex fornicatione, ergo non debet extendi ad affinitatem contractam ex copula conjugali, quia cùm vinculum matrimonii sit fortius, non sequitur, quòd restrictâ affinitate ex fornicatione, censeri etiam debeat restricta affinitas ex copulâ conjugali; *Sanch. c. l. n. 5.*

§. V.

Proponuntur, & explicantur reliqua Capitula hujus Tituli.

In his capitulis repetuntur quædam, quæ jam antea in hoc Titulo dicta sunt: nam quia Papæ propositi sunt plures diversi casus, sed similes; ideo de illis idem respondit: de connexis enim, ac similibus idem est judicium habendum, & eadem est Juris dispositio, & quod statutum est de uno, censetur etiam statutum de altero, *c. 3.* & ibi *Gl.* communiter recepta *V. Quod de uno, supr. de Constit.* ut mox ostendetur.

XXIII. Itaque inprimis in *c. Ex litteris. 8. h. t.* deciditur, quòd affinitas orta ex copula illicita dissolvit sponsalia præcedentia, & privat facultate contrahendi aliud matrimonium, ut habetur in Summa
» hujus cap. in quo talis casus proponitur. Cùm
» quidam G. nomine matrem cujusdam puellæ,
» quam sibi infra nubiles annos desponsaverat in
» uxorem, (futuram scilicet, seu sponsam de futuro) carnaliter sæpe cognovisset, sicut & postea
» ipsam puellam jam adultam: re hac delatâ ad In-
» nocentium III. is mandat eidem viro injungi pœ-
» nitentiam, ob incestum commissum, eósque
» (nempe virum, & puellam jam adultam) ab invi-
» cem separari (si ita esse constiterit) ac prohibet, ne
» mulier alteri viro nubat, si postquam scivit viri,
» & matris delictum, ei carnaliter fuit commixta.
» Insuper prohibet Papa, ne vir ille, & mater mulie-
» ris unquam ad alias nuptias transeant, sed semper
» continentiam servare teneantur, & enorme deli-
» ctum deflere, præsertim si circa personas hujus-
» modi nullum sit periculum lapsûs carnis, seu for-
» nicationis; tunc enim cum eis dispensaretur. *Gl. fin. hic.*

XXIV. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. hic textus dupliciter potest intelligi, ut notat *Abb. hic n. 2. & 3.* primò, quòd iste vir sibi desponsavit dictam puellam per verba de futuro, sive sponsalia propriè dicta, quæ dissoluta fuerunt propter affinitatem supervenientem per fornicationem commissam cum matre puellæ, & ita intelligit *Gl. hic.* Secundò potest intelligi, quòd vir iste desponsavit puellam in uxorem, id est, matrimonium contraxit cum illa per verba de præsenti: & tunc non potuit esse matrimonium inter eos, quia puella nondum erat nubilis, sed solùm erant sponsalia de futuro, ex interpretatione Juris, juxta *cap. unic. de sponsal. in 6.* & antequam puella perveniret ad legitimam ætatem, vir ille cognovit matrem illius; ideóque sponsalia fuerunt dissoluta propter supervenientem affinitatem ex fornicatione commissâ cum matre puellæ, *c. 2. h. t.* nec promissio matrimonii poterat adimpleri.

Notandum 2. hinc jam patet, quòd in casu hujus cap. dictus vir, & mater puellæ non potuerint ampliùs contrahere matrimonium inter se: nam cum matre puellæ non potuit vir iste inire matrimonium, tum propter publicam honestatem ortam ex sponsalibus initis cum puella: tum maximè propter affinitatem contractam ex copula habita cum puella: sed neque potuit vir iste contrahere matrimonium cum puella, propter affinitatem contractam ab eo ob copulam habitam cum matre ejusdem puellæ: hæc verò potuit contrahere matrimonium cum alio extraneo, si non fuit particeps iniquitatis, quia ignoranter fornicata est cum isto viro, nesciens, quòd priùs carnaliter cognoverit matrem suam: secus autem, si id scivit, ut habetur in textu, *Alex. de Nævo hic n. 6.* Sed neque vir iste, & mater puellæ poterant ampliùs contrahere matrimonium cum alio extraneo, vel alia, propter commissum crimen incestûs: si tamen de facto contraherent matrimonium cum extraneis, hoc teneret, juxta *c. Transmissæ. 4. h. t.* Ut in casu hujus cap. vir iste commisit crimen incestûs, quia priùs cognovit matrem, & postea ejus filiam, quam desponsaverat, *Abb. hic in fine, & Alex. de Nævo n. 5.*

Notandum 3. Etsi incestuosus privetur facultate contrahendi aliud matrimonium; si tamen timeatur de incontinentia, seu lapsu carnis, ut quia juvenis est, potest cum eo dispensare Episcopus, ut possit contrahere matrimonium, ut habetur in fine hic, *c. In adolescentia. 14. caus. 33. q. 2. Alex. de Nævo hic num. 3.*

XXV. Prætetea is, qui sponsalia de futuro contraxit cum aliqua, & postea sororem illius carnaliter cognovit, ab utraque abstinere debet, prout statuitur in *c. Veniens. 9. h. t.* ubi talis casus proponitur. Quidam F. nomine, tempore infantiæ, quan- »
dam puellam se ducturum in uxorem juravit, »
quamprimùm illa ad legitimam ætatem pervene- »
rit: quem pater puellæ recepit in domum suam, & »
nutrivit simul cum puella, confœderatione, seu »
promissione fidejussorum hinc inde præstitâ: is »
postea sorori puellæ se carnaliter conjunxit, & ab »
amicis persuasus, eam, quam juraverat (scilicet »
sororem illius, quam jam cognoverat) in uxorem »
accepit (de facto, quia de jure non potuit. *Gl. hic* »
V. eod.) & postea opportunitate oblatâ, cognovit »
utramque (addens iniquitatem iniquitati, *Gl. hic* »
V. Utram-

» *V. Vtramque.*) Verùm de hoc convinci non potuit » (per testes) nec suum voluit confiteri delictum. » Tandem cùm in se reversus salutis consilium quæreret, (in foro pœnitentiali) consultus Pontifex » mandat Episcopo, ut quia non solùm à malo, sed » etiam ab omni specie mali, juxta præceptum Apostoli, est abstinendum, injunctâ ei competenti » pœnitentiâ, moneat illum, & inducat, ut de cætero ab utraque abstineat.

XXVI. Pro intellectu hujus cap. notandum 1. Habens copulam carnalem cum duabus sororibus, neutram habere, & retinere potest, ut patet ex hoc cap. Non primam, cum qua contraxit priùs sponsalia, propter affinitatem supervenientem ex copula habita cum illius sorore, quæ dissolvit sponsalia, *c. Prox.* Neque secundam, cum quâ non contraxit sponsalia, & quæ non habetur loco uxoris, propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus contractis cum prima, *Hostiens. hic V. Carnaliter.*

Notandum 2. Dispositio hujus cap. ut ad neutram sororem accedat, procedit in judicio animæ, seu foro pœnitentiali: nam iste verè fuit confessus crimen in foro pœnitentiali, unde Papa non mandavit eum puniri, sed mandavit Episcopo, ut ei imponeret pœnitentiam in foro animæ, & moneret eum, ut deinceps abstineret ab utraque sorore: at verò in judicio, seu foro externo Ecclesiæ, si impedimentum sit occultum, matrimonium in facie Ecclesiæ, seu publicè contractum separari non potest, nisi aliter probetur: & præcipiatur ei, ut debitum reddat: quamvis in foro animæ reddere non possit, sed potiùs excommunicationem sustinere debeat, quàm ut reddat contra conscientiam suam, *c. Inquisitioni. 44. de sent. excomm. Gl. hic in casu, & V. Consulas, & Alex. de Nævo ibid. n. 5. & 9.*

Notandum 3. Quod hic dicitur in *princ.* aliquem, tempore infantiæ sibi desponsâsse puellã, id intelligi debet de puerili ætate, quæ incipit post septennium completum, in qua fuerunt contracta sponsalia cum illa puella, *Hostiens. hic V. Infantiæ.* vel propriè de tempore infantiæ, quo sponsalia hæc fuerunt contracta ante septennium: & tunc dici debet, quòd licèt ab initio non tenuerint, tamen postea tractu temporis, & adveniente majore ætate fuerint ratificata, cùm iste habitaret in domo sponsæ, *Abb. hic in fine, & Alex. de Nævo ibid. n. 8.*

XXVII. Similiter in *c. Tuæ. 10. h. t.* statuitur, per affinitatem supervenientem non dissolvi matrimonium priùs contractum, impediri tamen petitio» nem debiti conjugalis. Nam cùm quidam con» traxisset cum aliqua matrimonium, & post illud » contractum, & consummatum, fornicatus esset » cum sorore legitimæ suæ conjugis, quæsitum fuit » ex Papa Innocentio III. utrùm ille postea suæ uxo» ri cohabitare, & exigere debitum possit, ac redde» re requisitus? Respondet Papa, uxorem monen» dam esse, ut à commixtione viri abstineat, pro» pter publicam honestatem, & in continentia vi» vat, ac maneat, donec vir mortuus fuerit. Si ve» rò commonitioni huic parere recuset, & talis sit, » ut de lapsu ipsius (mulieris, vel etiam viri) ti» meatur: poterit ipse vir, ac debebit ei debitum » conjugale petenti reddere (sed non exigere ab eâdem, *Gl. hic V. Solvere.*) quia affinitas post matri- » monium iniquè contracta (per carnalem copu- » lam habitam cum sorore suæ uxoris) non debet » illi nocere, quæ iniquitatis particeps non existit. » Concordat *c. Discretionem. 6.* quod explicatum est suprà *n. 12. & seqq. h. t.*

XXVIII. Notandum 1. Conjux propter incestum commissum cum consanguineo, vel consanguinea alterius conjugis, modò copula fuerit consummata, ac perfecta, non potest exigere debitum; tenetur tamen reddere, ut docet *Sanch. l. 9. de matr. dis. 27. n. 1.* & multi alii apud ipsum. Ratio est: quia affinitas superveniens inter virum, & uxorem, post matrimonium contractum, etsi illud non dissolvat: quia quod legitimè factum est, non irritatur, licèt res deveniat ad eum casum, à quo non potuit incipere, *Gl. in c. Discretionem. 6. V. Officere. h. t.* privat tamen jure exigendi debitum alterum conjugem, qui in culpa fuit; attamen non liberatur ab obligatione reddendi debitum: quia innocens non debet privari jure suo, sine culpâ: consultum tamen est, ut de cætero uterque abstineat à consortio alterius, & contineat, *Ab. hic n. 2. & Alex. de Nævo n. 2.* Ex quo infert *Sanch. cit. dis. 27. n. 9.* quòd peccet mortaliter hujusmodi incestuosus, si absque dispensatione exigat debitum à conjuge insonte, quia violat præceptum in re gravi.

Notandum 2. Quamvis in *c. Discretionem. 6. & in c. Tuæ. 10. h. t.* impedimentum, quod consurgit ex copula carnali illicita, appelletur publica honestas, ut patet ex illis verbis ibi: *abstineat propter publicam honestatem*; ideòque plures DD. asserant, ex copula illicita naturali non oriri affinitatem, sed solùm ex copula licita, & conjugali: verius tamen est, etiam ex copula illicita, & incestuosa oriri affinitatem, ut constat ex *Concil. Trident. Sess. 24. de reform. matrim. c. 4.* & ex hoc c. ubi hoc impedimentum appellatur publica honestas, id est, ut explicat *Gl.* ibi *V. Eodem.* affinitas, adeoque nomine publicæ honestatis hic intelligitur affinitas orta ex illicita copula cum consanguineo, vel consanguinea uxoris suæ, ut explicatur statim in ipso textu hujus c. in fine, & docet *Sanch. l. 7. de matrim. dis. 64. n. 16.*

Notandum 3. Quamvis ex illicita copula viri habitâ cum sorore, vel alia consanguinea uxoris, non oriatur impedimentum publicæ honestatis, ut dictum, sed affinitatis: nam publica honestas propriè oritur ex contractu sponsaliorum, vel matrimonii, *c. unic. de sponsal. in 6.* honestum tamen est, id est, honestas postulat, ut uxor non conjungatur carnaliter nec commisceatur cum viro, qui sororem suam turpiter cognovit: & sic etiam potest explicari, quod hic de dicitur publica honestate, ut notat *Abb. hic n. 3.*

XXIX. Sed jam hic dubitatur, quoto gradu, sive intra quem gradum consanguinitatis, debeat persona carnaliter cognita à conjuge esse conjuncta alteri conjugi, ut conjux, qui incestum commisit, prohibeatur debitum exigere à conjuge. In qua re omnes conveniunt, hoc impedimentum, spectato Jure antiquo Canonico, extendi usque ad quartum gradum consanguinitatis: quia fundamentum hujus impedimenti est affinitas iniquè contracta ex eo incestu cum altero conjuge, *c. Discretionem. 6. & c. pen. h. t.*

pen. h. t. ibi: *cùm affinitas post matrimonium iniquè contracta illi nocere non debeat:* ac proinde ad eum consanguinitatis gradum extendi debet, & non ultrà, ex quo oritur affinitas per copulam contracta, videlicet usque ad quartum gradum inclusivè, juxta *c. Non debet. 8. tit. seq. Sanch. l. 9. de matrim. disp. 27. n. 12.*

Verùm post Decretum Concilii Tridentini *Sess. 24. de reform. matr.* probabilius est, copulam habitam cum consanguineis alterius conjugis non impedire petitionem debiti conjugalis, ultra secundum gradum: sed quoad hoc etiam Jus antiquum correctum esse: quia impedimentum hoc, non tam ex incestu, quàm ex affinitate inde contractâ oritur: certum autem est, eum, qui incestum commisit cum propriis consanguineis, non prohiberi petere debitum à propria conjuge, idque non ob aliam rationem, quàm quia ex tali incestu non oritur affinitas, & consequenter cessat etiam prohibitio petendi debitum, *Sanch. c. l. n. 14.* Ubi addit, ita etiam declarâsse S. Congregat. Concilii Decretum illud, quam declarationem ibidem refert.

XXX. Postremò similis priori casus proponi- » tur in *c. Jordanæ. 11. & ult. h. t.* Nam laicus qui- » dam Joannes nomine, cum quadam puella, Jor- » dana nomine, necdum decenni, per verba de fu- » turo contraxit (sponsalia) eâque intra eundem » annum carnaliter cognitâ, postea matrem ipsius » sibi matrimonialiter copulavit, & carnaliter ean- » dem cognovit. Quare Jordana Pontifici Grego- » rio IX. supplicavit, ut cùm continere nequeat, » salubriter sibi super hoc providere dignetur, ne » jure suo, sine propria sua culpa, fraudetur. Ad » hoc respondet Pontifex, & mandat Episcopo » Diœcesis, ut si ita se res habeat, utrumque ad per- » petuam continentiam vovendam moneat, & in- » ducat. Si verò induci nequeant, injunctâ Joan- » ni competente pœnitentiâ propter commissum » incestum, eum per Ecclesiasticam Censuram com- » pellat, ut eidem Jordanæ cohabitet, & conjugale » debitum reddat, si exactum fuerit.

XXXI. Notandum 1. Sicut per affinitatem supervenientem non dissolvitur matrimonium verum priùs contractum, ut ex suprà allatis Canonibus patet: ita nec dissolvitur matrimonium præsumptum: nam ista puella contraxit sponsalia de futuro cum Joanne, quæ postea ab eodem carnaliter fuit cognita, & sic sponsalia illa per copulam postea habitam cum sponsa Jure antiquo transierunt ex præsumptione Juris in verum matrimonium, juxta *c. Is qui. 30. de sponsalib. Abb. hìc n. 1. & Alex. de Nevo n. 1.* de quo dictum suprà *Tit. 1.*

Notandum 2. Ex copula carnali habita cum puella minore, seu impubere potest præsumi pubertas, & consequenter etiam matrimonium de præsenti contractum, præsertim si malitia suppleat ætatem, ut in casu hujus cap. quia puella, quæ nondum decimum ætatis suæ annum compleverat, carnaliter fuerat cognita à sponso; ideo præsumitur, ipsam jam maturam esse, & habilem ad contrahendum matrimonium, *Abb. hìc n. 2. Alex. de Nævo n. 2.*

Notandum 3. In casu hujus cap. vir privatur jure exigendi debitum ab uxore sua, propter incestum commissum cum matre puellæ, quamvis reddere teneatur conjugi petenti. Quin imò honestum est, ac decens, ut ipsa etiam uxor non exigat debitum, propter affinitatem contractam cum marito; ideóque ambo conjuges ad perpetuam continentiam servandam induci debent: & si recusent; tunc viro imponenda est pœnitentia, propter incestum commissum, & quidem major, quam propter adulterium, quia incestus est gravius delictum, *Gl. hìc V. Pœnitentiâ*, & compelli debet, ut uxori cohabitet, & debitum reddat, ut habetur in fine hujus cap. sed exigere ipse non potest, *Gl. fin. hìc, Alex. de Nævo hìc n. 4.* At verò uxor, cùm non fuerit particeps illius iniquitatis monenda est ad talem continentiam, & inducenda, sed non cogenda, quia non debet privari jure suo, sine culpa sua, ut dicitur in *c. pen. h. t.*

TITULUS XIV.
DE CONSANGUINITATE, ET AFFINITATE.

Actum est in superioribus Titulis de cognatione spirituali, & legali, ac de affinitate contracta ex copula illicita: sequitur nunc, ut agatur de cognatione naturali, seu carnali; ideóque subjungitur hic Titulus de consanguinitate, & affinitate licita, qui extat etiam in Clementinis.

SECTIO I.
DE CONSANGUINITATE.
§. I.
Quid sit consanguinitas, & quid linea, & gradus consanguinitatis, & quomodo sint computandi?

I.

ASSERTIO 1. Consanguinitas communiter definitur à Theologis, & Jurisperitis: *Vinculum personarum, quæ ab eodem stipite, seu progenitore, eóque propinquo, per carnalem propagationem descendunt:* unde & propinquitas sanguinis appellatur. Dicitur autem consanguinitas, quasi sanguinis unitas, quia de communi sanguine descendunt, prout habetur *caus. 35. q. 5.* in declarat. Arboris consanguinitatis, quæ fundatur in naturali ejusdem sanguinis communicatione, ita ut qui eo inter se conjunguntur, consanguinei dicantur, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 50. n. 1.* Requiritur autem ad consanguinitatem, ut ab eodem stipite propinquo descendant: nam qui ab eodem communi stipite, seu progenitore remoto de-

to descendunt, consanguinei vocari non solent: quamvis enim virtus generativa primi parentis Adami in omnibus descendentibus, secundùm similitudinem specificam, seu humanam perseveret; non tamen secundùm similitudinem individualem, juxta quam parentes generant prolem sibi similem, quæ eorum imaginem, & complexionis, ac morum effigiem refert: quæ virtus, quò magis à communi stipite, seu generante per succedentes generationes progreditur, eò magis similitudo, seu proportio sanguinis minuitur, ac deficit: alioquin omnes homines inter se consanguinei forent, quippe ab eodem parente Adamo descendentes, *Sanch. c. l, Laym. l. 5. tract. 10. p. 4. c. 4. n. 1.* Durat igitur cognatio inter eos omnes, qui secundùm commune hominum judicium, eundem sanguinem participant: quæ participatio ob diversam commixtionem, & distantiam à primo stipite deficit, *Coning dis. 32. de Sacram. dub. 1. n. 1.* Additur in definitione, *per carnalem propagationem:* alioquin Adam, & Eva fuissent consanguinei, quia Eva ex costa Adami formata fuit, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 6. n. 3.* At inter Christum, & B. Virginem ejus Matrem vera fuit consanguinitas, quia ex sanguine Mariæ conceptum fuit, & formatum Corpus Christi, quæ subministravit conceptioni Christi totum illud, quod veræ matres naturales subministrant, *Sanch. cit. dis. 50. n. 1.*

Objicitur contra hanc definitionem, filios Adami verè fuisse ipsius consanguineos, licèt ab uno communi stipite per carnalem generationem non descenderint. Resp. propter hanc rationem quidam addiderunt huic definitioni hæc verba: *vel quarum* (personarum) *una ab altera descendit;* ut comprehendantur etiam filii Adami: quamvis dici possit, hîc definiri à Doctoribus consanguinitatem, prout hodie in usu est, *Laym. c. l.*

II. Ubi præterea notandum, quòd consanguinitas dupliciter in Jure accipitur. 1. Strictè, & civiliter, prout comprehendit tantùm fratres ex eodem patre genitos, vel eos tantùm, qui per masculinam lineam, seu per virilis sexûs cognationem sunt conjuncti, & Agnati vocantur, sive mares sint, sive fœminæ, videlicet Titius, & filii, ac filiæ ejus, & germani fratres, fratrúmq; filii, ac filiæ agnati dicuntur. 2. Accipitur consanguinitas latè, ac naturaliter, non tantùm pro iis, qui ex parte patris, sive per masculinam lineam sunt conjuncti, sed etiam pro iis, qui ex parte matris, sive per maternam lineam conjunguntur, & cognati dicuntur, ita ut tam agnati, quàm cognati, & omnes descendentes, sive à maribus, sive à fœminis comprehendantur, quæ est naturalis, ac propria significatio hujus loci, & in Jure Canonico usurpata, de quibus videri potest *l. 10. ff. De gradibus. Covarr. c. l. n. 2. Barbos. in Collect. h. t. in princ. num. 7.*

III. ASSERTIO 2. *Linea consanguinitatis est ordinata series, seu connexio personarum sanguine junctarum, quæ ab eodem stipite descendunt, gradus continens, & cognationes distinguens.* Dicitur autem stipes illa persona, à qua omnes personæ, de quarum conjunctione quæritur, descendunt, & originem ducunt. Est autem triplex Linea, una ascendens, sive superior, in qua continentur omnes illæ personæ, à quibus aliæ originem ducunt, ut pater, avus, proavus, & aliæ personæ ascendentes in infinitum. Altera est linea descendens, quæ etiam inferior appellatur, in qua continentur illæ personæ, quæ ab ascendentibus originem duxerunt, ut sunt filii, nepotes, pronepotes, & omnes cæteri descendentes in infinitum, & hæ duæ lineæ vocantur lineæ rectæ. Tertia est linea ex transverso, sive collateralis, quæ complectitur illas personas, quæ à latere sunt conjunctæ, quarum scilicet neutra, vel nulla ab altera, sed utraque, aut omnes ab uno alio principio originem ducunt, sive ab uno stipite progenitæ sunt, ut fratres, ac sorores, eorúmque filii, patruus, & amita, patrueles, & consobrini, & reliqui transversales, *Laym. cit. c. 4. n. 3.* Et hæc linea transversalis rursus dividitur in æqualem, & inæqualem. Linea æqualis dicitur, quando illi, de quorum consanguinitate quæritur, æquali, seu pari gradu distant à communi stipite: veluti duo fratres; uterque enim pariter distat à communi stipite, scilicet à patre, uno gradu. Linea inæqualis dicitur, quando personæ, de quarum consanguinitate quæritur, non pariter distant à communi stipite, sed una persona aliam gradu præcedit: sic frater, & filius fratris distant à communi stipite, scilicet patre inæqualiter, frater quidem uno gradu: filius verò fratris est patri conjunctus in secundo gradu; adeoque sunt in linea inæquali, *Schneidevv. Instit. de nupt. de arbore consanguinitatis. §. Quotuplex est linea?*

Gradus consanguinitatis definitur, *distantia unius personæ ab altera in eâdem linea consanguinitatis, qua cognoscitur, quæ persona sit stipiti propior.* Et dicti sunt gradus ad similitudinem scalarum, quas ita ingredimur, ut à gradu ad gradum proximum transeamus, *Laym. c. l. num. 3. Schneidevv. c. l. §. Quid est gradus?*

IV. ASSERTIO 3. Ad computandos, & dignoscendos consanguinitatis gradus tres communiter assignari solent regulæ. Prima est, pro linea recta ascendentium, & descendentium, quæ tam Jure Canonico, quàm Civili est recepta: *Tot sunt gradus in linea recta descendente, vel ascendente, quot sunt personæ, unâ demptâ:* nempe comuni stipite, à quo prima origo ducitur. Unde pater, & filius in primo gradu juncti sunt, avus, & nepos in secundo gradu, proavus, & pronepos in tertio, abavus, & abnepos in quarto gradu, & sic deinceps. Ratio hujus regulæ est, quia pater, secundùm se, non constituit gradum, sed in ordine ad filium, qui ab ipso descendit; ergo pater cum filio constituit primum gradum: & præterea ipse filius cum filio à se genito constituit alterum gradum. Quare inter has tres personas, videlicet avum, patrem, & nepotem dantur duo tantùm gradus, & consequenter in hac linea computandi sunt tot gradus, quot sunt personæ, quæ à se invicem procedunt, unâ demptâ, *Sanch. cit. dis. 50. n. 4*

V. Secunda regula pro linea transversa æquali, in qua personæ junctæ æqualiter distant à communi stipite, est, *quot gradibus personæ singulæ distant à communi stipite, totidem distant inter se.* Quare quia duo fratres, vel sorores uno solùm gradu, in linea recta, distant à communi stipite, ideo etiam ipsi inter se uno tantùm gradu distant in linea transversa: patrueles verò, & consobrini, hoc est, duorum fratrum, vel sororum filii, vel filiæ, quia in recta linea, à com-

muni stipite, hoc est, avo, & avia, duobus gradibus distant: ideo sunt in secundo gradu lineæ transversæ. Similiter filii, & filiæ patruelium, & consobrinorum sunt in tertio gradu juncti in linea transversa, quia in linea recta tribus gradibus distant à communi ipsorum stipite, nempe proavo, & proavia. Nepotes verò eorum sunt in quarto gradu inter se juncti, quia in linea recta quatuor gradibus distant à communi suo stipite, nempe abavo, & abavia, & sic deinceps in reliquis descendentibus. Ratio autem est, quia cùm tota, & adæquata ratio conjunctionis horum sit unio cum stipite communi, jure merito computantur gradus, juxta distantiam ab illo, nec possunt magis, vel minùs distare inter se, quàm à stipite, *Sanch. cit. disp. 50. n. 5.* quæ regula traditur in *c. Ad Sedem.* 2. qui est Papæ Alexandri II. & *c. Parentelæ.* 4. qui est Papæ Zachariæ, *caus. 35. q. 5.*

VI. Tertia regula pro linea transversa inæquali, inter personas, quæ inæqualiter distant à communi stipite, hæc Jure Canonico est recepta: *quot gradibus persona, quæ remotior est, distat à communi stipite, totidem gradibus quoque, sive eodem gradu distant inter se:* idque sumitur ex *c. ult. h. t.* Unde patruus, vel amita, id est, frater, vel soror patris sunt in secundo gradu consanguinitatis cum liberis fratris sui: & avunculus, vel matertera, hoc est, frater, vel soror matris in secundo gradu cum liberis sororis suæ: nam quia nepotes hi ex fratre, vel sorore distant in linea recta duobus gradibus à communi stipite, nempe ab avo suo, cujus filius fuit eorum patruus, vel filia eorum amita: vel ab avia, cujus filius fuit avunculus, vel filia matertera; ideo ipsi non minùs, quàm duobus gradibus distant à patruo, vel amita, avunculo, vel matertera.

VII. Cæterùm hæc procedunt secundùm Jus Canonicum: at verò secundùm Jus Civile, in linea collaterali æquali, & inæquali, tot censentur esse gradus, quot sunt personæ, stipite dempto, sive quot sunt personæ collaterales: quâ ratione duo fratres sunt in secundo gradu, quia sunt duæ personæ collaterales: nam pater, qui est in linea recta, & communis stipes utriùsque, non computatur: patruus, & filius fratris sunt in tertio gradu, quia sunt tres personæ collaterales, nimirum duo fratres, & filius fratris: filii verò fratrum sunt in quarto gradu, quia sunt quatuor personæ collaterales, scilicet duo fratres, & duo patrueles, prout habetur in *c. Ad Sedem.* 2. *caus. 35. q. 5.* Est autem computatio graduum Juris Canonici servanda, quoad matrimonium, de quibus Jus Civile nihil disponere potest: quoad hæreditarias verò successiones servari debet computatio Juris Civilis, tam in foro sæculari, quàm Ecclesiastico, cujus est de hæreditatibus disponere, & de hac computatione graduum dictum est suprà *libr. 3. Tit. 27. sec. 1. §. 1.* Sed in aliis contractibus, aliisque actibus similibus, quælibet computatio servanda est in suo foro, Civilis in foro sæculari, Canonica in foro Ecclesiastico, *Sanch. cit. disp. 50. num. 8.*

* * *

§. II.

Quinam gradus consanguinitatis, & quo Jure matrimonium dirimant?

VIII. Assertio 1. Matrimonium in primo gradu lineæ rectæ, scilicet inter patrem, & filiam, matrem, & filium Jure naturæ irritum est, & per consequens etiam indispensabile ab Ecclesia. Est communis omnium DD. sententia apud *Sanch. l. 7. de matr. disp. 51. n. 7.* Ratio est: quia carnaliter commisceri parentes cum liberis, secundùm se, & ex rei natura fœdum est, ac illicitum: ergo matrimonium, per quod jus, & potestas traditur talis copulæ carnalis, Jure naturæ non solùm illicitum, sed etiam nullum est, ac invalidum; adeoque DEUM ejus contrahendi potestatem concessisse censeri non potest. Antecedens patet, tum ex naturali instinctu non solùm omnium gentium, quæ bene institutæ sunt: sed etiam quorundam animalium, quæ à tali concubitu abhorrent. Tum quòd nimia familiaritas, paritas, & turpitudo, quæ reperitur in actu conjugali, naturaliter repugnat reverentiæ, & submissioni à filiis parentibus debitæ. Conseq. prob. quia nemo potest, nec validè quidem se obligare, & tradere divisionem corporis sui ad id, quod ex natura rei est turpe, ac illicitum, & peccato obnoxium. Est tamen probabile, hoc non esse ita intrinsecè malum, & naturæ repugnare, quin saltem in unico casu publicæ necessitatis conservandi genus humanum, deficientibus omnibus aliis hominibus, si superesset solus pater, & filia; vel filius, & mater, cohonestari posset tale matrimonium; adeoque & DEUS in eo dispensare posset, reddendo in ordine ad actum conjugalem tantùm filiam patri æqualem, ob bonum publicum, & commune, cui meritò jus reverentiæ patri debitum, quippe privatum, cederet, *Sanch. cit. disp. 51. n. 10. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 6. n. 1.* Nec obstat, quòd obligatus simplici voto castitatis illicitè contrahit matrimonium, sed validè. Nam tale matrimonium ideo est validum, quia copula carnalis inter tales personas non est secundùm se turpis, & illicita, sed solùm peraccidens ratione voti: copula autem inter consanguineos primi gradûs est secundùm se semper turpis, & illicita, præter casum suprà allatum, *Laym. c. l.* contra *Coning disp. 32. de Sacram. dub. 1. num. 5.*

IX. Assertio 2. Probabilius est, matrimonium, etiam in secundo, imò etiam quovis ulteriore gradu in linea recta, esse ipso jure naturali irritum, ac proinde matrimonium inter ascendentes, & descendentes, in linea recta, non tantùm usque ad quartum gradum, sed in infinitum esse invalidum, videlicet avi cum nepte sua, proavi cum pronepte, item aviæ cum nepote, proaviæ cum pronepote, & sic deinceps, *Coning cit. disp. 32. n. 16. Laym. cit. c. 6. n. 2.* & alii apud *Sanch. cit. disp. 51. n. 12.* Ex quo inferunt, si hodie Adam resurgeret, non posset ullam in uxorem ducere, quippe cùm sit communis totius generis humani parens: licèt contrarium teneant *Sanch. & Tanner.* Sed probatur; quia ita expressè deciditur in *l. Nuptiæ. 53. ff. de ritu nupt.* ubi dicitur: nuptiæ consistere

sistere non possunt inter eas personas, quæ in numero parentum, liberorumve sunt, sive proximi, sive ulteriores sint. Et *l. ult. ff. eodem,* Jure gentium incestum committit, qui ex gradu ascendentium, vel descendentium uxorem duxerit. *& §. Ergo non omnes Instit. eod.* quæ leges cùm per Jus Canonicum non sint correctæ (Nam *cap. Non debet.* 8. *h.t.* non loquitur de gradibus lineæ rectæ, sed transversæ solùm) meritò servandæ sunt etiam in foro Ecclesiastico. Ratio est: quia omnes ascendentes sunt, & dicuntur verè parentes, & majores, à quibus descendentes, non tantùm per accidens, sed per se dependent, tanquam à principiis generationis suæ, cùm causa causæ sit etiam causa causati: & non minùs, naturaliter loquendo, impossibile est, aliquem esse sine generatione avi, quàm sine generatione patris: consequenter nepotes avis suis, aliisque Majoribus ascendentibus, naturali jure, debent non minorem reverentiam, & submissionem, quàm parentibus suis: huic autem adversatur turpitudo reperta in copula conjugali, ut suprà dictum. Hinc etiam apud omnes gentes bene moratas, & institutas talia matrimonia fuerunt abominanda. Nec refert, quòd participatio sanguinis communicata à virtute generante communis stipitis, sit minor in remotioribus descendentibus, ac tandem omnino extinguatur, & desinant esse consanguinei. Nam hic non tantùm spectatur major, vel minor participatio sanguinis (sicut fit in linea transversa) quàm ratio principii, cui per se reverentia debetur: omnes autem ascendentes naturaliter, & per se sunt principium necessarium descendentium, *Coning c. l. n.* 18.

X. Assertio 3. Probabilius est, etiam in primo gradu consanguinitatis lineæ transversæ, videlicet inter fratres, & sorores matrimonium jure naturæ esse irritum, quamvis etiam opposita sententia sit probabilis. Prior sententia est communior, quam tenet *Sanch. l. 7. de matrim. dis.* 52. *n.* 11. & alii apud ipsum. Probatur 1. quia in *c. Gaudemus.* 8 *de divort.* videtur innui, infideles ad fidem conversos separandos esse, si conjuncti in primo gradu consanguinitatis etiam lineæ transversæ, tempore infidelitatis, matrimonium inierunt, quia ibi dicitur, non esse separandos, quando sunt conjuncti in secundo, vel aliis ulterioribus gradibus consanguinitatis: ergo à contrario sensu, quando sunt conjuncti in primo gradu, sunt separandi, quia is gradus jure naturali matrimonium irritat: quamvis hoc argumentum, quippe desumptum ab auctoritate negativa, non convincat. Probatur 2. quia pleræque etiam gentes tale matrimonium sunt detestatæ, teste Aristotele *l. 2. Politic. c. 2.* & quæ illud permittebant, graviter fuerunt reprehensæ, & notatæ tanquam barbaræ, ut refert S. Augustinus *l. 22. contra Faust. c.* 35. Ratio est, quia inter fratres, & sorores est naturalis quidam pudor, ac reverentia, cui valde repugnat actus conjugalis, per quem turpitudo alterius revelatur. Unde *Gen. c.* 20. ex eo, quòd Sara dicta est soror Abrahami, Pharao putavit non esse uxorem ipsius; & quia tunc nulla adhuc existebat lex positiva, quæ prohiberet tale matrimonium, sequitur ipso lumine naturali tunc notum fuisse, inter fratrem, & sororem non posse matrimonium consistere: ideòque etiam Abraham ad amoliendam à se suspicionem conjugii apud Ægyptios, putavit satis esse, si diceret, Saram esse sororem suam, *Exod. c.* 12. Confirmatur: quia cùm fratres, & sorores ab incunabilis simul habitent, valde inflammarentur ad concubitum, nisi persuasum haberent, conjugia sibi prohibita esse ab Auctore naturæ. Excipitur tamen casus necessitatis, qualis fuit inter filios, & filias Adæ in exordio mundi ad propagandum genus humanum. Et quamvis sibi invicem fratres, & sorores non debeant tantam reverentiam, quantam patri, & matri, inde tamen non sequitur, posse inter illos matrimonium subsistere: sed solùm non ita strictè inter illos jure naturæ prohibitum esse matrimonium, sicut inter parentes, & liberos. Denique Ecclesia nunquam in hoc gradu dispensavit, etsi aliquando fuerit petitum à Pontifice, *Sanch. c. l.*

XI. Opposita tamen sententia est etiam probabilis, nempe quamvis matrimonium ejusmodi inter fratres, & sorores initum ex se sit illicitum, & indecens, ac proinde jure naturæ prohibitum: non tamen ita, ut etiam eodem jure sit irritum, in quam magis inclinat *Coning cit. dis.* 32. *n* 19. Ratio est: tum quia fratres, & sorores non habent immediatam inter se conjunctionem sanguinis, & reverentiam, sed tantùm ratione parentum, quæ non ita videtur repugnare matrimonio, ut illud irritet: tum quia videtur credibile, DEUM talia matrimonia tanquam valida permisisse: præsertim cùm facilè fieri potuerit, ut cùm in exordio mundi, ob necessitatem humani generis propagandi, fratres, & sorores inter se matrimonium contraherent, etiam postea eodem propagato, talis consuetudo apud gentes quasdam permaneret. Addit tamen *Coning c. l.* apud omnes ferè gentes hoc matrimonium semper jure positivo fuisse irritum.

XII. Assertio 4. In secundo gradu consanguinitatis lineæ transversæ, & multò magis in reliquis ulterioribus gradibus matrimonium non est jure naturali irritum, *Sanch. cit. dis.* 52. *n.* 11. & alii ex communiore sententia. Probatur, quia in *cit. c. Gaudemus.* 8. *de divort.* deciditur, infideles ad fidem conversos, si in secundo, vel ulterioribus gradibus lineæ obliquæ matrimonium contraxerint, separandos non esse, cùm Constitutionibus Canonicis non arctentur: at separandi essent, si matrimonium in his gradibus esset contra Jus naturæ, cui infideles subjiciuntur. Constat etiam, sanctos viros in Veteri Testamento in his gradibus matrimonium inijsse; sic enim Abraham duxit in uxorem Saram filiam fratris sui Aram, *Gen. c.* 11. & Isaac Rebeccam consobrinam suam. Denique videmus, S. Pontificem passim dispensare in gradibus lineæ obliquæ æqualis, & inæqualis, quia inter consanguineos in ulterioribus gradibus non est tanta familiaritas, & reverentia.

XIII. Assertio 5. Etsi olim Jure Ecclesiastico matrimonium inter consanguineos in linea transversa irritum fuit usque ad septimum consanguinitatis gradum inclusivè, ut constat ex *c. Ad Sedem. 2. caus.* 35. *q.* 5. *c. Nullum.* 7. *c. De consanguinitate.* 17. *c. Nulli.* 19. *caus.* 35. *q.* 3. Postmodum autem in Concilio Generali Lateranensi sub Innocentio III. restricta fuit prohibitio graduum consanguinitatis, & affinitatis usque ad quartum gradum inclusivè,

clusivè, ut constat ex *c. Non debet. 8. h. t.* Ubi idem
» Pontifex inprimis ait : Cùm non debeat repre-
» hensibile judicari, secundùm varietatem tempo-
» rum, statuta humana quandoque variari, si urgens
» necessitas, vel evidens utilitas id exposcat, quia ipse
» DEVS, quæ in Veteri Testamento statuerat, post-
» ea nonnulla mutavit in Novo : ideo idem Papa
» prohibitiones de conjugio in secundo, & tertio
» genere affinitatis minimè contrahendo, & ne so-
» boles ex secundis nuptiis suscepta copuletur cum
» consanguineis prioris viri, & Constitutiones su-
» per his editas, sacro approbante Concilio, revo-
» cat, quia difficultatem frequenter inducebant,
» & pericula animarum parabant: & decernit, ut sic
» contrahentes de cætero liberè copulentur, cùm
» cessante prohibitione, cesset effectus. Deinde sta-
» tuit, ne prohibitio copulæ conjugalis ultra quar-
» tum consanguinitatis, aut affinitatis gradum de-
» inceps excedat, quia in ulterioribus gradibus, jam
» non potest huiusmodi prohibitio, absque gravi
» dispendio, generaliter observari : quaternarius e-
» nim numerus bene convenit prohibitioni corpo-
» ralis conjugii, cùm vir non habeat potestatem sui
» corporis, sed mulier, & è converso; quia quatuor
» humores sunt in corpore humano, quod constat
» ex quatuor elementis, *cit. c. Non debet. §. Prohibi-*
» *tio.* Denique in fine præcipitur, ut hæc prohibi-
» tio graduum usque ad quartum gradum sit perpe-
» tua, ita ut si quis contra illam præsumpserit co-
» pulari, nulla unquam annorum longinquitate de-
» fendatur ; cùm diuturnitas temporis peccatum
» non minuat, sed augeat, non obstantibus quoque
» quibusvis Constitutionibus contrariis.

XIV. Pro declaratione hujus celebris cap. notandum 1. Leges humanæ, ob causam publicæ necessitatis, vel utilitatis, rectè mutari possunt, quia fieri potest, ut lex, quæ nunc est justa, mutato rerum statu, fiat iniqua, quippe quæ præsenti Reipubl. statui minimè conveniat, imò perniciosa, & gravis sit; lex enim tempori conveniens esse debet, *c. Erit autem. 2. dis. 4. Covarr. in c. Alma p. 2. in princ. n. 2. Sayrus in Clavi Regia l. 3. c. 10. n. ult.*

Notandum 2. Olim erant tria genera affinitatis, primum, secundum, & tertium, quorum duo posteriora jam sunt sublata per hoc cap. de quibus infrà. Similiter sublata est in hoc cap. prohibitio, ut nullus ex consanguineis viri præmortui posset matrimonium contrahere cum prole ex secundo viro per mulierem suscepta: & è converso, nullus ex consanguineis uxoris præmortuæ posset matrimonium inire cum prole suscepta ex secundis nuptiis. Ratio est : quia huiusmodi prohibitiones erant inductæ magis propter publicæ honestatis justitiam, quàm propter affinitatem; quia vera affinitas in his defecit, *Gl. hic V. Secundis nuptiis.*

XV. Notandum 3. Prohibitio matrimonii inter consanguineos, quæ olim extendebatur ad septimum gradum in linea transversali æquali, vel inæquali, postea restricta fuit ad quartum usque gradum consanguinitatis, & affinitatis inclusivè, *cit. c. Non debet. §. Prohibitio quoque.* Ratio autem, cur Ecclesia matrimonium inter consanguineos, & affines, ad certum usque gradum prohibuerit, sumitur, tum ex reverentia, quam cognati sibi invicem debent ob sanguinis communionem, & originem tractam ab eodem stipite, seu progenitore, cui reverentiæ valdè detrahit actus conjugalis, quia turpitudinem quandam continet ipsi contrariam, quam rationem tradit *S. Thom. 2. 2. q. 154. art. 9. in Corp.* Tum quia hujusmodi prohibitio facit ad dilatandam amicitiam in genere humano, dum ineuntur matrimonia cum extraneis: indéque Communitas Reipubl. & societas hominum magis coalescit. Tum denique, quia cùm inter consanguineos, & affines magna intercedat familiaritas, frequenter inter eos periclitaretur pudicitia, si licitum esset iis matrimonium inter se contrahere, *Coning dis. 32. de Sacram. n. 3. Sanch. l. 7. de matrim. dis. 53. n. 3.*

XVI. Meritò autem Ecclesia prohibitionem illam matrimonii inter consanguineos, & affines restrinxit ad quartum gradum, secundùm computationem Canonicam, quia, ut dicitur in *cit. c. Non debet,* in ulterioribus gradibus jam non poterat, absque gravi dispendio, hujusmodi prohibitio generaliter observari, cùm sæpe difficulter possit sciri, quinam quinto, sexto, aut septimo gradu juncti sint, eò quòd tam remotam cognationem homines non soleant ita computare, imò etiam vix æstimare; ideóque facilè incognita maneat. Accedit, quòd etiam ipsa realis participatio, seu communicatio ejusdem sanguinis ex primo communi stipite traducta, vix ultra quartam generationem perdurat, ob perpetuam humani corporis resolutionem, & commixtionem cum alio sanguine, *Tanner. tom. 4. dis. 8. de matrim. q. 4. dub. 4. n. 52.* Neque verò ratio posita in *cit. c. Non debet.* ob quam restrictio ista ad quartum gradum facta est, quia scilicet *Corpus humanum ex quatuor humoribus, & Elementis constat,* est puerilis, & ridicula, ut nugantur hæretici. Nam præterquam quòd illa ratio non sit præcipua, nec principalis illius restrictionis graduum, sed solùm quædam ratio congruentiæ : non tamen est inepta, aut ridicula, sed planè physica: quia cùm corpus humanum ex quatuor elementis, adeoque etiam ex quatuor humoribus, calore, & siccitate, frigore, & humiditate constet, colligitur probabiliter, ob continuum eorum inter se conflictum, vim ejusdem sanguinis à primo stipite tracti, ultra quartum gradum deficere, ut bene explicat *Sanch. cit. dis. 53. n. 6.*

XVII. Ex dictis infertur, si duo consanguinei inæqualiter distent à communi stipite, ita ut unus distet ultra quartum gradum, alter verò intra illum; tunc possunt inter se matrimonium contrahere, prout expressè habetur in *c. Vir, qui, 9. & ult. h. t.* Ubi Gregorius IX. ita rescribit: Vir, qui à stipite di- »
stat quarto gradu (scilicet ex uno latere) & mulier, »
quæ ex alio latere distat à stipite quinto gradu, se- »
cundùm regulam approbatam, quâ dicitur; *quoto* »
gradu remotior distat à stipite, & à quolibet per aliam »
lineam descendentium ab eodem, licitè possunt matrimo- »
nialiter copulari. Ratio est : quia hîc attenditur gradus consanguinitatis penes distantiam remotioris à stipite, sive computatio fit à remotiore: cùm ergo remotior à stipite distet ultra quartum gradum, sive in quinto gradu, sequitur nullam esse prohibitionem matrimonii inter illos, juxta *c. Non debet. 8. h. t. Sanch. cit. dis. 53. n. 4.*

Id verò procedit, etiamsi alter consanguineus distet in

stet in primo, vel ulteriore gradu à communi stipite, quia nihilominus cum distante in quinto, vel ulteriore gradu validè contrahet matrimonium, licèt aliqui contrarium dicant; vera tamen est hæc opinio, quam tenet *Sanch. cit. dis. 53. n. 5.* & alii apud ipsum. Et est communissima sententia. V. g. abnepos, sive quartus nepos distat ab atavo, sive quarto avo in quinto consanguinitatis gradu; is tamen poterit matrimonium inire cum filia atavi, sive quarti avi, quæ ipsi conjuncta est in primo gradu, quia ultra quartum consanguinitatis gradum, nimirum in quinto sunt conjuncti. Porro personæ existentes in gradu æquali lineæ collateralis dicuntur existere in eodem gradu, non autem distare, *Alex. de Nævo hic in fine.*

XVIII. Assertio 6. Falsum est, & erroneum, omnes gradus consanguinitatis, aut affinitatis expressos *c. 18. Levit.* esse prohibitos lege naturali, & Divinâ, ita ut in nullo eorum Pontifex dispensare possit, ut definivit *Concil. Trident. Sess. 24. can. 3. de matrim.* contra Novatores hujus temporis; & ratio est: quia Leges Mosaicæ cæremoniales, & judiciales per Christum sunt abrogatæ, & Christianos per se non obligant, *Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 4. n. 48. & 49.*

XIX. Prædictis addendum, quod circa computationem graduum consanguinitatis statuitur in „ *c. Tua nos. 7. h. t.* Nam cùm quæsitum fuisset ex „ Papa Innocentio III. utrùm ad dirimendum ma- „ trimonium, propter consanguinitatem, sufficiat „ illorum testimonium, qui gradus consanguinita- „ tis incipiunt computare ab avunculo, & nepote, „ videlicet fratris filio, vel sororis? Respondet Pon- „ tifex, cùm matrimonium sit valde favorabile, te- „ stes ad celebrandum divortium producti, debent „ incipere computationem graduum consanguini- „ tatis à stipite, id est, à parentibus, vel germanis „ fratribus: & sic per ordinem distinguere gradus, „ nominibus propriis, vel æquipollentibus indiciis, „ designando personas ex utroque latere: quia cùm „ sæpe perhibeant testimonium de auditu, illúdque „ sit minùs validum, non est in hoc articulo ni- „ miùm laxanda facultas: quia qua ratione incipi- „ unt computare à secundo (vel secunda, scilicet „ persona, ut legitur in antiquis Codicibus, *Gl marg.* „ *hic*) eâdem ratione inchoarent ab ulterioribus.

XX. Notandum 1. Licèt aliàs nepos propriè dicatur filius genitus ex filio, vel filia, *l. ICtus. 10. §. Nepos quoque. ff. de gradibus.* appellatione tamen nepotis venit etiam fratris, vel sororis filius, juxta communem usum loquendi, ut patet ex hoc *c. Abb. hìc n. 2.* ubi addit, etiam in Statutis nomine nepotis venire fratris filium.

Notandum 2. Non valet testimonium super consanguinitate probanda ad dirimendum matrimonium, nisi testes incipiant gradus computare à communi parente, vel germanis fratribus, à quibus descenderunt illi, de quorum consanguinitate quæritur, *Abb. hic n. 3.*

Notandum 3. Paria sunt, sive aliquid exprimatur proprio nomine, sive per circumstantias, aut signa æquipollentia, ut patet etiam ex hoc cap.

Notandum 4. Testimonium de auditu, scilicet alieno, est minùs validum, & regulariter non valet; & sic speciale est, quòd admittatur tale testimonium in probatione consanguinitatis, *Abb. hìc in fine. & Alex. de Nævo n. 7.* modò alia adminicula, & conjecturæ concurrant, de quibus in *c. Licèt. 47. de testib.* & dictum *libr. 2. Decret. Tit. 20. n. 136. & seqq.*

SECTIO II.

DE AFFINITATE, QUÆ EST altera pars Rubricæ hujus Tituli.

§. I.

Quid sit affinitas, & qua ratione contrahatur, & inter quas personas?

XXI. Assertio 1. Affinitas *est propinquitas personarum ex carnali copula proveniens,* prout communiter definitur à Theologis, & utriùsque Jurisperitis apud *Sanch. libr. 7. de matr. dis. 64. n. 1.* Cùm enim duo, vir & mulier se invicem carnaliter cognoscunt, fiunt veluti una caro, & consanguinei unius trahuntur ad fines alterius, seu fiunt ei affines. Oritur autem affinitas non solùm ex copula carnali, seu concubitu legitimo, & conjugali, juxta illud Matth. 5. *Erunt duo in carne una:* sed etiam ex fornicario, vel alio illicito concubitu, juxta illud 1. ad Corinth. 6. *Qui adhæret meretrici, unum corpus efficitur:* de qua affinitate actum toto Tit præcedente.

XXII. Assertio 2. Ad affinitatem contrahendam requiritur copula carnalis perfecta, seu consummata; adeoq; non sufficit claustri virginalis reseratio, seu penetratio vasis fœminei, sed requiritur etiam seminatio, saltem viri, seu ut semen virile intra vas naturale fœminæ, quacunque tandem ratione, sit receptum, *Sanch. cit. dis. 64. n. 8.* Ratio est: quia ad affinitatem requiritur talis copula, per quam vir, & fœmina fiunt una caro, ut colligitur ex *c. Fraternitatis. 1. §. Si una caro fiunt. caus. 35. q. 10.* at non fiunt una caro, nisi per copulam perfectam, & sufficientem ad prolis generationem, qualis est sola illa, in qua semen virile recipitur intra vas fœmineum, ut constat ex *c. Lex divinæ. 18. caus. 27. q. 2. & c. Extraordinaria. 11. junct. Gl. V. Eodem caus. 35. q. 3.*

Porro quia secundùm communiorem sententiam Medicorum, sola seminatio viri requiritur, & sufficit ad generationem prolis; ideo si sola fœmina seminet, affinitas non contrahitur, *Sanch. cit. dis. 64. n. 22.* quia tamen secundùm probabilem sententiam aliorum, etiam semen fœmineum ad prolis generationem requiritur; ideo probabile est, etiam seminationem fœminæ requiri ad contrahendam affinitatem.

XXIII. Hinc infertur 1. Ex copula sodomitica habita in vase præpostero, & contra naturam, non contrahi affinitatem, cùm ex ea non possit sequi generatio prolis. Idémque est de quacunque pollutione extra vas debitum. 2. Oriri affinitatem ex copula habita cum fœmina dormiente, ignorante, coactâ, ebriâ, insanâ, seu amente, vel ex copula occulta, quia ea sufficiens est ad generationem, non autem cum mortua, *Sanch. c. l. n. 12. 13. 17. & 18.* 3. Ex matri-

matrimonio rato nondum consummato non oriri affinitatem verè, ac propriè dictam, sed solùm initium quoddam affinitatis, & vinculum, seu impedimentum publicæ honestatis, arctius tamen, quàm ex sponsalibus, *Sanch. c. l. n.* 25. Etsi plures contrarium teneant apud *Sanch. c. l. n.* 24. nempe ex matrimonio rato oriri affinitatem quandam saltém initiativè, & latè, *Silv. V. Matrimonium*, 8. *q.* 14. *dicto* 2. quia licèt ante matrimonium consummatum, vir, & fœmina non sint una caro per commixtionem sanguinis, possunt tamen dici una caro, quia unus habet dominium in corpus alterius in ordine ad generationem.

XXIV. Assertio 3. Affinitas hæc contrahitur inter consanguineos uxoris ex una parte, & inter maritum ejus ex altera: & rursum inter consanguineos mariti, ex una parte, & uxorem ejus ex altera: non autem mutuò inter consanguineos viri, & mulieris, ut constat ex *c. Non debet.* 8. *h. t.* Numerantur autem gradus affinitatis eodem modo, quò in consanguinitate, & traditur hæc regula: *In quo gradu aliquis est consanguineus mariti, in eodem gradu sit affinis uxoris:* & è converso, *in quo gradu aliqua est consanguinea uxoris, in eodem fit affinis mariti.* Unde consanguinei viri in primo gradu, sunt affines uxoris in primo etiam gradu: & consanguinei viri in secundo gradu sunt affines item uxoris in secundo, & sic de reliquis. Idémque est de consanguineis uxoris, qui fiunt affines mariti in eodem gradu, in quo sunt consanguinei uxoris, *Tanner. cit. dis.* 8. *q.* 4. *dub.* 7. *n.* 118. ex communi.

XXV. Atque hinc infertur, quòd consanguinei mariti possunt licitè, ac validè contrahere matrimonium cum consanguineis uxoris: & hi vicissim cum illis, prout sumitur ex *c. Quòd super his.* 5. *h. t.*
» Ubi consultus Papa Innocentius III. an si pater,
» & filius cum matre, & filia, & duo cognati cum
» duabus cognatis: item avunculus, & nepos cum
» duabus sororibus contrahant matrimonia, ea sint
» licita, & valida? Respondet Pontifex, licèt omnes
» consanguinei viri sint affines uxoris: & omnes
» consanguinei uxoris sint affines viri: nulla tamen
» prorsus ex eorundem (scilicet viri, & uxoris)
» conjugio affinitas est contracta, propter quam in-
» ter eos matrimonium impediatur.

Ex quo patet, quòd affinitas contracta inter uxorem, & consanguineos viri, non transeat ad consanguineos uxoris; & è converso, affinitas contracta inter virum, & consanguineos uxoris non transeat ad consanguineos viri; ideóque possunt legitimè inter se matrimonio copulari, juxta decisionem hujus cap. *Gl. hic V. Impediri.* Ratio est: quia affinitas non causat affinitatem; affinitas enim dicitur illa propinquitas, quæ est inter uxorem, & consanguineos viri: & rursum inter virum, & consanguineos uxoris, eò quòd duæ cognationes, quæ inter se diversæ sunt, per nuptias copulantur, & altera ad alterius cognationis finem accedit, ut dicitur in *l. Non facilè.* 4. §. *Affines. ff. De gradib.* vir autem, & uxor non sunt affines, aliàs non posset inter eos esse matrimonium: sed sunt principium, & causa affinitatis; quia affinitas non est, nec contrahitur, nisi mediante aliâ quâdam personâ; conjuges verò immediatè sunt sibi conjuncti matrimonialiter, *l. Non ideo.* 5. *junct. Gl. V. Affinis. C. De hæred. instit.* & inter virum, & uxorem non est affinitas, nec propinquitas, sive consanguinitas, *Alex. de Nevo in cit. c. Quòd super. n.* 4. *h. t.* Quia ergo vir, & uxor per matrimonium fiunt una caro, inde fit, ut omnes consanguinei mariti fiant affines uxoris, & vice versâ, consanguinei uxoris fiant affines mariti, & abstinendum fit utrique conjugi à consanguineis alterius, sicut à propriis, *c. ult. cauf.* 35. *q.* 3. Itaque propriè loquendo, affinitas solùm contrahitur inter maritum, & consanguineos uxoris, & è converso, inter uxorem, & consanguineos mariti, ut dictum: non autem inter consanguineos mariti, & consanguineos uxoris, quamvis isti, latè loquendo, etiam affines appellentur: vel etiam dici potest, quòd inter eos contrahitur affinitas, sed non talis, quæ impediat, vel dirimat matrimonium inter eosdem, *Alex. de Nevo c. l. num.* 5. Appellatione autem propinquorum, sive consanguineorum non comprehenduntur affines. *Alex. de Nevo c. l. n.* 4.

XXVI. Additur in fine *cit. c. Quòd super.* prohibitio, ne infra gradus prohibitos matrimonium »
contrahatur, alioquin contrarium præsumentes »
Ecclesiasticâ districtione puniri debent, non ob- »
stante consuetudine, quæ potiùs dicenda est cor- »
ruptela. Ex quo colligitur, quòd consuetudo »
etiam immemorialis non potest tollere, nec inducere impedimenta dirimentia matrimonium in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis Jure prohibitis, cùm hîc dicatur, talem consuetudinem esse potiùs dicendam corruptelam: quotiescunque autem Lex damnat consuetudinem, ut iniquam, & irrationabilem; tunc censetur damnata, & reprobata consuetudo etiam immemorialis: quia diurnitas temporis non minuit, sed aggravat delictum, *c. Non debet.* 8. *in fine h. t. Fagn. hic num.* 7. & 9. Cui tamen obstare videtur *cap. Super eo.* 3. *de cognat. spirit.* de quo actum suprà *Tit.* 11. *de cognat. spirit. n.* 9. & 10.

Aliam responsioné non improbabilem dat *Barb. hic n.* 3. *in Collect.* nempe præsens cap. & *c. Non debet.* esse Innocentii III. adeoque poterat tunc illa consuetudo esse valida, & rationabilis: quæ tamen postea mutatis circumstantiis, & propter varias difficultates inde exurgentes, tanquam irrationabilis fuerit reprobata in c. præsenti. Denique fortè etiam responderi posset, quòd in præsenti cap. reprobetur solùm talis consuetudo in consanguinitate, & affinitate carnali, quod non debet extendi ad cognationem spiritualem, in quo est minor ratio, *Barb. c. l.*

XXVII. Assertio 4. Triplex est genus affinitatis, primum inter consanguineos mulieris, ex una parte, & virum ex altera: & rursum inter consanguineos viri, & mulierem ex altera, non autem inter consanguineos viri, & mulieris mutuò. Verùm olim tum inter consanguineos viri, ac mulieris mutuò, tum ex ipsa quoque affinitate oriebantur alia necessitudinum, sive affinitatum genera. Ut si v. g. uxor fratris tui, eo mortuo, nupsit Titio, tunc etiam ipse Titius fiebat affinis tibi, secundo quodam affinitatis genere: & rursum si idem Titius, mortuâ uxore, alteram duxit, etiam ista fiebat tibi affinis tertio quodam affinitatis genere, quæ tamen duo posteriora affinitatum genera jam sunt sublata per *cit. c. Non debet. h. t. Tanner. tom.* 4 *dis.* 8. *q.* 4. *dub.* 7. *n.* 117. Ita-

117. Itaque uxor fratris tui est tibi affinis in primo affinitatis genere; mortuo fratre, si ipsa alteri viro nubat, ille erit tibi affinis in secundo genere affinitatis, de quo fit mentio in *c. De propinquis. 3. caus. 35. q. 3.* Si verò uxore fratris tui mortuâ, ejus maritus alteram uxorem ducat, hæc uxor erit tibi affinis in tertio affinitatis genere, quia tibi jungitur per eum, qui secundo affinitatis genere tibi junctus est, *Gl. hîc V. In secundo & tertio.* Et de hoc fit mentio in *c. ult. cit. caus. 35. q. 3.* Primum genus affinitatis dicitur, quia per primam carnis copulam, sive mediante unâ personâ contrahitur: secundum, quia per secundam copulam, sive mediantibus duabus personis: tertium, quia per tertiam copulam, sive mediantibus tribus personis contrahitur, *Gl. in cit. c. Non debet. V. In secundo, Hostiens. ibid. num. 4.* V. g. uxor fratris tui mutat genus, quia frater tuus est conjunctus tibi consanguinitate, ipsa verò affinitate, & est tibi affinis in primo genere, & in eodem gradu affinitatis est tibi, & aliis consanguineis tuis conjuncta, quo gradu consanguinitatis est tibi, & consanguineis tuis conjunctus frater tuus. Si verò secunda persona tibi aliunde non affinis, nec consanguinea, conjungatur per copulam cum dicta uxore fratris tui, fit tibi, & consanguineis tuis affinis in secundo genere. Si denique tertia persona aliunde nec consanguinea, nec affinis, adjungatur per copulam dictæ secundæ personæ, est tibi, & consanguineis tuis affinis in tertio genere, *Silvest. in Summa V. Matrimonium. 8. q. 15. dicto 3.*

XXVIII. Cæterùm sublato jam secundo, & tertio genere affinitatis, quia nulla jam ampliùs contrahitur affinitas, inter consanguineos mariti, & uxoris, possunt plures casus ejusmodi affinitatis occurrere, per quod matrimonio nullum impedimentum præstatur. Unde possunt duo fratres contrahere matrimonium cum duabus sororibus, quia nulla est affinitas inter fratrem mariti, & sororem uxoris. 2. Potest pater, & filius contrahere matrimonium cum matre, & filia alterius familiæ, v. g. filius Petri ex prima uxore potest ducere filiam ejusdem Petri ex alio marito genitam. 3. Potest pater sponsi ducere matrem, & filiam sponsæ. 4. Potest quis ducere matrem, vel filiam vitrici sui, vel novercæ, quia inter istos nulla est respectivè affinitas. 5. Si frater, & soror contrahant matrimonium, possunt, iis mortuis, viduus superstes, & vidua inter se contrahere matrimonium, nisi forsan obstet consanguinitas, vel aliud impedimentum. 6. Potest quis successivè plures sorores ducere, quarum mariti erant fratres germani. V. g. Anna, & Barbara nupserunt duobus fratribus, poterit Petrus ducere Annam viduam factam, câque mortuâ, accipere in uxorem alteram viduam, nempe Barbaram. Plura hujusmodi exempla videri possunt apud *Tanner. cit. dis. 8. q. 4. dub. 7. n. 118. & Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 5. n. 4.* Ubi pro cognoscendis pluribus hujusmodi casibus affinitatis peraccidens, hanc regulam tradit ex *Navarro consil. libr. 4. consil. 3.* quando neque vir cognovit carnaliter consanguineam mulieris, cum qua ille matrimonium inire cupit: neque mulier carnaliter cognovit consanguineum viri: tunc si qua inter eos est affinitas, ea tantùm est peraccidens, ita ut matrimonium postea contractum non impediat, nec dirimat.

§. II.

Quousque, & quo iure affinitas dirimat matrimonium?

XXIX. Assertio 1. Sicut consanguinitas, ita etiam affinitas orta ex copula legitima, & conjugali, impedit matrimonium contrahendum, ac dirimit contractum, in linea transversali usque ad quartum gradum inclusivè, ut patet ex *c. Non debet. 8. h. t.* sicut olim etiam dirimebat usque ad septimum gradum, *c. 1. c. Nullum. 7. c. Æqualiter. 13. caus. 35. q. 3.* & est communis DD. apud *Tanner. cit. dub. 4. n. 51.* Rationes hujusmodi prohibitionis jam suprà sunt allatæ. At verò affinitas orta ex copula illicita, seu fornicaria, jure novo *Concilii Trident. Sess. 24. c. 5. de reform. matr.* dirimit matrimonium tantùm usque ad secundum gradum inclusivè, ut dictum *Tit. præced. n. 21.*

XXX. Porro si matrimonium intra quartum affinitatis gradum contractum fuerit, illud dissolvi debere, & sic contrahentes ab invicem separandos esse, ne in peccato persistant, statuitur quoque in *c. Ex litteris. 1. h. t.* Nam cùm aliquis viduam » quandam secretò subarrhâsset per annuli immis- » sionem, & eam carnaliter cognovisset, & postea » vellet, in conspectu Ecclesiæ, cum illa contrahe- » re matrimonium: duo proposuerunt, quòd eam » habere non possit in uxorem, eò quòd priorem » virum contingat quarto gradu consanguinitatis, » unúsque ex illis juravit, se ita audivisse: alter ve- » rò id juramento confirmare noluit: & sic publicè » contraxerunt. Postmodum alii duo venerunt, » & jurârunt, quòd primus vir isti superstiti fuit » quinto consanguinitatis gradu conjunctus. Con- » sultus Papa Alexander III. mandavit Abbati Cas- » siensi, ut utramque partem vocet, & testes jura- » re faciat coram se. Et si per testes idoneos, & o- » mni exceptione majores constiterit, quòd primus » vir viro superstiti quarto gradu consanguinitatis » fuerit conjunctus, illos debeat per sententiam » divortii ab invicem separare, quia (ut Canones » dicunt locis suprà allegatis) æquè abstinendum est » à consanguineis uxoris, ut à propriis. Additur in » fine, quòd causæ matrimoniales non sunt tractan- » dæ per quoslibet, sed per Judices discretos (eós- » que Ecclesiasticos, juxta *Concil. Trident. Sess. 24. Can. 12. de Sacram. matr.*) qui potestatem habeant » judicandi, & statuta Canonum sciant. »

XXXI. Notandum 1. Etsi ad impediendum matrimonium contrahendum ad plenam probationem sufficiat unicus testis, *c. Super eo. 22. de testib. & c. Præterea. 12. de sponsal.* quia agitur de peccato vitando; at verò ad dissolvendum matrimonium contractum, duo testes requiruntur, quia est causa gravissima, in eâque de magno præjudicio agitur; admittuntur tamen in testes etiam parentes, & consanguinei, si agatur de dissolvendo matrimonio ob consanguinitatem, quia hi meliùs nôrunt parentelam, *Sanch. l. 2. dis. 45. n. 30. & 31.* Sed de hoc plura infrà *Tit. 18.*

Notandum 2. Impedimentum etiam ad matrimonium non contrahendum non probatur sufficienter per unum testem de auditu,& alterum non juratum, quia majorem fidem facit sola fama, vel unus testis juratus, quàm duo testes, quorum unus deponit de auditu, & alter, sine juramento, ad impediendum matrimonium contrahendum, *Abb. hic n. 3.* Item testes in causa matrimoniali debent esse jurati, etiamsi agatur ad matrimonium solùm impediendum, & omni exceptione majores, ut dicitur in hoc cap. quales dicuntur,qui non possunt repelli per exceptionem aliquam, *Gl. hic V. Majores*, *Abb. hic n. 4. & 5.* Quin etiam quando agitur ad impediendum, vel dirimendum matrimonium, iidem possunt esse simul accusatores, & testes, idque ratione peccati; & quia non agitur de commodo accusatoris, vel incommodo accusati; tunc enim prohibentur iidem esse accusatores simul, & testes, *c. Nullus, 2. caus. 4. q. 4. c. In omni. 4. de testib. Abb. hic n. 6.*

Notandum 3. Qui vult cognoscere, & definire causas matrimoniales, debet habere potestatem judicandi, & non ignorare Canones, ut habetur in textu. Unde *Hostiens. hic V. Discretos*, arguit quosdam Theologos, qui dicunt, quòd Ecclesia DEI possit regi per solam, & puram Theologiam.

XXXII. Assertio 2. Probabilius est, matrimonium in primo gradu affinitatis lineæ rectæ, esse jure naturæ irritum, nempe inter vitricum, & privignam, novercam, & privignum: socerum & nurum: socrum, & generum, *Silvest. V. Matrimonium. 8. dicto 6. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 10. n. 8.* ubi id tradit de noverca, *Coning dis. 32. de Sacram. dub. 4. n. 53. Tanner. tom. 4. dis. 8. q. 4. dub. 7. n. 123. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 6. n. 5.* licèt *Sanch. l. 7. de matr. dis. 66. n. 7.* contrariam sententiam teneat tanquam probabiliorem. Sed prior probatur 1. quia *Gen. 49.* Jacob, etiam ante legem Mosaicam, maledixit Ruben primogenito suo, eò quòd violâsset torum paternum, dormiendo cum uxore patris sui, idque non ob solam injuriam illatam patri, ut putat *Sanch. c. l. n. 9.* sed etiam ob incestum. 2. *Amos c. 2.* graviter exprobratur Israëli, quòd *filius, & pater ejus iverunt ad puellam*, nempe eandem, *ut violarent nomen Sanctum DEI*, reddendo scilicet illud detestabile; qui enim sic peccant, exponunt nomen Domini infamiæ, & ludibrio gentium, quæ talem libidinem abominantur, ut explicant ibi Interpretes. 3. Apostolus *1. ad Cor. 5.* ait: *Auditur inter vos fornicatio, & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita ut uxorem patris sui aliquis habeat.* Neque verò ibi loquitur Apostolus de uxore patris adhuc viventis, cùm magis id factum exaggerare videatur, propter extraordinariæ libidinis turpitudinem, ut notat *Coning c. l. num. 51.* Similiter *Gen. c. 18.* prohibetur concubitus cum uxore patris sui, & *c. 20. eod.* fornicatio cum noverca sua, numeratur inter gravissima scelera, & jubetur morte puniri, quasi naturæ repugnans. Unde etiam omnes gentes bene institutæ talia matrimonia semper sunt detestatæ, ut colligitur ex *l. Liberi. 4. C. de nupt. & l. ult. §. Noverca. ff. De condict. sine caus.* ubi *Gl.* ait, quòd tale matrimonium prohibeatur Jure naturali, & Civili. Ratio est, quia vir, & uxor per copulam conjugalem fiunt veluti una caro, unde vitricus est quasi pater privignæ, & noverca quasi mater privigni; ideóque eis par ferè reverentia debetur à privignis, quæ debetur naturalibus parentibus. Eadémque est ratio soceri, & socrûs, respectu quorum gener & nurus quasi filiorum loco censentur, ut de nuru habetur in *c. Si vir. 15. caus. 35. q. 3.* Idque confirmatur, quia Ecclesia nunquam solet in primo gradu affinitatis lineæ rectæ dispensare. Neque obstat, quòd privignus non acceperit esse naturale per generationem à noverca, nec privigna à vitrico, in qua sola fundatur reverentia debita à filiis parentibus, ut arguit *Sanch. cit. dis 66. n. 7.* quia satis est, quòd noverca facta est per copulam conjugalem una caro cum ejus patre, à quo accepit esse naturale privignus per generationem. Vel quòd privignus, respectu vitrici, genitus sit ab illa, quæ est una caro facta cum vitrico.

Porro quod dictum est matrimonium in primo gradu lineæ rectæ, ob affinitatem, jure naturæ esse irritum, id limitari debet, nisi tale matrimonium esset necessarium ad propagandum, & conservandum genus humanum, *Laym. c. l.*

XXXIII. An autem, spectato jure naturali, oriatur affinitas ex copula etiam fornicaria, non conveniunt DD. Affirmat *Coning. cit. dis. 32. dub. 4. n. 49.* quia indecens videtur, etiam secluso Jure Ecclesiastico, concubinam patris sui ducere in uxorem, quod etiam prohibitum reperitur in *l. Liberi. 4. C. de nupt.* quia tota ratio, ob quam contrahitur affinitas inter aliquos, est, quia per copulam carnalem fiunt una caro: hoc autem etiam verè, & propriè efficitur per copulam fornicariam, juxta illud *Apost. 1. Cor. 6. Qui adhæret meretrici* (scilicet per fornicationem, de qua ibi est sermo) *unum corpus efficitur cum ea, & erunt duo in carne una*, ut ibi additur; ergo etiam hæc copula naturaliter inducit affinitatem, licèt id negent *Navarr. l. 4. consil. 12. n. 3. h. t. & Sanch. l. 7. de matrim. dis. 65. n. 9.* nempe ex copula fornicaria, ullam affinitatem contrahi, spectato jure naturæ, & secluso Jure Canonico, & consequenter si quis tempore infidelitatis fornicatus fuit cum Titia, & postea fuit baptizatus, non prohibetur ducere in uxorem filiam, vel sororem ejusdem Titiæ, cùm nulla affinitas fuerit contracta ante Baptismum.

Verùm in hac re dicendum videtur, quòd spectato jure naturali, ac gentium, ex copula illicita oriatur quidem aliqua affinitas etiam ante Baptismum, sed non tam perfecta, sicut ex copula conjugali, neque tam efficax, ut impediat matrimonium, quominùs validè contrahi possit. Quare gentilis, ante Baptismum susceptum, validè contrahere potest, & ob causam justam etiam licitè cum filia, vel sorore mulieris, cum qua est fornicatus, neque postea baptizatus separari ab ea debet, quia ante Baptismum gentiles non sunt subjecti Ecclesiæ legibus, & matrimonium semel validè contractum, per Baptismum non dissolvitur, *Coning cit. dis. 32. dub. 4. n. 57. Laym. cit. c. 6. n. 6.* Addit tamen Coning, quòd affinitas contracta à gentili, ante Baptismum, etiam ex copula fornicaria, permaneat post Baptismum susceptum, & impediat, ne jam baptizatus matrimonium cum tali contrahere possit, ac si post Baptismum contracta fuisset, quia gentilis, post Baptismum, jam legibus Ecclesiæ est subjectus.

XXXIV. Assertio 3. Quamvis matrimonium

nium in primo gradu affinitatis lineæ transversæ naturalem aliquam indecentiam præseferat, ut si quis ducat uxorem fratris defuncti, vel sororem uxoris mortuæ: non tamen tantam, ut etiam irritum sit jure naturali matrimonium contractum, ita ut ex justa causa cohonestari non possit, præsertim accedente publicâ auctoritate Superioris. Est communis sententia apud *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 10. n. 7. & seqq. & Sanch. l. 7. de matr. dis. 66. n. 11.* Prior pars colligitur ex *c. Levitici.* 18. ubi dicitur: *turpitudinem uxoris fratris tui non revelabis, quia turpitudo fratris tui est*, quasi dicat, indecens est carnaliter conjungi cum uxore fratris, propter conjunctionem, & reverentiam erga fratrem. Altera pars probatur exemplis S. Scripturæ, quia in Veteri Testamento Patriarcha Jacob accepit duas sorores in uxores, Rachel & Liam, *Gen.* 29. Et Judas dedit *eidem mulieri* Thamar uxori primogeniti sui filium Onan in vicem defuncti, sine liberis, *Gen.* 38. quæ tamen in S. Scriptura non reprehenduntur, & *Deuteron. c.* 25. præcipitur universim, ut frater ducat uxorem fratris sui defuncti sine liberis, & suscitet semen fratris sui. Idque etiam probatur ex *c. ult. de divort.* ubi permittitur, ut infideles, qui in infidelitate contraxerant cum relictis uxoribus fratris, ad fidem conversi, in eo matrimonio permaneant, cùm tamen separandi forent, si tale matrimonium jure naturæ esset invalidum.

Idque probatur etiam auctoritate Ecclesiæ, quæ in eodem gradu primo lineæ transversæ sæpius dispensavit. Nam Alexander VI. dispensavit cum Rege Lusitaniæ: Julius II. cum Catharina vidua Regis Angliæ, ut nuberet ejus fratri Henrico VIII. quam dispensationem fuisse legitimam, consultis celeberrimis Universitatibus, & accuratissimâ deliberatione priùs habitâ, declaravit postea Clemens VII. in speciali Bulla. Unde ortum est infelicissimum illud schisma, per quod Regnum Angliæ ab Ecclesia Romana, & Catholica descivit. Item Clemens VIII. dispensavit cum Rege Poloniæ, ut duceret sororem uxoris suæ defunctæ. Ratio est, quia non est tanta necessitudo, & conjunctio tam arcta inter tales affines, ut jure naturali matrimonium irritare debeat: neque etiam subest propinquum periculum fornicationis inter illas personas, cùm simul cohabitare non soleant, tanquam ab eisdem parentibus educandi, sed cum uxoribus domicilium paternum mutent. Nec obstat, quòd D. Joan. Baptista *Matth. c.* 14. *& Marci* 6. reprehendit Herodem ob ductam Herodiadem uxorem fratris sui: quia is adhuc vivebat, ut testatur D. Thom. in eum locum. Vel si jam fuit mortuus, adhuc non licuit Herodi uxorem fratris sui ducere, ob legem Judaicam, cui subditus erat Herodes, quippe filius Judæi, id prohibentem, ut constat ex *c.* 18. *Levit.* nisi quando frater suscitaverat semen fratris mortui: nam lex Judaica nondum expiraverat, ante mortem Christi *Cap.* verò *penult. de divort.* loquitur de gradibus consanguinitatis, *Sanch. cit. dis. 66. num.* 12.

§. III.

Utrùm affinitas superveniens dissolvat sponsalia de futuro, & an infideles coniuncti in gradu Jure Canonico prohibito, post Baptismum, debeant separari?

XXXV. De priore quæstione agitur in *c. Super eo. 1. h. t.* Nam cùm quidam juvenis puellam „ quandam nondum nubilem, fide interpositâ, de- „ sponsâsset, ea nubilis facta, eum repetiit: sed ille „ excepit, dicens, se non posse illam ducere, eò quòd, „ postquam eandem puellam desponsavit (per verba „ de futuro, *Gl. hic V. Affidavit.*) carnaliter propin- „ quam ejusdem cognovit. Respondet Papa Urba- „ nus III. si manifestum sit, juvenem illum cogno- „ visse consanguineam prædictæ puellæ: vel si non „ sit manifestum, fama tamen loci id habeat, cùm „ esset sponsa de futuro, dictum juvenem ab ejus im- „ petitione debere absolvi. „

XXXVI. Notandum 1. Sponsa potest repetere sponsum, & compellere ad contrahendum matrimonium, & implendam promissionem suam, & vicissim sponsus sponsam, uti sumitur ex hoc cap. *Abb. hic n.* 2.

Notandum 2. Sola fama facit plenam probationem ad impediendum matrimonium contrahendum, sine alia probatione impedimenti, *Covarr. in Decret. p. 2. c. 6. §. 10. n* 20. Et quamvis in hoc cap. solùm sit sermo de impedimento affinitatis, idem tamen dicendum est de omni alio impedimento, quia est eadem ratio: nam tunc agitur de modico præjudicio, cùm sponsa possit matrimonium contrahere cum aliis, maximè quando agitur de periculo animarum vitando, ne fortè peccatum incurratur contrahendo cum affine, vel aliàs impedito; tunc enim fama habetur pro sufficiente probatione. Secus est, si ageretur de magno præjudicio, nempe de matrimonio jam contracto dissolvendo; tunc enim sola fama non sufficit ad probationem *c. Si duo. 4. cauf. 35. q. 6. Abb. hic n.* 4.

Notandum 3. Sola fama de impedimento v. g. affinitatis, impedit matrimonium contrahendum, & dissolvit sponsalia priùs inita, quamvis juramento sint confirmata, quia in hoc cap. dicitur, famam impedire matrimonium contrahendum, fide datâ, ubi *Gl. V. Fide datâ*, ait, id est, juramento. Nec obstat, quòd in *c. Cùm in tua. 27. de sponsal.* ultra personam fide dignam requiritur fama, quia sponsalia jurata erant: nam ibi requiritur fama, quia testis ille non deponebat in forma testimonii, sed tantùm denuntiavit impedimentum, & sic non fuit testis omnino integer, *Abb. hic n. 7. & Alex. de Nevo n. 9. Sanch. l. 1. de sponf. dis. 71. n.* 14. & videri possunt, quæ de hoc dicta sunt supra *Tit. 1. n. 155. & seq.*

Notandum 4. Manifestum hîc non accipitur pro notorio, ut putat *Gl. hic V. Manifestum*, quasi non sufficiat manifestum esse impedimentum, sed plus in se continet manifestum, quàm fama, si ergo hæc sola per se sufficit ad probationem impedimenti, ergo etiam manifestum, *Abb. hic n.* 6.

XXXVII. De posteriore quaestione agitur in „ c. *De infidelibus*. 4. *h. t.* Ubi consultus Pontifex „ Innocentius III. de infidelibus, aut Judaeis ad fi„ dem conversis, utrùm si contraxerunt matrimo„ nium, secundùm Veteris Legis statuta, in gradu „ consanguinitatis (vel affinitatis) à Jure Canonico „ prohibitis, post susceptum Baptismum, debeant „ separari? Respondet Papa, matrimonium sic con„ tractum non esse separandum, quia Dominus à „ Judaeis requisitus, an liceret ipsis uxorem ex qua„ cunque causa dimittere, respondit: *quos Deus con*„ *junxit, homo non separet:* per hoc innuens esse ma„ trimonium inter eos.

XXXVIII. Notandum 1. Matrimonium Judaeorum, vel aliorum infidelium, etiamsi contractum sit in gradu prohibito Jure Canonico, est validum, quia infideles, sicut & Judaei, non ligantur Canonicis Sanctionibus; cùm sint extra Ecclesiam. Quare si alter conjux, vel uterque postea Baptismum suscipiat, non ob id dissolvitur matrimonium prius legitimè contractum, quia per Sacramentum Baptismi non dissolvuntur conjugia, sed crimina dimittuntur, *Abb. hic n.* 2. & 3.

Notandum 2. Matrimonium infidelium est verum, ac legitimum matrimonium: nam etsi inter eos non possit consistere matrimonium, quatenus est Sacramentum, quia cùm non sint baptizati, non sunt capaces Sacramenti: potest tamen inter eos consistere matrimonium, quatenus est contractus naturalis, & civilis, instar aliorum contractuum: non est tamen ita perfectum matrimonium, sicut inter fideles; quia matrimonium inter hos contractum est Sacramentum Novae Legis, gratiámque confert, & si sit consummatum, nunquam dissolvi potest, quoad vinculum, nisi per conversionem alterius conjugis ad fidem, de quo plura infrà *Tit.* 19. Tunc autem infidelium matrimonium est validum, quando inter ipsos conjuges nullum est impedimentum juris naturalis, *Sanch. l.* 7. *dis.* 73. *n.* 2. & 3.

XXXIX. Porro contra hoc, quod in fine hujus cap. dicitur esse matrimonium inter Judaeos, objicit *Gl. fin. hic.* Matrimonium est maris, ac foeminae conjunctio, individuam vitae consuetudinem retinens, *caus.* 27. *q.* 2. *in princ. c. Illud.* 11. *de praesumpt.* sed Judaei, si contrahunt matrimonium, possunt ab invicem separari, dato libello repudii, ergo non est inter illos matrimonium. Et respondet, si Judaeus matrimonium contrahat cum Judaea, eo pacto expresso adjecto, ut dare ei liceat libellum repudii, secundùm ritum Judaeorum, tale matrimonium est invalidum, quia continet pactum contra substantiam matrimonii, nempe quòd possit dissolvi vinculum matrimonii, nec jure inest, cùm jam extra controversiam sit, eam legem non excusare à culpa, nec dare licentiam contrahendi aliud matrimonium, prout ipse Christus declaravit *Matth. c.* 19. & *Marc.* 10. *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 3. §. 1. *n.* 5. *Sanch. l.* 5. *de matr. dis.* 12. *n.* 3. ubi addit, idem dicendum esse de aliis infidelibus, quibus nunquam licuit dare libellum repudii: quamvis *Abb. hic n.* 6. & alii quidam Canonistae dicant, matrimonium tali pacto initum valere, sed prius est tenendum.

§. IV.

Quae poena sit contrahentium matrimonium in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito?

XL. De hoc agitur in *Clement. Eos, qui unic. h. t.* ubi statuitur: Eos, qui scienter in gradibus con- „ sanguinitatis, & affinitatis Constitutione Cano- „ nicâ interdictis cum Monialibus contrahere non „ verentur (ubi comprehenduntur ambo contra- „ hentes) nec non Religiosos, ac Clericos in Sacris „ Ordinibus constitutos matrimonia contrahentes, „ excommunicationis sententiae, ipso facto, subja- „ cere: & praecipitur insuper Ecclesiarum Praelatis, „ ut illos, quos constiterit sic contraxisse, excom- „ municatos publicè denuntient, vel à suis subditis „ faciant denuntiari, ut evitentur, & separentur „ ab invicem, donec suum agnoscentes errorem ab- „ solutionem obtineant: aliis poenis contra sic con- „ trahentes Jure decretis in suo robore perman- „ suris. „

XLI. Pro declaratione hujus Constitutionis notandum 1. Tria personarum genera excommunicantur in hac Clement. Primò, qui scienter matrimonium contrahunt prohibitum Jure Canonico, scilicet in quarto gradu, vel citeriore consanguinitatis, vel affinitatis, juxta c. *Non debet.* 8. *h. t.* Excommunicantur autem non solùm masculi, sed etiam foeminae, quia genus masculinum foemininum sexum comprehendit, etiam in poenalibus, quando quoad utrumque eadem viget prohibitionis ratio, ut probatur ex *l. Si quis.* 7. *ff. de jurisd. omn. Iud. Barb. in Collect. hic n.* 3. Secundò excommunicantur Religiosi, & Moniales contrahentes matrimonium sacrilegum. Tertiò Clerici in Sacris Ordinibus constituti sacrilegè matrimonium contrahentes, *Sanch. l.* 7. *de matr, dis.* 48. *n.* 1.

XLII. Notandum 2. Excommunicationem quoque incurrunt in *cit. Clement. un.* §. *Nec non*, non tantùm Religiosi expressè, vel tacitè professi, qui matrimonium contrahunt: sed etiam alii veri, & propriè dicti Religiosi, ut qui in Societate Jesu tria vota substantialia Religionis emiserunt, licèt simplicia tantùm, adeoque professi non sint, si post biennium Novitiatûs, ante legitimam absolutionem à votis, matrimonium contrahunt, juxta Bullam Gregorii XIII. quae incipit, *Ascendente Domino*, *Sanch. libr.* 7. *de matr. dis.* 48. *n.* 17. Item Moniales professae incurrunt hanc excommunicationem, cuicunque nubant, sicut & illi, qui illas sacrilegè accipiunt in uxores. Si verò alia foemina non Monialis nubat professo, vel Clerico in Sacris Ordinibus constituto, hi soli excommunicationem incurrunt: nam in *cit. Clement. unic.* excommunicantur inprimis Moniales, & cum eis contrahentes: at verò postea quando est sermo de matrimonio inito à professo, vel Clerico in Sacris Ordinibus constituto, soli hi excommunicantur, nullâ factâ mentione de mulieribus ab eis ductis, *Sanch. cit. dis.* 48. *n.* 2. & alii apud ipsum.

XLIII. No-

XLIII. Notandum 3. Mandantes verò, vel conſulentes, aut adjuvantes ad hujuſmodi ſacrilegum matrimonium ineundum, non ligantur excommunicatione decretâ in *Clement. unic. h. t.* quia in hac ſoli ineuntes matrimonium excommunicantur, tunc autem non comprehenduntur, qui mandant, vel conſilium, auxilium, aut favorem præſtant, ex communiore, & veriore ſententia apud *Sanch. c. l. n. 3.* Quare nec Procurator, per quem contrahitur matrimonium, nec parentes, qui nomine filiorum conſenſum in matrimonium exprimunt, excommunicantur, quia hi omnes non verè contrahunt matrimonium, ſed ſolùm ſunt inſtrumentum eorum, qui verè contrahunt: neque etiam incurrunt excommunicationem decretam in *c. Nuper. 29. & c. Si concubinæ. 55. de ſent. excomm.* latam in omnes participantes in crimine, ob quod alter excommunicatur, ut bene oſtendit *Sanch. c. l. n. 3.* Imò neque Parochus, qui auctoritatem præſtat, aſſiſtendo matrimonio, & conjungendo illud ineuntes, ob rationem jam datam, quia in dicta Clem. ſoli ineuntes matrimonium excommunicantur, *Sanch. c. l. n. 4. Suar. cit. diſ. 23. ſec. 5. n. 23.*

XLIV. Notandum 4. Ad incurrendam hanc excommunicationem, requiritur 1. ut matrimonium ſit contractum, licèt non ſit conſummatum, quia in *cit. Clement.* non ponitur copula inceſtuoſa, ſed ſolùm contractus matrimonii, qui quoad eſſentiam ſuam perfectus eſt, etiamſi per copulam non ſit conſummatus, quia nuptias non concubitus, ſed conſenſus facit, *Reg. Iur. 30. in ff. Gl. hîc V. Contrahere, Sanch. c. l. n. 5. & 6.* Unde neque incurritur hæc excommunicatio per ſponſalia de futuro tantùm contracta, quia etſi interdicto matrimonio, cenſeantur quoque interdicta ſponſalia, *l. Oratio. 16. ff. De ſponſal.* At pœna impoſita contrahentibus matrimonium non extenditur ad contrahentes ſolùm Sponſalia, cùm pœnæ non ſint extendendæ, *Gl. hîc V. Contrahere.* Excipitur, niſi poſt ſponſalia ſecuta fuerit copula affectu conjugali; tunc enim illa de jure antiquo tranſibant in matrimonium, *c. Is, qui. 30. ſupr. de ſponſal.* quod tamen poſt Concilium Tridentinum *Seſſ. 24. c. 1. de reform. matr.* non ampliùs habet locum, & conſequenter hæc excommunicatio jam non incurritur, quia Sponſalia talia manent nuda Sponſalia etiam poſt copulam, *Sanch cit. libr. 7. diſ. 48. n. 7.* apud quem plura de hac re videri poſſunt.

XLV. Secunda conditio requiſita eſt, ut contrahatur matrimonium cum impedimento conſanguinitatis, vel affinitatis in gradibus Lege Canonicâ interdictis, ut habetur in *cit. Clement. unic.* Hinc infertur 1. non incurri hanc excommunicationem, ſi ineatur matrimonium cum infideli, cognatâ legali, vel ſpirituali, vel cum impedimento publicæ honeſtatis, vel quocunque alio dirimente, ſed ſolùm in impedimentis hîc expreſſis, videlicet conſanguinitatis, & affinitatis, ſolemnis voti profeſſionis in Religione, aut Sacri Ordinis, de quibus ſolis in *cit. Clement. un.* fit mentio, quæ cùm ſit pœnalis, non eſt extendenda, *Sanch. c. l. n. 14.* Infertur 2. Matrimonium contrahentes per metum cadentem in virum conſtantem in caſibus hîc prohibitis, non incidunt in excommunicationem, quia matrimonium eſt nullum, tum ob defectum plenè liberi conſenſûs, *c. Cùm locum. 14. de ſponſal. & matr.* tum etiam quia Eccleſia non punit tam gravi cenſurâ gravi metu compulſum ad contrahendum matrimonium, *Abb. hîc n. 5. Sanch. cit. diſ. 48. n. 12.* Infertur 3. Non incurri, ſi cum legitima diſpenſatione, adeoque licitè ſit initum matrimonium inter conſanguineos, & affines, quia tunc ceſſat culpa, ergo & pœna, *Gl. hîc V. Eos, qui. Sanch. c. l. n. 16.* Infertur 4. Si quis putans falsò ſubeſſe impedimentum conſanguinitatis, vel affinitatis, vel ſolemnis profeſſionis, ineat matrimonium, quod tamen reverâ non ſubeſt, non incurrit excommunicationem, quia reverâ non contraxit cum tali impedimento, neque in *cit. Clement.* punitur prava voluntas, opere non ſubſecuto, ſicut ſi quis percutiat Petrum falsò putans illum eſſe Clericum, non ligatur excommunicatione, *Sanch. c. l. n. 18.*

Porro ſi quis contrahat matrimonium cum conſanguinea in gradu Lege Divinâ, & naturali prohibito, incurritur excommunicatio, quia etſi id non exprimatur in *cit. Clement. unic.* Conſtitutio tamen pœnalis comprehendit caſum omnino ſimilem, in quo eadem, imò major eſt ratio prohibitionis, qualis hîc eſt, ſi matrimonium ſit contractum cum impedimento conſanguinitatis, vel affinitatis lege naturali interdicto, ut cum matre, vel ſorore, *Gl. hîc V. Canonicâ.* quamvis etiam dici poſſit, quòd lex Canonica prohibens inter conſanguineos matrimonium uſque ad quartum gradum lineæ tranſverſæ, *c. Non debet. 8. h. t.* comprehendit etiam primum gradum, qui lege naturali eſt vetitus, ut inter fratrem, & ſororem, utpote qui intra quartum gradum continetur, adeoque etiam ille verè eſt Lege Canonicâ interdictus, *Sanch. cit. diſ. 48. n. 15.*

XLVI. Tertia conditio requiſita ad incurrendam hanc excommunicationem in *cit. Clement. unic.* eſt, ut ſcienter tale matrimonium ineatur; unde ſi ignoranter ſit initum cum prædictis impedimentis, ea non incurritur, quia in *cit. Clement.* expreſsè exigitur, ut matrimonium ſcienter contrahatur cum impedimento conſanguinitatis, & affinitatis, vel cum Moniali.

Circa quam conditionem dubitatur 1. Qualis ignorantia excuſet ab hac excommunicatione incurrenda? Plures dicunt excuſare probabilem ignorantiam facti, ſed non juris, quia hæc non excuſat, juxta *Reg. Iur. 13. in 6.* Sed verius eſt excuſare ignorantiam etiam culpabilem, non ſolùm facti, ſed etiam juris, imò & craſſam, dummodò non ſit affectata, quia hæc æquiparatur ſcientiæ, qualem habent illi, qui ſcire nolunt, quod ſcire deberent, ut liberiùs peccent, juxta illud Pſ. 35. *Noluit intelligere, ut bene ageret.* Ratio eſt, quia in *cit. Clement. unic.* exigitur, ut ſcienter ineatur id matrimonium: & quotieſcunque ſcientia requiritur ad incurrendam aliquam pœnam, exigitur dolus, & mala fides, *l. Sed etſi. 25. §. Scire. ff. de petit. hæred.* ubi expreſsè dicitur, *non ſolùm, qui factum neſcit, ſed etiam qui in jure erravit, carere dolo*, ideóque non omnino ſcienter feciſſe, *Navarr. in Man. c. 27. n. 141. Covarr. in Epit. l. 4. Decret. p. 2. c. 6. n. 21. Sanch. cit. diſ. 48. n. 19. Suar. cit. diſ. 23. de cenſ. ſec. 5. n. 13. & 14.* & alii apud eoſdem. Quòd ſi alter ex conſanguineis, vel affinibus, vel Monialis ſcivit impedimentum, alter verò contrahens ignoravit, v. g. in tali gradu interdictum eſſe matri-

matrimonium, incurreret excommunicationem sciens, non item ignorans, quia in sciente reperiuntur omnes conditiones requisitæ ad illam incurrendam, *Gl. hîc V. Et Moniales, Sanch. c. l. n. 19. Suar. cit. sec. 5. num. 16.*

XLVII. Dubitatur 2. An si quis ignorans, & bonâ fide contraxit matrimonium cum consanguinea, vel affine, & postea conscius impedimenti nihilominus ei cohabitet, & utatur conjugio, hanc excommunicationem incurrat? Resp. non incurrere, *Gl. hîc V. Scienter. Vers. Sed quid si.* Ratio est, quia in *cit. Clement. unic.* non punitur omnis incestus, vel incestuosa cohabitatio, sed solus contractus matrimonii, hîc autem non fit novus contractus, & per priorem non fuit incursa excommunicatio, excusante ab illa ignorantiâ, *Suar. cit. dis. 23. sec. 5. n. 11. Sanch. cit. dis. 48. n. 20.* Sed neque incurrunt excommunicationem, etiamsi postea inter ambas copula sit habita affectu maritali, quia licèt ante Concilium Tridentinum per talem copulam contractum fuerit, & perfectum matrimonium: non tamen nunc post Concilium, quia id jam cessavit, ac proinde hodie per talem cohabitationem, vel copulam etiam maritali affectu habitam, non perficitur matrimonium priùs ignoranter contractum, adeoque nec incurritur hæc excommunicatio, *Sanch. c. l. n. 20.*

XLVIII. Dubitatur 3. An non solùm in primis tribus casibus positis in *princip. cit. Clement. unic.* excommunicati sint ipso jure, qui scienter cum consanguinea, vel affine, vel Moniali matrimonium contrahunt: sed etiam in posterioribus tribus casibus, si Religiosi, Moniales, vel Clerici in Sacris Ordinibus constituti scienter matrimonium contrahunt, similiter sint excommunicati? Ratio dubitandi est, quia in primis tribus casibus solùm apponitur particula *scienter*, quæ tamen in posterioribus tribus casibus non repetitur. Sed ratio diversitatis est, quia licèt quis possit ignorare an cum consanguinea, vel affine, vel Moniali contrahat matrimonium, quia impedimentum provenit ex conditione alterius personæ, cum qua contrahitur matrimonium. In aliis verò posterioribus casibus non habet locum talis ignorantia; nequit enim quis ignorare proprium statum, quia tunc impedimentum consistit in conditione ipsiusmet contrahentis, scilicet quòd sit Religiosus, vel Monialis, vel Clericus in Sacris Ordinibus constitutus, & ipse est, qui excommunicatur, si matrimonium contrahat, *Gl. in cit. Clem. un. V. Contrahentes, Sanch. cit. dis. 48. n. ult. Suar. cit. dis. 23. sec. 5. n. 15.* ubi ait, hanc esse communem sententiam. Verùm si adesset in hoc casu probabilis ignorantia, ut si quis initiatus fuisset Sacris Ordinibus in amentia, vel dormiens, excusaretur ab excommunicatione talis contrahens matrimonium, ut addit *Gl. cit.*

Postremò prædictis addendum, quòd absolutio ab hac excommunicatione sit reservata Episcopo, ut habetur hîc in fine *junct. Gl. V. Obtinere.* Deinde per prædicta aliis juribus, quæ sic contrahentibus alias pœnas imponunt, minimè derogatur, quæ allegantur à *Gl. hic V. Juribus in fine.*

SECTIO III.

DE DISPENSATIONE IN IMpedimentis consanguinitatis, & affinitatis dirimentibus matrimonium, & de impedimento publicæ honestatis.

§. I.

Quousque S. Pontifex dispensare possit in gradibus consanguinitatis, & affinitatis?

XLIX. Generatim loquendo, potest Summus Pontifex dispensare in omnibus gradibus consanguinitatis, vel affinitatis Jure Ecclesiastico, seu Canonico solùm prohibitis, & dirimentibus matrimoniū, ut patet ex dictis suprà *Tit. 1. hoc libro n. 169.* Hinc infertur 1. quòd possit Pontifex dispensare in omnibus gradibus consanguinitatis lineæ transversæ etiam in secundo, solo primo excepto, inter fratres, & sorores. Neque verò obstat, quòd aliqui gradus consanguinitatis, vel affinitatis etiam lineæ transversæ, sint Divinâ Lege prohibiti, ut colligitur ex *Levit. c. 18.* ubi generaliter dicitur: *omnis homo ad proximam sanguinis sui non accedat, & revelet turpitudinem ejus:* at verò in gradibus Divinâ Lege prohibitis dispensari non potest, ut habetur in *c. Litteras. 13. §. Opinioni. de restit. spoliat.* Nam hoc non debet intelligi de gradibus prohibitis antiquâ Lege Mosaicâ, quæ jam est abolita, sed de gradibus Divinâ Lege naturali prohibitis, juxta *Gl. ibid. V. Divinâ Lege,* videlicet inter patrem & filiam, matrem & filium, & secundùm probabiliorem sententiam, inter fratres, & sorores; etsi enim certum non sit, an hoc matrimonium irritum sit Jure naturali: quia tamen id est valde probabile; ideo Ecclesia non solet unquam in illo dispensare, *Laym. cit. c. 6. n. 4. in fine.*

Porro quamvis Concilium Trident. *Sess. 24. c. 5. de reform. matr. in fine* decernat, *ut in secundo gradu nunquam dispensetur, nisi inter magnos Principes, & ob publicam causam,* ibi tamen nomine magnorum Principum, secundùm *Sanch. l. 8. dis. 19. n. 2.* intelliguntur etiam, & comprehenduntur Magnates, sive magni Domini Titulares, vel magni Nobiles, qui degunt in aliquo potentatu, seu Baronia, & *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 6. n. 8.* Quin etiam solet S. Pontifex ex benignitate dispensare interdum cum personis inferioris conditionis ob causam urgentem etiam privatam, cùm Concilii Trident. Decretum ipsum Pontificem non possit astringere, *Sanch. c. l. n. 4.* Ubi alias etiam causas recenset, ut quia jam matrimonium contractum fuit inter aliquos ignorantes tam rigidam prohibitionem, vel proles jam suscepta fuit, vel ob scandalum, quod ex separatione oriretur, vel ob paupertatem puellæ, quam patruelis vult ducere, & honestè dotare &c.

L. Infertur 2. Potest etiam S. Pontifex dispensare in omnibus gradibus affinitatis lineæ transversæ, v. g. ut quis ducat sororem, vel consobrinam, vel materteram uxoris defunctæ. In affinitate verò or-

ta ex copula fornicaria, probabile est, dispensari posse etiam in primo gradu lineæ rectæ, ut si quis ob urgentem causam ducat filiam mulieris, cum qua fornicatus est, ut ex Rebello docet *Laym. c. l.*

Infertur 3. Difficiliùs dispensatur super impedimento consanguinitatis, quàm super impedimento affinitatis in simili gradu, *Sanch. l. 8. dis. 19. n. 7. & Laym. cit. c. 6, n. 10.* Ratio est, quia major est cōjunctio inter consanguineos, quàm inter affines: nam conjunctio consanguinitatis est prior, & magis per se, & veluti mensura affinitatis; hæc enim oritur ex eo, quòd vir, & mulier per copulam carnalem fiunt veluti una caro, ideóque omnes consanguinei unius conjugis, v. g. viri, fiunt affines alterius conjugis, sive mulieris in eodem gradu, in quo sunt consanguinei viri, ac proinde affinitas contrahitur ex consanguinitate velut priore, & radice illius. Neque obstat, quòd in *c. Æqualiter. 13. caus. 35. q. 3. & c. 1. h. t.* dicitur, *quòd æquè abstinendum sit à consanguineis uxoris, sicut à propriis.* Nam id intelligendum est, non de omnimoda æqualitate, sed de similitudinaria, quia sicut prohibitum est contrahere matrimonium viro cum propriis consanguineis, intra certos gradus, ita similiter cum consanguineis uxoris, etsi magis cum propriis, & vice versâ. Denique quò propinquior est gradus consanguinitatis, vel affinitatis, eò urgentior causa exigitur ad dispensandum, quia est strictius impedimentum, & vinculum, & major causa requiritur, ut dispensetur in linea recta, quàm in transversa, *Sanch. c. l. n. 7.*

§. II.

An in dispensatione aliquibus concessâ in linea collaterali inæquali, attendendus sit, & exprimendus gradus consanguinitatis, vel affinitatis remotior, an verò propinquior?

LI. De hac re agitur in *c. Quòd dilecto. 3. h. t.* „ Ubi consultus fuit Clemens III. utrùm vir, qui à „ communi stipite per lineam descendentem, sexto, „ vel septimo gradu distat, possit mulieri, quæ ex al„ tera parte per lineam descendentem ab eodem sti„ pite, secundo, vel tertio gradu distat, matrimonio „ copulari, quia Legatus Sedis Apostolicæ permisit „ hominibus illius Terræ, ut in sexto gradu possint „ matrimonialiter conjungi (*c. fin. h. t.*) Idque vide„ tur fieri posse, secundùm regulam illam: *Quoto* „ *gradu quis distat à stipite, tanto distat à quolibet per* „ *aliam lineam descendentem ab eodem stipite.* Etsi in„ colæ illius Terræ ex consuetudine recepta (pro„ pter eum, qui est in proximiore gradu à stipi„ te, *Gl. hîc V. Proximiorem*) sic conjunctos separent, „ & volentes copulari prohibeant. Rescribit Pon„ tifex, indulgentiam illam Legati sic intelligendam „ esse, quòd uterque eorum, qui conjungendi sunt, „ distet à stipite sexto gradu: si verò alter sexto, vel „ septimo gradu distet à stipite, alter autem secun„ do, vel tertio, conjungi non debent: ideóq; con-

sultius esse, ut hac in parte multitudini, & obser- „ vatæ hactenus consuetudini deferatur, quàm ut „ aliud, cum scandalo populi, & quadam novitate „ statuatur. „

LII. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. Si dispensatio concedatur duobus consanguineis, ut contrahere possint matrimonium in sexto gradu aliàs prohibito; tunc spectato Jure communi Canonico, si existunt in linea collaterali inæquali, & unus distat à communi stipite, seu parente in sexto, vel septimo gradu; alter verò in secundo, vel tertio gradu, ut in casu hujus cap. (idémque esset hodierno jure, si unus in tertio, vel quarto, alter verò in secundo, vel tertio gradu esset) tum computatio graduum fieri debet à remotiore, & attendi, ac exprimi debet gradus remotior, juxta *c. ult. h. t.* nisi aliud sit consuetudine introductum: tunc enim computatio fieri debet à propinquiore, & attendi, ac exprimi debet gradus propinquior stipiti, juxta præsens cap. ubi ita decisum fuit, ratione consuetudinis, quæ in eo loco vigebat, ex cujus violatione scandalum in populo oriebatur, vel timebatur, *Gl. hîc V. Uterque. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 10. n. 12. Sanch. l. 8. de matrim. dis. 1. n. 33.* & alij apud ipsum. Quare remotâ hac consuetudine, verisimiliter S. Pontifex respondisset, secundùm regulam expressam in hoc *cap. 3. & c. fin. eod.* videlicet quòd quando dispensatur cum duobus consanguineis, ad contrahendum matrimonium, quorum unus est in remotiore gradu, alter in propinquiore, tunc remotior gradu, favore matrimonij trahit ad se proximiorem gradu: & quo gradu remotior distat à communi stipite, eodem distat à cognato, qui est propinquior communi stipiti, & illum in eodem secum gradu collocat: & ita satis esse videtur, ut remotioris tantùm gradûs mentio fiat, *Covarr. c. l. n. 12.*

LIII. Notandum 2. Antiqua consuetudo, quæ non est reprobata à Jure, si sit contraria Juri communi, vel indulgentiæ, aut dispensationi Principis, & ex ejus transgressione generaretur scandalum populi, servanda est: sicut enim consuetudo interpretatur legem, *c. Cùm dilectus. 8. de consuet.* ita etiam interpretatur indulgentiam, seu privilegium Principis, *Gl. hîc V. Observatæ. & Abb. n. 3.* præsertim ne scandalum generetur.

Notandum 3. Quando in hoc cap. fit mentio de sexto, vel septimo gradu, id intelligi debet, secundùm antiquos Canones, quibus interdictum erat matrimonium usque ad septimum gradum, *c. 1. c. De consanguinitate. 17. & c. Nulli. 19. caus. 35. q. 3.* non verò secundùm Jus recentius, quo tres posteriores sunt sublati per *c. Non debet. 8. h. t.* nihilominùs tamen hodie adhuc locum habet dispositio hujus cap. ita ut ex dispensatione Papæ distantes in tertio, & quarto gradu, possint inter se matrimonium contrahere, *Abb. hîc in fine.*

Notandum 4. Legatus Papæ, etiam de latere, non potest dispensare in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis Jure Canonico prohibitis, sicut nec in aliis impedimentis matrimonialibus, quia circa dispensationes, ea solùm potest in Provincia sibi commissa, quæ potest Episcopus in sua Diœcesi: nam cùm Legatus, etiam de latere, sit inferior Papâ, nec generaliter, nec specialiter potest in his impedimentis di-

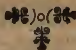
tis dispensare, nisi in speciali casu, ob causam urgentem, si non esset recursus ad Papam, & impedimentum sit occultum, *Sanch. l. 8. de matr. dis. 6. n. 15.* & alij apud ipsum. Unde dispensatio in hoc cap. facta est à Legato ex speciali commissione Papæ, aliàs non tenuisset, *Gl. hic V. Indulgentiam.*

LIV. Ex dictis colligitur 1. quamvis vi consuetudinis, non possint matrimonium inter se contrahere, quos lex Pontificia prohibet matrimonio copulari, *c. Quod super. 5. h. t. in fine*: potest tamen vi consuetudinis, à laicis, ut laicis, inductæ prohiberi, ne inter aliquas personas contrahatur matrimonium, ob evitandum scandalum, quamvis illi aliàs ad matrimonium habiles, & legitimi forent, juxta *c. 3. h. t.* non ex eo, quòd consuetudo prohibere possit matrimonium inter eos, quibus id Canones permittunt: sed quia cum scandalo Canones contrahere matrimonia non sinunt, *Covarr. cit. c. 6. §. 10. n. 18.*

Colligitur 2. Quando duo distant in diverso gradu consanguinitatis, vel affinitatis à communi stipite, in linea transversa inæquali, & propinquior distet in primo gradu ab eodem stipite, tunc exprimenda est talis propinquitas, aliàs dispensatio erit subreptitia. Ut si vir velit ducere filiam avi, aut proavi sui, vel defunctæ uxoris suæ: vel mulier nubere velit filio avi, aut proavi sui, vel defuncti mariti sui, quia Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Ascendens per quandam* anno 1566. die 26. August. edita, declaravit, non esse mentem Pontificis in ejusmodi gradibus dispensare, nisi exprimatur, quia hæc matrimonia continent singularem indecentiam, ob reverentiam, quæ hujusmodi personis debetur, ferè similiter, ac parentibus, *Coning dis. 33. de Sacram. dub. 6. n. 72. Laym. cit. c. 6. n. 9.* In aliis verò gradibus remotioribus, attenditur gradus remotior, & trahit ad se propinquiorem, juxta cit. Bullam Pij V. ideóque sufficit exprimere remotiorem, obtentis tamen postea super propinquiore gradu litteris declaratoriis, *Fagn. in c. ult. n. 4. & 5. h. t.* ubi *n. 8.* addit, quòd gradus primus, non autem remotior attenditur, quoad obtinendam dispensationem matrimonialem; non autem quoad inducendum impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, aut publicæ honestatis; tunc enim non attenditur primus gradus, sed remotior, ut suprà dictum.

LV. Ubi præterea addendum, si graduum inæqualitas oriatur ex eo, quòd fœmina, quæ in uxorem ducenda est, sit stipiti propinquior, id quoque exprimendum est, aliàs dispensatio est subreptitia, ut si sit amita, vel matertera viri, quia tunc turpiùs videtur contrahi matrimonium, si fœmina, cui consobrinus, seu nepos ex fratre, vel sorore reverentiam deberet, ratione matrimonii inter eos initi, eidem nepoti subjecta esse deberet, *Sanch. lib. 8. dis. 24. n. 12.* ubi tamen *n. 13.* ait, in affinitate, aut publicâ honestate, hanc propinquitatem cum stipite non esse necessarium exprimere, sed satis esse inæqualitatem gradûs exprimi, *Laym. c. l.*

* * *

§. III.

An dispensatio obtenta à Papa contrahendi matrimonium inter consanguineos, in gradu prohibito, valeat, si in ea falsa causa sit expressa?

LVI. De hac re agitur in *c. Quia circa. 6. h. t.* Ubi talis casus proponitur secundùm unum intellectum, seu expositionem. Cùm quidam Nobilis contraxisset matrimonium cum quadam muliere, quæ ipsum contingebat quinto gradu consanguinitatis, de qua filiam unicam suscepit, sed postea ipsa filia mortua est: post cujus mortem, Nobilis ille supplicabat Papæ Innocentio III. ut favore filiæ, quam de illa muliere suscepit, simul remanere, & cohabitare possint, quod Papa concessit, & sic allegatâ causâ falsâ, Papa dispensavit, cùm tamen jam ante dispensationem obtentam, unica filia ex illis genita fuerit mortua. Consultus ab Episcopo loci, quid hoc casu sit faciendum? Respondet Papa, dictos conjuges non esse separandos, sed posse Episcopum dissimulare, ut remaneant, & cohabitent simul in tali matrimonio, non obstante, quòd falsa causa fuerit allegata, cùm ex separatione talis matrimonii grave scandalum imminere videatur.

LVII. Duplex est intellectus, sive expositio hujus cap. apud Interpretes circa verba illa Pontificis: *dissimulare poteris, ut remaneant in copula sic contracta, cùm ex separatione, sicut asseris, grave videas scandalum imminere.* Prior est eorum, qui ita intelligunt, ut per dissimulationem illam Pontificis dispensatio inducatur, ratione cujus conjuges illi simul manere possunt in priore matrimonio, quod invalidum erat, sed fuit cum illis dispensatum. Nec obstat *c. Cùm jam dudum. 18. de præbend.* ex quo constat, dissimulationem Principis non inducere dispensationem: nam hoc verũ est, quando Princeps de facto tantùm aliquid tolerat, non puniendo illud; tunc enim per talem tolerantiam non inducitur dispensatio, ut in *cit. c. Cùm jam dudum*: aliud est, si verbis exprimat Princeps, se hoc, vel illud tolerare, tunc enim dispensat, juxta *cit. c. Quia circa.* Et ita exponit hoc cap. *Gloss. hic V. Falsa nobis causa, Abb. hic n. 5.* & alii communiter. Sed hæc expositio non videtur bona, quia hîc solùm dicitur, Episcopum dissimulare posse, ut tales remaneant in tali matrimonio per dispensationem subreptitiam contracto, si ex separatione grave immineat scandalum; ergo Papa non dispensat. Deinde etiamsi dissimulatio illa vim dispensationis habuisset, ut conjuges illi licitè permanerent in tali matrimonio, debuissent aliud matrimonium per novum consensum utriûsque inter se inire, quia ad ratificandum matrimonium invalidum, ob impedimentum dirimens, si impetretur impedimenti dispensatio, requiritur, ut novus utriûsque contrahentis consensus accedat: quia cùm prior consensus fuerit ex parte utriûsque contrahentis invalidus, & illegitimus, quippe præstitus super materia inhabili, de-

nuo uterque renovandus erat, ut docet *Sanch. l. 2. de matr. dis. 35. n. 2. & dis. 38. n. 12.*

LVIII. Altera expositio hujus cap. est, quòd conjuges, bonâ fide, existimabant, se legitimè matrimonio conjunctos esse, & ex veritate detectâ timebatur grave scandalum: quare Pontifex ait, tacendum, & dissimulandum esse: illósque in matrimonio illo putativo, & ob invincibilem ignorantiam excusato permittendos esse, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 10. n. 15. Sanch. cit. dis. 38. n. 12.* quæ expositio videtur magis congruere litteræ ipsius textûs, in quo de dispensatione nihil agitur, vel exprimitur, sed tantùm dissimulandum esse dicitur, ut illi permaneant in priore matrimonio.

LIX. Verùm quia prior expositio est communior, nempe non valere dispensationem obtentam à Papa super matrimonio inter consanguineos contracto, si in ea falsa causa sit expressa, nisi Papa eam confirmet, prout communiter sumatur hoc cap. ideo secundùm hanc expositionem, notandum 1. Veritas narratorum consideranda est, secundùm tempus datæ, & impetratæ dispensationis: non enim sufficit, narrata priùs fuisse vera, vel post impetrationem ratificari, *Abb. hîc n. 4. & Alex. de Nevo n. 4.* nam iste impetrans habuerat filiam, sed non habebat eam, tempore impetratæ dispensationis, quia tunc jam mortua erat, & ideo dispensatio fuit subreptitia, & nulla: posito ergo, quòd verba illa *dissimulare poteris*, habeant vim dispensationis: dispensatio autem ob expressam falsam causam, & matrimonium inde contractum non valeat, stolidum foret dicere, ut manerent in adulterio, *Innoc. hic in fine.* Unde verba illa *dissimulare poteris*, quæ habent vim dispensationis, sic exponenda sunt: *ex certa scientia, & de nostra licentia, quam auctoritate præsentium damus, & sic quod nullum erat, roboramus*: nam cùm subreptio, cum expressione causæ falsæ, vitiet dispensationem ipso facto, *c. 2. de fil. Presbyt.* ubi dicitur, dispensationem impetratam per subreptionem commissam in tacendo verum, esse ipso jure nullam, multò magis erit nulla, si fuerit nulla dispensatio, per subreptionem commissam, exprimendo falsum, quia detestabilius est falsum exprimere, quàm verum tacere, *Abb. hîc n. 4. Fagn. hîc n. 2. 3. & 4.*

Notandum 2. Duæ sunt causæ dispensandi in matrimonio contracto in gradu Jure Canonico prohibito. Prima est, si ex matrimonio sic contracto proles sit superstes; tunc enim in tali matrimonio favore filiorum, dispensatur. Altera causa est, propter scandalum vitandum, & ob hanc causam dispensatur, non tantùm super matrimonio jam contracto, sed etiam super eo contrahendo, quia propter scandalum receditur à dispositione Juris positivi. Item propter bonum pacis futurum quotidie dispensat Papa inter consanguineos, vel affines, *Abb. in cit. c. Quia circa. num. 2. Alex. de Nevo num. 2.*

§. IV.

De impedimento publicæ honestatis orto ex matrimonio rato, & nondum consummato.

Duplex est impedimentum publicæ honestatis, unum, quod provenit ex sponsalibus de futuro, de quo actum suprà *Tit. 1. sec. 1. §. 6. n. 31.* & pluribus *seqq.* Alterum est impedimentum publicæ honestatis, quod est quædam quasi affinitas, & oritur ex matrimonio rato, & non consummato, & de hoc agitur in præsenti.

LX. Assertio 1. Ex matrimonio rato, & nondum consummato oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens, etiam hodie post Concilium Tridentinum, matrimonium cum alterius conjugis consanguineis, usque ad quartum gradum inclusivè, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 70. n. 1.* quia Concilium in hoc Juri antiquo nihil derogavit, ut expressè declaravit Pius V. in Bulla, quæ incipit, *Ad Romanum*, edita anno 1568. die 21. Julii. Et quamvis in Jure Canonico non sit textus expressus hac de re, colligitur tamen ex illo argumento deducto à fortiori, seu à majore, si enim ex sponsalibus oritur impedimentum publicæ honestatis, multò magis orietur ex matrimonio rato, quod est fortius vinculum, & majorem conjunctionem, ac necessitudinem importat, cùm vera, & propriè dicta affinitas consurgere non possit, quippe quæ non contrahitur, nisi per copulam carnalem, eámque consummatam, & perfectam, ut suprà dictum, *Sanch. cit. dis. 70. n. 1.* Verùm *Coning dis. 32. de Sacram. dub. 5. n. 58.* putat, esse expressum Jus, quo probetur, hoc impedimentum nasci ex matrimonio rato, eò quòd *c. Si quis uxorem. 14. & c. Si quis desponsaverit. 15. caus. 27. q. 2.* loquantur tam de desponsante, per verba scilicet de præsenti, quàm de subarrhante contrahendo sponsalia, quæ duo ibi apertè distinguuntur.

LXI. Assertio 2. Hoc impedimentum publicæ honestatis etiam hodie oritur ex matrimonio rato, & nondum consũmato, usque ad quartum gradum inclusivè, etiamsi illud irritum fuerit ex quacunque causa: quia etsi Concilium Tridentinum *Sess. 24. c. 3. de reform. matr.* correxit quoad hoc, Jus antiquum in sponsalibus de futuro: non autem in matrimonio sic, ut præfertur, contracto: sed in eo durat adhuc impedimentum hoc in omnibus illis casibus, & gradibus, quibus de Jure Veteri, ante prædictum Decretum Concilii, introductum erat, ut expressè constat ex Motu proprio Pij V. suprà citato, & habetur apud *Sanch. l. 7. dis. 70. n. 5.* ac proinde à sponsalibus de futuro ad matrimonium ratum extendi non debet ejus correctio. Idque declaravit etiã S. Congregatio Cardinalium apud *Io. Gallemart in cit. c. 3. Concil. Trident.* ubi *n. 1.* ait: hoc impedimentum intelligitur etiam in sponsalibus de futuro: secùs est, si matrimonium fuisset contractum per verba de præsenti, ut declaravit Pius V. & *n. 3.* in fine ait: *Ex matrimonio contracto per verba de præsenti etiam non consummato oritur affinitas, vel impedimentum justitiæ publicæ honestatis, estque fortius, & majus vinculum, quàm impedimentum justitiæ publicæ honestatis ex sponsalibus de futuro.*

LXII. Hinc infertur 1. Quamvis *Navarr. in man. c. 22. n. 58. & Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 6. §. 2. n. 2.* asserant, ob paritatem rationis etiam correctionem Concilii Tridentini à sponsalibus irritis extendi ad matrimonium irritum, ita ut hodie non contrahatur impedimentum publicæ honestatis ex matrimonio invalido ex alia causa, quàm ex defe-

ctu consensûs, quam sententiam probabilem censet *Tanner. tom.4. disp. 8.q.4.dub. 6.n. 112.* quia cùm hoc sit correctum per Concilium in sponsalibus irritis, videtur quoque in matrimonio rato irrito id esse correctum; quandoquidem & olim impedimentum illud in hoc casu nonnisi ex eo colligebatur, quod de sponsalibus in simili erat constitutum in *c. un. de sponsal. in 6.* Veruntamen certissimum est, ut ait *Sanch. l. 7. de matr. disp. 70.n. 5.* id non esse correctum, adeóque ex matrimonio rato irrito ex quacunque causa, præterquam ob defectum consensûs oriri hoc impedimentum, ut constat ex Bulla Pij V. *supr.cit.* & hinc non oritur hoc impedimentum, si matrimonium sit irritum ob metum cadentem in virum constantem, adeoque ob defectum liberi consensûs: vel ob errorem personæ, quia etiam est nullum ex defectu consensûs, *Sanch. c. l. n. 9. & 10.*

Infertur 2. Nec oritur hoc impedimentum, quando matrimonium est clandestinum, quia deest præsentia Parochi, & duplicis testis; nam tale matrimonium non habet formam, & figuram matrimonii, quæ post Concilium Tridentinum est consensus præstitus coram Parocho, & testibus, & secundùm probabiliorem sententiam, nec vim sponsalium habet, *Sanch. cit. loc. n. 13.*

Infertur 3. Si Titius iniit sponsalia cum Caja, cum qua postea Sempronius frater Titii matrimonium de præsenti contraxit, non tamen consummavit, matrimonium hoc posterius Cajæ cum Sempronio est irritum, ob impedimentum publicæ honestatis, ex prioribus sponsalibus cum Titio fratre ortum. Et quamvis matrimonium irritum inducat impedimentum matrimonii validè contrahendi ex parte utriûsque conjugis, intra quartum gradum; non tamen inducit impedimentum publicæ honestatis cum sponso, cui priùs fides data est, adeóque Titius poterit adhuc Cajam ducere (quamvis non teneatur, cùm hæc fidem sponsalium fregerit) licèt alius consanguineus Sempronii eam ducere non posset: quia posterior desponsatio de præsenti non habet vim quasi reciprocam irritandi præcedentia sponsalia, per quæ infirmatum fuit posterius matrimonium, *Sanch. l. 7. disp. 68. n. ult.* Quòd si Sempronius frater Titii postea cum Caja matrimonium consummâsset, cum neutra posset illud validè contrahere: non cum priore, ob impedimentum affinitatis consurgens ex copulâ cum sorore habitâ: non cum posteriore, ob impedimentum publicæ honestatis ex sponsalibus validè contractis cum ejus sorore, *Sanch. cit. disp. 68. n. 24. Tanner. cit. dub. 6. n. ult.*

Infertur 4. Si Petrus absolutè sibi desponsavit Annam, & postea carnaliter cognoscat sororem ejus Barbaram, neutram potest ducere in uxorem; non primam, ob impedimentum publicæ honestatis: non secundam, propter impedimentum contractæ affinitatis cum Barbara. Similiter si Titius fornicatus est cum Caja, & postea sponsalia contraxit cum Seja sorore ejus, neutram habere potest, ob prædicta utraque impedimenta. An autem ex matrimonio rato inito sub conditione de futuro honesta, & contingenti, oriatur hoc impedimentum, tradit *Sanch. libr. 7. de matr. disp. 70. n. 20.* Porro utrumque impedimentum publicæ honestatis ortum, sive ex sponsalibus, sive ex matrimonio rato, & non consummato Jure solùm humano est introductum.

TITULUS XV.

DE FRIGIDIS, ET MALEFICIATIS, ET IMPOTENTIA COEUNDI.

I.

PRo explicatione Rubricæ hujus Tituli notandum 1. impotentia alia est ad prolis generationem, quæ si sola sit, matrimonium non impedit, nec dirimit. Alia verò est impotentia ad copulam carnalem perfectam, per quam scilicet cum penetratione vasis fœminei, intra illud semen immittitur: sive ea impotentia proveniat ex causa naturali, & intrinseca, ut frigiditate in viro, aut etiam nimiâ caliditate (ob quam, vel omnino seminare non possit, vel non possit penetrare vas fœmineum, & in illud semen immittere: vel nimis properè emittat semen, extra vas muliebre) vel id ex arctitudine fœminæ proveniat, ob quam non possit semen intra vas recipere: sive impotentia talis proveniat ex causa extrinsecâ, & accidentaria, v. g. morbo: vel proveniat ex maleficio diabolico, quod utrique sexui commune esse potest, aut ex castratione, quæ viris est peculiaris, *Sanch. l. 7. de matrim. disp. 92. num. 1.*

Notandum 2. Impotentia hæc ad copulam carnalem, alia est perpetua, alia temporalis. Perpetua dicitur, quæ arte medicâ, aut sine miraculo, vel per consuetos Ecclesiæ Exorcismos, vel sine peccato, ut per illicitam incantationem, vel sine gravi periculo vitæ, aut etiam sine damno corporis alterius, tolli non potest, adeoque censetur curari non posse. Temporalis impotentia est, quæ sine peccato, aut gravi periculo, seu damno corporis, per licita, & ordinaria remedia, naturalia, vel spiritualia tolli potest, ut colligitur ex *c. Fraternitatis. 6.* ibi: *præter divinum miraculum, per opus humanum, absque corporis periculo removeri potest. h. t.* Rursus impotentia perpetua, alia est absoluta, quæ respectu cujusvis personæ impedit copulam carnalem: alia respectiva, quæ tantùm respectu certæ personæ impedit, qualis communiter est in maleficiatis, vel respectu hujus, aut illius tantùm, vel aliquorum similium, *Sanch. c. l.* Denique alia impotentia ad copulam præcedit matrimonium, alia sequitur, & supervenit.

§. I. Qui-

§. I.

Quinam sint impotentes ad matrimonium contrahendum, vel non?

II. De his agitur in *c. Quòd Sedem. 2. h. t.* Ubi » generatim dicitur; sicut puer, qui non potest red- » dere debitum (conjugale) non est aptus conju- » gio: sic qui impotentes sunt (ad copulam carna- » lem) minimè apti sunt ad contrahendum matri- » monium. Ubi notandum 1. Varii sunt modi impotentiæ ad copulam, tam ex parte viri, quàm mulieris. Nam primò quædam est simpliciter talis, ut notat *Tanner. tom. 4. disp. 8. q. 4. dub. 8. n. 133.* tum ex parte viri, quando intra vas naturale mulieris seminare non potest, licèt fortè id perrumpere valeat, ut fit quandoque in spadonibus, & Evnuchis; vel etiam extra illud, sine penetratione semen emittere: tum etiam ex parte mulieris, si tam arctà sit, ut semen virile nullo modo possit recipere. Alia est impotentia secundùm quid, quando vir ob debilitatem non potest penetrare vas naturale fœminæ, licèt post apertum claustrum virginale, in eo possit seminare: ex parte fœminæ verò, quando seminare non valet, vel ob ejus arctitudinem à viro deflorari non potest, licèt ea alioquin apta sit ad concubitum cum viro. Aliqui tamen aliter hanc utramque impotentiam explicant.

Notandum 2. Impotentia ex parte causæ, ex qua oritur, est triplex, quædam oritur ex naturali constitutione, seu complexione, quæ in viris propriè dicitur frigiditas, & in fœminis arctitudo: quædam provenit ex accidente extrinseco, nempe per sectionem, vel abscissionem membrorum genitalium, vel ex maleficio Diabolico, *Tanner. c. l. num. 135.*

III. Hinc sequitur 1. Evnuchos, seu spadones, qui à natura carent utroque testiculo, & castrati, qui ex accidenti habent hoc vitium, non posse validè contrahere matrimonium, quia non possunt emittere verum semen, pro quo citatur propria Bulla Sixti V. anno 1587. edita, apud *Sanch. l. 7. de matr. disp. 92. n 17.* Neque etiam satisfacere possunt fini secundario matrimonii, qui est remedium concupiscentiæ, quia hoc est finis matrimonii habitum non per quamcunque copulam, sed per copulam suâpte naturâ aptam ad generationem.

Sequitur 2. Hermaphroditos validè contrahere posse matrimonium, ita ut in quibus prævalet sexus virilis, cum fœminis: in quibus sexus fœmineus, cum viris contrahere possint, quia sunt verè potentes ad usum matrimonii, & matrimonium, juxta alium sexum, contractum jure naturæ irritum foret, quia inter personas ejusdem sexûs initum esset; si enim prævaleat sexus fœmineus, reputatur fœmina, & tamen ducit fœminam, ac si vir esset: & si prævaleat sexus virilis, reputatur vir, & tamen instar fœminæ nubit viro, *Sanch. l. 7. disp. 106. n. 4. & 5.* Quòd si uterque sexus in hermaphrodito est æqualis; tunc talis æquè vir, ac mulier est judicandus, cùm nulla ratio urgeat, ob quam magis hujus, quàm illius sexûs esse censeatur. Quare tunc eligere potest, juxta qualem sexum matrimonio jungi velit, num tanquam vir, an tanquam fœmina, quâ electione semel factâ, non potest postea altero sexu uti, *Sanch. c. l. n. 1.* Judicium verò, quis sexus prævaleat, est penes Matronas peritas, vel Medicos, *Sanch. c. l. num. 2.*

IV. Sequitur 3. Senes etiam decrepitos posse inire matrimonium, si nullo alio impedimento, præter senectutem, laborent, tum quia possunt exercere perfectum actum conjugalem, & verum semen emittere intra vas, etsi peraccidens impeditum, & infœcundum: tum quia defectus caloris potest arte medicâ in iis subinde restaurari, ita ut etiam prolem interdum suscipiant: tum denique quia id satis usus probat Ecclesiæ admittentis senes passim ad matrimonia ineunda, idque in humanitatis solatium, *c. Nuptiarum. 41. caus. 27. q. 1. Sanch. l. 7. disp. 92. n. 19.* ubi tamen *n. 24.* id limitat, nisi senes sint adeo exhausti, ut omnino impotentes sint ad habendam copulam, nec judicio Medicorum juvari possint, cùm nihil referat, sive ex natura, sive ex accidenti, impotentia perpetua consurgat; tales enim non possunt ad copulam sibi impossibilem obligari.

Sequitur 4. Steriles quoque validè contrahere matrimonium, ut probat etiam usus Ecclesiæ in senibus, quorum semen est ut plurimùm sterile. Ratio est, quia licèt tale matrimonium frustretur fine primario, qui est prolis generatio, adhuc tamen obtinet finem secundarium, qui est remedium concupiscentiæ, interveniente verâ copulâ, *Sanch. c. l. num. 26.*

V. Sequitur 5. Mulieres, quæ non possunt parere, sine vitæ periculo, vel nonnisi fœtum mortuum, validè contrahere matrimonium, si aliàs aptæ sint ad copulam, quia adest obligatio, & traditio potestatis corporum ad copulam perfectam, adeoque tota essentia matrimonii. Et quamvis mulieri scienti hunc defectum in pariendo illicitum sit nubere, ob vitæ periculum, quod vitare tenetur, si commodè potest (nisi graves pateretur tentationes carnis, præsertim cum periculo iis succumbendi, *Coning disp. 31. de Sacram. dub. 7. n. 86.*) non tamen ideo irritum est matrimonium, quia satis est, copulam secundùm se, & suâpte naturâ esse licitam, tametsi ex aliquo accidenti fiat illicita, ut patet in eo, qui voto castitatis ligatus contrahit matrimonium, *Sanch. cit. disp. 92. n. 28.* ubi tamen etiam oppositam sententiam fatetur probabilem. Neque tali casu fit injuria proli, quæ mortua edenda putatur, quia hoc est præter intentionem conjugum, quæ jure suo utuntur, *Coning c. l. n. 85.*

VI. Sequitur 6. Etiam in articulo mortis constitutum posse contrahere matrimonium, quia potentia generandi adhuc perseverat, etsi sit pro hoc tempore peraccidens impedita, ut in actum deduci non possit. Idque confirmatur ex usu Ecclesiæ, quæ permittit, ut quis in hoc articulo ducat concubinam: & quia propositum evitandi generationem, & debitum non reddendi non irritat matrimonium, si in pactum non deducatur, *Sanch. l. 7. disp. 105. n. 3.*

***

§. II.

An, & qualis impotentia coëundi dirimat matrimonium?

VII. Assertio 1. Impotentia perpetua ad copulam, & generalis respectu omnium, quæ arte medicâ, sine miraculo, aut peccato, aut gravi corporis periculo, vel damno, tolli non potest, sive ex natura, sive ex alia extrinseca causa oriatur, si præcedat matrimonium, dirimit illud jure naturæ, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 92. n. 2. & dis. 98. n. 2.* Ratio est, quia de intrinseca ratione, & essentia matrimonii est obligatio, seu traditio potestatis corporis ad usum, seu copulam conjugalem, at qui absolutè, & perpetuò impotens est ad copulam, non potest se obligare ad dandum, vel tradendum corpus potens ad copulam, impossibilium enim nulla est obligatio, *Reg. 185. ff. de R. Jur* & nemo potest alteri tradere potestatem ejus rei, quam nullo modo habet, *Reg. Jur. 80. in 6.* quæ ratio etiam probat, per hujusmodi impotentiam ad copulam, jure naturali dirimi matrimonium.

VIII. Porro quod dictum est, impotentiam perpetuam ad copulam conjugalem dirimere matrimonium subsequens, id extenditur, ut procedat, sive ea perpetua impotentia in contrahentibus cognita fuerit, sive ignorata, ita ut in utroque casu matrimonium sit irritum, quia ea conjunctio repugnat mutuæ corporum traditioni ad usum conjugalem, in quo essentia matrimonii consistit, cùm enim usus ille sit impossibilis, non potest dari obligatio ad illum, ex verissima sententia apud *Sanch. l. 7. de matr. dis. 97. n. 2.* Et hinc si quis scienter contrahat matrimonium cum muliere arcta, vel aliàs impotente ad copulam, separari quidem non debent, matrimonium tamen irritum est, prout statuitur in *c. Consultationi. 4. h. t.* Ubi cùm Lucius III. consultus fuisset, utrùm si fœminæ clausæ, sive impotentes, ut commisceri maritis nequeant, possint matrimonium contrahere? Respondet Papa, quòd licèt videatur incredibile, quòd aliquis cum talibus contrahat matrimonium, Ecclesia tamen Romana consuevit in similibus judicare, ut si non possint eas habere ut uxores, habeant ut sorores.

IX. Notandum 1. Impotentia perpetua utrique conjugi nota dirimit matrimonium cum omnino impotente ad copulam, quia non potest consistere validum matrimonium, quando cessat causa institutionis matrimonii, eò quòd nec propter spem prolis, nec ad evitandam fornicationem, potest dici tale matrimonium contrahi; ideóque si potens, qui priùs scienter cum impotente contraxit matrimonium, postea contrahat cum alia, hoc cum secundâ initum tenet, quia prius ipso jure nullum fuit, non obstante obligatione ad cohabitandum cum prima, tanquam cum sorore: sicut qui contraxit sponsalia cum minore septennio, licèt sit obligatus exspectare, donec pervenerit ad majorem ætatem, seu pubertatem, si tamen cum aliâ matrimonium iniit, hoc tenet, *c. De illis. 7. de despons. impub.* Præterea tenetur is, qui scienter contraxit matrimonium cum impotente, semper illam alere. Quòd si periculum sit fornicationis, ex parte potentis, poterit Ecclesia illi dare licentiam cum alia contrahendi matrimonium, cùm prius matrimonium non fuerit validum, ità tamen ut obligatus sit subministrare priori impotenti necessaria alimenta, *Abb. hîc n. 2. Alex. de Nevo n. 2. & 3.*

Notandum 2. Quando in hoc cap. dicitur, *ut tales, quæ non possunt habere tanquam uxores, habeant ut sorores*; id ita intelligendum est, quod castè vivere debent simul commorando, tanquam frater, & soror, abstinentes ab omni carnali commercio, seu opere, sicut veri conjuges possunt promittere continentiam, & sic simul commorari; quod verum est, quando quis scienter contrahit cum impotente: secùs si ignoranter, quia tunc non tenetur illam habere sororis loco, sed licitè potest petere separationem matrimonii, saltem quoad torum, ut docent communiter DD. apud *Alex. de Nevo hic n. 2. & 5.*

X. Assertio 2. Impotentia perpetua, sed respectiva tantùm dirimit matrimonium cum iis, respectu quorum est, non autem respectu aliorum, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 93. n. 3.* Ratio est, quia matrimonium respicit individuam, & determinatam personam, cum qua matrimonium ineundum est: si ergo quis respectu hujus, vel illius personæ sit impotens, respectu aliarum verò potens, non erit possibilis obligatio ad copulam cum hâc, vel illâ certâ personâ, erit verò possibilis cum aliis; ergo non poterit contrahere matrimonium cum illa certa persona, poterit verò cum aliis, respectu quorum nulla est ratio dirimendi illud.

XI. Assertio 3. Temporalis impotentia, quæ per licita, & ordinaria media, sive spiritualia, sive naturalia, tolli potest, non dirimit matrimonium subsequens, *c. Fraternitatis. 6. Vers. Quamvis igitur. h. t. Tann. cit. dis. 8. q. 4. dub. 8. n. 140.* Ratio est, quia tales non sunt absolutè impotentes ad actum conjugalem, ad quem se mediatè obligant, sed tantùm ad tempus, ergo possunt in ordine ad illum actum, potestatem sui corporis tradere: & quamvis omnino, ac perpetuò inhabilis ad solvendum, sit etiam inhabilis ad promittendum: potest tamen, qui in præsenti solvendo non est, ad solvendum se obligare, si spes sit fore in futurum solvendo.

XII. Assertio 4. Si mulier, quæ cum perpetua impotentia contraxit matrimonium, postea per miraculum sanetur, matrimonium prius nihilominùs est irritum, nisi per novum consensum cum illa denuo contrahat. Aliud est, si mulier per maleficium sit reddita impotens, & per ordinarios Ecclesiæ Exorcismos, postea sanetur: nam hoc ipso tunc apparet, temporalem tantùm fuisse impotentiam, & matrimonium ab initio fuisse validum, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 11. n. 2.*

§. III.

Referuntur, & explicantur varii casus in specie, in quibus propter impotentiam coëundi, matrimonium dissolvitur, vel separatur, aut non separatur.

XIII. De his agitur in pluribus capitulis hujus Titu-

» Tituli. Et inprimis in *c. Accepisti. 1. h. t.* refertur, » quòd cùm quidam accepisset aliquam in uxorem, » eique per mensem, vel per tres, vel etiam per an- » num cohabitâsset, asseruit, se frigiditate naturæ » impediri, quominùs possit illam, vel aliam mulie- » rem cognoscere, ideóque petebat se ab illa sepa- » rari. Unde hìc statuitur, quòd si ipsa mulier idem » affirmat, idque probari potest per rectum, & ve- » rum judicium (quod quale sit, infrà dicetur) sta- » tim à se invicem separari debent, ita tamen ut si » vir aliam postea in uxorem duxerit, reus sit perju- » rii (quia vinculum matrimonii Jure Divino est in- » dissolubile, *Matth. c. 19.*) & ad priorem uxorem, » post peractam pœnitentiam, redire debeat. Si ve- » rò ipsa prior uxor post annum, & dimidium, ad » Episcopum, vel ejus Missum, sive Officialem pro- » vocavit, dicens, quòd eam vir suus non cognosce- » re potuit: hic verò id neget, & contrarium asserat, » ei credendum est, cùm sit Caput mulieris, cur enim » ipsa tamdiu tacuit, cùm facilè, & intra breve tem- » pus, scire potuerit, an sit aptus ad copulam. Porro » si prior uxor ab initio post mensem, vel duos, pro- » clamavit ad Episcopum, dicens virum esse frigi- » dum, seu impotentem, idque probari possit per » rectum judicium, separari potest, ipsáque si velit, » alteri nubere.

XIV. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. Vir potest proclamare, & petere separationem matrimonii, propter impedimentum impotentię, etiam ex sua persona proveniens, interest enim sui, ut separetur, si non est verum matrimonium inter eos, ne teneatur ad onera matrimonii, *Alex. de Nævo hìc num. 1.*

Notandum 2. Si mulier fateatur impedimentum impotentiæ, & vir neget, nec illa ab initio proclamavit contra matrimonium, non est audienda, sed fides habenda viro asserenti, se consummâsse matrimonium, prout sumitur ex hoc cap. ubi duplex ratio redditur, quia tunc duæ præsumptiones concurrerunt contra mulierem, una, eò quòd tardè proclamavit: altera, quia vir, qui ejus caput est, affirmat, se illam cognovisse, ideóque ipsi potiùs credendum, *Abb. hìc n. 5. & Alex. de Nævo n. 7. in fine, Sanch. l. 7. de matr. dis. 109. n. 2.*

Notandum 3. Si mulier, quæ tempore matrimonii virgo erat, statim, id est, post mensem, vel bimestre, reclamet, allegando impotentiam viri, audiri debet, quamvis vir illam neget, & si illa probetur per rectum judicium, dissolvetur matrimonium, prout expresè habetur in *cit. c. 1. h. t. Sanch. c. l. n. 16.* quæ ex infrà dicendis magis patebunt.

Notandum 4. Soli confessioni mariti, & uxoris asserentium impotentiam non statur, nec creditur contra matrimonium, sed alia probatio requiritur, ut possit fieri separatio, *Alex. de Nævo hìc n. 3.* de quo infrà. Ratio est, quia dissolutio matrimonii semel contracti non pendet ex voluntate contrahentium: creditur autem viro, & mulieri, si stent, seu confiteantur pro matrimonio inter se contracto, *c. 2. de clandest. despons.*

Neque verò obstat, quod in *c. Laudabilem. 5. h. t.* ad cognoscendam frigiditatem requiritur triennium cohabitationis inter conjuges, quo transacto, per justum judicium separatur matrimonium: in hoc autem c. separatio fieri potest, vel statim, vel non multò pòst. Nam prius cap. loquitur de casu, quo nulla extant signa urgentia frigiditatis in viro; tunc enim opus est triennio cohabitationis inter conjuges; at verò quando præter confessionem conjugum, adsunt urgentia indicia frigiditatis; tunc possunt conjuges statim, ante lapsum triennii, à se invicem separari, dummodo juramento suo, & propinquorum id confirment, *Abb. hìc num. 5.* prout mox magis declarabitur.

XV. Secundò in *cit. c. Laudabilem. 5. h. t.* cùm » quæsitum fuisset ex Cælestino III. quantum tem- » pus dandum sit frigidis ad experiendum copulam » conjugalem, is respondit, ut à tempore celebrati » conjugii, si frigiditas priùs probari non possit, co- » habitent per triennium, dando operam carnali » copulæ: quo elapso, si simul cohabitare nolue- » rint, juxta Decretum Gregorii (ad Joannem Ra- » venatensem Episcopum, & habetur in *c. Quod autem 1. caus. 33. q. 1.*) & mulier per justum judici- » um (id est, per testes, vel aspectum corporis, *Gl. hìc V. Iustum*) de viro probare potuerit, quòd cum » ea coire non possit, nubat alij: quòd si ipse vir ac- » cepit aliam, separentur (propter naturalem frigi- » ditatem, secùs si propter maleficium, *c. ult. cit. caus. 33. q. 1. Gl. hìc V. Separentur*) Si verò ambo simul es- » se consentiant, vir eam, etsi non ut uxorem, sal- » tem ut sororem habeat. Sin autem ambo confite- » antur, quòd nunquam se invicem cognoverint, » cum septima manu propinquorum (*c. 2. cit. caus. & q.*) vel vicinorum bonæ famæ, si propinqui de- » ficiant, tactis SS. Evangelijs, uterque juret, quòd » nunquam una caro per copulam carnalem effecti » fuerint: & tunc mulier potest ad secundas nuptias » transire. Verùm si vir aliam duxerit, tunc hi, qui » jurârunt (scilicet vir & uxor) rei perjurii tenentur, » & peractâ pœnitentiâ, cogendi sunt redire ad prius » connubium, si propter frigiditatem sunt separati, » *Gl. fin. hìc.*

XVI. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. quando non constat de impedimento frigiditatis, vel alterius similis impotentiæ, & statim per signa urgentia, & certa probari non potest; tunc requiritur triennalis cohabitatio conjugum, quamvis uterque conjux fateatur se impotentem, juxta *cit. c. Laudabilem.* ubi Pontifex generaliter declarat, quantum temporis spatium concedendum sit conjugibus ad veritatem frigiditatis dubiæ cognoscendam, ut patet ex quæstione Pontifici ibi propositâ: nam ex confessione etiam utriûsque conjugis non verè potest constare, an sit naturalis, & perpetua, an verò solùm accidentalis, & temporanea impotentia, adeoque exspectari debet per triennium, ut ex temporis cursu veritas appareat, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 108. n. 5.* At verò si de impedimento frigiditatis, vel alterius impotentiæ clarè constet, ut quia verè habet membrum aridum, vel sectum; tunc non est opus, ut conjuges cohabitent per triennium, sed statim possunt separari, & declarari matrimonium nullum, juxta *c. 1. h. t.* & ita huic non contradicit *cit. c. Laudabilem.*

Notandum 2. In impedimento frigiditatis triennium hoc computatur à die copulæ attentatæ; nam quamvis in ipso textu dicatur, *à tempore celebrati conjugii cohabitent per triennium*, ibi tamen supplendum, *& co-*

& copulæ attentatæ, quia conceditur ad explorandam conjugis potentiam, *Sanch. l. 7. dis.* 110. *n.* 1. *&* 4. non autem requiritur, ut hoc tempus triennii sit ita continuum, ut præsumpti conjuges die, noctéque cohabitent, sed sufficit, si majore anni parte, quia id moraliter, & civiliter accipi debet, prout subjecta materia postulat, *Sanch. cit. l. 7. dis.* 111. *n.* 2.

XVII. Notandum 3. Ultra triennium illud, & juramentum utriûsque conjugis fatentis impedimentum, requiritur, ut septima manus propinquorum juret, vel vicinorum bonæ famæ, si propinqui defuerint; nam hujusmodi juramentum exigitur, quia posset esse collusio inter conjuges, & ut adhibitâ cautiore diligentiâ matrimonium dissolvatur, *Sanch. l. 7. dis.* 108. *n.* 7. Debent autem, si uterque conjux fateatur impedimentum impotentiæ, cujuslibet conjugis septem consanguinei jurare, vel in defectum eorum, septem vicini, adeóque XIV. *Alex. de Nævo in cit. c. Laudabilem. n. 6. Sanch. c. l. n.* 11. ubi *n.* 12. addit, si tot testes haberi nequeunt, sufficere pauciores, arbitrio Judicis, & si desint consanguinei & vicini, assumi debent alii testes bonæ famæ, & omni exceptione majores. Requiritur etiam, ut uterque conjux, tactis SS. Evangelijs, juret, quòd nunquam per carnis copulam una caro sint effecti, ut habetur in fine *cit. c. Laudabilem.* quamvis de consuetudine hoc juramentum super Cruce præstetur, *Sanch. c. l. in fine.*

Notandum 4. Dictum juramentum diversimodè debet præstari ab ipsis conjugibus, & à propinquis; nam conjuges debent emittere juramentum de certa scientia, nempe quòd bonâ fide, & absque dolo per triennium operam dederint copulæ, nec consummare potuerint. At Consanguinei de sola credulitate jurare debent, nempe quòd verisimiliter existiment, conjuges verum dicere. Ratio diversitatis est, quia ipsis conjugibus constare potest, se non potuisse consummare matrimonium, non item consanguineis, *Gl.* communiter recepta in *cit. c. Laudabilem. V. Vterque*, *Sanch. cit. dis.* 108. *n.* 15. Quamvis autem postea vir ille reperiatur non esse frigidus, seu impotens, non tamen consanguinei censendi sunt perjurii rei, quia non de certa scientia, sed de sola credulitate jurârunt. Unde cùm in *cit. c. Laudabilem.* indefinitè dicitur, eos, qui jurârunt, reos esse perjurii, id intelligi debet de solis conjugibus, viro, & uxore: non autem de consanguineis Compurgatoribus, si bonâ fide jurârunt, *Gl. ibid. V. Hi qui, Sanch. c. l. n.* 17.

XVIII. Notandum 5. Si vir reputatus frigidus aliud ineat matrimonium, ipsi conjuges rei sunt perjurii, ut expressè deciditur in *cit. c. Laudabilem*, in fine, quia vir non solùm jurare debet, se id matrimonium non potuisse consummare cum hac fœmina, sed neque cum alia, & esse simpliciter impotentem. Idque etiam constat ex *c.* 1. *h. t. in princ.* ex illis verbis: *Et nunc primùm dixisti, te esse frigidæ naturæ, ita ut non potuisses coire cum illa, nec cum aliqua alia.* Ideóque meritò postea, cognitâ potentiâ viri, post initum cum alia matrimonium, rei perjurii arguuntur. Et hæc est præsumptio juris, & de jure, contra quam non admittitur probatio in contrarium; sed censetur ex odio, ac mala fide negata esse potentia ad coitum, ad dissolvendum prius matrimonium, eo ipso, quòd conjux reputatus frigidus aliud matrimonium inijt, ut docet *Gl. in c. Requisisti.* 2. *V. Patet. caus.* 33. *q.* 1. *Sanch. dis.* 108. *n.* 16. *&* 18.

XIX. Notandum 6. Si ob frigiditatem viri sit dissolutum matrimonium, & is ad aliud transeat, statim hoc posterius matrimonium dissolvendum est, absque alia probatione. Ratio est: tum quia cùm vir ille per sententiam Ecclesiæ sit declaratus frigidus, præsumptio inhabilitatis ad matrimonium stat contra illum. Tum quia sive sit verè frigidus, sive non, posterius matrimonium est nullum: nam si verè est frigidus, illud est invalidum propter impedimentum frigiditatis; si autem non est frigidus, obstabit prius matrimonium, quod per falsam probationem frigiditatis dissolutum fuit, *Alex. de Nævo in cit. c. Laudabilem. n.* 15. *&* 16. *h. t. Sanch. l. 7, dis.* 99. *n.* 6. ubi addit, si tempore, quo frigidus iste ad alias nuptias transit, prior uxor obierat: nihilominùs tamen statim separandus est à posteriore matrimonio, donec probet, se potentem esse, & Ecclesiam fuisse deceptam, quia interim præsumptio impotentiæ stat contra ipsum. Ut autem restauretur prius frigidi matrimonium tanquam validum, non sufficit, nec requiritur frigidum ad alias nuptias transijsse, sed legitimè probari debet, eum posterius matrimonium consummâsse, aut aliàs fornicatum fuisse, *Sanch. c. l. n.* 7. Ex quo infert *n.* 8. prius illud matrimonium non esse instaurandum, donec legitimè probetur posterioris consummatio, vel alia copula fornicatia, apud quem plura de hoc videri possunt.

XX. Notandum 7. Si puer XIV. anno completo, vel fœmina XII. adhuc sint impotentes ad copulam, exspectandum est, non per triennium, sed usque ad plenam pubertatem, quæ in fœminis contingit XIV. ætatis anno, & in viris XVIII. *l. Arrogato.* 40. §. 1. *ff. de adopt. &* §. *Minorem, Instit. eod.* Nec refert, quòd in *cit. c. Laudabilem*, triennium experientiæ generaliter præscribitur. Nam id procedit, quando ex frigiditate, aut alio impedimento conjectari potest, impotentiam oriri; tunc enim meritò ex cohabitatione triennii Ecclesia præsumit tale impedimentum esse perpetuum. At verò quando potest præsumi impotentiam provenire ex imbecillitate ætatis, tunc æquitas suadet, eam ætatem esse exspectandam, in qua perfectum robur comparat natura, *Sanch. l. 7. dis.* 104. *n.* 18.

§. IV.

Continuatur eadem materia.

XXI. Præterea in *c. Ex litteris.* 3. *h. t.* talis casus proponitur. Cùm quidam XVI. annorum, quandam XIII. annorum in uxorem duxisset, isq; debitum reddere non posset; mulier tam gravem contraxit infirmitatem, ut omnino viro sit facta inutilis, ita ut vir eam cognoscere non posset. Consultus Pontifex Alexander III. respondet, si vitium illud mulier à natura contraxit, nec ope Medicorum ei subveniri possit, viro danda est facultas aliam accipiendi.

Hinc aliqui probare volunt, per impotentiam, quæ

quæ supervenit matrimonio rato, & nondum consummato, illud dirimi, quia Alexander III. in hoc cap. fecit facultatem cuidam ineundi aliud matrimonium, cujus uxor, ante consummationem, reddita fuit inepta ad copulam. Verùm hîc est sermo de impotentia, quæ præcessit matrimonium, ut constat ex illis verbis: *si mulier vitium illud à natura contraxit*, *quia v.g. arcta erat*, *Gl. hîc V. Contraxit. & V. A natura, Sanch. l. 7. dis. 102. n. 4.* Idque probatur ex *c. Hi qui. 25. caus. 32. q. 7.* ubi generaliter dicitur, ob nullam infirmitatem, vel aliam impotentiam supervenientem conjugia solvi posse, & in *c. Si uxorem. 18. caus. 32. q. 5.* dicitur, retinendam esse uxorem antea ductam, sterilem, surdam, vel deformem corpore, cæcam, claudam, vel si quid aliud cogitari potest horribile &c. si ergo retinenda est uxor, non obstante quocunque corporis incommodo superveniente, ergo etiam superveniente impotentiâ ad copulam, cùm ita universaliter textus ille loquatur, *Sanch. cit. dis. n. 3.* Idque confirmatur, quia ex receptissima sententia, matrimonium ratum fidelium per solam Professionem Religiosam certò dissolvitur, & probabiliter etiam per dispensationem S. Pontificis, *Sanch. c. l.* & alij apud ipsum. Non obstat *c. Quod proposuisti. 18. caus. 32. q. 7.* ubi Gregorius III. concessit cuidam licentiam transeundi ad aliud matrimonium, propter impotentiam perpetuam supervenientem priori uxori. Nam prior non fuit legitima uxor ob impedimentum perpetuum, idque solùm declaravit ibi Pontifex, *Sanch. l. 7. dis. 80. n. ult. in respons. ad 5.*

XXII. Porro si de impotentia superveniente matrimonio certò constat, eam esse perpetuam, illicita est conjugibus talibus copula conjugalis, quamvis tactus ijs sint liciti, absque periculo tamen pollutionis, *Sanch. l. 9. de matr. dis. 17. n. 20. & 21.* Ratio prioris est, quia copula conjugibus post matrimonium contractum solùm licita est intra vas legitimum, ergo si hæc sit impossibilis, quia fœmina ita arcta est, ut semen recipere non possit, non erit licita. Ratio posterioris est, quia cùm tales sint veri conjuges, tactus mutui, citra pollutionis periculum, non sunt illis prohibiti, etsi enim hujusmodi tactus referri non possint ad copulam, tanquam illis incompossibilem: possunt tamen fieri ad concupiscentiam carnis sedandam, & ad exhibenda mutui amoris signa, *Sanch. c. l. n. 20.* Quòd si de impotentia superveniente matrimonio sit dubium, an sit perpetua, an verò solùm temporalis, licitum est conjugibus conari ad copulam, quamdiu probabilis spes est seminandi intra vas, quamvis per accidens, & præter intentionem, extra vas semen effundatur, *Sanch. c. l. n. 22.* Ratio est, quia tales conjuges dant operam rei licitæ, procurando copulam sibi possibilem, & permissam: & si id licitum est, si impotentia præcedat matrimonium, adeoque dubius sit matrimonii valor: multò magis id licebit, quando impotentia subsequitur matrimonium, & hujus valor certus est. Sed quid dicendum, si dubitetur, utrùm impotentia præcesserit matrimonium, adeoque hoc sit nullum; an verò subsecuta sit, & matrimonium sit validum. Valde probabile est, præsumi posse, quòd antecesserit, si nunquam copula haberi potuit, nec aliunde constat de impotentia, nec probari possit, quo tempore sit contracta, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 11. n. 3. in fine.* *Sanch.* tamen *l. 7. de matr. dis. 103. n. 4. & 5.* distinguit inter impotentiam naturalem & accidentalem, nempe ex maleficio, & in priore quidem, in dubio præsumi, quòd præcesserit: de posteriore verò, quòd secuta sit matrimonium.

XXIII. Quartò in *c. Fraternitatis. 6. h. t.* refertur, quòd quædam mulier contraxit matrimoniũ » cum quodam viro, & cum eo per multos annos » habitavit, nec potuit ab eo carnaliter cognosci. » Archipresbyter Altissiodorensis causam detulit ad » Episcopum suum, qui volens super eo negotio veritatem inquirere, quasdam matronas suæ Parochiæ, providas, & honestas ad se vocavit, districtè » (per juramentum, *Gl. hîc V. Districtè*) illis injungens, sub periculo animarum, ut ipsam mulierem » inspicerent, utrùm esset idonea ad copulam conjugalem, quæ tandem eâ inspectâ dixerunt, quòd » nunquam poterit esse mater, aut conjux, & ideo » divortium inter ipsam, & virum promulgavit, mulierem inducens, ut Religionem intraret, perpetuam continentiam servatura: viro autem licentiam dedit aliud matrimonium ineundi, qui cum » alia contraxit. Sed postmodum illa mulier fuit ab » alio carnaliter cognita, rejectâ continentiâ, quam » promisit, & cuidam G. nomine nupsit: Episcopus » verò Altissiodorensis negotium hoc significavit » Innocentio III. Rescribit Papa eidem, quòd semiplenè ei expressit, quomodo dicta mulier promiserit, se continentiam servaturam, utrùm simplici verbo, an per votum solemne, & utrùm » transierit ad Religionem, sicut promisit, an non: » nec dixit etiam, qualiter cognita fuerit, utrùm » arte Medici, seu concubitu viri, vel alio modo. » Unde Papa considerans, quòd impedimentum illud non erat perpetuum, quod præter Divinum » miraculum, humanâ ope, absque corporali periculo remotum fuerit, sententiam divortij per errorem, licèt probabilem, latam fuisse invenit, quia » ex postfacto apparet, quòd mulier illa cognosci » potuit à viro illo (scilicet primo, à quo fuerat separata) cujus simili potuit commisceri, & ideo inter ipsam, & primum virum matrimonium extitisse pronunciavit: inter eandem verò mulierem, » & dictum G. matrimonium non fuisse, sed eos ab » invicem separari præcepit. Quòd si verò prædicta » mulier ad Religionem transivit, primus vir, qui » eandem non cognovit, cum illa remaneat, cum » qua postea auctoritate Ecclesiæ contraxit: alioquin (id est, si non transivit actu) eâ dimissâ, ad » illam redire debet, cum qua primò contraxit: nisi » se voto (solemni scilicet) obstrinxerit, quia propter hoc intelligitur fornicata fuisse cum prædicto G. (cùm ipsa matrimonium contrahere non » potuerit post votum solemne, *Gl. hîc V. Se voto*) » vel nisi fornicata fuerit cum alio, & sic prætextu » fornicationis, primus vir eam repellat. Si verò » simplici voto promisit servare continentiam, & » postea in facie Ecclesiæ nupsit prædicto G. quamdiu de hoc articulo dubitari poterat, non debet » præsumi, quòd fuerit fornicata cum illo: sed amodò (scilicet revelatâ veritate, quòd fuerit uxor » primi) non debet cum illo remanere. »

Præterea alia quæstio est, utrùm ea, quæ ita arcta est, ut nulli possit carnaliter commisceri, nisi » per

„ per incisionem, vel alio simili modo violentia ei „ inferatur tam gravis, ut ex ea mortis periculum „ timeatur: quæritur, inquam, an talis sit apta ad „ matrimonium contrahendum. Et dicendum est; „ quòd non, argumento sumpto à contrario sensu ex illis verbis præcedentibus ejusdem cap. *absque corporali periculo*, nam ubi grave periculū timetur, non est matrimonium; sed ubi leve solùm periculum foret, debet illud pati, *Gl. hic V. Corporali periculo.*

„ Similiter solvitur ex dictis alia quæstio: si aliqua nupsit viro cuidam, respectu cujus ita arcta „ est, ut non possit ab eo deflorari: eáque postea per „ judicium Ecclesiæ separata, nubat alteri; cui non „ sit arcta; & per frequentem usum secundi reddatur etiam apta primo viro, quæritur, inquam, utrùm talis debeat redire ad virum, cum quo priùs „ matrimonium contraxit. Et dicendum est, quòd „ non, secundùm distinctionem suprà datam, *absque corporali periculo, Gl. hic in casu.* Additur in fine: De „ talibus tamen non est facilè judicandum, cùm finale judicium pendeat ex futuro, quia nescitur, „ an sit apta primo viro, *Gl. hic V. Non est facilè.*

XXIV. Pro explicatione hujus cap. notanda sunt sequentia. 1. Propter impedimentum mulieris arctæ, si appareat, quòd præter Divinum miraculum, & ope humanâ, sine periculo vitæ, vel gravi corporis, tolli non potest, matrimonium separari potest. Ratio est, quia talis arctitudo censetur impedimentum perpetuum, ad mulierem illam carnaliter cognoscendam, sicut frigiditas viri, adeoque debet matrimonium tale declarari invalidum, & conjuges illi præsumpti separandi sunt, *Vivian. in Ration. hic.* Redintegrari tamen debet, si postea appareat, Ecclesiam ex errore informationis deceptam fuisse, ita ut si mulier separata à viro alteri nupsit, relicto secundo viro, redire debeat ad primum virum, quia erat inter eos verum matrimonium, *Abb. hic n. 1. & Alex. de Nævo n. 1. Barbos. in Collect. hic n. 1.* 2. notandum. Impotentia alterius conjugis potest allegari, post multos annos, ut patet ex illis verbis hujus cap. *per multos annos morata*, & ex *c. fin. h. t.* ubi mulier post octo annos allegavit impotentiam viri: nam matrimonium invalidum non firmatur tractu temporis, *Alex. de Nævo hic n. 2.* 3. notandum, Judex ex officio, allegato impedimento impotentiæ, potest jubere mulierem inspici per matronas, vel obstetrices honestas, & providas, seu peritas, quæ debent esse de Parochia mulieris, quia præsumitur eas habere majorem notitiam, *Alex. hic n. 5.* & debent vocari, ut compareant coram Judice, & jurare debent sub periculo animæ suæ, quia sunt testes, idem *n. 6. & 9.* quamvis aliqui putent, hoc esse magis testimonium credulitatis, quàm scientiæ, *Gl. hic V. Matronas, junct. Gl. marg. lit. A.* ubi ait, quòd hæ matronæ non debeãt jurare de veritate, seu scientia, sed solùm de credulitate, se credere mulierem esse aptam, vel non: quia non potest dari in his certa scientia; nam sæpe manus fallitur, & oculus obstetricum, *c. pen. de probation.* 4. notandum. Judex quando separat matrimonium, propter impotentiam alterius conjugis, debet, quantum potest, inducere impotentem ad ingrediendam Religionem, & servandam perpetuam continentiam, ut constat ex *cit. c. Fraternitatis in princ. Alex. ibid. n. 8.* quia matrimonii vinculum, si quod fortè subest, eo ipso dissolvitur, & sic nullum periculum imminet alteri conjugi, si aliud matrimonium ineat, *Canis. hic n. 2.*

XXV. Præterea circa ea, quæ traduntur in *cit. c. Fraternitatis*, notandum 1. votum potest esse, & dicitur solemne ad impediendum, & dirimendum matrimonium postea contractum, citra Religionis ingressum, prout sumitur ex hoc cap. §. *Quamvis*: verùm hodie nullum est votum solemne quoad dirimendum matrimonium postea contractum, nisi per professionem in aliqua ex Religionibus approbatis emissam, vel per susceptionem Sacri Ordinis; adeoque votum, quo quis se obligat sine professione, non est solemne, juxta *c. unic. de voto in 6.*

Notandum 2. Omne impedimentum impotentiæ viri, vel mulieris, quod operâ humanâ, sine gravi corporis periculo, tolli non potest, reddit inhabilem ad contrahendum matrimonium: secùs si facto humano potest removeri, absque gravi periculo corporis, *Abb. hic n. 6. & Alex. de Nævo n. 2.* Et hinc quando non potest impotentiæ subveniri, sine vitæ periculo, quamvis mulier parata sit illud subire, ut apta reddatur viro: non tamen tenetur vir id exspectare, sed potest petere dissolutionem matrimonii, & aliud inire, quia tunc constat, impedimentum id esse perpetuum, utpote quod tolli nequit, sine vitæ periculo, *Sanch. l. 7. disp. 93. n. 20.*

XXVI. Notandum 3. Si mulier sit cognita ab uno viro, præsumitur, quòd cognosci possit etiam ab alio, nisi contrarium probetur, *Abb. hic n. 7. Alex. n. 3.* ubi tamen inspiciendum est, an uterque vir similis sit, ætate, robore, ac membro virili; nam tunc præsumitur potuisse quoque cognosci à primo viro; ideóque matrimonium prius validum fuisse: secùs si sint dissimiles, quia prior vir erat senex, vel debilis, aut alium defectum in virili membro patiebatur: posterior autem erat juvenis, vel robustior, vel eo defectu carebat, *Sanch. l. 7. de matr. disp. 93. n. 12.* Idque probatur ex *cit. c. Fraternitatis*, ubi non dicitur absolutè, cognoscibilem à posteriore viro, esse quoque cognoscibilem à priore, sed quando posterior vir est priori similis, ut patet ex illis verbis: *cujus simili commiscetur*: quæ verba intelligenda sunt, non de similitudine naturæ, sed ætatis, roboris, & instrumenti generationis; nam ex his præsumitur, ut sicut mulier cognosci potuit à viro posteriore, ita & à priore. Et quia hæc præsumptio non est præsumptio juris, & de jure, sed juris tantùm; ideo admittit probationem in contrarium, ob utriúsque viri dissimilitudinem. Quare non restauratur prius matrimonium, ratione impotentiæ mulieris, dissolutum, si per concubitum proprii prioris viri non potest reddi apta ad copulam cum illo, quamvis per concubitum cum altero sit apta reddita, *Sanch. c. l.*

XXVII. Notandum 4. Propter impotentiam provenientem ex maleficio potest matrimonium separari, nec restauratur, etsi vir, post mortem illius, aliam ducat in uxorem, & illam cognoscat; ex quo enim vir, & mulier cohabitârunt per triennium, & dederunt operam copulæ carnali, nec potuerunt consummare matrimonium, præsumitur perpetuum impedimentum, & possunt separari, & transire ad aliud matrimonium, *c. Si per sortiarias. 4. & ult. caus. 33. q. 1.* Nam potest quis maleficiatus esse respectu

spectu unius, & non alterius: idque intelligendum est de maleficio, quod præcessit matrimonium: nam si superveniat impedimentum, post matrimonium contractum, non debent separari, *c. Hiqui.25. cauf. 32. q. 7.* Si verò post separationem vir eam cognosceret, matrimonium debet redintegrari, quia impedimentum non erat perpetuum, *Gl. hic V. Divinum miraculum. Versic. Vel potest dici.*

Porro ratio, quare separetur matrimonium propter frigiditatem viri, vel arctitudinem mulieris, & si postea contrahat cum alio, vel alia, & appareat ex postfacto esse potens ad copulam, restauretur primum matrimonium: & tamen si separetur matrimonium propter maleficium, nõ cogatur vir, si contraxit cum alia, eámque cognovit, redire ad primam. Ratio, inquam, disparitatis est, quia frigiditas, & arctitudo est impedimentum non restrictum ad certam personam; ideóque si vir postea cognovit aliam, vel mulier fuit cognita ab alio, præsumitur Ecclesiam fuisse deceptam, quia vir eodem modo potuisset cognoscere primam, vel mulier cognosci à primo. At verò maleficium, quod fit instigante diabolo, restringitur ad certam personam, ita ut vir omnes possit cognoscere, præter personam uxoris; ideóque si post separationem matrimonii, vir contrahat cum alia, eámque cognoscat, ex eo non apparet, Ecclesiam fuisse deceptam; ideóque non debet secundum matrimonium separari, & restaurari primum, juxta *cit. c. ult. cauf. 33. q. 1. Alex. de Nevo in cit. c. Fraternitatis. n. 6. h. t.*

XXVIII. Notandum 5. Error, sive ignorantia juris non est probabilis, nec excusat, si tamen sit probabilis, ut si dubitetur in facto, excusat, *Gl. in c. un. V. Probabiliter. de Postul. Prælat. in 6.* ut in casu *cit. c. Fraternitatis*, error probabilis intervenit in aspectu corporis, in quo matronæ deceptæ fuerunt, quia manus, & oculus obstetricum sæpe fallitur, & sic sententia divortij per errorem lata, à qua non est appellatum, revocatur, si error probabilis postea detegatur, *Gl. hic V. Per errorem.* ubi addit, quòd sententia per errorem lata contra matrimonium non transit in rem judicatam, quominùs possit revocari, quandocunque apparuerit Ecclesiam fuisse deceptam.

Notandum 6. Si mulier probabiliter putans, se esse solutam, sive non conjugatam, alteri nubat, non committit adulterium, licèt postea reperiatur conjugata, quia adulterium non committitur sine dolo, *L. pen. ff. Ad leg. Jul. de adult. Alex. in cit. c. Fraternitatis. §. Quamvis. not. ult.*

Notandum 7. Si quis, post matrimonium contractum, per maleficium fiat impotens, non dissolvitur matrimonium, quia nullum impedimentum contingens post matrimonium, dissolvit illud, *Alex. in cit. c. Fraternitatis. n. 7.*

XXIX. Notandum 8. Si mulier transivit ad Religionem, & professionem emisit; tunc matrimonium postea contractum per primum virum cum secunda muliere tenet, & debet cum illa remanere, quia per professionem statim dissolutum fuit prius matrimonium non consummatum: secùs si ingressa fuit causâ solùm probationis, quia si tunc ad sæculum redeat, compellitur redire ad primum virum, *Gl. hic V. Remaneat. Alex. in cit. c. Fraternitatis. n. 18. §. Primus est.*

Notandum 9. Dissoluto matrimonio ratione maleficii, sive utriûsque, sive alterius conjugis, si maleficiatus aliud matrimonium ineat, & eandem uxorem, à qua ratione maleficii separatus fuit, fornicariè cognoscat, tunc instaurandum est matrimonium cum illa, quia apparet, Ecclesiam deceptam fuisse, dum impotentiam illam judicavit esse perpetuam, *Sanch. l. 7. disp. 99. n. 25.*

Notandum 10. In causis matrimonialibus non est facilè præcipitanda sententia, quia nescitur, an mulier, quæ est apta ad copulam quoad virum, qui transijt ad secundum matrimonium, sit etiam apta quoad primum virum, *Gl. hic V. Non est facilè.* & quandoque finale judicium, id est, certum pendet ex futuro eventu, quia dubium est, an sit matrimonium validum initum cum primo viro; neque intelligas, quòd tunc primùm incipiat esse matrimonium cum primo viro initum, quando mulier incipit esse apta ad copulam quoad primum virum, sed quià tunc primùm declaratur, prius matrimonium fuisse validum, *Gl. fin. hic.*

§. V.

Proponitur, & explicatur cap. ultimum hujus Tituli.

XXX. In *cap. Litteræ. 7. & fin. h. t.* talis facti species proponitur. Quædam causa matrimonialis » vertebatur inter mulierem M. & virũ ejus A. quæ » per Sedem Apostolicam commissa fuit quibusdam Judicibus, coram quibus ex parte mulieris » propositum fuit, quòd cùm jam ante octo annos » fuisset dicto viro A. matrimonialiter copulata, eidémque diu cohabitâsset, adhuc integra permanebat, & virgo, eò quòd vir ejus destitutus esset potentiâ coeundi, ideóque petebat se ab eo separari » per sententiam divortij. Ad quod respondit vir » A. & fatebatur, quòd illam nunquam cognoverit, dicebat tamen se habere potentiam coeundi, » & alias mulieres cognoscendi. Judices delegati » timentes, ne id fortè confiterentur in fraudem, » colludentibus inter se, viro & muliere, jusserunt » illam inspici per matronas bonæ existimationis, » ac fide dignas, & expertas in re matrimoniali, quæ » testatæ sunt, mulierem adhuc virginem, & incorruptam esse. Deinde mandârunt inquiri per Parochum loci, utrùm vir aliquando aliam mulierem cognovisset: sed hujus rei notitia haberi non » potuit. Cùm verò mulier instanter peteret divortium: vir autem se subijceret judicio Ecclesiæ, sive » Judicum Ecclesiasticorum: hi injunxerunt utrique viro & mulieri, ut pœnitentiam agerent de » delictis commissis (quia infirmitas corporalis frequenter provenit ex peccato, & sic cessante causâ, » cessat effectus, *Gl. hic V. De commissis.*) ut sic fortè » DEO placato, matrimonium consummare possent. Tandem uterque, vir, & mulier ad Judices reversi simul confessi sunt, quòd invicem carnaliter » commisceri non possint. Re delatâ ad Papam Honorium III. is mandavit, ut si ita est, & constiterit, prædictum virum & mulierem, intra octo » annos, per continuum triennium cohabitâsse, » neque carnaliter commisceri potuisse, ipsis hoc » jura-

„ juramento suo testandibus, cum septima propin„ pinquorum manu, sententia divortii inter eos „ proferatur.

XXXI. Notandum 1. Tribus modis intelligunt Interpretes hunc textum, quidam de frigidis: alii de maleficiatis: tertii de quolibet impotente ad copulam, cùm scilicet uxor dicit, virum non habere potentiam secum coeundi, non expressâ causâ, & sic pertinet ad tertiam partem Rubricæ, ut notatur in *Gl. in princ.* hujus cap. Sed verior, & communior interpretatio est, quòd in hoc cap. agatur de maleficio respectivo, cùm agatur de viro non simpliciter impotente, quoad omnes mulieres, sed tantùm quoad mulierem, quam in uxorem duxit: quod est indicium maleficii, non frigiditatis, quæ est impedimentum generale impotentiæ quoad omnes mulieres, *Henric. Canis. in c. ult. h.t. n. 2.*

Notandum 2. Conjux quocunque tempore allegare potest alterius conjugis impotentiam, quia temporis tractu non firmatur matrimonium irritum: idque probatur ex *c. fin. h. t.* Ubi auditur mulier post octo annos reclamans, & allegans impotentiam mariti, & in *c. Fraternitatis* præcedente, post multos annos auditur, *Abb. in cit. c. ult. n. 2.* quod intelligendum est, modò triennium experientiæ jam transierit, & quando uterque fatetur impedimentum, vel adsunt evidentes probationes. At verò *cap. 1. h. t.* negans, mulierem audiendam esse, quando non statim proclamat, intelligendum est, donec triennium transactum sit, sed post triennium cohabitationis audienda est, *Sanch. l. 7. dis. 109. n. 11. & 14.*

Notandum 3. Etsi in hoc cap. dicatur, mulierem confitentem, unâ cum viro, impotentiam, post lapsos octo cohabitationis annos fuisse inspectam per matronas, & obstetrices: id tamen non est necessarium, quia in *c. Laudabilem. 5. h. t.* ubi de hoc agitur, id non requiritur, sed ad abundantiorem cautelam hoc factum est, *Sanch. libr. 7. dis. 108. num. 6.*

XXXII. Notandum 4. In maleficii impedimento computatur triennium à die copulæ attentatæ, sicut in impedimento frigiditatis, & ideo in *cit. c. fin.* dirimendum est inter hujusmodi conjuges matrimonium, si intra illos octo annos per triennium cohabitârint continuò: neque semper impedimentum maleficii ex peccato consurgit, nec oportet ante hujusmodi triennium pœnitentiam esse peractam, quia in *cit. c. fin.* factum solùm narratur, nec jus statuitur: sed solùm exigitur toto illo annorum tempore, ex quo initum erat matrimonium, conjuges triennio continuo cohabitâsse, *Sanch. l. 7. dis. 110. n. 5.* Quamvis aliqui apud *Barb. in Collect. hic n. 7.* teneant, hoc triennium currere à die cohabitationis, vel à tempore assignationis per Judicem factæ.

Notandum 5. Quando non potest constare, num perpetuum sit, an temporale maleficium, præsumitur esse perpetuum, ac dissolvitur matrimonium, postquam triennio conjuges dederunt operam carnali copulæ, nec eam perficere potuerunt, juxta *c. fin. h. t. Sanch. l. 7. dis. 94. n. 12.* & alii apud ipsum.

XXXIII. Notandum 6. Si impotentia consurgens ex maleficio sit perpetua, dirimit subsequens matrimonium, ut constat ex *c. fin. h. t.* quod ferè omnes Interpretes de impedimento maleficii intelligunt: nam matrimonium, quod semel ratum fuit, etsi nondum consummatum, per nullam supervenientem impotentiam dirimitur. *c. Hi qui. 25. caus. 32. q. 7.* & dictum suprà. Tum quia vir ille in *cit. c. fin.* petens separari matrimonium, allegavit, se quoad omnes fœminas esse potentem, præterquam ad propriam uxorem, quod repugnat frigiditati, in qua vir est impotens quoad omnes fœminas. Tum etiam quia ibi utrique conjugi injunctum fuit, ut pœnitentiam de peccatis agerent: at per pœnitentiam non tolluntur impedimenta naturalia, sed solùm quæ instigante diabolo proveniunt. Ratio est, quia si impotentia illa sit perpetua, non potest quis tradere potestatem sui corporis alteri, obligando se ad actum conjugalem, quippe qui est ipsi ob maleficium perpetuum impossibilis. Denique quia falsum est nullum maleficium esse perpetuum: nam si dæmon semel, vel sæpius potest impedire copulam carnalem, permittente DEO, cur non semper, cùm per voluntatem operetur: & falsum est maleficium semper posse tolli à suo auctore, *Sanch. l. 7. dis. 94. n. 8.* & alii apud ipsum.

Notandum 7. Quamvis non exigatur necessariò aspectus matronarum ad sententiam divortii matrimonii propter maleficii impedimentum: requiritur tamen juramentum septimæ manûs propinquorum, juxta *cit. c. fin. h. t.* ubi Papa formam dissolvendi matrimonium, ratione impotentiæ, assignat tanquam prærequisitum hoc juramentum, & cùm sit forma probationis Jure præscripta, propter ejus omissionem vitiatur sententia: ubi etiam est sermo de impedimento maleficii, ut suprà dictum, quamvis idem sit de frigiditate, in quâ idem juramentum exigitur, *c. Laudabilem. 5. h. t.* de quo suprà, *Sanch. l. 7. dis. 108. n. 9.*

Notandum 8. Si post dissolutionem, seu divortium factum matrimonii propter maleficium, aliud matrimonium maleficiatus iniit cum alia muliere, eámque cognoverit, non ideo restaurari debet primum matrimonium, quoad primam uxorem, quia maleficium sæpe ad unam personam restringitur, nempe ad uxorem, ita ut hanc vir non possit cognoscere, etsi possit alias mulieres, licèt aliud sit quoad frigiditatem, *Abb. in c. 1. in fine h. t.* Quòd si tamen vir cum priore conjuge, à qua ob maleficium separatus fuit, privatim eam carnaliter cognoscat, matrimonium prius restitui debet, sicut de frigido suprà dictum, *Henric. Canis. in cit. c. ult. n. 7. h. t.* Atque hæc sufficiunt pro explicatione capitulorum hujus Tituli: nam reliqua, quæ huc pertinent, prosequi non est nostri instituti, & nimis prolixum foret, de quibus videri potest *Sanch. l. 7. de matr.* ubi de impedimento impotentiæ agit à *disp. 91.* usque ad finem illius Libri.

TITVLVS XVI.

DE MATRIMONIO CONTRACTO CONTRA INTERDICTUM ECCLESIÆ.

Actum est in superioribus Titulis de variis impedimentis dirimentibus matrimonium, nunc sequitur, ut agatur de impedimentis, quæ impedientia tantùm appellantur, eò quòd matrimonium licitè contrahi impediant, at contractum cum illis est firmum, & validum. Quale est inprimis matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ, de quo in hoc Titulo agitur.

§. I.

An, & quâ ratione matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ dirimatur, vel impediatur?

I.

Quæritur 1. Quod dicatur Interdictum Ecclesiæ, & quibus modis fiat? Resp. Interdictum Ecclesiæ circa matrimonium, fieri potest tribus modis, ut notat *Barbos. in Collect.* super *Rubr. h. t.* scilicet per Canonem, seu legem Ecclesiasticam, quæ certis temporibus nuptias celebrari prohibet, de quibus in *c. Non oportet.* 10. *caus.* 33. *q.* 4. *c. Capellanus.* 4. *de feriis*, quæ tempora restricta sunt per *Concilium Trident. Sess.* 24. *c.* 10. *de reform. matr.* quibus tamen temporibus, non ipsa matrimonia, sed solemnitates nuptiarum, & traductio sponsæ in domum mariti prohibentur, ut dictum suprà *libr.* 2. *tit.* 9. *n.* 1. & 4. Secundo modo fit interdictum matrimonii, per Judicem Ecclesiasticum, qui ob legitimam causam interdicit ad tempus matrimonium iniri inter aliquos, vel quia alter eorum antea cum alia tertia persona sponsalia contraxit, quæ non debent violari, sine gravi causa: vel quia Ecclesiasticus Judex inter contrahentes subesse impedimentum consanguinitatis, vel aliud putat; ideóque interdicit matrimonium ad tempus, donec veritas sit cognita. Et hoc interdictum impedit matrimonium licitè contrahi, non autem dirimit contractum, *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 6. *n.* 6. Tertio modo fit interdictum matrimonii per Parochum, quia licèt is non possit causas matrimoniales cognoscere, seu pertractare, quippe quæ judicialem indaginem, ac jurisdictionem requirunt, & ad Judicem Ecclesiasticum pertinent, *c.* 1. *De consang.* potest tamen Parochus matrimonium impedire, & interdicere ad tempus, ut si opponatur matrimonio contrahendo impedimentum Canonicum, vel timeantur orituræ magnæ rixæ, si matrimonium permittatur statim celebrari, ut colligitur ex *c. ult. de clandest. desponsat. in fine princ.* ibi: *contractus interdicatur*, ubi agitur de Parocho, & clariùs §. *fin.* ibi: *Sanè si Parochialis Sacerdos tales conjunctiones prohibere contempserit*; ergo supponitur Parochi esse matrimonia ad tempus prohibere, *Sanch. l.* 3. *de matr. dis.* 15. *n.* 3. & *l.* 7. *dis.* 6. *n.* 6.

II. Quæritur 2. Quænam præterea statuta sunt Jure Canonico circa matrimonium contractum contra Interdictum Ecclesiæ, vel Judicis? Resp. De hoc agitur inprimis in *c. Literæ.* 1. *h. t.* Nam cùm quidam jurasset, se cuidã daturum sororem suam jam nubilem in uxorem (futuram scilicet per sponsalia) eâ præsente, & consentiente (expressè, *Gl. hic V. Præsente.*) & illa munera, ac dona, secundùm morem Regionis, ab illo recepisset, ipsum tanquam proprium virum (id est, sponsum, spe futuri matrimonii, *Gl. hic V. Tanquam.*) sæpe fuit amplexata. Tandem mortuo suo fratre, à proprio viri sui, id est, sponsi fratre permisit se desponsari, quod facere non debuit, quia non potest quis habere sponsam fratris sui, *c. Ad audientiam.* 4. & *c. Sponsam.* 8. *supr. de sponsal.*) & quòd ab eo cognita fuisset, mendaciter asseruit. Cùm autem Episcopus loci ei prohibuisset, ne alicui illorum, aut alteri se copularet, ipsa spreto mandato Episcopi, alii (scilicet tertio) nupsit. Sed ad domum matris ab Episcopo redire jussa, ipsa ad Sedem Apostolicam appellavit. Quare mandat Papa Alexander III. ut si ita est, Episcopus prædictam mulierem ad domum matris redire compellat, ne mandatum ipsius contemptibile videatur: & impositâ eidem mulieri condignâ pœnitentiâ, ob tantum excessum, seu delictum (quia scilicet fidem violavit priori sponso, & se desponsari permisit à proprio fratre sponsi sui, & quia mandatum Ecclesiæ contempsit, *Gl. fin. hic*) postquam in domo matris per mensem steterit, ad tertium virum reverti permittat.

III. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. matrimonium contra Interdictum Ecclesiæ, vel Judicis contractum, non ideo dirimitur; separantur tamen sic contrahentes, non quoad vinculum matrimonii, quia hujusmodi matrimonium non est irritum, sed tenet, nisi aliud Canonicum impedimentum obsistat: sed separantur solùm quoad torum, donec causa Interdicti cognoscatur: & imponitur eis pœnitentia ob contemptum mandati Ecclesiæ, seu Judicis, *Abb. hic num.* 1. & *Alex. de Nevo num.* 1.

Notandum 2. Sponsalia de futuro non transeunt in matrimonium de præsenti, per receptionem munerum, oscula, & amplexus, quia nec nisus, seu conatus

natus ad copulam ad hoc sufficit, sed requiritur, ut mulier plenè cognoscatur, *c. Is qui. 30. & c. ult. supr. de sponsal.* Secus est de sponsalibus contractis per verba de præsenti ab impuberibus, quæ propter defectum ætatis contrahentium, Juris interpretatione, finguntur de futuro, quia hæc, perfectâ ætate, transeunt in matrimonium per receptionem munerum, oscula, vel amplexus, aut alia hujusmodi signa, quod contrahentes ab initio intendebant, juxta *cit. c. 1. h. t. Alex. de Nevo hic n. 3. Covarr. in 4. Decret. p. 1. c. 4. §. 1. n. 2. & 3.* Porro hæc procedunt, spectato Jure antiquo Canonico: sed cùm hodie ex Decreto Concilii Trident. *Seß. 24. c. 1. de refor. matr.* matrimonia aliter contracta, quàm præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, aut Ordinarii licentia, sint irrita, Sponsalia sive de præsenti, sive de futuro non transeunt ampliùs in matrimonium, nec per ipsam copulam; imò nec per consensum expressum, sed oportet iterum contrahere matrimonium, servatâ formâ à Concilio præscriptâ, ut sæpius respondit S. Congregatio Concilii apud *Fagnan. in cit. c. 1. n. 4. h. t.* ubi addit, quòd ubi Decretum Concilii non esset receptum in Parochia, servanda esset prædicta distinctio.

IV. Notandum 3. Matrimonium dissolvit præcedentia sponsalia, etiamsi præcesserit interdictum Ecclesiæ, vel Judicis factum sponso de futuro, ne contrahat matrimonium cum alia: ac proinde matrimonium vincit sponsalia, & interdictum, etiam simul conjuncta, imò & jurata, *Abb. hic n. 4. & Alex. n. 6.* quia interdictum non dissolvit sponsalia, nec dirimit matrimonium contra illud contractum, reddit tamen obnoxium pœnæ, ut patet ex textu, ubi in pœnam prohibetur, ne mulier ista possit contrahere cum viro, cui fuerat desponsata, neque cum illius fratre, propter violatum mandatum Episcopi: permittitur tamen permanere cum tertio, cui se postremò copulavit, non obstante ullo impedimento ex prioribus desponsationibus, ut habetur in fine hujus cap.

Notandum 4. Est tamen hîc, ne interdictum Judicis impunè contemnatur, aut elusorium sit, distinguendum: vel enim agitur de impedimento perpetuo, quale v. g. est impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis & similium; & tunc matrimonium, quoad mutuam cohabitationem, interim separatur, donec de impedimento constiterit: quo probato, matrimonium omnino dissolvitur, vel potiùs declaratur, nullum inter eos contractum fuisse matrimonium. Vel agitur de impedimento solùm temporali, ut de sponsalibus, quæ perpetuam causam non habent, sed pluribus modis sæpe dissolvuntur, præsertim per matrimonium subsequens; & tunc contrahentes non debent quidem à se invicem separari, sed pœnitentia illis imponitur, pro arbitrio Judicis, vel etiam ad tempus à mutua cohabitatione sejunguntur, *Henric. Canis. h. t. n. 3.* Quo sensu autem intelligendum sit *c. pen. de sponsa duorum*, in quo dicitur, matrimonium contractum contra interdictum Judicis Ecclesiastici, irritari posse, dictum est suprà *eod. Tit. 4. n. 10. in fine.* ubi sermo erat de iis, qui pendente appellatione super prioris matrimonii valore, ad aliud transierunt. Videri potest *Sanch. l. 7. dis. 2. num. 1.*

V. Notandum 5. probabilius est, speciale esse in parentibus, ut si pro filiis contrahant sponsalia, vel matrimonium, sufficiat eorum taciturnitas, & præsentia: non item si extraneus pro extraneo; tunc enim requiritur aliud signum consensum internum exprimens, ut valeant sponsalia, vel matrimonium: tum quia in *c. unic. §. fin. de despons. impub. in 6.* tanquam quid speciale, hoc statuitur de parentibus: tum quia quamvis matrimonium sit per se appetibile, & favorabile, ideóque præsumi posse videatur, si quis etiam extraneus pro aliquo præsente, & tacente, sponsalia, vel matrimonium contrahat, eum tacitè consentire: at rectiùs id negatur, quia contrahere cum certa persona, viro, vel muliere, potest esse noxium, vel molestum: quare cùm parentum velut officium sit filios in matrimonio collocare, idque propter magnum amorem, & affectum erga illos, præsumuntur optimo, quo fieri potest, modo, id facturi; ideo meritò judicatur; si pater pro filio præsente, & tacente, sponsalia, vel matrimonium contrahat, eum tacitè consentire: quæ ratio non habet locum in aliis extraneis, ut in casu hujus cap. ubi sponsalia de futuro contracta sunt à fratre pro sorore sua, tacitè solùm consentiente, qui consensus colligebatur ex præcedentibus muneribus, & frequentibus amplexibus; sed tunc requiritur ratificatio saltem tacita per signum aliquod, *Sanch. l. 1. de sponsal. dis. 23. n. 7. & 8.* ubi *n. 9.* ait, idem esse de matre, quia in *cit. c. unic.* de parentibus est sermo, sub quo nomine uterque parens comprehenditur, & innititur non patriæ potestati, sed amori paterno, qui in matre est ardentior.

Notandum 6. Quamvis causa interdicendi matrimonium sit temporalis, & matrimonium contra prohibitionem initum sit validum; at quando prohibitio Judicis fuit legitima, ipsi conjuges ad tempus separari debent, in pœnam delicti, ne scilicet ob impunitatem delicti, justum mandatum Judicis contemnere audeant, ut habetur in *c. 1. h. t. in fine. Sanch. l. 7. dis. 2. n. 14.* ubi addit, etsi in eo cap. assignetur unus mensis, per quem separari debent; est tamen hoc tempus arbitrarium, & ponitur ille mensis solùm exempli gratiâ, non autem ad restringendam Judicis facultatem. Nec obstat *c. 2. h. t.* quia id loquitur de perpetua separatione, ut notat *Sanch. c. l.*

VI. Præterea in *c. Ex litteris. 2. h. t.* talis casus proponitur: Cùm G. filiam suam M. absentem (quæ postea consensit, aliàs non tenuissent sponsalia, *Gl. hic V. Absentem*) cuidam R. nomine desponsâsset (per verba de futuro) & suspicio esset orta, illum velle aliam ducere in uxorem, Archiepiscopus Cantuariensis sub interminatione, seu comminatione anathematis, prohibuit, ne antequam de ipsa causa constaret, dictus R. aliam in uxorem acciperet. Sed ipse, contemptâ illâ prohibitione, aliam quandam solemniter sibi matrimonio copulavit. Verùm cùm Archiepiscopus vellet de primo matrimonio, seu desponsatione cognoscere, dicta M. ad Sedem Apostolicam appellavit: cujus appellationi Archiepiscopus deferens, interdixit eidem mulieri, sub pœna excommunicationis, ne alicui nuberet, donec causa illa finem debitum sortiretur: ipsa tamen de appellatione

» tione confisa, cuidam alii V. nomine nupsit. Re » delatâ ad Papam, is mandavit, ut si nihil præcessisse constiterit inter prædictos R. & M. quod impediat, præter consensum de futuro, qui dicitur inter eos intervenisse, secundum matrimonium inviolabiliter observandum judicet, non obstante appellatione: licèt enim prædicta mulier ad secunda vota, seu nuptias, contra interdictum Ecclesiæ, transire non debuerit: non tamen matrimonium debet ob id solum dissolvi; pœnitentia tamen eis debet imponi, quia contra prohibitionem Ecclesiæ hoc fecerunt.

VII. Notandum 1. Solum interdictum Ecclesiæ factum propter impedimentum non perpetuum, sed temporale solùm; non dirimit matrimonium postea contractum, prout sumitur ex hoc c. ubi expressè dicitur, non esse dissolvendum matrimonium; eò quòd contra Ecclesiæ prohibitionem est initum; & est ibi sermo de iis; quibus interdictum fuit à Papa, ne transirent ad alias nuptias, donec de priorum sponsalium veritate cognosceretur; *Abb. hîc n. 3. Alex. de Nevo n. 2. Sanch. l. 7. de matr. dis. 2. n. 1.* Ideò autem in hoc c. interdictum Ecclesiæ non dissolvit matrimonium subsequens, quia causa prohibitionis non fuit perpetuum impedimentum, sed temporale solùm; tunc enim valet matrimonium; *Sanch. c. l. num. 4.*

Notandum 2. Judex Ecclesiasticus potest præcipere sponsæ, ne matrimonium cum alio contrahat, etiamsi sponsalia non sint jurata, quia sponsalia, etiam sine juramento, efficaciter obligant, *Abb. hîc n. 2. & Alex. n. 1.*

Notandum 3. Is, qui contra prohibitionem à Superiore Ecclesiastico, ex justa causa, factam, contrahit matrimonium, graviter peccat, & ideo pœnitentia illi imponi debet, ut habetur in fine hujus cap. nisi certò constet, nullum subesse impedimentum, ut ex Reginaldo tradit *Barb. in Collect. hîc n. 3.*

Notandum 4. Quamvis Judex deferat appellationi, potest tamen appellanti interdicere, ne attentet id, propter quod appellavit, ut patet ex hoc cap. ubi Episcopus interdixit, ne appellantes ad Sedem Apostolicam contraherent matrimonium, ante causam terminatam, & sic appellatio non tuetur appellantem, ut possit id facere, propter quod appellavit, & Judex à quo potest facere omnia ea, quæ tendunt ad faciliorem exitum causæ appellationis, *Abb. hîc n. 4. & Alex. n. 3. & 5.*

Notandum 5. Quando Judex, seu Superior aliquid præcipit, vel prohibet sub pœna excommunicationis, ut in casu hujus cap. non fert excommunicationem in contrafacientem, ipso facto, si ulteriùs non procedat, sed solùm comminatur pœnam, *Gl. hîc V. Interminatione, & Abb. n. 5.*

VIII. Postremò in *c. De muliere. 3. & ult. h. t.* » statuitur, illos, qui propter consanguinitatem » prohibentur matrimonio conjungi, si postea contra interdictum Ecclesiæ, ne contrahant, matrimonio jungantur, excommunicari debent, & ab invicem separari, quousque legitimè cognoscatur, an de jure possint, ac debeant simul remanere, & matrimonium eorum jure subsistat.

IX. Ubi notandum 1. Judex debet interdicere matrimonium, si adsit vehemens suspicio de impedimento consanguinitatis inter contrahentes, vel alio simili: quòd si interdictum sit factum propter suspicionem perpetui impedimenti, sed postea non probetur, vel reperiatur non subesse, valet matrimonium contractum contra interdictum, *Abb. hîc n. 2. & 3. & Alex.* Hodie verò consanguinei contrahentes scienter in gradu prohibito sunt ipso jure excommunicati, *Clem. unic. de consang. & affinit.* de quo suprà.

Notandum 2. Si tales suspecti de consanguinitate cōtra interdictū ineant matrimoniū, sunt separandi, & per excommunicationem compellendi, ut maneant separati, donec causa cognoscatur: separantur autem, non per sententiam definitivam, cùm nondum cognitum sit de causa, sed per præceptum, ut stent separati, donec appareat, & declaretur, matrimonium esse validum, & detur illis licentia simul tanquam legitimis conjugibus cohabitandi, *Alex. de Nevo hîc n. 3. & 4. Vivian. in Ration. hîc.*

§ II.

De aliis impedimentis, quæ non dirimunt, sed impediunt tantùm matrimonium contrahendum.

X. Impedimenta, quæ matrimonium subsequens non irritant, sed impediunt tantùm, sive illicitum reddunt, numerantur sequentia. Primum est interdictum, sive prohibitio Ecclesiæ, vel Judicis Ecclesiastici, de quo dictum *§. præced.* Secundum est tempus feriarum, quibus prohibentur nuptiæ publicè, & solemniter celebrari, quamvis id non sit interdictum, si absque magna solemnitate, & pompa fiat, ut probat *Sanch. l. 7. de matr. dis. 7. n. 12.* de quo dictum suo loco. Tertium est, sponsalia cum aliqua priùs validè contracta, quæ antequam legitimè dissolvuntur, obstant, quominùs licitè ineatur matrimonium cum alia, ut patet etiam ex alibi dictis. Quartum est, cognatio spiritualis, quæ contrahitur ab eo, qui pro baptizando, sive adulto, sive parvulo, Sacerdoti interroganti respondet in Catechismo, qui præmitti solet: quod tamen impedimentum hodie omnino sublatum esse dictum suprà, *Sanch. l. 7. dis. 10. num. 12.* Quintum impedimentum est votum simplex castitatis perpetuæ, vel ingrediendi Religionem, vel suscipiendi Ordines Sacros, vel matrimonii non ineundi, quia hujusmodi vota è diametro adversantur statui matrimonii, ac proinde illud impediunt, non tamen dirimunt, de quo videri potest *Sanch. cit. l. 7. dis. 11. n. 4. & seqq. Laym. l. 5. tr. 10. p. 4. c. 15. in fine.*

XI. Sextum impedimentum sunt crimina quædam, ob quæ quasi pœnitentiæ loco, jure antiquo decreta erat abstinentia à conjugio. Primum est, levatio, seu susceptio propriæ prolis de sacro fonte, in fraudem debiti conjugalis facta, ne possit alter conjux petere debitum: quo casu, etiam non licet susceptori petere debitum, etsi reddere possit, ac debeat: & talis susceptio impedit, ne si matrimonium dissolutum fuerit, aliud iniri possit; si tamen sic levans aliud inierit, validum erit, ut constat ex *c. De eo. 5. caus.*

cauſ. 30. *q.* 1. quod eſt deſumptum ex Concilio Moguntino, ubi in fine dicitur, *ſi conjuges legitimi, unus vel ambo ex induſtria fecerint, ut filium ſuum de fonte ſuſciperent, ſi prævaricator conjugii ſupervixerit, ſine ſpe conjugii maneat.* Idémque eſt, ſi alter conjux fuit Patrinus filii tenens eum in Confirmatione, animo inſidiandi matrimonio, *Sanch. l.* 7. *diſ.* 6. *n.* 8. 2. interfectio injuſta Sacerdotis etiam impedit matrimonium, non tamen dirimit, *c.* 2. *de pœnit. & remiſſ.* Ratio eſt, quia cùm Sacerdos intereſſe debeat Sacramento matrimonii, æquum eſt, ut interfector Sacerdotis hoc Sacramento privetur, dummodo ſit convictus in Judicio contentioſo de eo crimine, *Sanch. cit. diſ.* 6. *n.* 9. 3. ſolemnis & publica pœnitentia impedit matrimonium, ſed non dirimit, ut conſtat ex *c. De his.* 12. *& c. fin. cauſ.* 33. *q.* 2. ſed nonniſi quamdiu durat illa pœnitentia; cùm enim illud tempus ſit deſtinatum luctui, & pœnitentiæ, dedecent tunc nuptiæ, *Sanch. cit. diſ.* 6. *n.* 10. ubi tamen addit, cùm jam pœnitentia ſolemnis non ſit in uſu, ceſſare hoc impedimentum. 4. qui ſcienter, & ſacrilegè contraxit matrimonium cum Moniali, prohibetur matrimonium contrahere cum alia, *c. Hi ergo.* 13. *cauſ.* 27. *q.* 1. quia delinquens in Sponſam Chriſti indignus eſt matrimonio, contractum tamen tenet, *Sanch. c. l. n.* 11. 5. uxoricidium impedit quoque, ne vir aliam ducere poſſit, non tamen dirimit matrimonium poſtea initum, ut conſtat ex *c. Interfectores.* 5. *& c. Quicunque.* 7. *cauſ.* 33. *q.* 2. niſi in adulterio ea deprehenſa fuiſſet, *c. Admonere.* 8. *eâd. cauſ. & q.* At verò viricidium non eſt impedimentum ad matrimonium ineundũ; ut probabilius cenſet *Sanch. l.* 7. *diſ.* 16. *n.* 6. quia Canones hoc impedimentum ſtatuentes loquuntur de ſolo uxoricidio: nec eſt eadem ratio de viricidio, quia hoc eſt rariſſimum, virique ſunt audaciores, & procliviores ad uxores occidendas, quàm vice versâ. 6. Raptus alienæ ſponſæ dirimit matrimonium cum rapta, quamdiu hæc eſt in poteſtate raptoris, de quo alibi: ſed impedit tantùm matrimonium cum quacunq; alia, *c. Statutũ.* 34. *cauſ.* 27. *q.* 2. quod eſt deſumptũ ex Concil. Tolet. 7. inceſtus cum conſanguineis uxoris ſuæ, ſaltem adhuc viventis, intra ſecundum gradum impedit, ſed non dirimit matrimonium, ut conſtat ex *c.* 1. *& c. Tranſmiſſæ.* 4. *de eo, qui cognovit conſang. &c.* quia nullus reperitur textus, qui id eſſe dirimens diceret, *Sanch. l.* 7. *diſ.* 15. *n.* 1. non autem impedit matrimonium contrahendum inceſtus cum propriis conſanguineis, quia textus, qui id impedimentum ſtatuunt, non loquuntur expreſsè de inceſtu cum conſanguineis propriis: & hic inceſtus non ita repugnat matrimonio impediens ejus uſum, *Sanch. cit. diſ.* 15. *n.* 16. quæ ratio cùm ceſſet, ſi uxor ſit defuncta, ideo probabile eſt, inceſtum commiſſum cum conſanguineis uxoris, eâ defunctâ, non eſſe impedimentum matrimonii, *Laym. c. l. n.* 2. *§. Quartum locum*, contra *Sanch. cit. diſ.* 15. *n.* 10. qui pro ſe habet text. in *cit. c. Tranſmiſſæ.* ſed is loquitur, quando uxore defunctâ inceſtus commiſſus eſt. Denique ſi quis cum matre, aut filia fornicatus fuerit, à conjugio deinceps abſtinere debet, ut ſtatutum videtur in *c. Si quis cum matre.* 9. *cauſ.* 34. *q.* 2. *Sanch. cit. diſ.* 15. *n.* 7. *Laym. c. l.*

XII. Cæterùm omnia hæc impedimenta Jure Eccleſiaſtico inducta (præter ſponſalia, & votum, quæ Jure Divino, & naturali obligant, & impediunt matrimonium, & præter interdictum ſpeciale Superioris) omnino hodie ſublata ſunt per diuturnam conſuetudinem; ſecundùm quàm, ſic impediti, nullâ petitâ diſpenſatione, conſciis, & videntibus Prælatis, paſſim ineunt matrimonium, ut teſtatur ex Navarro *Sanch. l.* 7. *diſ.* 17. *n.* 8. Quòd ſi aliquando in hujuſmodi impedimentis non dirimentibus, majoris ſecuritatis causâ, petatur diſpenſatio, poterit in iis diſpenſare etiam Epiſcopus, quia licèt id nullo Jure exprimatur, niſi de inceſtu impropriè dicto commiſſo cum conſanguineis ſponſæ nondum cognitæ, juxta c. 2. *De eo, qui cognovit conſang.* in quo poterit diſpenſare Epiſcopus, quia cùm ibi in hoc caſu concedatur, ex diſpenſatione iniri poſſe matrimonium, eáque non reſervetur Papæ, cenſetur commiſſa Epiſcopo, juxta regulam communiter traditam à Doctoribus apud *Sanch. diſp.* 17. *n.* 10. at conſuetudo interpretatur ex ſimilitudine rationis id extendi quoque ad alia impedimenta, *Sanch. cit. diſ.* 17. *num.* 15. *Tanner. cit. q.* 4. *dub.* 2. *num.* 30.

TITVLVS XVII.

QUI FILII SINT LEGITIMI?

Poſt varia impedimenta in ſuperioribus Titulis explicata, agitur nunc de filiis legitimis, qui nonniſi ex legitimo matrimonio naſcuntur. Filii autem hîc propriè dicuntur, qui ſunt nati ex viro, & muliere juſtis nuptiis, ſeu legitimo matrimonio junctis: & ſolet hoc nomen uſurpari, prout à nepotibus diſtinguuntur, & aliis ulterioribus deſcendentibus, Barboſ. hîc in princ. n. 5. Sub nomine verò filiorum hîc comprehenduntur, non ſolùm filii, ſed etiam filiæ, quia generaliter receptum eſt, maſculinum concipere, ſive continere fœmininum, quamvis aliqui apud Barboſ. hîc n. 10. dicant, filii appellatione in numero ſingulari non contineri fœminam ex vi verbi, ſed per interpretationem extenſivam: filiorum tamen nomine in plurali comprehendi etiam filias, ſaltem ex commu-

communi modo loquendi, Barb. c. l. n. 11. Porro etsi in Rubrica, seu inscriptione hujus Tituli solùm fit mentio de filiis legitimis, agitur tamen etiam in eo de filiis illegitimis. De quibus & nos agemus.

§. I.

De filiis legitimis, & illegitimis in genere.

I.

ASSERTIO 1. Filij quidam sunt legitimi, quidam illegitimi. Legitimi vel sunt legitimi tantùm, quales sunt filii adoptivi, qui non à natura, sed à sola lege filii sunt facti. Vel sunt legitimi, & naturales simul, qui ex legitimo matrimonio nati sunt, lege, & naturâ matrimonium approbantibus, id est, qui ex justis nuptiis veris, vel putativis sunt procreati, *Instit. de patr. potest. in princ. l. Filium. 6. ff. De his, qui sui, vel alieni &c. Molin. tom. 1. tract. 2. disp. 165. n. 1. Suar. disp. 50. de censur. sec. 1. n. 1. Gregor. Tholos. syntagm. jur. univers. p. 2. libr. 10. c. 3. n. 6.*

II. ASSERTIO 2. Filii illegitimi sunt, qui non ex justis nuptiis verè, vel putativè nati sunt, sed extra matrimonium, *Auth. Quibus modis natur. effic. sui. §. Quod verò.* Et hi alii sunt naturales, alij non naturales, qui etiam spurij vocantur. Filii naturales tantùm de Jure Canonico dicuntur illi, qui nati sunt à parentibus, inter quos matrimonium tempore conceptionis (vel saltem nativitatis, secundùm probabilem sententiam) absque impedimento dirimente consistere poterat. Non naturales verò, & spurij Jure Canonico dicuntur, qui nati sunt ex his parentibus, qui matrimonium contrahere non poterant, nec tempore nativitatis, nec tempore conceptionis: quare ijdem ex damnato coitu nati dicuntur, *Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. n. 3.* Sed Jure Civili, seu Cæsareo filii illegitimi, alii sunt naturales, alii non naturales. Naturales censebantur ij soli, qui ex soluto concubitu, sive unicâ uxoris loco domi retentâ nati fuerunt, cum qua matrimonium contrahere potuisset. Non naturales verò censebantur nati ex damnato coitu, si cum eorum matre matrimonium contrahi non potuit: reliqui autem nothi dicebantur, qui in eo differunt à naturalibus, seu ex concubina domi habita natis, quòd isti naturales censentur habere patrem certum, donec contrarium probetur: Nothi verò incertum, nisi certus demonstretur, quare isti spurii, seu vulgò concepti appellari solent, *Laym. c. l. num. 3.*

III. Porro hodie multi DD. apud *Barbos. hic in princ. num. 16. & 17.* negant, quoad hoc esse differentiam faciendam inter utrumque Jus, ac proinde raros esse, vel nullos filios naturales; cùm enim concubinatus lege Canonicâ sit reprobatus, ideo filij illegitimi naturales, qui scilicet ex concubina domi retentâ sunt geniti, vix, vel raro reperiuntur: Spurij verò sunt omnes ex illis geniti, qui matrimonium inter se contrahere non potuerunt, juxta *l. Vulgò. 23. ff. De his, qui sui, vel alieni &c.* ubi dicitur, vulgò concepti dicuntur, qui patrem demonstrare non possunt: vel qui possunt quidem, sed eum habent, quem habere non licet, qui & spurij appellantur. Ubi JCtus distinguit inter duplicis generis spurios: nam alii sunt, qui non habent certum patrem, ut sunt nati ex meretricibus, vel aliis, qui cum multis fornicantur. Alij verò sunt spurij, qui certum patrem habent, sed talem, quem leges habere prohibent, ut sunt nati ex ijs parentibus, inter quos matrimonium contrahere lex vetat, quales sunt consanguinei, conjugati, vel voto solemni obstricti. Rursum hi, vel sunt spurii simpliciter, qui nascuntur ex conjunctione, quam leges humanæ nullâ exteriori pœnâ afficiunt, ut est filius natus ex conjugato, & soluta; nullâ enim pœnâ hujusmodi coitus punitur, *l. 1. C. Ad leg. Iul. de adult.* Vel sunt spurij ex damnato coitu, cujusmodi sunt nati ex consanguinea, vel conjugata, vel Moniali, de quibus agitur in *Auth. Quib. modis nat. filii effic. legit. & sui. §. ult. collat. 6. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 5. n. 16. Barbos. in princ. n. 17.*

§. II.

Quinam in specie iudicandi sint filii legitimi?

IV. De his agitur inprimis in *c. Cùm inter. 2. h. t.* ubi talis casus proponitur: Joannes cum Teberga contraxit matrimonium in facie Ecclesiæ, de qua filios concepit: cùm autem facta esset gravida, accusatum fuit matrimonium de consanguinitate; ideóque canonicè lata fuit inter eos sententia divortij: unde dubitatum fuit, an filij nati ante sententiam essent legitimi? Consultus Papa Alexander III. respondet, quòd filij exinde non debent sustinere jacturam, cùm parentes eorum publicè, & sine contradictione in facie Ecclesiæ matrimonium contraxerint. Quare statuit Papa, ut filii eorum, quos susceperunt ante divortium, & qui concepti fuerunt, ante latam sententiam, legitimi habeantur, & in bona paterna hæreditario jure succedant, & de parentum facultatibus alantur.

V. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. filii concepti, ante sententiam divortij, à parentibus, qui publicè, & sine contradictione, ac bonâ fide utriúsque, vel saltem alterius parentis, matrimonium contraxerunt, habentur pro natis, quando de eorum commodo agitur, quia sunt verè, & propriè legitimi filii, licèt inter tales parentes existat latens impedimentum Canonicum, v. g. consanguinitatis, vel affinitatis, propter quod postea tale matrimonium judicio Ecclesiæ fuit separatum, quippe invalidum, ut habetur hîc, *Abb. hic n. 2. Alex. de Nevo n. 2. & 7. Covarr. in 4. Decret. p. 2. cap. 8. §. 1. n. 1. & 2.* & alij. Ratio est, quia quando parentes in facie Ecclesiæ publicè, & bonâ fide matrimonium contraxerunt, ignorantes impedimentum subesse, tunc excusantur à peccato, etiamsi postea impedimentum detegatur, quia tunc potiùs in favorem prolis susceptæ, judicandum est illud esse legitimum, quàm ut sententia divortij

vortij postea lata illi debeat nocere, prout habetur in textu hîc. Ut autem filii ex tali putativo matrimonio suscepti habeantur legitimi, duo copulativè requiruntur, nempe quòd matrimonium publicè, & in facie Ecclesiæ sit celebratum, & quòd bonâ fide; si enim utrumque, vel alterum tantùm desit, non erunt filii legitimi, *Covarr. c. l. c.* 8. §. 1. *n.* 2. Quòd si unus parentum sciat impedimentum, adeóque sit in mala fide: alter verò ignoret, & sit in bona fide: nihilominus filii ex tali matrimonio nati legitimi habentur, non solùm quoad parentem habentem bonam fidem, sed etiam quoad habentem malam fidem, dummodo in facie Ecclesiæ matrimonium sit contractum, idque in favorem liberorum statutum fuit, *c. fin.* §. *Si quis. de clandest. despons.* & ibi *Gl. V. Si ambo parentes*: quia esset monstrum, si quis esset partim legitimus, & partim illegitimus, sicut si quis esset partim liber, partim servus, *l. Duobus.* 30. *ff. de liber. caus. Sanch. l.* 8. *de matr. dis.* 34. *n.* 46. ubi tamen id limitat, quòd hoc verum sit, respectu filii, & in ejus favorem, & respectu parentis, qui in bona fide fuit: non verò respectu parentis, qui malam fidem habuit, hic enim non gaudet jure legitimi parentis: neque verò monstrosum censeri debet, si filius sit legitimus respectu patris sui; non autem vicissim pater habeat legitima jura patris, respectu filii. Ratio disparitatis est, quia proles, quæ nihil mali fecit, jure merito ratione bonæ fidei alterius parentis, reputatur plenè legitima, juráque omnia legitimæ prolis habet. At verò parens in mala fide constitutus, qui scienter cum impedimento contraxit matrimonium, adeóq; culpæ reus fuit, meritò jure legitimi parentis privatur, ne ex suo delicto commodum reportet; & ideo jus in prolis favorem concessum ad hujusmodi parentem extendi non debet, *Sanch. c. l.*

VI. Notandum 2. Si matrimonium contrahatur non præmissis denunciationibus, dicitur clandestinum, quoad pœnas incurrendas clandestinis matrimoniis appositas, etiamsi fiat coram Parocho, ac testibus; unde filii suscepti à parentibus clandestinè contrahentibus, non præmissis denunciationibus, illegitimi censentur, quia in iis scientia, & mala fides semper præsumitur, *Sanch. l.* 3. *de matr. dis.* 42. *n.* 6. *Barbos. de Offic. Episc. alleg.* 32. *n.* 8. ubi præterea observandum, etsi matrimonium contractum coram Parocho, & testibus sit validum, licèt denunciationes sint omissæ, ut tamen licitè, & justè contrahatur, requiritur insuper, ut denunciationes præmittantur, alioquin matrimonium clandestinum censeri debet, quia in *cit. c. ult. in princ. de clandest. despons.* solemnitas denunciationum præscribitur, *Avila de censur. p.* 7. *dis.* 3. *dub.* 6. *Barbos. in c.* 2. *h. t. n.* 20.

Notandum 3. Ex eo, quòd filii concepti, ante sententiam divortij, à parentibus, qui publicè, & bonâ fide contraxerunt matrimonium, sunt verè, & propriè legitimi, sequitur, eos ad Ordines Sacros, & dignitates Ecclesiasticas admittendos esse, *Barbos. in Collect. in c.* 2. *n.* 5. *h. t.* Item admittuntur tales filii legitimi ad successionem hæreditatis paternæ, etiam in feudis, & Majoratibus, *Covarr. c. l.* §. 1. *n* 3. *Barbos. c. l. n.* 7. saltem si Majoratus sit simpliciter institutus, *Barb. c. l.*

VII. Notandum 4. Filii nati, post litem contestatam, super matrimonio publicè contracto, quod per sententiam divortii postea invalidum declaratum fuit, sunt legitimi, nonminùs, quàm si ante litem essent concepti: quia lite etiam contestatâ, præsumitur bona fides in matrimonio: nam lite pendente super matrimonio, permittitur carnale commercium inter conjuges, *c.* 2. *Ut lite pendente &c.* quod non permitteretur ab Ecclesia, si mala fides præsumeretur, neque facilè debet præsumi delictum, *l. Meritò.* 51. *ff. Pro Socio*, *Abb. hic n.* 6. *& Alex. de Nevo n.* 5. *Covarr. c. l. n.* 5. cùm ergo usus matrimonii, pendente lite, non sit interdictus, non debet ex eo, quod legitimè factum est, ulla pœna sequi, neque filii, pendente lite, concepti proptereà illegitimi censeri. Similiter, pendente appellatione à sententia lata contra matrimonium, filii concepti sunt legitimi, *Covarr. c. l. n.* 7.

Notandum 5. Duo jura debentur filiis legitimis, ut habetur in *cit. c.* 2. *h. t.* scilicet hæreditas paterna, & jus petendi alimenta: si verò sint illegitimi, debetur illis jus tantùm petendi alimenta, *Alex. de Nevo hic n.* 6.

VIII. Secundò in *c. Perlatum.* 8. *h. t.* refertur, » quòd cùm quidam H. nomine habens uxorem I. » ad partes Constantinopolitanas se contulisset, ibíque per decem annos, & ampliùs moratus, ad uxorem suam non redijsset, ipsa coram Diœcesano » Episcopo adversus eum querelam deposuit, & » quòd eum diutiùs exspectare non posset, allegavit. » Episcopus mandavit parentibus viri (& amicis, *Gl. hîc V. Parentibus*) ut ipsum ad propria revocarent. » Cùm ergo diutiùs exspectatus fuisset, nec rediret, » Episcopus, auditis rationibus mulieris (id est, probationibus, *Hostiens. hîc V. eod.*) inter eos sententiam divortii promulgavit (probato impedimento perpetuo, *Gl. hic V. Promulgavit*) & mulieri a- » lium virum ducendi facultatem concessit. Consultus Papa Alexander III. mandat quibusdam, ut » si constiterit, quòd Episcopus inter eos sententiam divortii tulerit, filios, quos ex alio, ad cujus » copulam auctoritate Ecclesiæ transivit, sustulit, » legitimos judicent, eósque hâc occasione ab hæreditate paterna excludi non patiantur. Ratio » hujus decisionis est, quia ista mulier, bonâ fide, in facie Ecclesiæ contraxit, tam cum primo, quàm cum secundo viro; ideo filii ex quolibet eorum geniti censeri debent legitimi, quamvis unum ex illis matrimoniis postea nullum declaretur: potiùs enim in favorem prolis sic susceptæ judicandum est, eam esse legitimam, quàm attendenda sententia divortii super nullitate matrimonii postea lata, *Vivian. in Ration. hic.*

IX. Notandum præterea 1. Si mulier per judicium Ecclesiæ sit separata à primo viro, & vivente illo, de licentia Ecclesiæ, contrahat matrimonium cum alio, proles suscepta ex secundo viro legitima erit, & capax hæreditatis, prout sumitur ex hoc cap. & tradunt communiter DD. hîc.

Notandum 2. Absentia conjugis, quantumvis diuturna, non est per se sola sufficiens causa legitima separandi matrimonium, etiamsi uxor allegat incontinentiam, unde dici debet, quòd mulier in casu hujus cap. allegabat impedimentum perpetuum, v. g. consanguinitatis, vel maritum esse mortuum, *Abb. hic n.* 2. *& Alex. de Nevo n.* 2.

Notan-

Notandum 3. Ecclesia, seu Judex Ecclesiasticus, postquam cognovit de legitimatione, potest, & debet se interponere, & curare, ut is, quem pronuntiavit legitimum, ab hæreditate excludatur, & sic immiscere se etiam temporalibus negotiis, quando veniunt accessoriè ad spirituale, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nævo n. 4.*

X. Sed hîc gravis occurrit difficultas, cùm ex hoc cap. constet, sententiam divortii fuisse nullam propter Ordinem judiciarium non servatum; processit enim Judex contra primum maritum absentem, nec personaliter citatum, & lite non contestatâ, sed debuisset exspectari, donec verisimilis præsumptio haberetur de ipsius obitu; ideóq; sententia divortii nulla fuit, nec prodesse debebat ad excusandam malam fidem mulieris, quæ non certa de morte prioris conjugis cũ secundo contraxit. Verùm Pontifex non attendit, utrùm sententia divortii, ejúsque processus validus fuerit, an vitiosus: sed in favorem prolis statuit, prolẽ ex secundo matrimonio susceptã esse legitimã, quod ejus auctoritate parentes publicè in conspectu Ecclesiæ contraxerunt, de qua re solùm Pontifex interrogabatur, *Covarr. cit. c. 8. §. 1. n. 10.* & alii apud *Barbos. in Collect. hic n. 2. & 3.* Accedit, quòd hujusmodi matrimonium publicè fuit contractum: ex eo autem, quòd aliquid publicè factum fuit, probatur, & præsumitur bona fides, *Barbos. c. l. in fine.*

» XI. Tertiò in *c. Quod nobis. 9. h. t.* dicitur,
» quòd geniti ex clandestino matrimonio, sed post-
» ea ab Ecclesia approbato, legitimi filii, & hæredes
» sunt judicandi. Idque procedit, etiamsi postea matrimonium justa ex causa separetur, ut addit *Gl. hic V. Fuerint.* Ratio decisionis est, quia approbatio Ecclesiæ postea superveniens retrotrahitur, & censetur in favorem matrimonii ab initio adfuisse, & perinde est, ac si ab initio matrimonium in conspectu Ecclesiæ fuisset contractũ, *c. 2.* & ibi *Gl. in fine de cland. despons.* & ideò, licèt filii illi non fuissent legitimi, si matrimonium postea per Ecclesiam non fuisset approbatum, per subsequentem tamen approbationẽ Ecclesiæ legitimi sunt effecti, *Vivian. in Ration. in hoc c.*

XII. Ubi præterea notandum 1. quando matrimonium clandestinum, quod reverà fuit nullum, ob impedimentum bonâ fide ignoratum, approbatum fuit ab Ecclesia tanquam validum, sed postea impedimentum detectum fuit; tunc filii geniti post approbationem matrimonii, antequam impedimentum detegeretur, sunt legitimi, in quo conveniunt DD. teste *Sanch. l. 3. de matr. dis. 43. n. 1.* quia tunc cessat ratio *cit. c. ult. §. Si quis verò de despons. clandest.* habent enim parentes justam causam ignorandi impedimentum. An verò etiam filii nati ante Ecclesiæ approbationem, sint legitimi, dubitatur, nec conveniunt DD. Probabilius est, filios conceptos, ante detectum impedimentum, licèt ante approbationem Ecclesiæ nati sint, esse legitimos, si matrimonium publicatum fuerit, & tanquam validum auctoritate Ecclesiæ approbatum, etsi postea impedimentum detegatur, *Sanch. cit. dis. 43. n. 4.* & constat ex *cit. c. Quod nobis. h. t.* cujus sensus est, si qui ex matrimonio clandestino generati fuerint, illúdque postmodum ab Ecclesia approbetur, tunc filii sunt legitimi.

Idque probatur 1. ex *c. 2. de clandest. despons.* ubi habetur, quòd approbatio clandestini matrimonii hoc operatur, tanquam si à principio in conspectu Ecclesiæ esset contractum: sed tunc filii essent legitimi, licèt post detectum impedimentum, matrimonium separetur, *c. pen. h. t.* ergo quamvis ab initio clam contractum sit, approbatio tamen Ecclesiæ subsequens efficiet, ut omnes filii antea geniti sint legitimi. Confirmatur, quia per Ecclesiæ approbationem purgatur omne vitium matrimonii clandestini, sicut per matrimonium sequens purgatur turpitudo filiorum, qui ex fornicario concubitu sunt geniti, & tollitur præsumptio scientiæ, seu affectatæ ignorantiæ, quæ fuit motivum, cur proles ex tali conjunctione genita censeatur illegitima, ut expressè dicitur in *cit. c. ult. §. Si quis verò de clandest. despons.* ergo filii efficiuntur legitimi, *Sanch. cit. dis. 43. n. 4.* Probatur 2. Quia constat natos ex clandestino matrimonio valido esse verè legitimos, prout habetur in *c. 2. de clandest. despons.* ubi dicitur: *si matrimonia ita occultè contrahantur, quòd exinde legitima probatio non appareat:* & paulò pòst: *si personæ contrahentium hæc voluerint publicare* (nisi rationabilis causa præpediat) *ab Ecclesia recipienda sunt, & comprobanda, tanquam à principio in Ecclesiæ conspectu contracta.* Sed hoc posteriore casu filii inde nati essent legitimi, ergo etiam tunc, quando sunt nati ex clandestino matrimonio valido, *Sanch. l. 3. dis. 42. n. 8.* & plures alii apud ipsum.

Notandum 2. Judex Ecclesiasticus, qui pronuntiat aliquem esse legitimè natum, potest simul etiam pronuntiare esse hæredem, prout sumitur ex fine hujus cap. quia filius præsumitur hæres, juxta illud Apostoli, *ad Galat. 4. Si filius, ergo hæres,* quod tamen intelligi debet, si velit esse hæres, quia hodie habet beneficium abstinendi ab hæreditate paterna, unde ut filius conveniri possit tanquam hæres, probari debet, quòd se immiscuerit hæreditati paternæ, *Abb. hic n. 3. & 4. Alex. de Nævo ibid. n. 4.*

XIII. Quartò in *c. Ex tenore. 14. h. t.* Quæ- »
dam vidua G. nomine, petebat hæreditatem R. »
quondam mariti sui sibi, & pupillo filio suo re- »
stitui (quia tutrix erat, *Gl. hic V. Restitui.*) sed pars »
adversa petitionem ejus nitebatur repellere, quia »
R. maritum istius viduæ ex adulterio genitum es- »
se asserebat, & quòd pater dicti R. vivente legiti- »
mâ uxore, aliam quandam M. nomine superin- »
duxit, ex qua dictum R. maritum ejusdem viduæ »
suscepit: sed pars adversa, vidua scilicet dicebat, »
quòd ipsa nesciens patrem dicti R. aliam habere »
uxorem, cum eo in facie Ecclesiæ matrimonium »
contraxit: unde dictus filius ipsius legitimus de- »
beat reputari, cùm illegitimi dici non debeant, »
qui ex adultera conscia non nascuntur, prout ha- »
betur in integra lectione hujus cap. ut refert *Gl.* »
hic in casu. Consultus super hac re Papa respon- »
dit: cùm pater prædicti R. matrem ejus in facie »
Ecclesiæ ignaram, quòd ipse sibi aliam matrimo- »
nialiter copulâsset, duxerit in uxorem, & dum »
legitima putaretur uxor, ipsum R. ex eadem su- »
scepit, ideo in favorem prolis, se dictum R. le- »
gitimum judicare. »

XIV. Notandum 1. Si conjugatus, vivente primâ uxore, in facie Ecclesiæ ducat aliam, quæ probabiliter ignorat illum esse conjugatum, proles inde

inde nata judicatur legitima, etiamsi subsit occultum impedimentum dirimens, propter quod matrimonium postea declaretur nullum, ut in casu hujus cap. in quo vir duxit secundam uxorem, vivente adhuc primâ: imò quod plus est, etiamsi ex parte alterius conjugis committatur adulterium, quia alter habet conjugem, *Alex. de Nævo hîc n.* 4. Ratio est, quia cùm legitimatio filiorum sit favorabilis, attendenda est potiùs in favorem prolis bona fides utriûsque, vel saltem alterius parentis impedimentum inter eos ad contrahendum matrimonium ignorantis, quàm mala fides alterius conjugis scienter contra legem contrahentis, ut habetur in fine hujus cap. *Vivian. in Ration.*

Notandum 2. Ignorantia impedimenti dirimentis matrimonium ad legitimandam prolem non sufficit, si adsit tempore contractûs matrimonii, sed requiritur, ut subsit tempore susceptionis, sive conceptionis prolis, vel nativitatis. Unde si ambo parentes, vel alter eorum, tempore conceptionis filii, ignorabant impedimentum, filius nascitur legitimus, quia bona fides attenditur tempore conceptionis filii: nam is, qui est in utero, pro nato habetur, quando agitur de commodo ipsius, *l. Qui in utero.* 7. *ff. De statu hom.* & dictum suprà, *Alex. de Nævo hic num.* 5.

Notandum 3. Ad legitimandam prolem propter bonam fidem parentum, vel saltem alterius tantùm, requiritur, ut matrimonium inter eos in facie Ecclesiæ sit contractum, prout constat ex hoc cap. nam cùm matrimonium, de quo hîc agitur, sit nullum, quippe à conjugato, vivente primâ ejus uxore, contractum, & ut illi filii nati censeantur legitimi, fundat se textus in eo, quòd non sit clandestinum, sed publicè in facie Ecclesiæ contractum, cum ignorantia impedimenti; saltem ab altero conjuge: nam si præter impedimentum ligaminis, sive vinculum prioris matrimonii fuisset quoque matrimonium clandestinum; tum filii geniti ex tali matrimonio inter prohibitos contracto non essent legitimi, juxta *c. ult.* §. *Si quis verò de clandest. despons.* quia ex matrimonio clam, & occultè contracto præsumitur scientia impedimenti, & dolosè matrimonium contractum. Unde quando dicitur, ex matrimonio putativo genitos filios non effici legitimos, nisi publicè in facie Ecclesiæ fuerit contractum, id intelligendum est, quando ob aliquod impedimentum dirimens matrimonium est nullum, tametsi illud conjugibus non fuerit notum, *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 6. *in princ. n.* 12. *Barb. in Collect. hîc n.* 3. Et quamvis Canon ille in *cit. c. ult.* §. 1. sit pœnalis, non tamen ideo restringi debet, cùm favore animæ sit conditus, adeoque ampliari, *Abb. hîc n.* 6. *& Covarr. c. l.*

XV. Quintò in *c. Gaudemus.* 15. *& ult. h. t.* statuitur: filii, qui ex infidelium (scilicet paganorum, vel Judæorum conjunctionibus, seu conjugiis) geniti sunt, si illorum parentes in secundo, vel tertio, vel ulteriore gradu secundùm opinionem eorum, matrimonium contraxerunt, post fidem receptam (id est, postquam ad fidem sunt conversi) utilitate publicâ suadente, legitimi sunt censendi.

XVI. Notandum 1. Inter infideles verum, & legitimum matrimonium potest consistere, quia matrimonium, non tantùm est Sacramentum, sed etiam contractus naturalis: quamvis ergo matrimonium non possit consistere inter infideles, quatenus est Sacramentum; cùm enim non sint baptizati, Sacramenti capaces non sunt: potest tamen, quatenus est contractus naturalis, instar aliorum contractuum, *Sanch. l.* 7. *de matr. disp.* 73. *n.* 2.

Notandum 2. Matrimonium infidelium est validum, in quo non adest impedimentum jure naturali, vel Divino dirimens matrimonium, quamvis Jure Canonico dirimat, quia lex Canonica non astringit infideles, *Sanch. cit. disp.* 73. *n.* 3. ideóque si tales contraxerunt matrimonium in gradu non prohibito lege Divinâ, vel naturali, filii ex eo nati sunt legitimi, licèt parentes contraxerint matrimonium in gradu prohibito à Lege Canonica, *c. De infidelibus,* 4. *de consang. Vivian. in Ration. hic.*

XVII. Notandum 3. Filii conversorum ad fidem Christianam ab Ecclesia reputantur legitimi, idque in favorem fidei, & suadente publicâ utilitate, quia eis sic favendo, alii faciliùs convertentur, *Gl. fin. hîc.* Idque confirmatur, quia matrimonium, quod ab infidelibus contractum est in gradibus solâ lege Canonicâ prohibitis (de quo communiter intelligitur hoc cap.) post eorum conversionem, remanet indissolubile, & perfectam Sacramenti rationem sortitur, *c. De infidelibus.* 4. *de consang. & affin.* Et consequenter cùm matrimonium tale à principio fuerit validum, & post conversionem conjugum infidelium validum maneat, nihil obstat, cur possit, vel debeat dubitari, filios inde natos esse legitimos, *Barbos. in cit. c. fin. n. ult. h. t.*

Notandum 4. Alia expositio hujus cap. est, quòd loquatur de prole suscepta ex secundo matrimonio, repudiatâ primâ conjuge, & tale matrimonium initum cum secunda, vivente primâ, non valet, quia subest impedimentum Juris Divini, cùm Christus expressè prohibuerit, vivente primâ uxore, ducere aliam, sive duas simul habere uxores; *c. pen. de divort.* ideóque quando infideles, repudiatâ primâ uxore, contrahunt cum secunda, matrimonium tale non tenet, tametsi convertantur ad fidem, quia ignorantia Juris Divini non excusat sic contrahentes matrimonium à peccato: ob favorem tamen dilatationis fidei, & quia contrahentes fuerunt in bona fide; contraxerunt enim infideles secundùm legem suam, si postea convertantur ad fidem Christianam, filii eorum fiunt legitimi, auctoritate hujus Canonis, *Alex. de Nævo hic n.* 4. *&* 5. Nec videtur dissentire *Abbas hîc in fine.* Plura de his infrà *Tit.* 19.

§. III.

Quinam in specie reputandi sint filii illegitimi?

XVIII. Inprimis matrimonium contractum contra publicæ honestatis justitiam non tenet, & filii ex eo nati sunt illegitimi, & ab hæreditate paterna excludendi, prout sumitur ex *c. Referente.* 16. *h. t.* Nam cùm quidam, ut refert *Gloss.* ibi in casu, sponsalia de futuro cum aliqua contraxisset, illa postea, mutatâ voluntate, per verba de præsenti con-

contraxit matrimonium cum alio, & sic soluta fuerunt priora sponsalia: ille verò, qui sponsalia cum ea contraxerat, matrimonium iniit cum quadam illius consanguinea, ex certa scientia utriusque, ex quo nati sunt filii, quæsitum fuit, an hi essent legitimi? Respondet Papa Cælestinus III. quòd matrimonium inter eos contrahi non potuit, prohibente id publicæ honestatis justitiâ, & contractum debuit separari: filios verò, cùm nec per Ecclesiæ permissionem (id est, dispensationem, quia Ecclesia cum eis non dispensavit, adeoque tale matrimonium non approbavit, *Gl. hic V. Permissionem.*) nec per paternam ignorantiam excusentur (hæc enim utriusque parentis, vel alterius tantùm excusat filios, & legitimos reddit, *Gl. hic V. Ignorantiam.*) ad successionem bonorum paternorum non esse admittendos.

XIX. Notandum 1. Impedimentum publicæ honestatis, non tantùm impedit matrimonium contrahendum, sed etiam dirimit contractum contra publicam honestatem, & invalidum reddit, & filii ex tali matrimonio nati sunt illegitimi, nec succedunt in bonis parentum, *Abb. hic n. 3. & Alex. num. 2.*

Notandum 2. Ecclesia potest dispensare in impedimento publicæ honestatis, quia illud non est à Jure Divino, sed positivo inductum; dispensando autem super matrimonio, per consequens etiam dispensat super legitimitate filiorum, etiam quoad hæreditatem, *Abb. hic n. 3. & 4. & Alex.*

Notandum 3. Si post sponsalia de futuro cum certa personâ inita contrahat sponsus matrimonium de præsenti cum ejus sorore, sed nondum consummavit, obligatur ad servandam priori fidem, eamque recipere debet; quia matrimonium cum secunda propter impedimentum justitiæ publicæ honestatis fuit nullum. Quòd si matrimonium cum posteriore consummâsset, cum neutra posset illud validè contrahere: non cum priore, propter impedimentum affinitatis consurgens ex copula cum sorore habita. Non cum posteriore, propter impedimentum publicæ honestatis ortum ex sponsalibus validè contractis cum ejus sorore, *Navarr. in Man. Præl. c. 22. n. 57. Sanch. l. 7. disp. 68. n. 24.*

XX. Præterea si mulier aliqua, vivente marito, alteri viro matrimonialiter de facto conjungatur, proles ex tali matrimonio nata illegitima censeri debet, prout decernitur in *c. Causam, quæ. 4. h. t.* Nam quia, ut refert *Gl.* ibi in casu, dicebatur, quòd Agatha, de cujus hæreditate agebatur, non esset ex legitimo matrimonio natâ, mandat Papa de hoc inquiri: & si constiterit, quòd Agatha nata fuit ex Anelina, eo tempore, quo illa cum Alano viro suo morabatur, non esse Agatham legitimam ejus filiam censendam, vel si Rudlophus pater dictæ Agathæ Anelinam virum habentem publicè tenebat (tanquam uxorem) & eo tempore nata fuit Agatha, eam non fuisse legitimam ejusdem Rudolphi filiam judicandam: quia non potuit esse uxor, quæ viri sui (scilicet Alani) torum maculans, alii (nempe Rudolpho scienti, quòd illa (Anelina) habebat alium virum (Alanum, *Gl. hic V. Alii.*) dum ille viveret, copulari præsumpsit. Ratio decisionis patet, quia cùm Agatha nata fuerit ex adulterio, non potuit esse legitima proles.

XXI. Notandum 1. Si constet, quòd uxor concepit filium, eo tempore, quo ejus maritus non poterat habere copulam cum illa, non debet censeri filius mariti, sed alterius, prout sumitur ex hoc cap. & *l. Filium. 6. ff. De his, qui sui, vel alieni jur. sunt.* sive talis filius moretur, & habitet apud maritum, sive apud virum adulterum; non enim infertur ex habitatione, quòd ille sit filius mariti, ut hîc & *cit. l. Filium.* Si tamen dubitetur, an natus ex uxore, quæ rem habuit cum alio viro, possit esse filius mariti, præsumitur potiùs filius legitimus mariti, quàm ex adulterio natus, quia cùm talis possit esse filius utriusque, potiùs in favorem matrimonii præsumi debet esse legitimus. Potest tamen quis probari esse filius illegitimus natus ex adulterio, etiamsi mater habitet cum marito, dummodo probari possit, quòd maritus tempore conceptionis non habuerit commercium carnale cum uxore sua; *Abb. hîc n. 2. Alex. de Nævo n. 3.*

Notandum 2. Excluso ab hæreditate ascendente, v. g. avo tanquam illegitimo, excluduntur etiam descendentes; etsi sint legitimi; ut in casu hujus cap. non Agatha, sed filius ejus, ut colligitur ex *c. Causam. 7. h. t.* litigavit; cùm enim is peteret hæreditatem avi ex persona matris Agathæ, disputabatur hîc de legitimatione Agathæ, an fuerit legitima, *Abb. hîc n. 3.* Ex quo infert, licèt filius sit legitimus, si tamen pater fuit illegitimus; non debet admitti ad hæreditatem avi, & aliorum ascendentium: nam ex prole illegitima non potest nasci proles legitima quoad ascendentes, quia omnes descendentes ex parente non legitimo oriuntur ex radice infecta, & sic etsi ipsi sint legitimi; excluduntur tamen ab hæreditate illorum, quibus pater illegitimus non potest succedere, quò facit *text. in l. fin. C. De natural. liber. Abb. hîc in fine, & Alex. de Nævo n. 4. & 5.*

XXII. Cæterùm huc pertinet alia similis Constitutio, quæ habetur in *c. Causam, quæ. 7. h. t.* & olim fuit pars Decretalis *causam, quæ 4.* suprà allatæ, & explicatæ. In posteriore verò *c. Causam, quæ*, quod deberet præcedere *cap. Causam. 4.* ut censet *Abb.* idem casus positus in priore *cap. Causam*, pleniùs proponitur, & declaratur his verbis. R. & F. erant duo fratres. R. iste suscepit Agatham ex Anelina uxore Alani: Agatha verò ex legitimo matrimonio suscepit istum R. de quo fit hîc mentio, & sic Rudolphus fuit avus istius R. qui profectus est ultra mare, & reliquit istum R. de quo hîc habetur, & Agatham matrem Rudolphi in possessione omnium bonorum ipsius; postquam audivit, quòd Rudolphus mortuus esset ultra mare. Sed F. iste statim spoliavit ipsum R. possessione omnium bonorum Rudolphi avi sui, in quorum possessione manebat, quando ivit ultra mare, quia dicebat, Agatham neptem suam matrem istius Rudolphi non fuisse natam ex legitimo matrimonio (*c. Causam, quæ. 4. supr.*) & sic nec ipsa, nec R. ejus filius debebat succedere Rudolpho fratri ejusdem F. sed ipse F. Unde iste R. sic spoliatus ab F. avunculo suo impetravit litteras ad Episcopos Exoniensem, Londonensem, & Vigoriensem, ut cognoscant super eo, quòd mater ipsius R. dicebatur ex

» matrimonio non legitimo nata, ita tamen ut ante » ingressum, seu exordium principalis causæ, debeant ei restituere hæreditatem avi sui. Sed quia » Rex Angliæ turbatus fuit, quòd Papa judicium » possessorium commiserat dictis tribus Episcopis, » revocavit judicium istud de restitutione, quod ad » Regem pertinet: & mandat, ut procedat super » quæstione nativitatis ipsius Agathæ, an scilicet » nata sit ex legitimo matrimonio; licèt incongruum videatur, ut matrimonium, ex quo nata fuit » Agatha genitrix dicti R. impetatur, quod eâ vivente (ut dicitur) non fuit impetitum (quia crimina morte extinguuntur, *l. 1. & 2. C. Si reus, vel accus. mort. fuer. Gl. hìc V. Incongruum.*) Sed quia » Judices isti fortè non procedebant in causa, iste » R. impetravit eandem causam committi prædictis » tribus Episcopis: quia verò F. Episcopum Londonensem suspectum habuit, fecit illum removeri, & loco illius substitui Abbatem Hetfordensem. Ita refertur à *Gloss. & Abbate in casu cit. c. Causam. 7. h. t.*

XXIII. Ubi notandum 1. Summus Pontifex, vel alius Judex Ecclesiasticus non cognoscit de causa civili, seu temporali inter laicos, nisi sint pauperes, vel aliæ personæ miserabiles: quia in causis temporalibus inter laicos, extra dominium temporale Ecclesiæ, regulariter eorum cognitio spectat ad Potestatem sæcularem, *Gl. hìc V. Ad Regem, & Abb. n. 2.* Cognoscit tamen Ecclesia, seu Judex Ecclesiasticus, an quis natus sit ex matrimonio legitimo, quia matrimonium, & causa legitimitatis accessoriè ab illa dependens, sunt causæ spirituales; ideo illarum cognitio spectat ad Judicem Ecclesiasticum, & sæcularis non potest de illis cognoscere, *Vivian. in Ration. hìc*, de quo plura infrà.

Notandum 2. Ad Reges spectat cognoscere de omnibus causis ad Regnum pertinentibus, & sic Rex habet jure communi fundatam jurisdictionem per totum suum Regnum, nisi quis ostendat, se habere jurisdictionem in aliquo Castro, vel Civitate sita in Regno per speciale privilegium, vel præscriptionem, *Abb. hìc n. 3. & Alex. de Nevo n. 5.*

§. IV.

Coram quo Judice, sæculari, an Ecclesiastico tractari debeat, vel possit quæstio nativitatis, seu natalium?

XXIV. De hac quæstione agitur in *c. Lator. 5.* » *h. t.* Ubi talis casus proponitur: Quidam R. nomine accedens ad Papam, coram ipso proposuit, » avum suum duas habuisse uxores, de quarum una » patrem ipsius (scilicet R.) de altera H. patruum » suum suscepit, qui hæreditatem avi sui totam sibi retinebat, nec partem debitam voluit ipsi R. » exhibere. Unde cùm ipse R. patruum suum H. super parte hæreditatis paternæ coram Judice sæculari convenisset, idem patruus ei objecit, quòd pater ipsius ex legitimo matrimonio non fuerit natus: & ideo de hæreditate ipsius nihil posset hæreditario jure sibi vendicare. Postea cùm super quæstione natalium coram Episcopo Norvicensi » fuisset actum, tandem ad Papam fuit appellatum: » de quare Pontifex mandavit Judicibus à se delegatis, ut quæstionem nativitatis, seu natalium patris » ejusdem R. intra duos menses, remotâ appellatione, terminent. Si verò intra hoc tempus, prædictus Hugo, quod objecit, legitimè non probaverit, ex tunc sæculari Judici, coram quo hæreditatis causa vertitur, eam debeant intimare, ut » propter quæstionem nativitatis non omittat causam hæreditatis audire, & decidere. »

XXV. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. quæstio natalium opposita petenti hæreditatem coram Judice sæculari, remittenda est ad Judicem Ecclesiasticum ab eo cognoscenda, etiamsi de illa non principaliter, sed incidenter agatur, ut in casu hujus cap. inciderat quæstio super legitimitate, quia petenti partem hæreditatis avi objectum fuit, quòd pater ejus non esset ex legitimo matrimonio natus; & tamen Pontifex mandat, ut hæc quæstio natalium coram Judice Ecclesiastico priùs terminetur; & interim supersedeatur in causa principali hæreditatis agitata coram Judice sæculari, ita ut pendente causâ natalium, Judex sæcularis non possit in causa principali hæreditatis procedere. Ratio est, quia causa natalium est merè spiritualis, cùm sit accessoriè annexa ipsi matrimonio, quod est spirituale, idcóque Judex sæcularis nec principaliter, nec incidenter potest de illa cognoscere, *c. Causam 7. h. t.* sicut nec de annexo spirituali, *c. Quanto. 3. de Judic. Abb. hìc n. 3. & Alex. de Nevo num. 3.* Concordat textus in *c. Tuam. 3. de Ord. cognit.* de quo dictum suprà *libr. 2. Decret. Tit. 10. §. 3.*

XXVI. Veruntamen plerique hoc intelligunt, quòd procedat, quando causa legitimitatis, seu natalium pendet ex aliqua quæstione juris, veluti utrùm matrimonium sit legitimè contractum, & validum, necnè: non item si versetur circa factum tantùm, quia dubitatur, an matrimonium de facto fuerit contractum inter personas habiles ad contrahendum; tunc enim Judex laicus non prohibetur de quæstione natalium incidenter cognoscere. Sed hanc Decretalem procedere ajunt, in priore casu, quia H. objecit defectum natalium provenientem ex invaliditate matrimonii, & sic erat incidens quæstio juris, & non facti, quia dubitabatur, an matrimonium validum esset initum inter avum istius actoris, & aviam maternam, *Abb. hìc n. 2. & Alex. n. 3. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 12. n. 3.* quamvis aliqui hanc distinctionem non admittant.

Sed obstare videtur, quòd quæstio status, v. g. an quis filius sit, vel servus, si incidat in petitionem hæreditatis, coram Judice sæculari, apud eundem Judicem deciditur, etiamsi principaliter Judex de quæstione status cognoscere non possit. Nam quæstio status non est causa spiritualis, seu Ecclesiastica, sed civilis; idcóque etiam Judex sæcularis potest de ea cognoscere. Unde si civilis causa incidat in spiritualem, rectè etiam illa tractatur coram eodem Judice Ecclesiastico, quia hic est capax etiam jurisdictionis civilis, seu sæcularis, & potest cognoscere, & decidere causas civiles: non autem laicus est capax jurisdictionis Ecclesiasticæ, *Henric. Canis. hìc n. 2.*

Notan-

Notandum 2. Si nepos petat hæreditatem avi sui defuncti, sed patruus, seu frater patris (ut in casu hujus c.) contra eum excipiat, quòd pater ejusdem non erat ex legitimo matrimonio genitus, adeóque incapax successionis; tunc nepos quippe legitimus est capax hæreditatis avi sui, quia nepos legitimus ex filio naturali tantùm, non succedit avo ex persona patris sui, qui cùm sit illegitimus, excluditur ab hæreditate patris sui, extantibus legitimis liberis, tanquam veniens ex radice infecta: ipse verò filius legitimè natus ex patre naturali tantùm succedit avo paterno, non ex persona patris sui, sed ex sua persona, *Abb. hic n. 2. & Glossat. ejus lit. B.* Et hæc quæstio natalium priùs cognosci, & decidi debet, cùm sit præjudicialis ad causam hæreditatis, quippe quæ ex legitimis natalibus pendet, prout deciditur in hoc cap.

XXVII. Notandum 3. Si quæstio intentata coram Judice sæculari sit temporalis, & profana, qualis est quæstio hæreditatis; tunc illa non debet per Judicem Ecclesiasticum, ad quem delata est causa incidens natalium, cognosci, & terminari: sed potest, ac debet Judex Ecclesiasticus opponenti exceptionem nativitatis, seu illegitimorum natalium, præfigere terminum peremptorium, intra quem probare debet illam exceptionem, ita ut eo elapso, non ampliùs audiatur; idque facere debet Judex Ecclesiasticus, quando vehementer præsumitur de calumnia excipientis, *Abb. hic n. 4. & Alex. n. 4.*

Notandum 4. Quando quæstio principaliter fuit intentata coram Judice sæculari, non potest Judex Ecclesiasticus, qui cognovit de quæstione incidente, postea cognoscere de principali, sed debet partes remittere ad Judicem sæcularem, quia cùm causa principalis jam fuerit inchoata coram Judice sæculari, non potest Judex Ecclesiasticus accessoriè cognoscere de causa incidente. Si verò nulla quæstio mota sit coram Judice sæculari, sed principaliter esset quæstio mota de legitimitate natalium coram Judice Ecclesiastico; tunc incidenter etiam posset Judex Ecclesiasticus de causa principali hæreditatis cognoscere, *Abb. hic n. 5. Alex. de Nevo n. 8.*

Notandum 5. Existens in quasi possessione legitimæ nativitatis, in petitione hæreditatis, relevatur ab onere probandi, se esse legitimè natum, & onus probandi defectum natalium incumbit ei, qui eum opponit, ut notat *Gl. hic V. Probare legitimè*, quia in *cit. c. Lator*, pater actoris erat in possessione legitimæ filiationis; habebatur enim pro filio legitimo, & possidebat bona paterna, & fuerat natus ex ea, quæ credebatur uxor, ideo opponens quæstionem natalium tenebatur probare defectum eorum, quamvis non omnia hæc tria requirantur ad constituendum in quasi possessione legitimitatis, sed quodlibet ex illis disjunctivè sufficit, *Fagnan. hic n. 4.*

§. V.

De legitimatione prolis illegitimæ per subsequens matrimonium.

XXVIII. De hac agitur inprimis in *c. Conquestus. 1. h. t.* Nam cùm quidam Henricus nomine, » quandam in uxorem duxisset, patruus ejusdem » mulieris voluit eam exhæredare (id est, ab hæreditate paternâ excludere) eò quòd nata fuisset antequam pater illius matrem ejus accepisset in uxorem; ideóque prætendit eam illegitimam esse, & » consequenter incapacem hæreditatis paternæ. Re » delatâ ad S. Pontificem Alexandrum III. is mandavit, ut si ita est, ea legitima filia patris sui judicetur, patruóque inhibeatur, ne occasione paternæ hæreditatis, ei molestia inferatur, sub pœna excommunicationis inferendæ, si contrà fecerit. »

XXIX. Ubi notandum 1. filius naturalis tantùm natus ex soluto, & soluta, inter quos tempore generationis non erat impedimentum dirimens conjugium, legitimatur per subsequens matrimonium, *Abb.* & Canonistæ hic communiter in summa, quia tales filii ex juris fictione, seu dispositione reputantur, ac si ex legitimo matrimonio nati essent. 2. Judex Ecclesiasticus potest cognoscere inter laicos de legitimatione, quando venit accessoriè ad causam matrimonialem: nam cùm ad aliquem spectat cognitio causæ principalis, spectat etiam cognitio accessorii, vel à principali dependentis; legitimatio autem pendet à matrimonio rato, & valido, *Abb. hic & Alex. n. 2.* 3. Filius genitus, ante matrimonium contractum, legitimatur per matrimonium subsequens etiam quoad successionem in hæreditate temporali, ita ut talis filius præferatur patruo in hæreditate paterna; si enim filius est, ergo & hæres, *Abb. hic n. 3. & Alex. n. 4.* Sed de his mox plura.

XXX. Præterea in *c. Tanta. 6. h. t.* idem Pontifex ita rescribit: Tanta est vis (id est, virtus, & » potentia) matrimonii, ut qui antea sunt geniti, » post contractum matrimonium, legitimi habeantur. Si autem vir, uxore suâ vivente, aliam cognoverit (scilicet consciam adulterii, secùs si ignorantem *Gl. hic V. Aliam.*) & ex ea prolem susceperit: licèt post mortem uxoris, eandem duxerit; nihilominus spurius erit filius, & ab hæreditate repellendus: præsertim si in mortem prioris uxoris alteruter eorum aliquid fuerit machinatus. »

XXXI. Ubi notandum 1. Quòd tanta sit vis, & potentia matrimonii, ut antea illegitimi fiant legitimi per subsequens matrimonium inter eosdem parentes contractum. Ratio est, quia matrimonium subsequens purgat omnia præcedentia, adeóque etiam præcedens vitium turpitudinis tollit, *Gl. hic V. Legitimi.* ita ut non solùm habeantur, ut in textu dicitur: sed etiam verè, ac propriè sint legitimi, quia quando aliqui auctoritate Juris fiunt legitimi ab habente potestatem legitimandi; tunc paria sunt dicere, fiunt legitimi, & habeantur pro legitimis, *Abb. hic n. 4. & Alex. de Nevo n. 4. & 5. Azor p. 2. Instit. l. 2. c. 13. q. 6.* Et quamvis secundùm leges Civiles, matrimonium non sufficiat ad legitimandos filios antè genitos, nisi interveniat instrumentum dotale, *§. fin. Instit. de nupt.* de Jure tamen Canonico id non est necessarium, quia istud cap. se fundat super virtute, & potentia matrimonii, ad cujus essentiam non requiritur instrumentum dotale, *Abb. hic n. 2.* & alii. *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. n. 8.*

Notandum 2. Legitimatio, quæ fit per subsequens matrimonium, juris fictione retrotrahitur ad tem-

ad tempus conceptionis, vel etiam secundùm alios, ad tempus generationis, seu nativitatis, ita ut qui antea illegitimi concepti, vel etiam nati sunt, per matrimonium postea subsecutum, non tantùm ex tunc legitimi fiant, sed antè; & à tempore conceptionis, vel nativitatis, habeantur, & sint legitimi, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. n. 2. & 7.*

XXXII. Notandum 3. Non omnes filii ex iisdem parentibus, ante matrimonium, nati, per subsequens matrimonium legitimantur, sed filii naturales tantùm, qui scilicet sunt orti ex personis, inter quas poterat consistere matrimonium, saltem eo tempore, quo proles concepta est, ita ut parentes tunc fuerint habiles ad contrahendum matrimonium inter se, seu nullo Canonico impedimento obstricti fuerint, alioquin proles per subsequens matrimonium non legitimabitur, *Covarr. cit. c. 8. §. 2. n. 2. Azor cit. c. 13. q. 2. Sanch. l. 8. disp. 7. num. 19. Laym. libr. 5. tr. 10. p. 3. c. 5. n. 2.* Spurii verò, sive nati ex adulterio, non legitimantur per subsequens matrimonium; tum quia parentes peccârunt contra matrimonium; & ideo non debet eis in prolis legitimatione subveniri: tum quia in illis matrimonium non retrotrahitur ad tempus conceptionis, vel generationis, ita ut Jus fingat, inter tales fuisse matrimonium, eo tempore, quia cùm talis fictio juris habeat principium prohibitum, & vitiosum, non fingitur retrotractum tale matrimonium, ad tempus conceptionis, *Alex. de Nævo n. 7.* sed de hoc plura infrà.

Notandum 4. Legitimatus per subsequens matrimonium, non debet repelli ab hæreditate, sed in ea succedere, sicut ij, qui ab initio fuerunt legitimè nati. Spurii autem, seu nati ex adulterino coitu, debent repelli ab hæreditate, præsertim si alterutter sit machinatus in mortem prioris uxoris, id est, *maximè*, quia idem est hoc casu, etiamsi non fuerit machinatus; non enim legitimatur per subsequens matrimonium filius conceptus, vel natus ex adulterio, datô etiam quòd matrimonium teneat inter adulterum, & adulteram, mortuâ legitimâ uxore: multò magis talis spurius non posset legitimari, si matrimonium non teneat: quòd si inter adulterum, & adulteram intervenisset machinatio mortis, non posset inter eos matrimonium esse, *c. ult. de eo, qui duxit in matr. Alex. de Nævo hîc n. 8.*

XXXIII. Porro pro majore declaratione hujus famosi cap. proponemus plures quæstiones occurrentes circa legitimationem per subsequens matrimonium, quæ tractari hîc solent ab Interpretibus.

Quæritur 1. Quo tempore parentes debeant esse habiles ad contrahendum matrimonium, ut proles ab eis nata legitimetur per subsequens matrimonium, utrùm tempore conceptæ prolis, vel natæ? In qua re certum est, ut legitimentur liberi suscepti ex parentibus solutis, satis esse, quòd inter eos saltem tempore conceptionis, nullum erat impedimentum contrahendi matrimonii, etsi fortè tempore nativitatis tale impedimentum existat, quia talis proles non est suscepta ex coitu damnabili: Jura autem solùm statuunt, prolem per subsequens matrimonium non legitimari, si ex coitu damnabili inter personas inhabiles, seu contrahere impeditas suscepta sit, Unde si proles suscepta sit ex parentibus solutis: tempore verò nativitatis mater nupta sit alii viro, & post hujus mortem, secundum matrimonium ineat cum illo viro, ex quo proles olim concepta erat, ea legitima erit, non obstante matrimonio intermedio, *Abb. in cit. c. Tanta. n. 3. h. t. Covarr. cit. c. 8. n. 15. Suar. disp. 50. de censur. sec. 1. num. 4. Laym. cit. c. 5. num. 2.*

XXXIV. An verò sufficiat ad legitimandam prolem per subsequens matrimonium; si vice versâ, hoc consistere potuerit inter parentes, tempore natæ prolis, etsi tempore conceptionis inhabiles fuerint ad contrahendum, dubitatur? Ut si quis ex conjugata conceptus fuit, natus autem post mortem mariti: vel si conceptus ex Clerico in Sacris constituto, natus verò, postquam cum eo dispensatum fuit à S. Pontifice. Affirmant *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. n. 2. Molin. tom. 1. tract. 2. disp. 172. n. 2. Azor p. 2. l. 2. c. 13. q. 3. Fachin. l. 3. contr. c. 50.* videlicet sufficere, si tempore conceptæ, vel natæ prolis matrimonium inter parentes contrahi potuisset, quæ sententia favorabilis est, & ob auctoritatem DD. probabilis, quia Jure statutum est in *l. Qui in utero. 7. ff. De statu hom.* ut qui in utero est, habeatur pro nato, in sui commodum. Contrarium tenent *Silvest. V. Filii. q. 8. n. 10. Suar. cit. disp. 50. sec. 1. n. 3. Laym. cit. c. 5. n. 2.* nempe si contingat tale impedimentum inter parentes existere, tempore copulæ, seu conceptionis; tempore autem nativitatis filii jam sit ablatum per dispensationem, filium non fieri legitimum per subsequens matrimonium, ut colligitur ex *cit. c. Tanta. h. t.* in quo solùm requiritur, ut copula intervenerit existente impedimento, quia ibi solùm videtur haberi ratio copulæ, ita ut si illa habita sit inter personas impeditas, seu inhabiles ad contrahendum, proles non legitimetur per subsequens matrimonium, quia lex non respexit ad nativitatem filii, in qua non intervenit culpa, sed ad copulam ita turpem, ut noluerit illam purgari per subsequens matrimonium, ad quod parùm refert, quòd impedimentum sublatum sit tempore nativitatis. Secùs verò est, si è contrario, tempore conceptionis non adfuit impedimentum; tempore autem nativitatis existat; nam hoc non obstante, proles legitima efficitur, *Suar. c. l. n. 4.* quæ sententia juri conformior videtur. Textus autem in *cit. l. Qui in utero*, intelligendus est de filio legitimè concepto, vel saltem ex concubina, cum qua poterat consistere matrimonium, *Canis. hîc num. 13.* Atque hinc ulteriùs colligitur, quando tempore conceptionis impedimentum existit inter parentes, dirimens matrimonium, etiamsi ab altero eorum ignoretur, prolem tamen inde natam non fieri legitimam, propter matrimonium subsequens, ablato impedimento, quia in *cit. c. Tanta.* generaliter dicitur, si vir, vivente uxore, aliam cognoverit, & ex ea prolem susceperit, sive mulier sciverit, virum, cui copulata est, esse conjugatum, sive ignoraverit, filium inde natum semper esse spurium, neque per sequens matrimonium legitimari, quia illa limitatio in nullo Jure est fundata, *Suar. cit. disp. 50. sec. 1. n. 5. Laym. c. l.*

XXXV. Quæritur 2. An filii illegitimi omnia legitimorum jura assequantur, subsecuto matrimonio? Resp. consequi omnia jura, tum spiritualia,

tualia & Ecclesiastica, tum civilia, & profana, ita ut in omnibus habeantur, & sint legitimi, perinde ac si ab initio ex legitimo matrimonio concepti fuissent, & suis Majoribus, seu ascendentibus, & cognatis collateralibus succedere possint, ex testamento, & ab intestato, *Gl. in cit. c. Tanta V. Legitimi*, ubi ait, quòd sunt legitimi quoad omnia, quia matrimonium omnia præcedentia purgat, & *Abb. ibid. n. 7. Azor p. 2. libr. 2. c. 13. q. 14. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. n. 21.* & est communis sententia.

Hinc infertur 1. Legitimatos per subsequens matrimoniū succedere etiam in feudis, *Covarr. in cit. c. 8. §. 2. n. 27. Azor cit. c. 13. q. 14. Gabriel in Concl. commun. lib. 6. de legitimatione concl. 1. n. 22.* quamvis aliqui id limitent, nisi feudum concederetur pro filijs legitimè natis ex matrimonio, *Gabr. c. l. n. 23. & 27.* Succedunt etiam in Majoratibus, ita ut præferendi sint secundis filijs, qui nati sunt ex eisdem parentibus legitimo matrimonio jam conjunctis, ut docent plures apud *Barbos. in. cit. c. Tanta n. 22.* Tertiò succedit legitimatus per subsequens matrimonium in Emphyteusi Ecclesiastica, quam pater habuerat, *Covarr. cit. §. 2. n. 23. Gabr. c. l. n. 29.* Quartò filij legitimati per subsequens matrimonium, absque alia dispensatione, possunt promoveri ad Sacros Ordines, & dignitates Ecclesiasticas, & in Episcopos eligi, *Covarr. c. l. n. 24. Azor cit. c. 13. q. 14. §. Præterea*, non autem possunt promoveri ad Cardinalatum, prout statuit Sixtus V. in Constitutione editâ anno 1590. quæ incipit: *Postquam*, ut ex Sayro refert *Barbos. in Collect. in cit. c. Tanta h. t. n. 24.* Quintò in Fideicommisso filius legitimatus per subsequens matrimonium excludit substitutum sub illa conditione, si absque liberis legitimis, & naturalibus, vel absque liberis ex legitimo conjugio susceptis, decesserit, *Covarr. c. l n. 30. Azor cit. c. 13. q. ult. Gabr. cit. concl. 1. num. 32.* Sextò gaudent parentum nobilitate, *Barbos. in cit. c. c. Tanta n. 28.*

XXXVI. Quæritur 3. Quibusnam præterea casibus filij legitimentur per subsequens matrimonium? Resp. illegitimi, seu extra matrimonium nati, per subsequens matrimonium fiunt legitimi, etiamsi tale matrimonium non sit verum, sed tantùm putativum, ut si quis ex consanguinea fornicario concubitu suscipiat filium, & postea ignarus consanguinitatis, cum ea contrahat matrimonium, filius hic erit legitimus, ratione matrimonij, *Arg. c. pen. h. t. Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 2. Gabriel in commun. concl. l. 6. de legitim. concl. 1. n. 4. & 5.* de quo dictū suprà. Secundò per talem legitimationem censentur legitimi filij antea nati, etiamsi tempore matrimonij, extent filij legitimi, & naturales, *Gabriel c. l. n. 7.* Tertiò etsi contrahentes matrimonium sint inæqualis conditionis, ut quia vir est nobilis, & honestus, fœmina autem vilis conditionis, aut meretrix, non enim Jure Cæsareo, nec Pontificio, matrimonium inter personas nobiles, & ignobiles est invalidum, *Covarr. c. l. n. 9.* & alij apud *Barbos. in. cit. c. Tanta n. 3.* Quartò per subsequens matrimonium clandestinum legitimatur proles antea concepta, modò fuerit validum, *Sanch. l. 3. disp. 44. n. 2.* uti est in locis, ubi Concilium Tridentinum non est receptum.

Quintò, matrimonium contractum primùm in articulo mortis, vel à sene decrepito habet vim legitimandi filios antea genitos, quia in *cit. c. Tanta* generaliter ea vis vero matrimonio tribuitur, *Covarr. cit. c. 8. §. 2. n. 10. Sanch. l. 7. disp. 105. n. 5. & 6. Azor cit. c. 13. q. 11.* Sextò, etiamsi matrimonium non fuerit consummatum, sed solùm ratum, nihilominus illegitimus fit legitimus, ut docent plures apud *Barbos. in cit. c. Tanta, n. 10.* Septimò, filij extra matrimonium nati per subsequens matrimonium legitimi fiunt, non obstantibus intermedijs parentum nuptijs, ut si is, qui suscepit filios ex concubina, contrahat matrimonium cum alia fœmina, eâque mortuâ, in uxorem ducat concubinam, filij antea ex ea suscepti fiunt legitimi per subsequens matrimonium cum concubina contractum, non obstante matrimonio cum aliâ fœminâ inito, antequam proles nasceretur, *Covarr. cit. §. 2. n. 15. Azor cit. c. 13. q. 5.*

XXXVII. Quæritur 4. Quinam præterea sint effectus hujus legitimationis per subsequens matrimonium? Resp. talis legitimatus rumpit testamentum patris, perinde, ac si natus esset post testamentum. Secundò filio sic legitimato debetur legitima, sicut filio legitimè nato ex matrimonio. Tertiò ob filios naturales legitimatos per subsequens matrimonium revocatur donatio omnium, vel majoris partis bonorum, sicut per supervenientiam liberorum. Quartò si ingressus Monasterium suscipiat filium intra annum probationis, is legitimus efficitur, *Gabr. cit. concl. 1.*

XXXVIII. Quæritur 5. Quinam liberi per subsequens matrimonium non legitimentur? Resp. filius ex adulterio natus, qui à viro, vivente uxore suâ, ex alia muliere est susceptus, non legitimatur, uxore mortuâ, per matrimonium initum postea cum adultera, sed manet spurius, & illegitimus, ut constat ex *cit. c. Tanta*, & suprà etiam dictum fuit. Similiter si mulier, vivente adhuc marito suo, filium ex alio suscepit, hic filius per matrimonium cum adultero initum non legitimatur. Quod tamen communiter limitant, ut procedat, quando filius, sciente utroque parente, susceptus est ex adulterio; non autem si unus ex parentibus scivit, alter ignoravit: tunc enim bona fides alterius parentis ignorantis adulterium facit, ut filius ille legitimus fiat, subsecuto inter eosdem parentes matrimonio, ut constat etiam ex suprà dictis. Si verò utroque parente sciente, filius ex adulterio susceptus sit, ille non legitimatur per subsequens matrimonium, quia matrimonium inter eos tempore conceptionis consistere non potuit, *Canis. in cit. c. Tanta num. 9.* Plura de his videri possunt apud *AA. citt.*

§. VI.

De legitimatione illegitimorum facta per privilegium, seu concessionem Papæ.

Alius modus legitimandi est, qui fit per Rescriptum, seu privilegium Principis supremam potestatem habentis, per quam non solùm naturales filij, sed etiam spurij, & ex damnato coitu geniti, ut ex adulterio, incestu, vel sacrilego concubitu cum Moniali, legitimis natalibus restituuntur; nam cùm inhabilitas, seu defectus natalium, solo jure humano

fit

sit introductus, non Divino, aut naturali, decreto, seu voluntate Principis supremi tolli potest, *Azor p. 2. Instit. libr. 2. c. 14. Molin. tom. 1. de justit. tr. 2. in princ.*

XXXIX. Quæritur nunc 1. Quid sit legitimatio in genere, & quomodo à dispensatione, seu relaxatione differat? Resp. in eo differre, quòd per legitimationem, seu restitutionem natalium consequitur quis omnia jura legitimorum, ita ut non tantùm ex parte, sed ex toto sit legitimus; at per relaxationem, sive dispensationem non fit quis habilis ad omnia jura, quæ legitimis competunt, sed solùm ad unum aliquem actum, vel ad certa quædam jura, ut ex communi docet *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 8. n. 1. Azor cit. c. 14. q. 2.* Unde filius per privilegium Principis legitimus factus habetur pro legitimo, ita ut transeat in patriam potestatem, & habeat jus dicendi testamentum patris nullum, vel inofficiosum, & jus succedendi parentibus ab intestato, & ei debita sit legitima portio ex bonis parentum, sicut filijs ex legitimo matrimonio natis: secùs est de eo, qui per dispensationem est effectus legitimus, ut succedat v. g. patri in certa portione hæreditatis; is enim non succedit patri ab intestato, ut legitimus, *Covarr. c. l. num. 3.*

XL. Quæritur 2. Qualis potestas legitimandi filios illegitimos competat Romano Pontifici? Resp. de hac agitur in *c. Per venerabilem. 13. h. t.* ubi talis » casus proponitur: Quidam nobilis vir in Galijs, dimissâ suâ legitimâ uxore, aliam mulierem sibi ascivit, ex qua cùm filios suscepisset, petijt à S. Pontifice, ut filios suos legitimaret, ne ipso mortuo, natalium defectus dictis filijs suis objiceretur, & illi ab hæreditate sua repellerentur. Quòd autem cum ijs dispensari possit, ostendit Pontifex pluribus rationibus. Et primò quidem, quòd Apostolica Sedes aliquando dispensaverit, non solùm cum naturalibus, sed etiam cum adulterinis liberis, quoad actus spirituales, ut possent in Episcopos promoveri: ergo multò magis dispensare posse videbatur, & eos legitimare ad actus sæculares v. g. ad hæreditariam successionem, eos præsertim, qui præter Romanum Pontificem, alium Superiorem inter homines non recognoscunt; quod enim in majori conceditur, licitum etiam esse videtur in minori. Secundò idem probat à simili, quia per Episcopalem dignitatem liberatur filius à patria potestate (Auth. *Constitutio, quæ dignitatibus &c. §. Palam coll. 6. nov. 81.*) Item si Episcopus scienter servum alterius ordinet in Presbyterum, is liber efficitur, licèt Ordinator satisfacere Domino teneatur, *c. Si servus 19. dist. 54.* nam monstrosum videretur, ut qui ad actus spirituales legitimus fieret, quoad actus sæculares illegitimus remaneret. Unde eo ipso quòd in spiritualibus dispensatur, consequenter intelligitur etiam in temporalibus dispensatum; quò fit, ut si ad Ordines liberi legitimentur, censeantur quoque legitimati quoad successionem patris sui. Id autem in Patrimonio D. Petri Sedes Apostolica liberè facere potest, in quo & Summi Pontificis, & summi Principis exercet potestatem. Tertiò quia Rex Franciæ Reginam Francorum uxorem suam dimisit, & aliam superinduxit, ex qua liberos, puerum, & puellam suscepit: sicut ergo cum filijs Regis ejusdem Papa dispensavit, ita etiam cum filijs Nobilis illius, post dimissam legitimam uxorem susceptis videbatur ex benignitate Sedis Apostolicæ esse dispensandum. Ad hæc respondet Papa, exemplum Regis Francorum esse valde dissimile; Rex enim Franciæ à Legato Sedis Apostolicæ per sententiam (cui standum erat, donec contrarium probaretur, *Gl. hic V. Per sententiam.*) fuit separatus. Sed iste Nobilis, temeritate propriâ, uxorem suam à se ablegavit (quod facere non debuit, etsi causa fuisset manifesta, cùm talis separatio sit pœna, quæ nonnisi per Iudicem inferri debet, *Gl. hic V. Separâsti.*) & Rex Franciæ, antequam ad eum prohibitio perveniret de non contrahendo cum secunda, aliam superinduxit, ex qua geminam prolem suscepit: sed iste Nobilis in contemptum Ecclesiæ aliam superinduxit. Præterea Rex Franciæ contra matrimonium impedimentum affinitatis obiecit, & coram Legato Pontificio testes induxit, qui sententiam tulit, quæ reprobata fuit solùm propter judiciarium Ordinem non servatum: at verò Nobilis iste nihil objecit, propter quod divortium ab uxore fieri, sive ab ea separari deberet: nam etsi fides tori unum sit ex tribus bonis conjugij: non tamen ipsius violatio conjugale vinculum dissolvit, quia in nullo casu dissolvitur matrimonium per carnalem copulam consummatum, de quibus infrà *Tit. 19. Gl. hic V. Violâsset.* Et utrùm filij Regis ex alia muliere suscepti legitimi fuerint, vel illegitimi, non immeritò dubitari potest, quamdiu pendet quæstio affinitatis oppositæ: quia si affinitas opposita fuerit probata, apparebit, quòd quæ prior dimissa fuit, non erat legitima uxor Regis, & per consequens apparebit, alteram superinductam esse legitimam uxorem, & filios ex ea susceptos esse legitimos. Præterea cùm Rex Superiorem in temporalibus nullum recognoscat, poterat se sine injuria alicujus Sedi Apostolicæ subijcere (*l. Est receptum 14. ff. de jurisdict.*) in quo videri posset aliquibus, quòd per se ipsum, non tanquam pater cum filijs, sed tanquam Princeps cum subditis posset dispensare: iste verò Nobilis alijs est subjectus.

His igitur rationibus permotus Papa dispensavit cum filijs Regis Franciæ, occasione etiam sumptâ, tam ex Veteri, quàm Novo Testamento, quia Papa non solùm in patrimonio Ecclesiæ, in quo plenam habet potestatem in temporalibus, sed etiam in alijs Regionibus, certis causis inspectis, casualiter temporalem jurisdictionem exercet; non tamen vult præjudicare alieno juri, & hoc ostendit per legem Veteris Testamenti Deuteron. c. 17. *Vers. 5. & pluribus seqq.* Et tandem exponit auctoritatem illius loci Deuteronomij, quid per illum sit intelligendum. Quia verò per Deuteronomium lex secunda, seu nova significatur ex vi vocabuli (quia lex nova interpretatur antiquam, *Gl. hic V. Ex vi vocabuli.*) quod ibi decernitur, etiam in novo Testamento debet observari: Locus autem judicij, quem elegit Dominus, Apostolica Sedes est (quæ nunc est Roma) Unde fugiens Petrus jussus est redire à Christo ei apparente ad Vicarij Christi judicium, qui habet alios Sacerdotes officij sui Coadiutores. Subiungitur postea, tria esse iu-

dicia

„ dicia distinguenda, primum inter sanguinem, & „ sanguinem (per quod denotatur causa criminalis „ fori civilis) & inter lepram, & lepram, per quæ „ verba denotatur causa criminalis fori Ecclesiastici (ut existimat *Abb. hîc n. ult.*) medium autem „ inter causam, & causam, quod ad utrumque refertur, tam Ecclesiasticum, quàm sæculare forum, in quibus si quid fuerit difficile, vel ambiguum, ad judicium Sedis Apostolicæ est recurrendum, cui qui contempserit obedire, mori debet (id est, per sententiam excommunicationis, velut mortuus à communione fidelium separari) „ Huc pertinet illud Pauli 1. *Cor. 6. Nescitis, quoniam Angelos judicabitis, quantò magis sæcularia*, „ ubi hujus potestatis plenitudinem exponit.

„ Denique concludit Papa Innocentius III. licèt „ cum filiis dicti Regis, de quibus, an legitimi fuerint, ab initio dubitabatur, duxerit dispensandum: quia tamen tam lex Mosayca, quàm Canonica (locis à *Gl.* hîc allegatis *V. Canonica.*) sobolem „ ex adulterio susceptam detestatur (nisi cum ea „ fuerit dispensatum, *Gl. hîc V. Detestatur.*) dicente „ Domino, quòd Manseres, & spurii usque ad decimam generationem, non intrabunt Ecclesiam, „ & Canon vetat tales ad Sacros Ordines promoveri „ (*c. Cùm in cunctis. 7. de Elect.*) sæculares verò leges, non solùm repellunt eos à successione paterna, sed etiam negant ipsis alimenta (*Auth. licèt patri C. de natur. liber. & Auth. Ex Complexu. C. De incest. nupt.*) ideo Papa petitioni istius nobilis non „ duxit annuendum, scilicet ut dispensaret cum illius filiis illegitimis, eósque legitimaret.

XLI. Pro intellectu hujus prolixi, & difficilis, ac famosi cap. notandum 1. S. Pontifex habet potestatem legitimandi quoscunque illegitimos, non solùm quoad Ordines Ecclesiasticos, aliáque spiritualia, ubique terrarum: sed etiam quoad successionem hæreditatis in bonis temporalibus, in terris temporali suæ jurisdictioni subjectis; idque probatur ex eo, quia S. Pontifex in subjectos sibi temporaliter, Supremi Principis auctoritatem exercet, ut habetur in hoc cap. §. *Id autem in patrimonio*: Supremum autem Principem, qui in temporalibus Superiorem non agnoscit, posse supplere defectum natalium certum est, ut infrà dicetur.

Notandum 2. Causæ difficiles, & ambiguæ, seu dubiæ ad Judicium Sedis Apostolicæ, cui Romanus Pontifex præest, deferendæ sunt, ut auctoritate *Deuteron. c. 17.* probatur in hoc cap. præsertim verò quando agitur de vero sensu, & interpretatione SS. Scripturarum, ut definivit Concilium Tridentinum *Sess. 4. de editione, & usu SS. Librorum §. Præterea.*

XLII. Sed jam hîc ulteriùs quæritur 3. an Pontifex dispensando in radice matrimonii, id est, ab initio irriti, ob impedimentum Jure solùm Canonico inductum, possit illegitimam prolem legitimare, etiam quoad officia sæcularia, & successionem bonorum temporalium, & in locis Papæ temporaliter non subjectis: id est, an possit efficere, ut legitimatio illa retrotrahatur ad tempus, quo id matrimonium invalidè contractum fuit, ita ut censeatur, quasi à principio validè initum fuisset, mediante illâ dispensatione. Plures negant, sed communior, ac verior sententia habet, Pontificem id posse, non quidem directè, sed indirectè, ut docet *Abb. in cit. c. Per venerabilem. n. 22. Alex. de Nævo ibid. num. 18. Sanch. l. 8. de matr. dis. 7. num. 4.* & alii apud ipsum. Ratio est, quia radix, & origo, ex qua oritur, ut proles sit illegitima, adeoque incurrat damna illegitimitatis, sive Ecclesiastica, sive civilia, est lex Ecclesiastica, quæ statuit impedimentum dirimens matrimonium inter consanguineos, & affines intra quartum gradum, quo sublato, matrimonium fuisset validum, & proles legitima. At verò Papa potest suam legem irritare, & revocare, non tantùm quoad imposterum secuturos effectus, ne incurrantur, sed etiam quoad secutos, eosdem abolendo, ac si lex edita non fuisset, ut constat ex *Clem. Quoniam un. de immunit. Eccles.* ubi Clemens V. revocat quasdam Constitutiones Antecessorum, etiam quoad effectus antea productos, ibi: *quicquid ex eis secutum est, vel ob eas, penitus revocamus, & eas haberi volumus pro infectis.* Similiter ergo si Pontifex dispensando tollat, & revocet impedimentum dirimens matrimonium, abrogando legem Ecclesiasticam statuentem tale impedimentum, facit ut dispensatio retrotrahatur ad initium matrimonii, ac si ab initio fuisset validum, nullo impedimento dirimente existente, tunc verò proles esset verè legitima quoad omnia. Quare non dicimus, Pontificem posse efficere, ut matrimonium ab initio invalidum, ex tunc fuerit validum, vel nunc incipiat valere, absque novo contrahentium consensu; vel ut ex eo non sint secuti effectus Jure Civili statuti in illegitimos, sed id solùm dicimus, posse Pontificem, dispensando in impedimento matrimonii à se inducto, revocare, & tollere omnia damna jure humano illata ob illegitimitatem, ac in eum statum prolem restituere, quem haberet, si ex matrimonio valido nata fuisset. Durante enim Legis Ecclesiasticæ valore, cui tanquam fundamento illegitimitas, & cætera damna innitebantur, illa omnia corruunt. Quamvis ergo non possit Pontifex directè dispensare in effectibus illegitimitatis ex jure Civili provenientibus: potest tamen indirectè & per quandam consequentiam, tollendo legem suam Ecclesiasticam per dispensationem, ex qua tanquam fundamento illa omnia pendebant, *Sanch. c. l. n. 4.*

XLIII. Hinc infertur 1. Si proles suscepta fuit, nullo præcedente matrimonio inito, ex copulâ manifestè fornicariâ, non potest Pontifex eam, ne indirectè quidem, legitimare quoad sæcularia, & temporalia extra loca suæ temporali jurisdictioni subjecta: quia cùm nulla adsit radix matrimonii, in qua directè dispensando, indirectè, & per consequentiam legitimet prolem, reipsâ directè legitimaret ad temporalia: quia sicut Princeps sæcularis nequit legitimare, quoad Ecclesiastica, cùm careat jurisdictione Ecclesiasticâ: ita nec Pontifex directè, quoad bona temporalia, cùm non habeat jurisdictionem temporalem, extra loca suæ jurisdictioni subjecta, nisi indirectè; ad supplendam negligentiam Principum sæcularium, quando id exigit bonum spirituale, *Sanch. l. 8. de matr. dis. 7. n. 1. & 7.* Infertur 2. neque potest Pontifex indirectè legitimare, quoad temporalia, & sæcularia, quando tale matrimonium initum fuerat ob impedimentum juris Divini, & na-

& naturalis, quia illud nequit Pontifex dispensando tollere, *Sanch. c. l. n.* 8.

Porro posse Papam legitimare illegitimos, etiam in Terris Imperii, vel ex eo patet, quia legitimare est actus jurisdictionis voluntatiæ, qui exerceri potest, etiam in non subditum, & extra proprium Territorium, *Abb. in cit. c. Per venerabilem. num.* 22. *h. t.* Addit tamen *Azor cit. c.* 14. *q.* 6. §. *Meo judicio*, etsi Romanus Pontifex habeat absolutè, & simpliciter potestatem legitimandi quoscunque illegitimos, etiam quoad successionem in hæreditate, ac bonis parentum, & in Terris alienis, non tamen solere id facere in locis extra Patrimonium B. Petri, quia non vult temporalibus, & civilibus se ingerere, & immiscere.

§. VII.

De potestate legitimandi illegitimos, quæ competit sæcularibus Principibus.

XLIV. Quæritur 1. Penes quem sit potestas restituendi aliquem legitimis natalibus? Resp. 1. Imperator, & alii Principes, qui in temporalibus Superiorem non habent, possunt quosvis illegitimè natos legitimos facere, idque eis concessum est in signum specialis privilegii, *Auth. Quib. modis natur. effic. & c.* §. *Illud*, *Abb. in cit. c. Per venerabilem. n.* 23. *h. t.* Alii verò Principes inferiores non possunt legitimare eos, qui sunt extra matrimonium nati: quamvis eos possint ad certa quædam jura, & bona habiles facere, v. g. Episcopus ad Ordines minores eos promovere, & ad simplicia beneficia, *Azor p.* 2. *l.* 2. *c.* 14. *q.* 5.

Resp. 2. Etsi Imperator, Rex, vel alius Princeps supremam in temporalibus potestatem habens possit restituere legitimis natalibus, & facere habilem filium naturalem, vel spurium ad dignitates, honores, munera, & officia publica sæcularia: non tamen, nec indirectè quidem, potest legitimare prolem susceptam ex irrito matrimonio, quoad spiritualia, ut capax sit Ordinum, aut bonorum Ecclesiasticorum, *Azor c. l. q.* 7. *Tanner. tom.* 4. *dis.* 8. *q.* 6. *dub.* 4. *num.* 87. Nam quia Princeps sæcularis non habet jurisdictionem spiritualem, nec potest impedimenta dirimentia matrimonium constituere, saltem inter Christianos, ut suprà dictum; non potest in eis dispensando ea tollere, ut matrimonium irritum reddatur validum, & proles ex eo suscepta legitimetur.

XLV. Quæritur 2. Quænam exprimenda sint in petitione legitimationis, ne impetratio judicetur subreptitia? Resp. exprimi debere omne id, quod impediret, quominùs Princeps naturalem, vel spurium restitueret natalibus: vel saltem impediret, ne citò, & facilè restitueret. Unde exprimi debet qualitas, & conditio filii naturalis, vel spurii, an natus sit ex adulterio, incestu, vel sacrilegio: item an ex adulterio duplici, seu geminato, videlicet ex patre conjugato, & matre uxore aliena, *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 8. §. 9. *n.* 1. *& seqq.* Item si ex incestu, an natus sit ex sorore, vel filio, ex nuru, matre, vel uxore fratris, *Azor c. l. q.* 8. apud quem plura de his videri possunt.

XLVI. Quæritur 3. An in petitione legitimationis sint Agnati, & cognati ipsius parentis vocandi? Resp. ad legitimationem filii, quæ fit, patre vivente, non sunt necessariò vocandi agnati, & cognati ipsius, modò ipse pater consentiat, quia hic potest liberè de bonis suis disponere. At verò filius naturalis tantùm non potest legitimari à Principe, nisi filii naturales, & legitimi vocentur, quia id cederet in magnum eorum præjudicium, ex eo quòd legitima portio eis debita diminueretur; mortuo verò patre, non potest filius illegitimus legitimari, nisi vocentur ipsius successores ab intestato, quibus jus succedendi in bonis ipsius quæsitum est, *Covarr. cit. c.* 8. §. 9. *n.* 7. *&* 9. *Azor c. l. q.* 10. Imò etiam vivente, & annuente patre, non potest filius naturalis, vel spurius legitimari, auctoritate Principis, nisi filii naturales, & legitimi ipsius patris consenserint, quia legitima portio eis debita minueretur, absque eorum consensu, *Covarr. c. l. Azor c. l. q.* 11.

XLVII. Quæritur 4. An cùm Princeps aliquem legitimum facit, vocandus sit is, qui est substitutus sub illa conditione, si absque liberis pater hæres institutus decesserit? Resp. vocandum esse, *Covarr. c. l. n.* 8. *Azor cit. l.* 2. *c.* 15. *q.* 1. quia non censetur Princeps tale privilegium concedere, cum damno substituti. Præterea si filii legitimi, & naturales extent, censetur Princeps filium naturalem, vel spurium legitimum reddere, etiamsi ex eo minuatur legitima eorum portio, dummodo dum petitur à Principe legitimatio, facta sit mentio filiorum naturalium, & legitimorum, quia pater, dum vivit, potest ob justas causas id petere, ac proinde potest id Princeps concedere; secùs si non fiat illorum filiorum mentio, *Covarr. c. l. Azor cit. c.* 15. *q.* 4. Plura de his videri possunt apud *DD. citt.*

XLVIII. Illud postremò hîc addendum, quòd filii illegitimi dicuntur legitimari, & fieri legitimi, non quòd, postquam fuerunt ex illegitimo coitu nati, fiant nati ex legitimo coitu, cùm ad præteritum non detur potentia, & factum infectum fieri nequeat: sed dicuntur legitimari, quatenus, damna, quæ filii illegitimi incurrunt, per legis dispositionem, vel Superioris habentis auctoritatem legis tolluntur, *Tanner. c. l. n.* 81.

§. VIII.

De probatione legitimitatis natalium.

XLIX. De hac igitur in primis in *c. Transmissæ.* 3. *h. t.* ubi talis casus proponitur: Cùm N. „ quendam puerum usque ad juventutem nutrivisset, „ cohabitante sibi M. quam sibi postea in uxorem „ desponsavit, & filios ex eadem suscepit: his „ paternam hæreditatem petentibus, prædictus ju- „ venis contradixit, gerens se pro filio, & hærede; „ quamvis à vicinia filius eorum spurius credeba- „ tur (id est, non legitimus, vel naturalis, quia for- „ tè susceptus fuit ex alia muliere, ante matrimonium, vel eo durante, & sic propriè spurius erat,

Gl. hîc

» Gl. hic V. Spurius) Verùm prædicti, vir, & mulier » juvenem illum esse suum spurium, aut legitimum » filium negârunt, sed dicebant, quòd eum, intuitu » pietatis, nutrivissent. Quæstio igitur ad Archi- » episcopum Rothomagensem fuit delata, qui di- » ctum juvenem, eò quòd juri stare coram se nole- » bat, excommunicationis vinculo obstrinxit. Con- » sultus Pontifex respondit, quòd in hoc casu stan- » dum sit verbo viri, & mulieris, nisi certis indiciis, » & testibus constiterit, dictum juvenem esse filium » eorum.

L. Notandum 1. Ex eo, quòd aliquis sit nutritus in domo alicujus, non probatur esse filius, nec tenetur ille, in cujus domo est nutritus, & educatus, instituere eum hæredem, ut filium; nam sæpe nutriuntur, & educantur in domo, qui non sunt filii, sed pietatis causâ, vel ob aliam, *Abb. hic n. 2.* Si verò educatio, & alimenta præstentur alicui tanquam filio; tunc filiatio ex eo rectè probatur, *Barbos. in Collect. hic n. 3.*

Notandum 2. Etsi in probanda filiatione multum valet communis fama viciniæ, non tamen sola sufficit, sine aliis adminiculis, & præsumptionibus, quia fama semiplenam solùm probationem facit, non plenam, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 3. n. 9.* Unde etsi fama viciniæ stet pro filiatione, si tamen dictum, seu testimonium parentum sit in contrarium, statur assertioni eorum, ut patet ex hoc cap. & ibi tradit *Abb. n. 3.* quamvis ex sola negatione parentum non debeat is, qui est in possessione filiationis, privari jure filiationis, nec excludi ab hæreditate paterna, *Abb. ibid. n. 4. Alex. de Nævo n. 6.*

Notandum 3. Si parentes negent, aliquem esse filium suum, illis credendum est, quia non est verisimile, quòd parentes negabunt, aliquem esse proprium filium, cùm nullus affectus vincat paternum, *l. Cùm furiosus. 7. post princ. C. de curat. furios.* nisi ex indiciis, & testibus expresè probetur contrarium: non tamen filius tenetur credere parentibus negantibus ipsum esse filium, si sit in possessione filiationis, & priùs tractatus fuerit ut filius, *Vivian. in Ration. hic.*

Notandum 4. Filiatio ex tribus plenè probatur. 1. Si ex viro, & uxore, vel concubina domi retentâ sit natus. 2. Si pater eum filium nominavit, & pro tali agnovit, & tractavit. 3. Si ex communi viciniæ fama semper pro filio fuit habitus, *Barb. in Collect. hic n. 2.*

Notandum 5. Ex confessione, & nominatione parentum verè principaliter, & propter se facta, concurrentibus aliis indiciis, plenè probatur filiatio, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 3. n. 7. Barbos. hic in Collect. n. 4.* Videri possunt, quæ de probatione filiationis dicta sunt *lib. 2. Decret. Tit. 19. §. 7. in c. Per tuas. 10. de probation.*

LI. Præterea in *c. Pervenit. 11. h. t.* refertur, » quòd quidam, post mortem parentum Luciæ vi- » duæ, nitebantur eam ab hæreditate paterna ex- » cludere, eò quòd non fuisset ex legitimo matri- » monio nata: ipsa verò dicebat, quòd inter G. pa- » trem suum, & A. matrem suam, matrimonium » legitimè fuit celebratum, & quamdiu vixerunt, » quietè simul permanserunt, sine reclamatione; » & ideo legitima debeat judicari. Re delatâ ad Cæ- » lestinum III. is mandavit quibusdam, ut si ita est, dictam viduam legitimam pronuncient, *Gl. hic in casu.* »

LII. Ubi notandum, ut aliquis habeatur illegitimus, non satis est, ut probetur matrimonium inter parentes fuisse invalidum, sed necesse est, ut probetur, parentes, malâ fide, contraxisse matrimonium, seu convenisse, prout sumitur ex hoc cap. & docet *Suar. dis. 50. de censur. sec. 4. n. 10.* Ratio est, quia bona fides parentum, & auctoritas, seu approbatio Ecclesiæ, in cujus conspectu publicè fuit contractum matrimonium, hoc operantur, ut quamvis postea impedimentum dirimens in tali matrimonio detegatur, ac proinde illud invalidum fuerit, debeat tamen in favorem prolis susceptæ, ea legitima judicari, ob bonam fidem parentum, & quia tale matrimonium in facie Ecclesiæ validum existimatum fuit. Secus est, si parentes malâ fide in facie Ecclesiæ contraxissent; tunc enim proles illegitima censeretur; præsumitur autem bona fides, eo ipso, quòd in facie Ecclesiæ parentes contraxerunt, nullo contradicente, nec Ecclesiâ inhibente, nisi mala fides probetur, *Hostiens. hic V. Legitimè. Vivian. hic in Ration.*

LIII. Porro ulteriùs quæritur, quibus modis possit probari legitimitas natalium? Resp. Etsi filiatio quoad patrem difficulter probari possit, quia is non est certus; potest tamen, ac debet, qui asserit, se legitimum filium esse, id probare. 1. Si doceat, parentes suos contraxisse publicè, & in facie Ecclesiæ. 2. Si probet, quòd communi opinione viciniæ, habebantur, quòd erant maritus, & uxor. 3. Si probet, quòd parentes se tractabant, ut maritus, & uxor; sola autem fama, seu communis opinio viciniæ non sufficit ad probandum matrimonium legitimum, nisi constet, vel probetur, quòd parentes etiam tractabant se invicem ut conjuges: quamvis aliqui putent sufficere probare solam famam, sine tractatu, saltem mortuis parentibus, *Alex. de Nævo hic n. 8. & 9.* apud quem plura de hoc videri possunt, & alios DD.

LIV. Postremò in *c. Per tuas. 12. h. t.* alius casus huc pertinens proponitur: Nam cùm qui- » dam R. nomine, ex quadam muliere, quam ma- » jor pars viciniæ credebat esse ipsius concubinam, » prolem suscepisset, & quandam pòst, eâque defun- » ctâ, aliam in uxorem duxisset, & illa concubina » alium in maritum accepisset: progressu temporis, » idem R. in præsentia multorum, proprio jura- » mento firmavit, quòd eam, quam habere videba- » tur pro concubina priùs affidaverat (id est, fidem » ei dederat, quòd eam ducturus sit in uxorem, *Gl.* » *hic V. Affidaverat*) & post fidem datam prolem ex » ea suscepit. Tandem cùm in extremis ageret, il- » lum, quem ex ea susceperat, legitimum filium ap- » pellans, in testamento hæredem instituit. Sed cùm » dubitaretur, an filius sic susceptus esset legitimus » hæres ipsius R. & ad ejus hæreditatem admitten- » dus, commissum est cuidam Judici (vel Episcopo) » ut de hoc cognosceret. Ille verò præter id, quod » ex quadam Decretali Alexandri III. habetur (in » *c. Transmissæ. 3. h. t.* ubi dicitur, standum esse ver- » bo viri, & mulieris) testes recepit à filio prædicti » R. productos, per quos legitimè comprobavit, di- » ctum R. matrem ipsius affidâsse (antequam illum » ex ea suscepisset, *Gl. hic V. Affidâsse*) & ita illum » pronun-

„ pronunciavit legitimum hæredem ipsius R. Consultus Papa Innocentius III. & considerans, quòd plus sit, quod in veritate agitur, quàm quod simulatè concipitur, respondet: licèt dictus R. videatur, quòd cùm dimissâ eâ, quam ut concubinam habuerat, ad alias nuptias transivit, ipso facto denegaverit matrimonium, quod inter eos initum fuerat, quia tamen desponsatio per legitimos testes probata fuit, sive fuerit facta per verba de præsenti, sive per verba de futuro, carnali copulâ subsecutâ: idem Papa innitens, non tam Decretali Alexandri, quæ in casu simili loquitur, quàm productis probationibus, Judicem illum legitimè processisse pronunciat, ejúsque sententiam auctoritate Apostolicâ confirmat.

LV. Hinc patet, quòd statur dicto testium probantium aliquem esse legitimum, quamvis fama viciniæ, & tractatus parentum habeant contrarium, *Abb. hîc in Summa*, & alii Canonistæ communiter. Ratio est, quia quando duæ præsumptiones contrariæ hinc inde concurrunt, standum est fortiori, & illi in dubio, quæ favorabilior est. At verò probatio per testes est fortior, quia est plena, & sufficiens, *c. Cùm causam. 37. de testib.* Fama verò viciniæ non probat plenè, & sufficienter, *c. Tam litteris. 33. eod.* imò etiam depositio testium præfertur tractatui parentum, quia per testes fit vera probatio: ex tractatu autem parentum resultat solùm probatio præsumptiva, *Alex. de Nevo hic n. 3.* & ille potest esse fictitius; & tunc non debet prævalere contrariæ probationi, quia plus est, quod in veritate agitur, quàm quod simulatè concipitur, ut hîc dicitur. Item causa legitimitatis filiorum est favorabilis, *c. pen. h. t.* ideóque plus credendum est depositioni testium in favorem legitimitatis, quàm famæ viciniæ, & tractatui parentum contra prolis legitimitatem, *Vivian. in Ration. hîc.*

LVI. Ubi prætereа notandum 1. Ad probandum aliquem esse legitimum, satis est probare, quòd fama, seu opinio viciniæ, vel majoris illius partis, habebat parentes illius fuisse legitimo matrimonio conjunctos: sicut & è contrario, ad probandam illegitimitatem alicujus sufficit probare, secundùm opinionem viciniæ, parentes illius fuisse concubinarios, *Abb. hic n. 2. & Alex. n. 2.*

Notandum 2. Dicto parentum super filiatione non statur, etiam cum juramento, si tractatus eorum præcedens, & fama viciniæ sit in contrarium, idque etiamsi fiat in extremis, ut si quis in infirmitate instituat filium hæredem, & ipsum nominet filium, *Abb. hîc n. 3. Alex. n. 4.*

Notandum 3. Eo ipso, quòd quis filium naturalem in ultima voluntate filium nominat, & hæredem instituit, censetur eum legitimâsse, *Auth. Item si quis. C. De natural. liber.* si alios legitimos filios non habeat, *Gl. hîc V. Filium.*

Notandum 4. Casus, de quo agitur in *c. Transmissæ. 3. h. t.* quod est Alexandri III. est dissimilis casui hujus cap. Nam ibi parentes testimonium ferebant contra illum, qui dicebat, se esse eorum filium: hîc verò pro ipso filio, cui multum prodest dictum parentum: deinde ibi negabatur filiatio, hîc qualitas legitimationis. Item hîc factum contradicebat verbo, non autem ibi. Denique hîc assertio viri tantùm, ibi viri, & mulieris, *Gl. fin. hîc junctâ Gl. Margin. lit. C. Joann. Andr. ibid. in fine*, & ideo meritò non debet stari dicto patris, *Abb. hîc in fine.*

TITULUS XVIII.

QUI MATRIMONIUM ACCUSARE POSSUNT, VEL CONTRA ILLUD TESTIFICARI.

Quia in præcedentibus dictum est, qualiter matrimonium contrahatur, & qualiter impediatur; nunc agendum est, qualiter separetur, ac dissolvatur, adeoque de matrimonii separatione, sive divortio. Sed quia ad divortia pervenitur per accusationes, & testimonia, ideo ante tractatum de divortiis præmittitur iste Titulus de illis, qui matrimonium accusare possunt, & contra illud testificari. Continet autem duas partes, nempe qui sint idonei accusatores matrimonii, & qui idonei testes contra illud, Abb. in Rubrica hujus Tituli.

§. I.

Quinam admittantur ad accusandum matrimonium, vel testificandum contra illud?

I.

ASSERTIO 1. Si accusetur matrimonium, sive contra illud agatur, tanquam illegitimè contractum, vel agitur ad separationem tori, v. g. propter adulterium; & tunc admittitur ad accusandum solùm conjux innocens, quia hujus tantùm interest, non autem alterius. Vel agitur ad separationem vinculi matrimonialis: & hoc casu, si accusatur matrimonium, propter impedimentum consanguinitatis, primò omnium admittuntur parentes, & his deficientibus, proximiores consanguinei, cùm agitur de impedimento consanguinitatis. Post cognatos au-

tos autem admittuntur ad accusandum extranei, & inter hos præferuntur maturiores, & antiquiores è vicinia, quibus consanguinitas nota est, *c. 1. & 2. caus. 35. q. 6.* nisi subsit tale impedimentum dirimens, cui contrahentes possunt renunciare, ut est impedimentum erroris circa conditionem, seu statum, ut quia liber ignorans contraxit cum ancilla, vel è contra libera cum servo; nam hoc casu nullus, præter liberum, & liberam, ad accusandum admittitur, cùm hunc errorem sibi invicem remittere possint, & de novo in matrimonium consentire, *c. 2. de conjug. servor.* Item si matrimonium accusetur, propter impotentiam, ut quia alter conjux est impotens ad exercendum actum conjugalem, ratione frigiditatis, vel maleficii, vel alterius impotentiæ; tunc enim nullus alius ad accusandum matrimonium admittitur, quàm ipsi conjuges, quia horum tantùm interest dissolvi tale matrimonium, & ipsi invicem cohabitare possunt, si non ut veri conjuges, saltem ut frater, & soror, *c. Consultationi. 4. de frigid. & malef. Abb. in Rubric. h. t. Henric. Canis. ibid. in princ.*

II. Assertio 2. Omnes, qui sunt idonei, & admittuntur ad accusandum matrimonium, admittuntur etiam ad ferendum testimonium contra illud, vel pro illo, dummodò aliàs sint idonei ad testificandum, *Innoc. hic in princ. n. 1. & Abb. in Rubr.* Unde sive agatur de matrimonio conjungendo, sive dissolvendo, parentes, & consanguinei sunt idonei testes super consanguinitate, prout sumitur ex *c. Videtur. 3. h. t.* ubi Papa Clemens III. rescribit, „parentes, fratres, & cognatos utriûsque sexûs, in te„stimonium suorum ad matrimonium conjungen„dû, vel dirimendum admitti debere, tam secundùm „antiquas consuetudines, quàm leges (Canonicas, „*Gl. hic V. Legibus*) Ideo enim maximè parentes, & „si hi defuerint, proximiores cognati admittuntur, „quia unusquisque suam genealogiam, cum testi„bus, & chartis, tum etiam ex recitatione Majorum „scire laborat: illi enim recipi debent in testes, qui „meliùs sciunt (consanguinitatem scilicet) & quo„rum interest, ita ut si non interfuerint, & consen„sum non præstiterint, secundùm leges (Civiles, „*l. 2. ff. de ritu nupt.*) nullum sit matrimonium (se„cus secundùm Canones, ut suprà dictum) Quod „verò dicitur, patrem non recipi (in testem) in cau„sa filii, nec filium in causa patris, illud verum est in „criminalibus causis, & contractibus: sed in matri„monio conjungendo, vel disjungendo, ob ejus „prærogativam, & favorem, in testes admittun„tur.

III. Notandum 1. In causa matrimoniali, sive agatur de conjungendo, sive separando matrimonio, parentes, & consanguinei utriûsque sexûs, & utriûsque conjugis, sunt idonei testes, imò aliis præferuntur, quia præsumitur illos habere plenam notitiam, tam consanguinitatis, quàm contracti matrimonii; nam utrumque scire magis ad eos spectat, quàm ad extraneos; idque procedit, non solùm si agatur de probanda consanguinitate, sed etiam de probando contractu matrimonii, ut communiter intelligunt DD. *Abb. hic num. 2. & Alex. de Nevo num. 2.*

Notandum 2. Ille, cujus interest scire, præsumitur meliùs informatus de re, & talis testis præferendus est alii extraneo, & præ cæteris, examinari debet.

Notandum 3. Pater non est regulariter idoneus testis in causa filii, *c. Si testes. 3 §. Testis idoneus caus. 4. q. 3. l. Testis. 9. ff. de testib.* quia ejus testimonium est suspectum, & vice versâ; quod est verum in causis criminalibus, & contractibus; pater tamen potest esse testis in matrimonio: nisi sponsus sponsam divitiis, aut nobilitate multùm superaret, & multò magis si sponsum sponsa; tunc enim testimonium parentum esset suspectum, sive quæratur de consanguinitate, sive an matrimonium fuerit contractum, *Abb. hic n. 6.* ubi in fine addit, quòd non potest dari certa regula, an & quando credendum sit testimonio parentum in causa matrimoniali, sed id relinquendum esse arbitrio judicantis, ut ex circumstantiis deprehendat, an eorum testimonium sit suspectum, *l. 3. ff. de testib.*

Similiter si quæratur, an admittantur parentes ad testimonium ferendum super matrimonio, nulla fit distinctio, sive procedatur super consanguinitate, sive alio impedimento, in quo militat eadem ratio, *Alex. de Nevo hic n. 11.*

Notandum 4. In causa matrimoniali idem potest esse accusator, & testis, *c. Si duo. 4. c. De parentela. 5. & c. Episcopus. 7. caus. 35. q. 6.* Idque intelligitur verum, cùm quæritur de consanguinitate conjugum, *Innoc. hic in princ. n. 2.* Quod tamen *Abb. in Rubrica hujus Tituli* tunc procedere ait, si quis non tanquam accusator, sed denunciator impedimentum detulit ad Judicium: tunc enim, si Judex ex Officio inquirat, etiam is, qui denunciavit, simul potest esse testis, *c. Cùm in tua. 27. de sponsalib. c. In omni. 4. de testib.*

§. II.

Quinam ab accusatione matrimonii sunt repellendi?

IV. Inprimis qui matrimonium accusat, propter quæstum, repelli debet, prout sumitur ex *c. Significante. 5. h. t.* Nam cùm M. duxisset legitimè (id „est, in facie Ecclesiæ, & bonâ fide, ac nemine contra„dicente, *Gl. hic V. eod.*) in uxorem S. & mater ipsius „niteretur matrimonium accusare (allegando im„pedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, vel aliud inter ipsos conjuges) ut ab eo (sponso) pe„cuniam extorqueret: & licèt voluntati suæ non „possent prava opera respondere (quia non potuit „probare, quod intendit, *Hostiens. hic V. Opera*) ni„hilominus voluit habere pecuniam, ut ab accusa„tione desisteret. Quare mandavit Pontifex Judi„cibus delegatis, ut si ita est, dictam mulierem ab „accusatione matrimonii repellant, & ei super hoc „silentium imponant, quia malitiis hominum non „est indulgendum. „

V. Hinc patet, quòd repellitur accusator matrimonii, propter turpem quæstum. Idque procedit etiam in omni alio accusatore, *Gl. hic V. Repellentes,* quin imò Judex ex Officio potest, non tantùm accusatores matrimonii, ut in casu hujus cap. propter periculum animarum, sed etiam alios accusatores repellere, parte non opponente, *Abb. hic n. 4.* Porro quòd ista mulier instituerit accusationem matrimonii

monii, quæstûs causâ, probari potuit; tum per mediatores, per quos curabat tractari, ut sibi daretur pecunia, & ipsa desisteret ab accusatione: tum per testes, quos ipsa corrumpere conabatur, ob dictam causam, *Hostiens. hic §. Sed quomodo. & Abb. n. 5.*

VI. Præterea repellitur ab accusatione matrimonii contracti, qui tempore præmissæ denunciationis, sciens, impedimentum dirimens tacuit, & illud non manifestavit, nisi denunciationem probabiliter ignorârit, vel juret, se postea primùm in ejus notitiam devenisse, & quòd nihil malitiosè objiciat contra matrimonium, prout constat ex *c. Cùm in tua. 6. & ult. h. t.* ubi Papa Clemens III. ita rescribit: » Si post contractum matrimonium, appareat aliquis accusator, qui non prodijt in publicũ, quando banna, seu denunciationes, secundùm consuetudinem, in Ecclesia edebantur: tempore autem denunciationis ipse extra Diœcesin existebat: vel ea ad illius notitiam pervenire non potuit, ut quia gravi infirmitate tunc laborabat: vel quia tunc sanæ mentis non erat: vel in tali erat ætate, ut ad talia comprehendenda ejus ætas non sufficeret, vel ex alia legitima causa impeditus fuerat; tunc enim accusatio debet admitti: alioquin tanquam suspectus debet repelli, quia præsumptio est contra ipsum, quòd denunciationem publicè factam, dum in Diœcesi existebat, non ignoraverit: nisi proprio juramento firmaverit, se postea ea, quæ objecit, didicisse, & ad hoc ex malitia non processisse: & tunc, etiamsi didicisset ab illis, qui tempore denunciationis siluerunt, non debet ei claudi, seu negari aditus ad accusandum, quia etsi illi ab accusatione repellendi forent, propter culpam silentii: iste tamen repelli non debet, cùm culpabilis non existat.

VII. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. banna, seu denunciationes debent fieri in Ecclesiis, antequam contrahatur matrimonium, nempe ut scientes impedimentum Canonicum matrimonii inter contrahentes, illud intra tempus præfixum deferant, *Alex. de Nevo hic n. 3.* ideóque si quis, post tempus denunciationi præfixum, accuset matrimonium, rejicitur ab accusando, quia suspectus habetur, quòd rem in tempus contracti matrimonii malitiosè differendo, velit impedire matrimonium postea contractum, *Henric. Canis. hic n. 1.*

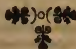
Notandum 2. Existens in Diœcesi præsumitur habere notitiam eorum, quæ publicè fiunt in civitate, & banna, seu Edicta, quæ fiunt publicè in civitate, afficiunt omnes existentes in Diœcesi, ita ut omnes præsumantur ea scire, *Abb. hic num. 2. & Alex. num. 4.*

Notandum 3. Tres sunt casus, in quibus regulariter præsumitur ignorantia eorum, quæ palam fiunt in civitate. Primus est, si quis existebat tunc temporis, extra Diœcesin. Secundus est, si quis tunc erat in tenera adhuc ætate, ita ut non posset gesta intellectu comprehendere. Tertius, si ex infirmitate patiebatur defectum usûs rationis. Idémque dicendum de alia causa legitima, ut quia erat excommunicatus, tempore denunciationis, & sic non fuisset admissus ad accusationem matrimonii: nisi tamen fuisset in mora petendi absolutionem, *Abb. hic n. 3. & Alex. n. 5.*

Notandum 4. Faciliùs admittitur accusans matrimonium contrahendum, quàm jam contractum; quia faciliùs impeditur matrimonium, quàm dirimatur; *c. Præterea. 12. & c. Cùm in tua. 27. de sponsal.* nec propriè dicitur matrimonium contrahendum accusari, sed denunciari, *c. Ad dissolvendum. 13. de desponsf. impub.* ideóque ante contractum matrimonium, etiam post lapsum termini, admittitur quis ad accusandum, *Alex. hic n. 2.*

VIII. Notandum 5. Impedimentum matrimonii potest per proprium juramentum probari, ut constat ex hoc cap. ibi: *nisi proprio firmaverit juramento*, ubi *Gl. V. Juramento.* ait, quòd plus valet juramentum unius, quàm præsumptio juris, quia hæc per juramentum eliditur. Cui tamen obstat *cap. Ex litteris. 4. de in integr. restitut. & c. Cupientes. 16. §. Quòd si per 20. dies de Elect. in 6.* Nam quando fit publicè denunciatio, seu proclama impedimenti, præsumptio juris est, quòd quis illam sciat; & tamen admittitur juramentum ejus, qui asserit, se illam ignorâsse. Quare hoc cap. ultimum procedit, quando præsumptio illa orta ex publica denunciatione, seu proclamate, est debilior eâ, quæ oritur ex juramento, vel quando impedimentũ non potest verisimiliter probari, quàm per juramentum: at verò textus in contrarium allegati habent locum, quando impedimentum potest verisimiliter probari per testes, vel alias legitimas probationes, juxta *Gl. in cit. c. Cupientes. §. Quòd si per 20. dies. V. Fidem.* quia tunc non admittitur juramentum partis, ne recedatur à regula juris in *c. Licèt. 47. de testib. Menoch. l. 1. de præsumpt. præsumpt. 77. n. 10. & 11. Barbos. hic in Collect. n. 7.* Addit *Abb. in cit. c. ult. n. 9. h. t.* Judicem secundùm qualitatem præsumptionis debere arbitrari, an juramentum sit sufficiens: nam præsumptio quandoque est ita levis, ut per juramentum excludatur: quandoque verò præsumptio est ita urgens, ac vehemens, ut juramentum proprium non sufficiat ad eam excludendam.

Notandum 6. Differentia in hoc est inter accusatorem, & testem, quòd accusator admittitur ad accusandum matrimonium, etiamsi ejus auctor, à quo audivit impedimentum matrimonii, admitti non possit. Aliud est in teste, hic enim repellitur à ferendo testimonio, si ejus auctor repellatur, *cit. c. Licèt. 47. de testib.* Ratio diversitatis est, quia accusator fundat suam intentionem, non in nuda accusatione, sed in testibus, vel aliis probationibus; ideóque culpa auctoris sui non debet ipsi nocere, qui non fuit in culpa. At verò testis, qui deponit de auditu, fidem testimonii sui fundat, & collocat in persona alterius, à qua audivit: quare si auctor repellatur, tanquam inhabilis ad testimonium, debet similiter & testis repelli, *Abb. in cit. c. ult. n. 10. h. t. Henric. Canis. ibid. n. 2.*

§. III. *Pro-*

§. III.

Proponuntur, & resolvuntur nonnullæ quæstiones occurrentes circa reliqua tria Capitula huius Tituli.

IX. Quæritur 1. An & quando in causa matrimoniali, etiam lite non contestatâ, testes recipi possunt; & sententia ferri, alterâ parte absente? De » hac re agitur in c. *Relatum.* 1. *h. t.* Nam cùm qui- » dam filiam suam cuidam civi Parisiensi in uxorem » dedisset, post aliquot annos, quibus cum eadem » permansit, propter homicidium commissum au- » fugit, timore mortis: postea verò dicebatur, posse » probari, quòd pater puellę illum de sacro fonte le- » vavit: quare Episcopus loci curavit per literas eum » quæri, sed per quinquennium quæsitus non » potuit inveniri. Itaque hac de re consultus S. Pon- » tifex Alexander III. respondet, si manifestum sit, » seu notorium, quod asseritur (nempe quòd inter » eos sit cognatio spiritualis) aut legitimi accusato- » res, & testes appareant, & juvenis ille cum omni » diligentia requisitus non potuit inveniri; tunc » poterunt testes recipi, & judicium Canonicè ter- » minari, ac decidi.

X. Ubi notandum 1. Si agatur de ipso fœdere, seu valore matrimonii, possunt super impedimento matrimonii, contra reum contumaciter absentem testes recipi, etiam lite non contestatâ, dummodo aliàs sint legitimi testes, & juxta eorum depositiones sententia ferri debet; quia licèt regulariter non possint recipi testes super principali, lite non contestatâ, c. *Quoniam.* 5. *Vt lite non contestatâ &c.* in causa tamen matrimoniali, ut peccatum impediatur, & ne alteri conjugi, sive viro, sive mulieri fornicationis occasio præbeatur, permittitur, imò debent super impedimento matrimonii testes recipi contra reum, qui se malitiosè occultat, seu impedit, ne ad eum citatio perveniat, quamvis lis contra eum priùs non sit contestata, *Vivian. in Ration. hic*, de quo dictum suprà *l. 2. Decret. Tit. 6. §. 1. n. 2. & seqq.*

Notandum 2. Si maritus, suâ culpâ, sit absens, & diligenter quæsitus, convenienti tempore (nam quod hic dicitur de quinquennio, est tantùm narratio facti, non terminus à jure requisitus) non repetiatur, potest contra ipsum procedi ad definitivam sententiam, quia in culpa fuit, non mittendo Procuratorem, & delictum ipsius dedit causam absentiæ, ut in proposito commissum homicidium: secus est, quando ex causa justa, & non malitiosè, seu culpâ suâ, maritus se absentavit. In dubio verò præsumendum est, quòd vir in fraudem uxoris se absentavit, cùm teneatur ei cohabitare, *Abb. hic n. 3. & 6.*

Notandum 3. Inter liberos suscipientis, & susceptum è Baptismo contrahitur spiritualis cognatio, non solùm impediens, sed etiam dirimens matrimonium contractum, *c. 1. de cognat. spirit. in 6.* sed hodie per Concilium Tridentinum *Sess. 24. c. 2. de reform. matr.* hæc cognatio spiritualis restricta est ad personas principales, neque ampliùs inter liberos baptizati, & suscipientis è Baptismo contrahitur.

XI. Quæritur 2. An accusatio, vel testimonium in causa matrimoniali fieri possit per litteras, seu scripturam, absente accusatore, vel testibus? Resp. negativè, prout sumitur ex c. *A nobis.* 2. *h. t.* ubi » Papa Clemens III. consultus, utrùm aliqui super » accusatione matrimonii, nihil voce propriâ de- » promentes, debeant per solam chartulam, seu scri- » pturam admitti? Respondet, quòd in talibus, » nisi quantum ad præsumptionem, nullius mo- » menti est conscriptio (sive accusationis, sive testi- » monii) quoad sententiam proferendam; nisi alia » legitima adminicula suffragentur. Ratio est, quia » in causa matrimoniali Judex diligenter advertere debet, ne per alicujus calumniam, vel falsum testimonium, aliqui in matrimonio invalido in peccato conjuncti permaneant, & ne legitimè conjuncti contra præceptum DEI separentur, c. *Licèt. 47. in fine de testib.* Et quia accusatores faciliùs possunt calumniari, si absentes possent accusare per scripturam, *c. ult. caus. 2. q. 8.* ubi dicitur, per scripta nullius accusatio suscipitur, sed propriâ voce, præsente eo, quem accusare desiderat, *quia nullus absens, aut accusare potest, aut accusari.* Idémque est de testibus, *c. Testes. 15. caus. 3. q. 9. cùm non sit testimoniis, sed testibus credendum*, *c. Tua nos. 8. de cohabit. Cleric. & mulier. Gl. hic V. Accusatione.* Quare ad evitandam calumniam accusatoris, & falsam depositionem testium, statutum est, ut in causa matrimoniali personaliter, & propriâ, ac vivâ voce debeat fieri accusatio, & testes deponere, non autem per litteras in absentia, *Abb. hic n. 3. & Vivian. in Ration.* Etsi verò scriptura ex talibus accusationibus, vel testimoniis non sufficit ad ferendam sententiam, sine aliis adminiculis, parit tamen aliquam præsumptionem, ut patet ex hoc cap.

XII. Porrò plures alii DD. apud *Barbos. in Collect. hic n. 2.* existimant, attestationes testium in scripta redactas, & Judici missas valere, & sustineri, saltem ex privilegio, & longâ consuetudine; nam ut testatur *Gail obser. libr. 1. obs. 101. n. 13. & 14.* in Bohemia, Austria, & aliis locis ex speciali privilegio, & longa observantia receptum est, ut illustres, & nobiles personæ non cogantur personaliter accedere Judicem, ad perhibendum testimonium, sed satis est, quòd per scripturam, sub fide sua, absque corporali juramento, deponant, & depositionem propriâ manu subscriptã, & obsignatam Judici examinis transmittant, quia in istis personis cessat præsumptio fraudis, & subornationis, aut perjurii, eorúmque sigilla, & propriæ manûs subscriptio sunt loco juramenti.

XIII. Similiter etiam Confessio Sacramentalis non potest fieri in scriptis, sive per litteras, aut per internuncium, Confessario absenti, obtentâ ab eodem absolutione, ex declaratione Clementis VIII. quæ extat apud *Quarantam in Summa Bullarij, V. Confessio Sacramentalis.* ubi contraria opinio, tanquam falsa, temeraria, & scandalosa damnata est; tum quia sigillum confessionis periclitatur; tum quia confitentis erubescentia tollitur, si propria peccata confitentis scripta tradantur, vel mittantur Confessario, *Covarr. l. 2. var. resol. c. 13. n. 6.* ubi addit, mutum, etsi sciat scribere, non teneri ad confitendum propria peccata per scripturam; potest tamen facere, si ita sibi visum fuerit: tenetur autem mutus

mutus confiteri per signa, quibus ejus peccata percipiantur.

XIV. Quæritur 3. An puella innubilis, quæ invita contraxit matrimonium cum aliquo, sed postea spontè ab eodem fuit cognita, audiri debeat, si reclamet contra matrimonium? Resp. negativè, „ prout statuitur in *c. Insuper.* 4. *h. t.* Nam cùm ali- „ quis contraxisset matrimonium cum puella qua- „ dam infra habilem ætatem constitutâ, quæ „ nubilis facta, & sæpius ab eo carnaliter cogni- „ ta, contra matrimonium proclamavit, asse- „ rens se ab initio semper dissensisse: idque per te- „ stes probare intendit, famâ, & conversatione „ præclaros. Consultus Papa Clemens III. rescri- „ psit, quòd non debet audiri adversùs matrimo- „ nium, quia antequam cognosceretur à viro, jam „ nubilis facta, seu legitimam ætatem attingens, „ cùm potuit, non reclamavit: sicut enim ante legi- „ timum consensum, qui in XII. anno spectatur „ (in muliere) potuit dissentire: sic postquam ad- „ veniente legitimo tempore, semel etiam in copu- „ lam carnalem consensit, non potuit reclamare, „ quia ex ratihabitione sequenti sibi super hoc si- „ lentium indixit. Ratio decisionis est: nam licèt per vim, seu metum gravem illatum excludatur consensus; ubi autem non est consensus, non potest esse validum matrimonium: quia tamen per carnis copulam sponte subsecutam sublata est omnis violentia; ideo matrimonium per vim, seu metum ab initio contractum, incipit valere ex tunc, postquam puella nubilis facta in copulam liberè consensit; ideóque de vi sibi illata postea contra valorem matrimonii nihil opponere potest, & ita ratihabitio confirmat, sive validum facit, quod ab initio non valebat, *Gl. fin. hîc, & Vivian. in Ration. hîc.*

XV. Notandum 1. Matrimonium nullum, ob defectum ætatis, vel metum, convalidatur per intervenientem spontaneam cohabitationem, pòst ætatem legitimam, maximè si intercessit copula carnalis, juxta *c. Ad id quod.* 21. *& c. Consultationi.* 28. *de Sponsal.* de quo dictum suprà *tit.* 1. *hoc libro. Abb. hîc n.* 2. *& Alex. n.* 2. Requiritur autem, ut copula sit spontè affectu maritali habita: nam si copula fuisset metu gravi extorta, per eam non ratificaretur matrimonium metu initum, *Sanch. l.* 4. *de matr. dis.* 18. *n.* 15. *&* 18. & dictum suprà *Tit.* 1.

Notandum 2. Si mulier ducta in uxorem, ante ætatem legitimam, non vult ratificare matrimonium, debet statim contradicere, adveniente ætate legitimâ, aliàs si cohabitet cum viro, non contradicendo, ratificatur matrimonium, maximè si copula carnalis intervenit: quin imò etiamsi non intervenit, ut probatur ex hoc cap. ubi dicitur, antequam puella cognita fuit, debet reclamare, cùm attingit ætatem legitimam, & clariùs probatur ex *c. unic. de desponsf. impub. in* 6. *Alex. hîc n.* 3.

Notandum 3. Testes requisiti in causa matrimoniali debent esse omni exceptione majores, *c. Licèt.* 47. *de testib.* id est, tales, qui repelli non possunt aliquâ exceptione, juxta *Gl. in c.* 1. *V. Majores de consang. & affin. Alex. de Nevo hîc num.* 4.

* *
*

§. IV.

Quis sit Judex competens causarum matrimonialium?

Quoniam egimus de accusationibus, & testibus, qui adhiberi possunt in causis matrimonialibus, pauca quædam etiam de Judice addenda hoc loco sunt.

XVI. Assertio 1. Judex competens in causis matrimonialibus est Episcopus, *c. Accedentibus.* 12. *de excess. Præl.* Ex justa tamen causa etiam Prælatis inferioribus delegari potest cognitio causarum matrimonialium, *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 8. §. 12. *n.* 1. Item ex privilegio, vel consuetudine legitimè præscripta potest competere aliis, quàm Episcopis, causarum matrimonialium cognitio, ac definitio, *Covarr. cit. l.* Idque definitum est in Concilio Tridentino contra hujus temporis novatores, *Sess.* 24. *c.* 12. ubi dicitur: *Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Ratio est: quia matrimonium, cùm sit Sacramentum novæ legis, est res spiritualis, non temporalis, ac profana, adeoque Judici Ecclesiastico, non sæculari, seu profano subjecta, *Tanner. tom.* 4. *dis.* 8. *q.* 4. *dub.* 9. *n.* 164. *& seq.*

XVII. Assertio 2. Judex sæcularis non potest causam matrimonii cognoscere, etiamsi non tractetur de valore matrimonii, sed solùm de separatione quoad torum, & cohabitationem; & etiamsi conjugalis causa incidat in judicium hæreditariæ successionis, *Covarr. c. l. n.* 3. In illis tamen causis, quæ ad dotem, hæreditates, & successiones pertinent, etiam Judex sæcularis est competens Judex. Item in quæstionibus facti, ut si agatur de punitione adulterii, incestûs, aliorúmque criminum, quæ sunt contra sanctitatem matrimonii, Judex esse potest etiam sæcularis, quia ejusmodi delicta sunt mixti fori, quæ proinde Judex, qui prævenerit, sive Ecclesiasticus, sive sæcularis puniet, quia hæc est quæstio facti, non juris, nec oportet ad ea punienda priùs cognoscere de valore matrimonii, aut Canonum sensu, *Sanch. l.* 3. *de matr. dis.* 54. *n.* 3. *&* 6. Itaque si quæstio sit, an matrimonium sit de facto contractum, vel an sit contractum in facie Ecclesiæ, vel clam, ut ita constet, an filius sit legitimus ob bonam parentum fidem, de ea potest cognoscere etiam Judex sæcularis: nisi talis quæstio facti resolvatur in quæstionem juris, ita ut controversia sit de sensu Canonis, seu legis Ecclesiasticæ, quid sit matrimonium clandestinum, *Tanner. c. l.*

XVIII. Illud hoc loco addendum, ut ex Bellarmino tradit *Tanner. c. l. n.* 166. triplices esse causas matrimoniales, quædam sunt omnino politicæ, seu civiles, ut de dotibus, hæreditatibus, & successionibus; & hæ ad sæcularem Judicem, seu Magistratum spectant: quædam sunt simpliciter spirituales, ut de partibus Sacramenti, de benedictione Sacerdotali; & hæ ad solam Ecclesiam, & Ecclesiasticum Judicem pertinent: quædam sunt partim civiles, seu sæculares, partim spirituales, ut de gradibus cognationis, divortiis, & impedimentis; & hæ possunt quidem ad sæcularem Magistratum pertinere, sed cum subordinatione ad Ecclesiasticum, ut definitum est in Concilio Tridentino *loc. supr. cit.*

TITU-

TITULUS XIX.

DE DIVORTIIS.

I.

Visum est in præcedentibus Titulis, qualiter matrimonia conjungantur, & accusentur, nunc videndum est, qualiter dissolvantur, seu separentur. Fit autem divortium dupliciter. 1. Quoad vinculum substantiale matrimonii, quando scilicet separatur matrimonium, propter perpetuum impedimentum dirimens inter contrahentes: quamvis tunc non dissolvatur ipsum vinculum matrimonii quoad substantiam, quippe cùm nullum fuerit inter prætensos conjuges contractum, sed quia per Judicem Ecclesiasticum declaratur matrimonium inter eos fuisse nullum, & omnino separantur ab invicem, sive volentes, sive nolentes. 2. Fit divortium quoad torum, & cohabitationem, ac mutua obsequia, ut propter adulterium alterius conjugis, ex concessione Christi *Matth. c. 5. & 19.* manente tamen vinculo conjugali inter eos, ita ut neutri liceat, nec viro, nec mulieri aliud matrimonium inire, vivente altero, ut infrà magis declarabitur.

Porro in hoc Titulo agitur potissimùm de divortio quoad torum, & cohabitationem; nam per mortem naturalem unius conjugis dissolvitur matrimonium, etiam quoad vinculum, ita ut alter superstes ad aliud matrimonium transire possit, quia mors omnia solvit, imò si mortuus resurgeret, non esset obligatus priore matrimonio, ad *Rom. 7.* nisi de novo cum superstite conjuge contraheret: tum quia obligatio semel extincta non reviviscit: tum quia Sacramentum matrimonii non inprimit Characterem, qui est indelebilis, *Silvest. in Summa V. Divortium. q. 2. n. 5.*

§. I.

An, & quâ ratione licitum sit conjugi instituere divortium ob alterius adulterium?

II. Assertio 1. Conjux innocens, sive vir sit, sive mulier, potest dimittere à suo toro, & cohabitatione conjugem adulterum, vel adulteram, ut constat ex c. 5. *Mat. V. 32.* ubi dicit Christus: *Omnis, qui dimiserit uxorem suam, exceptâ fornicationis causâ, facit eam mœchari:* quia si alteri nubat, aut fornicetur, adultera erit, cùm vinculum matrimonii remaneat: qui verò ob fornicationem uxorem dimittit, non facit eam mœchari, quia utitur jure suo, & si ipsa alteri nubat, aut fornicetur, culpa hujus peccati non potest imputari marito, *Menoch. ibid. V. 32.* Ratio est, quia cùm adulterium per se, ac directè fidei conjugali repugnet, ex ipsa natura contractûs matrimonii oritur, ut liceat innocenti discedere ab adultero, idque jure naturæ dictantis, quòd frangenti fidem fides servanda non sit, *Sanch. l. 10. de matr, dis. 3. n. 4.* Neque verò dubium est, conjuges in hoc jure divortii instituendi ob adulterium alterius, esse æquales, ac proinde sicut vir innocens potest discedere ab adultera: ita è contra uxor à viro adultero, ut constat ex 1. *ad Corinth. 7. His, qui matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem à viro non discedere: quòd si uxor discesserit* (ita dimittendo virum, ob ejus fornicationem) *manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Ratio est, quia ex violatione fidei conjugalis oritur jus divortii, ad quam conjuges æquali jure obligantur: licèt aliàs gravius peccatum sit adulterium uxoris, quippe quod majorem matrimonio injuriam irrogat: quia satis est, quòd in utroque delicto sufficiens causa infligendæ pœnæ reperiatur, sicut omnia homicidia pœnâ capitis plectuntur, *Sanch. c. l. n. 6.*

III. Porro quod dictum est, licitum esse viro, vel uxori instituere divortium quoad torum, & cohabitationem, ob adulterium alterius conjugis, statuitur etiam inprimis in c. *Significâsti. 4. h. t.* Nam » cùm quidam uxorem suam, sine judicio Ecclesiæ, » dimisisset, quia ei dictum fuit, ipsam incestum » cum quodam consanguineo suo comisisse; ideóque is excommunicatus fuisset: mulier verò illa, » sobole ex alio viro susceptâ, nihilominus postularet viro suo restitui, eò quòd ab ipso injustè dimissa fuisset, & ipse ei materiam, seu occasionem » adulterandi dedisset. Consultus super hoc Papa » Alexander III. respondet, quòd si notorium sit, » mulierem illam adulterium commisisse, ad eam » recipiendam prædictum virum cogi non debere: » nisi constaret, ipsum cum alia adulterium commisisse. »

IV. Notandum 1. Maritus potest per Ecclesiam excommunicari, si sine justa causa dimittat uxorem, nec creditur ipsi asserenti, uxorem fuisse adulteram, *Abb. hic n. 2.* neque potest, propriâ auctoritate, expellere uxorem propter adulterium, sine judicio Ecclesiæ, *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. § 5. num. 8.*

Notandum 2. Neque tamen uxor, etsi sine justa causa dimissa à marito, excusatur ab adulterio, quod sic relicta commisit, quia non debuit, prætextu paupertatis, tantum scelus patrare, *Abb. hic n. 3. Alex. de Nevo n. 4. not. 4.*

Notandum 3. Adulterium uxoris esse notorium potest probari, vel per confessionem ipsius, vel quia peperit filium, postquam recessit à marito XI. mense; tunc enim dicitur notoriè commisisse adulterium, quia præsumitur natus ex adulterio, *Alex. de Nevo hic n. 4. not. 3.*

Notandum 4. Conjugi petenti restitutionem obstat exceptio notorii adulterii, quia hoc non dissolvit matrimonium quoad vinculum, sed conjuges solùm debent separari quoad torum, & cohabitationem, propter adulterium alterius. Sive autem agatur judicio petitorio, sive possessorio, justè denegatur restitutio conjugi, si adulterium sit notorium, ita ut negari non possit, nempe quia supersunt unus, vel

vel plures filii nati ex adulterio, & hoc dicitur notorium adulterium facti permanentis, *Alex. de Nævo hic n. 5.*

Notandum 5. Si uterque conjux adulterium commisit, neuter potest contra alterum excipere de adulterio, quia tunc fit mutua delictorum compensatio, ut constat ex hoc c. in fine, *Sanch. l.* 10. *dis.* 5. *n.* 2. de quo plura infrà *libr.* 5. *Tit.* 16. *sec.* 1. §. 6.

Notandum 6. Si uxor sine causa expulsa à viro petat eum sibi restitui, sed vir excipiat contra illam de notorio uxoris adulterio, non debet ei restitui: & è contra, si uxor, quæ sine justa causa à suo marito aufugit, contra virum petentem illam sibi restitui excipiat de notorio viri adulterio, non debet etiam fieri restitutio, prout sumitur ex hoc cap. *Farin. in praxi crim. p.* 5. *q.* 143. *n.* 53. & alii communiter.

V. Assertio 2. Non tantùm ob adulterium jus divortii competit conjugi innocenti, sed etiam propter quemlibet alium illicitum concubitum consummatum alterius conjugis, cum emissione scilicet seminis cum alia persona, qualis etiam est sodomia, seu activa, seu passiva, & bestialitas completa, non item incompleta, sine seminis effusione: neque peccatum mollitiei, aut pollutio etiam cum alia tertia persona perpetrata, sine copula: multò minùs amplexus, & tactus impudici, etiam animo adulterandi habiti ad divortium sufficiunt. *Sanch. l.* 10. *de matrim. dis.* 4. *n.* 3. *& seqq.* & alii communiter. Ratio est, quia justum divortium oritur ex eo, quòd conjux carnem suam in aliam carnem dividat, contra fidem matrimonialem explicatam *Gen.* 2. *Erunt duo in carne una*: & sic gravis injuria infertur matrimonio: talis autem divisio carnis fit per fornicationem, sodomiam, & bestialitatem completam, quia verè caro conjugis dividitur in aliam, nempe in carnem bestiæ, cui copulatur, nihil enim refert, an misceatur cum carne ejusdem, aut diversæ naturæ, *Sanch. c. l. n.* 14. Non autem fit divortium propter peccatum mollitiei, sive viri, sive uxoris, quia non dividitur caro conjugis in aliam per concubitum, & sic non integrè, & consummatè læditur matrimonium, quæ divisio est radix divortii, *Sanch. c. l. n.* 9. *&* 10. & alii communiter.

Et hinc ulteriùs infertur, sodomiam viri completam cum propriâ uxore, etiam invitâ, non præbere justam perpetui divortii causam, nisi ad tempus, dum vir à scelere illo desistere renuit, quia vir per talem copulam non dividit carnem suam in alium, *Sanch. c. l. n.* 8. Quamvis alii probabiliter putent, eo casu locum habere divortium, eò quòd sit gravis abusus dominii corporis uxoris sibi concessi, & talis actus etiam circa propriam uxorem graviter repugnat fidei conjugali.

VI. Assertio 3. Matrimonium separatum quoad torum, & cohabitationem propter adulterium mulieris, redintegratur, si vir postea etiam fornicetur, sive adulterium committat, ita ut ad priorem uxorem redire debeat, eíque cohabitare, prout statuitur in *c. Ex litteris.* 5. *h. t.* ubi talis casus proponitur: Quidam V. nomine duxit quandam in uxorem, sed non multò pòst ortâ inter eos discordiâ, dixit, quòd illam per violentiam, ac metum sibi illatum duxisset: tandem convenit eandem super crimine fornicationis, eáque publicè confessa est, quòd cùm vir ei negaret de necessariis providere, se id crimen compulsam fuisse incurrere. Cúmque Episcopus eam admoneret, ne tam turpe facinus contra se proponeret, ipsa illud manifestiùs asserebat. Quare Episcopus, cum consilio Capituli sui, utrique conjugi privatim injunxit, ut continentiam observarent, eósque ab invicem segregavit. Sed cùm dictus V. cum alia furtim, ac temerè sponsalia, & nuptias celebrâsset, & Episcopo inquirenti rei seriem explicâsset, ipse V. ad Pontificem appellavit. Qui mandavit Episcopo, ut si res ita processit, prædictum virum ad legitimam uxorem redire compellat. Ratio decisionis est, quia paria delicta mutuâ compensatione tolluntur, *c. pen. de adult. Gl. hic in notat.* quod autem hîc dicitur de uxore, intelligi etiam debet de marito, *c. Præcepit.* 19. *caus.* 32. *q.* 5. ubi dicitur, neque enim adultera uxor dimittenda est, & vir mœchus retinendus.

VII. Ubi prætérea notandum 1. statur confessioni alterius conjugum, quando agitur ad separationem tori, ut patet ex hoc c. non autem si agatur ad separationem vinculi matrimonialis; tunc enim non tenet confessio contra matrimonium, *c. Super eo.* 5. *de eo, qui duxit consang. uxor &c.* Ratio diversitatis est, quia priore casu agitur de solo præjudicio confitentis, non posteriore, *Abb. hic n* 2. *& Alex. de Nævo n.* 2. Nec obstat illa regula Juris communiter recepta apud Clarum in *pract. crimin.* §. *fin. q.* 55. *n.* 10. quòd si non constet aliter de crimine, quàm per confessionem ipsius Rei, non debet is ex sola confessione sua condemnari. Nam quando delictum confessum non est permanens, sed factum transiens, ut adulterium, furtum &c. tunc potest reus ex eo condemnari, si cum confessione unius concurrat querela alterius partis, ut in proposito, *Clarus c. l. num.* 11. Cùm igitur in casu hujus cap. maritus priùs uxorem convenerit de adulterio, & postea eadem illud fuerit confessa, potuit Judex ex illius confessione ad separationem tori procedere, *Barbos. in Collect. hic n.* 2.

Notandum 2. Maritus potest accusare uxorem de adulterio, licèt tempore commissi adulterii renuerit ipsi providere de necessariis; non enim propterea excusatur mulier, sed debuisset agere contra virum, & ab eo petere alimenta, *Abb. hic n.* 4. *& Alex. de Nævo n.* 5.

Notandum 3. Propter crimen adulterii non separatur matrimonium quoad vinculum, sed solùm quoad torum, & mutuam cohabitationem, ut patet ex hoc c. *Abb. hic n.* 5.

Notandum 4. Uxor ab adulterii pœna non excusatur, propter sævitiam mariti, nec propter famis necessitatem, nec propter paupertatem, debebat enim potiùs omne malum pati, quàm adulterium patrare, *Clarus* §. *Adulterium. n.* 75. *&* 2. *seqq. Farin. in praxi crim. q.* 141. *n.* 60.

Notandum 5. Si post factam separationem quoad torum, propter adulterium mulieris, vir fornicetur cum alia muliere, debet matrimonium redintegrari, muliérque virum sibi restitui petere potest, *Covarr. in* 4. *Decret. p.* 2. *c.* 7. §. 6. *n.* 5. *Sanch. l.* 10. *de matr. dis.* 9. *n.* 30. Ubi ait, in hoc casu nullam competere conjugi adultero actionem ad repetendum innocentem, qui post sententiam divortii in sui favorem latam adulteratus fuit; posse tamen Judicem ex

officio

officio suo conjuges illos ad evitandum fornicationis periculum reconciliare, & ad simul cohabitandum cogere.

§. II.

An, & in quibus casibus non liceat divortium instituere, propter conjugis adulterium?

VIII. Assertio 1. Septem communiter numerantur à Doctoribus, qui tamen ad tria capita revocari possunt. Primum est, quia uterque conjux est ejusdem criminis particeps, sive reus adulterii; tunc enim neutri conjugi permissum est divortium celebrare. Secundum est, si adulterium culpâ vacet, quia non est formaliter injuriosum alteri conjugi. Tertium, si conjux innocens injuriam adulterii expressè, vel tacitè remittat, *Sanch. l. 10. de matr. dis. 5. n. 1.* Primum constat ex *c. Significâsti. 4. h. t. c. Intelleximus. 7. & c. ult. de adulter.* ubi ratio redditur, quia paria crimina mutuâ compensatione delentur. Nec refert, quòd unus priùs altero adulterium commisit, vel unus sæpius, quàm alter, *Sanch. l. 10. de matr. dis. 6. n. 1. 6. & 8.* ubi rationem dat, quia cùm uterque fidem fregerit, delicta censentur paria; nam jura magis habent rationem fractionis fidei conjugalis, quàm numeri. Et quamvis etiam unius conjugis adulterium sit occultum, solíque Deo cognitum, alterius verò publicum; nequit tamen adulter occultus divortium petere, sed adhuc in foro conscientiæ compensare tenetur adulteria, quia in hoc foro non requiritur probatio per testes, sed sola veritatis cognitio: in foro tamen externo, seu contentioso adulter publicus contra occultum non compensatur, & causâ cadit propter defectum probationis, *Sanch. c. l. n. 9.* Nec obstat, quòd adulterium mulieris sit gravius, quàm viri adulterium; adeoque non videatur compensari posse cum illo, ad quod requiritur, ut delicta sint paria: nam satis est, quòd per utriúsque adulterium verè violetur fides conjugalis, adeoque quòd sint paria hæc delicta quoad violationem fidei conjugalis, etiamsi ex aliis capitibus, & circumstantiis unum sit gravius altero, quia Jura hac in parte tantùm considerant violationem fidei conjugalis, & divortium conceditur soli innocenti. Neque verò gravitas fornicationis, quoad divortium, consideranda est in se, cùm odium Dei, & blasphemia longè graviora peccata sint adulterio, & tamen ad divortium non sufficiunt: sed attendendum est, an magis repugnet fidei matrimonii, illúdque lædat, *Sanch. cit. dis. 6. n. 5. & dis. 4. n. 3.*

IX. Assertio 2. Quando adulterium vacat culpâ, quia non est formaliter injuriosum alteri conjugi, non potest ob illud divortium fieri, *Coning dis. 35. de divort. n. 8.* Ratio est, quia jus divortij competit propter solam injuriosam fidei conjugalis violationem; non enim coniuges se censentur obligâsse, ut diutiùs alteri parti cohabitent, quàm hæc fidem, & torum immaculatum servet, *Coning cit. dis. concl. 2. n. 1.* Veluti 1. Si uxor probabiliter credens virum decessisse, alij nubat, vel vicissim vir bonâ fide credens uxorem decessisse, aliam ducat; tunc enim conjux superstes non potest divortium instituere propter illud adulterium, *c. 1. caus. 34. q. 2.* Ratio est, quia tunc non est adulterium formaliter, culpâque vacat: nisi talis conjux, qui ad secundas nuptias transivit, de vita prioris coniugis certior factus, in secundo matrimonio persistens debitum petat, & reddat, quia tunc jam verè reus est adulterij; adeóque locus est divortio, *Sanch. cit. libr. 10. dis. 5. n. 11.* ubi *n. 12.* addit, si conjux probabiliter putans, alterum conjugem esse mortuum, fornicetur, non potest ratione illius fornicationis, divortium petere, quia fornicatio illa ob probabilem ignorantiam prioris matrimonii, caret culpâ adulterij, nec tale est formaliter, ideóque illius pœnâ plecti non debet.

X. 2. Si uxor fuit violenter cognita, animo non consentiente, juxta *c. Proposito 4. caus. 32. q. 5.* non potest peti divortium, quia non est formaliter adulterium, cùm culpâ vacet, *Sanch. cit. dis. 5. n. 13.* ubi *n. 14.* addit, idem dicendum, etiamsi causam violentiæ mulier dedisset, quia viro nocenti, ut fugiat, ne vi hostium opprimeretur, non patuit; nam nihilominus non potest accusari de illo adulterio, ad instituendum divortium, vel ad aliam pœnam, quia in *l. Vim passam 39. in princ. ff. Ad leg. Iul. de adult.* indistinctè deciditur, non esse mulieri vim passæ adulterium imputandum: neque etiam rea est ullius criminis, quæ coacta fuit, nec prohibere potuit, *l. Nullum 109. ff. de R. I.* Secùs est, si alteruter coniux gravi metu coactus in adulterium consensit; tunc enim secundùm communiorem sententiam apud *Sanch. cit. dis. 5. n. 16.* potest divortium institui: quamvis mulier non possit hoc casu criminaliter accusari à viro. Ratio est, quia est verè, ac formaliter adulterium, cùm metus etiam gravis non excuset à peccato mortali, & teneatur conjux potiùs mori, quàm fidem conjugalem violare, consentiendo in fornicationem; ideóque verè infertur injuria conjugi innocenti: quamvis *Coning cit. dis. 35 n. 9.* putet fore contra charitatem temerè facere divortium, nisi graves causæ ad id urgerent.

XI. Non potest divortium institui, si vir uxorem prostituat, adeóque in adulterium uxoris consentiat expressè, vel tacitè permittendo illud, cùm facilè posset prohibere *c. Discretionem 6. de eo qui cognovit consang. &c.* & ratio est: quia scienti, & volenti non fit injuria: nam qui scit delictum inferioris, & non prohibet, cùm possit, censetur consentire, & ideo talis vir tanquam leno punitur, *l. 2. C. ad leg. Iul. de adult.* Contrà verò taciturnitas uxoris, quæ sciens delictum viri, illud non prohibet, non reputatur pro consensu: tum quia communiter fœminæ non audent reprehendere viros: tum quia cùm uxor sit inferior, non est illius delicta viri prohibere, *Sanch. cit. dis. 5. n. 5.* Id verò extenditur, ut non solùm, si uxor invita, & resistens prostituta sit à viro, sed etiam si volens committat adulterium, non possit ob id à viro dimitti per divortium, ut apertè probatur ex *cit. c. Discretionem.* ibi: *Cùm adulterium ei non possit objicere, qui eam adulterandam tradidit, præsertim invitam*: quia scilicet idem dicendum est, si uxor volens sit prostituta à viro; id enim denotat dictio *præsertim*, quæ est implicativa, & ratio est: tum quia vir prostituendo uxorem eodem crimine implicatur, & perinde est, ac si ipse adulterium commisisset: tum quia injuria illata

viro ob adulterium uxoris, est causa & fundamentum divortii, quæ cessat, si ipse consentiat in adulterium, nam scienti, & volenti non fit injuria, juxta *Reg. Iur.* 27. *in* 6. *Sanch. cit. disp.* 5. *n.* 4. & plures alii apud ipsum.

XII. Porro si vir justam causam habeat permittendi delictum, ut quia uxorem suspectam habens de adulterio non probibet, ut deprehensam dimittat, non censetur in id consentire, etsi indirectè occasionem adulterii ei præbeat, adeoque etiam potest vir ab ea per divortium separari, *Sanch. cit. disp.* 5. *n.* 6. *Coning. cit. disp.* 35. *n.* 8. ut constat ex *c. Significasti.* 4. *h. t.* ubi vir non tenetur uxorem adulteram recipere, etsi ipsa allegavit, & excepit, quòd vir in causa fuerit, ipsam injustè expellendo, ubi *Gl. V. Materiam*, rationem dat, quia mulier nullâ ratione ad adulterandum induci debet, *c.* 1. *caus.* 32. *q.* 5. Et in *c. Ex litteris.* 5. *h. t.* non auditur uxor allegans, se adulterium patrâsse, eò quòd vir ei necessaria alimenta denegavit, quia ut ait *Gl. ibid. V. Compulsa*, non est ignoscendum ei, quæ prætextu paupertatis turpiter degit, *l. Palam.* 43. §. *Non est. ff. de ritu nupt.* si tamen vir, eâ intentione uxorem expelleret, vel ei alimenta denegaret, ut ob necessitatem urgentem adulterium perpetraret, tunc perinde esset, ac si in adulterium consentiret, *Sanch. c. l. n.* 6. *in fine.*

XIII. Quartò. Si conjux, sive vir, sive mulier, accedentem ad se adulterum, bonâ fide, & ex invincibili ignorantia putavit esse suum conjugem, & ab ipso fuit cognita, sicut accidit Jacob cum Lia, *Gen.* 29. tunc enim sicut talis concubitus conjugis, ob bonam fidem, excusatur à culpa adulterii, ita etiam pœnam divortii non incurrit, *c. In lectum.* 6. *caus.* 34. *q.* 2. Sufficit autem ad probandam fidem conjugis juramentum illius, spectatâ ejus honestate, & aliis probabilibus conjecturis, *Sanch. cit. disp.* 5. *num.* 17.

Quintò. Si inter gentiles, tempore infidelitatis matrimonio inito, post libellum repudii datum, quo ipsi putant vinculum matrimonii dissolvi, unus conjugum, sive repudiatus, sive etiam repudians, ad aliud matrimonium transeat; tunc non poterit conjux repudians conjugi repudiato objicere adulterium, quod commisit, consummando matrimonium secundum, ut ab illo per divortium separetur, ut constat ex *c. Gaudemus.* 8. *h. t. Sanch. c. l. n.* 18. de quo infrà.

XIV. ASSERTIO 3. Si à conjuge innocente expressè, vel tacitè remissa sit injuria adulterii alteri, non potest is ampliùs instituere divortium, *Sanch. cit. disp.* 5. *n.* 19. & alii. Ratio est, quia cùm divortium sit concessum, in favorem conjugis innocentis, potest hic cedere jure suo, & favori pro se introducto renunciare, ac delictum condonare. Hæc autem remissio, seu condonatio est duplex, quædam expressa, quæ fit verbis expressis, vel per alia signa, per quæ conjux innocens adultero reconciliatur, condonando ei delictum. Alia est remissio tacita, quæ fit re, & facto, ut si conjux innocens, conscius adulterii alterius, sponte, & omnino liberè copulam carnalem habeat cum conjuge adultero, sive ante, sive post divortium celebratum; tunc enim censetur condonare adulterium, & reconciliari conjugi adultero, ita ut jus divortii perdat, & adulterium, nec ad judicium criminale, nec ad civile deferre possit, *Sanch. l.* 10. *disp.* 14. *n.* 6. Ratio est, quia per copulam conjugalem post habitam sponte, & scienter cum conjuge adultero, caro adulterio divisa in aliam, iterum efficitur una caro cum carne innocentis conjugis; ideóque censetur abolita prioris adulterii injuria, *Sanch. c. l.* Secùs est, si conjux innocens ignarus sit adulterii, aut tantùm suspicionem habeat de eo, vel non omnino voluntariè, sed redimendæ vexationis gratiâ, copula habeatur, ut si uxor innocens metu mariti adulteri ad id compellatur, vel præcepto Judicis, antequam possit adulterium probare, cogatur ad concubitum cum conjuge adultero; tunc enim copula habita nihil præjudicat juri divortii, *Sanch. cit. disp.* 14. *n.* 15. *Coning cit. disp.* 35. *n.* 11.

Ex quo patet, quòd duæ conditiones requirantur, ut per copulam habitam, post adulterium, cum conjuge adultero, illud censeatur condonatum, adeoque jus divortii, & accusationis extinctum. Prior est, ut alter conjux innocens sit conscius adulterii, quia nulla est remissio injuriæ, quando hæc ignoratur esse illata. Posterior est, ut copula conjugalis sit liberè, & spontè habita, quia debet esse habita liberali voluntate conjugis innocentis, in necessitate enim nemo præsumitur liberalis, *Sanch. cit. disp.* 14. *n.* 9. & 13.

XV. Præterea si adulterium sit publicum, & notorium, & conjux innocens sponte, ac scienter in consortio maritali retineat adulteram, nec ab ea se separet, cùm facilè posset, aut domi retentam familiariter tractet, cum ea ludendo, comedendo, & multò magis si oscula, tactus, & amplexus scienter, & sponte interveniant, præsumitur condonatum adulterium, quia hæc sunt manifesta signa amicitiæ, & reconciliationis conjugalis, adeoque etiam condonationis adulterii, & consequenter conjux sic condonans perdit jus divortii, & accusandi adulterium, *Sanch. cit. disp.* 14. *n.* 17. & 2. *seqq.*

Illud hîc addendum, si in his casibus conjux innocens reipsâ non habeat animum, seu voluntatem remittendi injuriam adulterii, in foro conscientiæ præsumptio cedet veritati, & sic revera non erit condonatio adulterii facta, sed poterit divortium institui, non obstantibus hujusmodi præsumptis actibus condonationis: quamvis in foro externo judicabitur vera condonatio, in quo animus gestus contrarius latebat, & sic non audietur volens instituere divortium propter præsumptionem condonationis factæ, *Sanch. cit. disp.* 14. *n.* 21.

XVI. Ubi præterea notandum 1. quamdiu conjux innocens non est moraliter certus de adulterio alterius, non potest eum dimittere, & adulter potest exigere debitum, & nolentem ad hoc per Judicem compellere, *Coning disp.* 35. *de divort. dub.* 1. *n.* 4. Ratio est, quia antequam moraliter certò constar de adulterio, saltem per violentam præsumptionem, alter conjux non potest privari suâ possessione, cum melior sit in dubio conditio possidentis; ideóque non potest pœna hæc infligi ab homine, donec saltem moraliter certò constet de adulterio perpetrato: cùm ergo adulter non sit, ipso facto, privatus jure petendi debitum, per adulterium, antequam privetur per conjugem, licitè utetur matrimonio

nio, & liberè non minùs, quàm si crimen non commisisset. Quòd si tamen conjugi adultero constaret, alterum certò scire, ipsum adulterium commisisse, injustè faceret, si conjux adulter ipsum recusantem cogere vellet ad reddendum debitum, etiamsi id probare non posset, *Coning c. l.*

Notandum 2. Quamprimùm conjux innocens certitudinem acquisivit, saltem moralem adulterii commissi ab altero conjuge, habet jus se ab illo separandi, quoad torum quidem, etiam propriâ auctoritate: quoad cohabitationem verò solùm per sententiam Judicis, nisi adulterium sit ita publicum, & notorium, ut nullâ tergiversatione celari possit, *Sanch. l. 10. dis. 12. n. 25.* Et quidem quòd habitâ notitiâ adulterii, propriâ auctoritate, quoad torum, divortium fieri possit, probatur, quia innocens conjux hoc jus divortii acquirit, non per Judicis sententiam, sed ex ipsa natura contractûs matrimonii, ergo cùm jus naturale, imò & Divinum permittat, hoc casu, divortium conjugi innocenti; & hoc plerumque quoad torum, & debiti negationem fieri possit, sine publico scandalo, propriâ auctoritate licebit id facere, sine sententia Judicis. Idem etiam quoad habitationem probatur, quia quando adulterium est occultum, quamdiu hoc probari non potest, in foro externo, conjux adulter est in pacifica possessione juris conjugalis, ergo non posset conjux innocens, propriâ auctoritate, separare se ab adultero occulto, quoad habitationem, sine gravi scandalo, cùm talis separatio in publicam notitiam venire soleat, sed ad hoc requiritur sententia Judicis, per quam, probato legitimè adulterio, divortium instituendum esse declaretur: quæ ratio scandali cessat, si adulterium publicè sit notum, ut celari non possit, ac proinde tali casu, propriâ auctoritate conjugis innocentis, fieri potest divortium, nec conjux spoliatus petens restitui audietur. Unde si maritus certus de adulterio uxoris, quod tamen in foro externo probare nequit, possit ab uxore adultera, sine scandalo, discedere, prætextu v. g. peregrinationis diuturnæ, sed sine revertendi proposito, licitè id faciet, quia cessat tunc scandalum, quod est tota ratio, ob quam prohibitum est divortium propter adulterium occultum, *Sanch. cit. dis. 12. n. 32.*

§. III.

An, & qua ratione coniuges propter adulterium separati, si postea reconciliati, unus vel uterque relabatur in adulterium, possint denuo divortium instituere?

XVII. Respondetur si post unius, vel alterius conjugis adulterium, sint reconciliati, & postea alteruter conjux in adulterium relabatur, potest alter divortium instituere, quia cùm per reconciliationem jus matrimonii sit restitutum, ac si nullum adulterium præcessisset, hinc conjux relapsus in adulterium potest denuo de eo accusari, & ratione illius denuo divortium institui, quia præcedens venia non extenditur ad futura delicta, sed sola præterita respicit, nec æquum est, ut reconciliatio facta futuri criminis impunitatem præstet, *Sanch. l. 10. dis. 5. num. 20.*

XVIII. Sed jam hîc dubitatur 1. Si post utriûsque conjugis fornicationem, reconciliatio mutuo consensu non sit facta, sed unus quidem emendatus sit, alter verò in fornicatione persistat, an tunc conjux emendatus possit divortium instituere? Resp. affirmativè, si tamen conjux emendatus de emendatione pariter facienda alterum conjugem admonuerit, isque adhuc fornicari pergat, *Sanch. l. 10. dis. 7. n. 4. Coning cit. dis. 35. dub. 2. n. 17. concl. 6.* & alii. Ratio est, quia admonitio illa, per quam offertur reconciliatio alteri, habet vim reconciliationis, & ideo quatenus in favorem admonentis cedit, censetur facta reconciliatio, hoc ipso, quòd oblata sit, sed non acceptata, cùm tamen debuisset, ac proinde priùs commissum adulterium conjugi emendato obesse non debet, quominùs petere possit divortium: non autem censetur facta reconciliatio in favorem eam recusantis; ideóque hic jus divortii non habet, si reconciliationem non acceptavit.

XIX. Dubitatur 2. Si pòstquam sententia divortii est lata, ob adulterium alterius conjugis, innocens quoque in adulterium labatur, an hoc casu conjux adulter jus habeat repetendi innocentem? Resp. valde probabile est, conjugem adulterum nullum jus habere repetendi innocentem, qui post sententiam divortii adulteratus est; adeoque ea delicta non compensantur, quamvis Judex ex officio suo eos reconciliare possit, & ad hoc cogere, ob vitandum probabile periculum incontinentiæ, *Sanch. l. 10. dis. 9. n. 30.* & alii. Ratio est, quia per sententiam divortii liberatur conjux innocens ab obligatione conjugalis consortii; nam per illam dissolvitur contractus matrimonii quoad jus tori, & cohabitationis, manente vinculo: quare conjux innocens, si postea fornicetur, reus erit adulterii coram Deo, quia vinculum matrimonii perseverat; non tamen injuriam ullam infert conjugi dimisso, quippe qui privatus est omni jure in illius corpus, & consequenter nullam etiam actionē habet ad repetendum conjugem fornicantem post sententiam divortii, cùm injuria cessârit, quæ fundamentum est compensationis delictorum, & actionis ad repetendum. Nec obstat *c. Ex litteris. 5. h. t.* ubi vir, qui post divortium aliam duxit in uxorem, jubetur ad priorem uxorem redire: quia ibi sententia divortii non erat judicialiter lata, ut patet ex eo, quia privatim illis fuit injunctum, ut ab invicem separati continentiam servent, *Laym. libr. 5. tr. 10. p. 3. c. 7. n. 14.*

XX. Dubitatur 3. An conjux conscius adulterii alterius conjugis in conscientia obligetur se ab illo separare, illúmque dimittere, & an facto divortio, possit, aut debeat revocare, & recipere alterum conjugem? Resp. 1. Communiter, & per se non tenetur innocens conjux dimittere adulterum, etiam persistentem in adulterio publico, *Sanch. l. 10. dis. 13. n. 6. Coning cit. dis. 35. dub. 3. n. 19.* Idque constat ex *c. 5. & 19. Matth.* ubi Christus permisit divortium tanquam licitum, ratione fornicationis, seu adulterii, sed non id præcepit; & ratio est, quia divortium est inductum in favorem conjugis innocentis, & in odium adulteri, ob injuriam illatam innocenti,

nocenti, ergo hic potest illi velut proprio renunciare, neque debet, quod pro favore conjugis innocentis statutum est, in ejus incommodum retorqueri; durum enim accidere posset conjugi, si cogeretur cœlebs vivere, & solus familiam regere, & administrare. Idque confirmatur 1. quia divortium est pœna adulterii, quam vir innocens subire non tenetur. Confirmatur 2. quia vir non tenetur divortium instituere, ac dimittere uxorem adulteram, ratione præcepti correctionis fraternæ, cui vir aliter satisfacere potest uxorem monendo, & moderatè puniendo, si se emendare velit: neque etiam præcepta charitatis, quale est hoc, cum tanto detrimento viri obligant. quia moraliter loquendo, si expellat adulteram, stimulis carnis agitabitur, ac destituetur obsequiis uxoris, ut custodiâ domûs, educatione liberorum, & ministeriis domesticis. Veruntamen peraccidens in casu aliquo raro, ratione publici scandali vitandi, ne videatur patrocinari adulterio uxoris, obligari posset ad recipiendam uxorem adulteram, si emendata sit, de quo videri potest *Sanch. cit. dis. 13. n. 8. & 10.* ubi fusè hanc rem persequitur.

XXI. Resp. 2. Facto divortio, etiam per sententiam Judicis, potest conjux innocens revocare conjugem adulterum dimissum, & cogere ad redeundum, modò neuter conjugum statum mutârit, *Sanch. l. 10. dis. 10 n. 3.* Ratio est, quia conjux innocens per sententiam Judicis non privatur jure suo, quod habet in corpus adulteri, cùm alioquin sententia prodesset reo, contra quem lata est, quod iniquum esse ait JCtus in *l. Evidenter. 16. ff. de except. rei judic.* Ratio verò exceptionis est, quia si vel conjux innocens, vel adulter statum mutavit, cum consensu expresso, vel tacito conjugis innocentis, profitendo Religionem, vel SS. Ordines suscipiendo, nullum superest jus innocenti ad revocandum adulterum, quia assumendo statum immutabilem, & incompatibilem cum matrimonio, vel permittendo, ut ab adultero assumeretur, omne à se jus conjugale abdicavit, *Sanch. c. l. n. 6.* apud quem plura de his videri possunt.

XXII. Resp. 3. Conjux innocens ordinariè non obligatur ad recipiendum conjugem adulterum, etiamsi is sit emendatus, *Coning cit. dis. 35. dub. 2. n. 18.* Ratio est, quia is absolutè liber est ab onere conjugali, & adulter violando semel fidem matrimonii, omne jus conjugale amisit. Interdum tamen ex honestate, vel etiam charitate recipiendus erit, si adulter aliàs in periculo incontinentiæ versaretur, & sic intelligi debet text. in *c. Si vir. 3. de adult.* ubi dicitur, eum debere id facere, scilicet ex quadam æquitate, non necessitate, ut explicat *Gl. ibid. V. Debet.*

Resp. 4. Vir communiter non tenetur uxorem persistentem in adulterio dimittere, quia non tenetur ratione correctionis fraternæ, ut suprà dictum, nec ratione scandali, quod nullum erit, si crimen occultum sit, vel si crimen publicum sit, sufficiet, si vir publicè conetur eam emendare puniendo, ne videatur in crimen consentire. Contrà verò uxor non tenetur à viro adultero se separare, quia hic per hoc non emendaretur, eáque non habet potestatem corrigendi virum, nisi per preces, & admonitiones, *Coning cit. dis. 35. dub. 3. n. 19. & 20.*

§. IV.

An vir possit dimittere uxorem, sine Judicio Ecclesiæ, etiam propter publicum, ac notorium impedimentum parentelæ, seu cognationis?

XXIII. De hoc agitur in *c. Porro. 3. h. t.* Nam „ cùm Comes Pontini, propriâ auctoritate, absque „ judicio Ecclesiæ, uxorem suam dimisisset, quia „ eam dicebat fuisse cognatam uxoris suæ defunctæ, mulier dimissa petijt sibi virum restitui. Con- „ sultus Papa Alexander III. rescribit Episcopo loci: etsi parentela, seu cognatio esset notoria, & „ publica, absque judicio Ecclesiæ, ab ea separari „ non potuisset. Quare ipsumComitem ad eam recipiendam, quæ restitutionem ipsius petijt, districtè compellat, quam si recipere noluerit, in eum, „ & superinductam excommunicationis sententiam proferat. Præterea cùm quidam H. nomine „ quandam cognatam suam in uxorem duxisset, idem Pontifex respondet, quòd si non appareant „ accusatores, & parentela manifesta, ac publica „ existar (quod tamen credibile non est, nisi essent „ consanguinei in primo, vel secundo gradu) matrimonium illud dissolvatur, quia ad Episcopale „ officium pertinet, matrimonia illa dissolvere, quæ „ illicitè contracta fuisse constat. „

XXIV. Ubi notandum 1. Non potest quis, propriâ auctoritate, & absque judicio Ecclesiæ, uxorem dimittere, cum qua matrimonium in facie Ecclesiæ contraxit, etiamsi impedimentum sit notorium (scilicet publicâ famâ, *Hostiens. hic V. Notoria*) sed debet exspectari, & priùs ferri ab Ecclesia sententia divortii, *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nævo n. 2.* Ratio esse potest, quia multa dicuntur notoria, quæ non sunt, ideóque cavendum est, ne quod dubium est, pro notorio habeatur, *c. Consuluit. 14. de appellat.* Neque debet Sacramentum matrimonii rescindi, ob solam opinionem conjugum credentium fortè injustè, & falsò subesse impedimentum notorium: nam homines sæpe falluntur in discernendo, an aliquid sit notorium, & ideò meritò requiritur judicium Ecclesiæ in separatione tanti Sacramenti: interim tamen hujusmodi conjuges debent abstinere à reddendo sibi invicem debito, si firmiter credant esse inter eos parentelam, seu consanguinitatem, *c. Litteras. 13. de restit. spoliat. Abb. hic n. 8.*

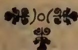
Notandum 2. Si fama publica referat, inter aliquos esse impedimentum matrimonii, potest Episcopus ex officio suo de eo inquirere, etiam nemine opponente: si verò impedimentum sit notorium, potest, ac debet Episcopus ex officio per sententiam matrimonium separare, *Vivian. hic in Ration.*

Notandum 3. Parentela, sive consanguinitas non facilè est notoria, nisi sit in primo, vel secundo gradu, cujusmodi sunt fratres, & sorores, vel filii fratrum, quia hi vicinis se palam ostendunt, non item qui sunt in ulteriore gradu, *Alex. hic n. 5.*

XXV. Cæterùm textus hujus cap. apertè adversari videtur cap. immediatè seq. nempe *cap. Significasti. 4.*

cásti.4. h.t. Nam in priore cap. Porro, deciditur, non esse licitum divortium instituere, absque auctoritate Ecclesiæ, ut patet ex illis verbis: *etiamsi parentela esset publica, & notoria, absque judicio Ecclesiæ, ab eo separari non potuit:* At verò in posteriore c. Significasti, habetur, ob notorium adulterium posse conjugem dimitti, absque spe restitutionis, ut constat ex illis verbis: *si notorium sit, mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam præfatus vir cogi non debet*, *Sanch. l.10.dis.12.n.10.* Valde autem laborant DD. in conciliatione horum duorum Capitulorũ. Communior expositio, & responsio est, quòd in priore *cap. Porro*, agatur de dissolvendo matrimonio, quoad vinculum, propter impedimentum notorium consanguinitatis, vel aliud dirimens, in quo casu separatio conjugum, non tantùm tendit ad privandum possessione conjugem dimissum, sed etiam jure, ac proprietate matrimonii, quod tunc omnino dissolvitur, etiam quoad vinculum, ita ut possit uterque conjux ad alias nuptias transire: ideóque ad hoc etiam requiritur judicium Ecclesiæ publicum, & notorium, ob errandi periculum in re tanti momenti: sicut enim auctoritate Ecclesiæ matrimonium est contractum, ita etiam ejus judicio debet dissolvi; per easdem enim causas res nascitur, & dissolvitur, *Reg. Iur. 1. in Antiquis.* At verò in posteriore *cap. Significasti.* fit separatio matrimonii propter notorium adulterium tantùm quoad torum, & cohabitationem, ac obsequia conjugalia, manente vinculo matrimonii illæso, & neutri licet aliud matrimonium inire; & ideo nil mirum, si Ecclesiæ judicium non requiratur, sed sufficiat adulterium conjugis ita notorium esse, ut nullâ tergiversatione celari possit, adeóque ut à conjuge innocente dimitti possit, quoad torum, & cohabitationem, ita *Sanch. l. 10. dis. 12. n. 38.* prope finem, *Coning dis. 35. de divort. dub. 1. n. 3.* & alii.

XXVI. Aliam conciliationem horum Capitulorum affert *Barb. hic n. 4. & Farinac. p. 5. qq. crimin. q. 143. n. 52.* videlicet quòd *c. Significasti*, loquatur de adulterio, quod ita notorium est, ut nulli inficiationi sit locus, sive ut nullâ tergiversatione celari possit: nam si uxor à viro, sine causa, expulsa petat virum sibi restitui, sive se viro, sed vir excipiat de notorio uxoris adulterio, impeditur petita restitutio: & è contra si uxor, quæ sine causa à marito aufugit, contra virum petentem sibi eam restitui, excipiat de notorio viri adulterio, pariter impeditur petita restitutio, juxta *cit. c. Significasti, h. t. Farinac. c. l. n. 53.* At verò in *c. Porro. h. t.* est quidem sermo de notoria consanguinitate, quæ tamen poterat aliquo modo celari; ideóque restitutionem conjugis spoliati non impediebat, juxta *cit. c. Porro*, quia notorietas consanguinitatis est rara, & difficilis probationis, nisi in primo, vel secundo gradu existat, ut dicit Pontifex in *cit. c. Porro.* in fine, quam conciliationem præfert aliis *Barbos.* hîc tanquam faciliorem, & nitentem majore auctoritate DD.

§. V.

Vtrùm, & quando ob adulterium spirituale, sive ob lapsum in hæresim, aut apostasiam à fide alterius conjugis, liceat Catholico instituere divortium, & an ei reverso ad fidem debeat conciliari, seu ad eum redire?

XXVII. ASSERTIO I. Præter adulterium carnale, potest etiam divortium institui, si alter conjugum labatur in hæresim, vel apostasiam à fide, ut constat ex D. Paulo ad Titum 3. *hæreticum hominem, post unam, aut secundam correptionem devita*: & constat etiam ex *c. Idololatria. 5. & c. Non solum. 6.* & ibi *Gl. V. Recede. cauf. 28. q. 1. & c. fin. de conversf. conjug.* Idque statutum est propter periculum perversionis Catholici conjugis. Idem etiam probatur ex *c. Quæsivit. 2. h. t.* Nam cùm quæsitum fuisset ex Papa » Alexandro III. utrùm mulier propter furtum, vel » quodlibet aliud crimen separari debeat à viro suo, » vel alii nubere possit? Respondet Pontifex, mu- » lierem propter furtum, vel aliud crimen viri sui » (nisi fidei suæ Religionem corrumpere velit) ab » eo separari non debere. Veruntamen si vir uxo- » rem suam ad infidelitatem traxerit, à viro poterit » separari, ita tamen ut ei nubere alii non liceat, » quia quamvis separentur (scilicet quoad torũ, & » cohabitationem) semper tamen conjuges manent » (nam vinculum matrimonii nunquam dissolvi- » tur, viventibus conjugibus, etiam separatis, *c. 2. & 3. cauf. 32. q. 7. Gl. hîc V. Conjuges erunt*) Idém- » que in viris observandum est, quia vir, & uxor » non judicantur ad imparia, *c. Si quis. 4. cauf. 32.* » *q. 1.* ubi *Gl. V. Ad imparia*, ait, quòd vir, & uxor non judicantur ad imparia, etiam quoad divortium, *c. Præcepit. 19. q. 5. & c. Apostolus. 3. q. 7. ead. cauf.*

XXVIII. Notandum 1. qualecunque delictum unus conjugum committat, non potest alter ob hoc petere separationem matrimonii etiam quoad torum, excepto crimine fornicationis, sive carnalis, ut in *c. Significasti. & c. seq. h. t.* sive spiritualis, quia incidit in hæresim, ut hîc, *Abb. hîc n. 2. & Alex. de Nævo n. 2.* quidquid aliqui dicant apud *Barbos. hîc num. 2.* etiam propter alia crimina adulterio paria, ut veneficium, parricidium, & similia matrimonium posse dissolvi quoad torum, & cohabitationem.

Notandum 2. Quamvis propter lapsum alterius conjugis in hæresim fiat separatio quoad torum, & cohabitationem: non tamen vinculum matrimonii dissolvitur, ut suprà dictum, quia nonnisi per mortem dissolvitur matrimonium, ut superstes aliud matrimonium inire possit, *Sanch. l. 10. dis. 15. n. 7. Farin. p. 5. qq. crim. q. 143. n. 108.* & omnes consentiunt.

Notandum 3. Ratio autem vera, cur divortium detur propter hæresim, non est, eò quòd sit fornicatio spiritualis, ut quidam existimant apud *Sanch. c. l. n. 8.* eáque nomine fornicationis comprehensa sit à Christo *Matth. 5. & 19.* quia una & eadem res non debet

debet diverso jure censeri, & divortium ob hæresim alterius conjugis nimis differt à divortio ob fornicationem carnalem: sed vera ratio expressè traditur in hoc cap. nempe periculum perversionis conjugis Catholici, nec comprehenditur sub nomine fornicationis hæresis *Matth. 5. & 19.* sed sola carnalis, ut bene probat *Sanch. c. l. n. 9.*

Notandum 4. Lex, vel statutum loquens de uxore, habet etiam locum in marito, quia statutum de uno correlativorum habet etiam locum in altero. Unde in fine hujus cap. dicitur, quod de mulieribus statuitur, etiam observandum esse in viris.

XXIX. Assertio 2. Si uxor viro lapso in hæresim, propriâ auctoritate, ab eo divertit, sive se separavit, ad eum conversum ad fidem redire debet, & est compellenda: si verò per judicium Ecclesiæ ab eo fuit separata, non debet compelli, ut ad eum redeat, prout sumitur ex *c. De illa. 6. h. t.* Nam cùm » quidam vir lapsus fuisset in hæresim, uxor ejus, » sine judicio Ecclesiæ, ipsius consortium declina» vit. Consultus Pontifex Urbanus III. rescribit, » quòd si mulier, maximè eâ intentione, discessit à » viro, ut ille in hæresim lapsus, tædio, & confu» sione affectus, se ab errore suo converteret, ei re» verso ad fidem uxor sua est reddenda, & si ad eum » reverti noluerit, est compellenda: si verò judicio » Ecclesiæ ab eo recessit, ad eum recipiendum nullo » modo est compellenda.

XXX. Notandum 1. Si unus ex conjugibus incidat in fornicationem spiritualem, nempe in infidelitatem, vel hæresim, potest alter, propriâ auctoritate, ab ejus consortio declinare, nec compelli potest per Ecclesiam redire ad conjugem perseverantem in infidelitate, vel hæresi: idque propter periculum perversionis: secus est in fornicatione carnali, nisi esset delictum notorium, *Abb. hic n. 2. & Alex. n. 3.*

Notandum 2. Hoc discrimen esse inter conjugem Catholicum recedentem ab hæretico, absque judicio Ecclesiæ, & recedentem cum auctoritate ejusdem, ut in priore casu teneatur illum emendatum, seu reversum ad fidem, ad consortium conjugale admittere; non autem in casu posteriore, sed possit liberè ab eo discedere, sicut posset, si alter conjux carnale adulterium patrâsset, prout deciditur in *cit. c. De illa. h. t.* in quo absoluta, & libera facultas conceditur conjugi Catholico separato ab hæretico, judicio Ecclesiæ, liberè divertendi ab hæretico, sicut & in *c. fin. de convers. conjug. Sanch. libr. 10. dis. 15. n. 19. & 23.* de quo videri possunt, quæ dicta sunt *libr. 3. Decret. Tit. 32. §. 8. n. 39. & 3. seqq.*

Notandum 3. Ut conjux Catholicus dicatur ab hæretico judicio Ecclesiæ separatus, non requiritur specialis divortii sententia, sed sufficit sententia Judicis Ecclesiastici, per quam declaretur illum esse hæreticum, quâ sententiâ latâ, sine alia sententia, potest conjux Catholicus ab hæretico discedere, quia cùm divortium sit quædam pœna consequens hæresim, hoc ipso, quòd conjux per sententiam Judicis declaratur hæreticus, condemnatur ad hanc pœnam, sicut & ad alias hæreticorum, *Sanch. cit. dis. 15. num. 20.*

XXXI. Notandum 4. Uxor, quæ propter viri hæresim, propriâ auctoritate, & sine judicio Ecclesiæ, ab eo discessit, tenetur ad eum redire, si idem vir ad fidem revertatur, *cit. c. De illa, Farinac. in praxi crim. p. 5. cit. q. 143. n. 120. Sanch. cit. dis. 15. n. 13.* ubi ait, quòd ita omnes DD. fatentur, ubi tamen id limitat, nisi subesset timor probabilis, quòd non verè, sed fictè conjux hæreticus fuerit conversus, & sic non cessaverit periculum perversionis Catholici: & *n. 14.* addit, si Catholicus, qui propriâ auctoritate, ante sententiam Judicis Ecclesiastici, ab hæretico discessit, ingressus fuerit Religionem, eidem reverso ad fidem restituendus est, quia ante sententiam divortii conjugi Catholico non est licitum ingredi Religionem. Secus est, si uxor separata fuerit à viro, propter illius hæresim, judicio Ecclesiæ, adeóque per sententiam divortii; tunc enim non tenetur ampliùs ad eum redire, etiamsi is revertatur ad fidem, *cit. c. De illa. in fine. Farinac. cit. q. 143. n. 123.* & alii apud ipsum.

Notandum 5. Etsi in *cit. c. De illa.* videatur absolutè tribui hæc potestas, ut conjux separatus judicio, & auctoritate Ecclesiæ, à conjuge hæretico, non teneatur ampliùs ad eum redire, etiamsi denuo ad fidem convertatur: id tamen intelligi debet, dummodo uxor v. g. Catholica judicio Ecclesiæ separata à viro hæretico Religionem ingressa fuerit, & professa: si verò Religionem non fuit ingressa, vel ingressa, sed non professa; tunc viro redeunti ad fidem restituenda est, & ad virum conversum redire debet, non obstante, quòd judicio Ecclesiæ fuerit separata, & sic teste *Farinac. c. l. n. 125.* communiter distinguunt DD. & concordant textum in *cit. c. De illa cum seq. in fine,* qui videntur contradicere.

XXXII. Cæterùm ex dictis patet, quòd tunc demum conjux ob hæresim dimitti potest, si pertinax appareat, & pœnitentiam agere renuat, ut constat ex *c. Non solùm. 6. caus. 28. q. 1.* imò ad id jure naturali, ac Divino conjux alter obligatur, si advertat ex cohabitatione sibi, vel liberis suis periculum perversionis imminere: & tunc etiam propriâ auctoritate licet conjugi Catholico se separare à conjuge hæretico, modò ejus obstinatio in hæresi, vel apostasia notoria sit. Ubi tamen distinguendum est, utrùm divortium, popriâ auctoritate, sit institutum; an verò auctoritate, seu judicio Ecclesiæ: nam priore casu, Catholicus conjugem resipiscentem, seu ab hæresi revertentem statim recipere tenetur: non autem posteriore casu, si judicio Ecclesiæ facta sit separatio, ut traditur in *cit. c. De illa. h. t.* & dictum suprà. Ratio est, quia Ecclesia in pœnam hæresis privat hæreticum jure, quod habet in corpus conjugis, & sic Catholico tribuit jus in perpetuum divertendi, seu se separandi ab hæretico, etiam resipiscente, sicut privare potest Ecclesia hæreticos aliis juribus, ac dominiis, ut constat ex *c. ult. de hæretic. in 6. Laym. l. 5. tr. 10. p. 3. c. 7. n. 16.*

Aliqui tamen apud *Sanch. cit. dis. 15. n. 18.* putant, conjugem Catholicum non obligari ad recipiendum hæreticum, etiam condemnatum, post pœnitentiam, si Religionem ingredi velit, aliàs obligari, si velit in sæculo manere, idque probare nituntur ex *c. ult. de convers. conjug.* Verùm ibi quidem decernitur, quòd mulier, quæ judicio Ecclesiæ, à viro propter infidelitatem separata fuit, possit etiam eo invito, ad Religionem transire: non tamen dicitur, quòd tenea-

teneatur conjugem conversum recipere, si nolit Religionem ingredi, sed potiùs contrarium statuitur in *cit. c. De illa. h. t.* Potest tamen Ecclesia præcipere conjugi Catholico, ut conjugem hæreticum conversum ad fidem recipiat ad consortium conjugale, si ita necesse sit ad occurrendum periculo animæ, *Laym. c. l.* Quamvis in locis hæresi infectis ob scandalum, pacémque publicam hanc pœnam vix locum habere dicat *Tanner. tom. 4. disp. 8. q. 5. dub. 5. n. 83.*

§. VI.

An sicut coniugale vinculum non dissolvitur, altero coniugum fidelium in hæresim, vel infidelitatem lapso: ita etiam si unus ex infidelibus coniugibus convertatur ad fidem, dissolvatur vinculum coniugii, & conversus aliud matrimonium inire possit?

XXXIII. De hoc agitur in *c. Quanto. 7. h. t.* » ubi inprimis consultus Pontifex Innocentius III. » an si ex duobus conjugibus, alter eorum transivit » ad hæresim, is, qui remansit in fide, possit ad se- » cunda vota, sive aliud matrimonium transire? » Respondet Papa, etsi quidam ex Antecessoribus » suis aliter sensisse videatur, distinguendum esse, » utrùm ex duobus infidelibus alter ad fidem Ca- » tholicam convertatur, vel an ex duobus fidelibus » alter labatur in hæresim, vel errorem gentilitatis. » Priore casu, si unus infidelium conjugum conver- » tatur ad fidem Catholicam, & infidelis, vel nullo » modo, vel non sine blasphemia Divini nominis, » vel ut pertrahat ad peccatum mortale, ac perver- » tat, cohabitare velit, is, qui relinquitur, ad secun- » da vota, seu secundas nuptias, si voluerit, poterit » transire: & in hoc casu intelligitur, quod ait Apo- » stolus 1. Corinth. 7. v. 15. *Si infidelis discedit, dis-* » *cedat: non enim servituti subjectus est frater, aut soror* » *in hujusmodi*, & quod docet Canon (*c. Si fidelis. 7. caus. 28. q. 1.* id est, ut ibidem explicatur, *si infidelis voluerit esse cum conjuge fideli, hic agnoscat fidelis suam libertatem: nec ita se subjectum deputet servituti, ut ipsam* » *dimittat fidem, ne conjugem amittat infidelem*) Nam » contumelia Creatoris solvit jus matrimonii circa » eum, qui relinquitur, ut hîc dicitur in textu. Po- » steriore verò casu, si alter fidelium conjugum, vel » labatur in hæresim, vel transeat ad errorem gen- » tilitatis, is, qui relinquitur, non potest, vivente » altero conjuge, ad secundas nuptias transire, etsi » in hoc casu major appareat contumelia Creatoris: » nam licèt inter infideles verum sit matrimonium: » non tamen est ratum (quia potest dissolvi, *Gl. hîc* » *V. Ratum*) quia Sacramentum fidei, quod semel » est admissum, nunquam amittitur: imò ratum ef- » ficit Sacramentum conjugii, ut illis viventibus, » conjugium ipsum perduret. Neque obstat, quod » forsan opponi posset, fidelem relictum non de- » bere jure suo sine culpa privari: cùm in multis ca- sibus (in quibus quis privatur jure suo, si causa » subsit, *Gl. hîc V. Multis casibus*) hoc contingat, ut » si alter conjugum incidatur (id est, castratus, vel » exectus fuerit, *c. Hi qui. 25. cauf. 32. q. 7.*) per » quam responsionem quorundam malitiæ occur- » ritur, qui in odium conjugum, vel quando sibi in- » vicem displicerent, si in tali casu uxores possent » dimittere, simularent hæresim: & sic is, qui re- » mansit in fide, cogetur redire ad eum, qui ab hæ- » resi, vel infidelitate revertitur, & per hoc ipsum » solvitur illa quæstio. »

XXXIV. Pro declaratione hujus cap. notandum 1. Prædecessor, de quo hîc fit mentio, fuit secundùm *Gl. hic V. Prædecessor, & Hostiens.* Cælestinus III. qui in sua quadam Decretali Epistola, quam olim dicunt fuisse contentam in Corpore Juris *Tit. de convers. infidel.* definivit, matrimonium dissolvi, cùm alter conjugum in hæresim labitur, vel ad Gentilium errorem transit. Ex quo inferunt hæretici, Romanum Pontificem errare posse, etiam cùm aliquid definit tanquam Summus Ecclesiæ totius Rector, & Pastor. Sed inprimis falsum est, aliquid unquam Cælestinum hac de re definivisse, ut patet ex verbis Innocentii III. in hoc cap. quæ sic habent: *licèt quidam Prædecessor noster sensisse aliter videatur*, ubi dicit sensisse, non definivisse: quia scilicet Cælestinus nihil unquam hac de re definivit, sed solùm antequam res examinaretur, propendebat in illam sententiam, & respondit, quod sibi probabilius videbatur: & ipse Innocentius ait: si verò alter fidelium conjugum, vel labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilium errorem, non credimus, quòd in hoc casu is, qui relinquitur, vivente altero conjuge, possit ad secundas nuptias transire. Deinde nihil ex hoc textu probatur; non enim ex eo, quòd aliquid in Corpore Juris contineatur, sequitur, quòd sit à Pontifice definitum; multa enim in Corpore Juris habentur, quæ Pontifices non definiunt, tanquam articulum fidei, sed tantùm dicunt, & referunt suam sententiam, & respondent, quod sibi probabilius videbatur. *Azor p. 2. Instit. l. 5. c. 4. q. 3. in 2. object.*

XXXV. Notandum 2. Etsi vinculum conjugale non dissolvatur, si alter conjugum fidelium in hæresim, vel infidelitatem sit lapsus: sed si unus infidelium conjugum convertatur ad fidem Christianam, & alter conjux nolit ipsi cohabitare, vel non sine blasphemia Divini nominis, vel non sine periculo perversionis, seu inductionis ad peccatum mortale, dissolvitur matrimonium, etiam quoad vinculum conjugale, & conversus poterit aliud matrimonium contrahere, ut expressè decernitur in hoc cap. & ibi tradunt communiter Canonistæ. Ex quo patet, quòd tres requirantur conditiones, ut infidelis conjux ad Christi fidem conversus possit cum alia matrimonium contrahere. Prima est, si infidelis omnino respuat convictum, sive cohabitationem cum conjuge fideli. Secunda est, quando non vult, sine injuria Creatoris, cum fideli commorari, ut quia blasphemat DEUM, vel Christum. Tertia, quando ex convictu fidelis cum infideli sequitur periculum inductionis ad peccatum mortale, seu si talis convictus cedat in perniciem animæ conjugis fidelis, *Barbos. hic num. 3.*

Porro tunc censetur fidelis ab infideli pertrahi ad peccatum, quando fidelis, attentâ propriâ ejus fragilitate, periculo lapsûs in peccatum exponitur, sive levi suasione, sive violentâ, aut importunâ suggestione infidelis, *Sanch. l. 7. de matr. disp. 74. n. 6.*

Notandum 3. Probabilius est, in tribus prædictis casibus matrimonium infidelis cum fideli, non statim ipso jure dissolvi: sed tum demum, postquam Christianus aliud matrimonium de facto in facie Ecclesiæ contraxit, *Canis. hic n. 5. h. t.* & alii. Idque confirmatur ex eo, quia si virum infidelem conversum ad fidem mulier conversa sequatur, antequam ille aliam ducat, tenetur vir eam recipere, ac proinde per solam conversionem unius infidelium conjugum non dissolvitur ipso jure matrimonium, sed postquam contractum est matrimonium cum alio: nam crimina in Baptismo solvuntur, non conjugia, *c. 1. caus. 28. q. 2.*

XXXVI. Notandum 4. Si propter conversionem alterius infidelium ad fidem dissolvitur vinculum matrimonij, multò magis videbatur dissolvi propter lapsum illius in hæresim, quia major injuria infertur DEO, & hoc est, quod dicitur in hoc c. *Licèt in hoc casu major appareat contumelia Creatoris*: magis enim delinquunt fideles, apostatando à fide, sive labendo in hæresim, quàm si infideles in infidelitate remaneant, *Gl. hic. V. Major.* Porro hodie sententia Innocentij III. in hoc c. quòd si alter fidelium conjugum labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilium errorem, non possit ad secundum matrimonium transire, relata est inter fidei decreta, auctoritate Concilij Tridentini *Sess. 24. can. 5. de Sacram. matr. Si quis dixerit propter hæresim dissolvi posse vinculum matrimonij, anathema sit, ut notavit Canis. hic n. 2.*

Notandum 5. Quomodo intelligenda sint verba Apostoli allegata in hoc cap. ex 1. *Corinth. 7. Quòd si infidelis discedit, discedat: frater enim, vel soror non est servituti subjectus in hujusmodi*: nam sensus est, ut exponit *Cornel. à Lap. ibid. V. 15.* Si infidelis non vult cohabitare fideli, ut fideli, sed eam ob Religionem Christianam relinquat: vel si non velit ei cohabitare, sine Creatoris injuria, quia nimirum alterum conjugem pertrahere vult ad infidelitatem, vel ad crimen, vel blasphemias jactat in Deum, fidem Christianam, aut Christum, tunc discedat fidelis à tali conjuge infideli, ita ut non tantùm tori divortium instituere possit, sed etiam matrimonii, & aliud inire valeat; hoc enim concessit Christus in gratiam fidei: alioqui enim servituti subjectus esset frater, & soror, id est, Christianus aut Christiana, magna enim servitus est, obstrictum esse matrimonio, ita ut cum alio contrahere non possit, sed etiamsi discedat infidelis, Christianus cœlebs vivere, & continere debeat.

XXXVII. Notandum 6. Matrimonium contractum inter infideles, verum, ac legitimum est matrimonium, quia est validum: idque etiam constat ex 1. *ad Corint. 7.* ubi S. Paulus consulit ad fidem converso, ne ab infideli conjuge discedat, id verò nefas esset, nisi tempore infidelitatis verum, & legitimum esset matrimonium etiam inter infideles. Et ratio est, quia non est tantùm Sacramentum, sed etiam contractus naturalis, ut suprà dictum *tit. 1.* non est tamen matrimonium ratum, ut dicitur in hoc cap. quia non est Sacramentum inter infideles, nec gratiam confert, & quantumvis consummatum sit, potest dissolvi per conversionem alterius conjugis ad fidem, etiam quoad vinculum; ideóque in hoc cap. dicitur, matrimonium infidelium non esse ratum, quia prædicto modo dissolvi potest, *Sanch. libr. 7. de matr. disp. 73. n. 2.*

Dices, matrimonium etiam infidelium est indissolubile, juxta illud dictum Christi, *quod DEUS conjunxit, homo non separet. Mat. c. 19.* quòd non solùm ad matrimonium fidelium, sed etiam infidelium pertinet: & *Genes. 2.* dicitur: *hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: quam ob rem relinquet homo patrem suum, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Ex quibus verbis, quæ primus humani generis parens divini Spiritûs instinctu pronunciavit in Paradiso, Concilium Tridentinum *Sess. 24. in doctrina de Sacramento matrimonij in princ.* ait, colligi matrimonij perpetuum, indissolubilémque nexum. Sed responsio patet ex dictis: nam excipi debet, nisi infidelis ad fidem convertatur, juxta interpretationem S. Pauli 1. *Corinth. c. 7.* At verò matrimonium Christianorum copulâ carnali consummatum est omnino indissolubile, ita ut nullo casu ab Ecclesia, ejúsque Capite S. Pontifice possit dissolvi: & sic matrimonium consummatum est fortius inter fideles, seu Christianos, quàm inter infideles, & per consequens difficiliùs etiam dissolvitur quoad vinculum, *Alex. hic n. 7. & 8.* ita ut nonnisi per mortem alterius conjugis dissolvatur, & superstes aliud matrimonium inire possit, *Farinac. in praxi crim. cit. q. 143. n. 108.* Sed de indissolubilitate matrimonij plura dicta sunt *supr. tit. 1. hoc libr. sec. 5. §. 3. n. 137. & seqq.*

Notandum 7. Si conjuges infideles ambo, eodem tempore, ad fidem Christianam convertantur, tunc matrimonium inter eos non dissolvitur: si verò unus conjux post alium ad fidem convertatur, is, qui primò conversus est, restituitur secundò converso, si res sit integra, hoc est, si cum alia non contraxit matrimonium, ac tunc inter eos redintegratur matrimonium tanquam novum. Si verò post conversionem viri infidelis, uxor eum sequitur, primò conversus eandem recipere tenetur, quia non statim per conversionem unius conjugis vinculum matrimonij dissolvitur, ac proinde uno ex conjugibus infidelibus ad fidem converso, si alter, re integrâ, id est, antequam contrahat cum alia, ad eandem fidem convertatur, tenentur se invicem recipere, *Gl. in cit. c. Quanto V. Qui relinquitur in fine, Farinac. cit. q. 143. n. 119. de quo plura §. seq.*

§. VII.

Proponuntur, & resolvuntur aliæ quæstiones circa matrimonium infidelium conversorum ad fidem Christianam, & divortium inter illos instituendum.

XXXVIII. De his agitur in *c. Gaudemus. 8. h. t.* ubi inprimis consultus Pontifex Innocentius III. utrùm

utrùm pagani, seu infideles accipientes uxores in secundo, vel tertio, vel ulteriore gradu sibi conjunctas, post conversionem suam ad fidem, debeant simul remanere, vel ab invicem separari? Respondet Papa, quòd cùm Sacramentum conjugij apud fideles, & infideles existat: unde Apostolus dicit (1. *Cor.* 7.) *Si quis frater, id est, fidelis infidelem habet uxorem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.* Et cùm in prædictis casibus pagani licitè contrahant matrimonium, quia Constitutionibus Canonicis non obligantur: *quid enim ad nos de his, quæ foris sunt, judicare* (1. *Cor.* 5.) ideo in favorem fidei Christianæ, liberè possunt sic copulari, & licitè remanere conjuncti, cùm per Sacramentum Baptismi conjugia non solvantur, sed crimina dimittantur: & quia aliàs viri timentes, ne ab uxoribus deserantur, facilè revocari possent à fide recipienda.

Consultus præterea idem Pontifex, si Pagani simul plures uxores habeant, utrùm post conversionem, omnes, vel quam ex illis retinere valeant? Ad quod respondet Papa (non directè, sed indirectè, ut notat *Gl. hic V. Vel quam.*) quòd unam tantùm (scilicet primam) debeant habere, cùm ab initio una costa in unam fœminam sit conversa: & S. Scriptura hortatur, *quòd propter hoc relinquet homo patrem, & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*: non dixit tres, vel plures, sed duo: nec dixit, adhærebit uxoribus, sed uxori. Nec enim unquam licuit alicui simul habere plures uxores, nisi Divinâ revelatione alicui fuerit concessum, ut Patriarchis Veteris Testamenti, qui plures habuerunt uxores, & sic ab adulterio sunt excusati. Idque etiam probatur ex Evangelio: *quicunque dimiserit uxorem suam ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*: si ergo uxore dimissâ, alia de jure duci non potest, multò magis nec eâ retentâ, per quod evidenter apparet, quòd nullus plures simul potest habere uxores, nec aliqua plures maritos, cùm non ad imparia judicentur. Ita habetur in *cit. c. Gaudemus §. Quia verò h. t.* Ex quo patet, quòd conjux conversus, post Baptismum, primam debet habere in uxorem, *Gl. ibid. in fine.*

Porro quia Pagani, seu Gentiles (vel etiam Iudæi) secundùm ritum suum, si velint, dant libellum repudij uxoribus, quæritur, utrùm illis viventibus, possint conversi ad fidem, vel ante conversionem, uxores suas repudiare? Respondet Papa, cùm in Evangelio Christus tale repudium reprobârit (*Matt.* 19. & *Luc.* 10.) ideo conversus ad fidem, vivente legitimâ uxore, aliam ducere non potest, nisi post conversionem ipsius illa renuat habitare cum illo, vel si consentiat, non tamen velit cohabitare cum ipso, sine contumelia Creatoris, vel ut illum trahat ad peccatum mortale, *cit. c. Quanto. h. t.* in quibus casibus petere restitutionem non potest, sed ea ipsi negaretur, etiamsi constaret, ipsum injustè spoliatum fuisse, quia secundùm Apostolum (1. *Cor.* 7.) *non enim servituti subjectus est frater, aut soror in hujusmodi*, ut habetur hîc §. *Qui autem.* Quòd si conversus ad fidem dimisit uxorem, propter prædictas causas, & uxor, antequam vir contrahat cum alia, convertatur ad fidem, compellitur vir eam recipere, §. *Quòd si hîc.* Denique si Paganus, seu infidelis dedit libellum repudij uxori suæ, & ipsa nupsit alij, secundùm ritum suum, postea verò etiam vir conversus est ad fidem, & uxor sua, quam repudiavit, & quæ nupsit alteri, similiter conversa est ad fidem, hoc casu, quamvis secundum Evangelicam veritatem, qui duxit dimissam, mœchetur: non tamen is, qui dimisit, poterit dimissæ fornicationem objicere, eò quòd nupserit alij, post repudium, etsi eam teneatur vir recipere, nisi aliàs fuerit fornicata, §. *fin. hîc, & ibi Gl. in casu.*

XXXIX. Porro ex hoc cap. deducuntur *seqq.* assertiones. Assertio 1. Pagani, seu infideles conjuncti in secundo, tertio, vel ulteriore gradu lineæ collateralis, Jure Canonico tantùm prohibito, si convertantur ad fidem, non debent separari, quia prohibitio Canonica, quoad contrahendum matrimonium, non extenditur ad infideles, qui sunt extra Ecclesiam, juxta illud Apostoli, *quid enim ad nos de his, quæ foris sunt, judicare?* Nec obligantur Constitutionibus Canonicis, ut hîc dicitur, quæ ab Ecclesia feruntur ad spirituale regimen animarum. Si verò sint in gradu lege Divinâ prohibito conjuncti, debent conversi ad fidem separari, quia tale matrimonium est ipso jure nullum, & etiam infideles sunt subjecti legi Divinæ. Quia igitur matrimonium inter infideles est verum matrimonium, prout institutum est in officium naturæ, nempe ad generandos, & educandos liberos, sicut est inter fideles, ut dictum §. præcedente: & quia matrimonium etiam infidelium regulariter non est separandum, juxta illud Christi *Mat.* 19. *quos DEUS conjunxit, homo non separet*: ubi loquitur de matrimonio, non solùm Christianorum, sed etiam Judæorum, & aliorum infidelium; ideo si infideles non contraxerunt in gradibus lege Divinâ prohibitis, legitimè contraxerunt, ac proinde si infideles conversi ad fidem volunt cohabitare, sine contumelia Creatoris, & periculo inductionis ad peccatum, non sunt separandi, sed licitè manent conjuncti, qui ante conversionem ad fidem matrimonium contraxerunt, quia per Sacramentum Baptismi non dissolvuntur conjugia, sed crimina dimittuntur, ut dicitur in hoc cap. Ratio est, quia matrimonium jure naturæ consistit inter infideles, & per conversionem ad fidem, sive professionem fidei non tollitur jus naturæ, *Sanch. l. 7. dis. 73. n. 6.*

XL. Ubi præterea notandum 1. Personæ, inter quas Jure Divino, & naturali prohibitum est matrimoniũ etiam inter infideles, sunt conjunctæ in primo gradu lineæ rectæ, ut sunt parentes, & filij: item quæ sunt conjunctæ in primo gradu consanguinitatis in linea collaterali, ut sunt fratres, & sorores: nam etiam infideles in his gradibus coniuncti, cùm ad fidem convertuntur, sunt separandi, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 52. n. 12. Azor p. 2. l. 5. c. 3. in 2. q. Barb. hîc num. 2.*

Notandum 2. difficultatem habet id, quod hîc dicitur, Sacramentum conjugii apud fideles, & infideles existere: nam Sacramenta tantùm sunt in Ecclesia, *c. Quia ex solo. 22. caus. 24. q. 1. c. Extra 71. caus. 1. q. 1.* & extra illam nullum reperitur Sacramentum, *c. Plerumque. 27. §. Hinc est caus. 2. q. 7.* Cùm ergo Judæi, & infideles sint extra Ecclesiam, *quid enim ad nos de*

nos de illis, qui foris sunt, judicare? 1. *Cor.* 5. & careant Baptismate, quod est janua, & fundamentum omnium Sacramentorum, *c. ult. de Cleric. non baptizato*, consequens est, quòd omnes non baptizati in Ecclesia esse non possint. Verùm respondetur, Sacramentum accipi, vel latè, prout est signum rei Sacræ non conferentis gratiam, adeóque Sacramentum naturalis, ac Veteris Legis Mosaycæ; & hoc modo reperitur etiam inter Judæos, & infideles, & aliquo modo significat unionem Christi cum Ecclesia: alio modo accipitur matrimonium strictè, prout est Sacramentum novæ, seu Evangelicæ legis institutum à Christo, & non tantùm significat, sed etiam causat, & confert gratiam: & hoc modo non reperitur, nisi inter Christianos, ut plures docent apud *Barbos. hic n.* 4. Quare in *cap. Constitutus.* 8. *h. t.* nomen Sacramenti sumitur in genere, & latè, prout est signum rei Sacræ, seu significat rem Sacram; & sic Sacramentum conjugij etiam existit apud infideles: in cap. verò præcedenti sumitur in specie pro Sacramento novæ legis, & reperitur inter solos Christianos, *Barbos. hic num.* 5.

XLI. Utrùm autem matrimonium ab infidelibus contractum, si postea ad fidem convertantur, per Baptismum fiat verum Sacramentum novæ legis, dubitatur? Resp. Quamvis matrimonium inter infideles contractum, non sit Sacramentum, cùm nullum subsistat Sacramentum sine Baptismo, qui est Sacramentorum janua, juxta Concilium Florentinum in Decreto de Baptismo: si tamen ambo conjuges ad fidem convertantur, tale matrimonium efficitur Sacramentum, saltem si post Baptismum pristinum matrimonium in infidelitate contractum novo consensu confirmetur: vel si antiquum verbis, aut nutibus approbetur: quamvis alij putent fieri Sacramentum statim, ac conjuges baptizantur, etiam sine novo consensu, ut docet *Sanch. l.* 2. *de matr. dis.* 9. *n.* 5. *Tanner. tom.* 4. *dis.* 8. *q.* 2. *dub.* 3. *n.* 51. *cum S. Thom. in* 4. *dis.* 29. *q.* 1. *a.* 1. *ad.* 1. ubi dicit, matrimonium infidelium esse Sacramentum, non actu, sed habitu: quæ sententia videtur probabilior. Ratio est, quia matrimonium infidelium non est ratum, nec indissolubile, *c. Quanto* 7. *h. t.* quia scilicet non est Sacramentum, sed statim atque conjuges isti baptizantur, fit, manétque indissolubile, licèt alter, vel uterque rursum à fide deficiat, jamque perfectè significat indivisibilem unionem Christi cum Ecclesia, ergo statim, ac baptizantur, efficitur Sacramentum. Neque verò in proposito deficit sufficiens consensus: nam eo ipso, quòd baptizantur, virtualiter, & implicitè consentiunt in matrimonium præsens, ut sit insolubile, & perfectè significet unionem Christi cum Ecclesia, quæ indissolubilitas, suppositâ Christi institutione, quasi ex natura rei consequitur ad Baptismum: unde eo ipso quòd intendunt baptizari, virtualiter, & implicitè intendunt etiam, ut matrimonium priùs contractum fiat, & sit indissolubile, adeóque etiam Sacramentum. Et hic ipse consensus eo signo externo Baptismi expressus est nova materia, & nova forma hujus Sacramenti, qui etiam novus consensus dici potest. Et quamvis aliàs ad matrimonium de novo contrahendum inter eos, qui antea nunquam conjuges fuerunt, non sufficiat ejusmodi consensus implicitus, & interpretativus: sufficit tamen ad matrimonium istud, quod non est omnino novum quoad substantiam, sed solùm quasi novum, in ratione Sacramenti, & indissolubilitatis, quia scilicet quod erat contractus naturalis, profanus, & solubilis, fit insolubilis, sacer, & repræsentans unionem Christi cum Ecclesia.

XLII. Notandum 3. Etsi olim tempore primitivæ Ecclesiæ, & pluribus sæculis sequentibus, propter frequentem conversionem infidelium ad fidem Christianam, laudabiliter conjux fidelis cum infideli cohabitabat, ex consilio Apostoli 1. *Corinth.* 7. quando sine contumelia Creatoris cohabitare volebat, ut refertur in *c. Iam nunc.* 8. *& seqq. caus.* 28. *q.* 1. quia tamen succedentibus temporibus, experientia docuit, non modicum periculum perversionis imminere conjugi fideli, si simul habitet cum infideli; ideo tum consuetudine Ecclesiæ receptum fuit, tum etiam ab ea præceptum, ne conjux ad fidem conversus permitteretur simul habitare cum infideli, *c. Judæi.* 10. *caus.* 28. *q.* 1. Idque etiamsi subesset spes conversionis, *Sanch. l.* 7. *dis.* 73. *n.* 12. *&* 13. *Barbos. in cit. c. Gaudemus n.* 6. *h. t.*

XLIII. Assertio 2. Si Paganus, seu infidelis priùs plures habuit uxores, post fidem susceptam adhærebit primæ, quia nulli unquam licuit plures simul habere uxores, nisi cui Divinâ revelatione id fuit concessum, ut habetur in *cit. c. Gaudemus.* 8. *h. t.* Quare pluralitas uxorum simul ductarum, non solùm Jure Canonico, & Civili, sed etiam Divino, Evangelico, & naturali prohibita est, ut probatur in *cit. c. Gaudemus* §. *Quia verò.* Unde sequitur, S. Pontificem, cùm non possit dispensare in Jure naturali, vel Divino, non posse etiam dispensare, ut quis plures simul uxores habeat, *Sanch. l.* 7. *dis.* 80. *n.* 9. Et licèt olim Patriarchæ antiquæ legis plures simul uxores legantur habuisse, id tamen factum est ex dispensatione DEI, ut dicitur in hoc *c.* § *Nec ulli.* Hæc autem dispensatio concessa fuit à DEO, non per externam scripturam, vel locutionem, sed per inspirationem internam factam Patriarchis à DEO, sive Divinâ revelatione, ut hîc dicitur, quæ postea derivata fuit, vi consuetudinis, ad reliquum populum Israëliticum, ita ut omnibus illis licitum esset plures uxores simul habere; idque, ut multiplicaretur fidelis populus, ex quo Messias proditurus erat, *Sanch. cit. l.* 7. *dis.* 80. *n.* 12. *&* 13.

XLIV. Verùm nunc in lege Evangelica hujusmodi dispensatio sublata fuit à Christo *Math.* 19. ubi matrimonium ad primævum statum reduxit, in quo unam tantùm uxorem ducere licebat. Quare nec fideles, nec infideles hodie habere possunt simul plures uxores, & cùm infideles convertuntur ad fidem, debent redire ad primam legitimam uxorem, & separandi sunt ab alijs uxoribus, quia matrimoniũ cum illis initum erat irritum, prout expressè dicitur in *c. Gaudemus pen. h. t.* Nam lege naturali etiam olim, & in Veteri Lege matrimonium initum cum duabus uxoribus erat irritum, & solâ DEI dispensatione validum fuit; postquam ergo Christus cassavit illam dispensationem, matrimonium illud irritum est jure naturæ, ut ab initio fuerat. Itaque matrimonium etiam infidelium cum pluribus fœminis initum est irritum, non propter legem positivam Christi, quæ non obligat infideles, ante susceptum Baptismum, sed

ſed propter Jus Divinum naturale illud irritans, per quod, (poſtquam Chriſtus ſuſtulit diſpenſationem Divinam, vi cujus licitum erat plures ſimul habere uxores) ad priſtinum ſtatum reductum eſt matrimonium, ita ut nunc denuo non ſit licitum plures ſimul habere uxores, ſicut priùs in lege naturæ, *Sanch. cit. diſ.* 80. *n.* 14. & alii apud ipſum.

Similiter etſi plures DD. tradunt, non poſſe DEUM diſpenſare, ut una uxor pluribus viris ſimul nubat, eò quòd hoc etiam ſit contra prima principia juris naturæ: contrarium tamen tenet *Sanch. cit. diſ.* 80. *n.* 15. eò quòd hoc non ita repugnet juri naturæ, nec ita ſit intrinſecè malum, quin DEUS diſpenſare poſſit, ut dictum ſuprà *Tit.* 1. *ſec.* 5. §. 1. *n.* 127. *& pluribus ſeqq.* hoc libro, ubi plura de his dicta ſunt.

XLV. Porro pœna viri ducentis, eodem tempore, plures uxores Jure Civili eſt pœna arbitraria, juxta qualitatem perſonarum, *Farinac. in praxi p.* 5. *q.* 140. *n.* 9. quamvis etiam poſſit infligi pœna capitalis, ſive mortis, *Menoch. de arbitr. Iud. caſu* 410. *n.* 103. *&* 105. ſicut etiam mulieri, eodem tempore, nubenti pluribus viris, ſimiliter pœna arbitraria imponitur, *Farinac. c. l. n.* 18. imò cùm pluralitas maritorum multò magis repugnet legi Veteri divinæ, Evangelicæ, & juri naturali, quàm ipſa uxorum pluralitas, ideo iiſdem pœnis, imò etiam gravioribus plectenda eſt, *Menoch. de arbitr. Iud. c. l. n.* 126. De Jure verò Canonico pœna laici contrahentis ſecundum matrimonium, vivente primâ conjuge, eſt publica ignominia, quia veſtes, & capilli eis inciduntur in ignominiam, *c. De benedicto* 5. *& ibi Gl. V. Et decalvatos cauſ.* 32. *q.* 1. Eadémque pœna imponitur mulieri nubenti duobus viris, *Farinac. c. l. n.* 19. vel publica infamia, *c. Nuper.* 4. ibi: *illum comitatur infamia, qui duas ſimul uxores habet, de bigam. Diaz in pract. crim. Canon. c.* 84. *n.* 2. §. *Et pœna*, ubi addit, quidam exiſtimant, pro crimine iſto impoſitam eſſe etiam excommunicationem, quæ ipſo facto incurritur.

XLVI. Assertio 3. Si Paganus, ſeu infidelis, repudiatâ uxore ſuâ, converſus ad fidem matrimonium contrahat cum ſecunda, etiam poſt Baptiſmum dimittet eam, quam ſecundò duxit, & ad hærebit primæ repudiatæ; etiamſi hæc cum alio matrimonium contraxerit, niſi illa fornicata fuiſſet, prout deciditur in *cit. c. Gaudemus.* 8. §. *Qui autem h. t.* Prima pars probatur, quia cùm tale repudium legitimæ uxoris Chriſtus reprobaverit, *Matt. c.* 19. non poteſt quis licitè, & validè aliam, etiam poſtquam converſus eſt ad fidem Chriſti, habere, niſi poſt converſionem ipſius illa renuat habitare cum ipſo, vel non abſque contumelia Creatoris, aut periculo perverſionis: quo caſu, etſi uxor repudiata reſtitutionem peteret, & de injuſta ſpoliatione conſtaret, ea ipſi denegaretur, *quia frater, & ſoror non eſt hujuſmodi ſervituti ſubjectus* 1. *Corinth.* 5. ideóque is, qui veram, & legitimam uxorem repudiavit, tenetur etiam poſtquam converſus eſt ad fidem, recipere repudiatam, & illam, cum qua ſecundum matrimonium contraxit, dimittere, quia illa non eſt legitima uxor, ut habetur in *cit. c. Gaudemus.*

XLVII. Secunda pars, quòd etſi repudiata cum alio matrimonium contraxerit, nihilominus redire debeat ad virum, qui eam repudiavit, probatur, quia per tale repudium non fuit diſſolutum vinculum matrimonij, *Matt. c.* 19. Neque poteſt mulier eodem tempore habere plures maritos. 1. *Cor.* 7. adeóque is, qui talem re pudiatam duxit de facto in uxorem, mœchatus eſt, eáque non deſinit eſſe uxor legitima prioris mariti. Non tamen poterit, qui eam dimiſit, ſeu repudiavit, objicere fornicationem, ſeu adulterium dimiſſæ, ſeu repudiatæ, ex eo, quòd nupſerit alij poſt repudium, licèt matrimonium non tenuerit, quia adulterium non committitur ſine dolo, *l. Pen. ff. de adulter.* & repudium erat approbatum lege antiquâ Veteris Teſtamenti, *c.* 24 *Deuteron.* & ideo videbantur Judæi, & infideles eâ utentes excuſari ab adulterio, quia etſi repudium non tenuit, infideles tamen contrahentes matrimonium cum alia excuſabantur ab adulterio, quia infideles non ſubijciuntur Evangelio, à quo repudium fuit reprobatum, *Abb. in cit. c. Gaudemus n.* 10. *Sed Butrio apud Alex. de Nævo in cit. c. Gaudemus* §. *Qui autem num.* 4. *h. t.* probabiliùs ait, quòd divortium factum per repudium non excuſet ab adulterio quoad DEUM, & in foro animæ, quia ignorantia juris Divini non excuſat à peccato: etſi excuſet quoad pœnam temporalem in foro externo.

XLVIII. Tertia pars, quòd talem mulierem infidelis, ſi fuerit fornicata, maritus ipſius poteſt dimittere, non ſolùm quoad torum, ſed etiam quoad vinculum, probatur, quia eo ipſo, quòd talis mulier committit adulterium, etiamſi poſtea converſa fuerit ad fidem, acquiritur marito jus eam omnino dimittendi, ita ut aliam ducere poſſit, quia per Baptiſmum poſtea ſecutum non tollitur maritale jus jam acquiſitum, dum adhuc ipſa infidelis eſſet, quia per Baptiſmum non tollitur jus alterius, nec beneficium alteri competens, *Gl. fin. in cit. c. Gaudemus*, quamvis omne peccatum, quod quis in ſe commiſit, per baptiſmum deleatur, *c. Deinde.* 3. *diſ.* 26. *c. Quod autem.* 7. *cauſ.* 32. *q.* 1.

XLIX. Ex dictis infertur, licèt dubium ſit inter DD. an in lege Veteri Moſaica licitum fuerit divortium, ſeu repudium, quo matrimonij vinculum diſſolvebatur, ita ut uterque conjux ad alias nuptias liberè tranſire poſſet: nam quidam dicunt, repudium fuiſſe permiſſum Judæis non tanquam licitum, ſed tanquam minus malum ad vitanda majora mala: alij verò fuiſſe licitum Hebræis ex diſpenſatione DEI in lege naturali, cui repudium adverſatur, quod probabilius videtur, ut conſtat ex *c.* 24. *Deuteron.* & ſuprà dictum. At verò quia repudium juri naturæ adverſatur, juxta quod matrimonium eſt indiſſolubile, non quidem omnino, ſicut eſt indiſſolubile in lege Evangelica, ſed ſine DEI diſpenſatione diſolvi non poterat per repudium, hanc autem Gentilibus conceſſam eſſe nullibi reperitur. Poſt legem autem Evangelicam certum eſt, nec Judæis, nec alijs infidelibus permiſſum eſſe repudiū, nec per illud diſſolvi matrimonium, quia Chriſtus illud reprobavit, & matrimonium ad ſtatum legis naturalis reduxit, in quâ matrimonium erat indiſſolubile, & diſpenſationem Judæis conceſſam à DEO revocavit *c.* 19. *Math.* ut dictum, *Sanch. l.* 10. *de matr. diſ.* 1. *n.* 7. *&* 8. Quare nunc infideles ad Chriſti fidem converſi, ſi tempore infidelitatis legitimas uxores repudiârunt, cogendi ſunt poſt Baptiſmum ad illas redire, quamvis jam aliud

aliud matrimonium inirerint: nisi in casu, quo per conversionem alterius conjugis dissolvitur prius matrimonium tempore infidelitatis contractum, ut expressè deciditur in *cit. c. Gaudemus* §. *Qui autem h. t.* & patet ex suprà dictis: nam uxor, quam Gentilis, priore repudiatâ, duxerat, non erat legitima, nec talis esse poterat, nisi dissoluto prioris uxoris repudiatæ matrimonio, novus utriúsque conjugis consensus accederet, *Sanch. c. l. n.* 11.

Neque prædictis obstat, quod in fine *cit. c. Gaudemus* dicitur: *non tamen dimissor poterit obijcere fornicationem dimissæ, pro eo, quòd nupsit alij post repudium: nisi aliàs fuerit fornicata*: nam id eò solùm pertinet, quòd adulterium, seu fornicatio tempore infidelitatis commissa non censeatur deleta per Baptismum, quoad divortium, ratione illius, celebrandum; non autem ibi extenditur, quòd fornicatio admissa, post repudium celebratum, sit sufficiens causa divortij, sed intelligi debet de præcedente repudio, adeóque de fornicatione, quæ nullo pacto à culpa adulterij excusari potest, *Sanch. l.* 10. *dis.* 5. *n.* 8.

§. VIII.

An Ecclesia dispensare possit, ut infideles conversi ad fidem contrahère possint matrimonium cum relicta uxore fratris sui defuncti?

L. De hoc agitur in *c. DEUS qui* 9. *& ult. h. t.* » ubi talis casus proponitur: Quidam infideles, scilicet Livonienses, contrahebant matrimonium » cum uxoribus relictis fratrum suorum, qui postmodum conversi sunt ad fidem Christianam. Unde quæsitum fuit, utrùm debeant remanere conjuncti cum uxoribus relictis fratrum suorum? Respondet Papa Innocentius III. & concedit dictis » Livoniensibus ad fidem conversis, propter infirmitatem eorum, ut matrimoniis contractis cum » uxoribus fratrum suorum utantur, si tamen fratribus illis, sine prole decedentibus, cum talibus uxoribus contraxerint matrimonium, ut semen defuncti fratris excitarent, juxta legem Mosaycam. » De cætero autem prohibet Pontifex, ne tales deinceps, postquam fidem Christianam susceperint, sibi » matrimonialiter copulent.

LI. Ubi notandum 1. Secundùm legem Mosaicam, quando duo fratres habitabant simul, & unus ex eis mortuus fuit, sine liberis, debebat frater ejus accipere uxorem defuncti fratris, & ita suscitare semen fratris sui, ut constat ex *c.* 25. *Deuteron. V.* 5. dum scilicet generat prolem, quæ nomen, & stirpem defuncti fratris propaget, ut exponit *Menoch. ibid.* nam soboles inde nata attribuitur fratri defuncto, & superstes frater erat pater carnalis prolis natæ, defunctus verò pater legalis, *Alex. de Nævo hic n.* 2.

LII. Notandum 2. Infidelis, qui cum uxore contraxit, & consummavit matrimonium, tempore infidelitatis, non potest, post baptismum, validum matrimonium contrahere cum consanguinea illius usque ad quartum gradum, ut constat ex *cit. c. ult. h. t.* ubi statuitur, infideles conversos ad fidem non posse ducere uxores, cum quibus illorum fratres, tempore infidelitatis contraxerunt: nam talis affinitas orta ex copula conjugali, non est impedimentum merè inductum ab Ecclesia, sed quoddam vinculum naturale amicitiæ, instar consanguinitatis: cùm ergo infideles conversi ad fidem, post Baptismum fiant affines illis, quibuscum matrimonium contraxerunt, intra quartum gradum affinitatis, & jam subjiciantur legibus Ecclesiæ, non poterunt validè contrahere matrimonium, quamvis validum esset matrimonium, si tempore infidelitatis contraxissent, quia affinitas illa non dirimit matrimonium jure naturali, sed solo Ecclesiastico, à quo infideles, ante Baptismum, sunt exempti. Nec obstat, quòd infideles non erant subjecti Legibus Ecclesiæ, quando affinitatem contraxerunt, adeoque posset inter eos matrimonium consistere: at verò subsunt Ecclesiæ, tempore, quo volunt inire matrimonium, & tunc illud est irritatum ab Ecclesia intra quartum gradum affinitatis, *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 65. *n.* 3. Itaque ratio, cur non possit infidelis conversus ad fidem, post Baptismum, contrahere matrimonium cum uxore relicta fratris sui defuncti, est, quia hæc est illi conjuncta in primo gradu affinitatis in linea collaterali: adeoque si de facto infidelis conversus ad fidem contrahat cum tali matrimonium, hoc non tenet, sed est irritum Jure Ecclesiastico, cui jam conversus subjicitur, & consequenter sic conjuncti debent ab invicem separari, cùm matrimonium non subsistat. Excipi debet, nisi Ecclesia cum talibus, ex causa justa, dispenset, ut habetur in fine hujus cap.

LIII. Hinc jam patet, quis sit verus sensus, seu intellectus hujus cap. videlicet, quòd matrimonium hîc fuerit contractum ab his, qui jam erant fideles, & legibus Ecclesiasticis obligabantur; & ideo necessaria fuit illis dispensatio. Quòd autem in fine additur prohibitio, ne tales de cætero, postquam ad fidem venerint, sibi copulent: id ita intelligendum est, quòd infideles, qui usque ad illud tempus, post conversionem ad fidem, matrimonium cum uxore relicta fratris defuncti contraxerunt, utantur matrimonio per dispensationem Ecclesiæ: at verò cum illis, qui deinceps post conversionem sic contraxerint, haud dispensetur; & ideo Pontifex præcipit Episcopo, ut illis deinceps tale matrimonium interdicat, *Barbos. in Collect. in cit. c. ult. n.* 2.

LIV. Porro quod dictum est de infideli, qui cum uxore fratris defuncti matrimonium iniit, & consummavit, tempore infidelitatis, non posse post Baptismum, validum matrimonium inire cum consanguinea illius intra quartum gradum, id etiam locum habet, si tempore infidelitatis initum sit matrimonium, etsi non consummatum, quia etiam ex matrimonio rato oritur quoddam vinculum naturale propinquitatis, quod durat post Baptismum, quo tempore, jam fideles subjiciuntur Ecclesiasticis legibus, per quas irritatur matrimonium cum consanguineis uxoris, seu sponsæ de præsenti etiam nondum cognitæ, quia per tale matrimonium conjuges tradunt sibi mutuam potestatem in corpora, modò illud matrimonium tempore infidelitatis fuerit validum, *Sanch. cit. dis.* 65. *n.* 6. Plura de hoc videri possunt apud eundem *cit. dis.* 65. *n.* 8. *& seqq.*

§. IX.

Quæ sit pœna mulieris insidiantis vitæ mariti sui, si inde homicidium sit secutum?

LV. De hac agitur in *c. Siqua. 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio apud Wormatiam habito, » ubi dicitur: Siqua mulier cum aliis conspiravit, » seu machinata fuit in mortem mariti sui, & ipse » se defendendo, aliquem illorum occidit, potest » ipse, si voluerit, post mortem uxoris, aliam du- » cere: mulier autem, sine spe conjugii, manere, & » pœnitentiam agere debet; adeóque post mortem » mariti sui, alteri nubere non potest. Concordat textus in *c. Siqua. 6. caus. 31. q. 1.* ubi tamen habetur, *quòd vir ipsam uxorem dimittere potest* (quæ verba in præsenti cap. desunt) *& si voluerit, aliam ducere:* scilicet *post mortem uxoris*, quæ verba desunt in cit. Can. Decreti. *ipsa autem insidiatrix pœnitentiæ subjecta, absque spe conjugii maneat:* ita ut tum demũ possit maritus aliam in uxorem ducere: ipsa verò mulier non possit, post mortem mariti sui, alteri nubere, prout habetur in utroque textu, & sic unus textus ex altero supplendus videtur, ut notat *Henric. Canis. in c. 1. n. 1. h. t.*

LVI. Ubi notandum 1. In casu hujus cap. mulier in pœnam machinationis in mortem mariti privatur spe futuri conjugii, ita ut post mortem mariti, non possit alteri nubere, non propter machinationem in mortem mariti, sed propter homicidium factum à viro ad sui defensionem, cui ipsa causam dedit: nam ut propter machinationem mulier impediatur contrahere matrimonium, post mortem viri, & alteri nubere, necesse est, quòd machinatio habuerit effectum, ita ut maritus ob illam machinationem verè occidatur, *c. Super hoc. 3. & c. fin. de eo, qui duxit in matrim. &c.* & per talem machinationem impeditur, ac dirimitur matrimonium, juxta citatos textus. Non ergo hìc punitur mulier propter machinationem, quia illa non habuit effectum: nam maritus ipsius non fuit occisus: sed ipsa mulier punitur, propter homicidium, cui ipsa causam dedit; per tale autem delictum solùm impeditur, non autem dirimitur matrimonium: unde si mulier ista, post mortem mariti, contra prohibitionem legis contraheret cum alio matrimonium, illud teneret, ut tradit *Gl. fin. hìc*, & sic intelligendum est istud cap. *Alex. de Nævo hìc n. 6. in fine.*

Notandum 2. Maritus in casu hujus cap. non privatur spe matrimonii contrahendi, post mortem uxoris, cum alia propter homicidium necessarium, quod fecit ad defensionem vitæ suæ, quia invasus aliquem occidit, & sic innocens fuit: sed mulier machinata est in mortem mariti, & misit aliquem, ut maritum occideret, & sic culpabilis fuit, ipsíque imputatur homicidium à marito patratum; ideóque in pœnam prohibetur, post mortem mariti, nubere alteri, *Abb. hìc n. 2. & 3.*

LVII. Notandum 3. Quod autem statutum est de muliere, nempe quòd maritus, propter insidias vitæ suæ structas, possit uxorem dimittere, & post mortem ejusdem aliam ducere, id procedit etiam ex parte mariti, quia hìc factum solùm narratur, sive casus contigit in muliere. Quare si etiam maritus vitæ uxoris suæ insidiatus fuit, non tamen eam occidit, sed tantùm cum aliis conspiravit in mortem illius, & aliquis ex illis occisus fuit, poterit similiter maritus dimitti ab uxore, si maritus ei sufficientem securitatem præstet, juxta *c. 13. in fine, de restit. spoliat.* Et ipse post mortem ipsius non poterit aliam uxorem ducere, quia est eadem omnino ratio, *Arg. c. 1. caus. 32. q. 6. Canis. hìc n. 2.*

Notandum 4. Propter insidias, quas conjux struxit in vitam alterius conjugis, etiamsi effectus non sit secutus, separari possunt conjuges, quoad torũ, & mutuam cohabitationem: nam quoad legem matrimonii punitur affectus, & conatus, etiam non secuto effectu, dummodo ad actum aliquem externum fuerit perductus; non tamen matrimonii vinculum dissolvitur, quia adhuc manent conjuges, *Abb. in cit. c. 1. n. 4. h. t. Farinac. in praxi crim. p. 5. q. 143. n. 135. & seq.*

§. X.

An propter alias præterea causas, divortium inter coniuges possit institui?

LVIII. Assertio 1. Generatim loquendo, ob grave periculum animæ, seu salutis spiritualis conjugis licitum est se ab eo per divortium separare, quamdiu tale periculum durat. Ut si unus conjux nitatur alterum ad gravia peccata pertrahere; tunc enim licitè ab eo divertit, seu se separat. Ratio est, quia Jure naturali, & Divino permissum est cuique periculum corporis cavere, ergo multò magis animæ, *Sanch. l. 10. de matr. disp. 17. n. 5.* Imò etiam quisq; tenetur periculum peccati vitare, juxta illud Matth. 18. *Si oculus tuus scandalizat te, erue eum, & proijce abs te.* Neque verò ad hoc divortium opus est Judicis sententiâ, tum quia non est perpetuum, sed temporale: tum quia ob moram est periculum lapsûs in peccatum, *Sanch. cit. disp. 17. n. 10.*

LIX. Porro secluso periculo inductionis in peccatum, ob nullum aliud crimen quantumvis grave, præter fornicationem carnalem, & spiritualem, licitum est inter conjuges divortium instituere, ut constat ex *c. 2. h. t.* quamvis maritus ad tempus se possit ab uxore criminosa separare, causâ ipsam corrigendi, si hoc medium opportunum ad ipsius emendationem esse videatur: quod etiam vice versâ, quandoque licebit uxori ad emendandum maritum, si commodè possit, & probabilis spes sit id medium profuturum, quamvis aliàs regulariter non deceat, nec incumbat mulieri virum corrigere, cùm ipsa sit subdita viro, at hic sit caput ipsius, *Sanch. cit. disp. 17. n. 3. & 4.*

LX. Assertio 2. Præterea ob grave periculum vitæ, & salutis corporalis, imminens alteri conjugi ex cohabitatione, quod meritò etiam virum constantem, ac prudentem, spectatâ ipsius personæ qualitate, terrere posset, licitum est conjugi metum passo divertere, donec periculum cesset, & sufficiens cautio ipsi præstetur de malo imposterum non inferendo, *Sanch. cit. libr. 10. disp. 18. n. 2.* & patet ex c.

Ex transmissa. 8. *& cap. Litteras.* 13. *de restit. spoliat.* Ratio est, quia nemo tenetur, cum tanto suo periculo, aut damno, sive animæ, sive corporis, aliis obligationibus satisfacere, ergo nec obligationi matrimonii.

LXI. Hinc infertur 1. Justam causam divortii virum præbere uxori, si sit leno, eámque incitet ad adulterium, vel sodomiam, vel ad furta, *Sanch. cit. dis.* 18. *n.* 6.

Infertur 2. Justam esse causam divortii sævitiem mariti undecunq; tandem provenientem, ut si uxor justè metuat mortem, vel mutilationem membrorum, ob sævitiam viri: vel si is gravia, seu atrocia verbera uxori inferat, esto suâ culpâ occasionem uxor dedisset, *l. Nec timorem.* 7. §. *Proinde. ff. de eo, quod met. caus.* Secus est, si moderatam castigationem timeret, quia hanc vir inferre potest uxori, non item acrem, & immoderatam verberationem, etiamsi uxor deliquerit, *Sanch. cit. dis.* 18. *n.* 5. Non tamen sufficit ad divortium, si semel, aut iterum verberatio, quantumvis atrox, præter consuetudinem viri, ex insolito, & ingenti iræ motu acciderit: nisi ejusmodi verberationis sæpius imposterum exercendæ probabilis timor adsit, *Sanch. cit. dis.* 18. *n.* 16.

Infertur 3. Sufficientem causam divortio præbere graves, & frequentes discordias, & rixas, quæ nimis molestam reddunt cohabitationem inter conjuges, *Sanch. cit. dis.* 18. *n.* 11.

Infertur 4. Si alter conjux sit omnino furiosus, ita ut sine vitæ, aut alio gravi periculo, cum ipso habitari non possit; tunc divortium institui potest, ac debet: secus est, si hujusmodi periculum absit; tunc enim etsi molestum sit cohabitare amenti: tamen ea molestia toleranda est, *quid enim tam humanum est, quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem mariti participem esse*, *l. Si cùm dotem.* 22. §. *Si maritus. ff. solut. matrim. Sanch. cit. dis.* 18. *n.* 18.

Infertur 5. Etiam lepra, vel alius gravis morbus contagiosus præbet sufficientem causam divortio, cùm tunc alteri conjugi sano ex cohabitatione grave immineret periculum, *Coning cit. dub.* 4. *num.* 22. *&* 23. Plura de his videri possunt apud AA. citt.

LXII. Prædictis addendum 1. Cautio sufficiens, quæ præstanda est ob sævitiam viri, censetur ea, per quam, arbitrio boni viri, satis consultum est incolumitati uxoris, qualis est fidejussoria, aut pignoratitia: interdum etiam sufficit juratoria, si probabiliter probetur, virum probum juramenti religionem plurimùm revereri, *Sanch. l.* 10. *de matr. dis.* 18. *n.* 40. *&* 41. *Laym. l.* 5. *tr.* 10. *p.* 3. *c.* 7. *n.* 17.

Addendum 2. Si causa divortii, propter grave periculum animæ, vel corporis, notoria sit, propriâ auctoritate, divortium inter conjuges fieri potest: securius tamen est, imò ob scandalum vitandum, plerumque necessarium est, ut ex officio Judicis Ecclesiastici id divortium fiat, nisi periculum in mora esset, vel non sit facilis aditus ad Judicem, *Sanch. cit. dis.* 18. *n.* 3. *Laym. c. l. n.* 18.

LXIII. Addendum 3. Facto divortio inter conjuges, liberi educari, & ali debent, penes conjugem innocentem; & quidem expensis patris, si is divortio causam dedit: si verò mater dedit, apud patrem, expensis matris locupletis, nisi pater minùs idoneus sit; tunc enim apud matrem nutriri debent, ut habetur in *Auth. Si pater, C. Divortio facto*, quæ desumpta est ex *Auth. Vt liceat matri, & aviæ.* §. *Illud. collat.* 8. *Sanch. l.* 10. *dis.* 20. *n.* 2. *Laym. cit. c.* 7. *n.* 19. Id tamen limitandum 1. nisi conjux innocens, qui divortio causam non dedit, sit infidelis, is autem, qui in culpa fuit, sit fidelis; tunc enim in favorem fidei, ne proles in infidelitate educetur, tradenda est alteri conjugi fideli, *c. ult. de convers. infidel.* Limitatur 2. Si culpâ viri factum est divortium, sed mulier transijt ad secundas nuptias; tunc proles non relinquitur educanda ipsi matri, ut colligitur ex *cit. Auth. Si pater. & Auth. Si liceat.* §. *Illud. Sanch. c. l.* Limitatur 3. Si mater causam dedit divortio, & locuples sit, pater autem sit minùs idoneus, sive pauper; tunc apud matrem proles educanda est, *cit. Auth. Si pater,* & expressiùs in *cit. Auth. Vt liceat.* §. *Illud.* Idémque similiter dicendum est, si è contrario pater dedit causam divortio, & ipse locuples sit, mater autem pauper; tunc enim alenda est proles apud patrem, quia eadem est ratio, & pater, ac mater sunt correlativa, adeóque dispositum in uno censetur etiam dispositum in altero, *Sanch. c. l. n.* 4. *& Laym. c. l.*

TITVLVS XX.

DE DONATIONIBVS INTER VIRUM, ET UXOREM, ET DE DOTE POST DIVORTIUM RESTITUENDA.

Dictum est tit. præcedente de divortiis: sed quia facto divortio, dos solet repeti, & plerumque litigatur de donationibus factis inter conjuges, ideo agitur nunc de donatione facta inter virum, & uxorem, & de dote restituenda post divortium.

§. I. An

§. I.

An, & qualis donatio inter coniuges sit invalida, & in quibus casibus sit valida, & licita, vel prohibita?

I.

PRæmittendum, duplex est donatio inter conjuges, quædam simplex, quæ fit gratis, & ex mera donantis liberalitate, *l. 1. in princ. ff. de donation.* quædam verò fit, ob causam aliquam, qualis est donatio ante, sive propter nuptias, quæ fit à marito uxori, propter matrimonium, in compensationem dotis sibi datæ: sicut enim dos affertur à muliere ad maritum, ita hæc donatio fit à marito uxori, ita ut maritus de jure communi teneatur tantum dare uxori, causâ donationis, quantum ipse ex causa dotis recepit, *Auh. Dos data. C. de donat. propter nupt.* 2. Sicut dos ante, & post matrimonium, constitui potest, ita etiam hæc donatio propter nuptias. 3. In constituenda, & augenda, tam dote, quàm donatione propter nuptias, servanda est æqualitas. 4. Sicut dos, soluto matrimonio, de jure communi redit ad mulierem, vel patrem dotantem, *l. 2. ff. solut. matrim.* ita & donatio propter nuptias redit ad maritum, §. *fin. h. t. §. Est & aliud. Instit. de donat. l. Cùm multæ. 20. C de donat. ante nupt.*

II. His præmissis, dicendum, donationem simplicem, quæ fit solius liberalitatis causâ, inter virum, & uxorem, constante matrimonio, invalidam esse, prout expresè habetur in *l. 1. 2. & 3. ff. de donat. inter vir. & uxorem.* ubi ratio redditur, tum ne conjuges mutuo amore se invicem spolient: tum ne separentur matrimonia, si non donet is, qui potest, & sic matrimonia essent venalia, & ne concordia pretio conciliari videatur. Est autem, ac dicitur donatio inter conjuges invalida, non quòd sit omnino nulla, cùm confirmetur morte donantis, ut infrà dicetur: sed quia à conjuge donante ad libitum revocari potest, *Sanch. libr. 6. de matr. dis. 1. n. 3.*

III. Id verò extenditur 1. Quòd non valeat donatio merè liberalis, etiam inter sponsum, & sponsam de præsenti, ante matrimonium consummatum, *Sanch. c. l. n. 4.* quia est eadem ratio prohibitionis. Extenditur 2. Non tantùm donatio inter conjuges est invalida, sed etiamsi donatio facta sit ante contractum matrimonium, sed ejus effectus differatur in tempus contracti matrimonii, *l. Quod sponsæ. 4. C. de donat. ante nupt.* Ratio est, quia idem est aliquid fieri tempore inhabili, & prohibito, & referri ad tempus inhabile, vel prohibitum, *l. In tempus. 62. ff. de hæred. instit. l. Eum qui. 13. ff. de Jurisdict. Sanch. cit. dis. 1. n. 6.* Extenditur 3. Non valet donatio inter conjuges facta etiam per intermediam personam, *l. Si sponsus. 5. in princ. & §. Generaliter. ff. h. t.* Nam paria sunt per se, vel per alium facere, qui enim per alium facit, per se ipsum facere censetur, *Reg. Iur. 72. in 6. Sanch. c. l. num. 8.* Extenditur 4. Quamvis donatio inter conjuges non valeat, valent tamen inter ipsos alij contractus, ut venditio, permutatio &c. dummodo res vendatur pretio æquivalente rei venditæ: nam si remissio pretii fiat, animo donandi, censetur donatio, & non valet, *Sanch. c. l. n. 11.* Extenditur 5. Legatum tamen inter virum, & uxorem valet, quia quamvis sit quædam donatio, refertur tamen in tempus dissoluti matrimonii, quo tempore donatio inter conjuges valet, *Sanch. c. l. n. ult.*

IV. Porro de hac quæstione, quando, & qualiter donatio facta inter conjuges valeat, vel revocata intelligatur, agitur etiam in *c. 8. & ult.* in priore ejus parte *h. t.* ubi Papa Gregorius IX. ita rescribit: Donatio, constante matrimonio, inter conjuges » facta, ex qua alter locupletior, & pauperior alter » efficitur, firmitatem non habet: nisi donatoris o- » bitu confirmetur: & penitus evanescit, si revo- » cetur ab eo, tacitè, vel expresè, vel si is, qui dona- » tum accepit, priùs debitum naturæ persolvat. »

V. Pro explicatione notandum 1. non tantùm de Jure Civili, sed etiam Canonico, donatio facta inter virum, & uxorem non valet, durante matrimonio, dummodo ex illa donatione donator fiat pauperior, & recipiens locupletior: ergo à contrario sensu, si donator fiat locupletior, & accipiens pauperior, valet talis donatio, *Abb. hic n. 2. & Alex. de Nevo n. 2.* Tunc autem donator dicitur fieri pauperior, quando dat, sive donat de substantia sua, ita ut diminuatur patrimonium suum, *l. Si sponsus. 5. §. Si maritus.* ibi: *neque enim pauperior fit, qui non acquirit, sed qui de patrimonio suo deposuit, sive dedit, ff. h. t.* Si verò maritus donat de patrimonio acquisito: sed donat illud, quod posset acquirere, ut si repudiet hæreditatem, donationis causâ, ut ea deferatur uxori substitutæ, vel si fuerit relictum, vel legatum uxori cum onere, ut det aliquid marito, & hic donet illud uxori, tunc valet donatio, licèt propter donationem maritus desinat acquirere, quia non fit pauperior, qui non acquirit, ut jam dictum, *Alex. de Nevo hic n. 17. & 18.*

Notandum 2. Donatio inter conjuges facta, durante matrimonio, non est omnino invalida, quia confirmatur morte donantis, nisi expresè revocetur, quia tacitum, & expressum æquiparantur, quando est eadem utriûsque ratio, alias secus, *c. Ex litteris. 7. de jure patron. Alex. hic n. 4.*

VI. Notandum 3. Tres recensentur in hoc *c.* casus, in quibus donatio facta inter conjuges, durante matrimonio, omnino revocatur, ita ut non confirmetur morte donatoris. Primus est, si donatio fuit per donatorem tacitè revocata. Veluti 1. si divortium inter conjuges sequatur, *l. Sed interim. 11. §. fin. l. Cùm hic status. 32. §. Si divortium. ff. h. t. l. A marito. 18. C. eod.* nisi ex mutuo consensu, & beneplacito factum esset divortium, aut aliunde constaret, donantem velle, ut nihilominus donatio valeat, *cit. l. A marito, Molin. tract. 2. de just. dis. 289. n. 12. Sanch. libr. 6. de matr. dis. 15. n. 10.* Secundò, si donans vendat, permutet, leget, vel donet eandem rem alteri, imò si pignori eam tradat, vel speciali hypothecæ subjiciat, tacitè censetur revocata donatio, si constet de voluntate donantis ipsum velle, ut donatio persistat, *cit. l. Cùm hic status. §. Si maritus, Molin. c. l. Sanch. c. l. n. 5.* Tertiò, si conjux donatarius mores mutet in detrimentum donantis, ut si uxor dona-

donataria adulterium committat, revocata censetur donatio, *Sanch. c. l. n.* 11. Plura exempla, per quæ tacitè censetur revocata donatio inter conjuges videri possunt apud *cit.*

Secundus casus est, si expresse revocetur donatio inter conjuges, ut si donator eam revocet, & v. g. dicat, se pœnitere donationis à se factæ, *cit. l. Cùm hic status. §. Ait oratio. ff. h. t.* vel si maritus ea, quæ donavit, postea alii donavit, vel alio modo alienavit, *Gl. hic V. Tacitè, vel expresse.* Tertius casus est, si prius moriatur donatarius, ut habetur hic in fine.

VII. Addunt communiter DD. quartum casum, in quo tacitè revocatur donatio inter conjuges, qui tamen non ponitur in hoc cap. nempe si res donata non fuit tradita donatario; nam tunc morte donatoris non confirmatur, omnia quippe jura, quæ dicunt donationem inter conjuges confirmari, vel validam fieri per mortem donatoris, vel donatarii, intelligi debent, si traditio rei donatæ intervenerit, sive vera, ut fit, quando rei donatæ possessio in donatarium actu transfertur: sive ficta traditio, ut si maritus donet aliquid uxori, & dicat, se possidere rem illam precariò, nomine uxoris, *l. Quod meo.* 18. *ff. de acquirend. possess.* Item si uxor debebat centum marito, & hic animo donandi remisit ei debitum; nam ista liberatio habet vim traditionis, *cit. l. Cùm hic status. § Si sponsus. ff. h. t.* & hic est ficta traditio, quia fingitur mulierem solvisse marito, & hunc deinde donâsse, & tradidisse uxori, *Alex. de Nævo hic n. 6.*

Verùm hæc procedunt quidem de Jure Veteri Digestorum: sed quia hodie ex Constitutione Justiniani in donatione inter vivos non requiritur traditio rei donatæ, *l. Si quis. 35. §. fin. C. de donat. & §. Perficiuntur Instit. eod.* ideo neque in donatione inter conjuges, sed derogatum est Juri Veteri per Novell. 162. quæ licèt in antiquioribus Codicibus non reperiatur, extat tamen in recentioribus, teste *Henric. Canisio hic num. 9.* in qua re fides sit penes Auctorem.

VIII. Præterea in *cit. c. 8. & ult. §. Sanè h. t.* additur:
» sicut dos, soluto matrimonio, ad mulierem: sic
» & donatio propter nuptias redit ad virum: nisi de
» consuetudine secùs obtineat, vel ex pacto inter
» virum, & uxorem de lucranda dote, vel dona-
» tione propter nuptias, quod æquale sit tamen ex
» utraque parte, hinc inde contrarium inducatur.

IX. Ubi notandum 1. De Jure communi, soluto matrimonio, dos revertitur ad mulierem, vel ad ejus hæredes, & donatio propter nuptias ad maritum, vel ejus hæredes, adeoque de jure communi maritus nihil lucratur de dote, nec mulier de donatione propter nuptias, *Alex. de Nævo hic in cit. § Sanè. n. 2.*

Notandum 2. Valet consuetudo, & pactum de lucranda dote, & de lucranda donatione propter nuptias, & multò magis valet tale statutum, quia hoc habet expressum consensum Principis, consuetudo verò tacitum, *l. De quibus. 32. ff. de legib. Alex. de Nævo c. l. n. 3.*

X. Notandum 3. Soluto matrimonio, dos redit ad uxorem non indistinctè, sed tres casus sunt distinguendi. Veluti 1. Quando mulier se ipsam dotavit, ex propria substantia, tunc redit ad ipsam, soluto matrimonio, quia præsumitur sibi stipulata dotem reddi, *l. unic. in princ. C. de rei uxor act.* Secundò si extraneus, hoc est, qui non habet mulierem in sua potestate, fuit stipulatus dotem sibi reddi; tunc ad ipsum, soluto matrimonio, dos revertitur, aliàs ad mulierem, *cit. l. unic. §. Accedit. C. eod.* Tertiò quando pater dedit dotem pro filia, & stipulatus fuit eam sibi reddi, soluto matrimonio: tum dos revertitur ad ipsum: vel dedit dotem simpliciter, & tunc competit actio pro dote communiter patri, & filiæ, *l. 2. ff. solut. matrim.* & si filia efficitur sui juris, per mortem patris, vel ejus emancipationem, dos efficitur filiæ, eique competit actio, quia est profecta à patre, idque etiamsi extent liberi ex ipsa filia, *l. 2. ff. solut. matrim. & l. Dos. 4. C. eod. Abb. in cit. c. ult. §. Sanè. n. 10. h. t. & Alex. de Nævo n. 5. eod.*

XI. Notandum 4. Post matrimonium contractum, debet esse æqualitas dotis, & donationis propter nuptias, non solùm in quantitate: sed etiam esse debet æqualitas in lucris ex pacto provenientibus, ut habetur in *cit. §. Sanè in fine*; nam si pactum de lucranda dote sit majus, quàm pactum de lucranda donatione propter nuptias, maritus non plus lucrabitur de dote, quàm uxor de donatione propter nuptias, *Auth. de æqualitate dotis collat. 7. §. Hoc igitur.* Secundò, si sit pactum factum de lucranda dote, & non de lucranda donatione propter nuptias, ut servetur æqualitas, pactum dotis trahitur ad donationem propter nuptias, *l. Cùm multa. 20. & ult §. Sin autem donatio. C. de donat. ante nupt.* ac proinde sicut vir lucratur dotem; ita & mulier donationem propter nuptias, etiamsi nihil de ea actum sit, *l. fin. C. de pact. convent.* Tertiò sicut potest constitui dos, durante matrimonio; ita etiam donatio propter nuptias. *§. Est & aliud Instit. de donat.* Quartò sicut fit augmentum dotis, ante matrimonium, & constante matrimonio; ita etiam fit augmentum donationis propter nuptias, *l. Si constante. 19. C. De donat. ante nupt. Abb. in cit. c. ult. h. t. num. 11. Alex. de Nævo ibid. num. 6.* ubi ex Innocent. ait, quòd debeat esse æqualitas, post nuptias contractas, sed ante illas contractas, potest esse inæqualitas in quantitate dotis, & donationis propter nuptias, & in pactis super lucris. Idque procedere ait *Abb.* de jure Authenticorum. Verùm hodie in multis locis per consuetudinem sublata est donatio propter nuptias, ita ut sæpe ea non fiat, sed constituatur dos mulieri, sine reciproca donatione propter nuptias. Sed ubi non est talis consuetudo inducens inæqualitatem inter dotem, & donationem propter nuptias, vel disponens, ut omnino non fiat donatio propter nuptias, servari debet dispositio Authenticæ *Æqualitas*, *C. de pact. convent.* ut notat *Alex. de Nævo cit. c. ult. §. Sanè. h. t. n. 6.* prope finem.

XII. Ceterùm plures casus Jure sunt expressi, in quibus valida est donatio inter virum, & uxorem. Veluti primò, quando Imperator, vel Rex donat uxori, vel vice versâ, Imperatrix, aut Regina marito, *l. pen. C. h. t.* & tradunt *Azor p. 3. libr. 11. c. 10. Less. l. 2. de just. c. 18. dub. 12. Sanch. l. 6. de matr. disp. 3.* Idémque est de alio supremo Principe, ejúsque uxore. Secundò si vir donet uxori pecuniam ad reficiendas ædes dotales incendio consumptas, *l. Quòd si vir. 14. ff. eod.* Tertiò quando uxor

uxor marito donat, ut aliquam dignitatem, vel honorem consequatur, *l. Quòd adipiscundæ.* 40. *ff. h. t.* Quartò si donetur in tempus soluti matrimonii, nimirum ut res fiat conjugis donatarii, quando alteruter conjux obierit, *l. Sed interim.* 11. §. 1. *ff. h. t.* quia paria sunt facere aliquid tempore permisso, & referre in idem tempus, at donatio est licita, soluto matrimonio, *Sanch. cit. dis.* 3. *n.* 8. Quintò si vir usuras dotis non solutæ remittat, de quarum solutione conventum erat, *l. Vir usuras.* 54. *in princ. ff. h. t.* Sextò si vir donet uxori quid annuum, vel menstruum ad eam sustentandam, modò donatio non excedat vires, id est, fructus dotis, *l. Ex annuo.* 15. & ibi *Gl. ff. h. t.* Septimò donatio facta, favore Religionis, valet inter conjuges, ut si fiat ad oblationem Dei, vel sepulturæ causâ, *l. Si Sponsus.* 5. §. *Concessa, &* §. *Proinde. ff. h. t.* Octavò si conjuges sibi donent, exilii causâ, valet donatio, ut si vir donavit uxori, cùm exspectaret mitti in exilium ob delictum, eo secuto, confirmatur donatio, *l. Inter.* 43. *ff. eod.* Nonò si alter ex conjugibus utatur servis, vel animalibus alterius, vel gratis habitavit in domo alterius, valet donatio, *l. Si vir.* 18. *ff. h. t.* Decimò si donata sint exigui pretii, *l. Sed si vir.* 31. § *Si vir, & l. Ex annuo.* 15. *ff. h. t.* argumento sumpto à contrario sensu, *Barb. in Collect. in c. ult. h. t. n.* 17. apud quem, & alios *DD. citt.* plura de his videri possunt.

§ II.

Quænam præterea donationes inter coniuges valeant, vel non?

XIII. Quæritur 1. Utrùm donatio remuneratoria inter conjuges sit valida? Resp. donatio, quæ fit causâ remunerationis, non est prohibita inter conjuges, sed valida. Unde si vir donavit uxori rem aliquam, & uxor vicissim marito aliam, valet donatio, quia fit hinc inde quædam compensatio, *l. Quod mater.* 7. §. *Si vir. ff. h. t.* ubi dicitur valere donationem, si vir, & uxor sibi invicem donent, *Abb. in cit. c. ult. n.* 7. *h. t. Alex. de Nævo ibid. Sanch. l. 6. de matr. dis. 6. n.* 11. & alii apud ipsum. Ratio est, quia donatio remuneratoria non est absoluta, & merè liberalis donatio, qualis solùm est prohibita inter conjuges, ut suprà dictum, sed fit ob præcedentia merita, & obsequia, aliàs non debita, adeoque digna remuneratione, ita ut donans, non quidem ex lege justitiæ, sed ex naturali lege gratitudinis obligetur ad antidora, sive ad remunerationem beneficii accepti, *Sanch. c. l. n.* 2. Quòd si donatio excedat merita, quoad excessum est donatio simplex, *c. Relatum.* 12. ibi: *juxta servitii meritum, de testam. Iul. Clarus* §. *Donatio. q.* 3. *n.* 1. *Sanch. c. l. n.* 6. Neque verò requiritur, ut merita omnino sint æqualia donationi, sed satis est, si sint æquipollentia, id quod arbitrio prudentis relinquendum est, spectatâ qualitate donantis, an nobilis sit, vel dives; nam nobiles, & divites magis obsequia sibi præstita remunerare solent, *Sanch. c. l. n.* 10.

XIV. Quæritur 2. Utrùm donatio mortis causâ facta inter conjuges valeat? Resp. affirmativè, ut expresè habetur in *l. Si eum.* 9. *in fine. & l. seq. ff. h. t.* ubi ratio redditur, *quia in hoc tempus excrevit donationis eventus, quo vir, & uxor esse desinunt*, cessántque rationes positæ in *l.* 3. *in princ. ff. eod. Gl. margin. in cit. l.* 10. Illud tamen speciale est, non transferri per donationem mortis causâ factam inter conjuges, dominium rei donatæ, donec mors donantis sequatur, ut habetur in *cit. l. Sed interim.* 11. *in princ. ff. h. t.* sive conjux causâ mortis donans dederit alteri conjugi rem sic donatam, sive non tradiderit, sed solùm promiserit, *Molin. tr.* 2. *de just. dis.* 288. *n.* 17. *Sanch. libr.* 6. *dis.* 10. *n.* 1. Si tamen donatio causâ mortis, eâ conditione fieret inter conjuges, ut irrevocabilis esset, non valeret, quia transitet in donationem inter vivos, *l. Ubi ita.* 27. *ff. de mort. caus. donat.* ubi dicitur, *quòd talis mortis causâ donatio perinde haberi debet, ac alia quævis inter vivos donatio, ideóque inter viros, & uxores non valet*, *Sanch. c. l. n.* 2. apud quem plura de hac re videri possunt.

XV. Quæritur 3. Utrùm donatio facta inter conjuges, qui non sunt legitimi conjuges, sed solùm putativi, sive putant se esse conjuges, valeat? Resp. si utrique conjugi constet, matrimonium esse nullum, v. g. ob impedimentum dirimens, tunc donator non potest repetere rem donatam, sed fiscus eam sibi vendicare potest, ut expresè habetur in *l. Cùm hic status.* 32. §. *fin.* & ibi *Gl. ff. h. t. Sanch. libr. 6. dis.* 2. *n.* 2. Resp. 2. quando solus conjux donans scivit, matrimonium esse nullum, & ignoranti conjugi aliquid legavit, valet legatum, illúdque uxor sibi acquirit, nec potest fiscus id ab eo auferre, *arg. l. ult. ff. de legat.* 1. *Molin. tract.* 2. *de just. dis.* 200. *num.* 5. *Sanch. cit. dis.* 2. *n.* 3. & est communis DD. sententia. An autem idem procedat in acquisitis à conjuge ignaro nullitatis matrimonii, per donationem, vel alium contractum inter vivos, ut si conjux conscius nullitatis matrimonii donavit aliquid ignoranti, donatio illa acquiratur conjugi bonâ fide ignoranti, nec fisco competat repetitio, dubitatur? Idque verius videtur, quia argumentum à contractibus ad ultimas voluntates, & è contra valet, quando nulla ratio differentiæ assignari potest: secùs est, si uterque conjux in mala fide sit constitutus, ut in *l. Cùm his status.* 32. §. *fin. ff. h. t.* tunc enim fisco applicanda est donatio, *Molin. c. l. n.* 8. *Sanch. cit. dis.* 2. *n.* 4.

XVI. Resp. 3. Quando conjux donatarius conscius est nullitatis matrimonii, sed donator in bona fide est constitutus: tunc donatio (idémque est de legato) non valet, adeoque res donata ipsi donanti, & post mortem ejus, hæredibus ejus restitui debet, prout de donatione disponitur in *cit. l. Cùm hic status.* §. *Si quis sponsam ff. h. t.* Ratio est, quia talis donatio ex errore procedit; nam donans putat legitimum esse matrimonium, nihil autem magis contrarium est consensui, quàm error, *l. Si per errorem.* 15. *ff. de jurisdict.* Item conjux ignarus nullitatis matrimonii, nil deliquit, ergo non debet suis bonis privari, eáque fisco applicari, ob delictum, & dolum alterius, *Sanch. cit. dis.* 2. *n.* 7.

XVII. Resp. 4. Quando uterque conjux est ignarus nullitatis matrimonii, & bonâ fide putat illud valere, tunc donatio inter eos facta est invalida. Idque colligitur ex *l. Si ex voluntate.* 7. *C. h. t.* ubi in Summa dicitur, licèt donatio inter conjuges putativos teneat, ipso jure, sive potiùs in rigore juris videatur valere: non tamen valet in effectu, quia revocari

vocari potest, & donator rem donatam repetere. Idque etiam probatur ex *cit. l. Cùm hic status.* 32. § *Si quis sponsam. ff. eod.* ubi dicitur, donationem factam uxori putativæ non valere, sed donantem eam revocare posse; ibique etiam ratio redditur, *quia non quasi ad extraneam, sed quasi ad uxorem fecit.* Confirmatur, quia talis donatio facta uxori putativæ procedit ex errore, qui consensum excludit, & consequenter est invalida, *Sanch. cit. dis. 2. n. 9.*

§. III.

Quibus modis donatio invalida inter coniuges confirmetur?

XVIII. Assertio 1. Tribus modis confirmatur: & in primis quidem per juramentum adjectum, ita ut donatio ab uno conjuge alteri facta, accedente juramento fiat irrevocabilis, & eo ipso valida, ut docet *Abb. in c. ult. h. t. n. 9. Azor p. 3. l. 11. c. 10. q. 2. Molin. tr. 2. de just. dis. 289. n. 22. Sanch. libr. 6. dis. 11. n. 2.* & est receptior sententia. Idque probatur: tum quia hæc donatio primò, & principaliter non prohibetur, favore publicæ utilitatis, seu boni communis, sed solùm ob privatam utilitatem ipsorum conjugum, ne mutuo amore se spolient, & alter fiat ditior, cum alterius jactura, quod nullum peccatum involuit, nihilque contra bonos mores naturales, sed solùm civiles, qui ad servandam civilem societatem pertinent, qualis est hæc prohibitio donationis inter conjuges, quia expedit Reipubl. ne quis re suâ malè utatur, *Canis. in cit. c. ult. n. 8.* & Jure Civili multa sunt prohibita, quæ tamen Jure Canonico, ratione juramenti, subsistunt, ut pactum de non succedendo, & aliis, de quibus alibi: quo casu confirmatur contractus per juramentum, cui accedit: item quia tale juramentum servari potest, sine dispendio salutis æternæ, ideóque servandum est, cùm non sit præstitum super promissione, quæ dici possit esse contra bonos mores naturales. Tum quia quando contractus prohibetur principaliter, ob privatam utilitatem, nec turpitudinem aliquam continet, ex parte creditoris, tunc confirmatur per juramentum, ut docet *Sanch. cit. l. & l. 1. de Sponsal. dis. 32. n. 2.* Tum denique quia donatio facta inter conjuges, favore Religionis, & piæ causæ, est valida, ergo etiam valebit propter juramentum adjectum, cujus magna est religio, *Sanch. c. l. num. 2.*

XIX. Assertio 2. Alter modus, quo confirmatur donatio alioquin irrita inter conjuges, est, per mortem naturalem donantis, prout expressè habetur in *cit. c. ult. h. t.* ibi: *vel si qui donatum accepit, priùs debitum naturæ persolvat*; tunc enim valida redditur. Idem statuitur in *l. Papinianus. 23. & l. Cùm hic status. 32. §. 1.* ibi *Gl. V. Donationibus. ff. eod. & l. Donationes. 25. C. eod. Sanch. l. 6. dis. 14. n. 1.* & alii communiter. Ratio est, quia tunc cessat causa, ob quam prohibita est talis donatio, ne scilicet mutuo amore se spolient, quia potest unus conjux alterum liberè instituere hæredem, ipsíque legare: nam cùm donator in vita donationem non revocaverit, præsumitur in eadem mori velle, & consequenter tunc rem donatam velle relinquere, vel legare, nisi de contrario constet.

Porro ad hoc, ut talis donatio morte confirmetur, quatuor conditiones requiruntur. 1. Ut donans adhuc vivens tradiderit rem donatam, ut probatur ex *l. Papinianus. 23. ff. h. t. & l. Res. 24. C. eod.* Ratio est, quia si res donata non sit tradita, deest subjectum, quod confirmetur; sufficit autem etiam traditio ficta, *Sanch. c. l. n. 6. & 7.* Secunda conditio est ad confirmandam donationem invalidam inter conjuges, ut conjux donans priùs moriatur; si enim donatarius priùs decedat, donatio erit omnino invalida, *cit. c. ult. in fine princ. cit. l. Cùm hic status. §. Si divortium. ff. eod.* Tertiò requiritur, ut donatio inter conjuges non excedat summam 500. aureorum absque insinuatione Judici facta, alioquin morte confirmari non poterit, *l. Donationes. 25. C. h. t.* Quartò requiritur, ut in eadem voluntate permaneat usque ad mortem, eámque nec expressè, nec tacitè revocaverit, *cit. c. ult.* de quo suprà.

XX. Assertio 3. Donatio inter conjuges invalida confirmatur etiam morte civili donantis, ut si donans in exilium mittatur, & civitatem perdat, *arg. l. Sed si mors. 13. ff. h. t.* ubi id habetur de donatione causâ mortis, idémque dicendum de donatione inter conjuges, quæ similis est illi, *Sanch. l. 6 dis. 17. n. 3.* non autem confirmatur hæc donatio, si donans efficiatur servus hominis, *cit. l. Cùm hic status. §. Si donator servus. ff. h. t. Sanch. c. l. n. 4.*

Utrùm autem donatio invalida inter conjuges confirmetur per professionem Religiosam conjugis donantis, dubitatur? Ad quod respondetur, si Religio possideat bona in communi, ea donatio non confirmatur, sed exspectari debet naturalis mors donantis, & ut is priùs moriatur, quàm donatarius: si verò Religio incapax sit possidendi bona in communi, confirmatur donatio per illam Professionem, sicut confirmaretur per mortem naturalem donantis, *Sanch. cit. dis. 17. n. 8. & 9.* ubi etiam rationem diversitatis addit.

§. IV.

Quænam præterea statuta sunt circa donationem propter nuptias in hoc Titulo?

XXI. Donata à marito propter nuptias uxori, cum pacto, ut maneant penes uxorem, si contingat eos per divortium separari, sed postea reperiatur matrimonium esse nullum, propter impedimentum dirimens consanguinitatis, & donata à marito faciant difficiliorem separationem, ac dissolutionem talis matrimonii; tunc à viro donata ipsi sunt restituenda, quia non sunt dos, nec donatio propter nuptias, cùm matrimonium sit nullum, prout sumitur ex *c. Etsi necesse. 5. h. t.* Ubi habetur, ut refert *Gl.* in casu, quòd Rex Legionensis accepit in uxorem filiam Regis Castellæ, eique Castra quædam dedit in dotem (id est, in donationem propter nuptias, quam fecit maritus uxori, *Gl. hîc V. In dotem.*) ita ut si aliquo casu vir ipsam relinqueret, Castra illa cederent in jus ejus. Verùm ipse Rex, & filia Regis simul manere non poterant propter consanguini-

sanguinitatem. Quare mandavit Papa Innocentius III. eos ab invicem separari. Sed Rex Legionensis nolebat eam dimittere, nisi Castra sibi restituerentur. Consultus Papa rescribit, cùm Castra, quæ impedimentum præstant copulæ dissolvendæ, non tam ob turpem causam, quàm ob nullam causam sint data, quippe cùm inter eos matrimonium non existat, adeóque nec dos, nec donatio propter nuptias, ne ad commodum ei cedat, quod debet in pœnam ejus potiùs redundare, Castra ipsa restitui debent marito, & ad id puellam per sententiam excommunicationis cogendam esse.

XXII. Notandum 1. Si dos hîc non pro donatione propter nuptias, sed propriè accipiatur, tunc maritus licitè dotat uxorem, id est, dotem ei constituit ex propria substantia: ubi talis est consuetudo, ut in Hispania, ut viri dotent uxores: quod tamen intelligi debet, si talis donatio dotis fiat ante contractum matrimonium; secus si post illud: vel si conferatur effectus talis donationis in tempus matrimonii; tunc enim non valeret, *l. 1. C. de donat. ante nupt.* nisi plebejus duceret in uxorem nobilem, tunc enim videretur donâsse, causâ compensandi nobilitatem, *Abb. hîc n. 2. & Alex. de Nævo n. 2.*

Notandum 2. Non valent pacta inter conjuges, quæ dissolutionem matrimonii contra Juris dispositionem impediunt, vel difficiliorem reddunt, quia matrimonia debent esse libera in contrahendo, & dissolvendo, *l. Vi inter. 3. C. de inutil. stipul. Abb. hîc n. 3. & Alex. de Nævo n. 3.*

Notandum 3. Quod datum est prætextu, sive ratione matrimonii, repeti potest, si matrimonium non subsistat, tanquam datum sine causa, *l. ult. ff. de condict. sine caus.* & ubi non est matrimonium, nempe validum, ibi nec dos, nec donatio propter nuptias esse potest: nam quando principale non tenet, nec accessorium tenet, & ita ubi matrimonium esse non potest, nec dos, aut donatio propter nuptias esse potest, *Gl. hîc in notat. Abb. num. 4. & Alex. de Nævo num. 5.*

Notandum 4. Non debet quis sentire commodum, unde pœnam debet potiùs sustinere, ut in casu hujus cap. non debet mulier lucrari dotem, vel donationem propter nuptias, quæ impediebat dissolutionem matrimonii illiciti, *Vivian. in Ration. hîc.*

XXIII. Cæterùm licèt in casu hujus cap. Rex Legionensis, & filia Regis Castellæ, qui consanguinei erant, in gradu lege Canonicâ prohibito contraxerint matrimonium scientes, quòd non possint contrahere, ob impedimentum consanguinitatis; quia tamen non poterat pax inter eos Reges stabiliri, nisi Castra illa restituerentur Regi Legionensi, qui illa dedit in dotem filiæ Regis Castellæ: ideo Papa ex officio propter bonum pacis voluit, & præcepit sub pœna excommunicationis, illa Castra restitui à filia Regis Castellæ, cui in dotem data fuerunt à Rege Legionensi, *Gl. fin. hîc.* & hæc expositio colligitur ex ipso textu, ubi dicitur: quòd ista Castra præstent impedimentum hujusmodi copulæ dissolvendæ: si ergo Papa voluit illa castra restitui, ne præstent prædictum impedimentum, debebant restitui ipsi Regi Legionensi, qui non consentiret in dissolutionem matrimonii, nisi Castra sibi restituerentur, ut tradit *Alex. de Nævo hîc n. 14.* in 10. lectura, seu exposit.

XXIV. Præterea in *c. Nuper. 6. h. t.* quæsitum fuit, si alicui data sit terra aliqua, non in hæreditatem, vel feudum perpetuum, sed tantùm quoad vixerit, possidenda, ita ut esset quasi usufructuarius, ipse verò postea tertiam partem illius terræ uxori suæ concedat in dotem (vel det in donationem propter nuptias, *Hostiens. hîc V. In dotem*) utrùm viro mortuo, uxor prædictam dotem, vel donationem habere, & retinere possit, dum vixerit, quia Ecclesia dotes viduarum protegere tenetur. Item quæritur, si quis filio suo ex legitimo matrimonio genito aliquam terram in hæreditatem, vel feudum dedit: iste autem partem illius terræ dedit uxori suæ in dotem, vel donationem propter nuptias, & postmodum decessit sine prole, ipsa mulier possit retinere donationem illam? Consultus Papa ad primam quæstionem respondet: cùm regulariter nullus plus juris in alium transferre possit, quàm ipse habeat, vir ille, cui terra tali modo concessa fuit, non potest uxori aliquid ex ea relinquere possidendum (scilicet in perpetuum, tanquam hæreditatem, vel feudum) quod ei non licuit, nisi quoad viveret, possidere: & ideo neque uxori suæ licet partem illius terræ in donationem propter nuptias ex viri concessione possidere, nisi donationi illi is, ad quem spectat dominium terræ illius, consenserit. Idémque de secunda quæstione dicendum est, quod de prima. Quamvis autem Ecclesia in causis viduarum se favorabilem exhibere debeat, non tamen eis contra justitiam est favor Ecclesiæ concedendus. Additur in fine, quòd uxor dicitur dare viro dotem, vir autem uxori facere donationem propter nuptias, secundùm legitimas Sanctiones, *l. 1. & l. ult. §. Sancimus. C. de donat. ante nupt.*

XXV. Notandum 1. Concessio alicujus rei variè fieri potest, nam quandoque res conceditur, seu datur in hæreditatem, ut is, cui datur, possit pro libitu de ea disponere, tanquam de re propria; quandoque conceditur in feudum, ita ut utile dominium transeat in vasallum, & directum, seu proprietas maneat penes dominum: quandoque conceditur alicui, dum vixerit, ut ususfructus rei, *Alex. de Nævo hîc n. 2.*

Notandum 2. Usufructuarius non potest jus ususfructûs, sive fruendi, & utendi re alienâ cedere alteri, quàm domino sine consensu ejusdem: alioquin si cedat alteri jus ususfructûs, is ad proprietatem revertitur; potest tamen cedere alteri potestatem percipiendi fructus: nam si posset jus ususfructûs cedere alteri, non finiretur ususfructus per mortem cedentis, sed per mortem illius, cui facta est cessio. Unde non potest vendere usufructuarius ipsum jus ususfructûs alteri, quàm domino rei, sine consensu illius, & si vendit alteri, venditio non tenet; potest tamen vendere perceptionem fructuum: & sic intelligi debet, quando hîc dicitur, quòd vir dedit in dotem tertiam partem perceptionis fructuum ipsius rei usufructuariæ, *Alex. de Nævo hîc n. 6.* Similiter vasallus non potest concedere feudum, seu partem feudi filiæ suæ in dotem, vel donationem

propter

propter nuptias ad vitam illius, sine consensu Domini, quia hæc est quædam alienatio, *Clem. 1. de reb. Eccles. non alienand.* idémque est de Emphyteusi, *Alex. de Nevo hic n. 7.* Potest tamen commoditatem fructuum, absque consensu Domini, concedere in dotem, quia per talem concessionem non transfertur utile dominium, nec jus aliquod in re constituitur, sed oritur sola obligatio personalis ad fructus ex re percipiendos, unde talis concessio non est alienatio, nec prohibita, ad quodcunque tempus fiat, & morte vasalli expirat, & redit ad illum, ad quem transitura fuisset, si in dotem data non esset, *Barbos. in Collect. hic num. 3.* post *Molin.* Putat tamen *Alex. de Nevo c. l. n. 7.* hoc speciale esse, ut possit feudum dari in dotem, vel donationem propter nuptias ad vitam ejus, cui datur.

Notandum 3. Ecclesia tenetur defendere dotes viduatum tanquam miserabilium personarum, non tamen contra justitiam, & in præjudicium, seu damnum alterius, quia etiam ratione causæ piæ, & favorabilis, non est violanda justitia, nec alteri inferenda injustitia, & juxta vulgatum illud, non est denudandum unum Altare, ut operiatur aliud, *Alex. de Nevo hic n. 3. & 4.*

Notandum 4. Maritus dat uxori donationem propter nuptias, uxor autem dat viro dotem, & ambæ pari passu ambulant; & sunt æquè favorabiles, exceptis casibus in Jure expressis, *Barbos. in Collect. in c. Etsi. 5. h. t. n. 3.*

§. V.

De restitutione dotis.

XXVI. Quæritur 1. Quando dos restitui debeat? Resp. si matrimonium ex licita causa separetur, dos est restituenda uxori, prout statuitur in *c. Mulieres. 1. h. t.* quod est desumptum ex Concilio » habito apud Wormatiam: ubi præcipitur, ut si » mulieres pro aliqua licita causa à propriis viris » fuerint separatæ, tota dos ipsis reddatur.

Ubi notandum 1. Quia dos est accessoria ad matrimonium, datur enim ad sustinenda onera illius, *c. Salubriter. 16. de usuris*; ideo dissoluto matrimonio, propter consanguinitatem, affinitatem, vel simile impedimentum Canonicum, quod ignorabatur subesse inter contrahentes, dos restitui debet mulieri, quia cùm inter illos non fuerit verum, & legitimum matrimonium, rectè præcipitur dos restitui, quippe quæ sine matrimonio consistere non potest, *Gl. hic* in casu, & *Abb. in princ.* quæ expositio etsi in se vera sit, non tamen congruit litteræ textûs, quia loquitur de illis *mulieribus, quæ à propriis viris sunt separatæ*, quæ verba non de putativis viris, qui proprii viri non sunt, sed de veris conjugibus sunt intelligenda, *Barb. hic n. 7.*

Notandum 2. Si quæratur, sitnè dos restituenda uxori, vel non? distinguendum est, utrùm culpâ mariti matrimonium judicio Ecclesiæ fuerit separatum, quoad torum, & mutuam cohabitationem: & tunc dos restituenda est uxori, qui est casus hujus cap. Vel an culpâ uxoris, ut si ipsa adulterium commisit; & tunc restitutio dotis ei fieri non debet, juxta *c. Plerumque. 4. h. t.* de quo infrà. Nam quando matrimonium, ob culpam uxoris, auctoritate Ecclesiæ fuit separatum, nec dos restitui debet à viro uxori, nec alimenta ipsi præstari, durante causâ divortii: si verò neque culpâ viri, neque uxoris divortium sit factum, & ad tempus tantùm; tunc etiam non debet uxori dos restitui; neque locum habet decisio hujus cap. Si denique perpetuum divortium sit factum, ex tacito pacto inter conjuges inito, tenetur quilibet eorum alteri restituere, quod ab eo accepit, *Barb. hic n. 5.*

XXVII. Notandum 3. Dos integra restitui debet uxori à marito, in casu hujus cap. Nam licèt aliàs maritus non teneatur restituere uxori ultra id, quod facere potest, *l. Maritum. 13. ff. solut. matrim. l. Non tantùm. 20. ff. de re judic.* Hoc tamen privilegium juris, quod maritus habet, ut si condemnetur ad restituendam dotem uxori, teneatur solùm dare, quatenus commodè facere potest, ne egeat, competit, non putativis, sed veris maritis, quia id concessum est ob reverentiam maritalem, *l. unic. §. Cùm autem, C. De rei uxor. act.* quæ nulla est in eo, qui nunquam fuit maritus, *Henric. Canis. in cit. c. 1. n. 2. h. t.*

Notandum 4. Quæ dicta sunt de restituenda dote, intelligi debent, si per errorem, & ignoranter matrimonium invalidum, ob impedimentum dirimens, sit contractum; tunc enim restitui debet, quidquid alter ab altero habuit. Si verò scienter contraxerunt, perdere debent, quidquid unus alteri dedit, idque fisco acquiritur, nisi per errorem, vel minorem ætatem excusentur, *l. Qui contra. 4. & Auth. Incestus C. de incest. nupt. Gl. hic V. Licita.*

Notandum 5. Non tantùm dos tota, si reddi possit, sed etiam fructus dotis restitui debent, *l. In condemnatione. 127. §. 1. ff. de R. I.* non tamen debent restitui, nisi illi fructus, qui ante matrimonium obvenerunt, quia illi augent dotem, non autem illi, qui post matrimonium obvenerunt, & non augent dotem, nec restituuntur, sed fiunt mariti propter onera matrimonii sufferenda, *l. Dotis. 7. in princ. ff. de jur. dotium Gl. hic V. Totam.*

XXVIII. Quæritur 2. An præter dotem, restitui debeant uxori etiam alia ejus bona? Resp. dissoluto matrimonio per divortium, non tantùm dos à viro restituenda est uxori, sed etiam ultra dotem, omnia bona, seu lucra, quæ constante matrimonio communiter acquisita sunt utrique conjugi, æqualiter inter eos sunt dividenda, prout statuitur in *c. Significavit. 2. h. t.* ubi habetur, quòd cùm » inter mulierem P. & virum H. quem ipsa loco viri » tenebat, divortium fuisset solemniter, seu publi- » cè celebratum (ex causa licita, & justa, *Gl. hic V.* » *Celebrato.*) dictus H. dotem ipsius mulieris detine- » bat, & reddere nolebat: quin imò etiam posses- » siones, seu bona, quæ ipsis, dum simul viverent, » communiter obvenerunt, quovis titulo, ipse vir » sibi soli vendicare, seu retinere nitebatur. Qua- » re mulier illa id conquesta est Papæ Urbano III. » qui mandavit quibusdam Judicibus à se delegatis, » ut si ita est, & nihil aliud obsistat, dictum H. ad » restitutionem dotis, & divisionem eorum, quæ » olim communiter habuerunt, per Censuram Ec- » clesiasticam compellant. »

XXIX. Notandum 1. Dissoluto matrimonio, ultra dotem, dimidia pars bonorum, quæ durante matrimonio ab utroque Conjuge sunt acquisita, mulieri

mulieri est restituenda, idque ratione tacitæ societatis intra eos initæ, per quam omnia bona toto tempore matrimonii acquisita, inter eos facta sunt communia. Id verò non ita accipiendum est, quasi jure communi inter conjuges contrahatur vera, & propria societas, per quam generaliter omnia bona, seu lucra, constante matrimonio, acquisita inter eos fiant communia: nam talis communicatio bonorum per modum contractûs societatis inducta, nullo Jure communi, nec Canonico, nec Civili, inter conjuges reperitur constituta, ut ex veriore, & receptiore sententia docet *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 1. num. 5.* & alii apud *Barbos. in Collect. hîc num. 5.*

Nec obstat textus hujus cap. in quo jubetur fieri divisio eorum bonorum, seu lucrorum, quæ durante matrimonio sunt acquisita. Nam est hîc sermo de bonis, quæ conjugibus communiter obvenerunt, vel quia constante matrimonio, marito, & uxori fuerunt donata, vel quia ambo fuerunt ab aliquo hæredes instituti, vel ambobus ab aliquo fuerunt res legatæ, vel quia ex utriûsque conjugis pecunia emptæ sunt &c. *Alex. de Nævo hîc n. 6. & Barb. in Collect. ibid. n. 6.* Unde in hoc c. non dicitur dari societatem inter conjuges, vel actionem pro socio eis competere, sed præcipitur divisionem bonorum fieri, quæ etiam, absque contractu societatis, per competentem actionem in rebus communibus à Jure conceditur, *l. Ut sit. 31. ff. Pro socio.* Nec obstat etiam *text. in c. Cùm societas. 17. caus. 27. q. 2.* ubi nuptiæ, seu matrimonium societas appellatur, quia non est talis societas, per quam communicantur bona, quales sunt civiles societates, sed matrimonium est societas, seu consortium omnis vitæ, & Divini, ac humani juris communicatio, *l. 1. ff de ritu nupt.* de qua etiam intelligi debet illud *Gen. c. 3. Mulier, quam dedisti mihi sociam, Barb. hîc n. 6.*

Notandum 2. Etsi dotis causa, si principaliter in judicium deducatur, ad Judicem sæcularem spectet, quia dos in se non est quid spirituale: si tamen accessoriè, videlicet ratione matrimonii dissoluti, vel dissolvendi, dos restitui petatur, etiam Judex Ecclesiasticus rectè aditur, cùm accessorium sequi soleat naturam sui principalis, *Reg. Jur. 42. in 6.* quamvis in casu hujus cap. pro restitutione dotis non fuerit actum judicialiter, sed per denuntiationem Evangelicam ad tollendum peccatum, *arg. c. Novit. 13. de Judic.* nam postquam divortium inter virum, & mulierem antè celebratum esset, liquidè apparebat, dotem à viro injustè detineri, & mediam partem bonorum communiter acquisitorum, durante matrimonio, uxori dandam esse; ideóque Papa mandavit, per Censuram Ecclesiasticam (quæ ob peccatum tantùm infertur) dotem restituendam esse, & mediam bonorum partem dividendam, ac dandam esse uxori, *Henric. Canis. in cit. c. 2. n. 3. h. t.*

XXX. Notandũ 3. Si in casu hujus cap. dominiũ dotis non fuit translatum in maritũ, quia matrimonium non fuit validum: vel si fuit translatum, quia matrimonium fuit validum, ac proinde dominium dotis fuit reversum ad mulierem post mortem mariti, illa debet recuperare suam dotem, nisi aliud obsistat, nempe consuetudo, quòd restitui non debeat, *Gl. hîc V. Non est aliud:* vel quia mulier dotem amisit propter adulterium, *c. Plerumque. 4. h. t.* de quo infrà. vel pactum hinc inde æqualiter factum, vel exceptio rei judicatæ, aut jurisjurandi opposita, *Hostiens. hîc in fine.*

Notandum 4. Secundùm consuetudinem quorundam locorum, vel etiam Constitutiones, seu Statuta, non solùm lucra, seu bona, constante matrimonio, inter veros conjuges acquisita, sed etiam inter putativos, qui bonâ fide contraxerunt, fiunt communia utrique conjugi, & soluto matrimonio, æqualiter sunt dividenda, ac si matrimonium tenuisset: alioquin verò de jure communi sola dos est uxori restituenda, quia omnia alia bona præsumuntur acquisita ex bonis, & industria mariti, ut in muliere evitetur suspicio turpis quæstûs, *l. Quintus. 51. ff. h. t. & l. Etiamsi. 6. in fine C. eod.* nisi ipsa mulier contrarium doceat, ac probet, id, quod acquisivit, ad se pervenisse titulo hæreditariæ successionis, vel legati, aut fideicommissi, vel ex contractu aliquo cum alio inito, quia per probationem contrariam eliditur, & cessat prior præsumptio; nam in certis non est locus conjecturæ, seu præsumptioni, *l. Continuus. 137. §. 2. in fine ff. de V. O. Abb. hîc in fine, & Alex. de Nævo n. 6. & 7.* sicut etiam Prælatus Ecclesiæ, siquid acquisivit, præsumitur intuitu Ecclesiæ, vel ex bonis illius acquisivisse, ne alioquin censeatur ex negotiatione, quæ Clericis prohibita est, acquisivisse, nisi Prælatus quoque probet, se ea aliunde acquisivisse, *Henric. Canis. hîc n. 1. & 2.*

XXXI. Quæritur 3. An Judex, qui cognovit de matrimonio, possit etiam, ac debeat simul de dote cognoscere? Resp. affirmativè, ut constat ex *c. De prudentia. 3. h. t.* Nam cùm Pontifex Clemens III. causam matrimonii inter H. & M. quibusdam Judicibus terminandam commisisset, illi, probatâ inter eos consanguinitate, sententiam divortii protulerunt; de dote autem, quam mulier à viro repetebat, nihil statuerunt. Quare Papa eisdem rescribit, quia illi, qui de matrimonio principaliter cognoverunt, etiam de dote, quæ est causa incidens, accessoriè cognoscere valuissent, & per sententiam causam definire debuissent: ideo mandat, ut prædictum H. monitione præmissâ, ad totam dotem dictæ M. (sicut justum fuerit, vel si nihil obsistat, quod impediat, *Gl. fin. hîc*) restituendam compellant.

XXXII. Notandum 1. Etsi causa dotis in se sit merè sæcularis, adeoque de illa principaliter cognoscere inter personas laicas spectet ad solos Judices sæculares: incidenter tamen, & accessoriè de ea cognoscere etiam Judex Ecclesiasticus potest, & præcipere, ac cogere, ut dos solvatur, quia qui cognoscit de principali, debet etiam cognoscere de accessorio, & incidenti. Ut si Judex Ecclesiasticus principaliter cognoscat de matrimonio, utrùm sit validum, an non: vel an adsint legitimæ causæ ad faciendum divortium inter conjuges veros, vel putativos, potest simul præcipere, ut dos solvatur marito, vel ut maritus eam restituat uxori (& quidem totam, si totam possit restituere, habitâ ratione, ne egeat, *Gl. fin. hîc*) *Molin. tract. 2. de justit. disp. 443. n. 2.*

Non obstat *cap. Causam quæ. 7. Qui filii sint legit.* ubi de causa legitimorum natalium principaliter agebatur coram Judice Ecclesiastico, virtute Rescripti Apo-

pti Apostolici, & accessoriè de restitutione terrarum, quibus altera pars fuerat spoliata: & tamen deciditur, Judicem Ecclesiasticum de sola quæstione legitimitatis posse cognoscere,& judicium de possessione terrarum Regi, seu Potestati sæculari esse relinquendum. Ad quod respondetur, etsi aliqui existimant,causam dotis etiam principaliter motam esse mixti fori, ita ut inter Judicem Ecclesiasticum, & sæcularem sit locus præventioni, & ideo potuisse Judicem Ecclesiasticum in hoc cap. de prædicta causa dotis cognoscere, & super ea pronuntiare: ut tamen rectius percipiatur verus intellectus, seu expositio *cit. c. De prudentia*, advertendum est, causam dotis, de qua hic agitur, non esse propriè incidentem, quasi ad decidendam causam principalem esset necessaria, sicut quæstio status, juxta *l. Quoties. 3. C. de Judic.* sed esse omninò dependentem ex valore matrimonii, vel nullitate: ac proinde ad Ecclesiasticum Judicem pertinet de ea cognoscere, juxta decisionem *cit. c. De prudentia.* Si verò principaliter agatur de dote inter laicos, ea causa ad Judicem sæcularem deferri debet, ut si soluto matrimonio, repetatur dos ab hæredibus uxoris, vel si constante matrimonio mulier agat contra maritum vergentem ad inopiam, & ab eo petat dotem, vel si à viro petatur dos tanquam promissa.

Ex quo patet, Judicem Ecclesiasticum, non ex alia ratione cognovisse de dote, quàm ratione incidentiæ, ut resolvunt DD. communiter apud *Barb. de Offic. Episc. alleg. 84. n. 29.* Neque etiam contrarium probatur ex *c. Per vestras. 7. h. t.* quia id loquitur de paupere, adeóque miserabili persona, de cujus causa posse Ecclesiasticos Judices cognoscere, omnes fatentur.

XXXIII. Quod verò attinet ad *cit. cap. Causam quæ. 7. Qui filii sint legit.* respondetur, causam dotis esse adeo conjunctam matrimonio, ut sine hoc dos consistere non possit, *l. 3. ff. de jure dotium*, ideóque Judex Ecclesiasticus, qui judicat matrimonium non valuisse, meritò & consequenter etiam judicare debet, dotem esse restituendam, quæ necessaria dependentia non reperitur in hæreditate, & multò minùs in restitutione terrarum, de qua in *cit. c. Causam quæ.* Et ob hanc connexionem necessariam matrimonii cum dote, etiam Judex Ecclesiasticus, qui matrimoniū nullum esse pronuntiavit, debet præcipere, ut dos restituatur, tanquam aliquid inseparabiliter connexum cum matrimonio, quia de connexis idem est judicium, *c. 3. de Constit. Barbos. c. l.*

XXXIV. Notandum 2. Si constante matrimonio mulier agat de dote, eámque petat, quia fortè maritus dissipat bona sua, & vergit ad inopiam, vel quia mortuus est, regulariter debet causa illa agi coram Judice sæculari, quia tunc causa dotis est principalis, quæ per se est temporalis, *Gl. hic V. Incidens*, licèt etiam favore matrimonii tunc coram Judice Ecclesiastico agi possit, *Hostiens. in cit. c. De prudentia prope finem.*

Notandum 3. Dispositio hujus cap. habet locum, non solùm quando plenariè, sed etiam summariè proceditur, quia etiam tunc Judex Ecclesiasticus, qui de causa principali summariè cognoscit, ut in proposito de matrimonio, rectè etiam pronunciabit super accessorio temporali incidenter moto, videlicet super dote, *Barb. in Collect. in cit. c. De prudentia. n. 3.*

Notandum 4. Quia mulier in casu *cit. c. De prudentia*, petebat sibi restitui dotem, tanquam accessoriam principali quæstioni, ideo debuerunt Judices delegati pronunciare super dote, non quidem auctoritate primi Rescripti, seu mandati, quia cùm hi Judices delegati semel officio functi sint super principali, desinunt esse Judices, sive bene, sive malè judicaverint, *l. Iudex. 55. ff. de re judic.* sed auctoritate posterioris mandati, sive *cit. c. De prudentia*, procedere debent; quia cùm tunc nihil statuerint de accessorio, sive dote, non videtur, quòd per primas litteras procedere possint super accessorio, nempe dote, *Gl. hic V. Incidens in fine.* Potest autem dos peti propriâ actione, videlicet condictione, sine causa, *l. fin. ff. de Condict. sine causa*, quæ cùm omnino distincta sit à causa matrimonii, rectè coram iisdem Judicibus proponitur, *Henric. Canis. in cit. c. De prudentia. h. t. n. 2.*

§. VI.

De amissione dotis propter adulterium uxoris.

XXXV. De hac agitur in *cap. Plerumque. 4. h. t.* ubi Clemens III. ita rescribit: si mulier, ob „ causam fornicationis, (quod est nomen genera- „ le continens in se adulterium, & omnem illicitum „ coitum, *c. 2. §. Cùm ergo caus. 36. q. 1.*) judicio „ Ecclesiæ, aut propriâ voluntate à viro recesserit, „ nec reconciliata postea eidem fuerit, dotem, vel „ dotalitium repetere non valebit. „

XXXVI. Notandum 1. Mulier propter adulterium amittit dotem, eámque vir lucratur, ut ex hoc cap. probat *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. §. 6. n. 1. Sanch. l. 10. disp. 8. n. 2. Farinac. in praxi crimin. p. 5. q. 142. n. 1. & seqq.* & alii communiter. Ratio est, quia per adulterium infertur conjugi innocenti gravis injuria, & ideo in pœnam uxoris delinquentis, statuitur, ut uxor adultera, præter alias pœnas, amittat dotem, & maritus illam lucretur, *Auth. Vt liceat matri, & aviæ &c. §. Quia plurimas coll. 8.*

XXXVII. Porro hæc Constitutio, quòd mulier amittat dotem propter adulterium, extenditur 1. etiam ad privationem donationis propter nuptias, *Clarus libr. 5. sentent. §. Adulterium. num. 12.* Extenditur 2. Quòd uxor adultera, propter adulterium, non solùm amittat dotem, sed etiam bona paraphernalia, quæ habet, præter dotem, ad quæ restituenda uxori tenetur maritus, *Gl. hic V. Dotalitium, Covarr. c. l. num. 2. Clarus c. l. n. 15.* & alii. Verùm *Abb. in cit. c. Plerumque hic n. 8.* ait, appellatione dotis, vel dotalitii, in propria significatione, non venire bona paraphernalia, quia in materia pœnali verba non debent extendi, sed potiùs restringi. Unde ipse per dotalitium hîc intelligit pretium, seu æstimationem dotis, ita quòd mulier adultera dotem perdat, vel ejus pretium, seu æstimationem, ut quia dos data est in iis rebus, quæ numero, mensurâ, vel pondere, constant, vel cùm res æstimatæ datæ sunt in dotem, ac proinde cùm hîc dicitur, *quòd mulier dotem, vel dotalitium repetere non vale-*

valebit, intelligi debeat per dotem res ipsa dotalis, per dotalitium ipsius pretium, sive æstimatio, quæ expositio videtur probabilior, *Henric. Canis. hic num.* 3.

Extenditur 3. Quòd mulier propter adulterium perdat dotem, eáque viro acquiratur, non solùm, si sit vera uxor, sed etiamsi putativa solùm, quia matrimonium est nullum, propter impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, vel aliud dirimens, ut docet *Covarr. c. l. num.* 1. *Clarus cit. §. Adulterium. n.* 14. *Farinac. in praxi crim. p.* 5. *q.* 142. *n.* 16. & alii. Nam quamvis tale matrimonium sit nullum, adeoque non possit dici revera esse commissum adulterium à muliere: considerari tamen hîc debet status matrimonii, qui erat tempore commissi criminis, saltem putativè, & prava intentio ipsius mulieris, quæ, postquam declaratum fuit matrimonium nullum, excusari non potest, nec postquam per sententiam dote privata fuit, eam repetere potest, *Clarus c. l. n.* 14.

XXXVIII. Notandum 2. Quando vir, post commissum ab uxore adulterium, sciens tacuit, uxorem in domo retinuit, eíque ut conjugi cohabitavit, & reconciliatus fuit: tunc censetur actionem, quam habebat ad petendum divortium, & privationem dotis, tacitè remisisse, prout colligitur ex *cit. c. Plerumque*, argumento à contrario sensu ducto ex illis verbis: *nec reconciliata postea fit eidem*, *Sanchez cit. dis.* 8. *n.* 21. *Farinac. cit. q.* 142. *num.* 68. & alii apud ipsum, ubi *n.* 69. addit, id procedere, etiamsi reconciliatio sit secuta post cœptum judicium super amissione dotis, imò etiam post latam sententiam.

Notandum 3. Si è converso maritus commisit adulterium, uxor quoque recuperat dotem, & lucratur donationem propter nuptias, *l. Consensu.* 8. *§. Si qua igitur*, *& §. Si verò causam. C. De repudiis*, *Auth. Ut liceat matri &c. §. Quia plurimas*, *Farinac. c. l. n.* 35. Ipsa verò uxor, etsi accusata de adulterio, dotem amittat, potest tamen contra virum excipere de eodem adulterio, & sic unius adulterium cum altero compensatur, *Farin. c. l. n.* 39.

Notandum 4. Quando maritus consensit in adulterium uxoris, & multò magis si ipse leno extitit, & illam prostituit, tunc non lucratur dotem, & si conventus ab uxore excipiat de adulterio, ipsa replicabit de lenocinio, *l. Cùm mulier.* 47. *ff. solut. matr. Farin. c. l. n.* 79.

XXXIX. Notandum 5. Si maritus, & uxor habeant liberos ex eodem, vel alio matrimonio, tunc maritus non lucratur dotem, nec uxor donationem propter nuptias, sed ista reservantur liberis adulteræ, post mortem uxoris: nam dum vivit maritus, ad ipsum usufructus pertinet, *Farinac. c. l. n.* 93. *&* 95.

Notandum 6. Propter adulterium uxor amittit dotem, non ipso jure, sed per sententiam Judicis, de quo videri possunt, quæ tradit *Sanch. cit. dis.* 8. *n.* 13. Et hinc ante sententiam Judicis, non tenetur uxor adultera restituere dotem in conscientia, sed potest uti jure retentionis.

Notandum 7. Uxor, propter adulterium, dotem amittit, quando propriâ voluntate, & absque alia justa causa, nisi quòd virum timet, propter commissum adulterium, ab ejus domo recessit, *cit. c. Plerumque*, ibi: *aut propriâ voluntate à viro recesserit*, *Sanch. cit. dis.* 8. *num.* 13. *Versic. Sed huic doctrinæ.* Secus, si recessit à domo viri, non suâ propriâ voluntate, sed viri, qui eam ejecit è domo propter fornicationem, seu adulterium; tunc enim dotem non amittit, *Gl. in cit. c. Plerumque. V. Propriâ voluntate*, *Farin. c. l. n.* 29. *&* 30.

§. VII.

An viro, qui ad inopiam vergit, petenti dotem ea tradenda sit sub cautione?

XL. De hac quæstione agitur in *c. Per vestras.* 7. *h. t.* ubi talis casus proponitur: Raynaldus certam quandam pecuniæ summam promiserat Herennio pauperi in dotem, nomine uxoris suæ. Ille conventus super ea re coram delegatis S. Pontificis, ut dotem solveret, duplicem exceptionem opposuit, unam, quòd Herennius uxorem suam à se repulerat, (& ideo audiri non debuit, nisi priùs ipsam restitueret, *c. Ex conquestione.* 10. *de restit. spoliat. & c. ult. de ord. cognit. Gl. hîc V. Repulerat.*) aliam item exceptionem opposuit, quòd Judices delegati, tacitâ veritate, essent impetrati. Idque ex eo constabat, quia cùm aliâ vice, coram Consulibus Civitatis Genuensis, super eâdem dote quæstio mota esset, ipsi pronunciârunt, ut quia idem Herennius ad inopiam vergere videbatur, dos non assignaretur eidem, nisi idoneam cautionem præstaret, dotem uxoris salvam fore. Itaque delegati Judices præceperunt, ut Herennius ita caveret, & uxorem suam reciperet. Sed quia is idoneè cavere non potuit, consultus S. Pontifex Innocentius III. rescribit: Cùm satis possit ei modicum dotis credi, cui corpus uxoris est creditum; ideo mandat dicto Herennio dotem assignari, isque eam, quam posset, cautionem præstet: vel saltem ut alicui mercatori dos committatur, & Herennius interim partem honesti lucri ex illa percipiat, pro sustinendis matrimonii oneribus, ne occasione dotis detentæ, uxor dimissa à viro, vel etiam vir eam dimittens reatum adulterii incurrat.

XLI. Pro explicatione hujus cap. notandum 1. Ecclesia, sive Judex Ecclesiasticus potest se ingerere, sive de dote cognoscere, non solùm in favorem viduarum, ut in *cap. Nuper.* 6. *h. t.* sed etiam in favorem mariti petentis dotem sibi promissam, ut colligitur ex hoc cap. quamvis etiam dici possit, quòd iste actor fuerit pauper, & miserabilis persona, & ideo potuit convenire alium coram Judice Ecclesiastico, *c. Super quibusdam.* 26. *in fine de V. S.* Reum autem conventum fuisse laicum, patet ex eo, quòd priùs conventus fuerat coram Consulibus Civitatis Genuensis, *Abb. hîc n.* 3. *Alex. de Nevo n.* 2.

Notandum 2. Licèt ex hoc cap. colligi videatur, uxorem à marito expelli posse, & separari à conjugali consortio, & cohabitatione, si dos promissa soluta non fuerit, ex qua ferre debet onera matrimonii, *c. Salubriter.* 16. *de usuris.* ac proinde potest ea nolle sustinere, si non habeat, unde emolumenta sumat, ut docet *Abb. in cit. c. Per vestras. n.* 4. *Alex. ibid.*

ibid. num. 5. Contrarium tamen rectiùs dicitur, ut docet *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 7. in princ. n. 2. Molin. tr. 2. de just. disp.* 425. *n.* 4. *Sanch. l. 9. de matr. disp.* 5. *n.* 17. & alii apud ipsum. Idq́ue probatur primò, quia jus cohabitandi non oritur ex solutione dotis, sed ex lege naturali, & Divinâ, & ex ipso contractu matrimonii, sicut & obligatio reddendi debitum conjugale: quemadmodum ergo ob non solutam dotem vir non eximitur ab obligatione reddendi debitum, ita nec liberatur ab obligatione cohabitandi uxori. Secundò Christus *Matth.* 5. prohibuit, ne dimittatur uxor, exceptâ causâ fornicationis: non solutio autem dotis non numeratur inter causas divortii in *c. Porro.* 3. *de divort.* Tertiò, quia dos datur ab uxore, ut uxor ex ea alatur; at verò finis præcipuus cohabitationis est, non ut uxor à viro alatur, sed ut conjuges mutua obsequia sibi præstent, ad generationem prolis, & commodam ejusdem educationem, qui finis non cessat, etiamsi dos non solvatur, adeoque etiam non cessabit obligatio cohabitandi. Neque verò in *cit. c. Per vestras*, dicitur, quòd liceat uxorem domo expellere, ob dotem non solutam: sed suppositâ expulsione uxoris, sive justâ, sive injustâ, respondet Papa ad principalem quæstionem de cautione dotis præstanda, nec nè: neq; verò in casu hujus cap. uxor petiit se restitui ad cohabitandum; si enim id petiisset, ante omnia restituenda fuisset, *Sanch. cit. loc. n.* 18. *Barbos. hic n. ult.* Neque etiam obstat, quòd vir sine dote non obligatur ad subeunda onera matrimonii, quia ad hoc dos ei datur, *l. Pro oneribus.* 20. *C. de jure dot.* Sed respondetur, etsi vir ob dotem promissam non solutam, possit uxori alimenta negare, nec teneatur eam alere: non tamen ob dotem non solutam, potest ei denegare cohabitationem, adeoque neque illam ob hanc causam expellere ex domo, quia ad cohabitandum obligatur, ex vi contractûs matrimonialis, quo uxorem individuam sibi vitæ sociam conjunxit, *Sanch. c. l.* Unde Jura eximunt quidem maritum ab onere alendi uxorem, ob dotem promissam non solutam: non tamen eximunt ab obligatione cohabitandi, quia ea non pendet à dotis solutione, *Sanch. c. l. n.* 18. *in fine.*

XLII. Notandum 3. Si maritus vergat ad inopiam, etiam sine culpa sua, potest uxor agere ad dotem, eámque petere, prout sumitur ex hoc cap. & *l. Si constante.* 24. *in princ. ff. solut. matrim.* & tradit *Abbas hic n.* 12. Idémque est, si maritus incipiat dissipare bona sua, iísque malè uti, *cit. l. Si constante,* & *l. ubi adhuc.* 29. *C. de jure dot.* potéstque his casibus uxor non solùm agere contra maritum, & repetere dotem, sed etiam, & multò magis contra eum excipere petentem dotem, ut in hoc cap. quia Jus timet, ne in his casibus dos consumatur. Similiter etiam potest uxor, in his casibus, agere contra maritum ad donationem propter nuptias à marito ei factam petendam, *cit. l. ubi adhuc. C. de jure dot. Abb. in cit. c. Per vestras n.* 12. *h. t.*

Notandum 4. dos non debet tradi viro ad inopiam vergenti, nisi cautionem idoneam præstet de dotis securitate, scilicet per fidejussores, vel pignora: si tamen talem cautionem præstare non possit, sufficit, ut præstet, quam potest, ut habetur in hoc c. scilicet juratoriam, *Gl. hic V. Quam potest.* Veruntamen *Abb. hic* ait, quòd hoc non potest intelligi de cautione juratoria, quia illam potest quilibet præstare, quantumvis sit pauper: hìc autem dicitur, exigi à marito cautionem, qualem potest præstare, ergo supponitur, illum præstare debere cautionem talem, qualem præstare potest, pro qualitate bonorùm suorum. Unde licèt aliàs non possint fidejussores intervenire pro dote restituenda, ne oriatur perfidia inter conjuges, *tot. tit. C. Ne fidejussores dotium dentur*; id procedit, nisi maritus vergat ad inopiam; tunc enim licitè possunt intervenire fidejussores pro dote ab ipso solvenda, & restituenda, *Abb. hic n.* 13. ubi ait, quòd in casu hujus cap. si maritus potuisset præstare cautionem fidejussoriam, vel pignoratitiam, fuisset obligatus ad illam præstandam, & sic potuisset intervenire fidejussor pro dote restituenda.

XLIII. Notandum 5. Si maritus sufficientem cautionem præstare non possit, tum conceditur, ut dos apud mercatorem aliquem deponatur, à quo maritus tantum lucri honesti accipiat, quantum ad sustinenda onera matrimonii est necessarium, ut habetur in *cit. c. Per vestras h. t.* Sed jam hìc quæritur, quo pacto fieri debeat, ac licitè possit talis depositio dotis apud mercatorem? *Io. Andr. hic n.* 6. ait, quòd mercator cavebit de dote integraliter restituenda, & de certa parte lucri reddenda, ita ut compensato lucro cum damno, de eo quod superest ex lucro, solvatur marito pro oneribus matrimonii sustinendis, *§. De illa Instit. de Societat.* Verum clariùs hoc explicat *Alex. de Nævo in cit. c. Per vestras. n.* 11. Nam vel quæritur, an liceat, propriâ auctoritate, deponere pecuniam dotalem apud mercatorem, ut salvâ summâ capitali, ex ea percipiatur honestum lucrum: & hoc non licet, sed esset usura, quia quando duo simpliciter contrahunt societatem, videtur actum, ut damnum, & lucrum utrinque æquale sit, *l. Si non fuerint.* 29. *§. Aristo. ff. Pro socio,* ubi dicitur, societatem talem iniri non posse, ut alter lucrum tantùm (scilicet totum) alter damnum tantùm sentiret. Neque verò in hoc c. contrarium deciditur, quia non dicitur, quòd Capitale debeat esse salvum. Vel quæritur, an Judex, cujus arbitrio, & auctoritate dos, seu pecunia dotalis committitur mercatori, seu penes eum deponitur, possit hoc facere: & hoc est licitum, quia Judex hoc facit, auctoritate hujus Canonis, ad conservandam pecuniam dotalem, & ut provideatur viro sustinenti onera matrimonii, ne occasione dotis detentæ, uxor à viro dimissa, vel vir dimittens in adulterium incidat, ut habetur in textu, ubi etiam mandatur, & commissio fit Judici de dote deponenda apud mercatorem, *Alex. hic n.* 12. *in fine.* Porro licèt in *cit. c. pen.* de solo lucro mentio fiat, idem tamen de damno proportionaliter intelligendum est, quia honestum lucrum dici non potest, quod ab eo prætenditur, qui nullum damnum sentit, seu subit, juxta *l. Cùm duobus.* 52. *§. Damna. ff. Pro socio. Barb. in Collect. ibid. §. Mercatori in fine.*

Notandum 6. in *cit. c. pen. h. t.* statuitur, alternativè, & sub disjunctione, ut vel maritus, sub cautione, quam præstare potest, reddat dotem uxori eam repetenti: vel ut dos deponatur apud mercatorem. Idq́ue relinquendum est arbitrio Judicis, ita ut si videat sufficere cautionem, eam fieri jubeat; si verò videat non satis esse cautum doti uxoris, faciat

eam

eam deponi apud mercatorem, *Abb. hic num.* 14. quia in alternativis optio datur Judici, nisi verba dirigantur ad partem, ut notat *Abb. in c. A crapula.* 14. *num.* 4. *de vita, & honest. Cleric.* Plura de dote videri possunt apud Legistas, ad quos hæc magis pertinent.

TITVLVS XXI.
DE SECVNDIS NVPTIIS.

I.

Quia dissoluto primo matrimonio, solet fieri transitus ad secundum, ideo subijcitur iste Titulus de secundis nuptijs. Non tantùm autem secundæ nuptiæ approbantur ab Ecclesia: sed etiam tertiæ, quartæ, & ulteriores, ita ut non solùm bigamus, sed etiam trigamus, & octogamus quis fieri possit, *c. Aperiant.* 11. *&* 2. *seqq. caus.* 31. *q.* 1. Idque constat ex *c.* 7. *ad Roman.* ubi dicitur: *quæ sub viro est mulier, obligata est legi: si autem mortuus est vir ejus, soluta est à lege viri: &* 1. *Cor.* 7. *si dormierit vir ejus, liberata est, cui vult, nubat.* Ratio est, quia cùm primæ nuptiæ sint per mortem penitus dissolutæ, nullum possunt aliis nuptiis legitimè ineundis impedimentum præstare, *Sanch. libr.* 7. *de matr. disp.* 81, *n.* 2.

§. I.

An coniux dubius de morte alterius coniugis possit transire ad secundas nuptias?

II. De hac re agitur in *c. Dominus.* 2. *h. t.* Nam » cùm quidam Christiani in captivitate Saracenorum constituti, nondum habitâ de obitu sui conjugis certitudine, secundas nuptias contraxissent, rescribit S. Pontifex Lucius III. ut nullus deinceps ad secundas nuptias transire præsumat, nisi priùs ei constet de morte conjugis ejus. Si verò aliquis, vel aliqua id non servavit, & de morte prioris conjugis adhuc dubitet, ei, quæ sibi nupsit, debitum non deneget postulanti: sed ipse nullatenus illud exigat. Quòd si postea priorem conjugem adhuc vivere constiterit, relictis adulterinis complexibus, ad priorem conjugem revertatur. Idque etiam statutum habetur in *c. In præsentia.* 19. *de sponsal. supr. Tit.* 1. Et ratio est, quia matrimonium semel legitimè contractum inter Christianos, cùm sit Sacramentum, nonnisi morte dissolvitur, *c.* 1. *&* 2. *caus.* 32. *q.* 7.

III. Notandum 1. Captivus apud hostes potest contrahere matrimonium: nam quamvis matrimonium requirat maximam libertatem, contractum tamen à captivo, seu incarcerato valet, si vis non inferatur in contrahendo matrimonio, & multò magis alii contractus initi ab incarcerato, ut patet ex hoc cap. ubi Papa permittit captivis apud Saracenos detentis matrimonio copulari, *Sanch. l.* 4. *de matr. disp.* 12. *n.* 7. Idque procedit, etiamsi captivus sit servus, quia servitus nihil obstat contrahendo matrimonio, *Abb. hic n.* 3.

Notandum 2. Ob solam absentiam conjugis, quantumvis diuturnam, non dissolvitur matrimonium, nisi constet de morte conjugis absentis, nec potest conjux ad aliud matrimonium transire, nisi habitâ certitudine de morte conjugis alterius. Quòd si tamen conjux dubius de morte prioris conjugis, de facto aliud matrimonium contraxit, nullo modo potest petere debitum, quia qui dubitat, an sit legitimus conjux, exigendo debitum, cum tali dubio, facit contra propriam conscientiam, quam habet ex probabili causa, *c. Inquisitioni.* 44. *in fine de sent. excomm. Gl. hic V. Nullatenus*: neque potest quis uti re, de qua dubitat, an sit sua. Tenetur tamen reddere debitum ei, qui bonâ fide contraxit; non enim debet justâ suâ possessione privari ob malam fidem alterius, quamdiu non constat, matrimonium fuisse nullum: nemo enim debet jure suo, sine sua culpa, privari, *c. Discretionem.* 6. *de eo, qui cogn. consang. &c. Sanch. l.* 2. *de matrim. disp.* 42, *n.* 2. *&* 4. Porro si quis dubitet, an prior conjux adhuc vivat, vel an obierit, non ideo matrimonium statim est dissolvendum, quia in *cit. c.* 2. *h. t.* dicitur, sic dubitantem teneri reddere debitum, quod est actus matrimonii, non autem posset reddere, si matrimonium esset irritandum: deinde quia ibi, & in *c. In Præsentia.* 19. *de sponsal.* deciditur, non licere ad alias nuptias transire, donec constet de priorum dissolutione, ergo dum dubium est, an tale matrimonium sit validum, non debet dissolvi, aliàs non posset reddere debitum, *Sanch. cit. disp.* 42. *n.* 5. si denique uterque malâ fide contraxit matrimonium dubitans de impedimento dirimente, neuter potest petere, nec reddere debitum, quia uterque malâ fide contraxit, adeoque est possessor malæ fidei, *Sanch. c. l. n.* 8.

IV. Notandum 3. Etsi quis à principio, bonâ fide, contraxit matrimonium, postquam tamen certior factus est de vita prioris conjugis, adulterium committit, nisi secundam uxorem statim dimittat, quamvis ab initio in dolo non fuerit, ut constat ex *cit. c,* 2. *in fine h. t.* & tradit *Abb. ibid. n.* 5. *& Alex. de Nævo n.* 6. Cæterùm non debet Judex Ecclesiasticus mulieri, vel viro concedere facultatem transeundi ad secundas nuptias, nisi per certum nuntium constiterit de morte prioris conjugis, etiamsi per XV. annos, vel plures, abfuerit. *Reginald.* apud *Barb. in cit. c.* 2. *num.* 4.

Notandum 4. Si compertum fuerit, mulierem duos viros simul habere: tunc ea primo viro restitui debet, & si ad eum redire recusaverit, excommunicanda est, donec redeat, *Farin. in praxi crim. p.* 5. *q.* 140. *n.* 32. & alii apud ipsum, ubi addit, idem esse de viro habente duas mulieres. Porro plura de hac re, qualis certitudo sit necessaria de morte prioris conjugis, ut transire liceat ad alias nuptias dicta sunt suprà *Tit.* 1. *sec.* 5. §. 2. *à n.* 131. usque ad *n.* 135. inclusivè hoc libr.

§. II.

An si mulier, post mortem viri, transeat ad secundas nuptias intra annum luctûs, incurrat infamiam, vel alias pœnas Juris?

V. De hac quæstione agitur in duobus capp. *h. t.* » Inprimis in *cap. Super illa.* 4. ubi consultus Pontifex Urbanus III. an mulier possit, sine infamia, » nubere, infra tempus luctûs secundùm leges de- » finitum (in *l.* 1. *ff. De his, qui not. infam. & l.* 1. *C.* » *de secund. nupt.*) Respondet Papa, cùm Apostolus » dicat: *mulier viro suo mortuo, soluta est à lege viri* » *sui, in Domino nubat, cui voluerit*, per licentiam, » & auctoritatem Apostoli, ejus infamia aboletur: » quæ licentia intelligitur intervenire, eo ipso, » quòd non prohibetur, *Gl. fin. hîc.*

VI. Similiter in *c. Cùm secundùm.* 5. *& ult. h. t.* » rescribit S. Pontifex Innocentius III. ob causam » in priore cap. expressam, mulierem non debere le- » galem infamiam sustinere (quam infligit lex ei, » quæ nubit infra annum) quia licèt post viri obi- » tum, infra tempus luctûs (scilicet infra anni spa- » tium) nubat, concessâ sibi tamen ab Apostolo u- » titur potestate: cùm in his (scilicet matrimoniis » contrahendis) Leges seculares non dedignentur » SS. Canones imitari.

Hinc patet, etsi secundùm Leges Civiles, mulier, quæ nubit intra annum primum post obitum viri, fiat infamis, ut infrà dicetur; non tamen de Jure Canonico, secundùm quod permittitur mulieri, ut statim marito mortuo, liberam habeat potestatem nubendi alteri, absque ulla infamiæ nota, idque probatur auctoritate Apostoli ex *c.* 7. *Ad Roman. &* 1. *Cor.* 7. allegatâ in *cit. c. pen. & ult. h. t.*

VII. Jam ergo pro declaratione utriusque hujus cap. quæritur 1. Quæ sint pœnæ Jure Civili statutæ in fœminas viduas transeuntes ad alias nuptias intra annum luctûs? Resp. plures sunt hujusmodi pœnæ. Prima est, ut vidua nubens, intra annum à die mortis viri computandum, efficiatur infamis, *l.* 1. *in princ. C. h. t.* Idque statutum, ut evitetur turbatio sanguinis per secundum matrimonium, & incertitudo prolis, fortè enim mulier illa ex priore marito concepit, *l. Liberorum.* 11. *ff. De his, qui not. infam.* quæ ratio cessat in marito; ideóque nulla infamia in eum, quocunque tempore, post mortem prioris conjugis, ad alias nuptias transeat, est statuta, *Canis. in cit. c. pen. n.* 1. *h. t.* Secunda pœna est, ut secundo viro non possit dare in dotem, nec in ultima voluntate, ultra tertiam partem bonorum suorum, *cit. l.* 1. imò nec inter vivos ultra donare, *Gl. ibid. V. Testamento.* Tertia pœna est, ut sit expers cujuscunque hæreditatis, legati, fideicommissi, supremâ voluntate relictorum, vel mortis causâ donationis, *cit. l.* 1. *C. eod.* Quarta pœna est, privatur mulier nubens infra annum, omnibus relictis à viro in ultimâ voluntate, quoad proprietatem, & usumfructum, *cit. l.* 1. Quinta pœna est, tenetur dare medietatem bonorum filiis prioris matrimonii, *l. Siqua mulier.* 4. *C. Ad SC. Tertull.* Plura de his videri possunt apud *Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 87.

VIII. Quæritur 2. An prædictæ pœnæ statutæ in fœminas secundò nubentes, intra annum luctûs, non solùm infamiæ, sed etiam aliæ sint correctæ Jure Canonico? Resp. affirmativè, adeoque potest vidua, post mortem mariti, impunè transire ad secundas nuptias quocunque tempore, idque probatur ex *cit. c. ult. h. t.* in quo, etsi solius infamiæ mentio fiat, ratio tamen ibi expressa etiam omnes alias pœnas comprehendit, nempe quia concessâ sibi ab Apostolo utitur potestate: neque enim æquitas Canonica permittit, ut mulier, dum rem licitam facit, & suo jure utitur, puniatur. Voluit etiam Jus Canonicum consulere libertati matrimonii, & dare potestatem viduæ transeundi ad alias nuptias ad vitandam innocentiam; posset enim accidere, ut vidua nollet intra illum annum nubere, ob pœnarum timorem, & tamen gravibus tentationibus carnis vexaretur, iisque frequenter succumberet, *Sanch. cit. dis.* 87. *n.* 23. Quare cùm prohibitio matrimonii intra annum luctûs sit abrogata, auctoritate S. Pauli, consequenter etiam pœnæ omnes ei annexæ pariter sunt abolitæ, cùm sublato principali, etiam accessorium censeatur abolitum, *Reg. Jur.* 42. *in* 6.

IX. Quæritur 3. quæ sint pœnæ Jure Civili decretæ, in favorem filiorum prioris matrimonii, si vidua transeat ad secundas nuptias, per quas hîc intelliguntur non solùm secundæ, sed etiam tertiæ, & ulteriores nuptiæ, ut constat ex *l. Cum aliis.* 4. & ibi *Gl. V. Suscepta viro. C. h. t.* Resp. Prima pœna est, conjux transiens ad secundas nuptias amittit proprietatem omnium bonorum, quæ à conjuge defuncto acquisivit, eáque acquiruntur filiis prioris matrimonii, solo usufructu retento, etiamsi post tempus luctui statutum transierit, *l. Feminæ.* 3. *C. h. t. Sanch. l.* 7. *de matr. dis.* 88. *n.* 2. Secunda pœna est, quòd vidua secundò nubens non potest marito in dotem dare, nec alio titulo ei relinquere plus, quàm dederit uni ex filiis prioris matrimonii, cui minus reliquit, *l. Hac edictali.* 6. *in princ. C. eod. Sanch. c. l. n.* 3. Tertia pœna est, quòd vidua secundò nubens amittat tutelam filiorum, *l. fin. & Auth. Sacramentum. C. Quando mulier tutel. Offic. &c. & Auth. Ut fine prohibit. matres.* §. *Quia verò coll.* 7. de qua plura *Sanch. c. l. n.* 4. & pluribus *seqq.* Quarta pœna est, si vidua tutrix filiorum, contra juramentum præstitum non contrahendi secundas nuptias in susceptione tutelæ, ad illas transierit, antequam à Judice tutelam filiis petat, & rationem reddat susceptæ tutelæ, & exolvat, quidquid debuerit, omnes pœnas incurrit, quæ Jure sunt statutæ in mulierem secundò nubentem, intra annum luctûs, ut decernitur in *Auth. De nuptiis.* §. *Si autem tutelam. c.* 40. *coll.* 8. *& Auth. Eisdem pœnis. C. De secundis nuptiis, Sanch. cit. dis.* 88. *n.* 13. Quinta pœna est, si mulier relicta sit à viro executrix Testamenti, amittit illud munus, si ad secundas nuptias transeat, quia officium Tutelæ, & executionis Testamenti æquiparantur, *Sanch. cit. dis. n.* 14. Sexta pœna est, quamvis filii apud matrem viduam educari debeant, *l.* 1. *C. Ubi pupilli educ. deb.* eo tamen jure privatur, si transeat ad secundas nuptias, *Sanch. c. l. n.* 16. & pluribus *seqq.* Plures alias pœnas refert idem *Sanch. c. l. n.* 22. & pluribus *seqq.* quarum tamen quædam incertæ sunt, nec satis probari possunt.

X. Quæritur 4. An pœnæ in favorem filiorum prioris

prioris matrimonij Jure Civili statutæ in viduas secundò nubentes, post annum luctûs, sint correctæ per Jus Canonicum? Resp. non esse correctas, quippe quæ in favorem filiorum sunt statutæ, adeóque servandas esse in utroque foro, *Sanch. cit. dis. 88. n. 39.* & alij apud ipsum. Ratio est, quia hujusmodi pœnæ non sunt merè pœnæ, sed potiùs provisio, seu dispositio Juris, in favorem filiorum; quia sæpissimè contingit, ut parentes post transitum ad secundas nuptias, amore posterioris conjugii allecti, odio prosequantur filios prioris matrimonii, ideóque illos, in quantum possunt, bonis privare volunt, ut ea relinquant posteriori conjugi. Plures alias quæstiones circa hanc materiam fusè tractat *Sanch. l. 7. dis. 89. & 2. seqq.* quæ apud ipsum legi possunt.

§. III.

An secundæ nuptiæ sint benedicendæ, & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens?

XI. Præmittendum 1. Benedictiones nuptiarum convenientissimè ab Ecclesia adhibentur. Unde Concilium Tridentinum *Sess. 24. de matr. can. 11.* eos, qui benedictiones, & alias cæremonias in nuptiis adhiberi consuetas damnant, anathemate ferit. Sunt autem eæ institutæ, tum ad Sacramenti honorem, & dignitatem, tum ad actus matrimonii ritè peragendos, & ut in iis appetitus carnis refrænetur, *Sanch. l. 7. de matr. dis. 82. n. 1.*

Præmittendum 2. Præterea idem Concilium *Sess.* » *24. c. 1. de reform. §. Præterea.* inprimis hortatur, » ut conjuges, ante benedictionem Sacerdotalem in » templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent, statuítque, benedictiones has à proprio » Parocho fieri debere: neque à quoquam alio, nisi » à proprio contrahentium Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad prædictam benedictionem faciendam, alii Sacerdoti concedi posse, non obstante quâcunque consuetudine etiam immemoriali (quæ potiùs corruptela dicenda est) vel privilegio. Quòd si quis Parochus, vel alius Sacerdos, sive regularis, sive sæcularis sit, etiamsi id ex » privilegio, vel immemoriali consuetudine, licere » contendat, alterius Parochiæ sponsos, sine illorum Parochi licentia, matrimonio conjungere, » aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, à quo benedictio suscipienda erat, absolvatur. Potest autem hanc benedictionem impertire Parochus, sive viri, sive mulieris, quia eodem verborum tenore in Trident. *c. l.* exigitur, ut proprius Parochus intersit matrimonio, & ut benedictionem conferat, sicut ergo ad prius sufficit Parochus utriúsque contrahentis, ita & ad posterius, *Sanch. c. l. n. 4.*

Præmittendum 3. Est autem præceptum recipiendi benedictiones has nuptiales, ut colligitur ex *c. Nostrates. 3. & c. Sponsus. 5. caus. 30. q. 5.* Idque approbat Ecclesiæ consuetudo, juxta quam sponsi in omnibus Diœcesibus compelluntur benedictiones nuptiales recipere, quod non posset fieri, si solùm esset consilium, ut fatentur omnes DD. apud *Sanch. cit. dis. 82. n. 6.* ubi addit, esse peccatum mortale, si ex contemptu omittantur, qui tunc fieri censetur, quando quis omitteret has benedictiones, quia eas nihili facit, ac si essent res viles, & vanæ; quamvis aliàs probabiliter secundùm se, non sit peccatum mortale, si ex mera negligentia omittantur, quia non sunt Sacramentum, sed Sacramentale quoddam, nec tanti momenti, quanti sunt Sacramentalia, quæ præmittuntur ante Baptismum, *Sanch. c. l.* His præmissis.

XII. Quæritur nunc, an secundis nuptiis sit impertienda benedictio, & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens? De utraque hac quæstione extant duo Capitula in hoc Titulo. Et inprimis in *c. Capellanum. 1.* statuitur, secundas nuptias non » esse benedicendas, & benedicentem puniendum » esse: nam cùm quædam mulier, ut refert *Gl. in* » *casu*, mortuo viro suo, ad secundas nuptias transiisset, quidam Capellanus (sive Rector Parochiæ) » easdem benedixit: sed quia secundæ nuptiæ benedici non debent, quæsitum fuit, qualiter dictus » Sacerdos puniri debeat? Respondet Papa Alexander III. & mandat Episcopo, ut Capellanum, » qui benedictionem mulieri secundò nubenti impertivit, ab officio, & beneficio suspendat, & sic » suspensum, cum litteris Episcopi, ad Sedem Apostolicam destinet, seu pro absolutione mittat. »

Similiter in *c. Vir autem. 3. eod. tit.* rescribit Papa Urbanus III. quòd vir, vel mulier ad bigamiam » transiens (hoc est, ad secundas nuptias, per quas » solet contrahi bigamia, *Hostiens. hic V. Ad bigamiam*) non debet à Presbytero benedici, quia cùm » aliâ vice (in primis nuptiis) jam sint benedicti, » non debet eorum benedictio iterari. »

XIII. Pro declaratione utriúsque hujus cap. notandum 1. Si uterque, vel alter conjux in primis nuptiis benedictionem accepit, non debet in secundis nuptiis benedictio impertiri; secus autem, si neuter conjux in primis nuptiis benedictionem accepit, *Sanch. cit. dis. 82. n. 15.* Ratio est, quia cùm uterque, vel saltem alter conjux in primo matrimonio fuit benedictus, non debet iterum benedici in secundo, quia benedictio nubentium non debet reiterari; videretur enim quasi Sacramentum hujusmodi non fuisset collatum, vel quòd inefficax omnino fuisset, & sic fieret ei injuria, *Gl. in cit. c. Vir autem. V. Iterari.* Alia ratio, cur secundæ nuptiæ non sint benedicendæ, redditur à *S. Thom. in 4. sentent. dis. 42. q. 3. art. 2. ad 2.* quia scilicet, quamvis secundum matrimonium in se consideratum sit perfectum Sacramentum, habet tamen aliquem defectum Sacramenti, quia non plenè significat conjunctionem unius cum una, sicut primum matrimonium significat conjunctionem Christi cum una Ecclesia; & ideo secundum matrimonium non benedicitur, *Fagn. in cit. c. Vir autem. n. 5. h. t.* nam cònjuges sunt benedicti in secundis nuptiis, si vel alter ipsorum tantùm fuerit benedictus in primis, ut constat ex *cit. c. Vir autem. Abbas ibid. n. 3.*

XIV. Notandum 2. Quod dictum est, secundas nuptias non esse benedicendas, id intelligendum est, juxta *S. Thom. c. l.* quando nuptiæ sunt secundæ, & ex parte viri, & ex parte mulieris, vel ex parte mulieris tantùm; si enim virgo contrahat matrimonium cum illo, qui priùs aliam uxorem habuit, secundæ nuptiæ iterum benedicuntur; salvatur enim tunc aliquo modo significatio conjunctionis Christi cum

Eccle-

Ecclesia, etiam in ordine ad primas nuptias: idq; servari in praxi, testatur *Covarr. in 4. Decret. p. 2. c. 8. §. 11. n. 2.* Sed hoc repugnat *citato c. Vir autem.* ubi dicitur, secundas nuptias non esse benedicendas, etiamsi unus tantùm ipsorum conjugum fuerit benedictus in primis nuptiis, quia cùm benedictio nuptialis sit communis marito, & uxori, si vel unus eorum tantùm fuit benedictus in primis nuptiis, non debet ea benedictio iterari in secundis, quia iteraretur in persona jam aliàs benedicta, ut notat *Abb. in cit. c. 3. n. 3. in fine, & Fagn. ibid. n. 6.*

XV. Ex dictis patet, quæ sit vera ratio, ob quam prohibetur benedictio conjugũ in secundis nuptiis, non enim prohibentur benedici ad exhortationem continentiæ, & relinquendas secundas nuptias, quia hæ Jure Pontificio non improbantur: neq; etiam ne Sacramenta reiterentur, tum quia ea benedictio non est Sacramentum: tum etiam quia sola Sacramenta, quæ imprimunt Characterem, non reiterantur: neq; etiam quòd benedictio semel accepta permaneat, & conjux, qui illam accepit, eam communicet alteri illâ carenti: sicut aqua non benedicta permixta aquæ benedictæ tota fit benedicta, *c. Quòd in dubiis. 3. de consecr. Eccles. vel Altar.* quia licèt vir uxori communicet actiones spirituales, *c. Martinus. 4. de cognat. spirit.* non tamen passiones, *Abb. in cit. c. 3. n. 3. h. t.* Vera igitur ratio est, quòd sive nuptiæ sint secundæ, ex parte viri, sive ex parte fœminæ, sive ex parte utriusque, sola benedictio in primis nuptiis accepta prohibetur, ne ea iteretur in secundis: idq; ne iteretur benedictio in persona semel benedicta, cùm in illa benedictio maneat, & neuter conjux absque altero, benedici possit: indecens enim esse videtur, ut solemnes rerum, vel personarum benedictiones, quales sunt consecratio Ecclesiæ, Altarium, Virginum, vel nuptiarum, in eadem persona iterentur, ne vilipendantur, quæ ratio redditur in *cit. c. Vir autem*: neque verò ideo dicitur in numero plurali, *quia cùm alià vice benedicti sint*, quasi benedictio unius conjugis alteri communicetur, ut quidam putant, sed ut sive vir, sive mulier in primis nuptiis benedictionem receperint, ea in secundis nuptiis non iteretur in persona semel benedicta, *Abb. in cit. c. Vir autem. n 3. Alex. de Navo n. 4. Sanch. l. 7. de matr. dis. 82. n. 15. & 16.*

Neque verò textus Juris prohibentes secundas nuptias benedici, sunt correcti per Concil. Trident. *cit. sess. 24. c. 1.* ubi simpliciter est constitutum, nuptias esse benedicendas: quia id intelligendum est de primis nuptiis, non autẽ de secundis: vel si etiam de his, in casu non prohibito per Jus Canonicum, *Menoch. de arbit. Jud. casu 417. n. 2. Sanch. cit. dis. 82. n. 17.*

XVI. Notandum 3. Pœna, quam incurrit Sacerdos benedictionem impertiens secundis nuptiis, est suspensio ab officio, & beneficio, juxta *c. 1. h. t.* quæ tamen non est suspensio ipso jure lata, sed à Judice ferenda, quia hîc tantùm præcipitur Episcopo, ut ipsum suspensum remittat ad Pontificẽ absolvendum. Quam pœnam esse ordinariam impositam benedictioni secundarum nuptiarum jure interdictæ, putant plures DD. apud *Sanch. cit. dis. 82. n. 27. & 29.* Alij verò apud eundem *ibid. n. 30.* dicunt, eam suspensionem non esse pœnam ordinariam, sed arbitrariam imponendam esse, id est, arbitrio Superioris commissam, pro loci consuetudine, & qualitate delicti, quã ait esse frequentiorem, & veriorem DD. sententiam. Quare textum in *cit. c. 1. h. t.* intelligunt, quando impenditur benedictio secundis nuptiis, nondum dissoluto primo matrimonio, sed initis priore conjuge adhuc superstite, quia non est verisimile, tam gravem pœnam esse impositam pro tam levi delicto, *Abb. in cit. c. 1. n. 5. & Alex. de Navo n. 5.* Quamvis addant, hoc non patere ex lectione antiqua, *Diaz. in pract. Can. crim. c. 78.* Alij verò dicunt, etsi intelligatur dictum cap. 1. de benedictione secundi matrimonii legitimè contracti, Pontificem tamẽ statuisse eam pœnam in facto illo speciali, nec constituisse ibi jus, ut ea sit pœna ordinaria hujus delicti, *Abb. in cit. c. 1. n. 5. & Alex. de Navo ibid. n. 5. Sanch. c. l. in fine.*

XVII. Notandum 4. Spectatâ verò consuetudine, an & quando liceat benedicere secundas nuptias, aliqui dicunt apud *Sanch. cit. dis. 82. n. 22.* in praxi receptum esse, ne secundis nuptiis benedictio impertiatur, si uterque conjux, vel sola femina in primis nuptiis benedictionem accepit: secus si sola fœmina non suscepit: nam quando nulla benedictio, nec ex parte viri, nec fœminæ in primis nuptiis est impertita, tunc ipsum Jus in secundis benedictionẽ permittit, & sic de consuetudine non est curandum. Alij verò censent, cõsuetudine nunc servari, ut semper conferatur benedictio in secundis nuptiis, qualitercunque sint secundæ, ex parte viri, vel fœminæ, quando alteruter conjux in primis nuptiis benedictionem non accepit, sive sit vir, sive fœmina: ac proinde spectatâ hodiernâ consuetudine, sola secundarum nuptiarum benedictio prohibetur, quando uterque conjux illam accepit in primis nuptiis: nam ea consuetudo approbata est in Extravagante *Concertationi* Joann. XXII. quæ nondum typis edita est, sed refertur apud *Sanch. c. l. n. 23.* in qua declaratur, quòd licèt vir, vel mulier ad secundas nuptias transiens benedici non debeat, cùm aliàs sit benedictus: contrahens tamen secum benedici debet: quia si forsitan alter eorũ, vel ambo ad secundas nuptias transeuntes in primis benedicti non fuerunt, danda erit illis benedictio in secundis, & sic ubiq; servari ajunt DD. allegati apud *Sanch. c. l.* quamvis talis consuetudo, ut in secundis nuptiis benedictio impendatur, quando alter solus in primis benedictionem accepit, non obliget sub præcepto, sed possunt tunc benedictiones omitti in secundis nuptiis, ut notat *Sanch. c. l. n. 24.*

XVIII. Illud postremò hîc addendum, licèt *Gl. in cit. c. Vir autem in fine, & Ioann. Andr. ibid. n. 7. Hostiens. V. Benedici. & Abb. not. ult.* & alij apud *Sanch. cit. dis. 82. n. 18.* putent, consuetudinem circa benedictionem secundarum nuptiarum non valere, nisi ea, sciente S. Pontifice, imò etiam ex certa scientia eam approbante, sit inducta: contrariũ tamen est probabilius, quòd nec in Sacramentalibus requiratur, ut cõsuetudo inducatur sciente, vel approbante S. Pontifice, sed posse etiam ipso ignorante, illam induci, per quam lex aboleatur, & transgredientes à culpa excusentur, quia in *cap. fin. de consuetud.* generaliter deciditur, consuetudinem rationabilem, & legitimè præscriptam habere vim abrogandi quamcunque legem, etiam Principe ignorante, cujus scientia ibi non requiritur, neque major ratio discriminis reperitur in Sacramentalibus, *Sanch. c. l. n. 20.* & alij apud eundem, ubi *n. 28.* addit, reservationem talis suspensionis Papæ factam jam esse sublatam.

INDEX GENERALIS
SYNOPTICUS, ET METHODICUS
RERUM, ET QUÆSTIONUM, QUÆ IN TITULIS LIBRI IV. DECRETALIUM CONTINENTUR.

TITVLVS I.
DE SPONSALIBUS, ET Matrimoniis.

SECTIO I. *De Sponsalibus de futuro.*

SPonsalia accipiuntur tripliciter. 1. Minùs propriè pro arrha, & muneribus, quæ à sponso sponsæ dantur. 2. Pro matrimonio rato, & nondum consummato: & hæc dicuntur sponsalia de præsenti. 3. Magis propriè pro futura matrimonii promissione, quæ dicuntur sponsalia de futuro, *n.* 1.

§. I. *Quid sint sponsalia, & qua formâ, seu modo contrahantur?*

ASSERTIO 1. Sponsalia sunt futurarum nuptiarum mentio, & repromissio, quæ promissio non debet esse merè interna, sed per verba externa, vel aliud signum manifestativum consensûs interni debet esse expressa. *n.* 2. Requiritur autem promissio non simplex, sed mutua, seu reciproca utriûsque partis contrahentis. *n.* 3. Et plenè deliberata, qualis deliberatio requiritur ad votum, *n.* 4. Nec debet esse ficta, sed vera, & seria promissio. *n. eod.* Cùm sponsalia sint promissio futuri matrimonij, sequitur, quòd concubitus cum alieno sponso, vel sponsa non sit adulterium. *n.* 5. Non tamen absoluté necessarium est, ut sponsalia præcedant matrimonium. *n.* 6. Ass. 2. Per quæ verba, aut signa contrahantur sponsalia? *n.* 7. Si verba, quibus promittitur matrimonium, sint dubia, ea secundùm communem verborum sensum sunt intelligenda. *n.* 8. Interdum signa supplent in sponsalibus verborum vices. *n. eod.*

§. II. *Quinam sint habiles, vel inhabiles ad sponsalia contrahenda, vel matrimonium?*

ASSERTIO 1. Generatim loquendo, ab illis solis possunt contrahi sponsalia, inter quos aliquando consistere potest licitè, & validè matrimonium. *n.* 9. Ass. 2. in specie sponsalia, & matrimonia à furiosis, & amentibus, sive etiam cum illis contracta non valent, *c. Dilectus* 24. *h. t.* ob defectum pleni, & deliberati consensûs, nisi furiosi lucida intervalla habeant. Similiter neque ab ebriis *n.* 10. Ass. 3. Surdus tantùm, vel mutus tantùm, imò etiam surdus simul, & mutus possunt contrahere sponsalia, vel matrimonium, quia quicunque non prohibetur, admittitur, *c. Cùm apud.* 23. *h. t.* Quòd si simul sit surdus, mutus, & cæcus, moraliter loquendo, & ordinariè non potest contrahere sponsalia, vel matrimonium. *n.* 11. Quo sensu Edictum de matrimonio contrahendo sit prohibitorium, vel permissorium? *n. eod.* Matrimonium contrahitur per legitimum viri, & mulieris consensum, verba autem exprimentia consensum de præsenti sunt necessaria, quantum ad Ecclesiam, *c. Tua* 25. *h. t. n.* 12. declaratur *n.* 13. & 14.

§. III. *Quomodo, & quando obligent sponsalia, & an etiam obligent, si gravi metu sint extorta?*

ASSERTIO 1. Sponsalia etiì clam, & sine testibus contracta obligant ex justitia sub culpa lethali ad matrimonium contrahendum. *n.* 15. Ass. 2. Sponsalia obligant ad matrimonium contrahendum, tempore à contrahentibus præfixo: si autem nullum certum tempus sit constitutum, tenetur quisque contrahere, si alter petat, quamprimùm commodè potest. *n.* 16. Ass. 3. qui sine legitima causa recusat implere sponsalium fidem, is potest post monitionem, per censuras cogi ad contrahendum matrimonium, sive sponsalia fuerint jurata, sive non, nisi gravia mala, & scandala inde timeantur, *c. Ex litteris* 10. *h. t. num.* 17. & 18. Aliquando tamen, qui cum juramento promisit contrahere matrimonium cum aliqua, moneri potiùs debet, quàm compelli ad contrahendum, *c. Requisivit.* 17. *h. t. num.* 19. & 20. Ass. 4. Probabilius est, sponsalia de futuro, etiam per gravem metum injustè incussum contracta, esse valida, donec per Judicis sententiam rescindantur, *n.* 21.

§. IV. *An sponsalium contractui adjici possit pœna, vel arrha?*

ASSERTIO 1. Pœna propriè dicta, quæ consistit in patrimonio diminuendo solvenda per eum, qui frangit fidem, adjecta sponsalibus est utroque jure irrita; Civili, & Canonico, *c. Gemma* 29. *h. t. n.* 22. etiamsi pœna sit promissa à parentibus, vel consanguineis. Pœna autem inter omnino extraneos ipsis sponsis valida est: neque talis pœna juramento firmari potest. *n.* 23. Item irrita est adiectio pœnæ, sive quis ex justa causa à sponsalibus resiliat, sive injustè, quamvis etiam probabile sit, quòd debeatur pœna sponsalibus adjecta, si quis injustè ab illis resiliat, *cit. n.* 23. Promissa verò pœna impropriè dicta, quæ consistit in lucro amittendo, apposita ab ipsis contrahentibus irrita est, non item si apposita sit ab alijs. *n.* 24. Ass. 2. Non tantùm Jure Civili, sed etiam Canonico intervenire possunt arrhæ in sponsalibus. *n.* 25. & cur sponsalibus, adjici possint arrhæ, non autem pœna? *n. eod.*

§. V. *Utrùm sponsalia clandestina jure novo sint irrita, & quomodo transeant in matrimonium?*

ASSERTIO 1. Non est necessarium etiam post Concil. Trid. ut sponsalia de futuro coram parocho, & testibus contrahantur, sed etiam clam contracta sunt valida, imò & licita, per se loquendo. *n.* 26. Ass. 2. de jure antiquo Canonico, sponsalia de futuro per secutam copulam carnalem transeunt in matrimonium,

nium, *c. Is qui* 30. *& c. Veniens.* 15. *h. t.* ubi habetur, quòd sponsalia de futuro cum una contrahens, & postea cum alia de præsenti, debet manere cum secunda, nisi cum prima rem habuerit, vel cum secunda ex gravi metu contraxerit. *n.* 27. Idque procedit etiam nunc in locis, in quibus decretum Concilij Trident. *Sess.* 24. *de ref. matr.* non est receptum; ubi verò est receptum, & promulgatum quoad matrimonia clandestina, non habent locum præsumpta matrimonia. *n.* 28. Quòd si post sponsalia de futuro non sequatur copula, sed solùm nisus, seu conatus ad illam, non est matrimonium præsumptum, *c. ult. h. t. n.* 29. Solvitur objectio *n.* 30.

§. VI. *De impedimento publicæ honestatis proveniente ex sponsalibus de futuro.*

Quær. 1. Quid sit impedimentum publicæ honestatis? Resp. est quædam quasi affinitas, seu propinquitas jure Ecclesiastico introducta, proveniens ex sponsalibus de futuro, ob publicam honestatem morum, *cit. n.* 30. Quær. 2. An sponsalia à pubere contracta cum puella minore septennio pariant publicæ honestatis justitiam? Resp. si major sepennio cum puella proxima septennio, in qua malitia supplet ætatem, contrahat sponsalia de futuro, oritur justitia publicæ honestatis. *c. Iuvenis.* 3. *h. t.* maximè si carnalem copulam attentârunt, *n.* 31. & 32. Quær. 3. An impedimentum publicæ honestatis oriatur ex sponsalibus invalidis? Resp. hoc impedimentum jure antiquo Canonico, oritur ex sponsalibus contractis inter consanguineos, quamvis nulla sint, seu invalida, etiamsi intervenerit juramentum, *c. Ad audientiam.* 4. *h. t. n.* 33. Extenditur autem hoc impedimentum usque ad quartum gradum inclusivè, *c. Sponsam.* 8. *h. t. n.* 34. Quær. 4. Utrùm ex sponsalibus puris, & certis, etsi invalidis, & an ex incertis, & conditionalibus inducatur impedimentum publicæ honestatis, ac justitiæ? Resp. impedimentum hoc oritur ex sponsalibus puris, & certis, licèt illa sponsalia sint nulla, non tamen ex defectu consensûs, sed ex alio capite, v. g. consanguinitatis, affinitatis, vel Religiosæ professionis, *c. Un. h. t. in* 6. *n.* 35. *&* 36. Item per posteriora sponsalia inita cum persona consanguinea prioris sponsi, aut sponsæ non oritur impedimentum publicæ honestatis dirimens priora sponsalia de futuro. *n.* 37. Ex sponsalibus contractis cum aliqua sub conditione de futuro non oritur impedimentum publicæ honestatis ante impletam conditionem, *n.* 38. Verùm hodie post Concil. Trident. *Sess.* 24. *c.* 3. *de reform. matr.* oritur hoc impedimentum tantùm ex sponsalibus de futuro validis: neque sponsalia etiam valida excedunt primum gradum consanguinitatis, tam in linea recta, quàm transversa, *num.* 39.

Sectio II. De dissolutione sponsalium.

§. I. *Quas ob causas dissolvi possint sponsalia de futuro?*

Quær. 1. An sponsalia de futuro mutuo consensu contrahentium dissolvi possint? Resp. sponsalia puberum etiam legitimè contracta possunt per mutuum sponsorum dissensum dirimi. Idque extenditur etiam ad sponsalia juramento confirmata. *n.* 40. Requiritur tamen, ut sponsi simul mutuo consensu liberè, & non coactè sponsalia contracta dissolvant. *n.* 41. Quòd si ij, qui sponsalia contraxerunt, purè, & sine conditione, fide hinc inde datâ, deinde nolint matrimonium contrahere, admonendi sunt, ut datam fidem servent, non autem cogendi, sed tolerandi, ne deterius aliquid contingat, nempe ut illam quis ducat, quam odio habet, *c.* 2. *h. t. n.* 42. Aliter explicatur idem cap. *n.* 43. Quær. 2. An, & qua ratione dissolvantur sponsalia priora per posteriora? Resp. sponsalia de futuro, etiam jurata dissolvuntur per secunda sponsalia cum alia contracta de præsenti, non autem per secunda de futuro. Item sponsalia de futuro dissolvuntur, elapso tempore ad contrahendum matrimonium, præfixo, *c. Sicut.* 22. *h. t. n.* 44. *&* 45. Duobus autem modis potest tempus adijci sponsalibus ad contrahendum matrimonium: vel ad restringendam, seu finiendam obligationem, ita ut nisi intra id tempus matrimonium contrahatur, resilire liceat. Vel ad statuendam, sive exequendam obligationem, nimirum ut nuptiæ tunc executioni mandari debeant, prout declaratur, *n.* 46. Quær. 3. An dissolvantur sponsalia de futuro propter discessum, vel absentiam sponsi? Resp. Si sponsus discedat in partes remotas, sine licentia sponsæ, liberum est sponsæ alteri nubere: si tamen per eam stetit, quominùs matrimonium consummaretur, pœnitentia ei imponenda est, *c. De illis.* 5. *h. t. n.* 47. Idque declaratur. *n.* 48. Si sponsus absit, ob causam necessariam, expectandus est, donec justum impedimentum cesset: si verò ob justam causam voluntariam absit, secundùm Jus Civile expectandus est per biennium, si intra Provinciam; per triennium verò, si extra Provinciam versetur, *cit. n.* 48. quæ leges non sunt correctæ per Jus Canonicum, *n.* 49.

§. II. *An, & qua ratione dissolvantur priora sponsalia de futuro per ingressum Religionis, vel susceptionem Sacri Ordinis?*

Assertio I. Sponsalia de futuro per ingressum Religionis approbatæ dissolvuntur, secutâ professione, *n.* 50. Dubitatur autem 1. An per ingressum Novitiatûs, etiamsi professio non sit secuta, solvantur sponsalia? Resp. pars remanens in seculo liberatur ab obligatione sponsalium, ita ut possit cum alio matrimonium contrahere. At verò probabilius est, quòd is, qui Religionem ingressus est, si iterum egrediatur, cogi potest, ut fidem sponsaliorum impleat, si sponsus, vel sponsa remanens in seculo ita voluerit, nec interim alia sponsalia inierit. *cit. n.* 50. Dubitatur 2. An per votum ingrediendi Religionem, ac profitendi dissolvantur penitus sponsalia priùs inita, etiam jurata? Resp. dissolvi, adeoque talis sponsus potest Religionem ingredi, non priùs contracto matrimonio. *n.* 51. Excipi debet, nisi necessitas cogeret ad priùs contrahendum matrimonium, quia sponsa aliàs gravem infamiam incurreret. *n. eod.* Is verò, qui juravit matrimonium contrahere cum aliqua, si vult ingredi Religionem, tutius est, ut priùs contrahat cum illa, ut servet juramentum, & postea ante copulam carnalem Religionem ingrediatur, *c. Commissum.* 16. *h. t. n.* 52. Idque declaratur *n.* 53. Dubitatur 3. An si quis non solùm sponsalia cum Virgine contraxit, sed etiam sub spe matrimonii eam corrupit, possit ante contractum, vel consummatum matrimonium, Religionem ingredi? Resp. non potest, sed tenetur eam ducere. Sed quid si post

votum

voto Religionis a sponso emissum ante sponsalia, is sponsam corrupit, promittendo ei matrimonium, tenetúrne eam ducere, non obstante voto? Aliqui affirmant: sed contraria sententia non teneri illam ducere est communis, & in praxi recepta, *n.* 54. Ass. 2. Sponsalia de futuro priùs contracta dissolvuntur etiam per susceptionem Ordinis sacri, seu majoris, non autem per susceptionem Ordinum minorum. Item probabilius est per votum sacrum Ordinem suscipiendi non dirimi sponsalia priùs contracta, nec illis astrictum posse licitè promoveri ad Ordines sacros, *n.* 55.

§. III. *Utrùm priora sponsalia de futuro solvantur per posteriora juramento firmata, vel per matrimonium cum alia contractum, & an etiam per subsequentem fornicationem sponsi, vel sponsæ?*

Assertio I. Per sponsalia posteriora non solvuntur priora, etiam juramento firmata, quia secunda sunt invalida: sponsalia tamen inita cum prima sunt soluta, quia illa potest recedere, si velit, *n.* 56. An si cum posteriore sponsa ignara priorum sponsalium carnalis copula sit subsecuta, dissolvantur priora sponsalia? *n.* 57. Ass. 2. Sponsalia de futuro etiam jurata, solvuntur per sponsalia de præsenti, sive per matrimonium subsequens etiam non consummatum, validè, etsi illicitè contractum cum alia, sive juramentum sit appositum, sive non, *c. Si inter.* 31. *h. t. n.* 58. Est autem probabilius hoc casu sponsalia per matrimonium subsequens cum alia contractũ omnino extingui, & non tantùm suspendi, *n.* 59. Ass. 3. Solvuntur sponsalia etiam jurata per sequentem fornicationem sive sponsi, sive sponsę, ita ut innocens habeat jus ea rescindendi, non autem nocens: quod etiam obtinet in fornicatione spirituali, si alterutrer sponsus in hæresim incidat, *n.* 60. Quibus casibus sponsus possit, post fornicationem subsequentem, resilire à sponsalibus de futuro priùs contractis, non autem sponsa, *n.* 61. & 62.

§. IV. *An, & quâ ratione præterea dissolvantur sponsalia, ob supervenientem notabilem mutationem, ex parte sponsi, vel sponsæ?*

Assertio I. Solvuntur præterea sponsalia propter quamlibet causam, vel notabilem mutationem supervenientem post ea contracta, etiamsi sponsalia sint jurata, *n.* 63. Ass. 2. Quænam in specie sint hujusmodi mutationes notabiles, ob quas à sponsalibus recedere licet? *n.* 64. Non solùm autem ob notabiles mutationes possunt rescindi sponsalia, si post illa, sed etiam si ante illa inita extiterint, sed ab altero contrahentium fuerint probabiliter ignoratæ, nam ijs postea cognitis, possunt rescindi sponsalia, etiam propriâ auctoritate, si causa dissolvendi sit moraliter certa, & manifesta, *n.* 65.

Sectio III. *De matrimonio secundùm se, ejúsque essentia.*

Matrimonii quatuor sunt nomina synonima. Vocatur enim matrimonium, nuptiæ, connubium, conjugium, *n.* 66.

§. I. *Quid sit matrimonium, & quotuplex?*

Assertio I. Matrimonium est maris, & fœminæ conjunctio individuam vitæ consuetudinem retinens, *n.* 67. ubi explicatur hæc definitio. Ass. 2.

Matrimonium dividitur in legitimũ, ratum, & consummatum, scilicet per carnis copulam, quæ tamen ad substantiam matrimonii non requiritur, quia nuptias non concubitus, sed consensus facit, *n.* 68. Ad essentiam matrimonii non requiritur expressus consensus in carnalem copulam, sed sufficit implicitè, & virtualiter in illam consentire. Unde verum matrimonium fuit contractum inter B. Virginem, & S. Josephum, non obstante voto castitatis, quia consensit in copulam carnis quoad potestatem, seu actum primum, non autem quoad actum secundum, seu actualem usum illius potestatis, *n.* 69.

§. II. *De matrimonio, quatenus est Sacramentum.*

Quær. I. An matrimonium sit verum Sacramentum? Resp. 1. Matrimonium in lege naturæ, & Veteri Mosaica non fuit Sacramentum propriè dictum, sed contractus naturalis, *n.* 70. Resp. 2. Quamvis post legem Evangelicam, matrimonium inter infideles contractum non sit Sacramentum, cùm nullum subsistat Sacramentum sine baptismo, qui est Sacramentorum janua: si tamen ambo conjuges ad fidem convertantur, tale matrimonium efficitur Sacramentum, statim ac ambo conjuges baptizantur, fitque insolubile, *n.* 71. Resp. 3. Matrimonium inter fideles, seu baptizatos est verè, ac propriè dictum Sacramentum novæ legis à Christo institutum, quia est signum rei sacræ, & visibile signum unionis Christi cum sponsa Ecclesia per charitatem, & conferens gratiam, *n.* 72. Est autem à Christo approbatum in nuptiis Canæ Galilææ, & institutum, quando illius inseparabilitatem præcepit, Matth. 19. dicens: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, vel tempore 40. dierum, quibus post resurrectionem suam sæpius apparuit discipulis suis, *n.* 73. Resp. 4. Matrimonium inter fideles, & baptizatos nunquam potest iniri sine Sacramento, nec ab eo separari: quare qui volunt ita contrahere matrimonium, ut nullo modo velint suscipere Sacramentum, nihil agunt, quia ratio Sacramenti ex Christi institutione est inseparabiliter annexa contractui matrimonii. Unde etiam Acatholici, non obstante errore speculativo, quo putant matrimonium non esse Sacramentum, suscipiunt Sacramentum, ita ut eorum quoque matrimonium dissolvi non possit, siquidem habent, vel habere debent intentionem contrahendi matrimonium, eo modo, quo solent ab antiquo illud contrahere fideles, & Christiani, *n.* 74. Quær. 2. Quæ sit materia, & forma Sacramenti matrimonii? Resp. materia *circa quam*, seu remota sunt ipsa corpora contrahentium, proxima verò, traditio corporum: forma autem est mutua acceptatio verbis, vel aliis signis expressa, sive potiùs ipse consensus mutuus utriûsque conjugis signis externis expressus, quatenus habet rationem traditionis, est materia, & quatenus habet rationem acceptationis, est forma. Vel breviùs, materia Sacramenti matrimonii sunt corpora conjugum mutuò tradenda, forma verò verba conjugum contrahentium, *n.* 75. Quær. 3. Quis sit minister Sacramenti matrimonii, & an etiam Sacerdos? Resp. ipsi contrahentes, seu conjuges, non Parochus, vel Sacerdos, *n.* 76. declaratur *n.* 77. Quær. 4. Utrùm matrimonium inter absentes per Procuratorem, vel

per epistolam contractum sit validum, & an sit Sacramentum? Resp. 1. matrimonium initum per Procuratorem est validum, sicut & fuit ante Concil. Trident. servatis tribus conditionibus expressis *n.* 78. Est etiam validum in locis, ubi Concilium Trident. est receptum, modò contrahentes exprimant suum consensum coram Parocho, & testibus per suos Procuratores, tanquam suos interpretes: requiritur etiam, ut principalis contrahens compos rationis fuerit, dum mandatum contrahendi dedit Procuratori, nec id postea revocaverit, *n.* 79. Resp. 2. matrimonium per Procuratorem contractum est Sacramentum conferens gratiam, *n.* 80. ubi etiam respondetur ad objectiones. Resp. 3. etiam post Concil. Trident. validè potest contrahi matrimonium per epistolam, *n.* 81.

§. III. *De consensu requisito ad matrimonium.*

Quær. I. Quomodo consensus internus debeat necessariò exteriùs exprimi? Resp. non satis est ad valorem matrimonii, ut contrahentes de præsenti in conjugium consentiant, sed requiritur quoque, ut hunc consensum exprimant, eúmque mutuò acceptent: quamvis non sit necessarium, ut actualis utriûsque consensus simul exprimatur, modò non nimis longum temporis intervallum inter unius, & alterius consensum intercedat, & ejus, qui consensit priùs, non sit revocatus, *n.* 82. Quær. 2. An quando matrimonium fuit irritum, quia alter conjugum fictè, vel gravi metu coactus consensit, sufficiat, si hic solùm postea consensum in matrimonium renovet: an verò necesse sit, ut uterque denuo consentiat? Resp. probabilius est satis esse, si ille, qui illegitimè consensit, denuo consentiat: secus est, si uterque fictè, aut ex gravi metu invalidè consensisset, *n.* 83. Quær. 3. Si aliqui sponsalia, vel matrimonium contrahunt per verba obscura, quomodo ea sint intelligenda? Resp. ea intelligenda esse secundùm communem significationem verborum, seu loquendi modum, *c. Ex litteris. 7. h. t. n.* 84. idque declaratur *n.* 85. Quær. 4. An sit verè matrimonium contractum, quando vir, & mulier sibi invicem promittunt, quòd ex eo tempore habebunt se pro conjugibus, & fidem conjugalem servabunt? Resp. affirmativè, ut constat ex *c. Ex parte. 9. h. t. n.* 86. idque declaratur *n.* 87. Quær. 5. An matrimonium contractum non servatâ lege, vel consuetudine loci, seu Regionis, in qua contrahitur, sit validum? Resp. validum est matrimonium contractum, licèt consuetudines, seu solemnitates patriæ non serventur, *c. 1. h. t. n.* 88. *&* 89.

§. IV. *Utrùm ad valorem matrimonii contracti à liberis necessarius sit consensus parentum: & an patria potestas se extendat ad retinendas uxores filiorum?*

Resp. matrimonium à liberis utriûsque sexûs initum, sine consensu parentum est validum, nec potest à parentibus, vel Magistratu irritari, *c. Cùm virum. 12. de Regularib. in 6. n.* 90. Leges verò Civiles exigentes consensum parentum sunt abrogatæ per Jus Canonicum, *n. eod.* Si filius matrimonium contrahat, tenetur priùs consilium petere à parentibus, quamvis non teneatur illud sequi, sed etiam iis invitis contrahere potest, *n.* 91. Peccant tamen liberi, si absque justa causa contrahant matrimonium sine consensu parentum: ob justam tamen causam possunt etiam licitè, *n.* 92. Ad posteriorem quæstionem respondetur, si pater injustè detineat uxores filiorum, per censuram Ecclesiasticam compelli debet, ut intra certum tempus illas restituat, alioquin potest interdici Terra, in qua uxores filiorum sunt, *c. Non est. 11. h. t. n.* 93. Etsi verò per matrimonium filii, vel filiæ non eximantur à patria potestate, non tamen uxores eorum subjiciuntur potestati soceri: unde si uxor adhuc in potestate patris sui existens invita ab eo detineatur, potest maritus contra patrem agere interdicto ad exhibendam uxorem suam, idque apud Judicem Ecclesiasticum, vel etiam sæcularem, & petere eam sibi restitui, *n.* 94.

SECTIO IV. *De matrimonio ficto, seu simulato, & coacto.*

§. I. *An matrimonium fictè contractum sit validum, & ad quid obligetur, qui fictè contrahit?*

ASSERTIO I. Qui fictè contrahit matrimonium cum muliere, per verba de præsenti, absque interno consensu illam ducendi, sed ut carnaliter eam cognoscat, invalidè contrahit, *c. Tua nos. 26. h. t. n.* 95. Ubi tamen distinguendum est inter forum internum conscientiæ, & externum, nam in foro interno soli confitenti se animo ficto fœminam sibi desponsâsse de præsenti creditur, ideóque non est judicandum pro matrimonio, sed contra illud, quòd non sit verum matrimonium. At verò in foro externo, si ex confessione conjugum, vel aliàs probari possit, virum mulierem ignaram fictionis ipsius in propria persona desponsâsse sibi, & carnaliter eam cognovisse, rum debet judicari pro matrimonio, & censeri illud validum, non obstante falsi nominis mutatione, *n.* 96. Ass. 2. Fictè contrahens matrimonium per verba de præsenti, sine interno consensu, graviter peccat, non solùm contra reverentiam Sacramenti, sed etiam alteri contrahenti bonâ fide gravem injuriam infert. Sunt tamen plures casus, in quibus fictè contrahens non obligatur ad matrimonium contrahendum, si alio modo damnum resarcire possit, *n.* 97.

§. II. *An matrimonium ex metu contractum sit validum?*

ASSERTIO I. Matrimonium ex gravi metu contractum in utroque foro est irritum, si is metus injustè, ac directè ad matrimonium extorquendum sit incussus, *c. Cùm locum. 14. h. t. n.* 98. *& seq.* Duplex est metus, gravis, & levis, & quibus modis incuti possit metus gravis? *n.* 100. Matrimonium gravi metu contractum idcirco etiam est irritum, quia adversatur tribus bonis matrimonii, quæ sunt fides, proles, & Sacramentum: est autem irritum, sive metus inferatur ab eo, cum quo quis contrahere cogitur, sive à quocunque alio, sine culpa, & scientiâ metum passi. Et debet fœmina, cui vis inferenda timetur, in loco honesto, ac tuto poni, ubi liberè possit consensum suum exprimere, *n.* 101. Quòd autem matrimonium gravi metu injustè incusso contractum sit irritum, constat etiam ex *c. Veniens. 15. h. t. n.* 102. Quibus præterea casibus matrimonium per metum gravem injustè incussum ad illud extorquendum sit invalidum? *n.* 103. Ass. 2. Matrimonium

ex gravi metu justè incusso contractum est validum, etiamsi is metus directè ad extorquendum matrimonium incutiatur, sive à lege, sive à Judice, vel homine privato, *n.* 104. Ass. 3. Matrimonium contractum ex gravi metu injustè incusso, non tamen ad extorquendum matrimonium est validum, sive metus proveniat à causa naturali, sive libera, *n.* 105. Ass. 4. Matrimonium metu gravi initum est irritum, non Jure Divino positivo, nec Jure naturali, sed solo Jure Ecclesiastico, *n.* 106. Deducuntur ex dictis quædam corollaria, *n.* 107. Meretricem publicam extrahere è lupanari, & ducere in uxorem, est opus misericordiæ, & tali dantur Indulgentiæ pro remittenda pœna temporali adhuc debita, *c. Inter opera.* 20. *h. t. n.* 108. Non omnis violentia, seu metus reddit matrimonium contractum irritum, *c. De muliere.* 6. *h. t.* Nam duplex est vis, sive metus, unus gravis, qui reddit matrimonium irritum, nisi postea de novo consentiant conjuges: alter vanus, & improbabilis, qui non impedit matrimonium, *num.* 109.

§. III. *An si mulier invita cum aliquo matrimonium contraxit, valeat matrimonium, si alteri postea nubat. Item an matrimonium metu gravi contractum per spontaneam cohabitationem ratificetur, & convalescat?*

Si mulier coacta, & invita in uxorem sit ducta, valet posterius matrimonium, non obstante priore matrimonio, quippe quod metu gravi contractum, ipso jure, nullum fuit, nisi metus per subsequentem consensum mulieris fuerit purgatus, antequam secundum matrimonium contraheretur, *c. Veniens.* 13. *h. t.* At verò mulier illa in casu hujus cap. non potuit validè contrahere post contracta sponsalia jurata cum adolescente, ob impedimentum consanguinitatis inter eos intercedens, ideóque ab Episcopo sunt separati: potuit autem liberè nubere illi, cui parentes illam desponsare volebant, postquam ab adolescente separata fuit ob consanguinitatem inter eos intercedentem. Illud verò matrimonium, quod dicta mulier postea cum tertio iniit, validum fuit, *n.* 110. *& seq.* Licèt matrimonium gravi metu contractum sit ipso jure nullum, per spontaneam tamen cohabitationem utriusque conjugis illud convalescit, & ratificatur, *c. Ad id.* 21. *h. t. n.* 112. *&* 113. Quæ requirantur, ut cohabitatio conjugum sit sufficiens indicium consensûs conjugalis? *cit. n.* 113.

§. IV. *An si mulier neget, se in matrimonium consensisse, sit ei fides habenda. Vel si probare velit, se per metum gravem sibi illatum consensisse, sit audienda?*

Mulieri, quæ negat se in matrimonium consensisse, non est credendum, si maritus contrarium probet per idoneos testes: secus si mulier probet se consensisse per metum, qui potest cadere in constantem virum, *c. Consultationi.* 28. *h. t. n.* 114. Si mulieres non ante, sed post carnis copulam aufugiunt à viris asserentes se non verè consensisse in matrimonium, non sunt audiendæ, nisi probatum fuerit eas invitas esse detentas, *n.* 115. Minor autem metus excusat feminam, quàm virum, & quis metus dicatur cadere in virum, relinquendum est Judicis arbitrio, *cit. n.* 115. Mulieres metum passæ, qui cadere potuit in constantem virum, audiendæ sunt, non ut Judex rescindat matrimonium metu initum, sed ut declaret esse irritum, *n.* 116.

§. V. *Utrùm matrimonium ex levi metu contractum sit irritum, & an contractum ex metu reverentiali?*

Ad priorem quæstionem Resp. probabilius est matrimonium ex metu levi initum non esse irritum, sed validum, *n.* 117. Quamvis oppositum etiam sit probabile, videlicet matrimoniū contractum ex levi metu, ita ut contrahens nullo pacto consentiret, nisi metu esset inductus, esse irritum, saltem in foro conscientiæ, quamvis in foro externo non irritetur tale matrimonium, *n.* 118. Ad posteriorem quæstionem dicendum, matrimonium initum ex metu reverentiali erga patrem, vel superiorem, non esse irritum, sed validum, nisi conjunctæ sint graves minæ, vel periculum gravis, ac diuturnæ offensionis patris, aut talis personæ, à qua vita, fortunáque hominis plurimùm pendet. Idémque dicendum de precibus importunis, nisi inferant metum gravem, *num.* 119.

§. VI. *An matrimonium gravi metu initum confirmetur per juramentum adjectum, vel per copulam subsecutam?*

Aliud est juramentum esse validum, & aliud juramentum confirmare contractum, *n.* 120. Ass. 1. Matrimonium gravi metu contractum non fit validum per adjectionem juramenti, *n.* 121. Imò juramentum adjectum matrimonio ex gravi metu contracto non tantùm non confirmat illud, sed neque parit obligationem ex virtute Religionis, adeoque nec relaxatione indiget, *n.* 122. Ass. 2. Quamvis matrimonium gravi metu contractum confirmetur per sequentem copulam, deposito metu, omninò liberè, & affectu maritali habitam, non tamen ratificatur per talem copulam simili metu extortam, *n.* 123. Contraria tamen sententia asserens per copulam, etsi ex gravi metu affectu maritali habitam, ratificari prius matrimonium coactum, est ob DD. auctoritatem probabilis, *n.* 124. Valde quoque probabile est, in matrimonio gravi metu contracto, posse cogentem in foro conscientiæ resilire à matrimonio, invito eo, qui metum passus est, ante Judicis sententiam, nec teneri matrimonium perficere, modò pro damno illato per coactionem, alio modo satisfieri possit, *n.* 125.

SECTIO V. *De Unitate, & indissolubilitate matrimonii.*

§. I. *An matrimonium sit necessariò unius viri cum una femina conjunctio, & an, ac quo jure polygamia sit prohibita?*

Præmittendum est, semper licitum fuisse in Lege Veteri, & nova Evangelica secundum, tertium, quartum matrimonium, & sic deinceps contrahere, post mortem primi conjugis, *n.* 126. Ass. 1. Polygamia, seu matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus simul initum est contra primævam institutionem ejus, & jure naturæ nullum, nisi dispensatio Divina interveniat, *n.* 127. Ass. 2. Polygamia, sive

sive matrimonium unius fœminæ cum pluribus viris simul initum est contra primævam institutionem matrimonii, & jure naturæ invalidum, *num.* 128. Aff. 3. Polygamia, sive matrimonium unius viri cum pluribus uxoribus non ita repugnat juri naturali, & institutioni Divinæ, ut tanquam intrinsecè malum, nullo casu cohonestari, ac licitum fieri possit, *n.* 129. Altera verò polygamia, quando una fœmina pluribus viris simul nubit, est quidem magis deformis, & plura incommoda annexa habet, quàm prior, non tamen ita repugnat juri naturali, quin DEUS id per absolutam suam potentiam concedere possit, *n.* 130. Hinc sequitur, quòd S. Pontifex in nullo casu dispensare possit in pluralitate uxorum, ut unus plures simul uxores habeat, & multò minùs ut una fœmina plures simul viros habeat, *n. eod.*

§. II. *Qualis certitudo sit necessaria de morte prioris conjugis, ut possit superstes conjux licite ad alias nuptias transire?*

Non potest mulier secundum matrimonium contrahere, nisi per certum nuntium constiterit de morte prioris viri, *c. In præsentia.* 19. *h.t.n.* 131. Ubi notandum 1. Non sufficit probabilitas, sed requiritur moralis certitudo de morte virorum absentium, *n.* 132. 2. quamdiu solùm dubitatur, aut leves tantùm conjecturæ, vel indicia adsunt de morte prioris conjugis, nunquam est licitum cum alio matrimonium contrahere, *n.* 133. 3. neque sufficit verisimilis præsumptio, sed requiritur moraliter indubitata certitudo de morte prioris conjugis, *cit. n.* 133. 4. non sufficit unus testis asserens conjugem absentem esse mortuum, neque etiam sola fama, nisi aliis adminiculis adjuvetur, *n.* 134. 5. valde probabile est, quòd si conjux habeat verisimilem præsumptionem, etsi non omnino certam credendi causam alterum conjugem esse mortuum, possit Confessarius in foro conscientiæ, & pœnitentiali ei permittere, ut ad alias nuptias transeat, quia in moralibus sæpe non potest haberi omnimoda certitudo, *n.* 135. Quamvis Judex Ecclesiasticus in tali casu non possit in foro externo dare licentiam transeundi ad alias nuptias, *cit. n.* 135. 6. Licèt si prudenter existimatur adesse moralem certitudinem, vel probabilem præsumptionem de obitu alterius conjugis, non sit necessarium, ut ab Ordinario petatur licentia ineundi aliud matrimonium, tutius tamen est, ut res ad Ordinarium deferatur, imò necessarium, si dubitetur, an adsit certitudo, vel probabilis præsumptio de morte alterius conjugis, *n.* 136. 7. si post contractum secundum matrimonium cognoscatur priorem conjugem adhuc vivere, debet maritus, vel uxor redire ad conjugem priorem, *cit. n.* 136. Postremò Jure Civili statutum est, ut mulier virum absentem, de cujus vita dubitatur, per quinquennium expectet, ut possit alii nubere, vel saltem per quadriennium, id tamen Jure Canonico est correctum, *cit. n.* 136. *in fine.*

§. III. *An, & quo jure matrimonium sit indissolubile?*

Assertio I. Matrimonium, quatenus est præcisè contractus, non est ita indissolubile quoad vinculum, ut ejus dissolutio repugnet propriè juri naturali, *n.* 137. Aff. 2. Matrimonium ex jure naturali, ac Divino est indissolubile, *Gen. c.* 2. *& Matth.* 19. *& c. un. de voto in* 6. *n.* 138. Aff. 3. Matrimonium consummatum inter fideles Christianos, seu baptizatos est omnino, & indispensabiliter indissolubile, quæ indissolubilitas non competit matrimonio ex jure naturæ, sed ex Jure Divino, addito juri naturali, nimirum ex præcepto, & institutione Christi in lege Evangelica Matth. 19. *Quod DEUS conjunxit, homo non separet. n.* 139. Nam indissolubilitas matrimonii, quæ ipsi competit ex nova lege Evangelica, non provenit ex eo tantùm, quòd sit Sacramentum novæ legis, sed ex eo, quòd sit Sacramentum perfectè significans unionem Christi cum Ecclesia per Incarnationem, juxta illud Joann. 1. *Et Verbum caro factum est. n.* 140. Nec obstat, quòd Christus dicit Matth. c. 19. *Quicunque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, quia ibi loquitur Christus solùm de dimissione uxoris quoad torum, & cohabitationem, non autem de dimissione quoad vinculum, *n.* 141.

§. IV. *An, & quibus modis dissolvatur matrimonium ratum, & non consummatum?*

Quær. 1. An matrimonium ratum possit dissolvi, non solùm per professionem Religionis, sed etiam per dispensationem S. Pontificis, ita ut soluto ejus vinculo, conjuges liberè possint inire aliud matrimonium? Resp. affirmativè *n.* 142. Solvuntur objectiones *n.* 143. *& seq.* Quær. 2. An ut dispensatio in matrimonio rato sit licita, vel etiam valida, requiratur justa causa? Resp. verius est requiri justam causam ad valorem dispensationis, & quænam sint justæ causæ dispensandi? *n.* 145. Præter duos casus prædictos nunquam dissolvitur matrimonium ratum, ne quidem per matrimonium subsequens consummatum, *cit. n.* 145. Quær. 3. An matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum possit S. Pontifex dispensando dissolvere, & an etiam matrimonium infidelium consummatum, cùm ambo baptizantur? Resp. probabilius est, matrimonium, sive ratum, sive consummatum infidelium non baptizatorum non posse à Pontifice relaxari per dispensationem: posse autem S. Pontificem dispensare in tali matrimonio, etiam consummato infidelium, dum ambo baptizantur, *n.* 146.

Sectio VI. *De impedimentis matrimonii.*

§. I. *De impedimentis matrimonii in genere.*

Quær. I. Quænam sint impedimenta matrimonii? Resp. esse duplicis generis; quædam enim sunt impedientia tantùm, alia verò dirimentia, *n.* 147. Quær. 2. Penes quos sit potestas statuendi impedimenta matrimonii, sive impedientia, sive dirimentia? Resp. 1. est in Ecclesia Catholica potestas introducendi, & constituendi impedimenta etiam dirimentia matrimonium, ita ut contra Ecclesiæ prohibitionem contractum sit irritum, ad quod tamen requiritur justa causa, *n.* 148. Resp. 2. Ecclesia, & S. Pontifex potest impedimenta dirimentia matrimonium constituere, non solùm indirectè personas inhabilitando ad contrahendum, sed etiam directè, & immediatè annullando ipsum contractum, *cit. num.* 148. Hæc potestas Ecclesiæ non extenditur ad infideles, qui Ecclesiasticis Constitutionibus non ligantur, nisi sint subjecti temporali jurisdictioni S. Pontificis; secus est de infidelibus subditis Christianorum

norum Principum, in quorum ditionibus temporalem jurisdictionem Pontifex non habet, *n.* 149. Hæc potestas statuendi impedimenta dirimentia matrimonij inter fideles non competit Episcopis, sed est reservata soli Papæ, *cit. n.* 149. Porro spectatâ rei naturâ, & seclusis Ecclesiæ Constitutionibus, quilibet Princeps supremus, seu Magistratus secularis potest suis subditis etiam Christianis statuere impedimenta matrimonij ex justa causa. Veruntamen Ecclesia, ac S. Pontifex hanc potestatem sibi reservavit, quia matrimonium adesse, seu rationem Sacramenti est elevatum, *n.* 150. Deducuntur hinc quædam corollaria, *n.* 151. Probabilius videtur etiam per consuetudinem immemorialem Clericorum, aut laicorum legitimè præscriptam, & rationabilem posse antiqua impedimenta matrimonij solo jure Ecclesiastico statuta abrogari, & nova constitui, *n.* 152. Item potest Pontifex aliquibus per sententiam particularem prohibere, ne matrimonium contrahant, alioquin irritum sit, quamvis non soleat tali potestate uti, *n. eod.*

§. II. *De quibusdam impedimentis matrimonii contrahendi in specie, de quibus agitur in hoc Titulo.*

Quær. 1. An, & qua ratione ad dictum unius asserentis impedimentum inter aliquos intercedere, impediatur matrimonium contrahendum? Resp. siquis dicat adesse impedimentum matrimonii inter aliquos, impeditur matrimonium contrahendum, nisi juramentum intervenerit. Ut si consanguineus viri volentis contrahere cum aliqua muliere, dicat carnaliter se illam cognovisse, etsi hoc nolit publicè confiteri, propter metum, & potentiam illius mulieris, *c. Præterea.* 12. *h. t. n.* 153. Impedimentum, ne matrimonium contrahatur propter affinitatem ortam ex concubitu viri cum muliere, plenè probatur per unicum testem, *cit. c. Præterea.* Et quænam præterea aliæ conditiones requirantur, ut testis unicus impedire possit matrimonium contrahendum? *num.* 154. Quòd si sponsalia inita inter virum, & mulierem sint juramento confirmata, non debet ad dictum unius matrimonium impediri, *cit. n.* 154. Quær. 2. An ad denunciationem unius viri honesti, qui defert de fama consanguinitatis, impediatur matrimonium contrahendum? Resp. si de fama impedimenti plenè probetur, adeoque de illa constet, ea sufficit ad impediendum matrimonium, ne contrahatur: secus est, si de fama non constet, nec ea probata fuerit, *c. Cùm in tua.* 27. *h. t. n.* 155. & 156. Si verò de fama constet Judici, tanquam Judici, quia ea probata est per testes, tunc talis fama impedit matrimonium contrahi: potest tamen contra probationem famæ de impedimento matrimonij admitti alia contraria probatio, *cit. n.* 156. Quando scandalum timetur ex contractu matrimonii inter consanguineos contrahentium, tum potest, ac debet Judex interdicere matrimonium. Quòd si denuntians impedimentum non sit persona gravis, & de fama, vel scandalo sufficienter probare non possit, tum Judex potest quidem tales monere, ut desistant à contrahendo matrimonio, non tamen potest compellere contrahere volentes, *cit. c. Cùm in tua, n.* 157.

Quær. 3. An si lis pendeat super priore matrimonio, impediatur contrahi secundum? Resp. litis pendentia super matrimonio non impedit contrahi secundum matrimonium, si primum erat invalidum, quia litis pendentia non est à Jure Canonico tanquam impedimentum dirimens matrimonium introductum, ideóque tale matrimonium, pendente lite super priore matrimonio, contractum est validum, *c. Cùm in Apostolica.* 18. *h. t. n.* 158. & 159.

§. III. *De impedimento erroris personæ.*

Assertio 1. Error circa substantiam personæ jure naturæ reddit irritum matrimonium, ut si quis putans se contrahere cum Anna, contrahat cum Barbara. Idque extenditur, quòd error circa substantiam personæ reddat irritum matrimonium, sive sit error antecedens, sive concomitans, *n.* 160. Error autem circa personam non irritat Sacramentum in alijs Sacramentis, ut si quis putet suscipientem esse Petrum, cùm sit Paulus, & cur? *n.* 161. Ass. 2. Error circa qualitatem personæ, etsi det causam contractui, & proveniat ex dolo alterius contrahentis, non irritat per se matrimonium, ut si quis putans se contrahere cum nobili, virgine, vel divite, contrahat cum ignobili, corrupta, vel paupere, *num.* 162. Porro per accidens in duobus casibus error qualitatis irritum reddit matrimonium 1. si qualitas, in qua erratur, per modum conditionis apponatur in contractu matrimonij, ita ut actu intendat quis non contrahere cum aliqua, nisi talis qualitas ipsi insit. 2. si error qualitatis inducat, vel involvat simul errorem personæ, ut si quis velit ducere primogenitam Regis, & illi alia offeratur, *n.* 163. Quando error qualitatis involvat errorem personæ? *n. eod.*

§. IV. *De impedimento matrimonij orto ex cultûs, sive Religionis disparitate.*

Quær. 1. An, & quomodo disparitas cultûs, sive Religionis dirimat matrimonium? Resp. Matrimonium hominis fidelis, seu baptizati cum infideli, seu non baptizato etiam catechumeno, non est irritum jure naturæ, sed solo jure Ecclesiastico: ex quo sequitur, quòd Pontifex possit dispensare in hoc impedimento, *n.* 164. Quær. 2. An matrimonium personæ Catholicæ cum persona hæretica sit validum, vel etiam licitum? Resp. tale matrimonium esse quidem validum, sed mortaliter illicitum, nisi gravis causa excuset, ut moraliter certum sit, nullum fore periculum scandali, vel perversionis, aliorúmque incommodorum, quæ ex talibus matrimonijs plerumque oriri solent, *n.* 165. Sola consuetudo in Germania, & alijs Regionibus septentrionalibus non facit licita conjugia inter Catholicos, & hæreticos, nisi adsit sufficiens, & gravis causa ineundi matrimonium cum illis, & absint prædicta pericula, & incommoda, *n.* 166. Illud verò certum est, illa pacta in conjugijs cum hæreticis inita, ut aliqui ex liberis nascituris v. g. mares ex patre hæretico fidem hæreticam sequantur, esse prorsus impia, & irrita, *n.* 167.

§. V. *De dispensatione in impedimentis matrimonij.*

Quær. 1. An, & qua ratione dispensari possit in impedimentis matrimonij? Resp. S. Pontifex in nullo impedimento jure Divino, & naturali dirimente matrimonium propriè dispensare potest, *num.* 168. Potest tamen dispensare in omnibus impedimentis jure solùm Ecclesiastico matrimonium dirimentibus, validè quidem etiam sine causa, licitè verò nonnisi ex causa rationabili, *num.* 169. Episcopus non

non potest regulariter, & ordinariè, per se loquendo, dispensare in impedimentis dirimentibus matrimonij etiam Ecclesiasticis: potest tamen dispensare in extraordinario casu magnæ necessitatis, in impedimentis dirimentibus, concurrentibus certis conditionibus, *n.* 170. Quær. 2. Quæ sint justæ causæ dispensandi in impedimentis dirimentibus matrimonij? Resp. tres præcipuæ positæ *n.* 171. Quær. 3. Quando ob taciturnitatem veritatis, vel expressionem falsitatis in petitione dispensationis, ea sit subreptitia, & invalida? Resp. quando in petitione dispensationis tacetur vera causa, aut circumstantia, quam Jura jubent exprimi, vel quando veritas tacita, vel falsitas expressa pertinet ad causam finalem, ita ut eâ veritate expressâ, vel falsitate non expressâ, dispensatio vel omnino concessa non fuisset, vel non tali modo, tunc dispensatio est nulla: quando verò non tacetur aliquid, quod jus jubet exprimi, & veritas tacita, vel falsitas expressa tantùm versatur circa causam impulsivam, sine qua nihilominus dispensatio concessa fuisset, licèt difficiliùs, non redditur dispensatio subreptitia, & invalida, *n.* 172.

SECTIO VII. *De mutua conjugum obligatione, quoad cohabitationem, alimentorum præstationem, & de obligatione conjugum ad debitum conjugale.*

§. I. *An teneantur conjuges simul cohabitare, & mutuò sibi præstare alimenta, & quæ sit obligatio conjugum ad alendos, & educandos filios?*

ASSERTIO I. Conjuges tenentur simul habitare, non tantùm in eadem domo, sed etiam communi mensâ, eodémque toro utentes, saltem ut plurimùm, quamvis mutuo consensu quoad torum separari possint, *n.* 173. Hinc infertur 1. uxorem teneri sequi virum mutantem domicilium, cùm vir sit caput mulieris, & quando uxor non teneatur sequi virum? *n.* 174. Infertur 2. Quamvis ad longum tempus non possit, uxore invitâ, vir discedere, sine justa causâ, potest tamen vir, etiam sine uxoris consensu, brevem peregrinationem instituere. 3. Uxor tenetur in ijs, quæ ad familiæ administrationem pertinent, obedire præceptis mariti. 4. marito etiam permissum est uxorem delinquentem castigare, moderatè tamen, *cit. n.* 174. Ass. 2. Vir quoque tenetur alere uxorem, & familiam, quia ideo etiam fructus dotis accipit. Item quibus casibus vir non teneatur alere uxorem? *n.* 175. Ass. 3. Uterque parens tenetur ad filios ex se natos sustentandos, & honestè, ac piè educandos; primaria tamen cura alendi filios ad patrem spectat. In defectum patris, si is pauper sit, avus paternus prolem alere cogitur, deficiente autem matre, avus, aliíque ascendentes materni, *n.* 176. Jure Canonico parentes quibuscunque filijs, etiam illegitimis alimenta præbere debent, *c. Cùm haberet.* 5. *De eo, qui duxit &c.* à quo correctum est Jus Civile prohibens alimenta præstari spurijs, *num.* 177.

§. II. *De obligatione mutua conjugum ad usum, seu actum conjugalem.*

Quær. 1. An actus conjugalis sit licitus, & sub præcepto? Resp. per se, ac naturâ suâ, est licitus, & honestus, *n.* 178. Petitio verò debiti conjugalis propriè accepta per se nunquam est sub præcepto: redditio autem est sub præcepto, ita ut teneatur conjux reddere conjugi debitum ex justitia, & sub peccato mortali, quoties alter debitè, & convenienter petit, expressè, vel tacitè, seu interpretativè, *n.* 179. Quær. 2. An, & quomodo actus coniugalis reddatur illicitus, ratione dubij de valore matrimonij? Resp. 1. si dubium de valore matrimonij ob suspicionem latentis impedimenti, ortum sit, ante contractum matrimonium, illud contrahi non potest, nec debet: quòd si quis malâ fide contraxit matrimonium, dubitans de ejus valore, non potest debitum conjugale petere, etsi reddere teneatur alteri, qui bonâ fide contraxit, *n.* 180. Resp. 2. Si post matrimonium bonâ fide utriúsque conjugis contractum, uni superveniat dubium de valore illius, is tenetur reddere debitum alteri conjugi non dubitanti: non potest tamen petere, antequam adhibuerit sufficientem diligentiam ad veritatem cognoscendam, quâ adhibitâ, si maneat adhuc dubium, potest etiam petere, *n.* 181. Idque confirmatur, & declaratur *n.* 182. Deducuntur duò corollaria, *n.* 183.

SERIES CAPITULORUM.

IN ANTIQUIS.

c. 1. n. 88. & 89.	c. 19. n. 131. & 4 seqq.
c. 2. n. 42. & seqq.	c. 20. n. 108.
c. 3. n. 31. & seq.	c. 21. n. 112. & seq.
c. 4. n. 33. & seq.	c. 22. n. 44. & 2. seqq.
c. 5. n. 47. & seq.	c. 23. n. 11.
c. 6. n. 109.	c. 24. n. 10.
c. 7. n. 84. & seq.	c. 25. n. 12. & 2. seqq.
c. 8. n. 34.	c. 26. n 95. & seq.
c. 9. n. 86. & seq.	c. 27. n. 155. & 2. seqq.
c. 10. n. 17. & seq.	c. 28. n. 114. & 2. seqq.
c. 11. n. 93. & seq.	c. 29. n. 22.
c. 12. n. 153. & seq.	c. 30. n. 27.
c. 13. n. 110. & seq.	c. 31. n. 58. & seq.
c. 14. n. 98.	c. 32. & ult.
c. 15. n. 102.	n. 29. & seq.
c. 16. n. 52. & seq.	IN SEXTO.
c. 17. n. 19. & seq.	c. unic. n. 35.
c. 18. n. 158. & seq.	& 3. seqq.

TITULUS II.

DE DESPONSATIONE IMPUBERUM.

§. I. *Quæ ætas requiratur ad sponsalia de futuro?*

Ad contrahenda sponsalia de futuro requiruntur septem anni completi, tam in maribus, quàm in feminis, *c. Litteras.* 4. *h. t.* Nam si pubes, vel major septennio contrahat sponsalia cum puella minore septennio, non oritur ex illis impedimentum publicæ honestatis, idcóque potest accipere matrem puellæ in uxorem: sed si pubes, vel major septennio, postquam puella complevit septennium, matrem ejus duxit in uxorem, cúmque carnaliter cognovit, non tenet matrimonium, sed sunt separandi, *n.* 1. Ad sponsalia requiritur septennium completum, *n.* 2. Si septennes contrahant sponsalia, sed uterque, vel alter usum rationis nondum habeat, sponsalia sunt invalida, *cit. n.* 2. Item ut sponsalia impuberum sint valida,

lida, necessarium est, ut septennium sit omnino completum; sufficit autem, quòd ultima dies septennij sit incepta, etsi non sit completa, *n. eod.* Similiter quando Titius v. g. sponsalia de futuro contrahit cum aliqua puella, quæ non complevit septem annos, si postea completo septennio, puella in eum non vult consentire, Titius potest accipere matrem puellæ in uxorem, præsertim si à tali desponsatione ab Episcopo fuit absolutus. Secus est, si Titius contrahat sponsalia cum puella, quæ septem annos jam complevit, tum enim licèt puella nolit consentire in eum, & ita iste ipso jure sit absolutus, non potest accipere matrem puellæ in uxorem, *c. Accessit. 5. h. t. n. 3.* Hinc patet, quòd ex sponsalibus de futuro initis cum puella minore septennio non oritur impedimentum publicæ honestatis, oritur autem ex sponsalibus initis cum puella post septennium completum, licèt illa postea dissoluta fuerint, *n. 4.*

§. II. *An sponsalia ab impuberibus contracta dissolvantur per solum dissensum alterius, postquam pubes factus est.*

ASSERTIO I. Si duo impuberes, mas & fœmina sponsalia contrahant, neuter potest ante pubertatem resilire: post pubertatem tamen uterque potest, *c. De illis. 7. h. t. n. 5. & 6.* Id verò intelligendum est, 1. de sponsalibus impuberum septennio majoribus, non de solis infantium sponsalibus. 2. impubes factus pubes potest resilire à sponsalibus, si statim pubertatem adeptus resiliat, alioquin postea non poterit, sed censetur tacitè consentire. 3. hæc potestas resiliendi à sponsalibus concessa impuberibus, post adeptam pubertatem, non tantùm habet locum in foro externo, sed etiam in interno conscientiæ, *n. 7.* Ass. 2. Probabilius est, sponsalia impuberum confirmari juramento, ut neutri liceat pubertatem adepto resilire, *c. Ex litteris. 10. de sponsal.* dummodo talia sponsalia juramento firmata sint ab impuberibus doli capacibus, sive proximis pubertati, *n. 8.* Ass. 3. Sicut à veris sponsalibus non est licitum resilire, ante pubertatem, ita nec à præsumptis, si impuberes contrahant per verba de præsenti. Unde sicut impuberes contrahentes sponsalia nequeunt ab eis resilire, ante pubertatem; ita qui intendunt sponsalia, sive matrimonium contrahere per verba de præsenti, ante annos nubiles, nequeunt ab eis recedere, nisi carnalis copula intervenerit, quod interdum contingere potest ante pubertatem, per quam consummatur matrimonium, *c. A nobis. 8. h. t. n. 9. & 10.*

§. III. *Utrùm sponsalia inter impuberes, vel inter impuberem, & puberem inita sint valida, vel nulla, & quâ ratione convalescant?*

Si duo infantes inter se, vel unus major septennio, & alter minor contrahant sponsalia, ipsi, vel parentes pro ipsis, ea sunt nulla, & quamvis deinde veniant ad septennium, non convalescunt, nec inducunt impedimentum publicæ honestatis, nisi septennio exacto, de novo consentiant expressè, vel tacitè, veluti verbo, vel facto, aut cohabitatione, *c. Si infantes, unic. in princ. h. t. in 6. n. 11.* Est autem verius, quòd etiam in sponsalibus malitia suppleat ætatem, ita ut valeant sponsalia etiam ante septennium contracta, si tunc contrahentes jam sint præditi discretione, & usu rationis, *n. 12.* Præterea *in cit. c. un. §. Idem quoque. h. t. in 6.* statuitur, quòd sponsalia per verba de præsenti contracta inter impuberem, & puberem, vel duos impuberes, non tamen proximos pubertati, valent ut sponsalia de futuro, nec adveniente pubertate, in matrimonium transeunt, nisi per carnis copulam subsecutam, vel alio modo contrahentes in eadem voluntate perseverare usque ad pubertatem evidenter constiterit, inducunt tamen publicam honestatem, *n. 13.* Idque declaratur *n. 14.* Denique in eodem *c. un. §. fin. h. t. in 6.* additur, sponsalia pro præsentibus filiis, & tacentibus per parentes contracta valida sunt, & ex eis oritur publicæ honestatis justitia. Sponsalia verò pro absentibus, & ignorantibus filiis per parentes contracta non tenent, nec ex eis consurgit publicæ honestatis justitia, nisi ea expressè, vel tacitè ex pòst facto approbaverint, *n. 15. & 16.* Id verò specialiter statutum est de parentibus, si pro filiis præsentibus, & tacentibus, sponsalia, vel matrimonium contrahant, nam si alii id faciant, requiritur aliud signum exprimens internum consensum, ut valeant talia sponsalia, vel matrimonium, *cit. n. 16. in fine.*

§. IV. *An, & quatenus filii impuberes ex sponsalibus pro se per patrem contractis, obligentur?*

Pater pro filio adulto, id est, pubere, nec matrimonium, nec sponsalia contrahere potest, nisi filius consentiat expressè, vel tacitè, verbo, vel facto. At verò pro filio nondum adulto, hoc est, infante, vel minore septennio pater potest sponsalia contrahere, nam matrimonium hîc accipitur pro sponsalibus de futuro, per quæ ad matrimonium pervenitur, *c. 1. h. t. n. 17.* Sponsalia contracta à patre pro filio adulto, seu pubere, & pro infante, seu minore septennio, in eo conveniunt, quòd utraque non valent, quia pro pubere non valent, nisi is consentiat: nec pro infante contracta valent, quia durante hoc tempore, non potest infans consentire: & in eo differunt, quòd priora pro pubere contracta nunquam valent, sine illius consensu: posteriora verò pro infante contracta à patre usque ad septennium non valent: post septennium verò sponsalia convalescunt, si ab eo approbentur, *n. 18.* Filius, cùm pubes factus est, tenetur saltèm ex debito honestatis, patris factum, sive sponsionem approbare, nisi justam causam reclamandi habeat, *n. 19.*

§. V. *De variis casibus occurrentibus circa desponsationes impuberum inter se, & puberum cum impuberibus, an, & quâ ratione hujusmodi desponsationes valeant, aut obligent?*

Major, sive pubes contrahens sponsalia cum minore, seu impubere, tenetur hunc expectare, donec pubes fiat, nisi major, sive pubes gravi metu coactus contraxerit cum minore, seu impubere, tunc enim non tenetur expectare, sed potest ad alias nuptias transire, *c. Ex litteris. 11. h. t. n. 20. & 21.* Secundò si puella impubes desponsata fuit, & traducta in domum viri, eáque pubes facta petat licentiam nubendi alteri, non audienda est, si vir juret, se illam carnaliter cognovisse, quia tune erant sponsalia de futuro inita, quæ per carnalem copulam transeunt in matrimonium; creditur autem in tali casu potiùs viro, quàm mulieri neganti, nisi hæc plenè contra-

rium probaverit, *c. Continebatur. 6. h. t. n. 22. & 23.* Juramento viri dicentis se copulam habuisse cum impubere non est standum; declaratur *cit. num 23.* Tertiò si contractum est matrimonium ab aliquo ante pubertatem, etiam cum nisu ad carnalem copulam, illud non est validum, nisi mulier per idoneos testes probaverit, quòd juvenis ille ante finem anni XIV. in eam consenserit, juramento ab ipso recepto, quòd postquam ad legitimam ætatem pervenit, illam uxorem habere noluerit, tunc enim ab impetitione mulieris est liberandus, & potest uterque ad alias nuptias transire, *c. Attestationes. 10. h. t. n. 24.* & declaratur *n. 25.*

§. VI. *Proponuntur, & explicantur alia Capitula hujus Tituli, in quibus agitur de desponsationibus impuberum.*

Præterea quartò sponsalia contracta cum minore septennio per mutuam cohabitationem post septennium convalescunt, & inducunt publicæ honestatis justitiam, dissolvuntur tamen per matrimonium de præsenti initum priora sponsalia ante pubertatem contracta. Quòd si constet, quòd vir mulierem cognoverit, neutri, vivente altero, licet aliud matrimonium inire propter delictum utriùsque. Item qui sine judicio Ecclesiæ uxorem dimittit, puniendus est, *c. Duo pueri. 12. h. t. n. 26. & 27.* Quintò matrimonium, vel sponsalia, quæ nondum sunt, ut si cum minore septennio contrahantur, accusari non possunt, potest tamen denunciari impedimentum v. g. consanguinitatis, ne contrahatur matrimonium, & si interim aliquid attentatum fuerit in præjudicium puellæ, id est irritum, *c. Ad dissolvendum. 13. h. t. n. 28.* & declaratur *n. 29.* Sextò denique si contrahatur matrimonium de præsenti, & puella non sit in ætate nubili, nec malitia suppleat ætatem, licèt vir ei dederit arrham, non est matrimonium contractum, sed sponsalia solùm de futuro, *c. Tuæ. 14. & ult. h. t. n. 30. & 31.*

§. VII. *De ætate requisita ad matrimonium, & de pubertate, & quando malitia suppleat ætatem?*

Quær. I. Quæ ætas requiratur ad matrimonium contrahendum? Resp. ætas legitima ad contrahendum matrimonium est pubertas, sive annus XIV. in masculo, & XII. in fœmina, nisi adsit aliqua urgentissima causa, ut pro bono pacis, *c. Ubi non est. 2. h. t. n. 32.* Duplex est expositio, *cit. c. 2.* 1. Quòd hîc prohibeantur sponsalia de futuro ante septennium, imò etiam post illud, ante pubertatem, *n. 33.* Altera, & verior expositio est, quòd in eo prohibeatur tantùm conjunctio matrimonialis, ne scilicet matrimonium contrahant, si ambo, vel alter nondum pervenit ad ætatem legitimam, seu pubertatem completam, sine causa urgentissima: potest tamen Episcopus dispensare, ut impuberes matrimonio copulentur, & ad illum spectat cognitio, an adsit causa justa, *cit. n. 33.* Quær. 2. Qui dicuntur, & sunt puberes, quoad matrimonium contrahendum? Resp. puberes, seu apti ad matrimonium dicuntur, & sunt, qui ex habitu corporis pubertatem ostendunt, & generare possunt, & puerperæ sunt, quæ in annis puerilibus pariunt, *c. Puberes. 3. h. t. n. 34.* In matrimonio contrahendo non debet spectari præcisè tempus annorum, sed an contrahens sit talis, qui generare, vel concipere possit, & tunc præsumitur quis habilis ad copulam, & ad consensum conjugalem præstandum: imò etiam ante pubertatem matrimonium initum est validum, si adsit potentia generandi, & discretio rationis. In dubio ante pubertatem completam, nec mas, nec fœmina præsumuntur apti, *n. 35.* Matrimonium contractum à pubere, etsi tunc nondum possit cum fœmina carnaliter commisceri, nec generare, nihilominus est validum, *n. 35.* Quær. 3. Quomodo, & quando malitia suppleat ætatem, quoad contrahendum matrimonium? Resp. validum est matrimonium contractum ante legitimam ætatem, si malitia suppleat ætatem, nisi violentia intercedat, *c. De illis. 9. h. t. n. 36.* Nomine malitiæ autem communiter intelligitur non tantùm aptitudo ad copulam conjugalem, seu potentia generandi, sed etiam prudentia, sive discretio, & judicium rationis ad cognoscendum statum conjugalem, *n. 37.* Metus, & violentia in quacunque ætate incussus reddit matrimonium ipso jure nullum, *cit. n. 37.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.	
c. 1. n. 17. & 2. seqq.	*c. 10. n. 24. & seq.*
c. 2. n. 32. & seq.	*c. 11. n. 20. & seq.*
c. 3. n. 34. & seq.	*c. 12 n. 26. & seq.*
c. 4. n. 1.	*c. 13. n. 28. & seq.*
c. 5. n. 3. & 4.	*c. 14. & ult. n. 30. & seq.*
c. 6. n. 22. & seq.	In Sexto.
c. 7. n. 5. & 3. seqq.	*c. un. in princ. num. 11.*
c. 8. n. 9.	*§. Idem quoque. n. 13. & seq. §. Horro. n. 15.*
c. 9. n. 36. & seq.	*& seq.*

TITULUS III.
DE CLANDESTINA desponsatione.

Nomen desponsationis hîc sumitur pro ipso matrimonio, quamvis aliàs propriè hoc nomine tantùm intelligantur sponsalia de futuro. Matrimonium verò clandestinum dicitur, quod clam contrahitur, ídque dupliciter, vel nullis testibus præsentibus, vel quia nullis præmissis denunciationibus est contractum. Dicitur etiam clandestina desponsatio, quando contrahitur matrimonium sine adhibitis solemnitatibus jure requisitis, quod rectiùs matrimonium minùs solemne vocatur, & huc non pertinet, *num. 1.*

§. I. *An matrimonia clandestina Iure antiquo non solùm fuerint prohibita, sed etiam invalida, & quâ ratione potuerint Iure novo ab Ecclesia irritari?*

Assertio I. Matrimonia clam sine Parocho, & testibus, contracta semper quidem fuerunt ab Ecclesia graviter prohibita, & mortaliter illicita, sed ante Concilium Tridentinum fuerunt valida. Sunt tamen plures casus, in quibus ante Concilium, & nunc etiam, ubi Decretum illud non est promulgatum, potest contrahi matrimonium etiam clam, sine testibus, quorum quinque hîc enumerantur *n. 2.* Ass. 2. Jure novo Concilii Tridentini *Sess. 24. c. 1. de ref. matr.* matrimonia clam inita, sine Parocho, & testibus, declarantur penitus nulla, & irrita, *n. 3.* Ubi etiam exprimuntur causæ, ob quas hujusmodi matrimonia

trimonia clandestina ab Ecclesia sunt irritata. Ass. 3. Potuit Ecclesia irritare matrimonium clandestinum initum, sine Parocho, & testibus, & de facto irritavit, etiam quatenus Sacramentum est, non quidem per se, ac directè, sed indirectè, ac peraccidens, & mediatè, annullando contractum humanum, seu civilem, unde consequenter irritum redditur ipsum Sacramentum, *n.* 4. *&* 5. ubi id declaratur. Ass. 4. Ubi prædictum Decretum Concilij Trident. est promulgatum, etiam qui illud invincibiliter ignorant, invalidè contrahunt matrimonium, sine Parocho, & testibus, *n.* 6. Item irritum est etiam matrimonium in articulo mortis, aut in quacunque alia necessitate contractum, absque præsente Parocho, & testibus, quia deest forma substantialis ad valorem matrimonij requisita, *n* 7. Excipi debet, nisi matrimonium semel in facie Ecclesiæ contractum fuerit, sed invalidè, ob occultum impedimentum dirimens, hoc enim postea sublato, non est necessarium, ut putatitij conjuges iterum coram Parocho, & testibus contrahant, sed satis est, ut conscij prioris nullitatis occultè mutuum consensum renovent, *n.* 8.

§. II. *An ad matrimonium in locis, ubi Decretum hoc Concilii Tridentini non est receptum, aut promulgatum, matrimonia clandestina sint valida?*

Assertio I. Si matrimonia clandestina etiamnum contrahantur ab incolis in ijs locis, sive Catholicorum, sive hæreticorum, in quibus dictum Decretum non est receptum, vel nunquam promulgatum, ea valida sunt, *n.* 9. Ass. 2. Peregrini transeuntes per locum, ubi Decretum Concilii est receptum, invalidè contrahunt matrimonium, sine Parocho, & testibus, quamvis in loco domicilii illud Decretum non sit receptum, *n.* 10. Ass. 3. Is, qui ex loco, ubi Decretum Concilii est receptum, se transfert ad locum, in quo non est receptum, animo figendi illic domicilium, potest validè ibidem contrahere matrimonium, sine præsentia Parochi, ac testium, fit enim illius loci incola, adeoque non astringitur ampliùs legibus prioris domicilii: imò etiam probabile est valere matrimonium, si quis ad tempus se conferret ad locum, ubi hoc Decretum Tridentini non est receptum, etiamsi ex intentione clandestinè contrahendi ibi matrimonium, id fiat, *n.* 11. Ex his deducuntur quædam corollaria *n.* 12.

§. III. *Utrùm necessarium sit ad valorem matrimonii, ut assistat proprius utriùsque contrahentis Parochus, & intra propriam Parochiam, & qualis præsentia Parochi, & testium requiratur?*

Assertio I. Quando sponsus, & sponsa sunt diversæ parochiæ, ad valorem matrimonii sufficit, si assistat illi proprius Parochus alterutrius, sponsi scilicet, vel sponsæ, in cujus parochia nuptiæ celebrantur; ut si in parochia sponsi contrahatur matrimonium, sufficit, ut assistat Parochus sponsi, & si in parochia sponsæ, Parochus sponsæ, *n.* 13. Ubi addendum 1. si Parochus proprius alterutrius contrahentis assistat matrimonio, illud validum est, etiamsi in parochia alterutrius sibi non subditi celebretur, ut si Parochus Petri contrahentis matrimonium cum Anna, ei assistat in parochia Annæ, cujus non est Parochus, valet matrimonium, *num.* 14. Addendum 2. validum est matrimonium, cui Parochus alterius, vel utriùsque contrahentis assistit, quamvis in neutrius parochia, vel etiam Diœcesi matrimonium celebretur. Ut si v. g. Civis Dilinganus cum cive Lavingana contrahat matrimonium Donawerdæ, vel etiam extra Diœcesin Augustanam, Ingolstadij, præsente tamen Parocho Dilingano, vel Lavingano, validum est matrimonium, *n.* 15. Porro si proprius Parochus assistat matrimonio extra parochiam, absque licentia Ordinarij, vel Parochi loci, probabilius est, quòd peccet, & puniri possit, si solemniter, & publicè assistat matrimonio, sine licentia Parochi loci, *n.* 16. Ass. 2. Parochus validè assistit matrimonio, etsi Sacerdos non sit, non tamen potest alteri, quàm Sacerdoti licentiam assistendi dare, *n.* 17. Ass. 3. Parochus etiam excommunicatus non toleratus, seu nominatim denunciatus, vel notorius percussor Clerici, item suspensus ab officio, & beneficio, vel irregularis, vel administratione interdictus, validè assistit matrimonio, & alteri licentiam assistendi dare potest, modò actu non sit depositus, sed titulum, & possessionem beneficii retineat, *n.* 18. Ass. 4. Probabile est, vagabundos posse validè, ac licitè contrahere matrimonium, coram quolibet Parocho, quem elegerint: probabilius tamen videtur, eum Parochum debere interesse matrimoniis vagorum, in cujus parochia pro tempore, quo contrahunt, vagantur, *n.* 19. Id certum est, Parochos non posse licitè vagabundos matrimonio conjungere, nisi factâ priùs diligenti inquisitione de eorum statu, & habilitate ad contrahendum matrimonium, & obtentâ Ordinarii licentiâ, *cit. n.* 19. Ass. 5. Præter Parochum, etiam proprius Episcopus in sua Diœcesi, vel alius quasi Episcopali jurisdictione præditus proprium territorium habens, assistere potest matrimonio, ut Abbas exemptus, Vicarius generalis Episcopi, Capitulum Cathedrale, Sede vacante. Item Legatus Sedis Apostolicæ, ac denique S. Pontifex per totum orbem Christianum; non autem Archiepiscopus potest assistere matrimoniis subditorum Suffraganeorum suorum, *n.* 20. Item Parochus Catholicus potest licitè assistere matrimoniis hæreticorum, qui in sua parochia degunt, *n.* 21. Ass. 6. Parochus, & testes debent esse præsentes matrimonio, non tantùm physicè, sive corpore, sed etiam moraliter, cum advertentia, & usu rationis, *n.* 22. Neque verò ea verba Sacerdotis, *Ego vos in matrimonium conjungo*, sunt de essentia matrimonii, quia Sacerdos non est minister hujus Sacramenti, *cit. n.* 22. Ass. 7. Non requiritur ad valorem matrimonii, ut Parochus, aliique testes ad id vocati, seu rogati sint; unde etiamsi casu interveniant, vel omnino inviti intersint, dummodo intelligant mutuos contrahentium consensus, valet matrimonium, *n.* 23. Præterea necessariò requiritur, ut tres, vel duo saltem testes simul cum Parocho intersint matrimonio, & sufficiunt testes qualescunque, modò usu rationis præditi advertant, quid agatur; unde etiam impuberes, fœminæ, parentes, consanguinei, domestici, servi, excommunicati, Religiosi, infames, imò etiam infideles, assistere matrimonio, ut testes, possunt, *n.* 24.

§. IV. *An, & quâ ratione denunciationes publicæ præcedere debeant ante matrimonium?*

Quando matrimonia sunt contrahenda, debent per Presbyteros in Ecclesia Edicta proponi, præfixo termi-

termino, intra quem qui voluerit, & potuerit, legitimum impedimentum opponat, quæ impedimenta etiam ipsi Presbyteri investigare debent. Quòd si probabilis conjectura sit de impedimento, interdicatur matrimonium, donec de impedimento constiterit, *c. Cùm inhibitio. 3. & ult. in princ. h. t. num. 25.* Denunciationes, seu proclamationes sunt monitiones quædam, quæ præmittuntur matrimonio contrahendo, ut si quis impedimentum novit inter sponsos, illud aperiat, *n. 26.* Quær. nunc 1. An denunciationes sint de essentia matrimonii, vel saltem de præcepto? Resp. validum est matrimonium, etiamsi nullæ denunciationes præmittantur, vel fiant, peccant tamen mortaliter, tam Parochus assistens matrimonio, quàm ipsi contrahentes, si eæ non sint factæ, *n. 27.* Quær. 2. Ubi, quomodo, & quando fieri debeant denuntiationes? Resp. 1. Si sponsi ad diversas parochias spectent, denuntiationes in utriusq; contrahentis parochia faciendæ sunt, nisi contraria sit consuetudo, ut tantùm fiant in parochia unius sponsi, in qua celebrandæ sunt nuptiæ. 2. Denunciationes debent fieri continuis tribus diebus festivis, inter quos scilicet non medient alia festa, etsi intercedere possint, ac debeant aliquot dies profesti. 3. Debent fieri in Ecclesia, inter Missarum solemnia: quamvis etiam extra Ecclesiam, & die non festo, in quo tamen est frequens populi concursus, hæ denuntiationes fieri possint, in qua re observari debet cujusque Ecclesiæ consuetudo, *n. 28.* Quær. 3. Quis possit dispensare, ut denuntiationes matrimonii omittantur, & ob quas causas? Resp. Episcopus, ex justa causa, dispensare potest, juxta *Concil. Trident. Sess. 24. c. 1. de ref. matr.* Item Vicarius Generalis Episcopi, & ex quibus causis? *n. 29.* Si denuntiationes sint prætermissæ ante nuptias, tunc post nuptias ante consummationem matrimonii faciendæ sunt, *n. 30.* Post factas denuntiationes, is, qui scit impedimentum etiam occultum, illud deferre, & denuntiare debet, & quando non? *n. 31.*

§. V. *De probatione matrimonii clandestini, & ejus publicatione.*

Alleganti matrimonium clandestinum incumbit onus probandi: quòd si mulier neget desponsationem esse factam, vir verò affirmet, viro incumbit probatio: si verò vir neget, & mulier affirmet, mulieri incumbit probatio, *c. 1. h. t.* Hodie verò post Concil. Tridentin. cùm matrimonia clandestina sint irrita, inanis, & frustratoria esset talis probatio, *n. 32.* Ecclesia non judicat de clandestinis matrimoniis, sed si contrahentes ea volunt publicare in Ecclesia, hæc recipienda sunt, & publicanda in Ecclesia, nisi rationabilis causa obsistat, *n. 33. & 34.* Publicatio matrimonii clandestini hunc effectum tribuit, ac si ab initio in facie Ecclesiæ contractum fuisset, *cit. n. 34.* Illi, qui priùs matrimonium clam contraxerunt, & postea palam cum alio, vel alia, non sunt cogendi ad prius matrimonium, sed posterius observandum, *n. 35.*

§. VI. *De pœnis matrimonij clandestini, & clam contrahentium, vel ei assistentium.*

Quær. 1. Quæ sint pœnæ ipsius matrimonij clandestini? Resp. Quamvis aliàs filij ex matrimonio invalido geniti, quando uterque parens, vel saltem alter bonâ fide contraxit, ignorans impedimentum, sint legitimi: si tamen matrimonium illud nullum fuit clandestinum, tum filij ex eo geniti erunt illigitimi, non obstante bonâ fide parentum, *c. 3. & ult. §. Si quis verò h. t. n. 36.* Prædicta autem pœna matrimonij clandestini, ut proles sit illegitima, habet locum, non tantùm si matrimonium nullum sit, ob impedimentum consanguinitatis, vel affinitatis, sed etiam ob aliud quodcunque impedimentum, saltem propter ea impedimenta, quæ per denuntiationem detegi, & cognosci possunt, *n. 37.* Utrùm matrimonium, quod coram Parocho, & testibus, non præmissis denuntiationibus, initum fuit, censeri debeat clandestinè, & non in facie Ecclesiæ celebratum? *n. 38.* Altera pœna matrimonij clandestini est, ut si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere præsumpserit, separetur, & spe dispensationis consequendæ careat, *n. 39.* Quær. 2. Quæ sint pœnæ contrahentium matrimonium clandestinum, & testium assistentium? Resp. Prima est, quòd reddantur inhabiles, non absolutè ad matrimonium ineundum, sed ad sic contrahendum, id est, clandestinè. Secunda pœna est arbitraria, sunt enim graviter puniendi, arbitrio Episcopi, *n. 40.* Quær. 3. Quæ sint pœnæ Parochi, vel alterius Sacerdotis assistentis matrimonio clandestino? Resp. si Parochus matrimonia clandestina prohibere contempserit, vel quicunque alius Sacerdos, etiam Regularis, illis præsumpserit interesse, per triennium à beneficio suspendantur, & si culpa exegerit, etiam graviùs puniendi sunt. Ipsi etiam contrahentes contra hanc formam puniendi sunt. Item si quis ad impediendum legitimum matrimonium, impedimentum malitiosè objecerit, Canonicè puniatur, *cit. c. 3. & ult. §. fin. h. t. n. 41.* Idque declaratur, *n. 42. & 43.* Episcopus non potest Parochum suspensum per triennium, quia interfuit matrimonio clandestino, absolvere, *n. 44.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis	*n. 25. & seq §. Si quis*
c. 1. n. 32.	*verò n. 36. & 2. seqq.*
c. 2. n. 33. & seq.	*& §. fin. num. 41. & 3.*
c. 3. & ult. in princ.	*seqq.*

TITULUS IV.

DE SPONSA DUORUM.

§. I. *Si aliqui bina sponsalia cum diversis contraxerunt, quænam sint valida?*

Resp. Is, qui successivè contraxit sponsalia per verba de præsenti, sive matrimonium cum duabus, debet adhærere primæ: si verò priùs contraxit sponsalia de futuro cum una, & postea per verba de præsenti cum altera, debet adhærere secundæ, *c. 1. h. t. n. 1.* Idque declaratur, *n. 2.*

§. II. *An sponsalia de præsenti dissolvantur per sequens matrimonium consummatum?*

Resp. Sponsalia de præsenti, sive matrimonium priùs contractum, sed non consummatum, non dissolvitur per subsequens matrimonium, etiamsi per carnalem copulam sit consummatum, *c. Licèt. 3. h. t. n. 3. & 4.* Præterea qui duas per verba de præsenti desponsavit, priùs desponsatam, etiam nondum cognitam, habebit in uxorem, quamvis secundam priùs carnaliter cognoverit, non obstante contrariâ consuetu-

suetudine, *n.* 5. Sed neque Papa potest condere legem, ut matrimonium ratum, & non consummatum dirimatur per subsequens carnali copulâ consummatum, *n.* 6. Qui accepit in uxorem, quam alter sibi priùs desponsaverat per verba de præsenti, debet illam dimittere, & nunquam potest esse legitima ejus uxor, debétque 40. diebus pœnitere in pane, & aqua per 7. sequentes annos, *c.* 2. *h. t. n.* 7. Quæ requirantur, ut contrahens matrimonium cum desponsata alteri per verba de præsenti, omnino inhabilis fiat ad ducendam illam, etiam post mortem primi viri? *n.* 8.

§. III. *An appellans in causa matrimoniali possit, lite pendente, aliud matrimonium contrahere?*

Resp. pendente lite super matrimonio, etsi appellatum fuerit, non potest aliud matrimonium contrahi cum alia, & si talis contraxerit, tale matrimonium est separandum, ac irritandum, *c. Tua* 4. *h. t. n.* 9. & 10. Vel saltem usus matrimonij prohibendus, *cit. n.* 10.

SERIES CAPITVLORVM.

In Antiqvis.	
c. 1. *n.* 1. & *seq.*	*c.* 3. *n.* 3. & *seq.*
c. 2. *n.* 7. & *seq.*	*c.* 4. *n.* 9. & *seq.*
	c. 5. & *ult. n.* 5. & 6.

TITVLVS V.

DE CONDITIONIBUS APPOSItis in desponsatione, vel in alijs contractibus.

§. I. *Quid sit conditio, & quotuplex, quid modus, causa, & demonstratio, quæ matrimonio, aliisque contractibus apponuntur.*

Assertio 1. Conditio propriè dicta est dispositionis, id est, actûs, vel contractûs suspensio in futurum tempus, & eventum incertum, & explicatur per particulam *Si*, ut contraham tecum matrimonium, si pater tuus consenserit. Modus est qualitas adjecta dispositioni, per quem onus aliquod adjicitur, ad quod obligatur contrahens, & explicatur per particulam *Ut*. v. g. duco te, ut divitias, vel honorem consequar. Causa apponitur, quando exprimitur causa, ob quam contrahitur matrimonium, & explicatur per dictionem *Quia*, ut duco te, quia dives, vel pulchra es. Demonstratio fit, quando demonstratur persona, cum qua contrahitur, ut duco te, quæ es, libera, vel virgo. *n.* 1. Ass. 2. Conditiones quædam sunt generales, aliæ speciales, quædam intrinsecæ, aliæ extrinsecæ: item quædam sunt necessariò eventuræ, aliæ impossibiles: rursus aliquæ contingentes, & possibiles: quædam honestæ, quædam turpes, quædam indifferentes, seu impertinentes. Denique ex turpibus quædam sunt contra substantiam, & bona matrimonij, aliæ non *n.* 2.

§. II. *An conditio contractui matrimonij apposita, illum vitiet, vel suspendat?*

Assertio 1. Matrimonium contractum sub conditione relata in tempus præsens, vel præteritum, non suspenditur, vel vitiatur, sed statim valet, si conditio est, vel fuit posita: non valet, si ea non existit, vel non extitit. v. g. duco te, si es virgo, nobilis, dives &c. *n.* 3. Ass. 2. Matrimonium contractum sub conditione de futuro possibili, honesta, & contingente, v. g. *duco te, si pater tuus consenserit*, suspenditur, ita ut non valeat, nec obliget, donec conditio impleatur. *n.* 4. Imò etiam sponsalia de futuro jurata possunt contrahi sub conditione de futuro, neque priùs obligant, donec conditio fuerit impleta, nisi consensus de præsenti, aut carnalis copula fuerit secuta, *c. De illis.* 3. *h. t. n.* 5. & 6. Hodie verò hujusmodi præsumpta matrimonia non valent, nisi coram Parocho, & testibus sint contracta, *cit. n.* 6. Solvitur objectio *n.* 7. Qui matrimonium contrahit per verba de præsenti sub conditione non improbata ab Ecclesia, ut contraho tecum, si pater meus consenserit, non est cogendus ad contrahendum, & multò minùs ad consummandum matrimonium, nisi accedat consensus patris, quia non potest dici consensus de præsenti, *c. Super eo.* 5. *h. t. n.* 8. & 9. Matrimonium non potest conferri in arbitrium alterius, *cit. n.* 9. Probabilius est non tantùm consensui matrimonij, sed etiam ipsi matrimonio adjici posse conditionem, v. g. contraho tecum, si pater meus consenserit. *num.* 10.

§ III. *An conditio de futuro necessaria, vel impossibilis, adjecta matrimonio, illud vitiet, vel suspendat?*

Assertio 1. Matrimonium contractum sub conditione de futuro necessaria, ut contraham tecum, si cras sol oriatur, non suspenditur per conditionem adjectam, nec vitiatur, sed perinde est, ac si ea apposita non esset, adeoque validum est tale matrimonium, modò contrahentes sciant conditionem esse necessariam. *n.* 11. Ass. 2. Matrimonium contractum sub conditione de futuro, quæ repugnat substantiæ, & bonis matrimonij, invalidum est: si verò in contractu matrimonij conditio impossibilis, vel turpis apponatur, quæ non est contra substantiam matrimonij, ea habetur pro non adjecta, & matrimonium tenet. *c.* 7. & *ult. h. t. n.* 12. Declaratur *n.* 13. Quando conditiones turpes, & inhonestæ adversus substantiam matrimonij appositæ non irritant contractum matrimonij? *n.* 14. Sicut matrimonium contractum sub conditione suspensiva, quæ est contra illius substantiam, non tenet: ita non tenet, si fuerit contractum sub conditione resolutiva, ut contraho tecum, si non invenero aliam ditiorem, *n.* 15. Conditiones turpes, vel impossibiles, quæ matrimonii substantiæ non adversantur, non reddunt irritum matrimonium, sed rejiciuntur, & pro non adjectis habentur, favore matrimonii, ut contraho tecum, si furtum feceris, *n.* 16. Quænam requirantur, ut conditio impossibilis rejiciatur in contractu matrimonii? *n.* 17. Omnes fideles censentur recipere Sacramenta, juxta intentionem Ecclesiæ, *n. eod.* Quando matrimonium contractum sub conditione turpi, vel impossibili non teneat, propter defectum consensûs conjugalis? *n.* 18. Præterea matrimonium sub turpi conditione contractum, eâ rejectâ, servandum est, *c.* 1. *h. t. num.* 19. ubi etiam aliæ expositiones referuntur. Qui sponsalia contrahit sub conditione honesta, si pater suus consentiat, & ante impletam conditionem, habet copulam cum illa, à conditione recessisse videtur, & matrimonium tenet, *c. Per tuas.* 6. *h. t. n.* 20. Sponsalia de futuro, non tantùm pura, & absoluta,

ſoluta, ſed etiam conditionalia per ſecutam copulam tranſeunt in matrimonium, quia tunc Eccleſia præſumit contrahentes receſſiſſe à conditione, & voluiſſe purè, & abſolutè contrahere, nec admittit probationem in contrarium, *n.* 21. An ſi matrimonio ſint adjectæ tales conditiones, v. g. contraham tecum, ſi te virginem invenero, vel ſi mecum rem habueris, eæ ſint validæ, vel tanquam turpes reijci debeant? *num.* 22.

§. IV. *Proponuntur, & reſolvuntur aliæ nonnullæ quæſtiones circa ſponſalia, vel matrimonia ſub conditione contracta?*

Quær. 1. An matrimonium contractum per verba de præſenti inter habiles ſub conditione honeſta de futuro, & contingenti, ut contraho tecum, ſi pater tuus conſenſerit, poſitâ conditione ſit validum, ſine novo conſenſu utriûſque conjugis? Reſp. probabile eſt tale matrimonium ſtatim perfici, impletâ conditione, ſine novo contrahentium conſenſu, *n.* 23. Idque magis declaratur *n.* 24. Quær. 2. An poſt Concil. Trident. requiratur ad valorem matrimonii, ut Parochus, & teſtes non tantùm contractui ſub conditione de futuro inito, ſed etiam impletioni conditionis interſint? Reſp. probabile eſt requiri, quamvis ſufficiat, ſi ipſi contrahentes coram Parocho, & teſtibus aſſerant poſtea, conditionem eſſe impletam, *n.* 25. Etſi verò talia matrimonia ſint valida, non tamen facilè ſunt permittenda, ſed tutius eſt, ut poſt impletam conditionem, conſenſus matrimonialis renovetur coram Parocho, & teſtibus, *cit. n.* 25. Quær. 3. An ſi inhabiles ad matrimonium contrahendum per verba de futuro promittant ſibi invicem, vel etiam de præſenti contrahant matrimonium ſub conditione, ſi Papa diſpenſaverit, obligationem contrahant, & qualem, ante, vel poſt diſpenſationem? Reſp. per ſe loquendo, non peccant, ſi ſponſi ſub tali conditione matrimonium ſibi invicem promittant, *n.* 26. Probabile quoque eſt, matrimonium per verba de præſenti inter perſonas impeditas, ſeu inhabiles contractum, impetratâ diſpenſatione, purificari, ſeu perfici, abſque novo conſenſu contrahentium coram Parocho, ac teſtibus expreſſo, *n.* 27. Probabilius tamen eſt, matrimonium ſub conditione diſpenſationis Papalis contractum nunquam ſine novo conſenſu coram Parocho, & teſtibus expreſſo perfici, *cit. n.* 27. Quær. 4. Si quis ſponſalia, vel matrimonium contraxit cum duabus, quænam, vel quod ex illis ſervandum ſit, & validum? Reſp. ſiquis cum duabus contrahat ſponſalia ſub conditione de futuro, etſi poſteriorum ſponſalium conditio priùs impleatur, adhuc priora erunt valida, quandocunque eorum conditio evenerit. Si quis verò cum duabus contraxit matrimonium, ſub conditione pendente in futurum, illud validum eſt, cujus conditio priùs impletur, ſive illud primò contractum ſit, ſive poſterius, modò tamen contrahens utrumque, quantum poteſt, velit eſſe validum, & neutrum conſenſum revocârit, *n.* 28.

§. V. *An cauſa, demonſtratio, vel modus adjectus contractui matrimoniali ipſum vitiet, vel ſuſpendat?*

Assertio I. Demonſtratio, vel cauſa, ſive turpis ſit, ſive honeſta, vel contraria ſubſtantiæ matrimonii, vera, vel falſa, per ſe nunquam ſuſpendit, nec vitiat matrimonium, ſed ſemper habetur pro non adjecta, & matrimonium valet, ut accipio te in uxorem, quæ vel quia es ſterilis, vel virgo &c. *n.* 29. Aſſ. 2. Modus adjectus contractui matrimoniali non vitiat illum, nec ſuſpendit, niſi ſit contrarius ſubſtantiæ, aut bonis matrimonii, *n.* 30. Aſſ. 3. Si modus adjectus matrimonio ſit impoſſibilis, non tamen repugnans ſubſtantiæ matrimonii, ut contraho tecum eâ lege, ut digito cœlum tangas, ut montem aureum mihi des: vel turpis, & illicitus, ut patrem tuum interficias, tunc matrimonium valet, & modus pro non adjecto habetur, in favorem matrimonii, *n.* 31. Unde cognoſci poſſit, utrùm contractus aliquis initus ſit ſub modo, vel conditione propriè dicta, ſive ſuſpenſiva, an verò ſolùm ſub modo, ſeu conditione non ſuſpenſiva? *n.* 32. Specialiter verò conditio non ſuſpenſiva, ſive modus impoſſibilis, vel turpis, ſi non adverſetur ſubſtantiæ contractûs, debet haberi pro non adjecto in contractu matrimonii, ob illius favorem, *cit. n.* 32. Servus poteſt manumitti ſub ea conditione, ſeu modo, ut fiat Monachus, vel Clericus, c *Cùm ſit.* 2. *h. t. n.* 33. Donatio Eccleſiæ, vel pio loco facta ſub modo, non poteſt à donatore poſtea revocari, niſi expreſsè fuerit conventum in donatione, quòd ſi pactum, vel modus non ſervetur, poſſit revocari, *c. Verùm.* 4. *h. t. n.* 34. Idque declaratur *n.* 35.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. *n.* 19.	*c.* 5. *n.* 8. *&* 2. *ſeqq.*
c. 2. *n.* 33.	*c.* 6. *n.* 20. *& ſeq.*
c. 3. *n.* 5. *&* 2. *ſeqq.*	*c.* 7. *& ult. n.* 12. *& aliquot ſeqq.*
c. 4. *n.* 34. *& ſeq.*	

TITULUS VI.

QUI CLERICI, VEL VOVENTES matrimonium contrahere poſſunt?

§. I. *Utrùm Ordo ſacer dirimat matrimonium ſubſequens, & quo jure?*

Assertio I. Per Ordinem ſacrum, videlicet Presbyteratum, Diaconatum, & Subdiaconatum, dirimitur matrimonium poſteà initum, *c.* 1. *h. t. n.* 1. Excipitur 1. niſi quis fuerit promotus per illatam vim, ſeu metum gravem. 2. qui ſuſcepit Ordinem ſacrum ante pubertatem, non obligatur ad votum continentiæ ei annexum, *num.* 2. Clericus in Sacris conſtitutus, ſi uxorem ducat, fit irregularis, *cit. n.* 2. Subdiaconus, qui de facto contrahit matrimonium, ſi ad Religionem tranſire voluerit, poteſt ei Epiſcopus concedere, ut ad altiores Ordines promoveatur. Si verò non vult ad Religionem tranſire, neque in Subdiaconatu miniſtrare, neque ad altiores Ordines promoveri poteſt, in minoribus tamen Ordinibus miniſtrare poterit, *n.* 3. Qui in minoribus Ordinibus ſunt conſtituti, poſſunt contrahere matrimonium, *n.* 4. Epiſcopus diſpenſare poteſt cum Clerico in Sacris conſtituto, ſi cum unica, eâque virgine contraxit matrimonium: ſecus, ſi cum vidua, aut corrupta, vel cum eo Clerico in Sacris, qui binas nuptias contraxit, *n.* 5. Aſſ. 2. probabilius eſt, ac verius, non jure naturali, vel Divino, ſed ſolo jure Eccleſiaſtico per ſuſceptionem Ordinis ſacri, dirimi matri-

matrimonium subsequens, *n. 6.* Cur per susceptionem sacri Ordinis impediatur matrimonium contrahendum, ita ut validè contrahi non possit: non autem irritetur matrimonium præcedens etiam non consummatum? *n.7.* Nullus, durante matrimonio, etiam non consummato, potest recipere aliquem ex Ordinibus sacris, nisi cum licentia uxoris Religionem ingredientis, vel etiam in seculo remanentis, & votum castitatis emittentis, si uxor sit suspecta de incontinentia, *n. 8.* Sed neque talis conjugatus Ordines minores recipere potest, ut est probabilius, *n. 9.* Quòd siquis post matrimonium ratum, & non consummatum, in Sacris constitutus Religionem ingrediatur, & in ea profiteatur, potest Episcopus cum eo dispensare, ut in suscepto Ordine ministrare, & ad altiores ascendere possit, *n. 10.* Est tamen talis conjugatus monendus, per Episcopum, ut Religionem ingrediatur, si matrimonium nondum sit consummatum, *n.11.* Hoc est discrimen inter Græcos, & Latinos in sacris Ordinibus constitutos, quòd illis licuit, post matrimonium initum, sacros Ordines suscipere, & matrimonio antea contracto uti, non autem Latinis, *n. 12.*

§. II. *An, & quo jure votum solemne castitatis per professionem Religiosam matrimonium postea initum dirimat: & an etiam votum simplex castitatis impediat matrimonium, idque dirimat?*

Assertio I. Votum solemne castitatis per professionem Religiosam emissum dirimit matrimonium subsequens, non autem si solùm fuit votum ingrediendi Religionem, licèt postea matrimonium contraxerit, *c. Meminimus. 3. h. t.* quamvis impediat matrimonium contrahendum, *n. 13. & 14.* Ass. 2. Votum solemne castitatis editum in Religione, non jure naturali, ac Divino, sed solo Ecclesiastico irritum reddit matrimonium subsequens, *n. 15.* Votum solemne castitatis etiam per professionem tacitam emissum impedit, ac dirimit matrimonium postea contractum, *c. 7. & ult. h. t. n. 16.* Declaratur *n. 17.* An & quando votum solius v.g. castitatis, & sic unius tantùm ex substantialibus, si emittatur in ordine ad certam Regulam approbatam, & in manibus habentis potestatem admittendi, fiat solemne, & veram professionem inducat? *n.18.* Professio fieri potest etiam in manibus privati Religiosi alicujus habentis ad hoc speciale mandatum, *n. 19.* Potest Religiosus licitè retinere bona sua quoad usumfructum, vel usum, cum licentia Superioris, & dependenter ab ejus voluntate, *n. 20.* Susceptio habitûs professorum extra Religionem à non habente potestatem admittendi ad Religionem, impedit matrimonium contrahendum, non autem dirimit contractum, *c. Consuluit. 4. h. t. n. 21. & 22.* Quando per assumptionem habitûs professorum extra claustrum Monasterii fit votum solemne, ita ut impediat, & dirimat matrimonium postea contractum, vel non? *n. 23.* Ass. 3. Votum simplex castitatis impedit, ne matrimonium licitè iniri possit, non tamen dirimit postea initum, sed tale matrimonium validum est, non obstante voto simplici castitatis, *c. Rursus. 6. h. t. n. 24.* Votum simplex, & solemne non differunt per se, ac ex natura sua, sed solùm ex Ecclesiæ Constitutione accidentaliter, & extrinsecè, *n. 25.* Ex Constitutione Gregorii XIII. tria vota simplicia Societatis JESU post biennium probationis emissa, irritant matrimonium postea contractum, non tamen dirimunt matrimonium antea contractum, *n. 26.*

§. III. *An per votum simplex castitatis dirimantur præcedentia sponsalia de futuro?*

Mulier, quæ promisit se alicui nupturam, & postea vovit castitatem, ideóque sponsus aliam duxit, si non valet continere, sed timet, ne in fornicationem incidat, potest petere dispensationem in voto, & nubere alteri, impositâ ei pœnitentiâ, ob fidem non servatam, & votum violatum, *c. Veniens. 5. h. t. n.27.* Ubi certum est 1. per votum ingrediendi Religionem dissolvi priora sponsalia. 2. per votum simplex castitatis perpetuæ præcedens sponsalia illa irritari, quia continent promissionem rei illicitæ. 3. quando unus ex sponsis castitatem vovit, alter à sponsalibus servandis liber est, quia vovens censetur illis renunciâsse, *n. 28.* Probabile est, sponsalia de futuro dissolvi per subsequens simplex votum perpetuæ continentiæ editum animo permanendi in seculo, ita ut vovens non possit matrimonium antea promissum inire: quare siquis post votum castitatis editum, contrahat cum alia matrimonium, violabit quidem votum, non tamen fidem priorum sponsalium, quia ea jam per votum omnino erant dissoluta, ut colligi videtur ex *cit. c. Veniens. 5. h. t. n. 29.* Verùm probabilius est, per votum simplex castitatis editum post sponsalia priùs contracta, illa non dissolvi, *n. 30.* Quid in praxi in hac quæstione faciendum? *n. 31.* An Episcopus possit dispensare in voto castitatis perpetuæ? *n. 32.*

SERIES CAPITULORUM.

TITULUS VII.

DE EO, QUI DUXIT IN MATRIMONIUM, QUAM POLLUIT PER ADULTERIUM.

§. I. *An, & quando adulterium dirimat matrimonium subsequens?*

Assertio I. Adulterium dirimit matrimonium subsequens, si vir, vivente legitimâ uxore, cum alia per verba de præsenti matrimonium contrahere attentavit, vel saltem de matrimonio post mortem prioris conjugis contrahendo promissionem fecit, *n. 1.* Ass. 2. Siquis vivente legitimâ suâ uxore, cum alia contrahat matrimonium ignorante primam uxorem ipsius adhuc vivere: is mortuâ primâ uxore, si petat à secunda separari, non debet ab illa separari: quamvis secunda possit à viro, si velit, discedere, *c. 1. h. t. n. 2.* Duo sunt casus, in quibus propter adulterium prohibetur matrimonium iniri inter adulterum, & adulteram, *n. 3.* Solum adulterium non sufficit ad dirimendum matrimonium subsequens, sed insuper requiritur, ut vir promiserit matrimonium adulteræ, vel ut actu cum illa contraxerit, vel ut adultera in mortem prioris uxoris machinata fuerit, *cit. n. 3.* Potest tamen is, qui vivente marito, conju-
gem

gem illius adulteravit, post peractam pœnitentiam, viduam illam in uxorem ducere, *n.*4. Ass. 3. Siquis contrahat per verba de præsenti cum una, quam tamen carnaliter non cognovit, adeoque matrimonium non consummavit: sed postea scienter cum alia contrahat, eámque carnaliter cognovit: hoc casu, si primum matrimonium non fuit validum, quia coactè contraxit, nec eam carnaliter cognovit, talis, mortuâ primâ uxore, potest manere cum secunda, eámque habere in uxorem: si verò prius matrimonium fuit validum; licèt prima uxor sit mortua, non potest habere secundam, si scienter contraxit cum illa: secus, si ignoranter, tunc enim saltem aliam ducere poterit, *c. Significavit.* 2. *h. t.* Et sic legi debent, & corrigi, quæ habentur *n.* 5. *h. t.* à principio usque ad §. *Si verò.* Ut adulterium dirimat matrimonium subsequens, requiritur, ut matrimonium prius contractum sit validum: per copulam tamen carnalem spontaneam affectu maritali habitam subsequentem matrimonium gravi metu contractum ratificatur, & validum redditur, *n.* 6. Matrimonium autem validum etiam nondum consummatum inducit impedimentum dirimens perpetuum, ita ut non possit quis habere in uxórem illam, cum qua contraxit matrimonium, vivente primâ uxore legitimâ, etsi non cognitâ, neque verò per juramentum adjectum matrimonio gravi metu contracto, hoc efficitur validum, *cit. n.* 6. Ass. 4. Siquis vivente primâ uxore, à qua se ob adulterium ejus separavit, quoad torum, & quæ Monialis facta est, contrahat cum secunda, quæ scivit, quòd ille aliam habeat uxorem, is mortuâ primâ uxore, separari debet à secunda, ita tamen ut possit ducere in uxorem, non secundam, sed aliam tertiam, *c. Ex litterarum.*4. *h. t. n.*7. Idque procedit, etiamsi adulter, vivente legitimâ suâ uxore, longo tempore secundæ adulteræ cohabitaverit, & plures filios ex ea susceperit, nihilominus enim eâ mortuâ, à secunda separari debet, *c. Cùm haberet.* 5. *h. t. n.* 8. *&* 9. Ass. 5. Siquis, vivente primâ uxore, secundam insciam criminis adulterii à viro commissi, duxerit in uxorem, mortuâ primâ uxore, licitè manere potest cum secunda, si novus consensus interveniat, *c. Veniens.* 7. *h. t. n.* 10. *&* 11. Ass. 6. Siquis vivente primâ uxore suâ, fidem dedit alteri de ea ducenda, post mortem uxoris, vel de facto contraxit cum ea matrimonium, si nec ante fidem datam, nec post, vel nec ante contractum matrimonium de facto, nec post, eandem cognovit, vivente primâ, & hac mortuâ contrahat matrimonium cum secunda, non est tale matrimonium separandum, sed tenet: quamvis utrique eorum, ob hoc delictum, pœnitentia injungi debeat; quòd si vivente adhuc primâ uxore, secundam carnaliter cognovit, ante, vel post fidem datam, seu matrimonium, adeoque adulterio eam polluit, non debet tale matrimonium tolerari, *c.* 8. *& ult. h. t. n.* 12. Solus contractus matrimonii, vel sola promissio de eo contrahendo cum secunda, vivente primâ uxore, non inducit impedimentum dirimens matrimonium cum illa, cui fidem dedit, vel cum qua de facto contraxit matrimonium, nisi intervenerit carnalis copula cum secunda, *n.* 13.

§. II. *Quænam conditiones requirantur, ut adulterium dirimat matrimonium inter adulteros?*

Plures requiruntur. Prima conditio est, ut adulterium concurrat cum promissione matrimonii futuri, vel cum matrimonio de facto inito. 2. Ut matrimonium de præsenti attentatum, vel fides de eo data sit, & adulterium commissum, durante adhuc eodem legitimo matrimonio. 3. Ut uterque adulterans sciat alterum conjugatum esse. 4. Ut promissio matrimonii non sit ficta, sed seria, quamvis aliqui putent etiam ex ficta promissione oriri hoc impedimentum. 5. Ut promissio ab una parte facta, ab altera sit acceptata. 6. Ut promissio pura sit, & absoluta, vel saltem ut ante mortem conjugis fuerit purificata, quamvis aliqui contrarium teneant. 7. Ut copula carnalis sit perfecta, seu consummata. 8. Ut prius matrimonium fuerit validum, *n.* 14. *&* 15.

§. III. *An, & quando crimen homicidii, seu machinationis mortis alterius cõjugis dirimat matrimoniũ subsequẽs?*

Alterum crimen dirimens matrimonium subsequens est homicidium, seu machinatio facta in mortem unius conjugis, cum proposito contrahendi postea matrimonium cum altero conjuge superstite. Ass. 1. Siquis matrimonium de facto cum aliqua contraxit, vivente primâ uxore, eámque cognovit, non potest is, post mortem uxoris primæ, illam ducere in uxorem in perpetuum, si ista adultera machinata fuit in mortem primæ uxoris, vel si vir fidem adulteræ dedit, quòd primâ defunctâ, illam ducturus sit, *c. Super hoc,* 3. *h. t. num.* 16. *& seq.* Ass. 2. Similiter si quis vivente legitimâ uxore suâ, habeat copulam cum altera, mortuâ uxore, potest illam ducere, & matrimonium cum illa initum tenet, nisi eâ vivente, fidem illi dederit, vel alter eorum mortem uxoris defunctæ fuerit machinatus, *c. Significâsti.* 6. *h. t.* (vel nisi de facto eam in uxorem duxerit) *n.* 18. Solum adulterium non reddit matrimonium postea initum invalidum, ne quidem inter personas contractum, à quibus illud commissum fuit, nisi cum adulterio concurrat machinatio in mortem alterius conjugis, tunc enim matrimonium erit invalidum, *n.* 29. Conjugatus persistens in adulterio potest excommunicari, nisi ad uxorem redeat, potest tamen excommunicatus contrahere matrimonium, illúdque tenet, quamvis peccet contrahendo, *cit. n.* 19. Ad impedimentum hoc dirimens matrimonium contrahendum non requiritur physica cooperatio in mortem alterius conjugis, sed sufficit moralis, nempe contrahere volentes matrimonium, mandato, vel consilio ad mortem alterius conjugis per alios cooperatos esse, modò sic ab aliis permoti mortem intulerint, *n.* 20. Sola ratihabitio necis alteri conjugi illatæ non sufficit ad inducendum hoc impedimentum, *n.* 21. Hoc impedimentum incurritur, non tantùm si in uxoris, sed etiam si in mariti cædem conspiratio, seu machinatio facta sit ab uxore, *n.* 22. Quando impedimentum hoc machinationis in mortem alterius conjugis non incurritur, nisi etiam adulteriũ intervenerit? *n.* 23. Quæritur nunc, quænam conditiones præterea sint necessariæ, ut incurratur hoc impedimentũ? Resp. requiritur 1. ut machinatio illa sit efficax, & cædes reipsâ sit secuta, *n.* 24. 2. Ut machinatio mortis facta sit animo ineundi matrimonium cum conjuge superstite, *n.* 25. 3. requiritur, ut si unus tantùm machinetur mortem conjugis, matrimonium utrique contracturo sit

sit notum, sive ut fœmina etiam sciat, virum, cum quo fornicata est, esse conjugatum, *n. 26.* 4. requiritur ad contrahendum hoc impedimentum, ut matrimonium prius cum uxore occisa initum fuerit validum, & legitimum, non tantùm bonâ fide existimatum, etiamsi non consummatum fuerit, *n. 27.* Solvitur objectio Lutheri ex Veteri Testamento, *n. 28.* Aliud crimen dirimens matrimonium Jure novo Ecclesiastico introductum est crimen raptûs, de quo infrà *lib. 5. Tit. 17. sec. 1. §. 3. & 4.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. n. 2. & 2. seqq.	*c. 6. num. 18. & aliquot seqq.*
c. 2. n. 5. & seq.	*c. 7. n. 10. & seq.*
c. 3. n. 16. & seq.	*c. 8. & ult. num. 12. & 3. seqq.*
c. 4. n. 7.	
c. 5. n. 8. & seq.	

TITULUS VIII.

DE CONJUGIO LEPROSORUM.

§. I. *An per lepram supervenientem præcedentia sponsalia de futuro dissolvantur, vel etiam matrimonium præcedens?*

Assertio I. Per lepram supervenientem dissolvuntur sponsalia de futuro priùs contracta, si sponsus immunis à lepra id petat; quamvis etiam promittere possit leprosæ matrimonium, quam scit esse leprosam, si velit, *c. 3. & ult. h. t. n. 1.* Id verò extenditur ad quemvis alium morbum contagiosum supervenientem uni ex sponsis, post sponsalia de futuro inita; nam ob quamvis notabilem mutationem supervenientem post sponsalia, ea dissolvuntur, si id petat sponsus sanus, *n. 2.* Ass. 2. per lepram supervenientem non dissolvitur matrimonium præcedens, ac proinde conjux leprosus non potest, nec debet propter lepram separari à sano; quòd si unus conjux alterum leprâ infectum sequi noluit, debet uterque, altero vivente, continentiam servare, alioquin excommunicentur, *c. 1. h. t. n. 3.* Leprosi ex generali consuetudine licitè separantur à consortio reliquorum hominum. Item per lepram supervenientem non dissolvitur matrimonium antea contractum, neque propter aliam infirmitatem quantumvis gravem, & multò minùs dissolvi potest matrimonium propter lepram, postquam consummatum fuit, *n. 4.* An sicut uxor tenetur sequi virum, ita & vir uxorem? *n. 4.*

§. II. *Aliæ nonnullæ quæstiones circa conjugia leprosorum proponuntur, & resolvuntur.*

Quær. I. An propter lepram, vel aliam infirmitatem, conjux à conjuge separandus sit, saltem quoad torum, & cohabitationem? Resp. propter lepram, vel aliam gravem infirmitatem unus conjux alterum non debet dimittere, nec ab eo separari, etiam quoad torum, & cohabitationem, *c. 2. h. t. n. 5. & 6.* Non ob solam causam fornicationis, seu adulterii, sed ob alias etiam causas separatio inter conjuges quoad torum, & cohabitationem ad certum, vel incertum tempus fieri potest, *cit. n. 6.* Quomodo intelligendum sit illud dictum Christi, non posse virum dimittere uxorem suam, exceptâ causâ fornicationis, seu adulterii? *cit. n. 6. & 7.* Quær. 2. An leprosi possint contrahere matrimonium? Resp. si continere nolint, & aliquam invenerint, quæ ipsis nubere velit, possunt ad matrimonium transire, *c. 2. h. t. n. 8.* Quær. 3. An conjuges leprosi teneantur sibi invicem reddere debitum conjugale? Resp. Si vir, vel uxor leprosa fuit, & conjux infirmus à sano debitum exigat, illud reddendum est, nisi debiti redditio cedat conjugi sano in notabile damnum, & periculum infectionis foret, *cit. c. 2. in fine. n. 9.* Quando teneatur conjux sanus leproso debitum reddere, & quando excusetur? *cit. n. 9.* Utrùm conjux sanus teneatur cum leproso assiduè cohabitare? *n. 10.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. n. 3. & seq.	*c. 2. n. 5. & aliquot seqq.*
	c. 3. & ult. n. 1.

TITULUS IX.

DE CONJUGIO SERVORUM.

Aliud impedimentum matrimonii est error servilis conditionis. Est autem hîc sermo non de servis adscriptitiis, qui prædio colendo sunt perpetuò addicti, sed de servis propriè dictis, qui non sunt liberi, *num. 1.*

§. I. *An servus possit licitè, & validè contrahere matrimonium, invito, vel ignorante domino, & quâ ratione error status, seu conditionis servilis dirimat matrimonium, & quo jure?*

Assertio I. Servus etiam invito, & contradicente domino, licitè matrimonium contrahere potest, illúdque tenet, quamvis debita, & consueta servitia nihilominus domino exhibere debeat, *c. 1. h. t. n. 2.* Servus Christianus, & baptizatus potest omnia Sacramenta suscipere, quæ sunt omnibus Christianis communia, excepto Ordine, quia nullus servus debet ordinari, sine consensu domini: aliud est de servis non baptizatis, de quibus nihil potest disponere Ecclesia, *n. 3.* Ass. 2. Error conditionis servilis, quando scilicet homo liber contrahit matrimonium cum ancilla, quam ignorat esse ancillam, vel libera cum servo, quem nescit esse servum, reddit irritum matrimonium, *c. 2. h. t. n. 4.* Ubi tamen distinguendum est: vel enim contrahit quis matrimonium cum ancilla, ignorans illam esse ancillam, sed putans esse liberam, & tunc matrimonium non tenet: vel sciens esse alterum servum, vel ancillam, cum eodem, vel eadem contrahit matrimonium; & tunc illud tenet, *cit. c. 2. h. t. n. 5.* Error circa qualitatem personæ, ut si quis contrahat cum illa, quam putat esse nobilem, cùm non sit, non dirimit matrimonium, *cit. n. 5.* Matrimonium, quod liber contraxit cum ancilla, ignorans illam esse ancillam, fit validum, si postquam scit illam esse servam, carnalem copulam cum illa habeat, *cit. c. 2. h. t.* Quamvis hoc non procedat post Concil. Trident. *cit. n. 5.* Judex Ecclesiasticus potest judicare inter laicos super dote restituenda, *cit. n. 5.* Ass. 3. Quando per conditionem servilem redditur deterior conditio errantis, ut quia credidit mulierem, cum qua contraxit matrimonium, esse liberam, cùm esset ancilla, tunc error vitiat matrimonium: quando verò liber contrahit matrimoniũ cum libera, quam putavit esse ancillam, tum

tum non redditur matrimoniũ nullũ. Item si servus contrahat matrimoniũ cum ancilla,quã putabat esse liberam, valet matrimonium, *n. 6.* Quær. ulteriùs. Utrùm error conditionis servilis dirimat matrimonium jure naturali,an verò solùm jure Ecclesiastico? Probabile est, quòd error servitutis jure naturali, ac gentium reddat matrimonium irritum, *n. 7.* Probabilius tamen est solo jure Ecclesiastico reddere irritum, *n. 8.* An matrimonium inter infideles initum cum errore servitutis sit validum? *n. 9.* An si dominus proprium servum, vel ancillam tradat in matrimonium personæ liberæ ignaræ servitutis, talis persona libera fiat? *n. 10.* Aff. 4. Si liber ignoranter matrimonium contraxit cum ancilla, quam ignoravit esse ancillam, si postquam id scivit, nec verbo, nec facto in illam consensit, matrimonium non valet, & cum alia contrahere poterit, *c. 4. & ult. h. t. n. 11. & 12.* Matrimonium ab initio nullum, ob errorem conditionis servilis, postquam constat de illius nullitate, ratificatur per supervenientem consensum verbis expressum, vel facto, id est, per copulam subsequentem, modò tractatus de matrimonio, vel sponsalia de futuro præcesserint, quod tamen non procedit post Concil. Trident. *n. 13.* Cui incumbat onus probandi ignorantiam servitutis? *cit. n. 13.*

§. II. *An, & quando proles, quoad libertatem, & servitutem, sequatur conditionem, non matris, sed patris?*

Valet consuetudo legitimè præscripta, ut proles sequatur, quoad libertatem, & servitutem, non matris, sed patris conditionem, ita ut si pater sit liber, vel servus, etiam filii sint liberi, vel servi, non attentâ conditione matris, *c. 3. h. t. n. 14. & 15.* Valet matrimonium liberi initum cum ancilla, si ignorata fuit conditio servilis illius, post elapsum decennium, imò etiam post quinquennium, *cit. n. 15.* Favore libertatis in dubio judicandum est pro libertate, *cit. n. 15.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.	
c. 1. n. 2. & seq.	*c. 3. n. 14. & seq.*
c. 2. n. 4. & aliquot seqq.	*c. 4. & ult. n. 11. & 2. seqq.*

TITULUS X.
DE NATIS EX LIBERO ventre.

Filij nati ex libera, vel liberta sunt liberi, & Ecclesia debet libertatem potiùs defendere, quàm impugnare, *c. un. h. t. n. 1.* Filij legitimè nati, quoad familiam, nobilitatem, & dignitatem, sequuntur conditionem patris, non matris: quoad statum verò libertatis, vel servitutis, sequuntur conditionem matris. Sufficit autem, si mater tempore conceptionis, vel nativitatis, vel medio tempore fuerit libera, ut proles libertate gaudeat, *n. 2.* Liberti, sive libertini, hoc est, filij libertæ, nempe progeniti ex ancilla, quæ ex servitute manumissa est, sunt liberi, etsi pater servus fuerit, nec possunt à domino in servitutem revocari, *cit. c. un. h. t. n. 3.*

In Antiquis.
c. un. n. 1. & 2. seqq.

TITULUS XI.
DE COGNATIONE SPIRITUALI.

§. I. *Quid sit cognatio spiritualis, unde dicatur, & inter quas personas contrahatur?*

Assertio I. Cognatio spiritualis est propinquitas quædam personarum, quæ ex statuto Ecclesiæ oritur ex collatione, & susceptione Sacramentorum Baptismi, & Confirmationis, *n. 1.* Cognatio spiritualis non habet ortum ex jure naturali, neque ex jure Divino positivo, sed ex solo jure Ecclesiastico, seu institutione Ecclesiæ. Ex aliis verò Sacramentis non oritur cognatio spiritualis, neque ex Sacramento Pœnitentiæ inter Confessarium, & filiam Confessionis: est autem impedimentum hoc spiritualis cognationis perpetuum, *n. 2.* Ass. 2. Cognatio spiritualis impediens, ac dirimens matrimonium jure antiquo triplex erat, paternitas, compaternitas, & fraternitas, *n. 3.*

§. II. *Quænam circa cognationem spiritualem, sive paternitatis, sive compaternitatis; sive fraternitatis, Jure antiquo Decretalium statuta sunt, & inter quas personas ea impediat matrimonium contrahendum, vel dirimat contractum?*

Inprimis filii duorum compatrum, per quorum neutrum devent im est ad compaternitatem, licitè contrahunt matrimonium, nisi consuetudo alicujus Ecclesiæ aliud observet, *c. 1. h. t. n. 4. & 5.* Secundò, si duo conjuges, vir, vel mulier, scienter, vel ignoranter proprium filium de sacro fonte susceperint, etsi videantur separari debere: aliter tamen etiam statutum reperitur, nempe ut sive ex ignorantia, sive ex malitia id fecerint, non sint ab invicem separandi, nec alter alteri debitũ conjugii negare debet, nisi ad continentiam possint induci, *c. 2. h. t. n. 6.* Parentes carnales non debent proprios filios baptizare, nec in Baptismo, vel Confirmatione suscipere, extra necessitatem; tunc autem non oritur inter eos impedimentum cognationis spiritualis, *n. 7.* Quòd si conjux extra necessitatem, baptizet, vel ut patrinus, suscipiat è Baptismo, vel Confirmatione communem filium, vel solius alterius conjugis, non sunt ab invicem separandi, sive scienter, sive ignoranter hoc fecerint: si tamen scienter hoc fecerint, non potest quidem unus conjux alteri debitum negare, ipse tamen non potest exigere, *cit. n. 7.* Quando pater carnalis in necessitate proprium filium tenuit in Baptismo, non oritur inter eos impedimentum cognationis spiritualis, si fuerint legitimi conjuges: aliud est in concubina, *n. 8.* Ad contrahendam cognationem spiritualem requiritur scientia, & intentio illam contrahendi, *n. eod.* Tertiò filij duorum compatrum, per quorum alterum, vel utrumque parentes ad compaternitatem pervenerunt, matrimonialiter conjungi non possunt, sed conjuncti separari debent: secùs est, si per neutrum illorum compaternitas contracta fuit, tunc enim consuetudo Ecclesiæ Metropolitanæ, vel aliarum vicinarum Ecclesiarum servari debet, *c. 3. h. t. n. 9.* Per consuetudinem non potest induci impedimentum dirimens matrimonium, nisi fuerit per S. Pontificem approbata, *n. 10.* Consuetudo, quæ reddit fideles inhabiles ad contrahendum matrimonium, sine consensu, & approbatione S. Pontificis, non est rationabilis, *n. 11.*

Quartò

Quartò filii duorum compatrum, per quorum alterum perventum est ad compaternitatem; si matrimonium contrahant, separari debent, quia matrimonium non tenet, & qui hoc sciunt, debent tempore contractûs illud denuntiare, *c. Tua nos. 7. h. t. n.* 12. Inter baptizatum, & filios levantis è baptismo etiam antea genitos, contrahitur cognatio spiritualis dirimens matrimonium de jure antiquo, *n.* 13. Hodie post *Concil. Trident. Sess.* 24. *c.* 1. *de reform. matr.* antequam contrahatur matrimonium, publicè denuntiari debent ij, inter quos matrimonium est contrahendum, ut si quis sciat aliquod impedimentum inter eos esse, illud aperiat, *n.* 14. Quintò compaternitas dirimens matrimonium contrahitur inter patrem baptizati, & uxorem levantis è Baptismo priùs ab eo cognitam, *c. Martinus. 4. h. t. n.* 15. *&* 16. Sextò impedimentum impediens, ac dirimens matrimonium contractum oritur inter patrem baptizati, & levantem, seu tenentem baptizatum, *c. Veniens. 6. h. t. n.* 17. Septimò cognatio spiritualis impediens, & dirimens matrimonium oritur inter baptizatum, & filium baptizantis, prout sumitur ex *c.* 8. *& ult. h. t. n.* 18. Siquis etiam laicus in extrema necessitate baptizet aliquem, contrahit cognationem spiritualem dirimentem subsequens matrimonium cum baptizato, ejúsque parentibus. Item filius, vel filia spiritualis Sacerdotis baptizantis non potest matrimonio copulari filio, vel filiæ carnali ipsius Sacerdotis: quæ cognatio spiritualis extenditur etiam ad filios spurios, ac illegitimos baptizantis, *num.* 19. Octavò cognatio spiritualis contrahitur, inter baptizatum, & suscipientem, ipsiúsque filios, & uxorem ante susceptionem carnaliter cognitam: item inter suscipientem (ejúsque uxorem) patrémque baptizati, ac matrem, quæ & impedit matrimonium contrahendum, & dirimit contractum, idémque est de baptizante, *c.* 1. *h. t. in* 6. *n.* 20. Denique ex Confirmatione quoque cognatio spiritualis contrahitur impediens matrimonium contrahendum, & dirimens contractum, *cit. c.* 1. *h. t. in* 6. *eod. n.* 20. Ut autem spiritualis cognatio contrahatur inter baptizatum, & uxorem suscipientis è Baptismo, requiritur, ut ante susceptionem sit carnaliter cognita à viro, secus si post susceptionem, *n.* 21.

§. III. *An per Catechismum præcedentem Baptismum contrahatur cognatio spiritualis impediens, ac dirimens matrimonium?*

Compaternitas contracta per Catechismum præcedentem Baptismum vix impedit matrimonium contrahendum, & contractum non dirimit, *c. Contracto.* 5. *h. t. n.* 22. *& c.* 2. *eod. in* 6. *n.* 23. Is, qui tenet puerum in Catechismo, contrahit cognationem spiritualem imperfectam, sive instructio fidei præcedat Baptismum, sive sequatur, nec impedit exactionem, & redditionem debiti conjugalis, *n.* 24. Verisimilius est, prædictum impedimentum omnino sublatum esse per *Concil. Trident. Sess.* 24. *c.* 2. *de refor. matr. n.* 25.

§. IV. *An plures possint intervenire Patrini, seu susceptores in Baptismo, & Confirmatione de jure antiquo, & an inter omnes, si plures sint Patrini, contrahatur spiritualis cognatio?*

De Jure antiquo prohibitum erat, ut plures patrini in Baptismo, vel Confirmatione adhiberentur; sed unus solus, sive vir, sive mulier adhiberi poterat; si tamen plures susceperunt, omnes contrahebant cognationem spiritualem, *c.* 3. *& ult. h. t. in* 6. *n.* 26. *&* 27. Verùm Jure novo *Concilii Trident. Sess.* 24. *c.* 2. *de refor. matr.* unus tantùm, sive vir, si puer baptizandus sit, sive mulier, si puella: vel ut summùm unus, & una (mas, & femina) sive puer, sive puella baptizetur, patrini esse possunt, *n.* 28. Quid prætereà circa hoc decreverit *Concil. Trident. c. l. n.* 29. Ad parentes pertinet designare patrinos, vel ad Parochos, quòd si nullus sit designatus patrinus, & multi simul tenendo tangant baptizandum, vel simul suscipiunt, omnes contrahunt spiritualem cognationem: quamvis etiam probabile sit, quòd si nulli designentur patrini, nullus contrahat cognationem spiritualem, etiamsi plures simul suscipiant baptizatum, *n.* 30. In Confirmatione verò juxta Concil. Trident. unus, vel una tantùm possunt esse patrini, *cit. n.* 30. *in fine.*

§. V. *Inter quosnam contrahatur cognatio spiritualis in Baptismo, & Confirmatione, de Iure novo Concilii Tridentini?*

Cognatio spiritualis contrahitur ex decreto Concilii Tridentini, tantùm inter patrinos, & baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, nec non inter baptizantem, & baptizatum, & hujus patrem, ac matrem tantùm. Idem est de cognatione, quæ ex Confirmatione contrahitur, *n.* 31. *&* 32. Inter ipsos verò patrinos etiam Jure antiquo, non contrahebatur cognatio spiritualis, nec patrini conjugati privantur propterea jure exigendi debitum: per parentes autem hîc intelliguntur parentes naturales, sive legitimi sint, sive illegitimi, *cit. n.* 32.

§. VI. *Quæ conditiones requirantur ad munus patrini, & ad contrahendam cognationem spiritualem in Baptismo, & Confirmatione?*

Patrinus dicitur quasi spiritualis pater, ac pædagogus hominis baptizandi, qui eum in Christiana vita instruere debet, *n.* 33. Ad hoc munus requiritur 1. ut quis usum rationis sit assecutus, etsi non sit necessarium, ut ætate excedat baptizandum. 2. Debet esse baptizatus. 3. Ut intentionem habeat exercendi munus patrini, *n.* 34. Patrini autem esse non possunt hæretici, & apostatæ, item Monachi, & omnes alii Religiosi non possunt esse patrini in Sacramento Baptismi, & Confirmationis, *cit. n.* 34. Ad contrahendam cognationem spiritualem plures etiam conditiones requiruntur. 1. Ut baptizans, vel suscipiens ex Baptismo, sit fidelis, seu baptizatus. Unde si infidelis baptizet filium fidelis, etsi postea ad fidem Christianam convertatur, potest puellam ducere in uxorem. Et è converso si fidelis baptizet, vel suscipiat è Baptismo filium infidelis, possunt inter se contrahere matrimonium, quia nulla inter eos contrahitur spiritualis cognatio, *n.* 35. 2. Requiritur ad cognationem spiritualem contrahendam, ut Sacramentum Baptismi, vel Confirmationis validè sit collatum, *n.* 36. 3. Videntur Jura passim requirere ad cognationem hanc spiritualem contrahendam, ut patrinus teneat, vel tangat baptizatum, vel confirmatum. Unde oritur quæstio, an cùm quis per alium velut legatum, aut procura-

torem suum, aliquem in Baptismo, vel Confirmatione tenet, solus procurator, vel legatus cognationem spiritualem contrahat cum baptizato, vel confirmato: an verò solus principalis, qui per alium suscipit, vel tenet? n. 37.

§. VII. *Proponuntur, & resolvuntur aliæ nonnullæ quæstiones circa cognationem spiritualem ortam ex Baptismo, & Confirmatione.*

Quær. 1. An suscipiens prolem in necessitate, quia nullus alius adest, & in privato Baptismo, contrahat cognationem spiritualem impedientem matrimonium, vel ejus usum? Resp. Talis verus patrinus censetur, & spiritualem cognationem contrahit, n. 38. Quær. 2. An si Christianus in extrema necessitate aliquem baptizet, contrahat cognationem spiritualem dirimentem matrimonium subsequens cum baptizato, ejúsque parentibus? Resp. contrahere: nisi conjux baptizet prolem conjugis suæ, vel communem filium, ob urgentem necessitatem, ut patrinus, è Baptismo suscipiat, tum enim nullum impedimentum contrahitur. An, & quando parens baptizans, vel suscipiens è Baptismo proprium filium in necessitate, vel etiam extra illam, per probabilem ignorantiam, contrahat impedimentum cognationis spiritualis cum propria uxore, ita ut debitum petere non possit? n. 39. Quær. 3. An hæreticus sit capax hujus spiritualis cognationis? Resp. si hæreticus baptizet, vel in Baptismo, aut Confirmatione suscipiat prolem Catholici, is contrahit cognationem spiritualem cum persona baptizata, vel suscepta, & ejus parentibus. Aliud est, si infidelis, sive non baptizatus baptizat filium fidelis, vel suscipit in Baptismo, vel Confirmatione, n. 40. Item quæritur, an Catholicus licitè possit prolem acatholici, quæ à ministro hæretico baptizatur, rogatus è Baptismo suscipere? n. 41. Et an vice versâ, permitti possit, ut cùm proles Catholica à Sacerdote Catholico baptizatur, admittatur patrinus hæreticus, v. g. Lutheranus? n. 42.

SERIES CAPITVLORVM.

TITVLVS XII.

DE COGNATIONE LEGALI.

§. I. *Quid, & quotuplex sit adoptio?*

Ea describitur n. 1. Estque duplex, una perfecta, quæ arrogatio dicitur, per quam adoptatus transit in potestatem adoptantis: altera imperfecta, per quam adoptatus non transit in potestatem adoptantis, n. 2.

§. II. *Quid sit cognatio legalis, & quot ejus species, & ex qua adoptione oriatur impedimentum hoc dirimens matrimonium subsequens?*

ASSERTIO 1. Cognatio legalis est propinquitas personarum Jure Ecclesiastico approbante Jus Civile, ex adoptione proveniens. Eáque triplex est; prima in linea recta, secunda in linea transversa, tertia per modum affinitatis cujusdam, prout declaratur n. 3. Ass. 2. Ex adoptione perfecta, sive arrogatione oritur cognatio legalis dirimens matrimonium: non autem ex imperfecta, sive simplici adoptione, n. 4.

§. III. *An omnes tres species cognationis legalis impediant, ac dirimant matrimonium, & inter quas personas?*

ASSERTIO 1. Prima species est quasi ascendentium, & descendentium inter patrem adoptantem, & filium, vel filiam, nepotem, vel neptem adoptati, n. 5. Secunda species lineæ transversæ inter naturales, & adoptivos filios adoptantis, & adoptatum, dirimit matrimonium, non in perpetuum, sed solùm quamdiu durat adoptio, c. unic. h. t. n. 6. Tertia species legalis affinitatis inter adoptatum & uxorem adoptantis ex una parte, & inter adoptantem, & uxorem adoptati ex altera, dirimit perpetuò matrimonium, etiam dissolutâ adoptione per mortem adoptantis, vel emancipationem adoptati, num. 7. Cur in prima, & tertia specie cognationis legalis prohibeatur, ac dirimatur matrimonium subsequens in perpetuum: in secunda verò solùm ad tempus, quamdiu durat adoptio? n. 8. Quomodo inter adoptantem, & adoptatum, & hujus descendentes contrahi possit matrimonium, vel non? n. 9.

IN ANTIQVIS.

TITVLVS XIII.

DE EO, QUI COGNOVIT CONsanguineam uxoris suæ (vel sponsæ)

§. I. *An incestus, sive copula carnalis habita cum consanguinea uxoris suæ impediat, vel dirimat matrimonium?*

Incestus commissus cum consanguinea uxoris suæ impedit quidem matrimonium contrahendum, sed non dirimit contractum post mortem uxoris, c. 1. h. t. n. 1. Duæ sunt pœnæ viri committentis incestum cum consanguinea uxoris, una, quia privatur facultate petendi debitum à propria uxore: altera pœna est, quia vir privatur etiam facultate contrahendi matrimonium, mortuâ uxore suâ, cum quavis alia muliere in perpetuum, ita tamen, ut si contra prohibitionem juris cum alia matrimonium ineat, illud sit validum. Similiter si uxor incestum committat cum consanguineis viri, nec debitum petere potest à viro, nec illo mortuo, contrahere aliud matrimonium, n. 2. Non tantùm ipsi conjuges, qui incestum commiserunt, prohibentur post mortem alterius conjugis, inire aliud matrimonium, sed etiam illi consanguinei conjugis, cum quibus alter conjux incestum commisit; requiritur tamen, ut incestus sit scienter commissus, n. 3. Nihil autem refert, sive vivo, sive mortuo conjuge, incestus cum consanguinea alterius conjugis fuerit commissus, c. Transmissæ. 4. h. t. num. 4. & 5. Si femina à consanguineo mariti per vim sit cognita, non incurrit

rit impedimentum non contrahendi matrimonium cum alio, aut pœnas illius, quamvis consanguineus mariti, qui illam vi cognovit, incurrat impedimentum ad contrahendum matrimonium, *n. 6.* Incestus cum propriis consanguineis non impedit, nec dirimit matrimonium contrahendum, *n. 7.*

§. II. *Utrùm affinitas superveniens matrimonio contracto inter conjuges, etiam per copulam illicitam, dissolvat priora sponsalia de futuro, vel etiam sponsalia de præsenti, sive matrimonium nondum consummatum?*

Ad priorem quæstionem respond. etsi per affinitatem supervenientem non dissolvatur matrimonium, dissolvuntur tamen ipso jure priora sponsalia de futuro, etiam per copulam illicitam, *c. Veniens. 2. h. t. n. 8.* & declaratur *n. 9.* Si alicui sponsa per verba de præsenti sit desponsata, non potest sponsus cum alia contrahere matrimonium, nisi ex dispensatione Episcopi: & est hoc impedimentum non perpetuum, sed temporale, dum vivit is, cum quo incestus ille fuit commissus, *n. 10.* Si quis filiam, cum qua sponsalia de futuro iniit, priùs cognovit, quàm matrem illius, non potest in uxorem accipere matrem, neque filiam illius, petendo ab ea debitum, etsi matrimonium inter ipsos priùs contractum consistat. Si verò cognovit sponsam, postquam cognovit matrem illius, nec sponsam, nec aliam potest ducere in uxorem, *n. 11.* Ad posteriorem quæstionem respondetur, affinitas superveniens, etiam per copulam illicitam, non dissolvit sponsalia inita per verba de præsenti, sive matrimonium priùs contractum, etsi nondum consummatum, *c. Discretionem. 6. h. t. n. 12.* Idque declaratur *n. 13.* Affinitas superveniens non dissolvit sponsalia de præsenti, sive matrimonium ratum, & non consummatum: impedit tamen talis affinitas ex parte conjugis, qui incestum commisit, petitionem debiti: non autem ex parte alterius conjugis, qui non fuit particeps iniquitatis illius, *n. 14.*

§. III. *An impedimentum affinitatis dirimens matrimonium contractum, probetur per assertionem, vel confessionem utriusque conjugis?*

Si unus solùm asserat subesse impedimentum dirimens inter conjuges, dicendo se cognovisse uxorem fratris sui, non debet separari matrimonium, nisi hoc sit publicum, aut notorium, vel per idoneos testes probatum, *c. De illo. 3. h. t.* At verò ad impediendum matrimonium contrahendum plenè probat unus testis, *n. 15.* Ad dirimendum matrimonium jam contractum non sufficit sola confessio conjugum, etiamsi ambo confiteantur contra matrimonium, neque separatur matrimonium, etiamsi ambo conjuges dicant, affinitatem inter illos contractam esse ante matrimonium, *c. Super eo. 5. h. t. n. 16. & 17.* Sed neque ex hujusmodi confessione amborum conjugum dissolvi debet matrimonium, etsi rumor viciniæ id confirmet, *n. 18.* Cùm verò non de dissolvendo matrimonio, quoad vinculum, sed solùm quoad torum agitur, tunc creditur unius tantùm conjugis assertioni contra seipsum, *cit. n. 18.*

* * *

§. IV. *Utrùm prædictum impedimentum affinitatis oriatur etiam ex copula carnali attentata cum puella impubere: & an etiam ex incestu cum cognata legali, aut spirituali: ac denique ad quem gradum extendatur hoc impedimentum affinitatis ortum ex illicita copula habita cum consanguinea alterius conjugis?*

Ad priorem quæstionem respond. ex sponsalibus contractis cum puella septenni, quæ nondum complevit septennium, si interveniat etiam copula attentata, oritur publica honestas impediens, ac dirimens matrimonium contractum cum consanguinea sponsæ: non autem sola sponsalia, sine conatu ad copulam, cum puella minore septennio, vel solus conatus ad copulam, absque sponsalibus, inducit publicam honestatem, *c. Fraternitati. 7. h. t. n. 19.* Ad posteriorem quæstionem dicitur, ex incestu cum cognata spirituali, vel legali non oritur impedimentum dirimens matrimonium, nec impediens aliud matrimonium contrahere: quia copula inter cognatos spirituales tantùm non est verè incestus, *n. 20.* Ad 3. dicitur, jure antiquo Canonico orta fuit affinitas ex copula illicita cum consanguineis alterius conjugis, sicut ex licita, usque ad quartum gradum inclusivè, *c. Discretionem. 6. h. t.* Hodie verò ex Decreto *Concilii Trid. Sess. 24. c. 4. de reform. matr.* restrictum est hoc impedimentum affinitatis ex fornicatione cum consanguineis usque ad secundum gradum, *n. 21.* Nomine autem fornicationis in eodem Decreto Concilii, intelligitur non solùm simplex fornicatio, sed etiam quivis alius illicitus concubitus, *n. 22.*

§. V. *Proponuntur, & explicantur reliqua Capitula hujus Tituli.*

Affinitas orta ex copula illicita dissolvit sponsalia præcedentia, & privat facultate contrahendi aliud matrimonium, nisi de incontinentia ipsius timeatur, tunc enim cùm eo dispensare potest Episcopus, *c. Ex litteris. 8. h. t. n. 23. & 24.* Præterea is, qui sponsalia de futuro contraxit cum aliqua, & postea sororem illius carnaliter cognovit, ab utraque abstinere debet, *c. Veniens. 9. h. t. n. 25.* Idque declaratur *n. 26.* Similiter per affinitatem supervenientem non dissolvitur matrimonium priùs contractum, impeditur tamen petitio debiti conjugalis, etsi reddere teneatur petenti, *c. Tuæ. 10. h. t. n. 27.* Idque declaratur *n. 28.* Hoc impedimentum de Jure antiquo Canonico extenditur usque ad quartum consanguinitatis gradum inclusivè. Verùm post decretum *Concilii Tridem. Sess. 24. c. 4 de refor. matr.* probabilius est, copulam habitam cum consanguineis alterius conjugis non impedire petitionem debiti ultra secundum gradum, *n. 29.* Si quis post sponsalia de futuro carnaliter cognoscat sponsam, & postea etiam cognoscat matrem sponsæ, non dissolvitur matrimonium, *c. 11. & ult. h. t. n. 30.* Idque declaratur *n. 31.*

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. n. 1. & 2. seqq.	*c. 4. n. 4. & seq.*
c. 2. n. 8. & 3. seqq.	*c. 5. n. 16. & seq.*
c. 3. n. 15.	*c. 6. n. 12. & 2. seqq.*
	c. 7 n 19.

c. 7. n. 19.	*c. 10. n. 27. & 2. seqq.*
c. 8. n. 23. & seq.	*c. 11. & ult. num. 30. &*
c. 9. n. 25. & seq.	*seq.*

TITULUS XIV.

DE CONSANGUINITATE, ET affinitate.

SECTIO I. *De Consanguinitate.*

§. I. *Quid sit consanguinitas, & quid linea, & gradus consanguinitatis, & quomodo sint computandi?*

ASSERTIO I. Consanguinitas est vinculum personarum, quæ ab eodem stipite, seu progenitore, eóque propinquo, per carnalem propagationem descendunt. Requiritur autem, ut consanguinei ab eodem stipite, seu progenitore propinquo descendant, *n.* 1. Duplices sunt consanguinei. 1. Agnati, qui per masculinam lineam, seu per virilis sexûs cognationem sunt conjuncti, sive mares sint, sive feminæ. 2. Cognati, qui sive ex parte patris per lineam masculinam, sive ex parte matris, seu per maternam lineam conjunguntur, *n.* 2. Ass. 2. Linea consanguinitatis est ordinata series, seu connexio personarum sanguine junctarum, quæ ab eodem stipite descendunt gradus continens, & cognationes distinguens. Est autem triplex linea, una ascendens, sive superior; altera descendens, sive inferior: tertia collateralis, eáque æqualis, vel inæqualis, *n.* 3. Gradus consanguinitatis est distantia unius personæ ab altera in eadem linea consanguinitatis, quâ cognoscitur, quæ persona sit stipiti propinquior, *tit. n.* 3. Ass. 3. Ad computandos, & dignoscendos consanguinitatis gradus, tres assignantur regulæ. Prima est, pro linea rectâ ascendentium, & descendentium, utroque jure recepta: Tot sunt gradus in linea recta ascendente, vel descendente, quot sunt personæ, unâ demptâ, nempe communi stipite, à quo prima origo ducitur, *n.* 4. Secunda regula pro linea transversali æquali, in qua personæ junctæ æqualiter distant à communi stipite, est: quot gradibus personæ singulæ distant à communi stipite, totidem distant inter se, *n.* 5. Tertia regula pro linea transversa inæquali inter personas, quæ inæqualiter distant à communi stipite, est: quot gradibus persona, quæ remotior est, distat à communi stipite, totidem gradibus, sive eodem gradu distant inter se, *n.* 6. Porro hæc computatio graduum procedit secundùm Jus Canonicum: at verò secundum Jus Civile, in linea collaterali, æquali, & inæquali, tot censentur esse gradus, quot sunt personæ collaterales, stipite dempto. Est autem computatio graduum Juris Canonici servanda quoad matrimonium: quoad hæreditarias verò successiones servari debet computatio Juris Civilis, in foro seculari, & Ecclesiastico: sed in aliis contractibus qualibet computatio servanda est in suo foro, civilis in seculari, Canonica in foro Ecclesiastico, *n.* 7.

§. II. *Quinam gradus consanguinitatis, & quo jure matrimonium dirimant?*

ASSERTIO I. Matrimonium in primo gradu lineæ rectæ, inter patrem, & filiam, matrem, & filium, jure naturæ irritum est, & per consequens etiam indispensabile ab Ecclesia. Excipitur unicus casus publicæ necessitatis conservandi genus humanum, deficientibus omnibus aliis hominibus, si superesset solus pater, & filia, vel filius, & mater, tunc cohonestari posset tale matrimonium, & Deus in eo dispensare posset, *n.* 8. Ass. 2. Probabilius est, matrimonium etiam in secundo, imò etiam quovis ulteriore, seu superiore gradu in linea recta esse ipso jure naturali irritum, ac proinde matrimonium inter ascendentes, & descendentes, in linea recta, non tantùm usque ad quartum gradum, sed in infinitum esse invalidum, videlicet avi cum nepte sua, proavi cum pronepte: item aviæ cum nepote, proaviæ cum pronepote, & sic deinceps, *n.* 9. Ass. 3. Probabilius est, etiam in primo gradu lineæ transversæ, videlicet inter fratres, & sorores matrimonium jure naturæ esse irritum, excepto casu necessitatis, qualis fuit inter filios, & filias Adæ in exordio mundi, *n.* 10. Quamvis oppositum sit etiam probabile, *n.* 11. Ass. 4. In secundo gradu consanguinitatis lineæ transversæ, & multò magis in reliquis ulterioribus gradibus matrimonium non est jure naturali irritum, *n.* 12. Post Concilium Generale Lateranense sub Innocentio III. restricta fuit prohibitio graduum consanguinitatis, & affinitatis inter consanguineos in linea transversa usque ad quartum gradum inclusivè, *c. Non debet.* 8. *h. t. num.* 13. Olim erant tria genera affinitatis, primum, secundum, & tertium, quorum duo posteriora jam sunt sublata, *n.* 14. Prohibitio matrimonii inter consanguineos, quæ olim extendebatur ad septimum gradum in linea transversali æquali, vel inæquali postea restricta fuit ad quartum usque gradum consanguinitatis, & affinitatis inclusivè, *n.* 15. Cur Ecclesia prohibitionem illam matrimonii inter consanguineos, & affines restrinxit ad quartum gradum, secundùm computationem Canonicam? *n.* 16. Hinc si duo consanguinei inæqualiter distent à communi stipite, ita unus distet ultra quartum gradum, alter verò intra illum, possunt inter se matrimonium contrahere, *c. Vir, qui.* 9. *& ult. h. t. n.* 17. Idque procedit, etiamsi alter consanguineus distet in primo, vel ulteriore gradu à communi stipite, *num. eod.* Ass. 5. Falsum est, & erroneum, omnes gradus consanguinitatis, aut affinitatis expressos *c.* 18. *Levitic.* esse prohibitos lege naturali, & Divinâ, ita ut in nullo eorum Pontifex dispensare possit, juxta *Concil. Trident. Sess.* 24. *can.* 3. *de matrim. n.* 18. Porro testes, qui super consanguinitate deponunt, debent gradus distinguere per ordinem, designando personas propriis nominibus, vel æquipollentibus indiciis, & afferre causam, ac probabilem rationem dicti sui, præsertim quia sæpe testantur solùm de auditu alieno, *c. Tuanos.* 7. *h. t. n.* 19. *&* 20.

SECTIO II. *De affinitate, quæ est altera pars Rubricæ hujus Tituli.*

§. I. *Quid sit affinitas, & qua ratione contrahatur, & inter quas personas?*

ASSERTIO I. Affinitas est propinquitas personarum ex carnali copula proveniens, quæ oritur ex copula carnali tum conjugali, tum etiam ex fornicario concubitu, *num.* 21. Ass. 2. Ad affinitatem contrahendam requiritur copula carnalis perfecta, seu

seu consummata, *n.* 22. Et hinc ex copula sodomitica habita in vase præpostero, & contra naturam, non contrahitur affinitas, idémque est de quacunque pollutione extra vas debitum: oritur autem affinitas etiam ex copula habita cum fœmina dormiente, ignorante, coacta, ebria, insana, seu amente. Item ex matrimonio rato, & nondum consummato oritur affinitas, non quidem propriè dicta, sed initiativa, ac impedimentum publicæ honestatis, *n.* 23. Ass. 3. Affinitas contrahitur inter consanguineos uxoris, ex una parte; & inter maritum ejus ex altera, & rursum inter consanguineos mariti, & uxorem ejus ex altera, non autem mutuò inter consanguineos viri, & mulieris: numerantur autem gradus affinitatis eodem modo, quo in consanguinitate, & traditur hæc regula: In quo gradu aliquis est consanguineus mariti, in eodem gradu fit affinis uxoris, & è converso, *n.* 24. Et hinc consanguinei mariti possunt licitè, ac validè contrahere matrimonium cum consanguineis uxoris, & hi vicissim cum illis, *c. Quod super.* 5. *h. t.* Nam affinitas contracta inter uxorem, & consanguineos viri non transit ad consanguineos uxoris, & è converso affinitas contracta inter virum, & consanguineos uxoris, non transit ad consanguineos viri, *n.* 25. Prohibitum est autem intra gradus prohibitos contrahere matrimonium sub pœna excommunicationis, non obstante consuetudine etiam immemoriali, quæ est dicenda corruptela, *num.* 26. Ass. 4. Triplex est genus affinitatis, primum inter consanguineos mulieris, ex una parte, & virum ex altera: non autem inter consanguineos viri, & mulieris mutuò, *n.* 27. Quia verò jam sublatum est secundum & tertium genus affinitatis; nam nulla ampliùs contrahitur affinitas inter consuanguineos mariti, & uxoris, ideo possunt plures casus ejusmodi affinitatis occurrere, in quibus matrimonio nullum impedimentum præstatur, quorum plura exempla adferuntur *n.* 28.

§. II. *Quousque, & quo jure affinitas dirimat matrimonium?*

Assertio I. Sicut consanguinitas, ita etiam affinitas orta ex copula legitima, & conjugali impedit matrimonium contrahendum, ac dirimit contractum in linea transversali usque ad quartum gradum inclusivè, *c. Non debet.* 8. *h. t. n.* 29. Similiter si matrimonium intra quartũ affinitatis gradum contractum fuerit, illud dissolvi debere, & sic contrahentes ab invicem separandos esse, ne in peccato persistant, statuitur quoque in *c. Ex litteris.* 1. *h. t.* ubi in fine additur, quòd causæ matrimoniales tractandæ sunt, non per quoslibet Judices, sed per Ecclesiasticos, eósque tales, qui potestatem habeant judicandi, & statuta Canonum sciant, *n.* 30. Ad contrahendum sufficit unus testis ad plenam probationem: sed ad dissolvendum matrimonium contractum duo testes requiruntur, *n.* 31. Ass. 2. Probabilius est matrimonium in primo affinitatis gradu lineæ rectæ, esse jure naturæ irritum, nempe inter vitricum, & privignam, novercam, & privignum: socerum, & nurum: socrum, & generum, *n.* 32. An spectato jure naturali oriatur affinitas etiam ex fornicaria copula? *n.* 33. Et an gentilis, ante Baptismum susceptum, validè contrahere possit, vel etiam licitè cum filia, vel sorore mulieris, cum qua est fornicatus? *cit. n.* 33. Ass. 3. Quamvis matrimonium in primo gradu lineæ transversæ naturalem quandam indecentiam præseferat, ut si quis ducat uxorem fratris defuncti, vel sororem uxoris defunctæ, non tamen tale matrimonium est irritum jure naturali, idque probatur auctoritate Ecclesiæ, *n.* 34.

§. III. *Utrùm affinitas superveniens dissolvat sponsalia de futuro, & an infideles conjuncti in gradu prohibito Iure Canonico, post Baptismum, debeant separari?*

Ad priorem quæstionem respond. si quis puellam sibi desponsavit per verba de futuro, sed postea excipiat, se consanguineam illius carnaliter cognovisse, idque vel manifestum sit, vel saltem fama loci id habeat, ipsa puella liberatur à sponsalibus, *c. Super eo.* 2. *h. t. n.* 35. Sola fama facit plenam probationem ad impediendum matrimonium contrahendum: item sola fama de impedimento v. g. affinitatis, impedit matrimonium contrahendum, & dissolvit sponsalia priùs inita, quamvis sint juramento confirmata, *n.* 36. Ad posteriorem quæstionem respondetur, infideles matrimonio conjuncti in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito ab Ecclesia, si convertantur ad fidem, non sunt separandi, quia quos DEUS conjunxit, homo non separet, *c. De infidelibus.* 4. *h. t. n.* 37. Matrimonium Judæorum, vel aliorum infidelium, etiamsi contractum sit in gradu prohibito Jure Canonico, est verum, ac legitimum matrimonium, quamvis non sit Sacramentum, *n.* 38. An si Judæus contrahat matrimonium cum Judæa, eo pacto, ut liceat ei dare libellum repudij, tale matrimonium sit invalidum? *n.* 39.

§. IV. *Quæ pœna sit contrahentium matrimonium in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito?*

Qui scienter matrimonium contrahunt in gradu consanguinitatis, vel affinitatis prohibito, vel cum Moniali, nec non Religiosi, & Moniales, ac Clerici in sacris Ordinibus constituti, sunt excommunicati ipso jure, & denunciari, ac evitari debent, donec absolvantur, ita ut aliæ pœnæ contra sic contrahentes impositæ in suo robore permaneant, *Clem. Eos, qui un. h. t. n.* 40. & 41. Item excommunicationem hanc incurrunt, non tantùm Religiosi professi, qui matrimonium contrahunt, sed etiam non professi, qui in Societate JESU tria vota simplicia Religionis emiserunt, & ante absolutionem à votis, matrimonium contrahunt. Et Moniales cuicunque nubunt, & illi, qui eas sacrilegè ducunt in uxores: si verò alia fœmina non Monialis nubat professo, vel Clerico in sacris Ordinibus constituto, hi soli excommunicationem incurrunt, *n.* 42. Mandantes verò, & consulentes, aut adjuvantes ad hujusmodi sacrilegum matrimonium ineundum non excommunicantur, sed soli ineuntes matrimonium, *n.* 43. Ad incurrendam hanc excommunicationem requiritur 1. ut matrimonium sit contractum, licèt non sit consummatum, *n.* 44. Secunda conditio requisita est, ut contrahatur matrimonium cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis in gradibus Jure Canonico interdictis, & quando ob defectum hujus conditionis non incurratur hæc excommunicatio? *n.* 45. Quòd si quis contrahat matrimonium cum consanguinea in gradu lege Divinâ, & naturali prohibito, incurritur excommunicatio, *cit. n.* 45.

Tertia

Tertia conditio requisita ad incurrendam hanc excommunicationem est, ut scienter ineatur tale matrimonium cum impedimento consanguinitatis, vel affinitatis, vel cum Moniali, *n.* 46. Excusat autem ab hac excommunicatione incurrenda 1. ignorantia etiam culpabilis, non solùm facti, sed etiam juris, imò & crassa, dummodo non sit affectata, *cit. n.* 46. 2. Si quis, ignorans, & bonâ fide contraxit matrimonium cum consanguinea, vel affine, & postea conscius impedimenti ei cohabitet, & utatur conjugio, hanc excommunicationem non incurrit, *n.* 47. 3. Etsi in primis tribus casibus excommunicati sint ipso jure, qui scienter contrahunt matrimonium cum consanguinea, affine, vel Moniali: non autem incurritur in posterioribus tribus casibus, si Religiosi, Moniales, vel Clerici in sacris Ordinibus constituti scienter matrimonium contrahant, & quæ sit ratio diversitatis? *num.* 48. Denique absolutio ab hac excommunicatione est reservata Episcopo, *cit. Clem. unic. n.* 48. *in fine.*

SECTIO III. *De dispensatione in impedimentis consanguinitatis, & affinitatis dirimentibus matrimonium, & de impedimento publicæ honestatis.*

§. I. *Quousque S. Pontifex dispensare possit in gradibus consanguinitatis, & affinitatis?*

Generatim loquendo, potest S. Pontifex dispensare in omnibus gradibus consanguinitatis, vel affinitatis Jure Canonico solùm prohibitis, & dirimentibus matrimonium. Quare potest Pontifex dispensare in omnibus gradibus consanguinitatis lineæ collateralis etiam in secundo, solo primo excepto, inter fratres, & sorores, *num.* 49. Quin imò solet Papa interdum ex benignitate dispensare cum personis inferioris conditionis in secundo gradu consanguinitatis ob causam urgentem etiam privatam, *cit. num.* 49. Potest etiam S. Pontifex dispensare in omnibus gradibus affinitatis lineæ transversæ, v. g. ut quis ducat sororem, vel consobrinam, vel materteram uxoris defunctæ. In affinitate verò orta ex copula fornicaria dispensari potest etiam in primo gradu lineæ rectæ, ut si quis v. g. ducat filiam mulieris, cum qua fornicatus est, *n.* 50. Difficiliùs autem dispensatur super impedimento consanguinitatis, quàm affinitatis in simili gradu, & quò propinquior est gradus consanguinitatis, vel affinitatis, eò gravior causa requiritur ad dispensandum, *cit. num.* 50.

§. II. *An in dispensatione aliquibus concessa in linea collaterali inæquali, attendendus sit, & exprimendus gradus remotior, an verò propinquior?*

Quando alicui conceditur dispensatio, ut possit contrahere matrimonium, v. g. in quarto gradu aliàs prohibito, uterque contrahentium debet distare in quarto: alioquin si alter distaret in tertio gradu à stipite, non valeret dispensatio, præsertim si hoc habet consuetudo loci, cui standum est ad vitandum scandalum, *c. Quod dilecto.* 3. *h. t. n.* 51. idque declaratur *n.* 52. & 53. deducuntur quædam corollaria *num.* 54. & 55.

§. III. *An dispensatio obtenta à Papa contrahendi matrimonium inter consanguineos in gradu prohibito valeat, si in eo falsa causa sit expressa?*

Dispensatio à Papa obtenta super matrimonio inter consanguineos contracto in gradu prohibito, non valet, si in ea causa falsa sit expressa, nisi postea Papa eam confirmet, *c. Quia circa.* 6. *h. t. n.* 56. Duplex affertur expositio hujus c. *n.* 57. & 58. Verùm prior expositio est communior, nempe quòd non valeat dispensatio, si in ea falsa causa sit expressa, nisi Papa eam confirmet, *n.* 59. Duæ sunt causæ dispensandi in matrimonio contracto in gradu prohibito, una est, si ex matrimonio contracto superstes sit filius; altera propter scandalum vitandum, vel propter bonum pacis, *cit. n.* 59. *in fine.*

§. IV. *De impedimento publicæ honestatis orto ex matrimonio rato, & non consummato.*

ASSERTIO I. Ex matrimonio rato, & nondum consummato oritur impedimentum publicæ honestatis, etiam post Concil. Trident. dirimens matrimonium cum alterius conjugis consanguineis usque ad quartum gradum inclusivè, *n.* 60. Idque etiamsi irritum fuerit ex quacunque causa, *n.* 61. Præterquam si sit irritum ob defectum liberi consensûs vel ob errorem personæ, *n.* 62. Nec oritur hoc impedimentum, quando matrimonium est clandestinum, quia deest præsentia Parochi, & duorum testium, *cit. n.* 62. Deducuntur alia duo corollaria *eod. num.* 62. *in fine.*

SERIES CAPITULORUM.

IN ANTIQUIS.	*c.* 7. *n.* 19. & *seq.*
c. 1. *n.* 30.	*c.* 8. *n.* 13. & 3. *seqq.*
c. 2. *n.* 35. & *seq.*	*c.* 9. & *ult. n.* 17.
c. 3. *n.* 51. & 4. *seqq.*	IN CLEMENTINIS.
c. 4. *n.* 37. & 2. *seqq.*	
c. 5. *n.* 25. & *seq.*	*Clem. un. n.* 40. & *pluribus seqq.*
c. 6. *n.* 56. & 3. *seqq.*	

TITULUS XV.

DE FRIGIDIS, ET MALEFICIATIS, & impotentia coeundi.

Impotentia alia est ad prolis generationem, quæ sola non impedit matrimonium, nec dirimit: alia est impotentia ad copulam carnalem perfectam, sive ea impotentia proveniat ex causa naturali, & intrinseca, ut frigiditate in viro, vel ex arctitudine fœminæ: sive ex causa extrinseca, & accidentaria v. g. ex maleficio, vel morbo. Rursum impotentia hæc ad copulam alia est perpetua, alia temporalis: perpetua impotentia alia est absoluta, quæ respectu cujusvis personæ impedit copulam, alia respectiva, quæ tantùm respectu certæ personæ, vel aliquarum duntaxat impedit. Denique alia impotentia præcedit matrimonium, alia sequitur, & supervenit, *n.* 1.

§. I. *Quinam sint impotentes ad matrimonium contrahendum, vel non?*

Impotens ad copulam non est aptus ad contrahendum matrimonium, *c.* 2. *h. t. n.* 2. Est autem triplex impotentia; quædam provenit ex naturali complexione, quædam ex accidente extrinseco, per sectionem, vel abscissionem membri genitalis, vel ex maleficio diabolico, *cit. n.* 2. Eunuchi, vel spadones, seu castrati non possunt validè contrahere matrimonium, *num.* 3. Hermophroditi validè possunt contrahere matrimonium, vel cum fœminis, in quibus prævalet sexus virilis, vel cum viris, in quibus prævalet

prævalet sexus fœmineus, *cit. n.* 3. Senes etiam decrepiti possunt inire matrimonium, si nullo alio impedimento laborent, *num.* 4. Steriles valide contrahunt matrimonium, *cit. n.* 4. Mulieres, quæ non possunt parere, sine vitæ periculo, vel nonnisi fœtum mortuum, validè contrahunt matrimonium, si aliàs aptæ sint ad copulam, etsi ordinariè non licitè, *num.* 5. Etiam in articulo mortis constitutus potest contrahere matrimonium, *n.* 6.

§. II. *An, & qualis impotentia coeundi dirimat matrimonium?*

Assertio I. Impotentia perpetua ad copulam, & generalis, respectu omnium, quæ arte medicâ, sine miraculo, aut peccato, aut gravi corporis periculo, vel damno tolli nō potest, sive ex natura, sive ex alia extrinseca causa oriatur, si præcedat matrimonium, illud jure naturæ dirimit, *n.* 7. Idque extenditur, ut procedat, sive ea perpetua impotentia in contrahentibus cognita fuerit, sive ignorata, nam in utroque casu matrimonium est irritum, *n.* 8. Qui scienter contrahit cum impotente ad copulam, ab ea non separatur, sed si non possit eam habere ut uxorem, habeat ut sororem, *c. Consultationi.* 4. *h. t. cit. n.* 8. adeoque castè simul vivere debent, tanquam frater, & soror, *n.* 9. Ass. 2. Impotentia perpetua, sed respectiva tantùm, dirimit matrimonium cum iis, respectu quorum est, non autem respectu aliorum, *num.* 10. Ass. 3. Temporalis impotentia, quæ per licita, & ordinaria media, sive spiritualia, sive naturalia, tolli potest, non dirimit matrimoniū subsequens, *c. Fraternitatis.* 6. *h. t. n.* 11. Ass. 4. Si mulier, quæ cum perpetua impotentia contraxit matrimonium, postea per miraculum sanetur, matrimonium prius est irritum, nisi per novum consensum denuo cum illa contrahatur: aliud est, si mulier per maleficium sit reddita impotens, & per ordinarios Ecclesiæ exorcismos sanetur, *n.* 12.

§. III. *Referuntur, & explicantur varij casus in specie, in quibus propter impotentiam coeundi, matrimonium dissolvitur, vel separatur, aut non separatur?*

Si quis accepit aliquam in uxorem, eique per mensem, vel per tres menses, vel per annum cohabitavit, asseritque se frigidum esse, nec posse illam, vel aliam mulierem cognoscere, tunc si ipsa mulier idem affirmat, idque probare potest per rectum, & verum judicium, à se invicem separari debent, ita tamen ut si vir aliam postea in uxorem duxerit, reus sit perjurii, & ad priorem uxorem, post peractam pœnitentiam, redire debeat. Si verò illa prior post annum, ac dimidium ad Episcopum, vel ejus Officialem provocavit, dicens, quòd eam vir suus non potuit cognoscere, hic verò id neget, ei credendum est, cùm sit caput mulieris, cur enim tamdiu tacuit? Si verò ab initio post mensem, vel duos ad Episcopum proclamavit, dicens virum esse impotentem, idque probari possit per rectum judicium, separari potest, & ipsa, si velit, alteri nubere, *c.* 1. *h. t. n.* 13. & 14. Soli confessioni mariti, & uxoris asserentium impotentiam non creditur contra matrimonium, sed alia probatio requiritur, ut possit fieri separatio, *cit. n.* 14. Præterea si de impotentia coeundi constet, statim matrimonium separatur, aliàs cohabitabunt conjuges per triennium, dando operam carnali copulæ, quo elapso, si simul cohabitare noluerint, & mulier per justum judicium probare potuerit, quòd eam cognoscere nequiverit, nubat alij, & tunc separentur. Si verò consentiant simul habitare, vir habeat illam ut sororem. Si autem confiteantur, quòd nunquam se invicem cognoverint, cum septima manu propinquorum, vel vicinorum, si propinqui deficiant, jurejurando dicant, quòd una caro per carnalem copulam nunquam effecti sint, & tunc mulier potest alium accipere. Verùm si vir aliam duxerit, tunc vir, ac uxor sunt rei perjurii, & peractâ pœnitentiâ, cogi debent redire ad prius conjugium, *c. Laudabilem.* 5. *h. t. n.* 15. Quando non constat de impedimento frigiditatis, vel alterius similis impotentiæ, & statim probari non potest per certa signa, tunc requiritur triennalis cohabitatio conjugum, *n.* 16. In impedimento frigiditatis triennium hoc computatur à die copulæ attentatæ, quod conceditur ad explorandam conjugis potentiam, *cit. n.* 16. Debent autem, si uterque conjux fateatur impedimentum impotentiæ, septem consanguinei cujusque conjugis, vel vicini jurare, vel in defectum eorum, alij, *n.* 17. Conjuges debent jurare de certa scientia, consanguinei verò de sola credulitate, *cit. n.* 17. Si verò reputatus frigidus aliud matrimonium ineat, ipsi conjuges rei sunt perjurii, *n.* 18. Si ob frigiditatem viri, sit dissolutum matrimonium, & is aliud ineat, statim hoc posterius matrimonium est dissolvendum, *n.* 19. Si puer XIV. anno completo, vel fœmina XII. adhuc sint impotentes ad copulam, expectandum est usque ad plenam pubertatem, nempe XIV. in fœminis, & XVIII. in viris, *n.* 20.

§. IV. *Continuatur eadem materia.*

Si vir contraxit cum muliere, quæ impedita, v. g. arcta, & omnino inhabilis facta est ex infirmitate, ita ut arte Medicorum curari non possit, viro datur licentia ducendi aliam, *c. Ex litteris.* 3. *h. t. n.* 21. Ob nullam infirmitatem, vel aliam impotentiam supervenientem conjugia solvi possunt, *cit. n.* 21. Si de impotentia superveniente matrimonio certò constat, eam esse perpetuam, illicita est talibus conjugibus copula conjugalis, quamvis tactus ijs sint liciti, absque periculo tamen pollutionis. Quòd si de impotentia superveniente matrimonio sit dubiū, num sit perpetua, an verò solùm temporalis, licitum est conjugibus conari ad copulam, quamdiu spes est seminandi intra vas, *n.* 22. Si impedimentum mulieris arctæ, præter Divinum miraculum, sine vitæ periculo, potuit removeri, non est perpetuum: quare si per sententiam Ecclesiæ ex errore informationis separata fuit à marito, & ipsa alteri se conjunxit, relicto secundo, debet redire ad primum, quia erat verum matrimonium. Sed si mulier hæc separata à viro professa est Religionem, & vir aliam duxit, tenet secundum: quia primum non erat confirmatum, aliàs redeat ad primam, nisi idcirco, quòd illa cum alio fuerit fornicata, à viro repellatur, *c. Fraternitatis.* 6. *h. t. n.* 23. Propter impedimentum mulieris arctæ, si appareat, quòd præter Divinum miraculum, & ope humana, sine periculo vitæ, vel gravi corporis, tolli non potest, matrimonium separari potest, *n.* 24. Omne impedimentum impotentiæ viri, vel mulieris, quod operâ humanâ, sine gravi periculo corporis tolli non potest, reddit inhabilem ad contrahen-

trahendum matrimonium: secus si facto humano potest removeri, absque gravi periculo corporis, n. 25. Si mulier sit cognita ab uno viro, præsumitur, quòd etiam cognosci possit ab alio, nisi contrarium probetur, modò uterque vir similis sit ætate, ac robore, n. 26. Propter impotentiam provenientem ex maleficio potest matrimonium separari, nec restauratur, etsi vir post mortem illius aliam ducat in uxorem, & illam cognoscat: & cur separetur matrimonium propter frigiditatem viri, vel arctitudinem mulieris: & si postea contrahat cum alio, vel alia, & appareat ex postfacto esse potens ad copulam, restauretur primum matrimonium: & tamen si separetur matrimonium propter maleficium, non cogatur vir, si contraxit cum alia, eámque cognovit, redire ad primam? n. 27. Error, sive ignorantia juris non est probabilis, nec excusat: si tamen sit probabilis, ut si erretur in facto, excusat, n. 28. Si mulier transivit ad Religionem, & Professionem emisit, tunc matrimonium postea contractum per primum virum cum secunda muliere, tenet, & debet cum illa remanere. Quòd si appareat Ecclesiam deceptam esse in separatione matrimonii, dum impotentiam judicavit esse perpetuam, restaurandum est prius matrimonium cum muliere, n. 29. Si mulier dicat se per triennium cohabitâsse cum viro, & illum esse impotentem, vir autem fateatur se esse impotentem quoad illam, sed non quoad alias, & si per inspectionem matronarum mulier reperitur virgo, factâque inquisitione, non reperitur aliqua à viro illo carnaliter cognita fuisse, & si constet eos per continuum triennium cohabitâsse, ipsíque conjuges cum septima propinquorum manu jurent se carnaliter commisceri non potuisse, tunc inter eos sententia divortii est proferenda, c. *Litteræ*. 7. & *ult. h. t. n.* 30. Idque declaratur, & explicatur n. 31. & 2. *seqq.*

SERIES CAPITVLORVM.

In Antiquis.	
c. 1. n. 13. & *seq.*	c. 5. *num.* 15. & *aliquot seqq.*
c. 2. n. 2.	c. 6. n. 23. & *aliquot seqq.*
c. 3. n. 21.	c. 7. & *ult. n.* 30. & 3. *seqq.*
c. 4. n. 8. & *seq.*	

TITVLVS XVI.
DE MATRIMONIO CONTRACTO contra interdictum Ecclesiæ.

§. I. *An, & quâ ratione matrimonium contractum contra interdictum Ecclesiæ dirimatur, vel impediatur?*

Quær. I. Quod dicatur interdictum Ecclesiæ, & quot modis fiat? Resp. Fieri potest circa matrimonium tribus modis, nempe per legem Ecclesiasticam, quæ certis temporibus nuptias celebrari prohibet, vel per Judicem Ecclesiasticum, vel per Parochum, n. 1. Quando Judex alicui mulieri interdicit, ne nubat, & ipsa, spreto mandato, contrahit matrimonium, illud tenet, imponitur tamen sic contrahentibus pœnitentia, & separantur quoad torum, donec de causa interdicti cognoscatur, c. 1. *h. t. n.* 2. & 3. Matrimonium dissolvit præcedentia sponsalia, etiamsi præcesserit interdictum Ecclesiæ, vel Judicis, n. 4. Probabilius est speciale esse in parentibus, ut si pro filiis contrahant sponsalia, vel matrimonium, sufficiat eorum taciturnitas, & præsentia: non autem si extraneus pro extraneo, tunc enim requiritur aliud signum consensum internum exprimens, ut valeant sponsalia, vel matrimonium, n. 5. Præterea si quis contrahat sponsalia de futuro cum una, etiam contra interdictum Ecclesiæ, non dirimitur matrimonium postea contractum cum alia, c. 2. *h. t. n.* 6. Solum interdictum Ecclesiæ factum propter impedimentum, non perpetuum, sed temporale solùm, non dirimit matrimonium postea contractum, n. 7. Qui propter consanguinitatem prohibentur conjungi matrimonio, si postea contra interdictum Ecclesiæ matrimonio jungantur, excommunicari debent, & separari, donec de causa cognoscatur, n. 8. & 9.

§. II. *De aliis impedimentis, quæ non dirimunt, sed impediunt tantùm matrimonium contrahendum.*

Hujusmodi impedimenta, quæ matrimonium subsequens non irritant, sed impediunt tantùm, sive illicitum reddunt, plura numerantur n. 10. & 11. Sed hæc impedimenta pleraque omnia hodie sunt sublata, n. 12.

SERIES CAPITVLORVM.

In Antiquis.	
c. 1. n. 2. & 3. *seqq.*	c. 2. n. 6. & 7.
	c. 3. & *ult. n.* 8.

TITVLVS XVII.
QUI FILII SINT LEGITIMI.

§. I. *De filiis legitimis, & illegitimis in genere.*

Assertio I. Filii sunt legitimi, vel illegitimi, legitimi sunt, vel legitimi tantùm, quales sunt filii adoptivi, qui non à natura, sed à sola lege filii facti sunt, vel legitimi, & naturales, qui ex legitimo matrimonio nati sunt, n. 1. Filii illegitimi sunt, qui extra matrimonium sunt nati, & hi vel sunt naturales tantùm, qui nati sunt à parentibus, inter quos tempore conceptionis, vel saltem nativitatis, sine impedimento dirimente matrimonium consistere poterat. Non naturales verò, seu spurii dicuntur, qui nati sunt ex damnato coitu, inter quos nec tempore nativitatis, nec conceptionis matrimonium iniri poterat. Secundùm Jus Civile verò filii illegitimi alii sunt naturales, alii non naturales, alii nothi, n. 2. Item secundùm Jus Civile varii sunt spurii, n. 3.

§. II. *Quinam in specie judicandi sint filii legitimi?*

Filii concepti ante sententiam divortii à parentibus, qui publicè, & sine contradictione, ac bonâ fide utriúsque, vel saltem alterius parentis matrimonium contraxerunt, sunt verè, & propriè legitimi filii, licèt inter tales parentes existat latens impedimentum Canonicum v. g. consanguinitatis, propter quod postea tale matrimonium judicio Ecclesiæ fuit separatum tanquam invalidum, n. 4. & 5. Ut autem filii ex tali putativo matrimonio suscepti habeantur legitimi, duo requiruntur, nempe quòd matrimonium publicè, & in facie Ecclesiæ sit initum, & quòd bonâ fide, *cit. n.* 5. Filii suscepti à parentibus clandestinè contrahentibus, etiamsi parentes contraxerint coram Parocho, & testibus, non præmissis tamen denunciationibus, sunt illegitimi. Ut autem

licitè

licitè matrimonium contrahatur, requiritur, ut denuntiationes præmittantur, etsi coram Parocho, & testibus sit contractum, *n.6.* Possunt autem tales filii concepti ante sententiam divortii ad Ordines sacros, & dignitates Ecclesiasticas promoveri, *cit.n.6.* An filii nati post litem contestatam, super matrimonio publicè contracto, quod per sententiam divortii postea invalidum fuit declaratum, sint legitimi? *n.7.* Filiis legitimis competit hæreditas paterna, & jus petendi alimenta: quamvis posterius competat etiam illegitimis de Jure Canonico, *num. eod.* Secundò si mulier per judicium Ecclesiæ sit separata à primo viro, & vivente illo, de licentia Ecclesiæ, contrahat matrimonium cum alio, proles suscepta ex secundo viro, est legitima, & capax hæreditatis, *c. Perlatum. 8. h. t. n. 8. & 9.* Declaratur *n. 10.* Tertiò filii geniti ex clandestino matrimonio, sed postea ab Ecclesia approbato, legitimi filii, & hæredes sunt judicandi, etiamsi postea matrimonium ex justa causa separetur, *c. Quod nobis. 9. h. t. num. 11.* Probabilius est filios conceptos ante detectum impedimentum, licèt ante approbationem Ecclesiæ nati sint, esse legitimos, si matrimonium fuerit publicatum, & tanquam validum auctoritate Ecclesiæ approbatum, etsi postea impedimentum detegatur, *n. 12.* Judex Ecclesiasticus, qui pronuntiat aliquem esse legitimè natum, potest etiam pronuntiare esse hæredem, *num. eod.* Quartò, si conjugatus vivente primâ uxore, in facie Ecclesiæ aliam ducat, quæ probabiliter ignorat illum esse conjugatum, proles inde nata censetur legitima, etiamsi subsit occultum impedimentum dirimens, propter quod matrimonium postea declaretur nullum, *c. Ex tenore. 14. h. t. n. 13. & 14.* Ad legitimandam prolem non sufficit, si ignorantia impedimenti dirimentis adsit tempore contractûs matrimonij, sed requiritur, ut subsit tempore conceptionis, vel nativitatis prolis, *cit. n. 14.* Ad legitimandam prolem propter bonam fidem parentum, vel saltem alterius tantùm, requiritur etiam, ut matrimonium inter eos in facie Ecclesiæ sit contractum, *cit. n. 14.* Quintò, filii infidelium, qui in gradu Jure Canonico prohibito matrimonium contraxerunt, postquam ad fidem sunt conversi, legitimi sunt censendi, *c. 15. & ult. h. t. n. 15.* Matrimonium infidelium est validum, in quo non adest impedimentum jure naturali, vel Divino dirimens matrimonium, etsi jure Canonico dirimat, *num. 16.* Filii conversorum ad fidem Christianam ab Ecclesia reputantur legitimi, idque in favorem fidei, *n. 17.* Alia expositio hujus *c. ult.* est, quòd loquatur de prole suscepta ex secundo matrimonio, repudiatâ primâ uxore vivente, nam tale matrimonium initum cum secunda, vivente primâ, non valet ob impedimentum Juris Divini, secundùm quod nemo potest vivente primâ uxore, ducere aliam: quamvis autem ignorantia juris Divini non excuset infideles sic contrahentes à peccato, quia tamen fuerunt in bona fide, contrahentes matrimonium, secundùm legem suam, si postea convertantur ad fidem Christianam, filii eorum fiunt legitimi, & sic legi, & intelligi debent, quæ habentur hîc *n. 17. in fine.*

§. III. *Quinam in specie reputandi sint filii illegitimi?*

Matrimonium contractum contra publicæ honestatis justitiam non tenet, & filii ex eo nati sunt illegitimi, & ab hæreditate paterna excluduntur, *c. Referente 10. h. t. n. 18. & 19.* Si mulier aliqua, vivente marito, alteri viro de facto matrimonialiter conjungatur, proles ex tali matrimonio nata illegitima censeri debet, *n. 20. & 21.* S. Pontifex, vel alius Judex Ecclesiasticus non cognoscit de causa civili, seu temporali inter laicos, nisi sint pauperes, vel aliæ personæ miserabiles, cognoscit tamen, an quis natus sit ex matrimonio legitimo, *c. Causam. 7. h. t. n. 22. & 23.*

§. IV. *Coram quo Judice, seculari, an Ecclesiastico, tractari debeat, vel possit quæstio nativitatis, seu natalium?*

Quæstio natalium opposita petenti hæreditatem coram Judice seculari, remitti debet ad Judicem Ecclesiasticum ab eo cognoscenda, etiamsi de illa non principaliter, sed incidenter agatur, *c. Lator. 5. h. t. n. 24. & 25.* Quando Judex secularis possit cognoscere de causa natalium, vel non? *n. 26.* An nepos legitimè natus ex patre illegitimo possit succedere avo? *cit. n. 26.* Coram quo Judice, seculari, an Ecclesiastico debeat cognosci quæstio principalis de petitione hæreditatis, & quæstio incidens natalium? *n. 27.* Quando quæstio hæreditatis principaliter fuit intentata coram Judice seculari, non potest Judex Ecclesiasticus, qui cognovit de quæstione incidente natalium, postea cognoscere de principali petitione hæreditatis: si verò nulla quæstio principaliter fuit intentata coram Judice seculari, non potest Judex Ecclesiasticus cognoscere de causa principali hæreditatis: quòd si quæstio natalium principaliter mota sit coram Judice Ecclesiastico, potest is de causa principali hæreditatis incidenter cognoscere, *cit. num. 27.* Existens in quasi possessione legitimæ nativitatis, in petitione hæreditatis, relevatur ab onere probandi, se esse legitimè natum, & onus probandi defectum natalium incumbit ei, qui eum opponit, *cit. n. 27.*

§. V. *De legitimatione prolis illegitimæ per subsequens matrimonium.*

Filius naturalis tantùm natus ex soluto, & soluta, inter quos tempore nativitatis non erat impedimentum dirimens matrimonium, legitimatur per subsequens matrimonium, ita ut si pater ob hanc causam eum velit exhæredare, sit excommunicandus, *c. 1. h. t. n. 28. & 29.* Tanta est vis, & potentia matrimonij, ut antea illegitimi fiant legitimi per subsequens matrimonium inter eosdem parentes contractum, *c. Tanta. 6. h. t. n. 30. & 31.* Quinam filij nati ante matrimonium per subsequens matrimonium legitimentur, vel non? *n. 32.*

Quæritur hîc præterea. 1. quo tempore parentes debeant esse habiles ad contrahendum matrimonium, ut proles ab eis nata legitimetur per subsequens matrimonium, utrùm tempore conceptæ prolis, vel natæ? Resp. Satis esse, quòd inter eos saltem tempore conceptionis, nullum erat impedimentum contrahendi matrimonium, etsi fortè tempore nativitatis tale impedimentum existat. *n. 33.* An sufficiat ad legitimandam prolem per subsequens matrimonium, si vice versâ hoc consistere potuerit inter parentes tempore natæ prolis, etsi tempore conceptionis inhabiles fuerint ad contrahendum? Ut si quis ex conjugata conceptus fuit, natus autem post mortem mariti? Resp. Etsi id probabile sit, probabilius

bilius tamen est, si tale impedimentum inter parentes existat, tempore conceptionis, quod tamen tempore nativitatis filij jam sit ablatum per dispensationem, filium non fieri legitimum per subsequens matrimonium: Secus est, si è contrario, tempore conceptionis non adfuit impedimentum, tempore autem nativitatis existat, nam hoc non obstante proles legitima efficitur. *n.* 34.

Quær. 2. An filij illegitimi omnia jura legitimorum assequantur? Resp. consequi omnia jura tum spiritualia, & Ecclesiastica, tum civilia, & profana, ita ut quoad omnia sint, & habeantur legitimi. *n.* 35. Hinc legitimi per subsequens matrimonium succedunt etiam in feudis, & Majoratibus, in Emphyteusi Ecclesiastica, item possunt promoveri ad SS. Ordines, & dignitates Ecclesiasticas, non autem ad Cardinalatum: præterea legitimatus per subsequens matrimonium in fideicommisso excludit substitutum sub illa conditione, si absque liberis legitimis, & naturalibus decesserit. Denique hujusmodi legitimati gaudent quoque nobilitate parentum, *cit. n.* 35.

Quær. 3. Quibus præterea casibus filij legitimentur per subsequens matrimonium? Resp. in septem casibus, qui enumerantur *n.* 36. Quær. 4. Quinam sint alij effectus hujus legitimationis per subsequens matrimonium? Resp. 4. enumerantur *n.* 37. Quær. 5. quinam liberi per subsequens matrimonium non legitimentur? Resp. filius ex adulterio natus, qui à viro, vivente uxore suâ, ex alia muliere est susceptus, non legitimatur per matrimonium initum postea cum adultera, *cit. c. Tanta h. t.* Item si mulier, vivente adhuc marito suo, filium ex alio suscepit, hic filius per matrimonium cum adultero initum non legitimatur, si talis filius, sciente utroque parente susceptus sit ex adulterio. Secus si unus ex parentibus scivit, alter verò ignoravit, *n.* 38.

§. VI. *De legitimatione illegitimorum facta per privilegium, seu concessionem Papæ.*

Quær. 1. Quid sit legitimatio in genere, & quomodo à dispensatione differat? Resp. Per legitimationem natalium consequitur quis omnia jura legitimorum, non autem per dispensationem, per quam quis fit habilis solùm ad unum aliquem actum, vel ad certa quædam jura. *n.* 39. Quær. 2. Qualis potestas legitimandi illegitimos competat Rom. Pontifici? Resp. S. Pontifex habet potestatem legitimandi quoscunque illegitimos, quoad Ordines Ecclesiasticos, aliáque spiritualia ubique terrarum: quoad successiones verò hæreditatis in bonis temporalibus, solùm in terris temporali suæ jurisdictioni subjectis, *c. Per venerabilem.* 13. *h. t. n.* 40. & 41. Potest S. Pontifex dispensando in impedimento solùm Jure Canonico inducto, illegitimam prolem legitimare etiam quoad officia secularia, & successionem bonorum temporalium, & in locis Papæ temporaliter non subjectis, ita ut legitimatio illa retrotrahatur ad tempus, quo id matrimonium invalidè fuit contractum, quasi validum ab initio fuisset, mediante illâ dispensatione: nam quamvis Papa non possit directè dispensare in effectibus illegitimitatis ex jure Civili provenientibus: potest tamen indirectè, & per quandam consequentiam, tollendo legem suam Ecclesiasticam per dispensationem, ex qua tanquam fundamento omnia illa pendebant, *n.* 42. Si proles suscepta fuit, nullo præcedente matrimonio inito, ex copula manifestè fornicaria; non potest Pontifex eam legitimare, ne quidem quoad secularia, & temporalia extra loca suæ temporali jurisdictioni subjecta. Sed neque potest Pontifex indirectè legitimare quoad temporalia, & secularia, quando tale matrimonium irritum fuit ob impedimentum Juris Divini, & naturalis. *n.* 43. Potest Papa legitimare illegitimos quoscunque, etiam quoad successionem in hæreditate, & bonis temporalibus in Terris alienis; non tamen solet id facere, *cit. n.* 43.

§. VII. *De potestate legitimandi illegitimos, quæ competit secularibus Principibus.*

Quær. 1. Penes quem sit potestas restituendi aliquem legitimis natalibus? Resp. 1. Imperator, & alij Principes, qui in temporalibus Superiorem non habent, possunt quosvis illegitimos legitimos facere: non item alij Principes inferiores. Resp. 2. Etsi Princeps supremam potestatem habens in temporalibus, potest legitimare filium naturalem, vel spurium quoad dignitates, & officia secularia, non tamen quoad spiritualia, ut capax sit Ordinum, vel bonorum Ecclesiasticorum, *n.* 44. Quær. 2. Quænam exprimenda sint in petitione legitimationis, ne sit subreptitia? Resp. Exprimi debet qualitas, & conditio filij naturalis, vel spurij, an sit natus ex adulterio, incestu, vel sacrilegio, item an ex adulterio duplici, item si ex incestu, an natus sit ex sorore, vel filia &c. *n.* 45. Quær. 3. An in petitione legitimationis sint vocandi agnati, & cognati ipsius parentis? Resp. ad legitimationem filij, quæ fit patre vivente, non sunt vocandi agnati, & cognati ipsius, modò ipse pater consentiat. *n.* 46. Quær. 4. An cùm Princeps aliquem legitimum facit, vocandus sit, qui est substitutus sub conditione, si sine liberis pater hæres institutus decesserit? Resp. vocandum esse, *num.* 47. Quo sensu filij illegitimi dicantur fieri legitimi? *num.* 48.

§. VIII. *De probatione legitimitatis natalium.*

Si maritus, & uxor negent aliquem esse suum filium, ex eo quòd nutritus sit, & educatus in domo eorum, non probatur esse filius, *n.* 49. & 50. Sola fama viciniæ non sufficit ad probandam filiationem sine alijs adminiculis. Si parentes negent aliquem esse suum filium, illis credendum est, nisi probetur contrarium, & quomodo plenè probetur filiatio? *cit. n.* 50. Quando fuit matrimonium publicè celebratum in facie Ecclesiæ, non sufficit probare impedimentum matrimonij ad probandum matrimonium fuisse invalidum, & prolem illegitimam, sed necesse est probare parentes malâ fide contraxisse, *c. Pervenit.* 11. *h. t. n.* 51. & 52. Quomodo filiatio probari possit, ac debeat? *n.* 53. Statur dicto testium probantium aliquem esse filium legitimum, quamvis fama viciniæ, & tractatus parentum habeat contrarium, *c. Per tuas.* 12. *h. t. n.* 54. & 55. Quænam præterea notanda sint ad probandum aliquem esse filium legitimum? *num.* 56.

SERIES CAPITULORUM.

TITULUS XVIII.

QUI MATRIMONIUM ACCUSARE possunt, vel contra illud testificari?

§. I. *Quinam admittantur ad accusandum matrimonium, vel testificandum contra illud?*

Assertio 1. Si accusetur matrimonium, vel agatur contra illud tanquam illegitimè contractum, vel agitur ad separationem tori, & tunc admittitur ad accusandum solùm conjux innocens: vel agitur ad dissolutionem vinculi matrimonialis: & tunc si accusatur matrimonium propter impedimentum consanguinitatis, ante omnes, admittuntur parentes, & his deficientibus proximiores consanguinei, & post hos extranei maturiores, & antiquiores è vicinia, nisi subsit tale impedimentum dirimens, cui contrahentes possunt renunciare, ut est impedimentum erroris circa statum personæ, ut quia liber ignorans contraxit cum ancilla, vel libera cum servo, *n.* 1. Ass. 2. Omnes, qui admittuntur ad accusandum matrimonium, admittuntur etiam ad ferendum testimonium contra illud, vel pro illo: unde sive agatur de matrimonio conjungendo, sive dissolvendo, parentes, & consanguinei sunt idonei testes super consanguinitate, prout sumitur ex *c.* 3. *h. t.* imò alijs præferuntur, *n.* 2. & 3. Etsi pater non sit ordinariè testis in causa filij in criminalibus, & contractibus, potest tamen esse testis in matrimonio. *n. eod.* In causa matrimoniali idem potest esse accusator, & testis, cùm quæritur de consanguinitate conjugum, *cit. n.* 3.

§. II. *Quinam ab accusatione matrimonij sint repellendi?*

Qui matrimonium accusat propter quæstum, repelli debet, *c. Significante.* 5. *h. t. n.* 4. & 5. Repellitur etiam ab accusatione matrimonij contracti, qui tempore præmissæ denuntiationis, sciens impedimentum dirimens tacuit, & illud non manifestavit, nisi denunciationem probabiliter ignorârit, vel juret se postea primùm in ejus notitiam devenisse, & quòd nihil malitiosè objiciat contra matrimonium, *c. Cùm in tua.* 6. & *ult. h. t. n.* 6. Antequam contrahatur matrimonium, denuntiationes fieri debent in Ecclesijs, ut scientes impedimentum matrimonij illud intra tempus præfixum deferant. *n.* 7. Impedimentum matrimonij potest per proprium juramentum probari. *n.* 8. Hæc est differentia inter accusatorem, & testem, quòd accusator admittitur ad accusandum matrimonium, etiamsi auctor, à quo audivit impedimentum matrimonij, admitti non possit: testis verò repellitur à testimonio, si ejus auctor repellatur, *cit. num.* 8.

§. III. *Proponuntur, & resolvuntur nonnullæ quæstiones occurentes circa reliqua tria Capitula hujus Tituli.*

Quær. 1. An, & quando in causa matrimoniali, etiam lite non contestatâ, testes recipi possint, & sententia ferri, alterâ parte absente? Resp. si agatur de valore matrimonij, possunt super impedimento matrimonij contra reum contumaciter absentem testes recipi, etiam lite non contestatâ, dummodo aliàs sint legitimi testes, & juxta eorum depositiones sententia ferri debet, *c.* 1. *h. t. n.* 9. & 10. Quamvis autem in casu *cit. c.* 1. maritus, suâ culpâ, per quinquennium fuerit absens, ibi tamen narratur solùm factum, non tamen requiritur tempus septennij tanquam terminus à jure requisitus, nempe, ut absit maritus tanto tempore, nam si convenienti tempore quæsitus non reperiatur, potest contra ipsum procedi ad definitivam sententiam, quia in culpa fuit, *cit. n.* 10.

Quær. 2. An accusatio, vel testimonium in causa matrimoniali fieri possit per litteras, seu scripturam, absente accusatore, vel testibus? Resp. Accusatio fieri, & testimonia in causa matrimoniali ferri debent personaliter, & vivâ, ac propriâ voce, & non per litteras, *c.* 2. *h. t. n.* 11. Ex privilegio tamen, & longa consuetudine in quibusdam locis attestationes testium in scripta redactæ valent inter personas illustres, & nobiles, ita ut illæ non teneantur personaliter accedere ad Judicem, ad testimonium perhibendum, sed satis est, quòd per scripturam sub fide sua, sine corporali juramento, deponant, & depositionem propriâ manu subscriptam, & obsignatam Judici transmittant, *n.* 12. Similiter Confessio Sacramentalis non potest fieri per litteras Confessario absenti, *n.* 13. Quær. 3. An puella innubilis, quæ invita contraxit matrimonium cum aliquo, sed postea sponte ab eodem fuit cognita, audiri debeat, si reclamet contra matrimonium? Resp. Puella innubilis, quæ invita contraxit cum aliquo, sed postea nubilis facta, sponte ab eodem cognita fuit, si dicat se nunquam consensisse, idque per testes probare intendat, & probet, non est audienda, quia cùm potuit, non reclamavit, *c. Insuper.* 4. *h. t. n.* 14. Matrimonium nullum ob defectum ætatis, vel gravem metum convalidatur per intervenientem spontaneam cohabitationem, post ætatem legitimam, maximè si intercessit copula carnalis sponte habita. *n.* 15.

§. IV. *Quis sit Judex competens causarum matrimonialium?*

Assertio 1. Judex competens in causis matrimonialibus est Episcopus; ex justa tamen causa eæ etiam Prælatis inferioribus delegari possunt, vel ex privilegio, aut consuetudine ab ijs cognosci. *n.* 16. Ass. 2. Judex secularis non potest causam matrimonij cognoscere, etiamsi non tractetur de valore matrimonii, sed solùm de separatione quoad torum, & cohabitationem, & etiamsi causa conjugalis incidat in judicium hæreditariæ successionis. In illis tamen causis, quæ ad dotem, hæreditates, & successiones pertinent, etiam secularis est competens Judex. Item in quæstionibus facti, an matrimonium sit de facto contractum, vel clam, vel de punitione adulterij, vel aliorum criminum, quæ sunt contra sanctitatem matrimonii commissa, potest esse Judex secularis. *n.* 17.

Triplices sunt causæ matrimoniales: quædam omnino politicæ, seu civiles, ut de dotibus, & de hæreditatibus: quædam simpliciter spirituales, ut de partibus Sacramenti matrimonij, & benedictione Sacramentali: quædam sunt partim civiles, seu seculares, partim spirituales, ut de gradibus cognationis, divortijs, & impedimentis, *n.* 18.

SERIES CAPITVLORVM.

In Antiquis.	*c.* 4. *n.* 14. *& seq.*
c. 1. *n.* 9. *&* 10.	*c.* 5. *n.* 4. *& seq.*
c. 2. *n.* 11. *& seq.*	*c.* 6. *& ult. n.* 6. *&* 2.
c. 3. *n.* 2. *& seq.*	*seqq.*

TITVLVS XIX.
DE DIVORTIIS.

Agitur hîc potissimùm de divortio quoad torum, & cohabitationem, nam per mortem naturalem unius conjugis dissolvitur matrimonium etiam quoad vinculum. *n.* 1.

§. I. *An, & qua ratione licitum sit conjugi instituere divortium, ob alterius adulterium?*

Assertio 1. Conjux innocens, sive vir sit, sive mulier, potest dimittere à suo toro, & cohabitatione conjugem adulterum, vel adulteram, ut constat ex *c.* 5. *Matth. n.* 2. Si verò dimittat uxorem propter adulterium ab ea commissum, sine sententia Judicis, ideoque excommunicetur: uxor verò dimissa adhuc cum alijs adulteretur, & tamen petat viro suo restitui, dicens se injustè ab eo dimissam, ipsúmque ei dedisse occasionem adulterandi, tunc si adulterium uxoris est notorium, non est vir cogendus, ut illam recipiat, nisi constiterit, ipsum virum cum alia adulterium commisisse, *c. Significâsti.* 4. *h. t. n.* 3. Si maritus, sine justa causa, dimittat uxorem, potest excommunicari, neque potest vir, propriâ auctoritate expellere uxorem, propter adulterium, sine judicio Ecclesiæ, *n.* 4. Quomodo probari possit adulterium uxoris esse notorium? *n. eod.* Conjugi petenti restitutionem obstat exceptio notorij adulterij: quòd si uterque conjux adulterium commisit, neuter potest contra alterum excipere de adulterio, *cit. n.* 4. Ass. 2. non tantùm ob adulterium conjugis jus divortij competit conjugi innocenti, sed etiam propter alium quemlibet illicitum concubitum consummatum alterius conjugis, qualis est Sodomia activa, vel passiva, & bestialitas completa, non item incompleta, sine seminis effusione: neque pollutio sine copula, multò minùs amplexus, & tactus inpudici, etiam animo adulterandi habiti, ad divortium sufficiunt. *n.* 5. Sodomia tamen viri completa cum propria uxore etiam invita, non præbet justam causam perpetui divortij, nisi ad tempus, dum vir à scelere illo desistere non vult: quamvis contrarium quoque sit probabile, *cit. n.* 5. Ass. 3. Matrimonium separatum quoad torum, & cohabitationem, propter adulterium uxoris, redintegratur, si vir postea etiam adulterium committat, ita ut ad uxorem primam redire, eique cohabitare debeat, *c. Ex litteris.* 5. *h. t.* idémque est de marito respectu uxoris. *n.* 6. Statur confessioni alterius conjugum, quando agitur ad separationem tori: non autem si agatur ad separationem vinculi matrimonialis, tunc enim non tenet confessio contra matrimonium. *n.* 7. Propter crimen adulterij non separatur matrimonium quoad vinculum. *cit. n.* 7. Uxor ab adulterij pœna propter sævitiam mariti non excusatur, nec propter paupertatem. Quòd si post factam separationem quoad torum, propter adulterium mulieris, vir fornicetur cum alia muliere, debet matrimonium redintegrari, muliérque virum sibi restitui petere potest, *cit. n.* 7.

§. II. *An, & in quibus casibus non liceat divortium instituere propter conjugis adulterium?*

Assertio 1. Septem communiter numerantur, qui tamen ad tria capita revocari possunt. Primum est, quia uterque conjux est ejusdem criminis particeps, sive reus adulterij, tunc enim neutri conjugi permissum est divortium instituere. Secundum est, si adulterium culpâ vacet, quia non est formaliter injuriosum alteri conjugi. Tertium, si conjux innocens injuriam adulterij expreßè, vel tacitè remittat, *n.* 8. Ass. 2. In specie adulterium vacat culpâ, ita ut ob illud non possit institui divortium. 1. si uxor probabiliter credens maritum esse mortuum, alij nubat: vel vicissim vir credens uxorem esse mortuam, aliam ducat, *n.* 9. 2. si uxor fuit violenter cognita animo non consentiente. *n.* 10. 3. non potest divortium institui, si vir uxorem prostituat, adeoque in adulterium uxoris consentiat, permittendo illud, cùm facilè posset prohibere. Aliud est, si uxor taceat, sciens delictum viri, non enim censetur consentire *n.* 11. Quòd si justam caussam habeat permittendi delictum, ut quia uxorem suspectam habens de adulterio non prohibet, ut deprehensam dimittat; non censetur in id consentire, etsi indirectè occasionem adulterij ei præbeat. *n.* 12. 4. si conjux, sive vir, sive femina accedentem ad se adulterum ex ignorantia invincibili putavit esse suum conjugem, & ab ipso fuit cognita, *n.* 13. 5. si inter gentiles, tempore infidelitatis, libellus repudij fuit datus, & unus conjugum ad aliud matrimonium transeat, *cit. n.* 13. Ass. 3. Si à conjuge innocente expreßè, vel tacitè remissa sit injuria adulterij alteri, non potest is ampliùs instituere divortium, ad quod requiritur, ut alter conjux innocens sit conscius adulterij, & ut copula conjugalis sit liberè, & sponte habita, *n.* 14. Quando præterea censeatur condonatum adulterium conjugi? *n.* 15. Quamdiu conjux non est moraliter certus de adulterio alterius, non potest eum dimittere; post habitam verò moralem certitudinem adulterij, innocens habet jus se ab adultero separandi quoad torum, propriâ auctoritate, quoad cohabitationem verò solùm per sententiam Judicis. *n.* 16.

§. III. *An, & qua ratione conjuges propter adulterium separati, si postea reconciliati, unus, vel uterque relabatur in adulterium, possit denuo divortium instituere?*

Resp. Si post unius, vel alterius conjugis adulterium, sint reconciliati, & postea alteruter conjux in adulterium relabatur, potest alter divortium instituere. *n.* 17. Sed dubitatur hîc 1. si post utriúsque conjugis fornicationem, reconciliatio mutuo consensu non sit facta, sed unus quidem emendatus sit, alter verò in fornicatione persistat, an tunc conjux emendatus

datus possit divortium instituere? Resp. affirmativè, si tamen conjux emendatus alterum conjugem de emendatione pariter facienda admonuerit, isque adhuc fornicari pergat, *num.* 18. Dubitatur 2. si postquam sententia divortii est lata, ob adulterium alterius conjugis, innocens quoque in adulterium labatur, an hoc casu prior conjux adulter jus habeat repetendi innocentem? Resp. valde probabile est, conjugem adulterum nullum habere jus repetendi innocentem, qui post divortium adulteratus est, adeoque delicta non compensantur, quamvis Judex ex officio suo eos reconciliare possit, & ad hoc cogere, ob vitandū probabile periculū incontinentiæ, *n.* 19. Dubitatur 3. An conjux conscius adulterii alterius conjugis in conscientia obligetur se ab illo separare, illúmque dimittere, & an facto divortio possit, ac debeat revocare, & recipere alterum conjugem? Resp. 1. communiter, ac per se non tenetur innocens conjux dimittere adulterum, etiam persistentem in adulterio publico, *n.* 20. Resp. 2. facto divortio, etiam per sententiam Judicis, potest conjux innocens revocare conjugem adulterum, & cogere ad redeundum, modò neuter conjugum statum mutârit, *n.* 21. Resp. 3. Conjux innocens ordinariè non obligatur ad recipiendum conjugem adulterum, etiamsi is sit emendatus, interdum tamen ex charitate recipiendus erit, *n.* 22. Resp. 4. Vir communiter non tenetur uxorem persistentem in adulterio dimittere; contrà verò uxor non tenetur à viro adultero se separare; *cit. n.* 22.

§. IV. *An vir possit dimittere uxorem, sine judicio Ecclesiæ, etiam propter publicum, ac notorium impedimentum parentelæ, seu cognationis?*

Non potest quis, propriâ auctoritate, & absque judicio Ecclesiæ, uxorem dimittere, cum qua matrimonium in facie Ecclesiæ contraxit, etiamsi impedimentum v. g. cognationis sit notorium, *n.* 23. & 24. Conciliantur duo capitula hujus Tituli, quæ sibi invicem adversari videntur, *n.* 25. & 26.

§. V. *Utrum, & quando ob adulterium spirituale, sive ob lapsum in hæresim, vel apostasiam à fide alterius conjugis, liceat Catholico instituere divortium, & an ei reverso ad fidem debeat conciliari, seu ad eum redire?*

Assertio I. Præter adulterium carnale, potest etiam divortium institui, si alter conjugum labatur in hæresim, vel apostasiam à fide, & propter eam separati quoad torum, & cohabitationem, aliud matrimonium inire non possunt, quia conjuges manent, *c.* 2. *h. t. n.* 27. Qualecunque delictum unus conjugum committat, non potest alter ob hoc petere separationem matrimonii, etiam quoad torum, excepto crimine fornicationis, sive carnalis, sive spiritualis, quia incidit in hæresim, vel apostasiam à fide, idque propter periculum perversionis conjugis Catholici, *n.* 28. Ass. 2. Si uxor, viro lapso in hæresim, propriâ auctoritate, ab eo se separavit, ad eum conversum ad fidem redire debet, & compelli. Si verò per judicium Ecclesiæ ab eo fuit separata, non debet compelli, ut ad eum redeat, *c. De illa.* 6. *h. t. n.* 29. Si unus ex conjugibus incidat in fornicationem spiritualem, nempe in infidelitatem, vel hæresim, potest alter, propriâ auctoritate, ab eo se separare, nec compelli potest per Ecclesiam redire ad conjugem permanentem in infidelitate, vel hæresi, *n.* 30. Hoc interest inter conjugem Catholicum recedentem ab hæretico, sine judicio Ecclesiæ, & recedentem cum auctoritate ejusdē, quòd priore casu, teneatur illum reversum ad fidem recipere, non autem posteriore casu, sed possit liberè ab eo discedere, *cit. n.* 30. Uxor, quæ propter viri hæresim, propriâ auctoritate, & sine judicio Ecclesiæ, ab eo discessit, tenetur ad eum redire, si idem vir ad fidem revertatur, *n.* 31. An ad hoc, ut conjux separatus judicio Ecclesiæ à conjuge hæretico, non teneatur ad hunc redire, requiratur, ut uxor v. g. Catholica judicio Ecclesiæ separata à viro suo ingressa fuerit Religionem, & in ea professa? *cit. n.* 31. Tunc conjux ob hæresim dimitti potest, si pertinax appareat, & pœnitentiam agere renuat, *n.* 32.

§. VI. *An sicut conjugale vinculum non dissolvitur, altero conjuge fidelium in hæresim, vel infidelitatem lapso: ità etiam si unus ex infidelibus conjugibus convertatur ad fidem, dissolvatur vinculum conjugii, & conversus aliud matrimonium contrahere possit?*

Si unus infidelium conjugum convertatur ad fidem Catholicam, & alter infidelis nullo modo, vel non sine blasphemia Divini nominis, vel ut pertrahat ad peccatum mortale, ac pervertat, conjugi fideli cohabitare velit, hic conversus ad secundas nuptias, si voluerit, transire poterit. Si verò alter fidelium conjugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad errorem infidelitatis, is, qui relinquitur, non potest vivente altero conjuge, ad secundas nuptias transire, *c. Quanto,* 7. *h. t. n.* 33. An S. Pontifex Cælestinus III. definiverit matrimonium dissolvi, cùm alter conjugum in hæresim labitur, vel ad Gentilium errorem transit? *n.* 34. Tres requiruntur conditiones, ut infidelis conjux ad fidem Christi conversus possit cum alia matrimonium contrahere. 1. Si infidelis omnino renuat cohabitare cum conjuge fideli. 2. quando non vult sine injuria Creatoris cum fideli commorari. 3. quando ex convictu fidelis cum infideli sequitur periculum inductionis ad peccatum mortale: est autem probabilius his casibus dissolvi matrimonium tum demum, postquam Christianus de facto matrimonium cum alia contraxit, *n.* 35. Si alter fidelium conjugum labatur in hæresim, vel transeat ad errorem Gentilium, quod non possit ad aliud matrimonium transire, post Concil. Trident. *Sess.* 24. *can.* 5. *de Sacram. matr.* est de fide, *n.* 36. Explicatur textus Apostoli ex 1. *Cor.* 7. *cit. n.* 36. Matrimonium contractum inter infideles est verum, ac legitimum matrimonium, non tamen ratum, quia non est Sacramentum inter infideles, nec gratiam confert, & quamvis consummatum sit, potest dissolvi per conversionem alterius conjugis ad fidem, cùm tamen matrimonium consummatum Christianorum sit indissolubile, *n.* 37. Quòd si ambo conjuges infideles convertantur ad fidem, eodem tempore, inter eos matrimonium non dissolvitur: & quid si unus post alium convertatur ad fidem? *cit. n.* 37. *in fine.*

§. VII. *Proponuntur, & resolvuntur aliæ quæstiones circa matrimonium infidelium conversorum ad fidem Christianam, & divortium inter illos instituendum?*

Pagani, seu infideles conjuncti in gradu prohibito

bito à lege Canonica tantùm, converſi ad fidem non ſeparantur. Si infidelis priùs plures uxores habebat, poſt fidem ſuſceptam adhærebit primæ. Et ſi repudiatâ uxore, cum ſecunda contraxit, etiam poſt Baptiſmum dimittet ſecundam, & adhærebit primæ repudiatæ, etiamſi repudiata cum alio contraxiſſet: ſecus ſi fornicata fuiſſet, *c. Gaudemus.* 8. *h. t. num.* 38. Aſſ. 1. Pagani, ſeu infideles conjuncti in ſecundo, tertio, vel ulteriore gradu lineæ collateralis Jure Canonico tantùm prohibito, non debent ſeparari. Si verò ſint in gradu lege Divinâ prohibito conjuncti, debent converſi ad fidem ſeparari. Quòd ſi infideles converſi ad fidem volunt cohabitare, ſine contumelia Creatoris, & periculo inductionis ad peccatum, non ſunt ſeparandi, ſed licitè manent conjuncti, qui ante converſionem ad fidem matrimonium contraxerunt, quia per Sacramentum Baptiſmi non diſſolvuntur conjugia, ſed crimina dimittuntur, *n.* 39. Inter quas perſonas jure Divino, & naturali eſt prohibitum matrimonium, etiam inter infideles? *n.* 40. Sacramentum matrimonii latè acceptum, prout eſt ſignum rei ſacræ, exiſtit etiam apud Judæos, & infideles, *cit. n.* 40. An, & quâ ratione matrimonium contractum inter infideles, ſi poſtea convertantur ad fidem, poſt Baptiſmum, efficiatur Sacramentum, & indiſſolubile? *n.* 41. Poſterioribus temporibus præceptum fuit ab Eccleſia, ne conjux ad fidem converſus permittatur ſimul habitare cum infideli, ob periculum perverſionis, *n.* 42. Aſſ. 2. Si paganus, ſeu infidelis priùs habuit plures ſimul uxores, poſt fidem ſuſceptam adhærebit primæ, quia pluralitas uxorum ſimul ductarum eſt etiam jure Divino, & naturali prohibita, quamvis olim ex diſpenſatione Divina permiſſum fuerit antiquis Patriarchis plures ſimul habere uxores, *n.* 43. Verùm nunc in nova lege Evangelica hujuſmodi diſpenſatio ſublata fuit à Chriſto, *n.* 44. Quæ ſit pœna tum viri ducentis, eodem tempore, plures uxores, tum mulieris nubentis ſimul pluribus viris, ſive de Jure Civili, ſive Canonico? *n.* 45. Aſſ. 3. Si paganus, ſeu infidelis, repudiatâ uxore ſuâ, converſus ad fidem matrimonium contrahat cum ſecunda, etiam poſt Baptiſmum eam dimittere debet, quàm ſecundò duxit, & adhærebit primæ repudiatæ, etiamſi hæc cum alio matrimonium contraxerit, niſi illa fornicata fuiſſet, *n.* 46. *&* 2. *ſeqq.* Poſt legem Evangelicam nec Judæis, nec aliis infidelibus permiſſum eſt repudium legitimæ uxoris, quia Chriſtus illud reprobavit, & matrimonium ad ſtatum legis naturalis reduxit, in qua matrimonium erat indiſſolubile, *n.* 49.

§. VIII. *An Eccleſia diſpenſare poſſit, ut infideles converſi ad fidem contrahere poſſint matrimonium cum relicta uxore fratris ſui defuncti?*

Non poteſt frater ducere uxorem relictam fratris ſui defuncti, licèt diſpenſetur cum noviter converſis, ut remaneant in matrimonio, quod in infidelitate contraxerunt, more Moſaico, ut ſuſcitent ſemen fratris ſui: licèt deinceps tales, poſt fidem Chriſtianam ſuſceptam, matrimonialiter copulari non debeant, *c. ult. h. t. num.* 50. *&* 51. Infidelis, qui cum uxore contraxit, & conſummavit matrimonium, tempore infidelitatis, non poteſt poſt Baptiſmum, contrahere cum conſanguinea illius uſque ad quartum gradum, *cit. c. ult. h. t. n.* 52. Quis ſit verus ſenſus hujus *c. ult. n.* 53. Id, quod ſuprà dictum eſt, extenditur, ut etiam locum habeat, ſi tempore infidelitatis initum ſit matrimonium, etſi non conſummatum, *n.* 54.

§. IX. *Quæ ſit pœna mulieris inſidiantis vitæ mariti ſui, ſi inde homicidium ſit ſecutum?*

Homicidium neceſſarium, v. g. ad defenſionem ſuæ vitæ factum, non privat ſpe conjugii futuri, ſed machinatio mulieris in mortem viri ſui privat, ut ſi mulier miſit aliquos, ut ſuum maritum interficerent, & maritus invaſus aliquem occidit, maritus non privatur ſpe conjugii, quin poſt mortem uxoris ſuæ poſſit aliam ducere: mulier verò privatur, ut poſt mortem viri ſui, non poſſit alii nubere, *c.* 1. *h. t. n.* 55. Idque declaratur *n.* 56. *&* 57.

§. X. *An propter alias præterea cauſas, divortium inter conjuges poſſit inſtitui?*

Assertio I. Generatim loquendo, ob grave periculum animæ, ſeu ſalutis ſpiritualis conjugis, licitum eſt ſe ab eo per divortium ſeparare, quamdiu tale periculum durat, ut ſi unus conjux nitatur alterum ad gravia peccata pertrahere, *n.* 58. Secluſo periculo inductionis ad peccatum, ob nullum aliud crimen quamvis grave, præter fornicationem carnalem, & ſpiritualem, licitum eſt inter conjuges divortium inſtituere, *n.* 59. Aſſ. 2. Ob grave etiam periculum vitæ, & ſalutis corporalis imminens alteri conjugi ex cohabitatione, licitum eſt conjugi metum paſſo divertere, donec periculum ceſſet, & ſufficiens cautio ipſi præſtetur de malo deinceps non inferendo, *n.* 60. In ſpecie autem juſta cauſa divortii eſt 1. Si vir ſit leno, eámque incitet ad adulterium, vel ſodomiam, vel ad furta. 2. Sævities mariti, ob quam juſtè metuit uxor mortem, vel mutilationem: vel ſi is gravia verbera uxori infligat. 3. Graves, & frequentes diſcordiæ inter maritum, & uxorem. 4. Si alter conjux ſit omnino furioſus, ita ut ſine vitæ, aut alio gravi periculo, cum ipſo habitari non poſſit. 5. Lepra, vel alius gravis morbus contagioſus, *n.* 61. Qualis cautio præſtanda ſit ob ſævitiam viri? *n.* 62. & an propriâ auctoritate divortium inter eos fieri poſſit? *n. eod.* Apud quem conjugem, facto divortio, patrem, vel matrem, liberi educari, & ali debeant? *n.* 63.

SERIES CAPITULORUM.

In Antiquis.

c. 1. *n.* 55. *&* 2. *ſeqq.*	*c.* 6. *n.* 29. *&* 3. *ſeqq.*
c. 2. *n.* 27. *& ſeq.*	*c.* 7. *n.* 33. *&* 4. *ſeqq.*
c. 3. *n.* 23. *&* 3. *ſeqq.*	*c.* 8. *n.* 38. *& aliquot ſeqq.*
c. 4. *n.* 3. *&* 2. *ſeqq.*	*c.* 9. *& ult. n.* 50. *&* 4. *ſeqq.*
c. 5. *n.* 6. *& ſeq.*	

TITULUS XX.

DE DONATIONIBUS INTER VIrum, & uxorem, & de dote poſt divortium reſtituenda.

§. I. *An, & qualis donatio inter conjuges ſit invalida, & in quibus caſibus ſit valida, & licita, vel prohibita?*

Duplex eſt donatio inter conjuges, quædam ſimplex,

plex, quæ fit ex mera donantis liberalitate, quædam ob causam, qualis est donatio, ante sive propter nuptias, quæ fit à marito uxori propter matrimonium in compensationem dotis, *n.* 1. Donatio simplex, quæ fit solius liberalitatis causâ, inter virum, & uxorem, constante matrimonio invalida est, *n.* 2. Idque extenditur 1. quòd non valeat etiam inter sponsum, & sponsam de præsenti, ante matrimonium consummatum. 2. est invalida, etiamsi donatio facta sit ante contractum matrimonium, sed ejus effectus differatur in tempus contracti matrimonii. 3. Non valet donatio inter conjuges, etiam per intermediam personam. 4. Valent tamen alij contractus inter conjuges, ut venditio, permutatio &c. 5. legatum inter virum & uxorem valet. *n.* 3. Donatio inter conjuges, durante matrimonio facta, ex qua alter locupletior, alter verò fit pauperior non valet, nisi obitu donatoris confirmetur, & penitus evanescit, si à donatore expressè, vel tacitè revocetur, vel si is, qui donatum accepit, priùs decedat, *c.* 8. *& ult. in princ. h. t. n.* 4. Ergo à contrario sensu, si donator fiat locupletior, & accipiens pauperior, valet talis donatio. *n.* 5. Donatio facta inter conjuges, durante matrimonio, in tribus casibus omnino revocatur, ita ut non confirmetur morte donantis. Primus casus est, si donatio fuit per donatorem tacitè revocata, censetur autem tripliciter tacitè revocata: secundus casus est, si expressè revocetur donatio inter conjuges: tertius casus est, si priùs moriatur donatarius, *l. Cùm hic status.* 32. §. *Si divortium*, & §. *Si maritus*, & §. *Aut oratio ff. de donat. inter vir. & uxor. n.* 6. Addunt communiter DD. quartum casum, in quo tacitè revocatur donatio inter conjuges; nam si res donata non fuit tradita donatario, morte donatoris non confirmatur donatio. *n.* 7. Sicut autem dos, soluto matrimonio, ad mulierem: sic & donatio propter nuptias redit ad virum, nisi de consuetudine aliud obtineat: vel ex pacto inter virum, & uxorem de lucranda dote, vel donatione propter nuptias, quod æquale tamen sit ex utraque parte, hinc inde contrarium sit inductum, *c.* 8. *& ult.* §. *Sanè h. t. n.* 8. Et hinc de jure communi, soluto matrimonio, dos revertitur ad mulierem, vel ad eius hæredes, & donatio propter nuptias ad maritum, vel eius hæredes. *n.* 9. Quando soluto matrimonio, dos redit ad uxorem, & quando non, sed vel ad extraneum, vel ad patrem, qui dedit dotem pro filia? *n.* 10. Post matrimonium contractum, debet esse æqualitas dotis, & donationis propter nuptias, non solùm in quantitate, sed etiam in lucris ex pacto provenientibus, *cit. c. ult.* §. *Sanè h. t. n.* 11, ubi id declaratur. Hodie in multis locis per consuetudinem sublata est donatio propter nuptias, *cit. n.* 11. Plures sunt casus jure expressi, in quibus valida est donatio inter virum, & uxorem, qui enumerantur *n.* 12.

§. II. *Quænam præterea donationes inter conjuges valeant, vel non?*

Quær. 1. Utrùm donatio remuneratoria inter coniuges valeat? Resp. esse validam, *n.* 13. Quær. 2. Utrùm donatio mortis causâ facta inter coniuges, sit valida? Resp. affirmativè, quamvis per huiusmodi donationem non transferatur dominium rei donatæ, donec mors donantis sequatur. *num.* 14. Quær. 3. Utrùm donatio facta inter coniuges non legitimos, sed putativos tantùm, valeat? Resp. 1. Si utrique conjugi constet matrimonium esse nullum, tunc rem donatam fiscus sibi vendicare potest. *n.* 15. 2. quando solus coniux donans scivit matrimonium esse nullum, & ignoranti conjugi aliquid legavit, valet legatum, illùdque uxor sibi acquirit, *cit. n.* 15. Idem dicendum in acquisitis à coniuge ignaro nullitatis matrimonii per donationem, vel alium contractum inter vivos, ut si conjux conscius nullitatis matrimonii donavit aliquid ignoranti, donatio illa acquiritur conjugi bonâ fide ignoranti: secus est, si uterque conjux in mala fide sit constitutus, tunc enim fisco applicanda est donatio. *n. eod.* 3. quando coniux donatarius conscius est nullitatis matrimonii, sed donator in bona fide est constitutus, tunc donatio non valet, sed res donata ipsi donanti, vel eo mortuo, hæredibus eius restitui debet. *n.* 16. 4. quando uterque conjux est ignarus nullitatis matrimonii, & bonâ fide putat, illud valere, tunc donatio inter eos facta est invalida. *n.* 17.

§. III. *Quibus modis donatio invalida inter conjuges confirmetur?*

Assertio 1. Tribus modis confirmatur. 1. per juramentum adjectum, ita ut donatio ab uno conjuge alteri facta, accedente juramento fiat irrevocabilis, & eo ipso valida. *n.* 18. Ass. 2. Alter modus, quo confirmatur donatio alioquin irrita inter conjuges est per mortem naturalem donantis, *cit. c. ult. h. t. n.* 19. Ut talis donatio morte confirmetur, quatuor conditiones requiruntur expressæ *cit. n.* 19. Ass. 3. Donatio inter conjuges invalida confirmatur etiam morte civili donantis, ut si donans in exilium mittatur, & civitatem perdat. *n.* 20. An donatio invalida inter conjuges confirmetur per Professionem Religiosam conjugis donantis? *cit. n.* 20.

§. IV. *Quænam præterea statuta sunt circa donationem propter nuptias in hoc Titulo?*

Donata à marito propter nuptias uxori, cum pacto, ut maneant penes uxorem, si contingat eos per divortium separari, sed postea reperiatur matrimonium esse nullum propter impedimentum dirimens consanguinitatis, & donata à marito faciant difficiliorem separationem, ac dissolutionem talis matrimonii, tunc à viro donata ipsi sunt restituenda, quia non sunt dos, nec donatio propter nuptias, cùm matrimonium sit nullum, *c. Etsi.* 5. *h. t. n.* 21. Idque declaratur *n.* 22. Cur Papa in hoc cap. sub pœna excommunicationis præcepit, ut castra illa restituerentur Regi Legionensi, qui illa dedit in dotem filiæ Regis Castellæ, *n.* 23. Si usufructuarius concedat partem terræ uxori in dotem, mortuo marito, uxor non potest ampliùs illam habere, nisi consentiat dominus terræ, quia non transfert in eam plus juris, quàm ipse habebat: & ob hanc causam si terra fuit data in feudum, vel hæreditatem alicui hæredi, quem habebat ex legitima uxore, & ipse concedit partem terræ in dotem uxori, & moritur sine hærede, uxor non potest ampliùs habere partem terræ, ut habetur in Summa *c. Nuper h. t.* 6. idque declaratur *n.* 25.

§. V. *De restitutione dotis.*

Quær. 1. quando dos restitui debeat? Resp. si matrimonium ex licita causa separetur, dos est restituenda

ſtituenda uxori, c. 1. *h. t. n.* 26. Ubi tamen diſtinguendum eſt: nam vel culpâ mariti matrimonium judicio Eccleſiæ fuit ſeparatum, quoad torum, & cohabitationem; & tunc dos reſtituenda eſt uxori, juxta c. 1. *h. t.* Vel culpâ uxoris, propter adulterium ab ipſa commiſſum, & tunc dos ei reſtitui non debet: ſi verò neutrius conjugis culpâ divortium eſt factum, & ad tempus tantùm, non debet etiam uxori dos reſtitui: ſi verò perpetuum divortium ſit factum ex pacto inter conjuges inito, quilibet eorum debet alteri reſtituere, quod ab eo accepit, *cit. n.* 26. Si maritus non ſit verus, ſed putativus tantùm, debet dos integra reſtitui uxori à viro, *n.* 27. Si matrimoniũ diſſolutũ ſit propter conſanguinitatem, vel aliud impedimentum Canonicum dirimens, quod ignorabatur ſubeſſe, tum etiam dos integra reſtitui debet uxori, cùm inter eos non conſtiterit verum matrimonium: quamvis aliàs verus maritus non condemnetur ad reſtituendam dotem uxori, niſi quatenus commodè facere poteſt, *cit. n.* 27. Si per errorem, & ignoranter matrimonium invalidum ob impedimentum dirimens ſit contractum, tunc non ſolùm reſtitui debet dos integra uxori, ſed etiam quicquid unus conjux ab altero habuit. Si verò ſcienter contraxerunt matrimonium invalidum, dos non reſtituitur uxori, ſed fiſco acquiritur, & reſtitui debet, quicquid unus ab altero habuit, niſi per errorem, vel minorem ætatem excuſentur, *cit. n.* 27. Non tantùm tota dos, ſed etiam fructus dotis reſtitui debent, illi ſcilicet, qui ante matrimonium obvenerunt, *cit. n.* 27. Quær. 2. An præter dotem, reſtitui debeant uxori etiam alia ejus bona? Reſp. diſſoluto matrimonio per divortium, ultra dotem, omnia bona, ſeu lucra, quæ conſtante matrimonio communiter acquiſita ſunt utrique cònjugi, æqualiter inter eos ſunt dividenda, & ad hoc conjux id recuſans per cenſuram Eccleſiaſticam compelli debet, *c.* 2. *h. t. n.* 28. Inter conjuges non contrahitur propriè dicta ſocietas, ſed præcipitur diviſio bonorum inter eos fieri, *n.* 29. Poſt mortem mariti, dos redit ad uxorem, illáque eam recuperat, niſi aliud obſiſtat, *n.* 30. Secundùm conſuetudinem, vel ſtatuta quorundam locorum, non ſolùm lucra, ſeu bona, conſtante matrimonio, inter veros conjuges acquiſita, ſed etiam inter putativos, qui bonâ fide contraxerunt, fiunt communia utrique conjugi, & ſoluto matrimonio æqualiter ſunt dividenda, *cit. num.* 30. Alioquin verò de jure communi ſola dos eſt uxori reſtituenda, *cit. n.* 30. Quær. 3. An Judex, qui cognovit de matrimonio, poſſit etiam, ac debeat de dote cognoſcere? Reſp. ſi Judex Eccleſiaſticus ferat ſententiam divortii, ob impedimentum dirimens, de matrimonio, debet etiam ferre ſententiam de dote reſtituenda, ſecundùm Jus Canonicum, quia qui cognoſcit de principali, debet etiam cognoſcere de acceſſorio, & incidenti, *c.* 3. *h. t. n.* 31. *&* 32. Cauſa dotis eſt adeo conjuncta matrimonio, ut ſine eo dos conſiſtere non poſſit, *n.* 33. Coram quo Judice, ſeculari, an Eccleſiaſtico agi poſſit cauſa dotis, ſi mulier, conſtante matrimonio, eam petat, quia fortè maritus diſſipat bona ſua, & vergit ad inopiam? *num.* 34.

§. VI. *De amiſſione dotis propter adulterium uxoris?*

Mulier propter adulterium commiſſum amittit dotem, eamque vir lucratur, *c. Plerumque.* 4. *h. t. n.* 35. *&* 36. Idque extenditur 1. quòd mulier propter adulterium, non tantùm amittat dotem, ſed etiam privetur donatione propter nuptias, quam à viro accepit, *n.* 37. Extendunt 2. aliqui, quòd uxor adultera amittat etiam bona paraphernalia: ſed rectiùs per dotalitium hîc intelliguntur non bona paraphernalia uxoris, ſed quòd mulier adultera dotem perdat, vel ejus pretium, ſeu æſtimationem, ut quia dos data eſt in iis rebus, quæ numero, pondere, vel menſurâ conſtant, ita ut per dotem intelligi debeat res ipſa dotalis, per dotalitium ipſius pretium, ſive æſtimatio, *cit. n.* 37. Extenditur 3. quòd mulier propter adulterium perdat dotem, eáque viro acquiratur, non ſolùm ſi ſit vera uxor, ſed etiam etſi putativa tantùm propter impedimentum dirimens matrimonii, *cit. n.* 37. Quando vir poſt commiſſum ab uxore adulterium, ſciens tacuit, & conjugi cohabitavit, & reconciliatus fuit, tunc cenſetur actionem ad petendum divortium, & privationem dotis tacitè remiſiſſe. Et è converſo, ſi maritus commiſit adulterium, uxor quoque recuperat dotem, & lucratur donationem propter nuptias. Item ſi maritus conſenſit in adulterium uxoris, vel illam proſtituit, tunc non lucratur dotem, & ſi conventus ab uxore excipiat de adulterio, ipſa replicabit de lenocinio, *n.* 38. Si maritus, & uxor habeant liberos ex eodem, vel alio matrimonio, tunc maritus non lucratur dotem, nec uxor donationem propter nuptias, ſed hæc reſervantur liberis adulteræ, poſt mortem uxoris. Propter adulterium uxor amittit dotem, non ipſo jure, ſed per ſententiam Judicis. Denique uxor amittit dotem propter adulterium, ſi propriâ voluntate, & ex ſolo metu propter commiſſum adulterium ab ejus domo receſſit: ſecus, ſi vir eam ejecit è domo non propter adulterium, quia tunc dotem non amittit, & ſic corrigi, & legi debet, quod dicitur *Tit.* 20. §. 6. *n.* 39. *in fine.*

§. VII. *An viro, qui ad inopiam vergit, petenti dotem ea tradenda ſit ſub cautione?*

Si maritus petat dotem uxoris, & illa contra eum excipiat, quòd ſit pauper, & quòd non poſſit ſufficientem cautionem dare, tunc debet dare illam, quam poteſt, vel committere dotem alicui honeſto mercatori, ut ex parte lucri honeſti poſſit onera matrimonii ſuſtinere, ne occaſione dotis detentæ, ſi ſeparati maneant, adulterium committant, *c. Per veſtras.* 7. *h. t. n.* 40. idque declaratur *n.* 41. Si maritus vergat ad inopiam, etiam ſine culpa ſua, poteſt uxor petere dotem, idémque eſt, ſi maritus incipiat diſſipare bona ſua, iiſque malè uti. Item poteſt tunc uxor agere contra maritum ad donationem propter nuptias à marito ei factam, *n.* 42. Non debet dos tradi viro ad inopiam vergenti, niſi idoneam cautionem præſtet de dotis ſecuritate, per fidejuſſores, aut pignora, vel ſaltem talem, qualem poteſt, *cit. n.* 42. Si maritus ſufficientem cautionem præſtare non poſſit, tunc conceditur, ut dos apud mercatorem aliquem deponatur, à quo maritus tantum lucri honeſti accipiat, quantum ad ſuſtinenda onera matrimonii eſt neceſſarium, & quo pacto fieri debeat, ac licitè poſſit talis depoſitio dotis? *n.* 43. Eſt autem in arbitrio Judicis, ut vel maritus ſub cautione, quam præſtare poteſt, reddat dotem uxori eam repetenti, vel ut dos deponatur apud mercatorem? *cit. c. Per veſtras. h. t. n. eod. in fine.*

SERIES

SERIES CAPITULORUM.

TITULUS XXI.
DE SECUNDIS NUPTIIS.

Post primas nuptias, possunt eæ reiterari sine certo, ac definito numero, *n.* 1.

§. I. *An conjux dubius de morte alterius conjugis possit transire ad secundas nuptias?*

Nullus præsumat ad secundas nuptias transire, nisi priùs constet de morte uxoris, vel alterius conjugis. Quòd si quis adhuc dubius de morte illius aliam duxit, debet reddere debitum, sed non potest petere: & si deinde constet priorem conjugem adhuc vivere, debet, relictâ secundâ, ad priorem conjugem reverti, *c. 2. h. t. n.* 2. Captivus apud hostes potest contrahere matrimonium, etiamsi sit servus, *num.* 3. Ob solam absentiam conjugis, quantumvis diuturnam, non dissolvitur matrimonium, nisi constet de morte conjugis absentis, nec potest conjux ad aliud matrimonium transire, nisi habitâ certitudine de morte alterius conjugis, *cit. n.* 3. Cur si conjux dubius de morte prioris conjugis, de facto aliud matrimonium contraxit, non possit petere debitum, teneatur tamen reddere debitum ei, qui bonâ fide contraxit? *cit. n.* 3. Quòd si uterque malâ fide contraxit, dubitans de impedimento dirimente, neuter potest petere, nec reddere debitum, *cit. n.* 3. Etsi quis ab initio bonâ fide contraxit matrimonium, postquam tamen certior factus est de vita prioris conjugis, adulterium committit, nisi secundam uxorem statim dimittat. Quòd si compertum fuerit, mulierem duos viros habere simul, tunc ea primo viro restitui debet, & si ad eum redire recusaverit, excommunicanda est, donec redeat; idem est de viro, *n.* 4.

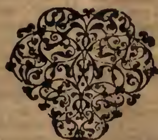
§. II. *An si mulier, post mortem viri, transeat ad secundas nuptias, intra annum luctûs, incurrat infamiam, vel alias pœnas juris?*

Etsi mulier, quæ nubit alteri, infra annum luctûs, secundùm leges Civiles incurrit infamiam, non tamen secundùm Apostolum, & Jus Canonicum, *c. 4. & 5. h. t.* cui hac in re standum est, *n. 5. & 6.* Quær. 1. Quæ sint pœnæ Jure Civili statutæ in fœminas viduas transeuntes ad alias nuptias intra annum luctûs? Resp. Plures sunt, quæ enumerantur *n.* 7. Quær. 2. An prædictæ pœnæ statutæ in fœminas secundò nubentes, intra annum luctûs, sint correctæ per Jus Canonicum? Resp. affirmativè, *n.* 8. Quær. 3. Quæ sint pœnæ Jure Civili decretæ in favorem filiorum prioris matrimonii, si vidua transeat ad secundas nuptias? Resp. Hæ enumerantur *n.* 9. Quær. 4. An pœnæ in favorem filiorum prioris matrimonii Jure Civili statutæ in viduas secundò nubentes, post annum luctûs, sint correctæ per Jus Canonicum? Resp. non esse correctas, quippe quæ in favorem filiorum sunt statutæ, adeoque servandas esse in utroque foro, *n.* 10.

§. III. *An secundæ nuptiæ sint benedicendæ, & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens?*

Benedictiones nuptiarum rectè ab Ecclesia adhibentur, & quænam circa illas statuerit Concil. Trid. *Sess. 24. c. 1. de ref. matr. n.* 11. Est præceptũ recipiendi has benedictiones nuptiales, non tantùm consilium, *cit. n.* 11. Quær. nunc, an secundis nuptiis sit impertienda benedictio; & quam pœnam incurrat Sacerdos benedicens? Resp. secundæ nuptiæ non sunt benedicendæ, & Presbyter, qui benedicit secundas nuptias, debet suspendi ab officio, & beneficio, & Romam mitti pro absolutione, *c. 1. & c. 3. h. t. n.* 12. Si uterque, vel alter conjux in primis nuptiis benedictionem accepit, non debet in secundis benedictio impertiri: secus autem, si neuter conjux in primis nuptiis benedictionem accepit, *n.* 13. Verius est, quòd secundæ nuptiæ non sint benedicendæ, etiamsi unus tantùm conjugum fuerit benedictus in primis nuptiis, *c. Vir autem. 3. h. t. n.* 14. Quæ sit vera ratio, ob quam prohibetur benedictio conjugum in secundis nuptiis? *n.* 15. Pœna, quam incurrit Sacerdos impertiens benedictionem secundis nuptiis, est suspensio ab officio, & beneficio, non tamen ipso jure lata, sed à Judice ferenda, eáque vel ordinaria, vel potiùs arbitraria, arbitrio Superioris commissa pro loci consuetudine, & qualitate delicti, *n.* 16. An & quando spectatâ consuetudine, liceat benedicere secundas nuptias? *n.* 17. An ut consuetudo circa benedictionem secundarum nuptiarum valeat, requiratur, ut ea sit inducta sciente, vel approbante S. Pontifice? *n.* 18.

SERIES CAPITULORUM.

INDEX ALPHABETICUS QUÆSTIONUM, QUÆ IN HOC QUARTO LIBRO DECRETALIUM CONTINENTUR.

Numerus prior indicat Titulum; posterior Tituli contextum.

A.

B.

C.

Quid

D.

L.

M.

N.

O.

P.

T.

V.

E M E N D A N D A.

Erratum.	*Pagina.*	*Columna.*	*linea.*	*legendum.*
corna	6.	2.	16.	contra
requiritus	10.	1.	17.	requisitus.
de	38.	1.	12.	*del.*
qua	38.	2.	30.	quia
resusabat	42.	2.	3. à fine	recusabat
eam	51.	2.	12. à fine	eum
quo	67.	2.	27.	qua.
omissum	87.	2.	33.	quibusdã Episcopis

Erratum.	*Pagina.*	*Columna.*	*linea.*	*legendum.*
non	93.	2.	10.	*del.*
nec eam	93.	2.	10.	& eam
omissum	126.	1.	8.	c. 4.
omissum	138.	2.	8.	vel
initum	165.	2.	1. à fine.	irritum
omissum	178.	1.	1.	juri
propter fornicationem	197.	2.	4.	non propter fornicationem

Ad maiorem DEI Gloriam.

